

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง
CIVIL POLITICS OF PERSONS WITH DISABILITIES TO MAKE THEIR
RIGHTS A REALITY

สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์

คู่มือนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารสวัสดิการสังคม)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

พ.ศ. ๒๕๖๑

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง
CIVIL POLITICS OF PERSONS WITH DISABILITIES TO MAKE THEIR RIGHTS A REALITY

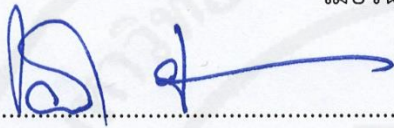
สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ตรวจสอบและอนุมัติให้

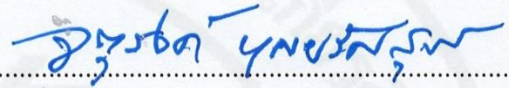
ดุष्ฎิณีพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปรัชญาดุษฎิบัณฑิต (การบริหารสวัสดิการสังคม)

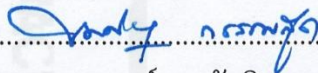
เมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

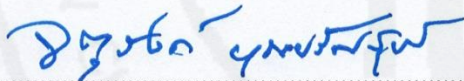
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โอภาส ปัญญา
ประธานกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

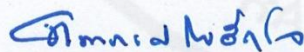
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร
อาจารย์ที่ปรึกษา

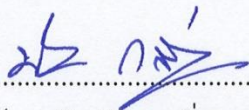
รองศาสตราจารย์ ดร.ชัตติยา กรรณสูต
กรรมการ

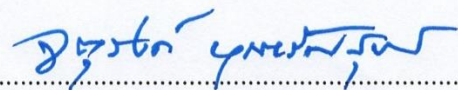
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร
กรรมการ

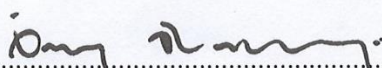
อาจารย์ ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล
กรรมการ

อาจารย์ ดร.ปิยฉัตร กลิ่นสุวรรณ
กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร
ประธานหลักสูตรปรัชญาดุษฎิบัณฑิต
(การบริหารสวัสดิการสังคม)

รองศาสตราจารย์อิสยา จันทรวิธานุชิต
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อาจารย์นวลใย วัฒนกุล
คณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม

การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ๕๗๖๑๐๕

ปรัชญาดุขฎิบัณทิต (การบริหารสวัสดิการสังคม)

คณะกรรมการที่ปรึกษาดุขฎิบัณทิต: จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร, ปร.ด. (สหวิชาการ)

บทคัดย่อ

สิทธิคนพิการเป็นจริงได้เพราะผู้นำคนพิการรวมกลุ่ม พึ่งตนเอง และขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง และเข้มแข็ง แต่ในปัจจุบันพลังกลุ่มลดระดับความเข้มข้นของการขับเคลื่อนลงอย่างน่าเป็นห่วง คนพิการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทเข้าไม่ถึงสิทธิ ในขณะที่กฎหมาย นโยบาย และระเบียบปฏิบัติ ต่าง ๆ มีความก้าวหน้าและทันสมัย การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) ศึกษาคุณลักษณะ และภาวะผู้นำของผู้นำคนพิการที่เข้ามาขับเคลื่อนงานด้านสิทธิคนพิการ ๒) ศึกษาการจัดการองค์กร และการจัดการขบวนการทางสังคมของคนพิการ และ ๓) ศึกษายุทธศาสตร์ของผู้นำและขบวนการทางสังคมของคนพิการในการทำสิทธิของคนพิการให้เป็นจริง อันเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในทุกมิติ โดยศึกษาเชิงคุณภาพกล่าวคือศึกษาการรวมกลุ่มและการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของผู้นำคนพิการ ตั้งแต่ปี ๒๕๑๐ - ๒๕๖๐ ถอดความรู้จากการฟังผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งประกอบด้วยผู้นำคนพิการทุกประเภท ๓๒ คน และผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๐ คน เป็นการเล่าเรื่องจากความทรงจำ สอบทานด้วยข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ รวมถึงการตีความ วิพากษ์ และกำหนดสร้างความรู้อันเป็นบทเรียน เพื่อนำไปสู่การทำให้สิทธิคนพิการเป็นจริง ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำของคนพิการเกิดจากประสบการณ์ที่ไม่ยอมจำนนต่อความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึง และใช้ประโยชน์จากสิทธิที่ตนเองหรือเพื่อนคนพิการเผชิญ การลุกขึ้นมาขับเคลื่อนเพื่อช่วยคนพิการด้วยกันกลายเป็นจุดเปลี่ยนในชีวิต เกิดการรวมกลุ่ม จัดตั้งองค์กร และเครือข่ายทั้งในกลุ่มคนพิการการทำงานร่วมกับข้าราชการ นักการเมือง และองค์กรภาคประชาชน การจัดการองค์กรของคนพิการส่วนมากเป็นแบบทางการและมีลำดับชั้นการบริหาร สามารถเข้าถึงอำนาจรัฐได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการที่ผลักดันให้เกิดกฎหมาย แผน และนโยบายด้านคนพิการ ผู้ศึกษามีข้อเสนอเพื่อขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริงแบบทวิภาค คือ ๑) การจัดสมัชชาคนพิการ และ ๒) การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการ โดยใช้ ๓ ยุทธศาสตร์คือ ๑) การเสริมพลังอำนาจคนพิการพลเมืองไท้สู่นำการเปลี่ยนแปลง ๒) การสร้างเครือข่ายองค์กรด้านคนพิการและภาคประชาสังคม และ ๓) การสื่อสารสังคมสู่สังคมฐานสิทธิ

คำสำคัญ: การเมืองภาคพลเมือง ผู้นำการเปลี่ยนแปลง สิทธิคนพิการเป็นจริง

CIVIL POLITICS OF PERSONS WITH DISABILITIES TO MAKE THEIR RIGHTS A REALITY

SUPORNTHUM MONGKOLSAWADI 576105

DOCTOR OF PHILOSOPHY (SOCIAL WELFARE ADMINISTRATION)

DISSERTATION ADVISORY COMMITTEE: JATURONG BOONYARUTTANASOONTORN,
Ph.D. (INTEGRATED SCIENCES)

ABSTRACT

The most effective way in making persons with disabilities (PWD) rights a reality is the civil politics movement organized by PWD leaders. However those movements have been seemed to gradually reduce the strength achievement activities. At the present the majority of PWD, especially those living in the rural areas, still face difficulty having their rights respected, even though the National Policy, Law and Regulations to promote the PWD quality of life is quite progressive and modernized.

Studying the subject mentioned composes of 3 objectives: 1) to study the characteristics and leadership of PWD leaders; 2) to study the management of PWD organizations and its social movements; 3) to study the strategies of the PWD leaders and its social movements. This study is a qualitative study which has studied the collective movements of the PWD from 1967 - 2017. The data was collected using a dialogic approach; interviewing key informants, namely 32 PWD leaders of all disability types and 10 specialists. The information came mainly through personal memories, anecdotes and historical data.

The research has shown that successful PWD leaders and their movements come from a shared experiences with a view of the betterment of all PWD and not just one's self and the immediate group of friends and acquaintances. Standing up and help others is the turning point to assisting other PWD. Collective movement starts by forming local community based organizations and a national network of PWD, working together with government officials, politicians and civil society to work on legislations, plans and policies to improve the quality of life and to make the rights for PWD a reality. The researcher is confident to propose the 'Dual Tracks Disabilities Movement' as follows; 1) to organize the assemblies of PWD, and 2) to promote and advocate the rights of PWD by using 3 strategies: i. Empower Thai PWD to become leaders of change ii. Create the network among PWD movements and civil society and iii. Communicate and educate to the public a rights-based society.

Keywords: Civil Politics, Leader of Change, Make the Rights a Reality

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้สำเร็จได้ด้วยการจุดประกายทางวิชาการ การถ่ายทอดความรู้ การหนุนเสริม กำลังใจ และการให้ความช่วยเหลืออื่นอย่างมากมายจากคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และบุคลากรของ คณะสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ทุกท่าน ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณเป็นพิเศษผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โอภาส ปัญญา ประธานกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร อาจารย์ที่ปรึกษาคุณุณีพนธ์ พร้อมด้วย อาจารย์ ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภุชงค์ เสนานุช และอาจารย์ ดร.ปิยฉัตร กลิ่นสุวรรณ อาจารย์ประจำหลักสูตรและกรรมการสอบคุณุณีพนธ์ฉบับนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ ดร.ชัตติยา กรรณสูต ผู้เปิดโลกทางวิชาการให้ผู้ศึกษาได้รู้จักสถาบันที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพื่อรับใช้สังคมแห่งนี้

ขอขอบคุณผู้นำคนพิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตลอดจนเจ้าหน้าที่องค์กรด้านคนพิการและหน่วยงานของรัฐ ที่ให้ความรู้ใหม่อันเป็นแก่นกลางของเรื่องที่ศึกษา ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นที่ศึกษาและเผชิญความยากลำบากไปด้วยกัน เพื่อนร่วมงานที่ต้องแบกรับภาระงานแทนผู้ศึกษาในหลายเรื่อง และแบกรับภาระงานที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษานี้เพื่อนำไปขยายผลให้เกิดรูปธรรมต่อคนพิการ ขอขอบพระคุณเป็นพิเศษแก่บาทหลวง ดร.พิชาญ ใจเสรี ประธานมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ และบาทหลวงคณะพระมหาไถ่ พัทยา ที่ให้การสนับสนุนด้านการศึกษา

ขอขอบคุณอาจารย์พวงแก้ว กิจธรรม อาจารย์รัฐดิรัตน์ วิชัยดิษฐ์ อาจารย์สุพรรณณี เกลื่อนกลาด คุณชนกร โพธิ์นาคเงิน และทีมงานศูนย์ศึกษาความพิการเชิงสังคมนำโดยคุณวิมลรัตน์ สิงห์นิกร ที่ร่วมถกเถียง สืบค้นข้อมูล และติดต่อประสานงานมากมาย ท้ายสุดและสำคัญยิ่งคือ ขอขอบคุณสำหรับความเสียสละ กำลังใจ และการสนับสนุนจากครอบครัวด้วยดีเสมอมา

สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์	๑๒
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๑๒
๑.๔ นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	๑๔
๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๑๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในประเทศไทย	๑๗
๒.๑.๑ แนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิ สวัสดิการ	
และความยุติธรรมในการจัดสวัสดิการสังคม	๑๘
๒.๑.๒ จากการสงเคราะห์ สู่การฟื้นฟูสมรรถภาพ และสังคมฐานสิทธิ	๒๕
๒.๒ ภาวะผู้นำและการจัดการองค์กร	๔๘
๒.๒.๑ ภาวะผู้นำ	๔๙
๒.๒.๒ การจัดการองค์กร	๕๘
๒.๓ การเมืองภาคพลเมือง	๗๓
๒.๓.๑ แนวคิดการเมืองภาคพลเมือง	๗๔
๒.๓.๒ ขบวนการทางสังคมใหม่	๗๘
๒.๔ กรอบแนวคิดในการศึกษา	๙๗
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	
๓.๑ วิธีวิจัย	๙๘

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๓.๒ แหล่งข้อมูล	๑๐๐
๓.๒.๑ ผู้นำคนพิการและผู้ทรงคุณวุฒิ	๑๐๐
๓.๒.๒ แหล่งข้อมูลทางเอกสารหรือสื่อต่าง ๆ	๑๐๓
๓.๓ เครื่องมือการวิจัยและการทดสอบความน่าเชื่อถือ	๑๐๓
๓.๔ ปฏิบัติการเก็บข้อมูล	๑๐๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๗
๓.๖ การเขียนรายงานผลการศึกษา	๑๐๘
๓.๗ จริยธรรมในการศึกษา	๑๐๘
๓.๘ ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา	๑๐๙
๓.๙ ข้อจำกัดในการศึกษา	๑๑๐
บทที่ ๔ ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรของคนพิการ	
๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลหลัก	๑๑๑
๔.๑.๑ กลุ่มผู้นำคนพิการ	๑๑๑
๔.๑.๒ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ	๑๑๔
๔.๒ ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรของคนตาบอด	๑๑๕
๔.๓ ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรของคนหูหนวก	๑๒๒
๔.๔ ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรของคนพิการทางกาย	๑๓๒
๔.๕ ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรโดยผู้ปกครองคนพิการ	๑๔๔
๔.๕.๑ สมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย	๑๔๕
๔.๕.๒ สมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย)	๑๔๘
๔.๕.๓ สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย	๑๕๒
๔.๖ สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยและบทบาทของผู้นำคนพิการ	๑๖๐
๔.๖.๑ สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย	๑๖๐
๔.๖.๒ บทบาทของผู้นำคนพิการ	๑๗๐
๔.๗ มุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิต่อผู้นำและองค์กรของคนพิการ	๑๗๗
๔.๗.๑ ความสำคัญของผู้นำคนพิการ	๑๗๗
๔.๗.๒ ภาวะความเป็นผู้นำและบทบาทของผู้นำคนพิการ	๑๗๙
๔.๗.๓ บทบาทของผู้นำคนพิการต่อการเมือง	๑๘๕

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๔.๗.๔ บทบาทขององค์กรคนพิการและข้อเสนอแนะ	๑๘๙
๔.๗.๕ ผู้นำคนพิการรุ่นใหม่	๑๙๖
บทที่ ๕ ทศวรรษขบวนการทางสังคมของคนพิการ	
๕.๑ ทศวรรษการตื่นร่นต่อสู้ของคนพิการ (พ.ศ. ๒๕๑๐ – ๒๕๒๐)	๒๐๔
๕.๑.๑ บริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทย	๒๐๕
๕.๑.๒ รัฐไทยกับการสงเคราะห์คนพิการ	๒๐๖
๕.๑.๓ การตื่นร่นต่อสู้ของคนพิการ	๒๑๑
๕.๑.๔ สรุปทศวรรษการตื่นร่นต่อสู้ของคนพิการ	๒๑๓
๕.๒ ทศวรรษการรวมกลุ่มสร้างพลังอำนาจคนพิการ (พ.ศ. ๒๕๒๐ – ๒๕๓๐)	๒๑๔
๕.๒.๑ บริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทย	๒๑๔
๕.๒.๒ บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข	๒๑๕
๕.๒.๓ คนตาบอดบุกเบิกการศึกษาเพื่อคนตาบอด	๒๑๖
๕.๒.๔ กำเนิดสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย	๒๑๙
๕.๒.๕ สรุปทศวรรษการรวมกลุ่มสร้างพลังอำนาจคนพิการ	๒๑๙
๕.๓ ทศวรรษการขับเคลื่อนเพื่อกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ (พ.ศ. ๒๕๓๐ – ๒๕๔๐)	๒๒๐
๕.๓.๑ บริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทย	๒๒๐
๕.๓.๒ สภาคนพิการฯ กับการผลักดันกฎหมายคนพิการฉบับแรก	๒๒๒
๕.๓.๓ ผู้นำคนพิการกับบทบาทการมีส่วนร่วมในการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐	๒๓๐
๕.๓.๔ การขับเคลื่อนงานด้านการแพทย์และสาธารณสุข	๒๓๒
๕.๓.๕ การขับเคลื่อนงานด้านการศึกษา	๒๓๔
๕.๓.๖ การขับเคลื่อนงานด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ	๒๓๗
๕.๓.๗ การขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ	๒๔๒
๕.๓.๘ สรุปทศวรรษการขับเคลื่อนเพื่อกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ	๒๔๖
๕.๔ ทศวรรษการมีส่วนร่วมทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง (พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๕๐)	๒๔๗

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๕.๔.๑ บริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทย	๒๔๘
๕.๔.๒ คนพิการกับการมีส่วนร่วมในการปฏิรูประบบสาธารณสุข	๒๔๘
๕.๔.๓ การขับเคลื่อนงานด้านการศึกษา	๒๕๗
๕.๔.๔ การขับเคลื่อนงานด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ	๒๖๔
๕.๔.๕ การขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ	๒๗๖
๕.๔.๖ การผลักดันกฎหมายคนพิการยุคสังคมฐานสิทธิ	๒๘๕
๕.๔.๗ การผลักดันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐	๒๘๓
๕.๔.๘ สรุปทศวรรษการมีส่วนร่วมทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง	๒๘๖
๕.๕ ทศวรรษการสานพลังขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐)	๒๘๗
๕.๕.๑ บริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทย	๒๘๗
๕.๕.๒ การขับเคลื่อนงานด้านการแพทย์และสาธารณสุข	๒๘๘
๕.๕.๓ การขับเคลื่อนงานด้านการศึกษา	๓๑๓
๕.๕.๔ การขับเคลื่อนงานด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ	๓๑๘
๕.๕.๕ การขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ	๓๒๖
๕.๕.๖ การผลักดันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐	๓๕๐
๕.๕.๗ สรุปทศวรรษการสานพลังขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ	๓๕๕
บทที่ ๖ สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
๖.๑ สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล	๓๕๘
๖.๑.๑ ผู้นำคนพิการ	๓๕๘
๖.๑.๒ องค์กรของคนพิการ	๓๖๕
๖.๑.๓ ยุทธศาสตร์ขบวนการทางสังคมของคนพิการ	๓๗๐
๖.๒ การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิให้เป็นจริง	๓๘๐
๖.๒.๑ พลังอำนาจของคนพิการ	๓๘๐
๖.๒.๒ ความเป็นการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิ คนพิการให้เป็นจริง	๓๘๕

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๖.๓ ข้อเสนอแนะรูปแบบการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการ	
ในการทำสิทธิให้เป็นจริง : การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค	๓๘๗
๖.๓.๑ แนวทางการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค	๓๘๘
๖.๓.๒ ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค	๓๙๑
๖.๔ จุดเด่นหรือข้อค้นพบที่สำคัญ	๓๙๖
๖.๕ ข้อเสนอเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และการวิจัยในอนาคต	๓๙๘
๖.๕.๑ ข้อเสนอตามแนวทางการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์)	๓๙๘
๖.๕.๒ ข้อเสนอจากการศึกษา	๔๐๑
บรรณานุกรม	๔๐๔
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เอกสารรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย	๔๒๘
ภาคผนวก ข ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้นำคนพิการและผู้ทรงคุณวุฒิ	๔๒๙
ภาคผนวก ค แบบหนังสือยินยอมให้สัมภาษณ์และเผยแพร่ข้อมูลเพื่อการวิจัย	๔๓๑
ประวัติผู้เขียน	๔๓๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
๑	ความแตกต่างระหว่างแนวคิดขบวนการทางสังคมใหม่กลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มผลักดัน และแนวทฤษฎีชนชั้น	๘๑
๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสภาโรงงานกับสหภาพแรงงาน	๘๕
๓	จำนวนสถานประกอบการที่รับคนพิการเข้าทำงานตามมาตรา ๓๓ และใช้ทางเลือกตามมาตรา ๓๕	๓๒๓
๔	จำนวนสถานประกอบการที่ส่งเงินเข้ากองทุนตามมาตรา ๓๔	๓๒๓
๕	การรวมกลุ่มของคนพิการแต่ละประเภท	๓๖๐
๖	ข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์)	๓๙๙

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๑ ลำดับชั้นของความรู้	๖๒
๒ ประเภทของความรู้แสดงเปรียบเทียบในรูปของภูเขาน้ำแข็ง	๖๓
๓ SECI Process กระบวนการเกิดความรู้อย่างต่อเนื่อง	๖๕
๔ กรอบแนวคิดในการศึกษา	๙๗
๕ ผู้นำและการจัดองค์กรของคนพิการ	๓๖๙
๖ การรวมกลุ่มของคนพิการ การจัดองค์กร และขบวนการทางสังคมของคนพิการ	๓๗๑
๗ พีรามิดของยุทธศาสตร์ขบวนการทางสังคมของคนพิการ	๓๗๒
๘ บทบาทการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง	๓๘๕
๙ รูปแบบการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิให้เป็นจริง: การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์) (Dual Tracks Disabilities Movement)	๓๘๘

บทที่ ๑

บทนำ

ยุคสังคมจารีตจนถึงยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศในปี ๒๔๗๕ คนพิการได้รับการสงเคราะห์จากรัฐและชนชั้นนำให้มีปัจจัยสี่เพื่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน สังคมไม่ได้มีความคาดหวังใด ๆ กับคนพิการนอกจากการเลี้ยงดูให้มีชีวิตรอด จนกระทั่งคนพิการหัวก้าวหน้าได้รับการศึกษาและปรารถนาที่จะมีอาชีพการงานและยืนบนลำแข้งของตนเอง ได้รวมกลุ่มเพื่อบอกสังคมถึงสิทธิและความต้องการจำเป็นของตนเอง การรวมกลุ่มของคนพิการเกิดขึ้นช่วงปี ๒๕๑๐ พัฒนามาเป็นขบวนการทางสังคม (Social Movement) ของคนพิการทุกประเภทในปี ๒๕๒๖ เพื่อผลักดันกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการจนประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามความสำเร็จที่เกิดขึ้นไม่ได้ทำให้สิทธิคนพิการเป็นจริงอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรม บทนำนี้เป็นการฉายภาพให้เห็นถึงความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา วัตถุประสงค์ ขอบเขต นิยามศัพท์ และประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

ประเทศไทยมีความก้าวหน้าด้านกฎหมาย นโยบาย และกลไกในการคุ้มครองสิทธิคนพิการ เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๒๖ องค์กรของคนพิการแต่ละประเภทความพิการได้รวมตัวกันจัดตั้งสมาคมคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยขึ้น เพื่อเป็นองค์กรตัวแทนคนพิการในการพิทักษ์สิทธิคนพิการ หลังจากนั้นสมาคมคนพิการฯ ได้รณรงค์ให้รัฐบาลออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการเป็นระยะเวลา ๘ ปีจึงประสบผลสำเร็จได้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ส่งผลให้คนพิการมีส่วนร่วมทำงานกับภาครัฐอย่างใกล้ชิด ต่อมาสมาคมคนพิการฯ และองค์กรด้านคนพิการได้ร่วมกันผลักดันให้มีบทบัญญัติว่าด้วยการห้ามเลือกปฏิบัติ การรับรองสิทธิ และการจัดสวัสดิการทั้งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ๒๕๕๐ และ ๒๕๖๐ ประกาศปฏิญญาสิทธิคนพิการไทย พ.ศ. ๒๕๔๑ พร้อมทั้งพัฒนากฎหมายด้านคนพิการสู่การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการบนฐานสิทธิ (Right Based) ตามหลักการที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) คือพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ การลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการในปี ๒๕๕๑ พร้อมทั้งการจัดทำแผนและนโยบายด้านคนพิการทุกด้านความสำเร็จนี้มีผู้นำและองค์กรของคนพิการเป็นกลไกผลักดันและขับเคลื่อนหลัก

อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าด้านกฎหมาย นโยบาย และกลไกในการคุ้มครองสิทธิคนพิการ ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์การเข้าถึงสิทธิของคนพิการ จากรายงานสถานการณ์ด้านคนพิการของประเทศไทย ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙ ในแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๕

(พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)^๑ พบว่า คนพิการทั่วประเทศมี ๑.๗ ล้านคน ได้รับการศึกษาร้อยละ ๖๒ และไม่ได้ได้รับการศึกษาร้อยละ ๓๘ ในจำนวนผู้ที่ได้รับการศึกษามากกว่าร้อยละ ๕๐ จบการศึกษาแค่ระดับชั้นประถมศึกษาหรือแค่อ่านออกเขียนได้ คนพิการอายุระหว่าง ๑๕ - ๖๐ ปี มีงานทำมีเพียงร้อยละ ๒๕ หรือหนึ่งในสี่เท่านั้น และงานที่ทำส่วนมากเป็นการประกอบอาชีพรับจ้าง เกษตรกรรม อาชีพอิสระ และลูกจ้างภาคเอกชน ส่วนคนพิการในวัยแรงงานที่ไม่มียางานทำส่วนมากมีศักยภาพที่สามารถทำงานได้แต่ขาดโอกาสได้รับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ หากพิจารณาตามสถิตินี้แสดงว่า คนพิการส่วนมากไม่มีรายได้เป็นของตนเอง นอกจากเบี้ยความพิการจากรัฐเดือนละ ๘๐๐ บาท ส่วนผู้ที่มีรายได้เป็นรายได้ที่อยู่ในระดับเพียงการยังชีพเท่านั้น หรืออาจสรุปได้ว่าคนพิการยังเข้าถึงสิทธิในอัตราที่ต่ำมาก คนพิการส่วนมากอยู่ในสภาวะที่ต้องพึ่งพิงครอบครัว

จำนวนคนพิการในแต่ละประเทศมีจำนวนและอัตราส่วนต่อประชากรที่แตกต่างกัน ประเด็นสำคัญคือใครคือคนพิการซึ่งแต่ละประเทศมีนิยามที่แตกต่างกัน นอกจากนั้นค่านิยามในเชิงสถิติหรือการนับจำนวนก็แตกต่างกัน บางประเทศกำหนดให้คนพิการยื่นขอมีบัตรประจำตัวคนพิการจึงจะถือว่าคนนั้นเป็นคนพิการ นั่นหมายถึงเป็นการนับจำนวนตามการแสดงความจำนงเพื่อขอใช้สิทธิ บางประเทศไม่กำหนดให้จดทะเบียนแต่ให้นิยามและใช้สิทธิตามลักษณะบริการ เช่น การแพทย์ การศึกษา และการมีงานทำ เป็นต้น ซึ่งแต่ละประเภทของบริการกำหนดความหมายของคำว่าพิการแตกต่างกัน

กรณีประเทศไทยเลือกใช้วิธีการให้คนพิการที่ต้องการใช้สิทธิต้องยื่นขอมีบัตรประจำตัวคนพิการ ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยจดทะเบียนคนพิการครั้งแรกปี ๒๕๓๗ แต่มีผู้ที่มาจดทะเบียนเป็นคนพิการจำนวนไม่มากนัก อย่างก้าวที่สำคัญภายหลังการประกาศใช้กฎหมายคนพิการฉบับที่สองหรือพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ คือเริ่มเกิดความตื่นตัวเรื่องคนพิการมากยิ่งขึ้น หน่วยงานของรัฐด้านคนพิการได้รับการยกฐานะให้มีศักยภาพในการทำงานเชิงยุทธศาสตร์และประสานงานระหว่างหน่วยงานได้คล่องตัวยิ่งขึ้น เกิดความตระหนักรู้ถึงสิทธิของคนพิการมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการที่รัฐบาลในปี ๒๕๕๒ นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ได้เห็นชอบให้จ่ายเบี้ยความพิการแก่คนพิการทุกคน จากเดิมที่จ่ายเฉพาะคนพิการที่ไม่มีรายได้เลี้ยงตัวเองและมีโควต้าให้จำนวนจำกัด ทำให้จำนวนคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการเพิ่มขึ้นมากกว่าสี่เท่าตัว กล่าวคือจากยอดเฉลี่ย ๑๕ ปีแรกมีคนพิการยื่นขอมีบัตรประจำตัวคนพิการปีละประมาณ ๔๐,๐๐๐ คน ช่วงปี ๒๕๕๒ - ๒๕๕๖ เพิ่มขึ้นเป็นเฉลี่ยปีละ ๑๗๖,๐๐๐ คน โดยออกบัตรประจำตัวคนพิการรวมทั้งสิ้น ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม

^๑ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) **แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๕**

๒๕๕๖ รวมทั้งสิ้น ๑,๔๘๔,๖๔๗ คน และสถิติจากกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ^๒ รายงาน ณ วันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๐ มีจำนวนคนพิการทั้งสิ้น ๑,๘๐๘,๕๒๔ คน เป็นชาย ๙๕๓,๕๔๑ คน (ร้อยละ ๕๒.๗๒) และ หญิง ๘๕๔,๙๘๓ คน (ร้อยละ ๔๗.๒๘) เป็นคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายมากที่สุดถึงร้อยละ ๔๘.๖๙

สถานการณ์การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการของคนพิการยังเป็นประเด็นท้าทายต่อการกำหนดแผนและนโยบายในการให้บริการแก่ประชาชน ถึงแม้กฎหมายได้กำหนดการห้ามเลือกปฏิบัติไว้ แต่ในภาคปฏิบัติการตีความกฎหมายก็ยังเป็นอุปสรรค ดังจিতรารัตน์ พันธุ์พิจิตร^๓ ที่ศึกษาการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีกรรมการตุลาการไม่รับคนพิการเข้าสอบเป็นผู้ช่วยผู้พิพากษา และเรื่องคำพิพากษาของศาลปกครองกรณีกรรมการอัยการตัดสิทธิคนพิการเข้าสอบเป็นผู้ช่วยอัยการ ทั้งสองเรื่องดังกล่าวเป็นการใช้และการตีความที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในเรื่องการห้ามเลือกปฏิบัติ สิ่งที่ตามมาคือจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และกระทบต่อความเสมอภาคในการเข้ารับราชการ

ประเด็นการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลต่อการคุ้มครองสิทธิและการสร้างความเป็นธรรมในสังคม “หากความยุติธรรมทางสังคมกับความยุติธรรมทางกฎหมายมีช่องว่างห่างกันมากเท่าใด ช่องว่างดังกล่าวน่าจะเป็นตัวชี้วัดสภาพความไม่มั่นคงทางสังคม และความไม่มั่นคงในความเป็นมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ ได้”^๔ นั้นหมายถึงโอกาสในการเข้าสู่การทำงานของคนพิการย่อมลดน้อยลง การไม่มีงานทำเป็นการลดทอนสิทธิ ศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นมนุษย์

ในการเข้าถึงสิทธิมีกรณีการศึกษาที่น่าสนใจในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา ที่ไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จากการศึกษาของสัจพันธุ์ อินไชย^๕ พบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องการร้องทุกข์ การถามปากคำผู้เสียหายหรือพยาน การชี้ตัวบุคคล การไต่สวนมูลฟ้อง ยังกำหนดวิธีปฏิบัติไว้เช่นเดียวกับกรณีของ

^๒ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://nep.go.th/th/disability-statistic> (๑๐ มกราคม ๒๕๖๑).

^๓ จิตรารัตน์ พันธุ์พิจิตร. (๒๕๕๗) ผลกระทบของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญและคำพิพากษาศาลปกครองกรณีความเสมอภาคในการเข้ารับราชการ. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). หน้า ๒๐๕ - ๒๑๔.

^๔ ไพสิฐ พาณิชยกุล. (๒๕๕๖) รายงานการศึกษา เข้าใจ “ความยุติธรรมทางสังคม”. บทนำ.

^๕ สัจพันธุ์ อินไชย. (๒๕๕๘) “การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: ศึกษากรณีผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา” ใน วารสารสังคมภิวัตน์ (ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๕๘)). หน้า ๗๒ - ๗๓.

บุคคลทั่วไป ทำให้คนพิการผู้ซึ่งเป็นผู้เสียหายไม่ได้การคุ้มครองสิทธิตามสมควร จึงเห็นควรมีการกำหนดมาตรการพิเศษสำหรับผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา

อย่างไรก็ตามการที่คนพิการจะเข้าถึงสิทธิหรือมีงานทำมีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญอีกหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาและบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ในด้านการศึกษาพบว่าการจัดสรรงบประมาณไม่ได้จัดตามฐานสิทธิ จุฑารัตน์ ขนอม^๖ เสนอแนะว่า การจัดสรรงบประมาณเรียนฟรี ๑๕ ปีสำหรับคนพิการควรมุ่งประเด็นเพื่อ “พัฒนาศักยภาพคนพิการ” เพื่อให้คนพิการมีสิทธิที่จะมีชีวิตอย่างมีคุณค่าในสังคม ไม่ใช่ “การสงเคราะห์คนพิการ” และต้องคำนึงถึงการเป็น “สังคมฐานสิทธิ” ไม่ใช่ “สังคมฐานสงเคราะห์”

การจัดสรรงบประมาณด้านการแพทย์และสาธารณสุขในฐานสิทธิที่ผู้ศึกษาทราบและเป็นตัวอย่างที่ดี คือ การจัดสรรงบประมาณสำหรับคนพิการในหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เป็นระบบสุขภาพที่ดีที่สุดเมื่อเทียบกับกองทุนอื่น ๆ อย่างไรก็ตามในการรักษาโรคบางประการยังพบความเหลื่อมล้ำ ดังการศึกษาของชวัญภา ปรีชามานิตกุล^๗ พบว่า ความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงการรักษาโรคไตวายเรื้อรังระยะสุดท้ายเกิดจากช่วงชั้นทางสังคมและความเหลื่อมล้ำของหลักประกันสุขภาพ

สถานการณ์ของคนพิการในเขตพื้นที่เล็ก ๆ อาจแตกต่างจากคนพิการในเมือง แต่จากการศึกษาหลายฉบับได้คำตอบที่สอดคล้องกัน เช่น การศึกษาของदनัยพัชร์ ชวัญมงคล^๘ พบว่าคนพิการในเขตเทศบาลตาง อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ มีความต้องการสวัสดิการสังคมระดับมากในด้านบริการทางสังคม สุขภาพ การงาน รายได้ และการศึกษา และมีความต้องการระดับปานกลางในเรื่องนันทนาการและกีฬา โดยต้องการความเอาใจใส่จากเทศบาลให้มากกว่าเดิมทั้งด้านเบี้ยยังชีพ เงินทุนและอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ แต่คนพิการในบุรีรัมย์ก็ยิ่งดีกว่าคนพิการในเขต

^๖ จุฑารัตน์ ขนอม. (๒๕๕๔) **แนวทางการจัดสรรงบประมาณตามนโยบายเรียนฟรี ๑๕ ปี สำหรับคนพิการ.**

(วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). บทคัดย่อ.

^๗ ชวัญภา ปรีชามานิตกุล. (๒๕๕๗) **ช่วงชั้นทางสังคม, สวัสดิการรักษาพยาบาล : แบบแผนการรักษาของผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรังระยะสุดท้าย.** (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล). บทคัดย่อ.

^๘ ดนัยพัชร์ ชวัญมงคล. (๒๕๕๖) **ความต้องการสวัสดิการสังคมของคนพิการในเขตเทศบาลตำบลตาง อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์.** (รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์). บทคัดย่อ.

องค์การบริหารส่วนตำบลลี้ซัน อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา ที่มาหะมะรุยี่ มะแซ^๙ พบว่า ส่วนมากยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในสิทธิและสวัสดิการของตนเองที่พึงได้รับจากรัฐ โดยปัญหาอุปสรรคสำคัญในการเข้าถึงสิทธิคือค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปรับบริการสาธารณสุข ขาดสิทธิและโอกาสทางการศึกษา ไม่มีบัตรประจำตัวคนพิการแต่ด้วยความไม่รู้จึงไม่ได้รับเบี้ยความพิการ ไม่รู้วิธีการหรือหลักเกณฑ์ในการกู้ยืมเงินสำหรับการประกอบอาชีพ การช่วยเหลือของรัฐล่าช้าและคนพิการเข้าไม่ถึง โดยเฉพาะคนพิการเท่านั้นที่เข้าไม่ถึงสิทธิแต่รัฐธรรมนูญ^{๑๐} กิติพัฒน์ธนโชติ^{๑๐} ยังพบว่า ผู้ดูแลคนพิการส่วนมากไม่รู้สิทธิของตนเอง การเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ จึงอยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด

สำหรับสถานการณ์ของคนพิการมีผลการศึกษาที่น่าสนใจคือ จากรายงานสถานการณ์ผู้พิการไทยโดยกระทรวงสาธารณสุข^{๑๑} ทำการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจความพิการและสุขภาพ ปี ๒๕๔๕ และปี ๒๕๕๐ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่าสังคมไทยยังคงมีความเหลื่อมล้ำเกิดขึ้นในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น กลุ่มคนพิการ ในหลายปัจจัยซึ่งเป็นปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม (Social Determinants of Health) ที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยในด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และรายได้ของคนพิการ เป็นต้น โดยพบว่าคนพิการในประเทศไทยได้รับโอกาสเหล่านี้น้อยกว่าคนทั่วไปอย่างเห็นได้ชัด

ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นมีพื้นฐานส่วนหนึ่งจากการที่คนพิการถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมจากการศึกษาเรื่อง “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการในสังคมไทย” โดยสถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์^{๑๒} พบว่า คนพิการได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมนับตั้งแต่การปฏิบัติในครอบครัวและในสังคม การเลือกปฏิบัติเหล่านี้ไม่เพียงแต่ปิดโอกาสของการพัฒนาศักยภาพทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ และการประกอบกิจกรรมทางสังคม

^๙ มาหะมะรุยี่ มะแซ. (๒๕๕๔) แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมแก่คนพิการสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลลี้ซัน อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา. (รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น). หน้า ๕๙ – ๖๑.

^{๑๐} ริฎูญาร์ตัน กิติพัฒน์ธนโชติ. (๒๕๕๔) การรับรู้ของผู้ดูแลคนพิการเกี่ยวกับสิทธิคนพิการและสิทธิผู้ดูแลคนพิการตามมาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐.

(วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). บทความคัดย่อ.

^{๑๑} สำนักงานพัฒนาโยบายระหว่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๕๖) สถานการณ์คนพิการในสังคมไทย: การวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจความพิการและสุขภาพ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และ ๒๕๕๐. หน้า ๑๓๐.

^{๑๒} สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (๒๕๕๑) รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการการศึกษาวิจัยเรื่อง การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการในสังคมไทย. หน้า VIII – IX.

เท่านั้น แต่ผลของการเลือกปฏิบัติยังส่งผลต่อร่างกายและจิตใจของคนพิการและผู้ที่เกี่ยวข้องมากน้อยแตกต่างกันไป การใช้ความรุนแรงตลอดจนการเพิกเฉยต่อการบริการอย่างถูกต้องโดยเฉพาะในทางสาธารณสุขเป็นตัวอย่างของการเลือกปฏิบัติที่ส่งผลกระทบทางร่างกายต่อผู้พิการ ขณะที่การเพิกเฉยที่จะให้บริการในทางสังคมหรือการใช้ความรุนแรงทางวาจาส่งผลทางด้านจิตใจและปิดโอกาสที่คนพิการควรจะได้รับเช่นเดียวกับคนทั่วไป การศึกษาเรื่องเดียวกันนี้ยังชี้ให้เห็นว่าองค์กรของคนพิการสามารถเข้าแทรกแซงเพื่อช่วยให้คนพิการได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง ตลอดจนเป็นด่านแรกที่จะช่วยให้คนพิการสามารถตั้งหลักในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การใช้ประโยชน์ขององค์กรเหล่านี้ยังมีอยู่ไม่มากเท่าที่ควร

ปัญหาความเหลื่อมล้ำสะท้อนในการศึกษาสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง นั่นคือ การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ (ระยะครึ่งแผนแรก) โดยคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ^{๑๓} พบว่า สถานการณ์ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของคนพิการและผู้ดูแลคนพิการ พบว่ากลุ่มคนพิการออทิสติก มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตมากที่สุด รองลงมา คือ กลุ่มคนพิการทางการเคลื่อนไหว พิการทางการเห็น พิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม พิการซ้ำซ้อน พิการทางสติปัญญา พิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย และพิการทางการเรียนรู้

ปัญหาและอุปสรรค ๓ อันดับแรก คือ การช่วยเหลือตนเอง รองลงมา คือการเงิน ภาระหนี้สิน ภาระค่าใช้จ่าย และการเดินทาง โดยคนพิการที่ต้องการช่วยเหลือมากที่สุด คือ คนพิการทางการเคลื่อนไหว รองลงมา คือออทิสติก พิการทางสติปัญญา พิการทางการเห็น พิการทางจิตใจ หรือพฤติกรรม พิการซ้ำซ้อน พิการทางการเรียนรู้และพิการทางการได้ยิน หรือสื่อความหมาย

ความช่วยเหลือที่ต้องการ ๓ อันดับแรก คือ ด่านอาชีพและการมีงานทำ รองลงมาคือ ด่านการเงิน ภาระหนี้สิน ภาระค่าใช้จ่าย และด่านการศึกษา

เมื่อจำแนกตามประเภทความพิการ พบว่าคนพิการทางการเห็นมีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้านการเข้าถึงบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขอย่างเพียงพอตามความต้องการจำเป็น คนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย คนพิการทางด้านจิตใจ คนพิการทางด้านสติปัญญา คนพิการทางด้านการศึกษาและคนพิการซ้ำซ้อนมีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้านการได้รับสิทธิประโยชน์จากบริการหลักประกันสุขภาพ คนพิการทางการเคลื่อนไหวมีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้านการส่งเสริมให้มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในการ

^{๑๓} คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. (๒๕๕๗) การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ (ระยะครึ่งแผนแรก). หน้า ก.

ประกอบอาชีพ การมีงานทำ การมีรายได้ที่เพียงพอ คนพิการออกทิสติกมีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้านการได้รับสิทธิประโยชน์จากกองทุนประกันสังคม

สำหรับผลการประเมินสถานการณ์ปัญหาและความต้องการของผู้ดูแลคนพิการ พบว่า ผู้ดูแลคนพิการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง สมรสแล้ว จบชั้นประถมศึกษา ทำอาชีพเกษตรกรกรรม มีรายได้ ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท ไม่มีเงินออม มีโรคประจำตัว เมื่อแยกประเภทความพิการ พบว่า ผู้ดูแลเด็กออทิสติกมีปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด รองลงมา คือ ผู้ดูแลคนพิการทางสติปัญญา ผู้ดูแลคน พิการทางการเรียนรู้ จิตใจ หรือพฤติกรรม และผู้ดูแลคนพิการซ้ำซ้อน

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของผู้ดูแลคนพิการ ๓ อันดับแรก คือ (๑) ปัญหาและอุปสรรคเรื่องการเงิน ภาระหนี้สิน และภาระค่าใช้จ่าย (๒) ปัญหาและอุปสรรคในการทำหน้าที่ดูแลคนพิการ และ (๓) ปัญหาและอุปสรรคเรื่องอาชีพและการมีงานทำ ส่วนความต้องการในการรับความช่วยเหลือ ๓ อันดับแรก คือ (๑) ด้านอาชีพและการมีงานทำ (๒) ด้านการเงิน ภาระหนี้สิน และภาระค่าใช้จ่าย และ (๓) ด้านการศึกษา

เมื่อพิจารณาความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้ดูแลคนพิการ โดยจำแนกตามประเภทความพิการ พบว่า ผู้ดูแลคนพิการทั้ง ๕ ประเภท มีความต้องการการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มากที่สุดในด้านการเข้าถึงบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขได้ตามความต้องการจำเป็นและบริการที่เพียงพอ

การศึกษาดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง “สถานการณ์ ปัญหา และแนวทางสร้างความเข้มแข็งให้กับสภาคนพิการทุกประเภท” โดยจตุรงค์ บุญรัตนสุนทร อาทิตา นรารวัชร และเบญจพร บัวสำลี^{๑๔} พบว่า ปัญหาหรือข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิในด้านการศึกษารักษาพยาบาล และการจ้างงานพบว่า (๑) คนตาบอด เข้าสู่ระบบการศึกษาน้อย ด้านการรักษาพยาบาล มีปัญหาเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ด้านการจ้างงานเป็นผลมาจากความเชื่อมโยงการเข้าถึงการศึกษา เมื่อคนตาบอดไม่ได้รับการพัฒนาความรู้และทักษะจากระบบการศึกษาทำให้เป็นผู้ที่ขาดความรู้ ความสามารถ และทักษะทางวิชาชีพ (๒) คนพิการทางกาย ส่วนใหญ่ครอบครัวมักไม่สนับสนุนให้คนพิการได้เรียนหนังสือ อีกทั้งระบบการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาเองก็ยังไม่มีความเพียงพอ การเข้าถึงการรักษาพยาบาลคนพิการส่วนมากมีฐานะค่อนข้างยากจน แม้จะมีบัตร ท.๗๔ แต่การเดินทางเพื่อเข้ารับการรักษาพยาบาลตามสถานพยาบาลยังคงเป็นปัญหา ด้านการจ้างงานแม้มีหน่วยงานพร้อมที่จะรับคนพิการเข้าทำงาน แต่คนพิการเองขาดความพร้อมและขาดทักษะในการทำงาน การจ้างงานตามมาตรา ๓๓ และ ๓๕ ไม่มีการเตรียมคน

^{๑๔} จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร อาทิตา นรารวัชร และเบญจพร บัวสำลี. (๒๕๕๙) สถานการณ์ ปัญหา และแนวทางสร้างความเข้มแข็งให้กับสภาคนพิการทุกประเภท. หน้า ๑๐๗ - ๑๐๘.

เข้าสู่ตลาดแรงงาน (๓) **คนหูหนวก** โอกาสทางการศึกษาของคนหูหนวกมีน้อยมาก เพราะขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ เจตคติของคนในครอบครัวปกป้องคนหูหนวกมากเกินไป ด้านการรักษาพยาบาล เมื่อคนหูหนวกมีข้อจำกัดเรื่องการสื่อสารก็ทำให้มีโอกาสในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลอยู่ในระดับน้อย ด้านการจ้างงาน เมื่อคนหูหนวกมีโอกาสด้านการศึกษาค่อนข้างน้อยแล้ว ก็ส่งผลให้ถูกจำกัดสิทธิเรื่องการก้าวเข้าสู่การมีงานทำไปด้วยเช่นกัน (๔) **คนพิการทางสติปัญญา** มีข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษา การรักษาพยาบาล และการจ้างงาน การเข้าถึงสิทธิมีความยุ่งยากหลายอย่าง การเดินทางซึ่งถือว่าเป็นอุปสรรคสำหรับคนพิการทางสติปัญญาอย่างมากที่ทำให้คนพิการทางสติปัญญาหลายคนไม่สามารถเข้าถึงสิทธิอันพึงได้รับ โรงเรียนส่วนใหญ่ปฏิเสธไม่รับคนพิการทางสติปัญญาเข้ารับการศึกษาด้านการรักษาพยาบาล มีบางกรณีที่พบว่ายาที่แพทย์สั่งให้ใช้มีราคาสูงและไม่ครอบคลุมตามสิทธิบัตรหลักประกันสุขภาพ ด้านการจ้างงานมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นค่อนข้างมาก แต่ก็ยังพบว่าหลายบริษัทหรือภาคเอกชนไม่การยอมรับในความสามารถและไม่ให้ตำแหน่งงานที่เหมาะสม (๕) **บุคคลออทิสติก** ข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษาคือ เรื่องความพร้อมของปัจจัยหนุนเสริมด้านการเรียนรู้ การรักษาพยาบาลสำหรับกลุ่มคนพิการออทิสติกไม่ได้ถูกระบุไว้ในสิทธิการรักษาพยาบาลอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังบางตัวที่มีความสำคัญอย่างมากถูกถอดถอนเพราะมีราคาค่อนข้างสูง และสิทธิหลักประกันสุขภาพไม่ครอบคลุมยาตัวนี้ การจ้างงานก็เป็นผลต่อเนื่องมาจากการเข้าถึงสิทธิด้านการศึกษา เพราะการจ้างงานโดยส่วนใหญ่มีความจำเป็นต้องอาศัยวุฒิการศึกษาและศักยภาพในการทำงานเป็นสำคัญ

สิทธิของคนพิการที่เป็นเรื่องท้าทายและดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องยาวนานที่สุดประการหนึ่ง นั่นคือ สิทธิด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ นอกจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้น ๘ แห่งทั่วประเทศแล้วแทบจะไม่มีกรณีดำเนินงานใด ๆ ในการส่งเสริมอาชีพคนพิการอย่างเป็นทางการ จนกระทั่งเมื่อการศึกษาคนพิการก้าวหน้าขึ้นผู้นำคนพิการได้ต่อสู้เรียกร้องให้กระทรวงศึกษาธิการขยายการรับนักศึกษาพิการทั้งในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา โดยเน้นการเรียนร่วม (Integrated Education) และปัจจุบันผลักดันให้เป็นการเรียนรวม (Inclusive Education) นอกจากนั้นได้ผลักดันให้กระทรวงแรงงานมีแผนงาน หรือโครงการในการฝึกทักษะฝีมือแรงงาน จัดหางาน ค้ำครองสิทธิและสวัสดิการสำหรับแรงงานคนพิการ องค์กรด้านคนพิการเคยริเริ่มผลักดันร่างพระราชบัญญัติสถาบันแรงงานคนพิการ พ.ศ. แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมาจึงนำสาระสำคัญเหล่านี้ไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ การผลักดันเรื่องสิทธิในการประกอบอาชีพและการมีงานทำของคนพิการค่อนข้างจัดกระจาย องค์กรด้านคนพิการประสบความสำเร็จในการผลักดันในเชิงกฎหมายและนโยบาย ส่วนการปฏิบัติตามกฎหมายนั้นมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งต่างมีทิศทางของตนเองไม่ว่าจะเป็นการให้บริการของรัฐ องค์กรเพื่อคนพิการ ภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรของคนพิการ เป็นต้น

การเข้าไม่ถึงสิทธิปัญหาอย่างหนึ่งที่พบคือ หน่วยงานภาครัฐซึ่งข้าราชการประจำส่วนมาก ปฏิบัติงานแบบตั้งรับและมีข้อจำกัด ที่มีทำงานตามกรอบภารกิจเฉพาะที่หน่วยงานตนเองรับผิดชอบ ขาดการประสานเชื่อมโยงหรือส่งต่อระหว่างหน่วยงาน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างครบวงจร ที่ต้องทำงานร่วมกันหลายฝ่ายอย่างต่อเนื่อง เช่น จาก การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ต้องเชื่อมต่อการศึกษาหรือการฝึกอาชีพสู่การมีงานทำ พร้อมทั้งได้รับการดูแลด้านสวัสดิการ ความเป็นอยู่ การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การเดินทาง เป็นต้น การทำงานเชิงรุกต้องอาศัยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีกำลังคนเพียงพอที่จะทำงานในปริมาณที่ มากขึ้นกว่าปกติ เนื่องจากงานที่ต้องประสานกับหลายหน่วยงานมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แต่งาน จะออกมาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลหากใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ การศึกษาของพิมพา ขจรธรรม และคณะ^{๑๕} ที่สรุปว่าแม้ประเทศไทยมีนโยบายชัดเจนเรื่องคนพิการแต่ มีปัญหาเรื่องการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ การจัดบริการให้คนพิการทางการมองเห็นในประเทศไทย ขาดเจ้าภาพหลักที่รับผิดชอบ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าสถานการณ์การเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการของคนพิการยังเป็นสถานะที่ จำเป็นต้องกำหนดนโยบายที่ดีด้วยความตระหนักรู้ในสิทธิ คุณค่า และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของ คนพิการ การที่คนพิการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิผู้ศึกษาที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับ ประเวศ วะสี^{๑๖} ที่ กล่าวถึงการกำหนดนโยบายสาธารณะว่า เรายังขาดศีลธรรมพื้นฐานคือการเคารพศักดิ์ศรีคุณค่าความ เป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันโดยเฉพาะคนเล็กคนน้อยคนยากคนจน สังคมที่ขาดศีลธรรม พื้นฐานตัวนี้มันเดินไม่ได้ การจะเป็นประชาธิปไตยขั้นขึ้นอยู่ที่ว่าเราเคารพศักดิ์ศรีคุณค่าพื้นฐานกันหรือ เปล่า ประชาธิปไตยเบื้องต้นอยู่ที่ศีลธรรมเรื่องความเป็นธรรมทางสังคม และสอดคล้องกับการศึกษา ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล^{๑๗} ได้มีข้อเสนอแนะในแง่สิทธิไว้ว่าสนใจว่า ควรนำหลักการ “ภาระหน้าที่หลักขั้นต่ำ” ตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมารับรองไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือมาตรการอื่น เพื่อให้บุคคลสามารถได้รับ สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต คืออาหาร การรักษาพยาบาล ที่อยู่อาศัย และการศึกษา อันเป็น สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ควรเสริมสร้างการเรียนรู้สิทธิมนุษยชนให้กว้างขวางแพร่หลาย

^{๑๕} พิมพา ขจรธรรม และคณะ. (๒๕๕๐) **ศึกษาสถานการณ์ความต้องการจำเป็นที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองด้าน สวัสดิการ และงานบริการ.** หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๖} ประเวศ วะสี. (๒๕๔๘) **“เวทีนี้มีใช้การอ่อนวอน” ร่างนโยบายสาธารณะฉบับประชาชน: อธิคม คุณาวุฒิ บรรณาธิการ.** หน้า ๑๕.

^{๑๗} ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล. (๒๕๔๙) **รายงานการศึกษา โครงการศึกษาสิทธิเสรีภาพขั้น พื้นฐานตามกรอบรัฐธรรมนูญในบริบทของสังคมไทยและมาตรฐานสากลระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน.** หน้า ๑๕๒.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่เจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนที่อาจถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน ตลอดจนการนำหลักสิทธิมนุษยชนเป็นฐานการวิเคราะห์ค้นหาสาเหตุของปัญหาและการเสนอแนวทางการแก้ไข ปัญหาทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม นอกจากนั้นควรกำหนดแผนปฏิบัติการในการบังคับใช้สิทธิที่ได้รับการรองรับตามรัฐธรรมนูญในระยะเวลาที่แน่นอน จะต้องเตรียมการในเรื่องต่าง ๆ เช่น การศึกษาวิจัย การจัดเตรียมร่างกฎหมายหรือปรับปรุงกฎหมายฉบับต่าง ๆ การเตรียมงบประมาณ และการเตรียมความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น หากดำเนินการดังกล่าวก็จะทำให้สิทธิตามที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญมีผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง และการส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิที่รับรองไว้ในกติกาหรืออนุสัญญาด้านสิทธิมนุษยชน และรัฐธรรมนูญอย่างจริงจัง โดยการสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสาร ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน และทางด้านงบประมาณ

จากภาพรวมที่กล่าวมาประเทศไทยมีความก้าวหน้าด้านกฎหมาย นโยบาย และกลไกในการคุ้มครองสิทธิคนพิการในระดับที่ค่อนข้างสูง มีข้อบัญญัติถึงสิทธิคนพิการในกฎหมายรัฐธรรมนูญ มีกฎหมายแม่บทด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ มีกฎหมายด้านการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ มีการลงนามรับรองในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) การประกาศสิทธิ แผน นโยบาย และแนวปฏิบัติต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด พร้อมด้วยกองทุนที่มีงบประมาณจำนวนมาก เรียกได้ว่าประเทศไทยไม่ด้อยกว่าประเทศใด ๆ ในโลกในแง่ของบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิของคนพิการ อย่างไรก็ตามจากรายงานสถานการณ์ด้านคนพิการซึ่งประกาศโดยหน่วยงานของรัฐ พบว่าคนพิการยังประสบปัญหาในการเข้าถึงสิทธิ การมีอาชีพ และการพึ่งพาตนเองได้ งานศึกษาวิจัยไม่ว่าเป็นด้านใดต่างชี้ให้เห็นถึงปัญหาการเข้าถึงสิทธิของคนพิการทั้งระดับในเมืองและในท้องถิ่น

จากประสบการณ์ของผู้ศึกษาพบว่า กฎหมาย แผน นโยบาย กฎ ระเบียบ หรือแนวปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับคนพิการ ส่วนมากเกิดขึ้นได้จากการขับเคลื่อนและผลักดันโดยผู้นำคนพิการและองค์กรของคนพิการ ผู้ศึกษามีส่วนร่วมมาตั้งแต่ปี ๒๕๒๖ บางประเด็นผู้ศึกษาเป็นเพียงผู้มีส่วนร่วมห่าง ๆ บางคราวก็เป็นผู้นำ และส่วนมากเป็นผู้สนับสนุน ผู้วางแผนยุทธศาสตร์ หรืออยู่เบื้องหลัง แต่สิ่งที่ผู้ศึกษาสังเกตพบก็คือการขับเคลื่อนเหล่านี้ขาดการจดบันทึกในเชิงประวัติศาสตร์อย่างเป็นระบบและครบถ้วน และที่สำคัญที่สุดคือขาดการค้นหาคำตอบความรู้ในเชิงยุทธศาสตร์จากบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง เป็นความรู้ระดับปรีชาญาณที่สั่งสมเป็นประสบการณ์ที่นับวันจะค่อย ๆ สูญหายพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรหรืออายุขัยของบุคคลซึ่งผู้นำที่โดดเด่นบางท่านก็เสียชีวิตไปแล้ว และระหว่างที่ศึกษาเรื่องนี้ก็เสียชีวิตไปอีกหลายท่าน ผู้ศึกษาจึงมีข้อสงสัยว่าผู้นำคนพิการเกิดการรวมตัวกันขึ้นมาได้อย่างไร มีการขับเคลื่อนอย่างไรจึงทำให้เกิดกฎหมายคุ้มครองสิทธิ แผนหรือนโยบายสำคัญ ๆ มีรูปธรรมอะไรบ้างที่ทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิ ผู้นำและองค์กรของคนพิการมียุทธศาสตร์หรือแนวทางอย่างไรที่ทำได้จริงได้ ประเด็นเหล่านี้ยังไม่เคยศึกษาโดยละเอียดตั้งแต่

คนพิการเกิดการรวมกลุ่ม จัดตั้งองค์กรของคนพิการ และขับเคลื่อนงานทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงได้

ยิ่งไปกว่านั้นสิ่งที่ผู้ศึกษามีข้อสงสัยคือเหตุผลหรือสาเหตุที่แท้จริงของการรวมกลุ่มของคนพิการนั้นเกิดขึ้นจากอะไร การขับเคลื่อนงานจนทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงได้นั้นคนพิการระดับแกนนำของประเทศมียุทธศาสตร์อย่างไรในการทำให้อำนาจสิทธิเป็นจริง ดังนั้นการศึกษาการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำให้อำนาจสิทธิเป็นจริงนี้ ผู้ศึกษาต้องการทราบว่าขบวนการทางสังคมของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงมียุทธศาสตร์อย่างไร ซึ่งก่อนที่จะมาเป็นยุทธศาสตร์นั้นต้องคลี่เข้าไปดูมูลเหตุของการลุกขึ้นมาขับเคลื่อนทางสังคมของคนพิการ การมีส่วนร่วมในการพิทักษ์สิทธิของเพื่อนคนพิการด้วยกัน คนพิการที่เข้ามากำหนดและขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นี้มีคุณลักษณะหรือภาวะผู้นำอย่างไร รวมถึงจัดการองค์กรหรือเครือข่ายในขบวนการทางสังคมอย่างไร อันจะเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับคนพิการและคนทำงานด้านสิทธิและสวัสดิการคนพิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพิการรุ่นใหม่และคนพิการในต่างจังหวัด ที่ปรารถนาในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงเช่นกัน เป็นการสร้างความรู้ใหม่จากประสบการณ์ชีวิตจริงที่มีชีวิตจิตใจและคุณค่าต่อสังคม สามารถนำไปต่อยอดเพื่อพัฒนาหลักสูตรการเสริมพลังคนพิการสู่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นแบบอย่างให้สังคมไทยได้รับรู้ถึงการใช้อำนาจตามหลักประชาธิปไตยอย่างสร้างสรรค์ กระตุ้นให้ทุกภาคส่วนร่วมกันส่งเสริมและพัฒนาให้คนพิการ และครอบครัวคนพิการ เข้าถึงสิทธิและได้รับสวัสดิการเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากข้อเท็จจริงที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้ศึกษามีข้อสงสัยซึ่งนำมาใช้เพื่อเป็นคำถามของการวิจัยได้ดังนี้

คำถามหลัก ผู้นำคนพิการไทยมียุทธศาสตร์อย่างไรในการขับเคลื่อนสิทธิของคนพิการให้เป็นจริงได้

และมีคำถามย่อยดังต่อไปนี้

- (๑) สถานภาพของคนพิการในสังคมไทยเป็นอย่างไร
- (๒) ทำไมคนพิการจึงต้องเข้ามาเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนงานด้านคนพิการ
- (๓) ผู้นำคนพิการเกิดแนวคิดด้านสิทธิคนพิการได้อย่างไร
- (๔) ผู้นำคนพิการที่เข้ามาขับเคลื่อนงานด้านสิทธิคนพิการมีคุณลักษณะหรือภาวะผู้นำอย่างไร
- (๕) ผู้นำคนพิการมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนสิทธิด้านการแพทย์และสาธารณสุข สิทธิด้านการศึกษา สิทธิด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ และสิทธิด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะอย่างไร อีกทั้งมีความร่วมมือกับข้าราชการ นักการเมือง และผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างไร
- (๖) ในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อให้สิทธิของคนพิการเป็นจริง ผู้นำคนพิการจัดองค์กรและการจัดขบวนการทางสังคมอย่างไร
- (๗) จุดแข็ง จุดอ่อน และบทเรียนในการขับเคลื่อนสิทธิของคนพิการเป็นอย่างไร

๑.๒ วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อศึกษาคุณลักษณะและภาวะผู้นำของผู้นำคนพิการที่เข้ามาขับเคลื่อนงานด้านสิทธิคนพิการ
- ๒) เพื่อศึกษาการจัดการองค์กรและการจัดการขบวนการทางสังคมของคนพิการในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อให้สิทธิของคนพิการเป็นจริง
- ๓) เพื่อศึกษายุทธศาสตร์ของผู้นำและขบวนการทางสังคมของคนพิการในการทำสิทธิของคนพิการให้เป็นจริง

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้มีขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหา กลุ่มเป้าหมาย กรอบระยะเวลาของเนื้อหาในการศึกษา และการเขียนรายงานผลการศึกษาดังต่อไปนี้

๑) **ขอบเขตด้านเนื้อหา** เป็นการศึกษาถึงขบวนการทางสังคมของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง โดยศึกษาจากประสบการณ์ในการทำสิทธิเป็นจริงใน ๒ มิติคือ (๑) การทำให้รัฐเคารพในสิทธิคนพิการและมีการออกกฎหมายหรือนโยบายเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิคนพิการ และ (๒) การทำให้รัฐทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงใน ๔ ด้านคือ สิทธิด้านการแพทย์ สิทธิด้านการศึกษา สิทธิด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ และสิทธิด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะให้เป็นจริง สิทธิทั้ง ๔ ด้านเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) ที่สำคัญคือสิทธิเหล่านี้ปัจจุบันคนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จริงถึงแม้ว่าจะไม่สมบูรณ์ ครบถ้วน ทัวถึง และเป็นธรรม ตามที่กฎหมายกำหนดทั้งหมด แต่อย่างน้อยปรากฏผลลัพธ์เป็นกฎหมาย นโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม หรือบริการที่ชัดเจน มีงบประมาณสนับสนุน มีรูปธรรมที่จับต้องและอธิบายได้ ตลอดจนมีตัวอย่างการเข้าถึงสิทธิจริง

เนื้อหาของการศึกษานี้ผู้ศึกษาได้ถอดประสบการณ์และศึกษาถึงต้นรากหรือแก่นความคิดอันเป็นความรู้ระดับปัญญาญาณที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของผู้นำคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง นอกจากนั้นยังทำการศึกษาถึงตัวตนของผู้นำคนพิการว่าทำไมจึงเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นผู้นำคนพิการ ผู้นำเหล่านี้มีคุณลักษณะและภาวะผู้นำอย่างไร ในขบวนการทางสังคมของผู้นำคนพิการและจัดการองค์กร เครือข่าย หรือขบวนการทางสังคมอย่างไร

ในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็น “คนใน” หรือเป็นผู้นำคนพิการที่มีส่วนร่วมในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอาชีพและการเข้าถึงสภาพแวดล้อมฯ ในแง่ของเนื้อหาผู้ศึกษาได้ใคร่ครวญนึกย้อนและถ่ายทอดข้อมูลในบทบาทของผู้นำคนพิการไว้ในการศึกษาครั้งนี้ด้วย

๒) ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยคนพิการหรือผู้ปกครองคนพิการระดับแกนนำของประเทศ หรือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้รัฐเคารพในสิทธิคนพิการ และมีการออกกฎหมายหรือนโยบายเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิคนพิการ และทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงใน ๔ ด้านคือ สิทธิด้านการแพทย์ สิทธิด้านการศึกษา สิทธิด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ และสิทธิด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะให้เป็นจริง รวมถึงบุคคลอื่นที่ร่วมทำงานกับผู้นำคนพิการหรือมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง เช่น นักการเมือง ข้าราชการ นักวิชาการ เป็นต้น โดยพิจารณาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสำคัญและสามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

๓) ขอบเขตด้านระยะเวลา กรอบระยะเวลาของเนื้อหาสาระในการศึกษาและขบวนการทางสังคมของผู้นำคนพิการเริ่มตั้งแต่ปีคนพิการสากลถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๒๔ – ๒๕๖๐)

๔) การเขียนรายงานผลการศึกษา การเขียนรายงานผลการศึกษานี้แบ่งออกเป็น ๖ บทดังนี้

บทที่ ๑ บทนำ ฉายภาพรวมให้เห็นถึงกฎหมาย แผน และนโยบายด้านคนพิการที่มีเกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนของคนพิการ สถานการณ์และข้อค้นพบการเข้าถึงสิทธิของคนพิการทั้งในเมืองและในระดับท้องถิ่นซึ่งยังพบว่าคนพิการยังเข้าไม่ถึงสิทธิ หรืออาจเรียกว่าสิทธิคนพิการยังไม่เป็นจริง เป็นที่มาของคำถามหรือโจทย์การวิจัย วัตถุประสงค์ ขอบเขต นิยามศัพท์ และประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาเรื่องนี้

บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในประเทศไทย ได้แก่ แนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิสวัสดิการ และความยุติธรรม และงานการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตั้งแต่ยุคการสงเคราะห์คนพิการ การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ จนถึงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการบนฐานสิทธิ เป็นต้น นำเสนอเรื่องราวของผู้นำและการจัดองค์กร ยุทธศาสตร์ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ความรู้และการจัดการความรู้ องค์กรของคนพิการ และองค์กรด้านคนพิการตามที่กฎหมายกำหนด ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนองค์กรของคนพิการและเครือข่าย การเมืองภาคพลเมืองกับขบวนการทางสังคมใหม่ การครองอำนาจนำ การระดมทรัพยากร การสร้างกรอบโครงสร้าง รวมทั้งเรื่องความร่วมมือร่วม สอดแทรกด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการศึกษาสู่การทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย นำเสนอวิธีวิจัย แหล่งข้อมูลที่ทำการศึกษา เครื่องมือ การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล จริยธรรมในการศึกษา และขั้นตอนการดำเนินงานในการศึกษานี้

บทที่ ๔ ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรของคนพิการ บทนี้ผู้ศึกษาต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ของการศึกษาสองข้อแรกคือเรื่องคุณลักษณะและภาวะผู้นำคนพิการ และการจัดการองค์กรและขบวนการทางสังคมของคนพิการ โดยนำเสนอภาพรวมสถานการณ์คนพิการก่อนการรวมกลุ่มเป็น

องค์กรของคนพิการ ตามด้วยประเด็นที่น่าสนใจของจุดกำเนิดและสถานะปัจจุบันที่เผยแพร่ให้เห็นถึง การจัดการองค์กรขององค์กรของคนพิการแต่ละประเภทความพิการตามลำดับการจัดตั้ง และองค์กรที่เป็น ศูนย์รวมของทุกประเภทความพิการ นั่นก็คือสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย สอดแทรกด้วยการเข้ามาทำงานด้านสิทธิคนพิการของผู้นำคนพิการ และข้อคิดเห็นต่อคุณลักษณะของผู้นำคนพิการ ในทำยบผู้ศึกษาได้นำเสนอข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานคลุกคลีหรือสนับสนุนการทำงาน ขององค์กรของคนพิการ ในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงทั้งในอดีตและปัจจุบัน

บทที่ ๕ ๕ ทศวรรษขบวนการทางสังคมของคนพิการ บทนี้เป็นขบวนการทางสังคมของคนพิการตั้งแต่ปี ๒๕๑๐ ถึง ๒๕๖๐ โดยแบ่งออกเป็น ๕ ยุคหรือ ๕ ทศวรรษ ตลอด ๕๐ ปีนี้ ผู้ศึกษานำเสนอให้เห็นถึงยุทธศาสตร์หรือแนวทางของผู้นำและองค์กรของคนพิการในการทำให้สิทธิของคนพิการเป็นจริง มุมมองของสิทธิเป็นจริงคือการมีกฎหมายหรือนโยบายเพื่อการคุ้มครองสิทธิคนพิการ และการทำให้สิทธิคนพิการเป็นจริงใน ๔ ด้านหลักคือ ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพและมิ้งงานทำ และด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ ตามแนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการขององค์การอนามัยโลก ซึ่งได้ถูกบรรจุไว้เป็นหลักในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยการนำเสนอใช้วิธีเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์เชิงประวัติศาสตร์ผสมผสานกับเรื่องเล่าจากผู้นำคนพิการ และเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยแพร่ให้เห็นการใช้ยุทธศาสตร์หรือแนวทางการดำเนินงานเพื่อ บรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ตามที่กำหนด โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างคุ้มค่าที่สุดและใช้ ระยะเวลาที่สั้นเพื่อมุ่งสู่สิทธิคนพิการเป็นจริง ๕ ทศวรรษขบวนการทางสังคมของคนพิการ ประกอบด้วย (๑) ทศวรรษการดิ้นรนต่อสู้ของคนพิการ ปี ๒๕๑๐ – ๒๕๒๐ (๒) ทศวรรษการรวมกลุ่ม สร้างพลังอำนาจของคนพิการ ปี ๒๕๒๐ – ๒๕๓๐ (๓) ทศวรรษการขับเคลื่อนเพื่อกฎหมายคุ้มครอง สิทธิคนพิการ ปี ๒๕๓๐ – ๒๕๔๐ (๔) ทศวรรษการมีส่วนร่วมทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ปี ๒๕๔๐ – ๒๕๕๐ และ (๕) ทศวรรษการสานพลังขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ ปี ๒๕๕๐ – ๒๕๖๐

บทที่ ๖ สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ บทสุดท้ายนี้เป็นการสรุปและ อภิปรายผลในสามประเด็นหลัก คือ ผู้นำและองค์กรของคนพิการ ขบวนการทางสังคมของ คนพิการ และการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง พร้อมด้วย ข้อเสนอแนะรูปแบบการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำให้สิทธิเป็นจริง การนำรูปแบบที่ เสนอไปสู่การปฏิบัติ และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๑.๔ นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ ที่ใช้อ้างอิงสำหรับในการศึกษานี้

การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมของคนพิการและผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้หรือให้ได้มาซึ่งอำนาจรัฐหรืออำนาจในการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ โดยการกำหนด

กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง การกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม หรือบริการ เพื่อทำให้เกิดสิทธิและนำไปสู่การจัดสวัสดิการหรือการดำเนินงานอื่นของรัฐ อันเป็นประโยชน์ สาธารณะในการสร้างความยุติธรรมให้คนพิการและประชาชนทุกคนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สิทธิคนพิการเป็นจริง หมายถึง สิทธิของคนพิการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) ได้รับการรับรองและบัญญัติไว้ในกฎหมายแม่บทที่สำคัญ การแปลงสิทธิเหล่านี้เป็นสวัสดิการที่คน พิการพึงได้รับ และการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม หรือบริการ รวมถึงมีงบประมาณ และรูปธรรมของการเข้าถึงสิทธิที่คนพิการได้รับประโยชน์จนสามารถดำรงชีวิตอิสระหรือสามารถใช้ ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

การศึกษานี้ได้ศึกษาการทำให้สิทธิเป็นจริงใน ๔ ด้านได้แก่ การแพทย์ การศึกษา การประกอบอาชีพการมีงานทำ รวมทั้งการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และการเดินทาง อันเป็นสาธารณะ

ขบวนการทางสังคม หมายถึง การรวมกลุ่มของคนพิการที่มีความมุ่งหมายในการนำเสนอ แนวคิด กฎหมาย นโยบาย หรือความมุ่งหมายเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้บรรลุผลตาม ความปรารถนาร่วมกันของกลุ่ม โดยอาศัยกระบวนการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม การสร้างแรงจูงใจ การ ระดมทรัพยากร การนำเสนอประเด็นปัญหา การเจรจาต่อรอง หรือการใช้กระบวนการทางการเมือง

ยุทธศาสตร์ หมายถึง กลยุทธ์หรือแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด โดยใช้ ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างคุ้มค่าที่สุด ใช้ระยะเวลาอันสั้น และเห็นผลเป็นรูปธรรมชัดเจน

ผู้นำคนพิการ หมายถึง คนพิการหรือผู้ปกครองคนพิการที่มีบทบาทหรือมีส่วนร่วมสำคัญใน การเสนอกฎหมาย กฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ ในการรณรงค์ต่อสู้ให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายเพื่อทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

คนตาบอด หมายถึง คนพิการทางการเห็น ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ ชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐

คนหูหนวก หมายถึง คนพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ตามพระราชบัญญัติการ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐

คนพิการทางกาย หมายถึง คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ตามพระราชบัญญัติ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐

องค์กรของคนพิการระดับชาติ หรือ สมาคมคนพิการระดับชาติ หมายถึง องค์กรตัวแทนคน พิการแต่ละประเภทความพิการในระดับชาติ ประกอบด้วย ๖ สมาคม คือ สมาคมคนตาบอดแห่ง ประเทศไทย สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ปกครอง คนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย) และสมาคมเพื่อ ผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย

อนึ่ง ตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง ประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการ พ.ศ. ๒๕๒๒ และ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕ กำหนดประเภทความพิการเป็น ๗ ประเภทคือมีความพิการทางการเรียนรู้อีกหนึ่งประเภท แต่ด้วยองค์กรของคนพิการทางการเรียนรู้ยังไม่มี การขับเคลื่อนงานอย่างเป็นรูปธรรม การศึกษานี้จึงไม่รวมถึงองค์กรของคนพิการทางการเรียนรู้

การขับเคลื่อนสิทธิ หมายถึง การกระทำหรือไม่กระทำเพื่อทำให้เกิดสิทธิ ทำให้สิทธิถูกนำไปสู่การปฏิบัติ

ชนชั้นนำ หมายถึง คนหรือกลุ่มชนชั้นที่สามารถสร้างและรักษาสถานภาพการครอบงำเหนือกลุ่มอื่น ๆ ได้ เนื่องจากสามารถแสดงตัวว่าเป็นตนหรือกลุ่มของตนมีความสามารถสูงในการตอบสนองผลประโยชน์และความต้องการของชนชั้นหรือกลุ่มทางสังคมอื่น

๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑) ทราบสาเหตุที่ทำให้คนพิการเข้ามาเป็นผู้นำหรือมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานด้านคนพิการ เพื่อนำไปใช้ในการสร้างบรรยากาศหรือส่งเสริมสนับสนุนให้คนพิการรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานด้านคนพิการให้มากยิ่งขึ้น

๒) ทราบคุณลักษณะและภาวะผู้นำของคนพิการที่มีความจำเป็นต่อขบวนการทางสังคมของคนพิการ เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดเป็นเป้าหมายของการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้นำคนพิการสู่การทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

๓) ทราบการจัดการองค์กรและขบวนการทางสังคมของผู้นำคนพิการ เพื่อนำไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรของคนพิการให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

๔) ทราบยุทธศาสตร์ในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาให้คนพิการ ครอบครัวคนพิการ ประชาชน นักการเมือง และภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

๕) สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการพัฒนากระบวนการและกลไกทางการเมืองเพื่อสิทธิและสวัสดิการคนพิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาททางการเมืองของคนพิการและองค์กรของคนพิการ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการเมืองภาคพลเมืองในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง เป็นการศึกษาที่ทำทลายความคิดในเชิงนโยบายสวัสดิการสังคม ด้วยกฎหมายและนโยบายที่กำหนดสิทธิและสวัสดิการสำหรับคนพิการไทยมีความก้าวหน้ามาก แต่การทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงนั้นยังมีสิ่งที่จะต้องผลักดันอีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพิการในพื้นที่ห่างไกลยังพบปัญหาการเข้าไม่ถึงสิทธิ นโยบายสวัสดิการสังคมสำหรับคนพิการจึงไม่ใช่เฉพาะการพัฒนาในเชิงการบริการสวัสดิการสังคมเท่านั้น แต่รวมถึงกระบวนการในการกำหนดนโยบาย (Policy Formation) เพื่อให้กลไกต่าง ๆ ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการสามารถขับเคลื่อนไปได้ตามกฎหมายที่กำหนดไว้เพื่อให้สิทธิคนพิการเป็นจริง (Law Enforcement and Policy Implementation)

ในบทนี้ผู้ศึกษาได้นำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ (๑) การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในประเทศไทย ประกอบด้วยแนวคิดว่าด้วยสิทธิ สวัสดิการ และความยุติธรรมในการจัดสวัสดิการสังคม การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ๓ ยุค คือ ยุคการสงเคราะห์คนพิการ (ยุคจารีต - ปี ๒๕๓๔) ยุคการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ (พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๕๐) และยุคการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการบนฐานสิทธิ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐) (๒) ภาวะผู้นำและการจัดการองค์กร นำเสนอถึงผู้นำและคุณลักษณะของผู้นำ การเป็นผู้นำ และการสร้างผู้นำ ด้านการจัดการองค์กรนำเสนอเรื่ององค์กรแห่งการเรียนรู้ ความรู้และการจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์ และการจัดการองค์กรช่วยเหลือตนเองของคนพิการ และ (๓) การเมืองภาคพลเมือง ประกอบด้วยแนวคิดเรื่องการเมืองพลเมืองและขบวนการทางสังคมใหม่ รวมทั้งนำเสนอกรอบแนวคิดการศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาถึงบทบาทของผู้นำคนพิการ การรวมกลุ่ม การจัดการองค์กร และยุทธศาสตร์ขบวนการทางสังคมของคนพิการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑ การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในประเทศไทย

รัฐมีหน้าที่สำคัญในการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะเพื่อประโยชน์สุขของคนทั้งมวล ปัญหาที่ประชากรทั่วโลกเผชิญคือการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่มีความเป็นธรรม ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำ เกิดช่องว่างฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างคนจนและคนรวย เกิดการแย่งชิงและทำลายทรัพยากรทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ประชาชนที่มีพลังอำนาจเหนือกว่าไม่ว่าจะเป็นอำนาจทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางชนชั้น อำนาจทางการปกครอง สถานะทางสังคม หรือแม้แต่อำนาจทางกาย สามารถเข้าถึงทรัพยากรและสิทธิต่าง ๆ มากกว่าผู้ที่ด้อยพลังอำนาจ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐในการสร้างสมดุลทางอำนาจ และทำให้การจัดสรรทรัพยากรมีความเป็นธรรม

การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในประเทศไทยมีพัฒนาการมาตามลำดับ จาก การสงเคราะห์คนพิการ สู่อุปการะฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการตามแนวคิดระดับสากล และพัฒนาไปสู่สังคม ฐานสิทธิ ภายใต้บริบทสังคมไทยที่มีความเชื่อเรื่องบาปบุญและเป็นสังคมอุปถัมภ์ที่เข้มข้น ในหัวข้อนี้ ผู้ศึกษาขอเสนอถึงแนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิ สวัสดิการสังคม ความยุติธรรมกับการจัดสวัสดิการสังคม และพัฒนาการของงานการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในประเทศไทย เป็นการผสมผสานของหลักวิชาด้านสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม แนวคิดฐานสิทธิจากบริบท ระดับสากล และระบบอุปถัมภ์ของไทย ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ แนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิ สวัสดิการสังคม และความยุติธรรมในการจัดสวัสดิการสังคม

ผู้ศึกษาขอเสนอแนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิ สวัสดิการสังคม และความยุติธรรมกับการจัด สวัสดิการสังคม เพื่อเป็นฐานคิดสำหรับการศึกษาและการดำเนินงานด้านการส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพชีวิตคนพิการดังต่อไปนี้

๑) **สิทธิ** คำว่า “สิทธิ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕^{๑๘} อธิบาย ว่า “อำนาจอันชอบธรรม” ในทางจริยศาสตร์ถือว่าสิทธิเป็นสิ่งที่มนุษย์พึงมีในฐานะเป็นมนุษย์ และเป็นสิ่งประกันศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

วไล ฌ บ่อมเพชร^{๑๙} อดีตผู้เชี่ยวชาญการศึกษาเพื่อสันติภาพ องค์การยูเนสโกให้ ความหมายของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ไว้ว่าเป็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค ตลอดจน เสรีภาพ และอิสรภาพในชีวิตและร่างกายซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ และเป็นสิทธิที่ได้รับการ คุ้มครองหรือคุ้มครองตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายที่เกี่ยวข้องและ ตามหลักการสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ตลอดจนตามแนวทางปฏิบัติของกฎหมายระหว่างประเทศ และข้อตกลงระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตาม เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคน พิการ (CRPD) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (CRC) เป็นต้น

“สิทธิมนุษยชน” ตามความหมายของพจนานุกรมของเว็บสเตอร์^{๒๐} ระบุว่า หมายถึง สิทธิของมนุษย์ในฐานะปัจเจกชนที่สามารถจัดการหรือเลือกปฏิบัติในการนับถือศาสนา ลัทธิ หรือความเชื่อของตนเอง ความอิสระในทางการเมือง ความเป็นเอกลักษณ์และธรรมชาติของตนเอง ความเป็นตัวของตัวเอง สิทธิเหล่านี้รัฐจะต้องไม่ละเมิดด้วยกฎหมายหรือระเบียบซึ่งไม่ชอบธรรม

^{๑๘} สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย. (๒๕๔๒) *สารานุกรมทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*. หน้า ๒๗๒.

^{๑๙} สมาคมสภาการศึกษาคาทอลิก (ประเทศไทย). (๒๕๔๓) *การศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย*. หน้า ๑๐๗ – ๑๐๘.

^{๒๐} Accent Software International. (1998) *Webster's New World Dictionary & Thesaurus*. [CD-ROM]. Available: Start up file.

ในคู่มือสิทธิมนุษยชน จรัล ดิษฐาอภิชัย^{๒๑} กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้อย่างน่าสนใจสรุปโดยรวมได้ว่า สิทธินี้เป็นของทุกคนเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเราตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นที่มาของความเจริญ ความสุข ความทุกข์ของคนเราและสังคมอย่างมาก เช่น เป็นทารกเป็นเด็กก็มีสิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดู ให้การศึกษา โตขึ้นมีสิทธิที่จะต้องมีปัจจัยในการดำรงชีพ ชาวนาชาวไร่ควรมีสิทธิในที่ดินทำกินตามควร เข้าร่วมกิจกรรมของสังคมและรัฐ มีสิทธิมีเสียงมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เมื่อตายก็ไม่ตายเพราะถูกฆ่าฟัน (ตายอย่างสมศักดิ์ศรี) สิทธิของมนุษย์จึงมีเนื้อหานับร้อยประการ

ในแง่มุมของศาสนาอิสลาม บาเหม กอเม็ง^{๒๒} ระบุว่า สิทธิตามธรรมชาติในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษวางอยู่บนพื้นฐานที่สิทธิเป็นสิ่งที่พระเจ้าเป็นผู้ประทานแก่มนุษย์ คือสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองในชีวิต เสรีภาพทางสังคม และสิทธิในทรัพย์สิน สิทธิทั้งสามประการดังกล่าวถือว่าเป็นสิทธิที่จำเป็นสำหรับมนุษย์ที่ต้องปกป้องรักษาเพื่อให้มีชีวิตที่สมบูรณ์และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้สังคม กรณีผู้ปกครองละเลยต่อหน้าที่กตัญญูต่อพระเจ้าและประชาชนตลอดจนกระทำละเมิดกฎหมาย ประชาชนมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะเรียกร้องถอดถอนผู้ปกครองดังกล่าวหรือทำการปฏิวัติเพื่อค้นหาผู้ปกครองที่ดีกว่าขึ้นมาทำหน้าที่แทน

สิทธิคนพิการ จึงเป็นสิทธิหรืออำนาจอันชอบธรรมที่คนพิการพึงมี พึงจะกระทำหรือไม่กระทำบางอย่างตามหลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights) พันธกรณีระหว่างประเทศและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการได้รับหรือไม่ได้รับบางอย่างและเข้าถึงบริการที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีวิต ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมด้วยเสรีภาพและความเสมอภาค

๒) สวัสดิการสังคม ความหมายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ คือ “ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐาน ทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ” ตามกฎหมายฉบับนี้ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๕๐ (ฉบับที่ ๒) ได้กำหนดรูปแบบการดำเนินงานในการจัดสวัสดิการสังคมได้ ๖ ลักษณะประกอบด้วย (๑) การส่งเสริมการพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคม เป็นการส่งเสริม

^{๒๑} จรัล ดิษฐาอภิชัย. (๒๕๔๙) คู่มือสิทธิมนุษยชน. หน้า ๓ - ๔.

^{๒๒} บาเหม กอเม็ง. (๒๕๔๑) ความยุติธรรมในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ กับทัศนะของจอห์น ลีออค.

(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์). หน้า ๒๔, ๑๒๐ - ๑๒๒.

ให้หน่วยงานอื่นทั้งรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงชุมชน มีส่วนร่วมจัดสวัสดิการสังคม (๒) การสงเคราะห์ เป็นการให้ความช่วยเหลือในภาวะฉุกเฉินหรือได้รับความเดือดร้อน (๓) การคุ้มครอง เป็นการคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเป้าหมายตามหลักสิทธิมนุษยชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (๔) การป้องกัน ไม่ให้กลุ่มเป้าหมายตกอยู่ในสภาวะยากลำบาก (๕) การแก้ไข เป็นบริการสำหรับให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มเป้าหมายเมื่อถูกละเมิดหรือยากลำบาก และ (๖) การบำบัดฟื้นฟู เป็นบริการกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพหรือสุขภาพจิตในภาวะวิกฤติ หรือภัยพิบัติต่าง ๆ

ระพีพรรณ คำหอม^{๒๓} ศึกษาและจำแนกความหมายของสวัสดิการตามที่มีผู้นิยามไว้เป็น ๕ กลุ่มดังนี้ (๑) ความหมายลักษณะคุณภาพชีวิตหรือการอยู่ดีกินดี (Quality of Life or Well-being) ให้ความสำคัญกับรูปแบบการจัดสวัสดิการพื้นฐานเป็นหลัก การจัดสวัสดิการท้องถิ่น หรือการจัดสวัสดิการให้กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น เด็ก เยาวชน สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ป่วยเอดส์ เป็นต้น (๒) ความหมายลักษณะสวัสดิการสังคมเป็นวัตถุประสงค์ (Aims) ในการทำงานเพื่อให้งานสวัสดิการสังคมเป็นเครื่องมือสู่การพัฒนา (๓) ความหมายสวัสดิการสังคมในรูปของโครงการหรือกิจกรรมหรือบริการ ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือสังคมจัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ในสหรัฐอเมริกาได้จัดระบบสวัสดิการสังคมออกเป็น การประกันสังคม (Social Insurance) การช่วยเหลือหรือสงเคราะห์ (Public Assistance or Social Assistance) และบริการทางสังคม (Social Service) (๔) สวัสดิการสังคมถือเป็นสถาบันทางสังคม เนื่องจากการให้บริการนั้นจะต้องมีระบบและกลไกการจตุรสรทรัพยากรทางสังคมอย่างเป็นธรรม (๕) สวัสดิการสังคมเป็นระบบการจัดบริการทางสังคม ที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และความเท่าเทียมของคนทุกคนในสังคม

สวัสดิการสังคมเป็นเป้าหมายสูงสุดประการหนึ่งในการส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนสามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข อย่างไรก็ตามการที่จะบรรลุสู่เป้าหมายนี้ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่จะสามารถเกิดขึ้นได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ทว่าถึง และเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาหรือรัฐที่มีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ ในทางสากลจึงมีความพยายามในการพัฒนาแนวทางใหม่ ๆ เพื่อสร้างสวัสดิการให้ประชาชน ดังกรณีองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization, ILO)^{๒๔} ได้ศึกษาและพัฒนาการประกันสังคมรวมถึงส่งเสริมสิทธิคนทำงานตั้งแต่เริ่มก่อตั้งในปี ค.ศ. ๑๙๑๙ ถึงแม้ทั่วโลกได้จัดบริการสวัสดิการสังคมโดยใช้ระบบประกันสังคมอย่างแพร่หลาย แต่การสร้างความมั่นคงทางสังคมบนฐานของสิทธิมนุษยชนมีเพียงร้อยละ ๒๗ ของประชากรโลกที่เข้าถึงความมั่นคงนี้ ในขณะที่อีกร้อยละ ๗๓ สามารถเข้าถึงเพียงบางส่วนหรือไม่มีความมั่นคงใด ๆ เลย จึงเกิดพัฒนาการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) ขึ้น

^{๒๓} ระพีพรรณ คำหอม. (๒๕๕๗) **สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย**. (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔ แก้ไขเพิ่มเติม). หน้า ๔ - ๗.

^{๒๔} International Labour Organization. (2014) **World Social Protection Report**. Page xxi.

การคุ้มครองทางสังคม^{๒๕} เป็นบรรทัดฐานหรือแผนงานที่มุ่งคุ้มครองคนทำงาน และครอบครัวจากภัยคุกคามต่อมาตรฐานการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน โดยทั่วไปประกอบด้วยแนวทาง ๓ ประการได้แก่ (๑) **การประกันสังคม (Social Insurance)** เป็นการคุ้มครองในกรณีที่ตั้งครรภ์ สูงอายุ ตกงาน หรือเจ็บป่วย การประกันสังคมโดยทั่วไปคนทำงานและนายจ้างเป็นผู้ร่วมจ่ายสมทบ (๒) **การช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance)** เป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่ตกอยู่ในสภาวะยากจน โดยมากเป็นการจัดสรรงบประมาณจากระบบภาษีหรือโดยรัฐบาลนั่นเอง และ (๓) **มาตรฐานแรงงานและการจ้างงาน (Labour and Employment Standards)** เป็นการกำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการทำงาน สิทธิในการรวมตัวและการแสดงความคิดเห็น

เว็บไซต์รายงานเพื่อการพัฒนาของสหภาพยุโรป กล่าวถึง**การคุ้มครองทางสังคม**ว่า เป็นนโยบายการประกันเพื่อต่อต้านความยากจนและเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมทางสังคม รวมถึงการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาแบบองค์รวม เป็นการปกป้องถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและการเกื้อหนุนจุนเจือระหว่างผู้ที่มีและผู้ที่ยากจน รัฐบาลต่อประชาชนและแม้แต่ระหว่างประเทศด้วยกัน

UNESCAP มีมุมมองว่าการคุ้มครองทางสังคม เป็นสิทธิมนุษยชน ช่วยลดภาวะ ความเสี่ยงและความเปราะบางในชีวิตของประชาชน เป็นการลงทุนเพื่ออนาคต เป็นการสร้างความ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมและยั่งยืน พร้อมทั้งเสนอว่าการคุ้มครองทางสังคม ประกอบด้วย การประกันสังคม (Social Insurance) การช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) การบริการทางสังคม (Social Services) และแผนงานด้านตลาดแรงงาน (Labour Market Programmes) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการคุ้มครองทางสังคมเป็นสิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิสากลที่มีมาแต่ กำเนิดที่ทุกคนได้รับเพื่อความมั่นคงทางสังคม บริการด้านสุขภาพ มีมาตรฐานการดำรงชีวิตด้วยความ เป็นอยู่ที่ดีทั้งตนเองและครอบครัว สิทธินี้ปรากฏอยู่ในข้อ ๒๒ และ ๒๕ ของประกาศปฏิญญาสากลว่า ด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘ ดังนั้น ประชากรทุกคนควรมีรายได้ไม่น้อยกว่าระดับรายได้ขั้นต่ำ ที่กำหนด (โดยมากใช้ระดับเส้นความยากจน) และอย่างน้อยจะต้องสามารถเข้าถึงบริการทางสังคม ขั้นพื้นฐาน

วรวิทย์ เจริญเลิศ^{๒๖} กล่าวถึง**การคุ้มครองทางสังคม** ว่าประกอบด้วยมิติที่สำคัญ ๑๑ ประการได้แก่ (๑) กฎหมายแรงงาน เช่น ค่าจ้าง สวัสดิการ วันลาหยุด สภาพการทำงาน เป็นต้น (๒) เงินทดแทนการว่างงาน (๓) การขยายสิทธิในกฎหมายแรงงาน เพื่อคุ้มครองครอบครัวของคนงาน (๔) นโยบายการจ้างงาน การฝึกอบรม และการกระจายรายได้ เช่น การจ้างงานเต็มที่ การศึกษาใน

^{๒๕} Armando Barrientos. (2010) *Social Protection and Poverty*. Page 1.

^{๒๖} วรวิทย์ เจริญเลิศ. (๒๕๕๕) *ประเทศไทยกับแนวคิดรัฐสวัสดิการ : ก้าวข้ามประชานิยม*. หน้า ๒๑.

ระดับอาชีพ การฝึกอบรมโครงการพัฒนาต่าง ๆ และระบบภาษีก้าวหน้า เป็นต้น (๕) เงินช่วยเหลือครอบครัว (๖) รายได้เสริมสำหรับคนทำงานที่เป็นคนจน และนโยบายทั่ว ๆ ไปเพื่อลดความยากจนทั้งที่เป็นตัวเงินและสิ่งที่ไม่ใช่ตัวเงิน (๗) การดูแลสุขภาพ เช่น การให้บริการสาธารณสุข (๘) หลักประกันสุขภาพ (๙) โครงการชราภาพ (๑๐) การจัดการศึกษาแบบให้เปล่าและเงินช่วยเหลือเพื่อการศึกษา และ (๑๑) การบริการสาธารณะอื่น ๆ เช่น พลังงาน ขนส่ง บ้านพักอาศัย เป็นต้น

การคุ้มครองทางสังคมมีความเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงานด้วยมิติที่เกี่ยวข้องกับชีวิตที่แตกต่างกัน ทั้งคนทำงานโดยตรงและครอบครัว เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ชีวิตการทำงานและชีวิตนอกเวลาทำงาน รวมถึงเมื่อตกงานหรือเกษียณอายุการทำงานแล้ว การคุ้มครองทางสังคมที่สมบูรณ์จึงมักจะมีเพียงในประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นส่วนมาก สำหรับประเทศกำลังพัฒนานั้นเป็นการยากมากที่ก้าวถึงจุดนี้ได้โดยไม่มียุทธศาสตร์ที่เหมาะสม ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ในการประชุมประจำปีขององค์การสหประชาชาติ (The UN General Assembly) ได้เห็นชอบให้บรรจุเรื่อง “ฐานการคุ้มครองทางสังคม” (Social Protection Floor, SPF) หรือการคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐาน เป็นส่วนสำคัญของเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) เป็นเสาหลักของการพัฒนาสู่ความยั่งยืน

ฐานการคุ้มครองทางสังคม เป็นมาตรการในการคุ้มครองสิทธิตามหลักสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติในระดับเบื้องต้นหรือขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยหลักสำคัญ ๔ ประการคือ (๑) ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขขั้นพื้นฐานโดยถ้วนหน้า (๒) เด็กทุกคนได้รับการดูแลที่ดีทั้งด้านโภชนาการ และการศึกษา โดยผู้ปกครองจะได้รับสิทธิประโยชน์เป็นเงินช่วยเหลือในการเลี้ยงดูบุตรซึ่งไม่ควรต่ำกว่าเส้นความยากจน (๓) ทุกคนที่อยู่ในวัยทำงานแต่ไม่สามารถหาเงินมาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างเพียงพอ ควรได้รับการประกันรายได้ขั้นต่ำเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางรายได้ และ (๔) ผู้สูงอายุหรือคนพิการควรมีความมั่นคงทางรายได้ผ่านเบี้ยยังชีพหรือเบี้ยความพิการซึ่งไม่ต่ำกว่าเส้นความยากจน ฐานการคุ้มครองทางสังคมเป็นมาตรฐานขั้นต่ำสุดเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตรอดในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี

ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าการคุ้มครองทางสังคมเป็นการมองภาพรวมของประชาชนทุกคนของประเทศ ซึ่งขึ้นอยู่กับกรอบระบบสวัสดิการของแต่ละประเทศว่าจะจัดระบบอย่างไร แต่หากสามารถทำให้ประชาชนเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคมครบถ้วนดังที่กล่าวมาจะทำให้ประชาชนดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่ต้องเผชิญกับความอดอยากหรือประสบภัยจนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ อย่างไรก็ตามหากแต่ละประเทศสามารถทำให้เกิดความคุ้มครองขั้นต่ำตามฐานการคุ้มครองทางสังคม ๔ ประเด็นข้างต้น จะส่งผลให้ประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อยู่นอกวัยแรงงานหรือในช่วงที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ มีระบบสวัสดิการที่ทำให้เกิดความมั่นคงในชีวิต

สวัสดิการคนพิการ หรือสวัสดิการสังคมสำหรับคนพิการ จึงเป็นบริการหรือกิจกรรมเพื่อคุณภาพชีวิตหรือความอยู่ดีกินดีของคนพิการ คนพิการมีสิทธิที่จะได้รับสวัสดิการในฐานะที่เป็นประชาชน มีสิทธิได้รับการคุ้มครองทางสังคมและฐานการคุ้มครองทางสังคมอย่างเสมอภาคกับทุกคนในสังคม

๓) ความยุติธรรมในการจัดสวัสดิการสังคม สวัสดิการสังคมและการคุ้มครองทางสังคมที่กล่าวมาในหัวข้อก่อน หากสามารถจัดบริการโดยสมบูรณ์ผู้ศึกษาเชื่อว่าคุณภาพชีวิตคนไทยจะดีขึ้น อย่างไรก็ตามมักจะมีผู้กล่าวว่างบประมาณของประเทศไม่เพียงพอที่จะจัดสรรสำหรับสวัสดิการเหมือนรัฐสวัสดิการแถบสแกนดิเนเวีย ประเทศเหล่านั้นเก็บภาษีสูงถึงร้อยละสี่สิบห้าสิบ หรืออย่างกรณีของคนพิการก็มีผู้กล่าวถึงการจัดสรรงบประมาณเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการแค่มไม่ถึงสองล้านคนว่า ไม่คุ้มค่าแก่การลงทุนเป็นความสูญเปล่าทางเศรษฐกิจ เรื่องนี้ผู้ศึกษาขอเสนอแนวคิดด้วยเรื่องความยุติธรรม

กล่าวถึงความยุติธรรม นักปรัชญาคนสำคัญคือจอห์น ราวล์ (John Rawls) ได้ อรรถาธิบายว่าเป็นการบริหารทรัพยากรที่สร้างความผาสุกแก่ส่วนรวม โดยการใช้แนวคิดทฤษฎีความยุติธรรม (Justice Theory)^{๒๗} ซึ่งเป็นแนวทางที่เน้นหลักของเสรีภาพที่เป็นธรรมหรือความเสมอภาค (Liberalism) โดยการโยกย้ายทรัพยากรไปช่วยเหลือคนที่ยากจนที่สุดในสังคม (The Worst-off Persons in Society) ด้วยนโยบายสาธารณะในการสร้างความเสมอภาคทางโอกาสและการกระจายรายได้ เป็นการช่วยให้คนจนหรือคนชายขอบพ้นจากสภาวะยากลำบากและช่วยให้คนเหล่านี้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีที่ยืนในสังคมอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์

ธีรยุทธ บุญมี อ้างไว้ในหนังสือประชาสังคมว่าราวล์ถือว่าสิ่งที่มีมนุษย์มีติดตัวมาตามธรรมชาติ เช่น ความฉลาด ความสามารถพิเศษไม่ว่าจะเป็นศิลปะหรือดนตรี หรือสิ่งที่เกิดจากฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม ได้แก่ทรัพย์สิน ตำแหน่ง สถานะ หรืออำนาจ เป็นต้น ทั้งหมดเป็นความบังเอิญทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ หรือสังคม ไม่ใช่ความเป็นกฎเกณฑ์ธรรมชาติสากล จึงไม่ควรนำเอาความบังเอิญเช่นนี้มาใช้เป็นเครื่องมือกำหนดผลตอบแทนที่บุคคลควรจะได้รับจากสังคม ตรงกันข้ามมนุษย์ควรใช้และดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมทั้งหมดอย่างมีความเท่าเทียมกันมากที่สุด จะยอมให้ความไม่เท่าเทียมกันเกิดได้ก็ต่อเมื่อเพื่อประโยชน์ของคนโดยรวมเท่านั้น ซึ่งเงื่อนไขนี้จะย้อนแสวงหา แสดงออก และบรรลุเป้าหมายของชีวิต ซึ่งมีต่าง ๆ กันไป ราวล์จึงสามารถเน้นทั้งเสรีภาพบุคคลและความยุติธรรมไปได้พร้อม ๆ กันโดยเน้นผ่านการเปิดโอกาสให้กับคนที่ขาดโอกาสในสังคม^{๒๘} กล่าวโดยสรุปราวล์ให้สิทธิเสรีภาพพื้นฐานมาก่อนโอกาส โอกาสมาก่อนหลัก

^{๒๗} John Rawls. (1971) "A Theory of Justice" in the Economics of Labor Markets. Page 448.

^{๒๘} ธีรยุทธ บุญมี. (๒๕๔๓) **ประชาสังคม**. หน้า ๑๕๕ - ๑๕๖.

ความยุติธรรม ทั้งหมดก็จำเป็นต้องสนับสนุนความยุติธรรม แต่ทั้งนี้รอลส์ก็ไม่สนับสนุนให้หลักความยุติธรรมทำลายสิทธิเสรีภาพพื้นฐานและโอกาสพื้นฐานของบุคคลเช่นกัน

ศุภชัย ศุภผล ผู้ศึกษาชีวิตและทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์ ได้สรุปหลักการเกี่ยวกับความยุติธรรมได้เป็น ๓ ประการดังนี้^{๒๙}

ประการที่ ๑ หลักการแห่งเสรีภาพที่เท่าเทียมกันอย่างที่สุด (The Principle of Greatest Equal Liberty) เสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ถ้าพูดอย่างง่าย ๆ ก็คือเสรีภาพทางการเมือง อันได้แก่สิทธิที่จะได้เข้าไปดำรงตำแหน่งสาธารณะต่าง ๆ และรวมถึงเสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการรวมตัวกัน เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพทางความคิด เสรีภาพของปัจเจกในการที่จะมีสิทธิถือครองทรัพย์สินส่วนบุคคล ตลอดจนเสรีภาพจากการไม่ถูกจับกุม หรือถูกคุมขังโดยพลการซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักนิติธรรม ทั้งนี้รอลส์กล่าวว่าเหตุผลเดียวเท่านั้นสำหรับการจะจำกัดเสรีภาพพื้นฐานและการทำให้มันแคบลง นั่นก็คือการป้องกันไม่ให้เสรีภาพนั้นไปรบกวนคนอื่น

ประการที่ ๒ หลักความแตกต่าง (The Difference Principle) ในโลกของความเป็นจริงทุก ๆ คนรู้อยู่แล้วว่าคนแต่ละคนไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดที่ไม่เท่ากัน ฐานะเศรษฐกิจแตกต่างกัน ยิ่งมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคมความไม่เท่าเทียมกันก็ยิ่งปรากฏเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการทำให้ทุกคนมีเสรีภาพเท่าเทียมกันที่สุดได้ตามหลักการประการที่ ๑ ข้างต้น จำเป็นต้องจัดสรรทรัพยากรเพื่อที่ชดเชยให้สมาชิกผู้ที่เสียเปรียบที่สุดในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีเสรีภาพภายในสังคมร่วมกับคนอื่น ๆ โดยให้สังคมเป็นตลาดเพื่อประโยชน์ร่วมกันไม่ใช่ตลาดที่ทุก ๆ คนเข้ามาหาประโยชน์ ทรัพยากรหรือปัจจัยพื้นฐานที่ต้องกระจายออกไปให้ผู้เสียเปรียบคือ อำนาจ รายได้หรือความมั่งคั่ง และสิ่งที่ก่อให้เกิดการเคารพตนเอง

ประการที่ ๓ หลักการแห่งความเสมอภาคในโอกาสอย่างเที่ยงธรรม (The Principle of Fair Equality of Opportunity) ความเสมอภาคในโอกาสเป็นการทำให้ทุกคนมีเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าถึงทรัพยากรหรือการแข่งขัน แต่ด้วยความแตกต่างของบุคคล ความเสมอภาคในโอกาสที่เปิดให้อาจจะไม่เที่ยงธรรม ดังเช่นการคัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัย นักเรียนที่มีฐานะเศรษฐกิจดีย่อมมีโอกาสมากกว่านักเรียนพิการและยากจน การสอบแข่งขันของนักเรียนทั้งสองคนนี้จึงไม่เที่ยงธรรม ดังนั้นรัฐอาจกำหนดให้เปิดอบรมพิเศษหรือเตรียมความพร้อมสำหรับนักเรียนพิการและฐานะยากจน เพื่อจะสามารถแข่งขันได้อย่างเที่ยงธรรมยิ่งขึ้น

งบประมาณในการจัดสวัสดิการสังคมหรือการคุ้มครองทางสังคม ไม่น่าจะถือเป็นรายจ่ายหรือภาระของรัฐบาล แต่รัฐบาลมีหน้าที่ในการจัดสรรทรัพยากรซึ่งหากนำหลักความยุติธรรม

^{๒๙} ศุภชัย ศุภผล. (๒๕๕๓) จอห์น รอลส์ ว่าด้วยทฤษฎีความยุติธรรมและชีวิตของจอห์น รอลส์. หน้า ๕๗ – ๗๓.

ดังกล่าวมาใช้ ถือได้ว่าเป็นการสร้างสังคมที่ทุกคนสามารถมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ใช่พื้นที่ทางสังคมสำหรับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้ามาแสวงประโยชน์เพียงฝ่ายเดียว

เพราะไม่มีใครรู้ว่าตนเองจะเกิดมาพิการหรือยากดมีเงินอย่างไร ทุกคนที่เกิดมาไม่สามารถเลือกได้ว่าจะเกิดที่ไหนในครอบครัวแบบไหน ในสภาพแวดล้อมอย่างไร ความยุติธรรมที่รัฐพึงมีให้คือทุกคนควรมีสติธิในความเป็นมนุษย์ ทุกคนควรได้รับสวัสดิการอย่างเสมอภาคตามความต้องการจำเป็นเพื่อมีคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นี่คือการท้าทายในบทบาทของรัฐที่ใช้สิทธิของประชาชนในการจัดสรรทรัพยากรส่วนรวมด้วยการบริหารจัดการและปกครองประเทศ และเป็นความท้าทายของประชาชนในการกำกับดูแล คัดสรร หรือลงโทษผู้ใช้อำนาจรัฐที่ไม่สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ซึ่งอาสาเข้าไปรับผิดชอบด้วยตนเองโดยปราศจากการถูกบังคับ

๒.๑.๒ จากการศึกษาสาระที่ สู่การฟื้นฟูสมรรถภาพ และสังคมฐานสิทธิ

งานด้านคนพิการในประเทศไทยเริ่มจากการสงเคราะห์คนพิการ สู่การฟื้นฟูสมรรถภาพซึ่งได้รับอิทธิพลจากแนวคิดระดับสากล จนกระทั่งคนพิการเองได้เข้ามามีบทบาทในการแสดงตัวตนเรียกร้องถึงสิทธิและความเท่าเทียมในสังคม จึงเกิดแนวคิดการทำงานด้านคนพิการในเชิงฐานสิทธิและคนพิการมีส่วนร่วมในการทำให้สิทธิเป็นจริง ลำดับเหตุการณ์สำคัญแบ่งออกเป็น ๓ ยุค คือยุคการสงเคราะห์คนพิการ (ยุคจารีต - ปี ๒๕๓๔) ยุคการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ (ปี ๒๕๓๔ - ๒๕๕๐) และยุคการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการบนฐานสิทธิ (ปี ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน) ดังสาระสำคัญต่อไปนี้

๑) ยุคการสงเคราะห์คนพิการ (ยุคจารีต - ปี ๒๕๓๔) การสงเคราะห์คนพิการมีเรื่องเล่ามาช้านานทั้งในนิทานชาดกหรือคำสอนทางศาสนาต่าง ๆ อย่างในประวัติศาสตร์ของการดูแลผู้ป่วยจิตเวช รัชรา คลายนาท^{๓๐} ระบุว่าสมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงแนะนำให้คนไทยรู้จักการดูแลผู้ป่วยจิตเวชของชาวตะวันตก ต่อมารัชกาลที่ ๕ ในคราวเสด็จประพาสสิงคโปร์และชวาในปี ๒๔๑๔ ทรงทอดพระเนตรสถานที่หลายแห่งรวมทั้งสถานที่รักษาคนเสียจริตและที่รักษาคนป่วยไข้ จึงทรงมีพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งโรงรักษาคนเสียจริตหรือภายหลังการต่อสู้กรณีพิพาทระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสทำให้มีทหารบาดเจ็บพิการจำนวนมาก มีการจัดตั้งสภากาชาดไทยขึ้นในปี ๒๔๓๖ ซึ่งต่อมานอกจากดูแลทหารพิการแล้วสภากาชาดไทยยังให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนผู้ประสบภัยหรือความทุกข์ยากด้วย

ด้านหน่วยงานรัฐที่ปฏิบัติงานด้านคนพิการคือกรมประชาสงเคราะห์ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นในปี ๒๔๘๓ งานคนพิการในยุคนี้คนพิการล้วนได้รับการสงเคราะห์ด้วยความเห็นอกเห็นใจในเพื่อน

^{๓๐} รัชรา คลายนาท, "พ่อภูมิพลทรงดูแลลูก ๆ ทั่วแผ่นดิน", เพื่อนรักสุขภาพจิต, (๑๖ (๒๔) : กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙), หน้า ๖.

มนุษย์ การให้ความช่วยเหลือคนพิการโดยส่วนมากจึงเป็นการให้แบบสงเคราะห์ (Charity Based) ผู้ให้ความช่วยเหลือมีความรู้สึกสงสาร สมเพชเวทนา และนอกจากนั้นผู้ช่วยเหลือยังมีความเชื่ออีกว่าการช่วยเหลือของตนเองเป็นการทำบุญทำทาน ความช่วยเหลือที่คนพิการได้รับจึงมักจะเป็นอาหาร เสื้อผ้า หรือการรักษาพยาบาลที่เป็นการเฉพาะกรณีของความขาดแคลนในปัจจุบัน ๔ หรือแก้ไขเยียวยาอาการเจ็บป่วยพิการที่เกิดขึ้น

การสงเคราะห์สะท้อนในวรรณกรรมไทยที่ถนอม นวล หิรัญเทพ^{๓๑} สสำรวจและวิเคราะห์ว่าทหกรรมความพิการในเรื่องเล่าสมัยใหม่ของไทย ประกอบด้วยนวนิยายที่เขียนโดยนักเขียนที่ไม่ใช่คนพิการ และเรื่องเล่าชีวิตที่เขียนโดยนักเขียนที่เป็นคนพิการ ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี ๒๔๗๖ - ๒๕๔๖ เพื่อให้เห็นกระบวนการสร้างความหมายของ “ความพิการ” ที่เปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัย และศึกษาว่าทหกรรมและปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความพิการงานชิ้นนี้ได้คลี่คลายให้เห็นถึง “ว่าทหกรรมความพิการ” ในยุคจารีต ที่ให้ความพิการหมายถึงวิบากกรรมและเป็นวัตถุประสงค์เพื่อการสงเคราะห์ จากว่าทหกรรมพุทธศาสนา ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกรรมเก่า การเวียนว่ายตายเกิด การทำบุญทำทาน และความเมตตากรุณา เป็นต้น

การช่วยเหลือคนพิการกลายเป็นค่านิยมของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยชนชั้นนำ (Elite) โดยหวังว่าจะได้บุญหากเกิดชาติหน้าจะมีชีวิตที่สุขสบายไม่พิการลำบากยากจน นอกจากการสงเคราะห์แล้วชนชั้นนำที่มีตำแหน่งทางราชการหรือมีสถานะทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อส่วนราชการ ยังสนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนพิการอีกทางหนึ่ง ในยุคนี้ไม่สามารถแบ่งได้เด็ดขาดว่างานไหนริเริ่มโดยหน่วยงานของรัฐหรือชนชั้นนำ การสงเคราะห์คนพิการโดยชนชั้นนำและหน่วยงานของรัฐ มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(๑) การสงเคราะห์โดยชนชั้นนำ กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์^{๓๒} กล่าวถึง ชนชั้นนำ (Elite) หรือชนชั้นผู้ปกครอง ว่า เป็นกลุ่มผู้นำซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของสังคมแต่เป็นกลุ่มที่มีข่าวสาร ข้อมูลลึกซึ้งทั่วถึงและเป็นผู้กำหนดความคิดเห็นของประชาชนได้แทบทุกเรื่อง ประชาชนไม่อาจเสนอความเห็นหรือแนวทางให้แก่ผู้นำในการกำหนดนโยบาย ตรงกันข้ามผู้นำกลับเป็นฝ่ายหล่อหลอมและชักจูงให้ประชาชนคล้อยตาม

งานสงเคราะห์คนพิการในยุคเริ่มต้นนี้เกิดขึ้นด้วยชนชั้นนำเป็นหลัก ไม่ว่าจะชนชั้นนำที่เป็นข้าราชการระดับสูง ผู้ที่ทำงานใกล้ชิดหรือเป็นเชื้อพระวงศ์ เริ่มจากงานช่วยคนหูหนวก หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อาจารย์จากคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (ปัจจุบันคือ

^{๓๑} ถนอม นวล หิรัญเทพ. (๒๕๕๓) “ว่าทหกรรมความพิการในเรื่องเล่าสมัยใหม่ของไทย”, (อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). บทคัดย่อ.

^{๓๒} กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (๒๕๕๔) นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. หน้า ๑๑๑.

คณะอักษรศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เล็งเห็นความสำคัญของคนหูหนวกที่หากได้รับการศึกษาที่ดีจะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างคนปกติทั่วไป จึงได้เชิญชวนผู้ทรงคุณวุฒิร่วมก่อตั้งมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกขึ้นในปี ๒๔๙๔ หรือปัจจุบันคือ **มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวก ในพระบรมราชินูปถัมภ์** โดยท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม (ภริยาจอมพล ป. พิบูลสงคราม) ได้กรุณารับเป็นประธานมูลนิธิฯ และจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้อุทิศเงินทำบุญคล้ายวันเกิดจำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนก่อตั้งมูลนิธิฯ ระยะเวลาแรกเปิดหน่วยสอนคนหูหนวกขึ้นที่โรงเรียนเทศบาล ๑๗ (วัดโสมนัสราชวรวิหาร) เมื่อมีจำนวนเด็กหูหนวกสมัครเข้ามาเรียนเพิ่มมากขึ้นคุณหญิงโตะะ นเรนดีบัญชาภิรกิจ ภริยามหาอำมาตย์โท พระยานเรนดีบัญชาภิรกิจ หรือลัด เศรษฐบุตร ได้บริจาคที่ดินจำนวน ๕ ไร่ ๑ งาน ทำให้ในปี ๒๔๙๕ หน่วยทดลองสอนคนหูหนวกได้ย้ายที่ตั้งไปยังบริเวณบ้านคุณหญิงโตะะฯ พร้อมกับให้กระทรวงศึกษาธิการจัดตั้งโรงเรียนสอนคนหูหนวกแห่งแรกของประเทศไทยขึ้นในบ้นที่ดินผืนนี้^{๓๓}

ด้านคนตาบอดมีมูลนิธิช่วยให้การศึกษาแก่คนตาบอดในประเทศไทย หรือปัจจุบันคือ **มูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์** ก่อตั้งขึ้นในปี ๒๔๘๒ จากแนวความคิดของมิสเยเนวีฟ คอลฟิลด์ ร่วมกับหม่อมราชวงศ์พินทุเรชา จักรพันธ์ุ และนายแพทย์ฝน แสงสิงแก้ว ร่วมกันก่อตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ ซึ่งมีสเจเนวีฟ คอลฟิลด์ สตรีตาบอดชาวอเมริกัน มีความมุ่งมั่นและต้องการช่วยเหลือผู้บกพร่องทางสายตา เนื่องด้วยประเทศไทยในขณะนั้นยังไม่มียังไม่มีองค์กรใดให้ความสนใจช่วยเหลือผู้พิการทางสายตา^{๓๔}

แต่การช่วยเหลือคนตาบอดของมิสคอลฟิลด์มีความเชื่อในศักยภาพของคนตาบอด ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ผู้นำคนพิการคนสำคัญเล่าถึงการเรียนกับมิสคอลฟิลด์ว่า **“...ผมถูกสอนมาว่าเราต้องเชื่อว่าคนพิการเราเนี่ยคือคนตาบอดมีความสามารถทำได้ทุกอย่าง แล้วการตั้งความสามารถของเราจะต้องหาเรื่องที่ทำทนายทำ...”**^{๓๕} นั่นคือการเสริมพลังให้คนตาบอดมีความพยายาม

สำหรับคนพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว “มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการ” ตั้งขึ้นในปี ๒๔๙๗ ด้วยความอนุเคราะห์จากพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร โดยมีมิสซิสเตอร์เบอร์ต ลิงค์ ภริยาอุปนายกสโมสรโรตารี และท่านผู้หญิงสุมาลี จาติกวณิช กับ

^{๓๓} มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกในพระบรมราชินูปถัมภ์. “About”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.deafthai.org/about (๒๑ มกราคม ๒๕๖๐).

^{๓๔} วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี. (๒๕๕๙) **โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org> (๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙).

^{๓๕} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ศาสตราจารย์นายแพทย์เกษน จาติกวณิช ผู้เป็นสามี ได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น ต่อมามูลนิธิได้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ฯ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น **มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการ ในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี**

ในปี ๒๕๐๕ กลุ่มชนชั้นนำผู้มีเมตตาโดยการนำของท่านผู้หญิงหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร ได้รวมตัวกันเป็นคณะเพื่อให้การสงเคราะห์แก่เด็กและผู้พิการทางสติปัญญา เสริมแรงให้ภาครัฐซึ่งมีโรงพยาบาลปัญญาอ่อน ภายใต้กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นผู้รับผิดชอบ ต่อมามูลนิธิได้อยู่ในพระราชูปถัมภ์จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้รับพระราชทานนามว่า “มูลนิธิช่วยคนปัญญาอ่อนแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์”

มูลนิธิหลักทั้ง ๔ แห่งที่กล่าวมาครอบคลุมการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนพิการ ๔ ประเภท มุ่งเน้นด้านการจัดการศึกษาให้คนหูหนวก คนตาบอด คนพิการทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว คนพิการทางสติปัญญา มีการส่งเสริมอาชีพ รวมถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ มูลนิธิเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากชนชั้นนำที่ระดมทุนจากกลุ่มชนชั้นนำด้วยกันหรือขอสนับสนุนโดยตรงจากรัฐบาล บทบาทของชนชั้นนำแยกไม่ออกจากบทบาทของรัฐ เพราะชนชั้นนำส่วนมากมีตำแหน่งในการบริหารประเทศ หรือมีคู่สมรสและเครือญาติดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐบาล อย่างไรก็ตาม ชนชั้นนำส่วนมากต้องใช้ศักยภาพส่วนตัวในการร่วมสมทบทุนหรือระดมทุนจากผู้ใกล้ชิดในการดำเนินกิจการองค์การสาธารณะกุศลเหล่านี้ ควบคู่กับการจัดสรรงบประมาณหรือรับผิดชอบดูแลหน่วยงานเหล่านั้นร่วมกับมูลนิธิต่อไป

(๒) การสงเคราะห์โดยรัฐ บทบาทของรัฐหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ยังมีความเชื่อมโยงกับชนชั้นนำอย่างแยกไม่ออก หลังการจัดตั้งมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกฯ ต่อมาในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๔ ตรงกับวันฉลองครบรอบปีแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ กระทรวงศึกษาธิการก่อตั้งหน่วยทดลองสอนคนหูหนวกเป็นครั้งแรก สังกัดแผนการศึกษาสงเคราะห์ กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คนหูหนวกเข้าถึงสิทธิในด้านการศึกษา^{๓๖} มลิวัลย์ ธรรมแสง^{๓๗} ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษาคนหูหนวกกล่าวว่า “...ดีที่กระทรวงศึกษาธิการรับโรงเรียนคนหูหนวกเข้ามาไว้ในการศึกษา ทำให้สามารถขยายจำนวนโรงเรียนได้ทั่วประเทศ...” (ปัจจุบันมีถึง ๒๑

^{๓๖} กำพล สุวรรณรัตน์. (๒๕๕๕) ประวัติศาสตร์ชาติไทยและการจัดตั้งองค์กรของคนหูหนวกในประเทศไทย. หน้า ๕๙.

^{๓๗} มลิวัลย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ทีมมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

แห่งทั่วประเทศ) “...คุณหญิงเสริมศรี เกษมศรี และคุณหญิงกมล ไกรฤกษ์ เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาคนหูหนวกเอาไว้...”

งานด้านการจัดการศึกษายังมีนโยบายที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือในปี ๒๔๘๔ กรมอาชีวศึกษา (ปัจจุบันคือสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา) ดำเนินการฝึกอาชีพให้กับคนพิการโดยมีทั้งหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาวขึ้นอยู่กับการต้องการของผู้พิการ การเปิดการเรียนการสอนร่วมกับคนไม่พิการผ่านวิทยาลัยสารพัดช่างทั่วภูมิภาคในประเทศไทย

นอกจากด้านการศึกษารัฐบาลได้จัดตั้งองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์ (อผศ.) ในปี ๒๔๙๑ มีฐานะเป็นองค์การของรัฐเพื่อให้การสงเคราะห์แก่ทหารผ่านศึก ครอบครัวทหารผ่านศึก และทหารนอกประจำการ ต่อมาปี ๒๕๑๓ ได้ก่อตั้งหน่วยฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการขึ้นที่ ร.พ.พระมงกุฎเกล้าฯ เพื่อให้การฟื้นฟูสมรรถภาพทหารที่บาดเจ็บพิการ ทำให้หน่วยรบทั้งหลายมีขวัญและกำลังใจดีขึ้นและสามารถกลับไปประกอบภารกิจได้เป็นปกติ

หน่วยงานของรัฐที่สำคัญอีกหน่วยหนึ่งคือกระทรวงมหาดไทยที่จัดตั้ง “กรมประชาสงเคราะห์” ในปี ๒๔๘๓ ซึ่งมีภารกิจเกี่ยวข้องกับประชาชนตั้งแต่เกิดจนชรภาพและตาย รวมถึงรับผิดชอบดูแลผู้ตกทุกข์ได้ยากและคนพิการ ในระยะเริ่มแรกเน้นการให้บริการสงเคราะห์แก่คนพิการ โดยเริ่มแรกปี ๒๔๘๔ ได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อให้การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยและการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการที่ยากไร้ อนาคตหรือถูกทอดทิ้ง คนพิการถูกส่งเข้าสถานสงเคราะห์ของรัฐเพื่อเลี้ยงดูตลอดชีวิต

ต่อมาเมื่อเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ระยะที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๖) รัฐบาลได้กำหนดนโยบายด้านสังคมให้มีการประชาสงเคราะห์ เป็นการสงเคราะห์ แก่คนพิการและคนทุพพลภาพ ให้ได้รับการเลี้ยงดู บำรุงรักษาและสงเคราะห์เท่าที่ควร^{๑๘} ต่อมา มีการขยายการจัดตั้งสถานสงเคราะห์ โดยคนพิการถูกส่งเข้าสถานสงเคราะห์ของรัฐเพื่อเลี้ยงดูตลอดชีวิตกระจายไปทุกภูมิภาคของประเทศ มีศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการแต่เมื่อคนพิการจบการศึกษาส่วนใหญ่ไม่สามารถหางานทำได้เนื่องจากนายจ้างไม่รับเข้าทำงาน เว้นแต่จะหาทางดิ้นรนประกอบอาชีพอิสระหรือขอโควต้าสลากกินแบ่งรัฐบาลมาจำหน่าย คนพิการในเมืองใหญ่ส่วนมากจึงเป็นได้แค่ขอทานและขอเงินขี้ก้างถนน สำหรับในชนบทคนพิการบางคนสามารถช่วยงานเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นภาระให้ครอบครัวเลี้ยงดู

ปี ๒๕๑๗ กรมประชาสงเคราะห์ ก่อตั้งบ้านราชาวดีเป็นสถานสงเคราะห์เด็กพิการทางสมองและปัญญา เพื่อแยกเด็กพิการทางสมองและปัญญาออกมาจากสถานสงเคราะห์คน

^{๑๘} สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (มปป.) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ระยะที่ ๑

(พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๖). หน้า ๒๒.

พิการโดยรวม เพื่อจะได้มีโอกาสให้การดูแล เอาใจใส่ พัฒนา รับการศึกษา และปรับสภาพร่างกายและจิตใจเท่าที่สามารถทำได้เป็นการเฉพาะ

ในปี ๒๕๒๓ เริ่มมีโครงการฟื้นฟูผู้ทุพพลภาพปรากฏในนโยบายรัฐบาลด้านสาธารณสุข เริ่มจัดตั้งหน่วยเวชปฏิบัติฟื้นฟูขั้นในโรงพยาบาลระดับจังหวัด จนกระทั่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๐ – ๒๕๓๔) ได้มีการปรับปรุงหน่วยบริการเฉพาะทาง ได้แก่ การปรับปรุงฝ่ายเวชกรรมฟื้นฟู การจัดตั้งและปรับปรุงงานกายภาพบำบัด งานอาชีวะบำบัด และงานกายอุปกรณ์ การบริการด้านสาธารณสุขก้าวหน้าขึ้นแต่ก็ยังไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเสมอภาค

การสงเคราะห์โดยชนชั้นนำและรัฐดำเนินต่อมาอย่างต่อเนื่องแต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคคุณภาพชีวิตของคนพิการได้ ต่อมาปี ๒๕๑๘ มีอิทธิพลของแนวคิดระดับสากลต่อรัฐบาลไทย เมื่อองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ รัฐบาลไทยโดยกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย จึงเริ่มกล่าวถึงการมีกฎหมายเพื่อสงเคราะห์คนพิการเป็นครั้งแรก ต่อมาในปี ๒๕๒๐ รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมากราบบังพระราชบัญญัติคนพิการ^{๓๙} แต่ก็ไม่มีผลอะไรออกมาในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เป็นเพียงยาหอมที่รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐให้คำหวานว่าเห็นความสำคัญของคนพิการ พร้อมทั้งจะให้การสงเคราะห์บำบัดฟื้นฟูให้คนพิการมีชีวิตที่ดี อีกประการหนึ่งน่าจะเป็นการบอกชาวโลกว่ารัฐบาลได้เริ่มทำอะไรบางอย่างแล้ว

แนวคิดระดับสากลกล่าวถึง “สิทธิคนพิการ” แต่รัฐบาลไทยกลับกล่าวถึงกฎหมายเพื่อ “สงเคราะห์คนพิการ” แสดงให้เห็นถึงเจตคติและบทบาทของรัฐที่มีกรอบแนวคิดในเชิงสงเคราะห์อย่างมั่นคง ดังนั้นการที่รัฐตั้งศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการหรือตั้งโรงเรียนเฉพาะสำหรับคนพิการแต่ละประเภทความพิการ ถึงแม้ว่ามีเป้าหมายเพื่อให้คนพิการมีอาชีพเลี้ยงตนเองได้ แต่การดำเนินงานของรัฐก็ตั้งอยู่บนฐานคิดของการสงเคราะห์ คือคิดว่าคนพิการเป็นผู้ที่รัฐต้องช่วย ต้องสงเคราะห์ การทำงานของรัฐเป็นการสร้างกุศล คนทำได้สะสมบุญญาบารมี

จนกระทั่งปี ๒๕๒๔ องค์การสหประชาชาติ^{๔๐} ได้ประกาศให้เป็นปีคนพิการสากล (United Nations International Year of Disabled Persons: IYDP) เพื่อให้สมาชิกทั่วโลกได้ตระหนักรู้ถึงสิทธิของคนพิการ โดยได้เน้นเรื่องความเสมอภาคแห่งโอกาส (Equality of Opportunity) หมายถึง การที่คนพิการจะสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้เช่นเดียวกับผู้ไม่พิการ โดยต้องได้รับโอกาสทางสังคมอย่างเท่าเทียมกับพลเมืองในสังคม ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของสังคมหรือรัฐที่จะต้อง

^{๓๙} สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๓๓) กฎหมายเพื่อคนพิการ. บทบรรณาธิการ.

^{๔๐} ILO. (๑๙๙๔) Towards Equalizing Opportunities for Disabled People in Asia : A Guide. P. ๑.

ขจัดอุปสรรค (Barriers) ทั้งปวง เพื่อที่จะทำให้คนพิการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างสมบูรณ์ (Full Participation) การประกาศดังกล่าวส่งผลให้เกิดความเคลื่อนไหวทั้งในด้านของรัฐบาลและคนพิการ

ปี ๒๕๒๕ นายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ^{๑๑} และผู้นำคนหูหนวก ๒ คน ได้เข้าร่วมประชุมระดับโลกครั้งที่ ๑ ขององค์กรคนพิการสากล ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ถึงวันที่ ๔ ธันวาคม ณ ประเทศสิงคโปร์ (Disabled Peoples' International 1st World Congress) งานนี้มีคนพิการจากทั่วโลกมาเข้าร่วมประชุม ทำให้เกิดแรงบันดาลใจและเชื่อว่าคนพิการต้องผนึกกำลังกันเท่านั้นจึงจะสามารถผลักดันให้มีกฎหมายและการดูแลคนพิการที่ดีขึ้นจากรัฐ ต่อมาในปี ๒๕๒๖ คนพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว คนตาบอด และคนหูหนวก ได้จัดประชุมคนพิการระดับประเทศขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ที่ประชุมมีมติให้จัดตั้ง “สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย” โดยนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นประธานสภาคนพิการฯ คนแรก พร้อมทั้งประกาศผลักดันให้มีกฎหมายคนพิการ และให้หน่วยงานของรัฐเอาใจใส่ดูแลคนพิการตามแนวทางขององค์การสหประชาชาติ กล่าวได้ว่าการขับเคลื่อนของคนพิการที่เชียงใหม่ครั้งนี้เป็นก้าวแรกของ **ขบวนการทางสังคมของคนพิการ**

ปี ๒๕๒๖ ผู้ศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมในการจัดตั้งสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งขณะนั้นผู้ศึกษากำลังจะจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ หลังจากนั้นได้มีโอกาสเข้าร่วมประชุมสัมมนาของสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยและสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย ซึ่งมีนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นประธานสภาและเป็นนายกสมาคมดังกล่าว ประสบการณ์ช่วงแรกของการจัดตั้งสภาคนพิการฯ ทำให้ผู้ศึกษาซึ่งเป็นคนพิการโดยกำเนิดได้เกี่ยวข้องกับแวดวงด้านคนพิการตลอดมา

คนพิภกรนำกรอบแนวคิดระดับสากลมาขับเคลื่อนสิทธิในประเทศไทย สิ่งที้องค์การสหประชาชาติ^{๑๒} ให้ความสำคัญต่อเนื่องจากปีคนพิภกรสากลคือการประกาศให้ปี ๒๕๒๖ - ๒๕๓๕ เป็นทศวรรษคนพิภกรแห่งสหประชาชาติ (United Nations Decade of Disabled Persons) พร้อมทั้งได้จัดทำ “แผนปฏิบัติการระดับโลก” (World Programme of Action) เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้สังคมโลกได้ตระหนักรู้และเร่งดำเนินการด้านสิทธิของคนพิภกร

การขับเคลื่อนงานคนพิภกรไทยได้รับอิทธิพลทางความคิดจากระดับสากลตามกรอบแผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยคนพิภกรผ่านผู้นำระดับสากลสู่ผู้นำและองค์กรของคนพิภกรไทย แต่เกือบทศวรรษนับจากปี ๒๕๒๖ ของการต่อสู้อันยาวนานเพื่อให้มีกฎหมายของคนพิภกรฉบับแรก

^{๑๑} คนพิภกรทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย เนื่องจากโรคข้ออักเสบรูมาตอยด์ ในขณะที่ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ ๒ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (จปร.)

^{๑๒} United Nation. (๑๙๘๑) World Programme of Action concerning Disabled Persons. p. ๑.

ผู้นำคนพิการต้องเห็นดีเห็นชอบและอดทนต่อการนำเสนอข้อคิดเห็น ทั้งต่อข้าราชการที่มีแนวคิดเชิงสงเคราะห์ นักวิชาการที่ติดยึดอยู่ในสาขาวิชาชีพของตนเอง และรัฐบาลหรือฝ่ายการเมืองที่ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่กลุ่มผู้ด้อยพลังอำนาจอย่างเช่นกลุ่มคนพิการเท่าใดนัก องค์กรของคนพิการต้องใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายทั้งการจัดประชุมสัมมนา การเรียกร้องขอความเป็นธรรม การเจรจาต่อรอง รวมถึงการใช้พลังเครือข่ายจากผู้นำองค์กรของคนพิการต่างประเทศให้เสนอแนะและกดดันต่อรัฐบาลไทย บางคราวต้องใช้พลังมวลชนเข้ากดดัน จนรัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นการสิ้นสุดยุคการสงเคราะห์คนพิการในเชิงกฎหมาย แต่มุมมองของสังคมต่อคนพิการ และการปฏิบัติต่อคนพิการของคนส่วนใหญ่ของสังคมยังคงฝังแน่นอยู่กับแนวคิดการสงเคราะห์คนพิการ

กล่าวโดยสรุป ยุคการสงเคราะห์คนพิการเป็นห้วงเวลาที่คนพิการถูกลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยรัฐและชนชั้นนำภายใต้แนวคิดเชิงการสงเคราะห์ ความเชื่อเรื่องบาป-บุญและระบบอุปถัมภ์กักขังคนพิการให้ยอมรับกับสภาพความพิการ ทำให้คนพิการขาดโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองจนตกอยู่ในสภาวะพึ่งพิง เมื่อเกิดกระแสแนวคิดเรื่องสิทธิคนพิการและการรวมกลุ่มของคนพิการ ทำให้คนพิการไทยเริ่มรวมตัวและลุกขึ้นรณรงค์เรียกร้องให้รัฐบาลออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ คนพิการไม่ต้องการการสงเคราะห์ที่ไร้ศักดิ์ศรี แต่ต้องการโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ ได้รับการศึกษา ประกอบอาชีพ และสวัสดิการที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตอิสระเช่นทุกคนในสังคม นอกจากนั้นคนที่เข้าถึงสวัสดิการส่วนมากเป็นเพียงผู้ได้รับการสงเคราะห์เลี้ยงดูให้ได้รับปัจจัยสี่ ได้รับการรักษาพยาบาลและการศึกษาเฉพาะขั้นพื้นฐานอย่างจำกัด เมื่อจบการศึกษาหรือฝึกอาชีพแล้วต่างต้องดิ้นรนต่อสู้ชีวิตเพียงลำพัง กลับไปเป็นภาระของครอบครัวหรืออยู่ในสถานสงเคราะห์ให้เลี้ยงดูตลอดชีวิต คนพิการที่บากบั่นก้าวข้ามอุปสรรคของสภาพแวดล้อมของสังคมจนลุกขึ้นยืนเคียงบ่าเคียงไหล่ในสังคมได้ แต่กลับต้องพบกับกฎหมายที่จำกัดสิทธิและกดทับคนพิการไว้อีกชั้นหนึ่ง **ชีวิตในชนบทจึงเป็นชีวิตที่เข้าไม่ถึงสิทธิและถูกกีดกันสิทธิในทุกด้าน ส่วนชีวิตในเมืองถึงแม้ได้รับการศึกษาหรือการเลี้ยงดูแต่หาได้รับความเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นเพียงชีวิตที่เป็นทางผ่านให้ชนชั้นนำทำบุญเพื่อชีวิตของตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น แม้มีความเมตตาและความปรารถนาดีต่อคนพิการแต่เป็นการมองชีวิตคนพิการที่ต่ำต้อยกว่า** เมื่อมีพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นการเริ่มต้นศักราชใหม่ของงานด้านคนพิการนั่นคือยุคการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการตามกรอบแนวคิดและสาระสำคัญที่ปรากฏในกฎหมายฉบับนี้

๒) ยุคการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ (พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๕๐) แนวคิดสิทธิคนพิการในระดับสากลเกิดขึ้นภายหลังประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights, UDHR) เกิดการพัฒนาขึ้นมาสู่การฟื้นฟูสมรรถภาพ

(Rehabilitation) และการดำเนินงานโดยใช้หลักการด้านสวัสดิการสังคม (Social Welfare Approaches) ต่อมามุมมองในระดับสากลเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๗๐^{๓๓} เมื่อกลุ่มคนพิการเกิดการรวมตัวกัน ผลักดันให้งานด้านคนพิการเป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชน การดำเนินงานจึงใช้หลักสิทธิมนุษยชนเป็นแก่นของความคิด (Human Rights Approaches) โดยมีแนวคิดที่คนพิการควรใช้ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างกลมกลืน พักอาศัยอยู่กับครอบครัวในชุมชนโดยไม่ถูกโดดเดี่ยวไว้ในสถานสงเคราะห์ เรียนหนังสือร่วมกับเด็กทั่วไป เดินทางไปไหนมาไหนได้สะดวก ทำงานและใช้ชีวิตอิสระอย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไปในสังคม เป็นต้น

แนวทางเหล่านี้กลุ่มที่ขับเคลื่อนงานด้านคนพิการทั่วโลกได้ผลักดันให้รัฐบาลและองค์กรระหว่างประเทศให้ความตระหนักรู้และจัดให้มีมาตรการที่เหมาะสม เริ่มตั้งแต่องค์การสหประชาชาติ^{๓๔} ประกาศปีคนพิการสากล ค.ศ. ๑๙๘๑ (IYPD 1981) เพื่อให้สมาชิกทั่วโลกได้ตระหนักรู้ถึงสิทธิของคนพิการ โดยได้เน้นเรื่องความเสมอภาคแห่งโอกาส หมายถึง การที่คนพิการจะต้องสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้เช่นเดียวกับผู้ไม่พิการและเป็นหน้าที่ของสังคมหรือรัฐที่ต้องขจัดอุปสรรค (Barriers) เพื่อทำให้คนพิการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างสมบูรณ์ (Full Participation) ต่อมา ค.ศ. ๑๙๘๓ – ๑๙๙๒ ได้ประกาศเป็นทศวรรษคนพิการแห่งสหประชาชาติ (United Nations Decade of Disabled Persons) พร้อมทั้งได้จัดทำ “แผนปฏิบัติการระดับโลก” (World Programme of Action) เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับให้สังคมโลกได้ตระหนักรู้และเร่งดำเนินการด้านสิทธิของคนพิการ^{๓๕}

ในช่วงสิ้นสุดทศวรรษคนพิการประเทศไทยได้ตราพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔^{๓๖} แต่สาระสำคัญและวิธีปฏิบัติในการเข้าถึงสิทธิของคนพิการตามกฎหมายฉบับนี้ไม่ได้อยู่บนฐานคิดเชิงสิทธิ (Right Based) แต่เป็นฐานคิดเชิงการสงเคราะห์ (Charity Based) โดยมีมุมมองต่อคนพิการในรูปแบบทางการแพทย์ (Medical Model) กล่าวคือคนพิการมีความพิการดังนั้นจึงต้องแก้ไขฟื้นฟูที่สภาพความพิการ ให้กลับมาใกล้เคียงคนไม่พิการให้มากที่สุด พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงเน้นไปที่การฟื้นฟูสมรรถภาพและการสงเคราะห์ ไม่ได้วางพื้นฐานของกฎหมายว่าคนพิการมีสิทธิเท่าเทียมกับทุกคนในสังคม กฎหมายต้องรับรองสิทธิและมีมาตรการที่ส่งเสริมให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิ นอกจากนั้นกฎหมายฉบับนี้ยังได้บัญญัติถึงการขจัดอุปสรรค

^{๓๓} World Health Organization and World Bank. (๒๐๑๑) **World Report on disability**. Page ๓.

^{๓๔} International Labour Organization. (๑๙๙๔) **Equality of Opportunity**. Page ๑.

^{๓๕} United Nations. (๑๙๘๑) **World Programme of Action Concerning Disabled Persons**. Page ๑.

^{๓๖} สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (๒๕๓๔) **ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๒๐๕ ฉบับพิเศษ**. หน้า ๑๘.

ของสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ สภาพแวดล้อม และบริการสาธารณะ

มุมมองต่อคนพิการในรูปแบบทางการแพทย์ (Medical Model) เป็นแนวคิดที่ถูกมุมมองในรูปแบบเชิงสังคม (Social Model) เข้ามาอธิบายใหม่ Romel W. Mackelprang และ Richard O. Salsgiver ได้นำเสนอแนวคิดเรื่องความหลากหลาย (Diversity) และคนพิการเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม ปัญหาอุปสรรคที่คนพิการเผชิญเกิดจากการถูกลดคุณค่า ถูกกดขี่มากกว่าความไม่สมบูรณ์ของคนพิการ จุดกำเนิดของปัญญาส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจาก “การทำหน้าที่ของอัตตาที่บิดเบี้ยว” (Distorted Ego Function) หรือการมีแขนขาคดเคี้ยว (Crooked Limbs) แต่ด้วยวิธีการของสังคมที่มองคนพิการด้วยการมีปฏิกิริยาตอบโต้และการปฏิบัติต่อคนพิการด้วยวิธีที่คับแคบ ดังนั้นการจัดการเรื่องการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกสากลที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้รวมถึงทุกคนในสังคมด้วยจึงเป็นสิ่งสำคัญ^{๔๗} ผู้ศึกษาเดินไม่ได้ตั้งแต่กำเนิดจนอายุครบ ๕๐ ปีในปี ๒๕๖๐ มักเล่าให้ใครต่อใครฟังเสมอว่าผู้ศึกษาไม่รู้จักคำว่า พิกัด สมัยเด็ก ๆ รู้แต่ว่าเดินไม่ได้ แต่สนุกสนานกับพี่น้องทุกคนตามปกติ เล่นน้ำฝน ลุยไปตามถนนหนทางท้องไร่ท้องนาในภาคอีสาน พ่อแม่พี่น้องไม่นำเรื่องความพิการของผู้ศึกษามาเป็นอุปสรรคต่อความเป็นสมาชิกในครอบครัว เก้าอี้เข็น (Wheelchair) คันแรกของผู้ศึกษาก็มาจากการออกแบบและผลิตขึ้นเองของบิดาของผู้ศึกษาเอง สภาพแวดล้อมใดที่เป็นอุปสรรคถ้าไม่มีอุปกรณ์หรือการปรับสภาพแวดล้อม ก็มีวิธีการให้ความช่วยเหลืออย่างสมเหตุสมผล (Reasonable Accommodation) ทำให้ชีวิตในวัยเด็กของผู้ศึกษาที่อยู่กับครอบครัวไม่รู้จักความพิการ ผู้ศึกษารู้จักความพิการเมื่อเข้าในเมือง เมื่อถึงวัยเรียนแล้วไม่ได้เรียน เมื่ออยากไปไหนก็ไปไม่ได้เพราะอุปสรรคของสภาพแวดล้อม ทุกคนมีโอกาสที่จะมีสภาพความพิการอย่างใดอย่างหนึ่ง หากสภาพแวดล้อมเอื้อสำหรับทุกคน ความพิการไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตอิสระเลย

ปี ๒๕๓๔ คนพิการประสบผลสำเร็จในการขับเคลื่อนให้มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการฉบับแรกของประเทศไทย เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ให้ความเห็นชอบต่อกฎหมายด้านคนพิการฉบับแรกของประเทศ ในสมัยที่นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี เรียกว่า “พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔” อย่างไรก็ตามถึงแม้คนพิการนำเสนอประเด็นแนวคิดด้านสิทธิคนพิการแต่รัฐออกกฎหมายฉบับนี้ในลักษณะของ “กฎหมายเมตตาธรรม” คือเป็นกฎหมายที่ไม่มีสภาพบังคับ เป็นกฎหมายที่ใช้มาตรการเชิงจูงใจ ส่งเสริม

^{๔๗} จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. (๒๕๖๐) “Book Review: “Disability: A Diversity Model Approach in Human Service Practice” by Romel W. Mackelprang & Richard O. Salsgiver” ใน วารสารสังคมภิวัตน์ (ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๐)). หน้า ๙๑ – ๙๒.

สนับสนุนให้สังคมสงเคราะห์และฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ อย่างไรก็ตามกฎหมายฉบับนี้ก็มีสาระสำคัญที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เช่น การมีกลไกที่รับผิดชอบงานด้านคนพิการโดยตรง มีกองทุนเพื่อสนับสนุนงานด้านคนพิการและให้คนพิการผู้ประกอบการอาชีพอิสระ และกำหนดให้คนพิการได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับคนพิการในทุกมิติ เป็นต้น

การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูฯ ให้ความหมายไว้ว่า “การเสริมสร้างสมรรถภาพหรือการเสริมสร้างความสามารถของคนพิการให้มีสภาพที่ดีขึ้นโดยอาศัยวิธีการทางการแพทย์ ทางการศึกษา ทางสังคม และการฝึกอาชีพเพื่อให้คนพิการได้มีโอกาสทำงาน หรือดำรงชีวิตในสังคมทัดเทียมคนปกติ” ตามกฎหมายจึงได้กำหนดคนพิการได้รับการสงเคราะห์ การพัฒนาและการฟื้นฟูสมรรถภาพใน ๕ ด้าน (มาตรา ๑๕) คือ การฟื้นฟูสมรรถภาพโดยวิธีทางการแพทย์ การศึกษา การประกอบอาชีพและการฝึกอาชีพ การยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ และสุดท้ายคือบริการจากรัฐในการเป็นคดีความและการติดต่อราชการ

จากกฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการสู่การกำหนดแผนและนโยบาย ในเชิงนโยบายผลสำเร็จที่ดีของการมีกฎหมายคนพิการคือประเด็นเรื่องของคนพิการได้รับการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๔)^{๔๔} โดยได้กล่าวถึงเรื่องการป้องกันความพิการ เจตคติที่ดีและการยอมรับความเท่าเทียมต่อคนพิการ สนับสนุนให้คนพิการได้รับบริการทางการแพทย์และการฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง ส่งเสริมให้คนพิการได้รับบริการจัดการศึกษาในทุกระดับ บริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านอาชีพ ปรับปรุงแก้ไขกฎ ระเบียบ ข้อบังคับและการดำเนินงานให้เอื้อต่อการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ การสงเคราะห์ การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการจัดสวัสดิการสังคม ให้ครอบคลุมคนพิการทุกประเภททั้งในเมืองและชนบท พร้อมทั้งปรับปรุงหรือสร้างสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้

นอกจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้ว ประเด็นคนพิการยังปรากฏอยู่ในแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๔) นับเป็นครั้งแรกที่จัดทำแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๔) และพัฒนาต่อเนื่องถึงปัจจุบันหากแต่เปลี่ยนชื่อเป็นแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔)

^{๔๔} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๔๐) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๔). หน้า ๓๗.

จากองค์ประกอบของพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔) จนถึงแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔) ดังกล่าวข้างต้น ล้วนเป็นแนวทางสำคัญที่ได้พิจารณากันอย่างถี่ถ้วน เป็นการระดมความคิดเห็นจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรวมทั้งผู้แทนคนพิการและองค์กรด้านคนพิการด้วย อย่างไรก็ตามในแง่ของการนำไปสู่การปฏิบัติจริง ๆ ยังมีค่อนข้างน้อย คนพิการต้องร้องขอ ต้องเจรจาต่อรอง หรือบางครั้งต้องใช้คนจำนวนมากไปข่มขู่ เรียกร้อง นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้สิทธิคนพิการเริ่มปรากฏเป็นจริงในหลายกรณี

ถึงแม้ว่ากฎหมายคนพิการฉบับแรกเป็นกฎหมายเมตตารธรรมแต่คนพิการต่างใช้แนวคิดฐานสิทธิในการผลักดันให้รัฐบาลปฏิบัติตามกติกาสากล ในแง่ของนโยบายสิทธิของคนพิการเริ่มได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการในยุคหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ รัฐบาลภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย ได้ประกาศ “**ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการไทย พ.ศ. ๒๕๔๑**” เพื่อให้คนพิการไทยได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมและมีส่วนร่วมในสังคมอย่างสมบูรณ์ ผู้แทนจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทั้งภาครัฐและเอกชน และองค์กรของคนพิการได้ร่วมกันจัดทำปฏิญญาฉบับนี้ โดยมีสาระทั้งหมดดังนี้^{๔๙} (๑) คนพิการมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีสิทธิ และเสรีภาพแห่งบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในฐานะพลเมืองไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมีสิทธิต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ภายใต้ปฏิญญาฉบับนี้ โดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ และโดยปราศจากการแบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา การเมือง ภาษา ถิ่นกำเนิด เพศ อายุ หรือสถานะอื่นใด (๒) คนพิการมีสิทธิแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง (๓) คนพิการมีสิทธิเข้าร่วมในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย และแผนงานทุกด้านที่เกี่ยวกับคนพิการ ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น (๔) คนพิการมีสิทธิได้รับการดูแลฟื้นฟูสมรรถภาพและพัฒนาตั้งแต่แรกเกิดและแรกเริ่มที่พบความพิการ รวมทั้งผู้ปกครองและครอบครัวของคนพิการต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐในทุกด้าน เพื่อให้สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพและพัฒนาคนพิการอย่างเต็มศักยภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละบุคคล (๕) คนพิการมีสิทธิได้รับบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างอิสระได้ด้วยตนเองอย่างเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล (๖) คนพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพในทุกระดับทุกรูปแบบของการจัดการศึกษา ตามความต้องการของคนพิการอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยไม่จำกัด กีดกัน เลือกปฏิบัติ หรือข้อยกเว้นใด ๆ (๗) คนพิการมีสิทธิและโอกาสได้รับการเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพทุกประเภท และได้รับการจ้างงาน หรือว่าจ้างเข้าทำงานตามความต้องการและความสามารถ โดยได้รับค่าตอบแทน สวัสดิการ

^{๔๙} กรมประชาสงเคราะห์. (๒๕๔๒) มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. หน้า ๖๒.

และความก้าวหน้า รวมทั้งได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานโดยไม่กีดกันหรือเลือกปฏิบัติ (๘) คนพิการมีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกคุกคามทางเพศ ทำร้ายร่างกายและ จิตใจ กักขัง เอา รัดเอาเปรียบ หรือการแสวงหาประโยชน์ใด ๆ จากความพิการ ทั้งนี้ได้รับความช่วยเหลือทางด้าน กฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป (๙) คนพิการมีสิทธิอยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชนของตน และมีส่วน ร่วมอย่างเต็มที่ในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชน และสังคม (๑๐) คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก บริการ และความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เช่นเดียวกับ บุคคลทั่วไป (๑๑) คนพิการมีสิทธิได้รับการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้ครอบครัว ชุมชน และสังคม ได้รับรู้ และเข้าใจคนพิการในทางที่สร้างสรรค์โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิ ศักยภาพ และความสามารถ รวมทั้งการบำเพ็ญประโยชน์ของคนพิการ (๑๒) คนพิการมีสิทธิได้รับและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนพิการ ทั้งนี้ต้องได้รับการสนับสนุนให้มีสื่อทุกประเภทที่ เหมาะสมกับความพิการ รวมทั้งต้องจัดให้มีล่ามภาษามือ อักษรเบรลล์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรืออุปกรณ์ พิเศษอื่น ๆ ที่ ใช้ในการสื่อสาร (๑๓) คนพิการและครอบครัว ชุมชน และสังคม มีสิทธิได้รับและเข้าถึง ข้อมูล ข่าวสาร เพื่อทราบถึงสิทธิอันระบุไว้ในปฏิญญาฉบับนี้โดยทั่วถึง และ (๑๔) รัฐต้องให้ ความสำคัญและปฏิบัติตามพันธสัญญาที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ซึ่งได้ลงนามหรือตกลงร่วมกันใน ระดับประเทศและระดับนานาชาติ

แต่การนำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิคนพิการ พ.ศ. ๒๕๔๑ มาขับเคลื่อน ให้เกิดผลปฏิบัติที่ปรากฏน้อยมาก หน่วยงานภาครัฐมักอ้างอิงพระราชบัญญัติการฟื้นฟูฯ มากกว่า ส่วนคนพิการเองก็นำทั้งหลักสากลและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาเป็น เครื่องมือในการขับเคลื่อนงาน ดังกรณีปี ๒๕๕๒ รัฐบาลโดยกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้เป็นปี การศึกษาคนพิการ กำหนดนโยบายให้สถานศึกษาทุกแห่งทั่วประเทศต้องรับคนพิการเข้าเรียน ถึงกับ ขึ้นป้ายไว้หน้าสถานศึกษาทุกแห่งว่า “คนพิการทุกคนอยากเรียนต้องได้เรียน” แม้ว่าสถานศึกษายังไม่ พร้อมจัดการเรียนการสอนให้เด็กพิการ นโยบายดังกล่าวมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างจุดเปลี่ยนให้ วงการศึกษาไทยที่ต้องให้สิทธิทางการศึกษาแก่เด็กพิการ เบื้องหลังการประกาศนโยบายนี้คือ การผลักดันโดยผู้นำคนพิการ การอ้างอิงสิทธิทางการศึกษาตามรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับการตอบรับจาก ฝ่ายการเมือง นอกจากนั้นเมื่อประกาศนโยบายแล้วองค์กรของคนพิการได้ร่วมกันผลักดันการ ดำเนินงานด้านการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างเข้มข้น พร้อมทั้งรณรงค์จนรัฐบาลได้ออก พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑ และพระราชบัญญัติการจัดการศึกษา สำหรับคนพิการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำให้สิทธิด้านการศึกษาสำหรับ คนพิการเป็นจริง

ผู้นำคนพิการทำงานร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการอย่างแข็งขัน สามารถ ผลักดันให้รัฐบาลประกาศการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ ขยายศูนย์การศึกษาพิเศษ (ด้านคนพิการ) ได้

ครบทุกเขตและครบทุกจังหวัดในระยะเวลาต่อมา อุดหนุนงบประมาณให้โรงเรียนเอกชนและโรงเรียนการกุศลที่จัดบริการการศึกษาสำหรับคนพิการ พัฒนาศักยภาพครูที่สอนเด็กพิการพร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมสำหรับครูดังกล่าวด้วย สั่งการให้ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เด็กพิการสามารถเข้าเรียนในโรงเรียนหรือเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้อื่น เช่น พิพิธภัณฑ์และโบราณสถาน เป็นต้น ที่สำคัญคนพิการได้แสดงบทบาทนำในการเสนอให้มีกฎหมายด้านการศึกษาสำหรับคนพิการอีกด้วย ถึงแม้ว่าสิ่งเหล่านี้มีข้อบกพร่องเชิงปฏิบัติบ้าง กล่าวคือปฏิบัติบ้างไม่ปฏิบัติบ้าง หรืออาจขาดความครอบคลุมและทั่วถึงแต่เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี

ในทางสากลการขับเคลื่อนงานด้านคนพิการต่างให้ความสำคัญกับสิทธิความเสมอภาคและโอกาสที่เท่าเทียม แต่โดยเนื้อหาของสาระของกฎหมายไทยในทศวรรษ ๒๕๔๐ นั้นไม่ปรากฏหลักการเหล่านี้เท่าที่ควร งานด้านคนพิการส่วนมากมีมุมมองต่อคนพิการว่าเป็นบุคคลที่ควรได้รับการสงเคราะห์ พัฒนา หรือฟื้นฟูสมรรถภาพ เป็นการเน้นให้ความช่วยเหลือไปยังตัวคนพิการด้วยเหตุที่มีความพิการและควรได้รับความเอื้ออาทรหรือความช่วยเหลือจากรัฐ การเข้าถึงสิทธิของคนพิการจึงเป็นไปตามความกรุณาของรัฐ บ้างก็เป็นความต้องการความนิยมหรือคะแนนเสียงของนักการเมือง แล้วแต่กรณี โดยไม่มีกลไกหรือการคิดคำนึงถึงความชอบธรรมที่คนพิการควรมีสิทธิในการเลือกวิถีชีวิตของตนเอง ไม่ได้คำนึงถึงการสร้างความเป็นธรรมหรือความสุขมวลรวมของสังคม

ภายใต้บริบทการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้นำคนพิการพยายามผลักดันให้มีการนำกฎหมายไปสู่การปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันได้ขยายเครือข่ายองค์กรของคนพิการด้วย เป็นการสร้างเครือข่ายองค์กรของคนพิการแต่ละประเภทความพิการขึ้นทั่วประเทศ แต่ละจังหวัดเริ่มมีผู้นำคนพิการที่คอยให้คำปรึกษาช่วยเหลือเพื่อนคนพิการด้วยกันในพื้นที่ของตนเอง และสามารถเป็นผู้แทนของคนพิการในระดับจังหวัดเข้าไปมีส่วนร่วมในคณะกรรมการระดับจังหวัด ผู้นำที่เข้มแข็งก็สามารถผลักดันให้สิทธิของคนพิการเป็นจริงได้มาก ท่ามกลางการต่อสู้เชิงความคิดและการเรียกร้องความเป็นธรรมทางสังคมให้แก่คนพิการ แต่หลายครั้งก็นำมาซึ่งความขัดแย้งเนื่องจากขาดความเข้าใจของทั้งสองฝ่าย หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเข้าใจคลาดเคลื่อนจากเจตนารมณ์รวมถึงถูกเบียดเบียนด้วยเหตุปัจจัยใดก็ตาม

กล่าวโดยสรุป ยุคการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเป็นช่วงเวลาในประเทศไทยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ที่มีหลักการสำคัญคือการมีส่วนร่วมของคนพิการในงานด้านคนพิการทุกมิติ และการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการใน ๔ ด้านคือด้านการแพทย์ การศึกษา อาชีพ และสังคม ส่งผลมีการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทั้งในเมืองและชนบท ยุคการฟื้นฟูสมรรถภาพทำให้คนพิการมีบทบาทในสังคมแต่ยังกระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ คนพิการใช้แนวคิดฐานสิทธิแต่รัฐใช้กฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ แต่ก็เป็นที่รากฐานสำคัญของการพัฒนาสู่ยุคการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการบนฐานสิทธิ

๓) ยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการบนฐานสิทธิ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐) ในระดับสากลเมื่อสิ้นศตวรรษคนพิการในปี ค.ศ. ๑๙๙๕ มีการกำหนดกฎมาตรฐานความเสมอภาคแห่งโอกาสสำหรับคนพิการ (Standard Rules on Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities) ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่มีผลบังคับใช้ตามหลักจริยธรรมและผลข้อตกลงทางการเมืองที่รัฐพึงนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคแห่งโอกาสสำหรับคนพิการ ความเคลื่อนไหวของผู้นำคนพิการระดับสากลคือความพยายามผลักดันแนวทางต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จวบจนกระทั่งในปี ค.ศ. ๒๐๐๖ ได้ประกาศอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) ขององค์การสหประชาชาติ เป็นแม่บทหลักสำหรับประเทศสมาชิกรับไปสู่ภาคปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ ซึ่งประเทศไทยได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญานี้เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๑ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๑ เป็นต้นมา^{๕๐} ส่งผลให้การดำเนินงานด้านคนพิการในประเทศไทยมีความก้าวหน้ากว้างขวางยิ่งขึ้นในหลักการเชิงสิทธิมนุษยชน

สาระสำคัญของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) เน้นเรื่อง การเคารพศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด การอยู่ได้ด้วยตนเอง เสรีภาพในการตัดสินใจด้วยตนเอง และความเป็นอิสระของบุคคล การไม่เลือกปฏิบัติต่อคนพิการ การมีส่วนร่วม การเข้าร่วมในสังคมของคนพิการได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ การเคารพความแตกต่าง ยอมรับคนพิการว่าเป็นส่วนหนึ่งของความแตกต่างของมนุษยชาติและความเป็นมนุษย์ ความเท่าเทียมของโอกาส การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิง การเคารพสิทธิของเด็กพิการและเคารพขีดความสามารถของเด็กพิการซึ่งมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง และการเคารพสิทธิของเด็กพิการเพื่อสงวนรักษาอัตลักษณ์แห่งตน

คนพิการจึงได้รับสิทธิจากอนุสัญญานี้ ได้แก่ สิทธิความเท่าเทียมและการไม่เลือกปฏิบัติ สิทธิการมีชีวิตเสรีภาพและความมั่นคงของบุคคล สิทธิได้รับการยอมรับว่ามีความสามารถตามกฎหมายบนพื้นฐานอันเท่าเทียมกัน เสรีภาพจากการถูกทรมาน เสรีภาพจากการถูกแสวงหาประโยชน์ การใช้ความรุนแรงและการล่วงละเมิด สิทธิที่จะได้รับการเคารพต่อศักดิ์ศรีทางร่างกายและจิตใจ เสรีภาพในการย้ายถิ่นฐานและการถือสัญชาติ สิทธิในการอาศัยอยู่ในชุมชน เสรีภาพในการแสดงออกและแสดงความคิดเห็น สิทธิการเคารพการเป็นส่วนตัว สิทธิการเคารพในการสร้างครอบครัวและสถาบันครอบครัว สิทธิด้านสุขภาพ สิทธิทางการศึกษา สิทธิด้านการทำงาน

^{๕๐} สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (ปัจจุบันคือกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ). (๒๕๕๓) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). คำนำ.

สิทธิสำหรับมาตรฐานความเป็นอยู่ที่เพียงพอ สิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเรื่องสาธารณะ สิทธิการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม นันทนาการ การผ่อนคลายยามว่าง และกีฬา

การลงนามในสัตยาบันมีผลให้ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญา
รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องตระหนักรู้ว่าการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการจะกระทำมิได้ จะต้อง
เคารพคุ้มครองสิทธิที่พึงมีแก่คนพิการให้เท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป พร้อมทั้งต้องปฏิบัติดังนี้ คือ (๑)
กำหนดหน่วยงานรับผิดชอบหลัก (Focal Point) เพื่อเป็นกลไกประสานงานภาครัฐ ดูแลประเด็นที่
สนับสนุนการดำเนินงานในภาคส่วนต่าง ๆ และประเทศไทยได้กำหนดให้กระทรวงการพัฒนาและ
ความมั่นคงของมนุษย์เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักตามอนุสัญญาฉบับนี้ (๒) จัดตั้งโครงสร้างภายใน
เพื่อส่งเสริมพิทักษ์และติดตามการปฏิบัติตามอนุสัญญาฉบับนี้ ตั้งคณะกรรมการที่ปฏิบัติหน้าที่
เกี่ยวกับอนุสัญญาโดยมีองค์ประกอบที่มาจากทุกภาคส่วน (๓) ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ
ภาคประชาสังคมโดยเฉพาะคนพิการและองค์กรของคนพิการให้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการติดตาม
การดำเนินงาน (๔) ต้องจัดทำรายงานเกี่ยวกับมาตรการในการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้อนุสัญญา
ภายในเวลา ๒ ปีหลังจากอนุสัญญามีผลบังคับใช้และหลังจากนั้นต้องส่งฉบับต่อ ๆ ไปอย่างน้อยทุก ๆ
๔ ปี หรือเมื่อคณะกรรมการร้องขอ ซึ่งฉบับแรกรัฐบาลไทยได้รายงานตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ แล้ว

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) มีผลในปี ๒๕๕๑ ก็จริง แต่
การยกร่างเกิดขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ รัฐบาลไทยภายใต้การนำของ ดร.ทักษิณ ชินวัตร ได้แต่งตั้ง
นายมนเฑียร บุญตัน ผู้นำคนพิการเป็นผู้แทนรัฐบาลไปร่วมยกร่างอนุสัญญาฉบับนี้ นายมนเฑียรฯ จึง
ได้นำประสบการณ์จากการร่วมยกร่างอนุสัญญาฯ กลับมาผลักดันให้เนื้อหาของกฎหมายไทยมี
ความสอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ

ย้อนกลับไปกล่าวถึงยุคการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการบน
ฐานสิทธิ หรือเรียกสั้น ๆ ว่ายุคสังคมฐานสิทธิ อันที่จริงคนพิการไทยได้เรียนรู้แนวคิดนี้ตั้งแต่ปี ๒๕๒๔
แต่สังคมยังไม่มี ความเข้าใจหรือยังไม่ยอมรับแนวคิดนี้ จนกระทั่งช่วงระหว่างและหลังการ
ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ คนพิการได้ปรากฏตัวต่อสังคมมากยิ่งขึ้น
การต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิของคนพิการเป็นระบบและกว้างขวางขึ้น ถึงแม้ว่าไม่ปรากฏผลสำเร็จเป็น
รูปธรรมมากนัก แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมในกลไกของรัฐสามารถทำได้ลึกซึ้งขึ้น การขับเคลื่อนอย่าง
ต่อเนื่องทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญต่อประเด็นเรื่องคนพิการขึ้นมาบ้าง สิทธิคนพิการ
เริ่มปรากฏเป็นจริงแต่ก็เฉพาะบางเรื่องที่ฝ่ายบริหารให้ความสำคัญ ได้แก่ สิทธิในด้านการศึกษา
การรับคนพิการเข้าทำงานในภาคเอกชน การจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับคนพิการ
ทั้งในอาคารสถานที่และระบบขนส่งมวลชน ปรากฏการณ์นี้นับได้ว่าคนพิการต้องพยายามผลักดันและ
สอดแทรกตัวเองเข้าไปสู่การใช้อำนาจทั้งด้านฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ดังปรากฏว่ามีผู้นำ
คนพิการและผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการที่ทำงานร่วมกัน มีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีหรือที่

ปรึกษานายกรัฐมนตรี ผู้เชี่ยวชาญในกรรมาธิการของสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิก สภานิติบัญญัติแห่งชาติ และกรรมาธิการหรืออนุกรรมาธิการในสภานิติบัญญัติแห่งชาติ โดยผู้นำ คนพิการได้เข้าไปดำเนินงานทางการเมืองด้วยตนเองและทำให้สิทธิเป็นจริงด้วยการเสนอหรือ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย และติดตามหรือทักท้วงการทำงานของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับ คนพิการ

การที่สิทธิของคนพิการไม่เป็นจริงหรือถูกเลือกปฏิบัติ แกนนำของ คนพิการได้หารือกันถึงจุดอ่อนจุดแข็งของกฎหมายคนพิการฉบับแรก และเริ่มรณรงค์ให้สังคม ปรับเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อคนพิการใหม่ จากการสงเคราะห์ ฟื้นฟูสมรรถภาพ และพัฒนาศักยภาพที่คน พิการ เป็นสิทธิของคนพิการตามหลักสากล เปลี่ยนกรอบแนวคิดทางการแพทย์ที่แก้ไขความพิการที่ตัว คนพิการ (Medical Model) ไปสู่การแก้ไขปัญหาความพิการเชิงสังคม (Social Model) ซึ่งมี องค์กรประกอบและปฏิสัมพันธ์กันระหว่างตัวคนพิการกับสังคม พร้อมทั้งให้ความสำคัญต่อสิทธิของ คนพิการและการห้ามเลือกปฏิบัติ

นิยามใหม่ของคนพิการในเชิงสังคมมีมุมมองว่าความพิการที่เกิดขึ้นและ ยังอยู่กับแต่ละบุคคลนั้นเป็นลักษณะเฉพาะตัว มาตรการทางการแพทย์หรือเทคโนโลยีเป็นเพียงส่วน หนึ่งที่จะช่วยแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูสมรรถภาพให้สามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่ แต่ต้อง ให้ความสำคัญต่อเจตคติของสังคมที่มีต่อคนพิการและการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ปราศจาก อุปสรรค เพื่อเอื้อให้คนพิการและทุกคนในสังคมสามารถใช้ชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข

จนกระทั่งปี ๒๕๕๐ กฎหมายคนพิการในมุมมองฐานสิทธิ (Right Based) จึงเกิดขึ้น องค์กรของคนพิการประสบความสำเร็จในการผลักดันให้เกิดการแก้ไขกฎหมาย ด้านคนพิการโดยได้ตรา “พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐” ใน สมัยที่พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี หลังจากที่ได้มีความพยายามเสนอปรับปรุงแก้ไข กฎหมายฉบับดังกล่าวตั้งแต่ก่อนปี ๒๕๔๔

กฎหมายคนพิการฉบับใหม่ยกเลิกพระราชบัญญัติการฟื้นฟูฯ ที่ออก ตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ โดยกฎหมายฉบับใหม่นี้ให้ความสำคัญเรื่องสิทธิของคนพิการ ใช้มุมมองความหมาย ของคนพิการในมิติเชิงสังคม กำหนดสิทธิของคนพิการที่กว้างขวางและครอบคลุมความต้องการจำเป็น ของคนพิการทุกประเภทและทุกด้าน กำหนดหลักการมีส่วนร่วมของคนพิการ รวมทั้งการกำหนด นโยบายการดำเนินงานและติดตามประเมินผล การกระจายอำนาจและบทบาทขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น การห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ กฎหมายฉบับนี้มีสภาพบังคับที่ชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบังคับให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการต้องรับคนพิการเข้าทำงาน เป็น ต้น หลักการเหล่านี้ส่วนมากเป็นการนำสาระสำคัญจากอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities: CRPD) มาบัญญัติไว้

คนพิการประสบความสำเร็จในการบรรลุสาระสำคัญหลายเรื่องไว้ในกฎหมายด้านคนพิการฉบับปี ๒๕๕๐ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นกฎหมายของคนพิการ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับกฎหมายฉบับเดิมและกฎหมายในเชิงสังคมอื่น ถือว่ามีความก้าวหน้ามาก ทั้งนี้ส่วนสำคัญประการหนึ่งคือบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ ต่อเนื่องถึง ๒๕๕๐ และ ๒๕๖๐ ได้ให้ความสำคัญแก่ผู้แทนคนพิการที่จะต้องเข้าไปเป็นกรรมการวิสามัญในสัดส่วนอย่างน้อยหนึ่งในสามของกรรมการวิสามัญกร่างกฎหมาย ส่งผลให้ผู้แทนคนพิการสามารถผนึกกำลังและร่วมกันสร้างความเข้าใจกับกรรมการที่มาจากภาคส่วนอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ยังมีอุปสรรคในภาคปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานะของสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในขณะนั้นไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายถึงแม้ว่าเป็นหน่วยงานในระดับกรมก็ตาม มีปัญหาแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุมัติเงินกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ที่ต้องให้ผู้บริหารส่วนกลางเป็นผู้อนุมัติซึ่งเจตนารมณ์เดิมในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐ นั้น ต้องการกระจายอำนาจให้ระดับจังหวัดสามารถอนุมัติแผนงานโครงการที่ต้องการใช้เงินในระดับจังหวัดได้ รัฐบาลโดยการนำของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรจนกระทั่งประกาศใช้ “พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖” ด้านสถานะของหน่วยงานในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ มีการปรับโครงสร้างหน่วยงานของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยได้เปลี่ยนสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ เป็นกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พร้อมทั้งย้ายโอนหน่วยงานด้านการสงเคราะห์และฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพคนพิการมากกว่า ๑๐ แห่งเข้ามาไว้ในสังกัดด้วย

พระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ กฎหมายคนพิการทั้งสองฉบับนี้ถือได้ว่าเป็นยุคใหม่ของงานด้านคนพิการ เป็นการเปลี่ยนผ่านแนวคิดด้านคนพิการในสังคมไทยจากฐานสงเคราะห์ไปสู่ฐานสิทธิ ดังปรากฏในหลักการในการนิยามความหมายของคำว่า “คนพิการ” และ “การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ”^{๕๑} เปลี่ยนฐานคิดจากเชิงการแพทย์ (Medical Model of Disability) เป็นแนวคิดเชิงสังคม (Social Model of

^{๕๑} สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (๒๕๕๕) **พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ฉบับอ้างอิง (ปรับปรุงครั้งที่ ๗)**. หน้า ๒ - ๕.

Disability)^{๕๒} ที่ให้ความสำคัญในเรื่องของสิทธิ ดังนั้นกฎหมายคนพิการทั้งสองฉบับนี้จึงกำหนดเรื่องเกี่ยวกับสิทธิคนพิการดังที่วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์^{๕๓} กล่าวว่า เป็นมาตรการเชิงบวก ๕ ประการคือ (๑) มาตรการการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ หรือ Accessibility (๒) มาตรการให้ความช่วยเหลืออย่างสมเหตุสมผล – Reasonable Accommodation (๓) ระบบโควตา หรือ Quota System (๔) การให้สิทธิประโยชน์ในทางภาษี หรือ Tax Incentive และ (๕) ระบบสวัสดิการ หรือ Welfare

กล่าวถึงระบบสวัสดิการคนพิการ ตามมาตรา ๒๐ ของพระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง สรุปสาระสำคัญของสวัสดิการคนพิการได้ดังต่อไปนี้ (๑) การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยกระบวนการทางการแพทย์ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล อุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการและสื่อส่งเสริมพัฒนาการ (๒) การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา (๓) การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ และการกำหนดโควตาให้หน่วยงานของรัฐและนายจ้างที่มีลูกจ้างตั้งแต่ ๑๐๐ คนขึ้นไปต้องรับคนพิการเข้าทำงานในอัตราส่วนร้อยละ ๑ กรณีที่นายจ้างไม่รับคนพิการเข้าทำงานและไม่ส่งเสริมอาชีพตามที่กฎหมายกำหนด นายจ้างจะต้องส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเท่ากับค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำคูณด้วยสามร้อยละห้า และคูณด้วยจำนวนคนพิการที่ต้องรับเข้าทำงาน (๔) การขอกู้ยืมเงินเพื่อการประกอบอาชีพ หรือขอรับการสนับสนุนเงินจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เพื่อดำเนินกิจกรรมในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (๕) การยอมรับและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง รวมถึงสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ในอาคารสถานที่ ยานพาหนะ บริการขนส่ง หรือบริการสาธารณะอื่น (๖) การช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม การพัฒนาและบริการอันเป็นสาธารณะ ผลิตภัณฑ์ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และบริการช่วยเหลือทางกฎหมาย (๗) บริการข้อมูลข่าวสาร บริการโทรคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ (๘) การสื่อสาร และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสาร (๙) บริการล่ามภาษามือ (๑๐) การนำสัตว์นำทาง เครื่องมือหรืออุปกรณ์นำทาง หรือเครื่องช่วยความพิการใด ๆ ติดตัวไปในยานพาหนะหรือสถานที่ใด ๆ โดยได้รับการยกเว้นค่าใช้จ่าย (๑๑) การจัด

^{๕๒} กมลพรรณ พันธ์ิ่ง. (๒๕๕๓) **อัตลักษณ์ การเสริมพลังอำนาจ และการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง: การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในสังคมไทย.** (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสังคม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). หน้า ๑ - ๒.

^{๕๓} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (๒๕๕๖) “ทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง” ใน **ครูผู้ “วิริยะ” (หนังสือรวมบทความวิชาการเนื่องในโอกาส ๖๐ ปี ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์.** หน้า ๔๐ - ๔๓.

เบี้ยความพิการซึ่งปัจจุบันกำหนดในอัตราเดือนละ ๘๐๐ บาทสำหรับคนพิการทุกคนที่มีบัตรประจำตัวคนพิการ (๑๒) การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การบริการผู้ช่วยคนพิการ และสวัสดิการอื่น และ (๑๓) การได้รับลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการต้องรับคนพิการเข้าทำงานในอัตราส่วนลูกจ้าง ๑๐๐ คนต้องรับคนพิการเข้าทำงาน ๑ คน รวมทั้งหน่วยงานของรัฐต้องรับคนพิการเข้าทำงานในอัตราส่วนเดียวกัน การส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพคนพิการ การเสริมสร้างความเข้มแข็งและเครือข่ายองค์กรของคนพิการในต่างจังหวัด การรณรงค์และประกวดการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ การพัฒนาสวัสดิการใหม่ ๆ เช่น ผู้ช่วยคนพิการ ผู้ดูแลคนพิการ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ค่าตอบแทนล่ามภาษามือ และกฎหมายยังได้กำหนดสิทธิประโยชน์แก่นายจ้างหรือสถานประกอบการที่รับคนพิการเข้าทำงาน เจ้าของอาคารสถานที่ ยานพาหนะ บริการขนส่ง หรือบริการสาธารณะอื่นที่จัดบริการแก่คนพิการ เป็นต้น

สวัสดิการคนพิการข้างต้นได้กำหนดไว้ในกฎหมาย อีกทั้งกฎหมายแม่บทได้เปิดช่องไว้สำหรับการกำหนดสวัสดิการใหม่ ๆ ได้เพิ่มขึ้น ความท้าทายก็คือสวัสดิการใหม่ ๆ เหล่านี้คืออะไร ใครคือผู้ที่จะขับเคลื่อนในการทำให้สิทธิเหล่านี้เป็นจริง

ด้านการคุ้มครองสิทธิคนพิการ กฎหมายทั้งสองฉบับได้กำหนดมาตรการหากคนพิการเข้าไม่ถึงสิทธิ ถูกเลือกปฏิบัติหรือการปล่อยปละละเลยของผู้ที่เกี่ยวข้อง คนพิการย่อมได้รับการคุ้มครอง ซึ่งประกอบด้วย (๑) การกำหนดนโยบาย กฎ ระเบียบ มาตรการ โครงการ หรือวิธีปฏิบัติของหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใด ในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ จะกระทำได้ ซึ่งหากคนพิการถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการเองหรือองค์กรด้านคนพิการสามารถร้องต่อคณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ (๒) ให้กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (พก.) เป็นผู้ตรวจสอบการได้รับสิทธิประโยชน์ของคนพิการตามที่กฎหมายกำหนด หากพบว่าหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใด ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนด (๓) คนพิการหรือองค์กรด้านคนพิการสามารถร้องขอให้หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐชี้แจงรายละเอียดและอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ เพื่อให้คนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารหรือใช้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ของตน และ (๔) คนพิการหรือองค์กรด้านคนพิการสามารถร้องขอให้หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนดำเนินการแก้ไขกฎหรือระเบียบ แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมแล้วแต่กรณี เพื่อให้คนพิการได้รับสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด

อย่างไรก็ตามการคุ้มครองสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด คนพิการหรือองค์กรด้านคนพิการจะต้องรวบรวมข้อมูลและเป็นผู้ดำเนินการร้องขอความเป็นธรรม ซึ่งเป็นภาระ

สำหรับคนพิการและส่วนมากไม่มีความพร้อมหรือไม่กล้าเป็นผู้ร้อง ดังนั้นกลไก ทรัพยากร หรือ แนวทางดังกล่าวข้างต้นเป็นส่วนสำคัญในการคุ้มครองที่ทาสีทัศนพิการให้เป็นจริง หากกลไกใดกลไก หนึ่งบกพร่องหรือไม่ทำงานตามที่อำนาจหน้าที่ ก็สะท้อนให้เห็นว่าการคุ้มครองสิทธิของคนพิการยังย่อ หย่อน ทำให้สวัสดิการที่เขียนไว้ในกฎหมายก็ไม่มีคามหมายใด ๆ

นอกจากกฎหมายแม่บทด้านคนพิการทั้งสองฉบับดังกล่าวแล้ว ยังมี พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งมีเนื้อหาสาระเน้นย้ำเรื่องการห้าม เลือปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ และโรงเรียนจะปฏิเสธการรับเด็กพิการเข้าเรียนไม่ได้ รวมทั้ง กำหนดแนวปฏิบัติต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ตลอดจนกฎหมายอื่นที่มีบทบัญญัติ ส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิด้านต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะ แห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ พระราชบัญญัติประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นต้น

ย้อนกลับไปมองบริบทระดับสากล ปัจจุบันทั่วโลกใช้ออนุสัญญาว่าด้วย สิทธิคนพิการเป็นคัมภีร์หลักในการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการคนพิการ นอกจากนี้ในระดับภูมิภาค คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (United Nations Economic and Social Commission for Asia and Pacific – UNESCAP) ได้ให้การรับรอง ยุทธศาสตร์อินซอน (Incheon Strategies) ในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง (Make the Right Real)^{๕๔} ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกด้วยกรอบระยะเวลา ๑๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๖ – ๒๕๖๕

สาระสำคัญของยุทธศาสตร์อินซอน มีเป้าหมายเพื่อเร่งให้เกิดการ พัฒนาแบบบูรณาการด้านความพิการ รวมถึงการให้สัตยาบันและการดำเนินการตามอนุสัญญาว่าด้วย สิทธิคนพิการ ซึ่งประกอบด้วย ๑๐ เป้าประสงค์ ๒๗ เป้าหมาย และ ๖๒ ตัวชี้วัด (10 Goals 27 Targets and 62 Indicators) โดย ๑๐ เป้าประสงค์ประกอบด้วย (๑) ลดความยากจนและขยาย โอกาสในการทำงานและการจ้างงาน (๒) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและ การตัดสินใจ (๓) ส่งเสริมการเข้าถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การขนส่งสาธารณะ ความรู้และ การสื่อสาร (๔) เสริมสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคม (๕) ขยายการช่วยเหลือในระยะแรกเริ่มพบ ความพิการและการศึกษาสำหรับเด็กพิการ (๖) ประกันความเท่าเทียมทางเพศและการเสริมพลังสตรี (๗) ประกันการจัดการและการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติสำหรับคนพิการ (๘) ปรับปรุงข้อมูลด้าน คนพิการให้น่าเชื่อถือและสามารถเปรียบเทียบได้ (๙) เร่งให้สัตยาบันและดำเนินการตามอนุสัญญา ว่าด้วยสิทธิคนพิการและการปรับกฎหมายในประเทศให้สอดคล้องกับอนุสัญญาฯ และ (๑๐) พัฒนา ความร่วมมือในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และระหว่างภูมิภาค

^{๕๔} UNESCAP. (๒๐๑๒) Incheon Strategy to “Make the Right Real” for Persons with Disabilities in Asia and the Pacific. Page ๒.

หากมองในแง่ของการทำให้สิทธิเป็นจริง ประเทศไทยได้กำหนด แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ อินชอน โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ ๕ ข้อคือ (๑) เสริมพลังคนพิการและองค์กรด้านคนพิการให้มี ศักยภาพและความเข้มแข็ง (๒) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ ขจัดการเลือกปฏิบัติ เพื่อให้ คนพิการเข้าถึงสิทธิได้จริง (๓) เสริมสร้างความเข้าใจและเจตคติเชิงสร้างสรรค์ต่อคนพิการและ ความพิการ (๔) สร้างสภาพแวดล้อมและบริการสาธารณะที่ทุกคนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ และ (๕) ส่งเสริมการบูรณาการเครือข่ายและสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการอย่าง ยั่งยืน ทั้งหมดนี้มุ่งไปสู่วิสัยทัศน์ “คนพิการเข้าถึงสิทธิได้จริง ดำรงชีวิตอิสระ ในสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกันอย่างยั่งยืน”

ผู้นำคนพิการไทยได้เรียนรู้เรื่องสิทธิมาตั้งแต่ช่วงการประกาศปีคนพิการ สากล (พ.ศ. ๒๕๒๔) แต่การกล่าวถึงเรื่องสิทธิก็ยังไม่เป็นที่เข้าใจหรือยอมรับในสังคมไทย ดังที่กล่าวถึง ในตอนต้นว่า สาระในกฎหมายคนพิการฉบับแรกยังเป็นการสงเคราะห์ อย่างไรก็ตามนับจากสังคมไทย ได้เรียนรู้เรื่องสิทธิในช่วงรณรงค์รับร่างรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้เกิดแรงกระเพื่อมอย่างต่อเนื่อง ของแนวคิดฐานสิทธิ ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ต่อเนื่อง ถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและการมี ส่วนร่วมของคนพิการไว้ ๕ ประการสำคัญได้แก่

การห้ามเลือกปฏิบัติ มาตรา ๓๐ ได้ระบุไว้ถึงสิทธิและความเสมอภาค ของประชาชน และการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความพิการจะกระทำมิได้

สิทธิในกระบวนการยุติธรรม มาตรา ๔๐ (๖) ได้บัญญัติถึงสิทธิของ บุคคลในกระบวนการยุติธรรม ผู้พิการหรือทุพพลภาพย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในกระบวนการ ทางคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรง ทางเพศ

สิทธิทางการศึกษา มาตรา ๔๙ ได้บัญญัติถึงสิทธิในการได้รับการศึกษา ไม่น้อยกว่า ๑๒ ปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และให้รัฐสนับสนุน คนพิการให้ได้รับการศึกษาทัดเทียมกับบุคคลอื่น

สิทธิในสวัสดิการ มาตรา ๕๔ ได้ระบุให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะอย่างสมศักดิ์ศรี และความช่วยเหลือ อื่นที่เหมาะสมจากรัฐ นอกจากนั้นยังกำหนดไว้ในแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา ๘๐ ให้คนพิการ ได้รับสวัสดิการและการสงเคราะห์เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

หลักการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม ซึ่งมีผลทำให้คนพิการ ได้รับการประกันในสิทธิในการกำหนดกฎหมาย สิทธิในการมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง โดยได้

กำหนดสาระสำคัญของการกระจายอำนาจสู่การปกครองส่วนท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจนในหมวด ๑๔ มาตรา ๒๘๑ - ๒๙๐ ซึ่งการกระจายอำนาจนั้นย่อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ด้วย ในด้านของคณพิการนั้นมีหลักของการมีส่วนร่วมที่สำคัญปรากฏอยู่ในมาตรา ๑๑๔ วรรคสอง ที่กล่าวถึงการสรรหาวุฒิสมาชิกจะต้องให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และมาตรา ๑๕๒ ได้บัญญัติถึงการยก ร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคณพิการจะต้องมีผู้แทนองค์กรเอกชนเกี่ยวกับคณพิการอย่างน้อยหนึ่งในสามของจำนวนกรรมาธิการที่พิจารณากฎหมายนั้น ๆ

เป็นที่น่าเสียดายที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ที่มีบทบัญญัติถึงสิทธิของประชาชนไว้ค่อนข้างจะเด่นชัด ถูกฉีกทิ้งด้วยการรัฐประหารอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗ กระบวนการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เต็มไปด้วยข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นของประชาชน ร่างฉบับแรกที่นายบวรศักดิ์ อุวรรณโณ เป็นประธานกรรมาธิการยกร่างถูกขนานนามว่า “ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปประเทศ” ซึ่งร่างฉบับนี้กำหนดสิทธิคณพิการไว้อย่างก้าวหน้ากว่าฉบับปี ๒๕๕๐ แต่สภาพปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ลงคะแนนไม่เห็นชอบต่อร่างฉบับนี้ จึงมีการแต่งตั้งกรรมาธิการชุดใหม่มาโดยนายมิชัย ฤชุพันธ์ เป็น “ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง” อย่างไรก็ตามร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ถูกวิจารณ์ว่ามุ่งปราบโกงแต่เพียงนักการเมืองเท่านั้น รัฐธรรมนูญฉบับนี้ผ่านการลงประชามติท่ามกลางการวิจารณ์ว่าเป็นการออกเสียงประชามติที่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและการรณรงค์เกิดขึ้นได้จากภาครัฐเท่านั้น^{๕๕} เนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ในด้านคณพิการเป็นการย่อนสู่ยุคการสังเคราะห์ กล่าวคือเปลี่ยนหลักการเขียนกฎหมายจากการกำหนดสิทธิของประชาชนเป็นการระบุเป็นหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีน้ำหนักในการบังคับใช้หรือการนำไปปฏิบัติที่แตกต่างกัน ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าการยกร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้ถึงแม้ว่าผู้ใช้อำนาจมีความปรารถนาดีต่อประเทศชาติก็ตาม แต่เป็นการลดอนสิทธิของประชาชนและเป็นการใช้อำนาจในการกำหนดกฎหมายสูงสุดของประเทศที่ไม่มีความชอบธรรม

กล่าวโดยสรุป ยุคการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคณพิการบนฐานสิทธินี้ทั้งคณพิการและประชาชนได้เรียนรู้และตระหนักถึงสิทธิของตนเอง สิทธิได้รับการรับรองตามข้อตกลงระหว่างประเทศและกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคณพิการ กฎหมายว่าด้วยการจัดการศึกษาสำหรับคณพิการ กฎหมาย แผนและนโยบายต่าง ๆ แต่เป็นประเด็นท้าทายถึงการพัฒนาในอนาคตเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศไม่ได้กำหนดสิทธิของคณพิการไว้ หากมีประเด็นข้อโต้แย้งด้านสิทธิคณพิการต่าง ๆ การ

^{๕๕} iLaw. (๒๕๖๐) “เส้นทางการร่างรัฐธรรมนูญคสช. : ผ่านประชามติ แก้เพิ่มอีก ๔ ครั้ง”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://ilaw.or.th/node/4473> (๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐).

บังคับใช้กฎหมายจะออกมาในรูปแบบใด จะส่งผลกระทบต่อสิทธิของคนพิการจนเกิดการละเลยหรือละเมิดต่อสิทธิของคนพิการหรือไม่ เป็นสิ่งที่ควรจะต้องมีการศึกษาและติดตามอย่างใกล้ชิด

สิทธิและสวัสดิการคนพิการไทยตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายทั้งสามยุคโดยส่วนมากได้รับอิทธิพลโดยตรงจากการขับเคลื่อนด้านสิทธิคนพิการในระดับสากล อย่างไรก็ตามในแง่ของการจัดสรรทรัพยากรเพื่อทำให้สิทธิเป็นจริงนั้นผู้ศึกษาเห็นว่าไม่สอดคล้องกับหลักความยุติธรรมของจอห์น รอลส์ แต่หากพิจารณาถึงหลักความคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการสังคมถือว่าคนพิการได้รับสวัสดิการพื้นฐานตามสมควร แต่ยังไม่เพียงพอตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศที่พัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพิการที่ถูกกีดรอนสิทธิมาตั้งแต่เกิดมีความพิการ กล่าวคือเมื่อเกิดความพิการไม่ได้รับบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์อย่างเหมาะสมและทันท่วงที ไม่ได้รับสิทธิทางการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพด้านอาชีพ จึงไม่สามารถออกมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างเท่าเทียมด้วยสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย คนพิการส่วนมากของกลุ่มนี้ที่อยู่ในชนบทจึงถูกทอดทิ้งให้เผชิญความยากลำบากในชีวิต

สิทธิมนุษยชนเป็นต้นธารแห่งการกำหนดสิทธิคนพิการ ประเทศไทยมีความก้าวหน้าไม่น้อยในเรื่องการกำหนดให้มีกฎหมายด้านสิทธิและสวัสดิการของคนพิการ อย่างไรก็ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏเด่นชัดว่าการเข้าถึงสิทธิยังคงมีปัญหาอุปสรรค เป็นความท้าทายต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อให้ทุกคนเข้าถึงสิทธิและมีชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข จากสามยุคของการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ สิทธิและสวัสดิการเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในบทที่ ๕ ซึ่งมีรายละเอียดของขบวนการทางสังคมของคนพิการในการผลักดันกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและการทำสิทธิให้เป็นจริงใน ๔ ด้านคือ ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพและมีงานทำ และด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ

๒.๒ ภาวะผู้นำและการจัดการองค์กร

การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการดังที่กล่าวในหัวข้อที่ผ่านมา หัวใจสำคัญที่เกิดจากการขับเคลื่อนจนทำให้เกิดสิทธิคนพิการและนำไปสู่สิทธิคนพิการที่เป็นจริงใน ๔ ด้านนั้น คือองค์กรของคนพิการและผู้นำคนพิการ มีคำถามต่อมาว่าผู้นำคือใคร เข้ามาขับเคลื่อนงานได้อย่างไร เพราะเหตุใด มีการจัดการองค์กรอย่างไร ในหัวข้อนี้ผู้ศึกษาขอแนะนำถึงภาวะผู้นำและการจัดการองค์กร นำเสนอถึงผู้นำและคุณลักษณะของผู้นำ การเป็นผู้นำ และการสร้างผู้นำ ด้านการจัดการองค์กร นำเสนอเรื่ององค์กรแห่งการเรียนรู้ ความรู้และการจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์ การจัดการองค์กรช่วยเหลือตนเองของคนพิการ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานด้านคนพิการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๒.๑ ภาวะผู้นำ

วิกิตำนา คูปตันนท กล่าวว่ **ผู้นำ (Leader)** หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการทำให้องค์การดำเนินไปอย่างก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมาย โดยการใช้อิทธิพลเหนือทัศนคติและการกระทำของผู้อื่น **ภาวะผู้นำ หมายถึง (Leadership)** กระบวนการหรือพฤติกรรมการใช้อิทธิพลของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อชักนำหรือจูงใจให้บุคคลอื่นปฏิบัติตาม เพื่อให้การดำเนินงานหรือกิจกรรมบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างงดงาม^{๕๖}

Nelson และ Quick ให้ความหมายของ**ภาวะผู้นำ** ว่า หมายถึง กระบวนการในการแนะแนวและนำทางพฤติกรรมของคนในสภาพของการทำงาน Gibson, Ivancevich และ Donnelly **มองภาวะผู้นำ (Leadership)** ในเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในกลุ่ม โดยมีผู้นำเป็นตัวแทนในการเปลี่ยนแปลง เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่ม ภาวะผู้นำจึงเกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพลและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติงานของสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมุ่งไปสู่การบรรลุเป้าหมายของกลุ่มด้วย

ผู้นำอาจเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ความรู้เรื่องผู้นำและภาวะผู้นำมีกว้างขวางในแทบทุกวงการ การนำเสนอเรื่องภาวะผู้นำในส่วนนี้ผู้ศึกษาเน้นผู้นำที่ในเชิงการพัฒนาแบบองค์รวมในความเป็นมนุษย์ ชุมชน และสังคม โดยเสนอใน ๓ ประเด็นใหญ่คือใครคือผู้นำหรือผู้นำมีลักษณะอย่างไร เพราะเหตุใดจึงเป็นผู้นำ และสร้างผู้นำได้อย่างไร ดังสาระสำคัญดังต่อไปนี้

๑) ใครคือผู้นำและผู้นำมีลักษณะอย่างไร สวงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และ สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ^{๕๗} กล่าวถึงผู้นำว่า **(๑) ผู้นำ คือ ผู้ที่มีผู้คนเดินตามหรือทำตามในสิ่งที่ผู้นำพยายามจะนำให้ทำ** หากขาดซึ่งผู้ที่เดินตามหรือทำตามภาวะผู้นำก็ไร้ความหมาย การเดินตามนั้นมีได้หมายความว่า ทำกันเฉพาะในขณะที่ผู้นำนั้น ๆ มี อำนาจอยู่ สามารถทำให้ผู้คนเกรงกลัว จึงเดินตาม ทำตามในสิ่งที่ผู้นำสั่งให้ทำ แต่แม้ว่าผู้นำนั้น ๆ ไม่ได้อยู่ใน อำนาจแล้ว ผู้คนก็ยังเดินตามในสิ่งที่ผู้นำเหล่านั้นพูดไว้ หรือปฏิบัติไว้เป็นแบบอย่าง **(๒) ผู้นำ คือ ผู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ "ผล" สำเร็จที่ดี** ผลตามสำเร็จเป็นสิ่งที่ วัตถุประสงค์ของภาวะผู้นำ ไม่จำเป็นต้องเป็น "อาการนำ" ที่เห็นได้ด้วยตา แต่เป็น

^{๕๖} นพลักษณ์ หนักแน่น. (๒๕๕๕) การพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิตนักศึกษาครุศาสตร์

ศึกษาศาสตร์ ระดับปริญญาบัณฑิต ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๖๔. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต

สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). หน้า ๔๐.

^{๕๗} สวงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และ สุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ. (๒๕๔๐) ภาวะผู้นำความสำคัญอนาคตไทย. บทนำ.

ผลสำเร็จที่เกิดจากภาวะการนำจริง ๆ ผู้นำที่แท้จริงอาจจะไม่ใช่ผู้นำที่อยู่ในตำแหน่ง มีชื่อเสียงอย่างที่คนทั่วไปมองเห็น รู้จัก แต่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้จริง ๆ โดยคนทั่วไปไม่มีความรู้สึกว่าคุณนำดังกล่าวกำลังแสดงอาการนำอยู่ อย่างที่เรียกกันว่าเป็น "ผู้นำที่ไม่ได้นำ" ผู้นำที่เป็นทางการอยู่ในตำแหน่ง คนทั่วไปสามารถมองเห็นหรือรับรู้ว่าเป็นผู้นำ เพราะมีตำแหน่งหน้าที่ชัดเจน หากไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิด "ผล" สำเร็จที่ดีได้การเป็นผู้นำก็ไม่มี ความหมาย ดังนั้น ภาวะผู้นำจึงวัดกันด้วยผลที่เกิดจากการนำ ไม่ได้วัดกันด้วยตำแหน่งหรืออาการที่ได้แสดงว่ากำลังนำอยู่

ประเวศ วะสี^{๕๔} กล่าวถึงผู้นำตามธรรมชาติในกระบวนการชุมชน ในกระบวนการชุมชนที่สมาชิกร่วมคิดร่วมทำจะเกิดผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นเสมอ เรียกว่าเกิดขึ้น ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ผู้นำตามธรรมชาติจะมีลักษณะดังนี้ คือ (๑) ฉลาด ผู้นำตามธรรมชาติจะเป็นคนฉลาดเสมอ แต่ผู้นำ (ผู้ดำรงตำแหน่ง) ที่ได้มาจากการแต่งตั้ง หรือโดยการเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นคนฉลาด เพราะการแต่งตั้งและการเลือกตั้งมีเหตุปัจจัยที่ทำให้ไม่ได้ของแท้ แต่ในกระบวนการร่วมคิดร่วมทำของแท้จะปรากฏตัวให้สมาชิกได้รับรู้อยู่เสมอ (๒) เป็นคนเห็นแก่ส่วนรวม คนเห็นแก่ส่วนรวมทำให้ส่วนรวมมีกำลัง คนเห็นแก่ตัวทำให้ส่วนรวมอ่อนกำลัง ในกระบวนการทำงานร่วมกันความเห็นแก่ตัวหรือความเห็นแก่ส่วนรวมจะปรากฏให้ผู้คนรับรู้ แต่ในการแต่งตั้งและเลือกตั้งคุณสมบัติเหล่านี้อาจยังไม่เป็นที่ปรากฏ (๓) เป็นคนติดต่อสื่อสารกับผู้คนรู้เรื่อง คนฉลาดและเห็นแก่ส่วนรวม แต่เป็นคนไม่ติดต่อสื่อสารหรือติดต่อสื่อสารไม่รู้เรื่องก็เป็นผู้นำไม่ได้ (๔) เป็นที่ยอมรับของสมาชิกโดยอัตโนมัติ ผู้นำตามธรรมชาติจะเป็นที่ยอมรับของสมาชิกโดยอัตโนมัติ ทำให้การทำงานในองค์กรราบรื่น มีความสุข และมีประสิทธิภาพ ซึ่งต่างจากการได้ผู้นำโดยวิธีอื่น ซึ่งมักมีเรื่องขัดแย้งแตกแยกเรื้อรังและทอนกำลังขององค์กร

ผู้นำตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นในกระบวนการชุมชนมีหลายคน และมีทั้งหญิงและชายตามธรรมชาติของความเหมาะสม การมีผู้นำหลายคนช่วยประกันความยั่งยืนและต่อเนื่อง ต่างจากผู้นำเดี่ยวที่แม้ดีก็มีความเป็นอนิจจังไม่ยั่งยืน

คนที่มีศักยภาพที่จะเป็นผู้นำหากไม่ได้ผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน ก็ไม่ทราบว่าตัวเองมีความเป็นผู้นำและคนอื่นก็ไม่ทราบ ฉะนั้น ถ้าคนยังไม่เคยทำงานร่วมกันมาก่อนอยู่ดี ๆ ก็ให้เลือกตั้งก็จะเลือกไม่ถูกตัว แต่กระบวนการทำงานร่วมกันจะทำให้ความเป็นผู้นำโผล่ออกมา (Emerge) ที่เป็นเช่นนี้ก็ตรงกับคำกล่าวที่ว่า "สถานการณ์สร้างผู้นำ" กุญแจของเรื่องนี้คือกระบวนการทำงานร่วมกันอันจักก่อให้เกิดผู้นำตามธรรมชาติปรากฏตัวขึ้น

^{๕๔} ประเวศ วะสี. (๒๕๔๐) "ภาวะผู้นำ พยาธิสภาพในสังคมไทยและวิธีแก้ไข" ใน ภาวะผู้นำความสำคัญต่ออนาคตไทย. หน้า ๕๐.

ด้านตำราด้านการบริหารจัดการจากบทความของอับราฮัม ซาเลซนิค (Abraham Zaleznik) บรรยายถึงผู้นำไว้ว่าเป็นบุคคลเจ้าอารมณ์และเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งความสามารถพิเศษของบุคคลเหล่านี้มักเกิดขึ้นเองมากกว่าสร้างขึ้น ตรงกันข้าม ผู้จัดการคือบุคคลที่มีเหตุผล มองอะไรตามความเป็นจริง เป็นคนไม่ชอบโต้แย้งผู้มุ่งเน้นที่จะทำงานให้สำเร็จ^{๕๙} เช่นเดียวกับ ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี ที่ระบุว่า ผู้จัดการ กับ ผู้นำ ใช้แทนกันไม่ได้ เพราะความหมายต่างกัน การจัดการคือ กระบวนการของการวางแผนเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายขององค์กรโดยผ่านหน้าที่ของการจัดการ อันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การนำ และการควบคุม ผู้จัดการถูกจ้างมาและได้รับอำนาจโดยชอบธรรมหรืออำนาจที่เป็นทางการจากองค์กร ในการกำหนดบทบาทหรือสั่งการบุคคลอื่นในองค์กร เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งภาวะผู้นำเป็นหนึ่งในสี่หน้าที่ของการจัดการเหล่านี้ ผู้นำอาจเป็นผู้จัดการได้แต่ไม่ใช่ผู้จัดการทุกคนจะเป็นผู้นำได้^{๖๐}

ในแวดวงการศึกษา เรื่องผู้นำแห่งอนาคตของศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ศึกษาค้นคว้าและจัดฝึกอบรมด้านผู้นำพร้อมทั้งนำเสนอผลงานทางวิชาการไว้จำนวนหนึ่งล้วนน่าสนใจดังได้กล่าวในลำดับต่อไป

ผู้นำที่แท้จริง (Authentic Leader) คือใคร ภาวะการนำที่แท้ไม่ได้เกิดจากการลอกเลียนแบบจากลักษณะของผู้นำที่ประสบความสำเร็จ การค้นพบตัวตนที่แท้จริงจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการสร้างภาวะผู้นำ เมื่อค้นพบตนเองและยอมรับตนเองได้ ศักยภาพที่มีอยู่ภายในก็จะปรากฏโดยไม่ต้องดิ้นรนไปเป็นเหมือนคนอื่น^{๖๑} การยอมรับตนเองนั้นต้องอาศัยการสังเกตตนเอง (Self-Observation) จนเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness) ความสามารถเหล่านี้เป็นองค์ประกอบของการควบคุมตนเอง (Self-Regulation) ผู้นำที่ขาดความตระหนักรู้และการควบคุมตนเองจะถูกย้วยวนด้วยรางวัลจากภายนอก เช่น อำนาจ เงิน และชื่อเสียง การพัฒนาภาวะผู้นำไม่ใช่การจัดโปรแกรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับเทคนิควิธีการด้านการบริหารจัดการ แต่เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการเติบโตจากภายใน ด้วยการศึกษารเรียนรู้ตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องโดยอาศัยการฝึกฝนเจริญสติ (Mindfulness Practise)^{๖๒}

^{๕๙} บรอร์ดัน, ฟิลลิป เดลฟส์. (๒๕๖๐) **เปิดหัวใจบริหาร Management Matters**. แปลโดย สุภัทวดี ทวีชัย. หน้า ๓๒๐.

^{๖๐} ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (๒๕๕๙) **ภาวะผู้นำองค์กรยุคใหม่ (Organizational Leadership)**. หน้า ๔๒.

^{๖๑} George, B. (๒๐๐๗) อังใน ชัชวาลย์ ศิลปะกิจ. (๒๕๕๗) “สติกับภาวะผู้นำ” ใน **ผู้นำแห่งอนาคต: คุณธรรม การนำร่วม และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน**. หน้า ๑๙ – ๒๐.

^{๖๒} Boyatzis, R., & McKee, A. (๒๐๐๕) อังใน ชัชวาลย์ ศิลปะกิจ. (๒๕๕๗) “สติกับภาวะผู้นำ” ใน **ผู้นำแห่งอนาคต: คุณธรรม การนำร่วม และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน**. หน้า ๒๐.

๒) เพราะเหตุใดจึงเป็นผู้นำ การเป็นผู้นำเกิดขึ้นมาจากอะไร “ผู้นำ” คือคนคนหนึ่ง ที่ครุ่นคิดทบทวนถึงเป้าหมายของชีวิตว่า เกิดมาทำไม อยู่ไปเพื่ออะไร แล้วมองออกไปนอกตัวเอง มองเห็นสถานการณ์ของสังคมที่ตนอยู่ สถานการณ์ของโลกที่ตนเผชิญ แล้วตั้งคำถามสำคัญของคนที่ เป็นผู้นำว่าเราจะใช้ชีวิตอย่างไรให้มีคุณค่า เป็นเสียงเรียกจากภายในที่ทำให้เราพยายามใช้ชีวิตอย่างมีความสุขเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและคนอื่น เมื่อพบความปรารถนาแรงกล้าในสิ่งที่อยากทำและรู้ว่าการทำเรื่องยากคนเดียวอาจไม่สำเร็จ จึงต้องมีคนร่วมทำกับเราด้วย เป็นที่มาของการชักชวนผู้อื่น ปลุกให้ตื่น สร้างแรงบันดาลใจให้เขาอีกเต็ม อยากรทำอะไรดี ๆ ร่วมทางไปด้วยกัน^{๖๓} กรณีนี้ผู้ศึกษา เห็นด้วย เช่นเดียวกับกรณี มหาตมะ คานธี ซึ่งครุ่นคิดอยู่คนเดียวในสถานีรถไฟที่มีมืดมิดและหนาวเหน็บตลอดทั้งคืน เพราะถูกคนผิวขาวขับไล่จากที่นั่งรถไฟชั้นหนึ่งไปชั้นสามด้วยความรังเกียจ เมื่อ คานธีไม่ยอมเพราะมีตัวที่นั่งชั้นหนึ่งจึงถูกจับโยนลงจากรถไฟ ระหว่างการเดินทางไปว่าความจากเมือง เดอร์บันสู่เมืองพริทอเรียประเทศแอฟริกาใต้^{๖๔} เช่นเดียวกับการต่อสู้ของเนลสัน แมนเดลา ผู้ซึ่งต่อสู้เพื่อสิทธิที่เท่าเทียมของคนผิวสี เนลสันฯ ไม่เอาตัวเองเป็นศูนย์กลางและมีความสามารถในการมีชีวิตเพื่อผู้อื่น^{๖๕} ทั้งสองท่านปลุกให้ผู้ที่ถูกเลือกปฏิบัติตื่นและสร้างแรงบันดาลใจให้คนเหล่านั้น รวมพลังลุกขึ้นสู้

จากการถอดบทเรียนนักจัดระบบชุมชน^{๖๖} (Community Organizer) จำนวน ๑๗ คน ที่ทำงานด้านชุมชนในทุกภูมิภาคของประเทศ พบว่า เป็นคนใต้มากกว่าครึ่ง ทุกคนมีบุคลิก ร่วมคือ “กัดไม่ปล่อย” เกือบทั้งหมดได้รับการหล่อหลอมจากกระบวนการค่ายอาสาพัฒนาชุมชน หรือ กระบวนการเรียนรู้นอกห้องเรียนให้รักในงานชุมชน รักในการได้สัมผัสกับความทุกข์ยากของผู้คน และมีเป้าหมายปรารถนาที่จะเห็นสังคมที่ดั่งงามในอนาคต ด้านชัชววัฒน์ ธีระพັນธุ์^{๖๗} นักเคลื่อนไหวภาค ประชาสังคมที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับกันมากที่สุดคนหนึ่งในเมืองไทย กล่าวถึงบทบาทในการ

^{๖๓} ชัชววัฒน์ ธีระพັນธุ์. (๒๕๕๗) “ผู้นำที่แท้” ใน ผู้นำแห่งอนาคต: คุณธรรม การนำร่วม และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน. หน้า ๑๔๐.

^{๖๔} แอ็กเซลรอด, อลิน. (๒๕๕๘) *เคล็ดลับสร้างคนเล็ก ให้คิดการใหญ่* คานธี ซีอีโอ Gandhi CEO. แปลโดย นรา สุภักโรจน์. หน้า ๑๐ – ๑๑.

^{๖๕} เบอห์มาร์, เอลเลเก้. (๒๕๕๖) *เนลสัน แมนเดลา: ความรู้ฉบับพกพา Nelson Mandela: A Very Short Introduction*. แปลโดย อธิป จิตตฤกษ์. หน้า ๒๖.

^{๖๖} ประชา หุตานวัตร และวารภรณ์ หลวงมณี บรรณาธิการ. (๒๕๕๘) “เรื่องราวชีวิตนักจัดระบบชุมชน เมื่อชนชั้นกลางเลือกยืนข้างผู้ยากไร้” ใน *คำตอบอยู่ที่อำนาจขององค์กรประชาชน: ปฏิรูปสังคมไทยต้องเริ่มต้นที่นี่*. หน้า ๓๓๑.

^{๖๗} ชัชววัฒน์ ธีระพັນธุ์. (๒๕๕๗) “ผู้นำที่แท้” ใน ผู้นำแห่งอนาคต: คุณธรรม การนำร่วม และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน. หน้า ๑๔๖.

ทำงานภาคประชาชนว่า “ผมถามตัวเองบ่อย ๆ ว่า อะไรทำให้เรารู้สึกว่าต้องทำอะไรสักอย่าง เราอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ ผมพบว่าชีวิตผมเป็นการเดินบนเส้นทางลึบทอดเจตนารมณ์อาจารย์ปริดี (พนมยงค์) ผมพบท่านเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ผมประทับใจในชีวิตของท่าน ที่ท่านอุทิศตัวทุกอย่างให้สยามและราษฎรไทยจริง ๆ ผมได้รับผลสะท้อนจากแบบอย่างในชีวิตของท่านในฐานะผู้ตาม และพยายามลึบทอดเจตนารมณ์ของท่านมา ๓๐ - ๔๐ ปีแล้ว ยาวนานพอสมควร”

การเป็นผู้นำประหนึ่งว่าบุคคลต้องประสบกับเหตุการณ์หรือต้องพบทวนครุ่นคิดอะไรบางอย่าง ปีเตอร์ เซงเก้^{๖๘} เขียนในบทนำของหนังสือที่เขียนโดยโจเซฟ จาวอร์สกี ว่า “ในตะวันตก เราโน้มเอียงที่จะคิดถึงการนำว่าเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในคนบางคน โดยปกติวิธีคิดนี้จะมีกับดักหลายอัน เราแสวงหาปัจเจกบุคคลเฉพาะคนที่มีศักยภาพในการนำ **แทนที่จะพัฒนาศักยภาพในการนำขึ้นในตัวทุกคน... เราพลาดคำถามที่ใหญ่กว่าคือ เราจะร่วมกันสร้างอะไรได้บ้าง**”

โจเซฟ จาวอร์สกี (Joseph Jaworski) ผู้ก่อตั้งและประธานของ Generon International และ Global Leadership Initiative เขาอุทิศชีวิตให้แก่การศึกษาและปฏิบัติด้านการพัฒนาผู้นำ จาวอร์สกี เขียนหนังสือ Synchronicity พลิกชะตา เล่าถึงสิ่งที่เข้ามากระทบความรู้สึก ความหมายของชีวิต และจาวอร์สกี^{๖๙} กล่าวถึง “...ผมเริ่มรู้สึกว่าการที่เป็นระบบของจักรวาลคือ **ความเชื่อมสัมพันธ์กัน (Relatedness)** และนั่นเป็นรากฐานแท้จริงกว่า **ความเป็นสิ่ง (Thingness)** มันเพียงเกิดขึ้นกับผมว่า ความเข้าใจใหม่นี้คือสิ่งที่หายไปในการคิดของเราเกี่ยวกับเรื่องการนำ เรามักพูดถึงสิ่งที่ **ผู้นำ ทำ** - ถึงลีลาและหน้าที่ของการนำ แต่เราให้น้ำหนักน้อยมากในด้าน**การเป็น** ของการนำ...” จาวอร์สกี ฟังเสียงภายในของตนเองและเดินตามอย่างเด็ดเดี่ยว จาวอร์สกี เข้าถึง **ทฤษฎีตัวยู (U Theory)** โดยปกติเมื่อเราเผชิญปัญหาสำหรับหรือสถานการณ์ที่ท้าทายเรา (ปัจเจก กลุ่ม องค์กร สังคม) มักรีบรุดหาทางแก้ไขไปตามความเคยชิน โดยอิงกับประสบการณ์ในอดีต ความรู้ ณ ปัจจุบัน รวมถึงจากเงื่อนไขในจิตแบบเดิม ๆ พุ่งเป็นเส้นตรงจากปัญหาไปสู่ทางแก้ ทำให้คำตอบที่ได้มีความจำกัด ไม่อาจหลุดพ้นจากกฎเกณฑ์เดิม ๆ แต่ทฤษฎีตัวยู บอกว่าก่อนที่เราจะเข้าไปแก้ไข **ให้เราหยุดนิ่งเปิดความคิดจิตใจ ปล่องวางความเคยชิน แล้วดึงลึกไปในตัวเองและใช้เวลาอยู่กับความท้าทายสักพัก** (เปรียบเสมือนลงไปตรงกันของตัวยู) แล้วให้คำตอบที่สร้างสรรค์และพ้นไปจากขอบเขตเดิมได้ผุดขึ้นจากส่วนลึกของตัวเรา ให้เราฟัง “อนาคต” ที่ต้องการเผยตัวออกมาจากสถานการณ์นั้น แล้วเราจะสามารถทลายขีดจำกัดเดิมได้^{๗๐}

^{๖๘} เซงเก้, ปีเตอร์, (๒๕๕๘) “บทนำ” ใน Synchronicity พลิกชะตา. แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท. หน้า ๓๑.

^{๖๙} จาวอร์สกี, โจเซฟ, (๒๕๕๘) Synchronicity พลิกชะตา. แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท. หน้า ๑๑๐.

^{๗๐} จาวอร์สกี, โจเซฟ, (๒๕๕๘) Synchronicity พลิกชะตา. แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท. หน้า ๓๓๐.

จาวอร์สกี^{๗๑} ยังกล่าวต่อไปอีกว่า “...แบบแผนทางความคิดของเราต่อการมองความเป็นไปของโลก ต้องเปลี่ยนจากภาพของจักรวาลที่เป็นเหมือนเครื่องจักรซึ่งแน่นอนตายตัว ไปเป็นแบบจำลองของจักรวาลที่เปิด เป็นพลวัต เชื่อมโยงกัน และเต็มไปด้วยคุณสมบัติที่มีชีวิต... อนาคตไม่ตายตัวและเราย้ายจากการยอมจำนนไปสู่ความรู้สึกว่าทุกอย่างเป็นไปได้ เรากำลังสร้างอนาคตอยู่ทุกขณะ... ทันทีที่เราเห็นความสัมพันธ์ว่าเป็นหลักการจัดระบบของจักรวาล เราจะเริ่มยอมรับกันและกันว่าเป็นมนุษย์ที่ขอพรธรรม นั่นคือเมื่อเราเริ่มมองเห็นตัวเราเองและคนอื่น ๆ ในความสัมพันธ์ของ *ฉันกับคุณ*... เราวางใจต่อการสำแดงตัวของชะตากรรมของเรา... ในภพชาตินี้ชีวิตเราจะซึมซับด้วยความหมาย...” จาวอร์สกี เชื่อว่าในวิถีชีวิตจากเดิมที่ผูกมัดตัวเองด้วยวินัยอย่างสูงตามทฤษฎีบิดาได้สอนมาตั้งแต่เด็ก เมื่อเริ่มเข้าใจด้านลึกของตนเอง เสียงด้านในที่ช่วยนำทาง ใฝ่ใจต่อชะตากรรมทำให้รู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งอย่างกลมกลืนกับจักรวาล มีแรงดึงดูดคนที่เป็นอย่างแท้ให้มาร่วมกัน เป็นเหตุบังเอิญพ้องพาน (Synchronicity) ของการบรรจบกันอย่างบังเอิญของปรากฏการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ประจวบกัน ซึ่งดูแล้วทั้งไม่น่าเป็นไปได้อย่างสูงแต่มีความสำคัญอย่างสูง “... คนที่เข้ามาหาคุณคือคนที่คุณจำเป็นต้องมี ซึ่งเกี่ยวข้องกับกรรมคุณ ประตูปิดออก รู้สึกถึงภาวะสั่นไหวที่เกิดขึ้น คุณพบว่าคุณกำลังใช้ชีวิตอยู่ในสนามพลังของผู้คนที่เกาะเกี่ยวกัน ซึ่งอาจกระทั่งไม่รู้ถึงการมีอยู่ของกันและกันด้วยซ้ำ คุณไม่ได้มีชีวิตอย่างเป็นปัจเจกอีกต่อไป แต่ใช้ชีวิตจากระเบียบที่ก่อกำเนิดซึ่งคลี่คลายไป นั่นคือองค์รวมที่ฉีกแยกไม่ได้ของระเบียบแฝงตัว...”

จาวอร์สกี เสนอให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของผู้นำและการเข้าถึงมิติด้านในที่สามารถนำพาบุคคล องค์กร หรือสังคม มุ่งไปสู่หนทางแห่งความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างกลมกลืน เป็นภาวะผู้นำที่เห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ที่เหมือนกัน “ฉันกับคุณ” ทั้งเชิงแก้และจาวอร์สกีสอดคล้องกับการนำเสนอของวิศิษฐ์ วัชวิญญู^{๗๒} ถึงเรื่องภาวะการนำร่วม (Collective Leadership) ที่เชื่อว่าทุกคนสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำ เป็นการทำงานแนวราบโดยทำงานด้านการดูแลทรัพยากรมนุษย์

“การเข้าถึงมิติด้านใน” หรือ “การรู้ได้จากภายในตน” ไม่ใช่เรื่องใหม่แต่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว ผู้ศึกษาเคยใช้แนวทางดังกล่าวในการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนพิการประมาณช่วงปี ๒๕๔๗ ซึ่งได้ผลดี ผู้นำเยาวชนเหล่านั้นได้ลุกขึ้นปลุกพลังและขับเคลื่อนการเข้าถึงสิทธิคนพิการในพื้นที่ของตนเองในระดับจังหวัดและหลายคนทำงานในระดับประเทศ สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องสร้างความรู้จากการฟังของโอภาส ปัญญา และโสฬส ศิริไสย์^{๗๓} ที่พบว่า วัฒนธรรมในเชิงนามธรรมคือแบบแผนวิถีคิดและการเรียนรู้ และสั่งสมสืบทอดเป็นภูมิปัญญาของชุมชนหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๙๒ - ๒๙๕.

^{๗๒} วิศิษฐ์ วัชวิญญู. (๒๕๕๗) *เข้าหลอมผู้นำรุ่นใหม่*. หน้า ๑๔.

^{๗๓} โอภาส ปัญญา และโสฬส ศิริไสย์. (๒๕๕๐) *สร้างความรู้จากการฟัง*. หน้า ๘๕.

เป็นพลังในการขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงชุมชนเป็นพลัง “องค์กรร่วม” ที่มากกว่าพลังผลบวกของสมาชิกแต่ละคน จากเวทีสนทนาที่เน้นการพินิจพิจารณาใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง ถือเป็นแบบแผนการเรียนรู้ที่แตกต่างจากกระแสหลัก (การใช้การถกเถียง) คือการ “รู้ได้จากภายในตน” เป็นการสร้างสรรค์ทางจิตปัญญา เช่น การภาวนา ความรู้จากการกระทำจริง และที่สำคัญสามารถข้ามลวง (Transcend) การยึดติดที่ตัวบุคคลและวัฒนธรรมชาติพันธุ์ แม้แต่แขนงวิชาที่ตนได้ร่ำเรียนมา

๓) สร้างผู้นำได้อย่างไร แม้เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและทุกคนสามารถเป็นผู้นำได้ แต่การเป็นผู้นำที่จะขับเคลื่อนสังคมไม่ได้หมายความว่าเลือกใครก็เป็นผู้นำได้ การเป็นผู้นำจึงอยู่ที่บุคคลนั้น ๆ มีเสียงภายในที่จะเป็นผู้นำหรือไม่ ได้รับการสนับสนุนให้เป็นผู้นำหรือไม่ การถอดบทเรียนชีวิตนักจัดระบบชุมชนทำให้ทราบว่าจำต้อง “ค้นหาแก่นนำ” โดยเปิดช่องทางสร้างกระบวนการในชุมชน ให้เห็นคนที่มีแวแล้วนำมาเจียรไน ต้องมองให้ขาดว่ามอบเรื่องให้ทำแล้วเขาจะทำสำเร็จ ให้ปฏิบัติครั้งแล้วครั้งเล่า บางคนพูดเก่งแต่ไม่ได้หมายความว่าเขาจะทำได้จริง^{๗๔}

การทำได้จริงก็ต้องมีทักษะและความสามารถ (Skills) ปีเตอร์ เซงเก้ (Peter Senge) ผู้เชี่ยวชาญและนักจัดการอบรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ กล่าวถึงความสามารถหลัก (Core Competencies) หรือทักษะสำคัญในการเป็นประชาคมเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง (Community of Practice) ๓ ประการ คือ **(๑) แรงขับ แรงบันดาลใจ** Aspiration เราต้องมีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้คนทำงานร่วมกันและทำงานสู่เป้าหมายด้วยกัน เพราะมนุษย์ทำงานได้ดีเมื่อมีแรงบันดาลใจที่จะทำงาน ไปจนถึงที่สุดถ้าแรงขับภายในลึกซึ้งมากคนจะยอมสละและเสี่ยงได้ เพื่อทำในสิ่งที่บันดาลใจ ดังนั้นองค์กรใดทำลายแรงบันดาลใจของผู้คนองค์กรนั้นก็จบ ดังนั้น บรรยากาศในการทำงานร่วมกันเป็นทีมสำคัญมาก องค์กรที่ดีคือองค์กรที่ปลูกเร้าจิตใจคนให้ฮึกเหิม ไม่จำเป็นต้องมีดัชนีวัดความสำเร็จก็ยังได้ เพราะหัวใจไปอยากทำให้สำเร็จไปไกลกว่าแล้ว ชุมชนเรียนรู้ นำพาด้วยแรงแห่งหัวใจ **(๒) ความสามารถในการสนทนาให้ลุ่มลึกและผลิตดอกออกผลในทางสร้างสรรค์** Reflective and Generative Conversation มีความคิดใหม่ ๆ ทางออกหนทางแก้ปัญหา ค่อยกันแล้วเกิดปัญญา ความผูกพัน **(๓) ความเข้าใจโลกซับซ้อน** Systems Thinking เราต้องมีความสามารถเข้าใจระบบที่ซับซ้อน เห็นสรรพสิ่งทั้งหลายเชื่อมโยงกันเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเสมอ เพื่อรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม การทำงานของเราจะได้สอดคล้องกับความเป็นจริง และสอดคล้องกับจังหวะของโลก^{๗๕}

^{๗๔} ประชา หุตานวัตร และวารภรณ์ หลวงมณี บรรณานิการ. (๒๕๕๘) “กรองจากหยาดเหงื่อ รอยยิ้ม และน้ำตา” ใน คำตอบอยู่ที่อำนาจขององค์กรประชาชน : ปฏิรูปสังคมไทยต้องเริ่มต้นที่นี่. หน้า ๒๘๑ – ๒๘๒.

^{๗๕} หลุทัย รามสูต โนนท์ บรรณานิการ. (๒๕๕๘) คู่มือหลักสูตรการเรียนรู้ฝึกปฏิบัติการทางสังคมและสุขภาวะ ผู้นำที่แท้แห่งศตวรรษที่ ๒๑. หน้า ๘๗.

การฝึกฝนตนเองบนเส้นทางผู้นำดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับวิถีการเดินที่เข้าสู่ภายในตนเอง (Inner Path) ซึ่งเป็นกระบวนการเดินทางที่สำคัญของการเจริญเติบโต ศักยภาพภายในจากผู้นำธรรมชาติไปสู่สถานะผู้นำที่แท้ (Authentic Leadership) วิธีการฝึกอบรมให้มีทักษะสำคัญ ๔ ด้าน มีวิธีการและเทคนิคหลากหลาย ตามแนวทางการฝึกอบรมแบบ **การคิดด้วยใจอย่างใคร่ครวญ** (Contemplative Thinking) ของปีเตอร์ เซงเก้ เนื่องจากมีเนื้อหาครอบคลุมทั้งผ่านการทดสอบและการวิจัยมาแล้วกว่า ๒๐ ปี การสร้างผู้นำและภาวะความเป็นผู้นำที่เรียกได้ว่าเป็นผู้นำแห่งอนาคตที่จะต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ใน ๔ ด้านหลัก ดังนี้ **(๑) การสร้างพลังแห่งความเพียร (Capacity to Aspire)** ความสามารถนี้เป็นการเติมไฟในตน การทำสิ่งยากและซับซ้อนให้สำเร็จนั้นต้องมีความมุ่งมั่นและเจตนารมณ์แน่วแน่ การที่จะมีพลังแห่งความเพียรผู้นำต้องเข้าสู่กระบวนการเดินทางเข้าไปในตัวตน (Inner Path) ค้นหาความหมายของชีวิตและการดำรงชีวิตว่ามีชีวิตเพื่ออะไร พลังแห่งความเพียรจึงเป็นเรื่องของศรัทธาในการทำสิ่งที่ตั้งใจและสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวของเรา อาจเรียกได้ว่า เป็น สัมมาทิฐิ ของผู้นำที่มุ่งมั่นดำเนินรอยตามเส้นทางพระโพธิสัตว์ ผู้รับใช้สรรพชีวิต นอกจากจะต้องค้นพบสิ่งเหล่านี้แล้วยังต้องตระหนักต่อการสร้างบรรยากาศและเงื่อนไขปัจจัยที่จะช่วยพุ่มพักให้ผู้นั้นในฐานะปัจเจก (Individual) และในฐานะกลุ่ม (Collective) ให้มีความสามารถสร้างพลังแห่งความเพียรได้ด้วย **(๒) การนำการสนทนาที่ครุ่นคิด พินิจนึกและสนทนาที่ได้ข้อคิดใหม่ ๆ (Reflective and Generative Conversations)** การเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง (Deep Change) ในตัวปัจเจกชนหรือกลุ่มบุคคล เกิดขึ้นจากการสนทนาอย่างลุ่มลึกกับผู้อื่น (กัลยาณมิตรหรือครู) การสนทนาอย่างลุ่มลึกนำไปสู่การมองเห็น (Insight) และปัญญา (Wisdom) ดังนั้น ผู้นำจึงต้องพัฒนาทักษะในการครุ่นคิดพินิจนึก และเหนี่ยวนำให้เกิดการสนทนาในกลุ่มที่มีคุณภาพ นำไปสู่ข้อคิดและแนวทางใหม่ ๆ รวมถึงยกระดับคุณภาพความสัมพันธ์ในกลุ่มให้แน่นแฟ้นขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นสถานะผู้นำต้องสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และสร้างความรู้ที่นำไปปฏิบัติได้จริง ทักษะของการสร้างคุณภาพแห่งการปฏิสัมพันธ์ (Quality of Interaction) เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งยวดในโลกเครือข่ายที่หลากหลาย การปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพจะทำให้เกิดพลังวิคุณ (Synergy) อันอาจจริงสรรคการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญได้ทั้งในระดับลึกและกว้างขวาง **(๓) หลักคิดและทักษะในการเข้าใจระบบซับซ้อนและความซับซ้อนในโลก ที่ไม่มีเสถียรภาพ พลิกผันได้ง่าย (Understanding Complexity)** การเข้าใจโลกในระบบอันซับซ้อนและส่งผลสะท้อนต่อกัน ช่วยให้ผู้นำมีท่าทีที่เหมาะสมกับโลก สามารถจัดปรับความสัมพันธ์ต่อผู้คนและสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ รวมไปถึงเห็นโอกาสในการแก้ปัญหา หรือสร้างสรรค์เรื่องราวใหม่ ๆ เพื่อสร้างอนาคตที่ปรารถนา ทั้งนี้หลายครั้ง ปัญหาที่บ้านปลาย ยิ่งแก้ ยิ่งยุ่ง หรือสร้างปัญหาใหม่เพิ่มขึ้นมา มาจากการที่ผู้นำขาดความเข้าใจระบบอันซับซ้อน ไม่เห็นเหตุปัจจัยทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง หรือคิดว่าตนเองเก่ง แล้วลงมือแก้ไขตามวิธีเดิม ๆ เหล่านี้ทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่ปรารถนา (Unintended Consequences) **(๔) ทักษะการ**

เรียนรู้ (Learning) เพื่อเท่าทันอนาคตที่กำลังเกิดขึ้น (Becoming) ที่ผ่านมาการเรียนรู้เป็นการสรุปบทเรียนจากอดีตมาถึงปัจจุบัน แล้วพัฒนาขึ้นมาเป็นความรู้ที่เป็นเสมือนแผนที่นำทาง (Road Map) ของการปฏิบัติในอนาคต ซึ่งในโลกยุคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงยังดำเนินไปช้าหรือค่อนข้างช้า การนำความรู้จากอดีตมารับใช้อนาคตจึงเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ ครั้นโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัล ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว สินค้ามักตกทุนเร็ว และความรู้ก็ตกทุนได้เช่นกัน ดังนั้น ผู้นำในยุคใหม่นี้ต้องไม่เพียงมีความรู้ (ข้อมูลในอดีต) แต่สำคัญยิ่งผู้นำต้องมีทักษะการเรียนรู้ซึ่งที่เคลื่อนไปพร้อมกับสถานการณ์ที่พลิกผันรวดเร็ว การเรียนรู้ให้เท่าและทันโลกที่เปลี่ยนไปอยู่เสมอนั้นช่วยให้ผู้นำปรับตัว ปรับวิธีการ ยุทธศาสตร์ เพื่อรับมือกับเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมรวมถึงเห็นลู่ทางสร้างอนาคตจากการลงมือทำในปัจจุบัน^{๗๖}

ประสบการณ์ของนักจัดการชุมชน นักอุดมคติ ที่มีบทบาทโดดเด่นในสังคมไทยในระยะ ๔๐ ปีที่ผ่านมา โครงการผู้นำแห่งอนาคตและเครือข่ายได้ร่วมกันถอดประสบการณ์ที่น่าสนใจไว้หลายประการ จาก ๑๗ นักจัดการชุมชนที่มีภารกิจเข้าไปเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการตัวเองได้ ประชา หุตานวัตร^{๗๗} บรรณาธิการหนังสือ คำตอบอยู่ที่อำนาจขององค์กรประชาชน: ปฏิรูปสังคมไทยต้องเริ่มต้นที่นี่ ได้สะท้อนมุมมองว่า **บทบาทของนักจัดการชุมชน** เป็นคำตอบส่วนหนึ่งของสังคมไทยอย่างน้อย ๘ ประการคือ (๑) ไม่ต้องรอยึดอำนาจรัฐได้ก่อนเพื่อแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สังคมที่ดีงาม (๒) ชาวบ้านธรรมดาอกบฏศัศกิตศรีและผงาดขึ้นมาเห็นคุณค่าในชีวิตของตนเองอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนได้ (๓) การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในความหมายที่แท้จริงคือคิดเองได้ ตัดสินใจเอง ลงมือกระทำการเอง และรับผิดชอบชีวิตตนเอง นี้อือรากฐานของประชาธิปไตยที่แท้จริง (๔) ต้นแบบของชุมชนที่ดีงามเกิดขึ้นได้ที่นี่และเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอการปฏิวัติปฏิรูปโดยชนชั้นนำใด ๆ (๕) ชนชั้นกลางมีบทบาทที่มีความหมายได้ (๖) การมองเห็นเป้าหมายที่ใหญ่กว่า คือความเป็นธรรมทางสังคม (๗) การให้การศึกษาอย่างเป็นระบบกับประชาชน และ (๘) การทำงานกับชาวบ้านในลักษณะของการเชื่อมกันเป็นเครือข่ายทำให้เกิดพลังอย่างไรก็ตามงานของชุมชนก็มีจุดอ่อนที่น่าสนใจนั่นก็คือ คนทำงานและแกนนำชาวบ้านหลุดออกจากขบวนการไปไม่

^{๗๖} หฤทัย งามสุต ไนท์ บรรณาธิการ. (๒๕๕๘) **คู่มือหลักสูตรการเรียนรู้ นักปฏิบัติการทางสังคมและสุขภาวะ ผู้นำที่แท้แห่งศตวรรษที่ ๒๑**. หน้า ๒๔ - ๒๖.

^{๗๗} ประชา หุตานวัตร. (๒๕๕๘) “คำนำ” ใน **คำตอบอยู่ที่อำนาจขององค์กรประชาชน: ปฏิรูปสังคมไทยต้องเริ่มต้นที่นี่**. หน้า ๘ - ๙

น้อยเกิดจากงบประมาณจำกัดและไม่ต่อเนื่อง แกนนนำชุมชนระบุว่า “...ไม่มีเวทีพัฒนาคนต่อเนื่อง ไม่มีงบประมาณ นักสู้่ออกเงินเอง...”^{๗๘}

ภาวะผู้นำเป็นภาวะที่เกิดขึ้นกับผู้นำที่เกิดความตระหนักที่ต้องลงมือทำอะไรบางอย่างเพื่อความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นตามความเชื่อของตนเอง ภาวะผู้นำของคนพิการโดยมากเกิดขึ้นจากประสบการณ์ของคนพิการที่ถูกกลีรอนสิทธิ หรือเห็นคนพิการอื่นเป็นผู้ถูกรกระทำด้วยความไม่เป็นธรรม เป็นสัญชาตญาณภายในที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างกัน การได้ประสบกับสิ่งที่เข้ามากระทบความรู้สึกอันเป็นประสบการณ์ตรงมักทำให้เกิดผู้นำ การสร้างผู้นำจึงต้องส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลเหล่านั้นได้มีประสบการณ์จริง และมีกลไกส่งเสริมสนับสนุนในเชิงเทคนิคของการเป็นผู้นำ เรื่องภาวะผู้นำเป็นองค์ความรู้ที่ประเทศไทยมีความก้าวหน้าถึงแม้อยู่ในแวดวงที่จำกัด เป็นความท้าทายในการขยายองค์ความรู้สู่การปฏิบัติให้กว้างขวางยิ่งขึ้น พร้อมด้วยการสนับสนุนเชิงนโยบายที่เหมาะสมจากรัฐบาลและภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ภาควิชาการ และสื่อมวลชน เพื่ออุดช่องว่าง ปิดจุดอ่อน เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำของสังคมไทยให้เป็นผู้นำแห่งความเปลี่ยนแปลงสู่สังคมสันติสุขที่ปลูกพลังบวกที่อยู่ในมนุษย์ออกมาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

๒.๒.๒ การจัดการองค์กร

ศาสตร์ทางการบริหารธุรกิจหรือการจัดการองค์กร ให้ความสำคัญกับโครงการองค์กร และการบริหารจัดการ ในความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกที่ให้ความสำคัญในความเป็นมนุษย์ ความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณมากขึ้น หัวข้อนี้ผู้ศึกษาขอนำเสนอถึงองค์กรแห่งการเรียนรู้ ความรู้ และการจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์ องค์กรช่วยเหลือตนเองของคนพิการ และปิดท้ายด้วยองค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานด้านคนพิการ แต่ละหัวข้อมีความสัมพันธ์และสัมพันธ์กับประเด็นเรื่องภาวะผู้นำด้วยเช่นกัน ดังสาระสำคัญต่อไปนี้

๑) **องค์กรแห่งการเรียนรู้** องค์กร (Organization) เป็นหน่วยที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามารวมตัวกัน มีความสัมพันธ์และหน้าที่เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันตามที่กำหนดขึ้น การรวมตัวเป็นองค์กรจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินงานไปได้อย่างมีระบบระเบียบและเจริญก้าวหน้า ในการจัดการองค์กรสมัยใหม่มีแนวคิดในการบริหารจัดการหลายประการ เช่น การบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Approach) การบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ (Management by Objective: MBO) หรือการจัดการองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นต้น

^{๗๘} ประชา หุตานวัตร และวารภรณ์ หลวงมณี บรรณานิการ. (๒๕๕๕) “กรองจากหยาดเหงื่อ รอยยิ้ม และน้ำตา” ใน คำตอบอยู่ที่อำนาจขององค์กรประชาชน: ปฏิรูปสังคมไทยต้องเริ่มต้นที่นี่. หน้า ๓๑๒.

องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญและจำเป็นต่อการบริหารองค์กรยุคใหม่ ซึ่งเป็นยุคที่เน้นการพัฒนาไปที่ทรัพยากรบุคคล โดยจะสร้างฐานความรู้ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการทำงานในรูปแบบต่าง ๆ องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่มุ่งมั่นที่จะขยายขีดความสามารถของตนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมอย่างต่อเนื่อง เป็นองค์กรที่มีบรรยากาศเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และพัฒนาความรู้ ความสามารถ รวมทั้งการสร้าง การสรรหา และการถ่ายโอนความรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเป็นผลมาจากความรู้ใหม่ มีการกระจายอำนาจและเสริมพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในองค์กรเพื่อกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม ส่งเสริมการสนทนาอย่างเปิดเผยและเชื่อมโยงพึ่งพา ระหว่างบุคคล องค์กร รวมทั้งชุมชนที่องค์กรตั้งอยู่ ทั้งนี้โดยใช้แนวคิดทางการบริหารจัดการความรู้ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อสร้างองค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยองค์กรมีส่วนร่วมสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทั้งองค์กร เป็นองค์กรที่มีคุณภาพสามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน และสามารถดำรงอยู่ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาของสังคมโลกได้อย่างสง่างาม^{๗๙}

วิจารณ์ พานิช^{๘๐} ได้ให้คำอธิบายขององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) อย่างง่าย ๆ ว่าเป็นองคกรที่ทำงานผลิตผลงานไปพร้อม ๆ กับเกิดการเรียนรู้ สั้สม ความรู้ และสรางความรู้จากประสบการณ์ในการทำงาน พัฒนาริธีทำงานและระบบงานขององคกรไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนั้นวิจารณ์ พานิช ยังได้อธิบายหลัก ๕ ประการ ของ Peter Senge ในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้สรุปได้ดังนี้

(๑) การคิดเชิงระบบ (System Thinking) เป็นลักษณะของการคิดเชื่อมโยง มองภาพรวมหรือภาพจากตานก (Bird Eyes View) คิดเชิงสังเคราะห์มากกว่าวิเคราะห์แยกแยะ มอง เห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสวนต่าง ๆ ของระบบ ทั้งความสัมพันธ์เชิงลึกและความสัมพันธ์แนวกว้างใน ลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน มากกว่าคิดแบบเหตุ-ผล เชิงเส้นตรง คิดเน้นที่กระบวนการหรือแบบแผน (pattern) มากกว่าภาพเป็นจุด ๆ (events)

^{๗๙} กนกอร อ่อนเรือง. (๒๕๕๖) ความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์การจัดการองค์กรสมัยใหม่และความได้เปรียบทางการแข่งขันธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงกลยุทธ์ คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม). หน้า ๒๒.

^{๘๐} วิจารณ์ พานิช. (๒๕๔๕) “องค์กรแห่งการเรียนรู้และการจัดการความรู้” ใน เอกสารสรุปการบรรยายในหลักสูตรการบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน รุ่นที่ ๑ สถาบันพระปกเกล้า ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๕. หน้า ๑.

(๒) ความเชี่ยวชาญในการสร้างพลังแห่งตน (Personal Mastery) แต่ละคนในองค์กรจะต้องมีวิสัยทัศน์แห่งตนหรือความใฝ่ฝันอันแรงกล้าที่จะบรรลุอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน พิจารณาเห็นสาระสำคัญของชีวิต ใช้พลังแห่งจิตใต้สำนึกและพลังศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ มุ่งเอาใจใส่ต่อเรื่องสำคัญ เข้าใจโลกและสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมและสังคมอย่างมีความสุข

(๓) แบบจำลองความคิด (Mental Models) บุคคลจะต้องรู้จักวิธีคิดหลาย ๆ วิธีสามารถใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน รวมทั้งมีวิธีสร้าง “แบบจำลองความคิด” ที่ถูกต้องเพื่อไม่ทำให้ตนเองตกเป็นทาสของความคิดผิด ๆ ที่ปิดกั้นศักยภาพในการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ แบบจำลองความคิดมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนอย่างมากเพราะเป็นเสมือน “แว่น” กำหนดสิ่งที่เรา “เห็น” และเป็นคำอธิบายว่าทำไมคนสองคนมององศาเดียวกัน แต่ “เห็น” ไม่เหมือนกัน สังคมไทยรู้จักแบบจำลองความคิดที่ล้าสมัยในชื่อของ “ความยึดมั่นถือมั่น”

การที่จะไม่ยึดมั่นถือมั่นจึงต้องคิดนอกกรอบและเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีทักษะในการอธิบายความคิดในเรื่องที่ซับซ้อน ทักษะในการยอมรับมุมมองที่แตกต่างและนำมาประกอบกัน ทักษะในการผลักดันหรือเสนอมุมมองของตนเอง และทักษะในการเปิดใจรับรู้และดูดซับมุมมองหรือวิธีคิดที่แตกต่างของผู้อื่น บุคคลแห่งการเรียนรู้จะต้องฝึกฝนและตั้งคำถาม และยอมรับในข้อสรุปตามสภาพความเป็นจริง

(๔) สร้างวิสัยทัศน์รวม (Building Shared Vision) หรือ “การรวมใจเป็นหนึ่งเดียว” จะทำให้องค์กรมีพลังอย่างไม่น่าเชื่อและสมาชิกทำงานในลักษณะทุ่มเทใจ เนื่องด้วยวิสัยทัศน์เข้าไปกระทบใจ ความเชื่อ ค่านิยม และความใฝ่ฝันในชีวิต วิสัยทัศน์ร่วมต้องไม่กำหนดโดยผู้มีอำนาจแล้วให้สมาชิกยอมรับ แต่เป็นข้อตกลงที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจนทุกคนเห็นพ้องต้องกัน กระบวนการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและวิสัยทัศน์ร่วมก็มีความชัดเจนมากขึ้นเรื่อย ๆ คล้ายกับวิสัยทัศน์เป็นสิ่งมีชีวิต เป็นเครื่องมือต่อการเรียนรู้ในระดับบุคคลและองค์กร สร้างความกระตือรือร้นและสร้างพลังร่วมอย่างไม่มีสิ้นสุด การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมเป็นเครื่องมือให้คนในองค์กรมีมุมมองแบบระยะยาว เกิดแรงบันดาลใจร่วมกัน และเกิดการทุ่มเทใจร่วมกันเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ร่วมขององค์กร

(๕) เรียนเป็นทีม (Team Learning) พลังในองค์กรประกอบด้วยพลังความสามารถเฉพาะตัวของสมาชิกและพลังกลุ่มที่เกิดจากการเสริมแรง (Synergy) โดยทั่วไปสมาชิกมีเป้าหมายการทำงานไปคนละทิศละทาง ทำให้พลังความสามารถเฉพาะตัวหักลบกันเองบ้าง เสริมกันบ้าง หรือนำไปสู่เป้าหมายคนละเป้าหมายบ้าง ทำให้องค์กรขาดพลัง ขาดประสิทธิภาพ มีผลงานน้อยหรือผลงานไม่มีคุณภาพ แต่ถ้าองค์กรมีความสามารถในการทำงานเป็นทีมจะเกิดพลังการเสริมแรงเกิดสภาพที่เรียกว่าหนึ่งบวกหนึ่งเท่ากับสาม ($1 + 1 = 3$) โดยมีเข็มทิศมุ่งมั่นผลสำเร็จอันเดียวกันคือ

วิสัยทัศน์ ความมุ่งมั่นหรือเป้าหมาย และพันธกิจ ในสภาพดังกล่าวองค์กรและสมาชิกยังคงดำรงความแตกต่างหลากหลายอยู่แต่ใช้พลังทั้งหมดมุ่งเป้าไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เกิดพลังจากการเสริมแรงได้อย่างไม่น่าเชื่อ พลังแห่งการเสริมแรงจะไม่ เข้มแข็งหากสมาชิกขององค์กรไม่มีความแตกต่างหลากหลาย นี่คือคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายต่อการสร้างพลังรวมให้แก่องค์กร

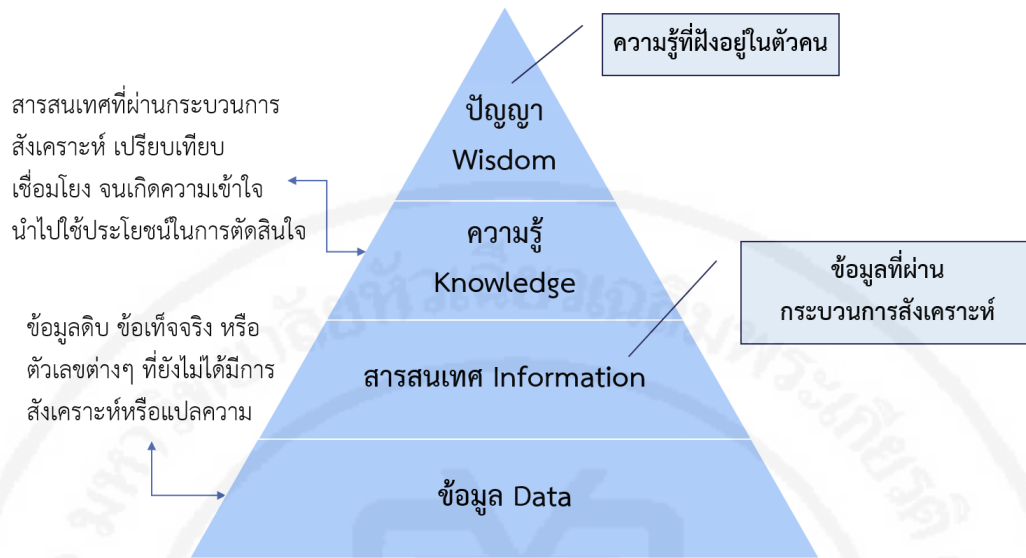
องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่มีชีวิตสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ความเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกยุคโลกาภิวัตน์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทั่วโลกสามารถเชื่อมเข้าหากัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ แห่งหนึ่งของโลกมีผลกระทบต่อเนื่องกันทั่วโลก องค์กรที่ไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์มักจะประสบปัญหาและอาจล่มสลายไป องค์กรที่นำหลัก ๕ ประการไปใช้จะทำให้เกิดการสร้างและการจัดการความรู้ตลอดในกระบวนการบริหารจัดการขององค์กร หมายความว่าองค์กรจะพัฒนาองค์ความรู้และปรับตัวอย่างต่อเนื่องเป็นองค์กรที่มีชีวิต

๒) ความรู้และการจัดการความรู้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติความหมายของคำว่า “ความรู้” คือ สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจ หรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติ และองค์วิชาในแต่ละสาขา เช่น ความรู้เรื่องเมืองไทย ความรู้เรื่องสุขภาพ

Hideo Yamasaki อ้างในอำนาจ วัดจินดา^๑ ได้กำหนดชั้นของความรู้ไว้ ๔ ลำดับ คือ **ข้อมูล** หมายถึง ข้อเท็จจริง ข้อมูลดิบ หรือตัวเลขต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้ผ่านการแปลความ **สารสนเทศ** หมายถึง ข้อมูลที่ผ่านกระบวนการสังเคราะห์วิเคราะห์ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการและตัดสินใจ **ความรู้** หมายถึง สารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด เปรียบเทียบ เชื่อมโยงกับความรู้อื่นจนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ และ **ปัญญา** หมายถึง ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ความรู้ทั้ง ๔ ลำดับชั้นแสดงตามแผนภูมิที่ ๑ ได้ดังต่อไปนี้

^๑ Hideo Yamasaki. (มปป) “การจัดการความรู้” อ้างใน **อำนาจ วัดจินดา**. [เอกสารเผยแพร่อัดสำเนา]. หน้า ๒.

แผนภูมิที่ ๑ ลำดับชั้นของความรู้

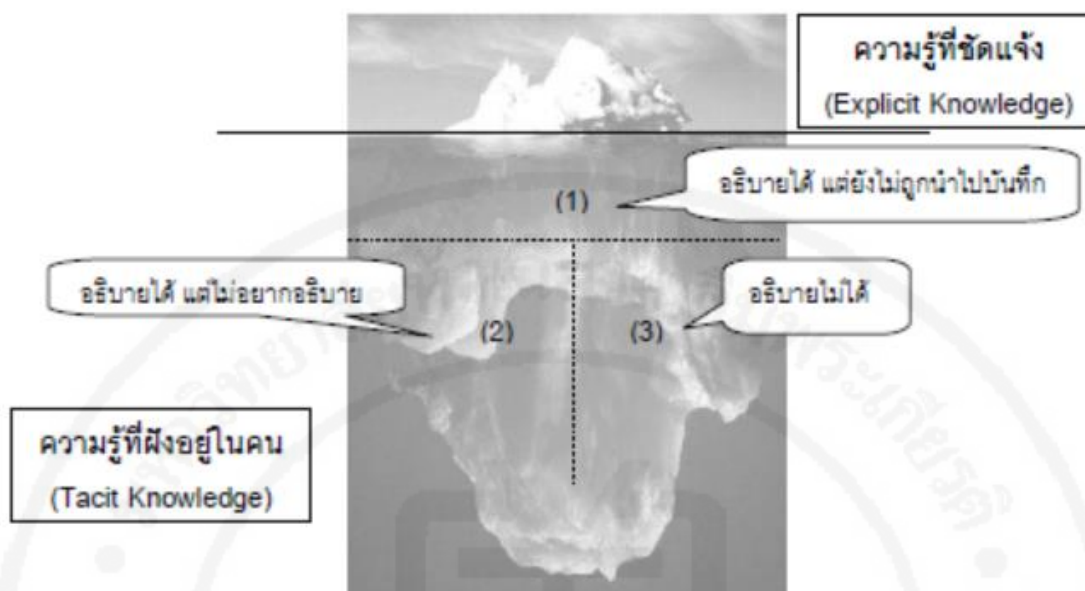

ที่มา: อำนาจ วัตจินดา^{๘๒}

ความรู้อาจแบ่งใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ (๑) **ความรู้เด่นชัด หรือ Explicit Knowledge** เป็นความรู้ที่อยู่ในรูปแบบที่เป็นเอกสาร หรือ วิชาการ อยู่ในตำรา คู่มือปฏิบัติงาน และ (๒) **ความรู้ซ่อนเร้น หรือ Tacit Knowledge** เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวคน เป็นประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนาน เป็นภูมิปัญญา จากความรู้ ๒ ประเภทสามารถแสดงเปรียบเทียบในรูปแบบของภูเขาน้ำแข็งได้ดังแผนภูมิที่ ๒ ต่อดังนี้

^{๘๒} อำนาจ วัตจินดา. (มปป) "การจัดการความรู้" [เอกสารเผยแพร่อัดสำเนา]. หน้า ๒.

แผนภูมิที่ ๒ ประเภทของความรู้แสดงเปรียบเทียบในรูปของภูเขาน้ำแข็ง

ที่มา: อำนาจ วัดจินดา^{๘๓}

จากแผนภูมิที่ ๒ ข้างต้นความรู้ที่ปรากฏเปรียบเสมือนภูเขาน้ำแข็งส่วนที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมาซึ่งเป็นส่วนน้อยมากหากเปรียบเทียบกับภูเขาน้ำแข็งทั้งหมด นั่นหมายความว่ายังมีความรู้อีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้บันทึกหรืออธิบายออกมา หรือบางเรื่องเป็นความรู้ที่อธิบายยากหรืออธิบายไม่ได้ เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในคนอันเกิดจากการปฏิบัติ เช่น ความรู้ในด้านการปฏิบัติกรรมฐาน การชี้จักรยาน การปรุงอาหาร เป็นต้น อย่างไรก็ตามในแง่ของการจัดการความรู้เราสามารถดึงความรู้ซ่อนเร้นที่ฝังอยู่ในคนออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจนได้

การจัดการความรู้ เป็นกระบวนการจัดการที่เป็นระบบตั้งแต่การประมวลผลข้อมูล (Data) สารสนเทศ (Information) ความคิด (Knowledge) ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคล ทั้งความรู้ที่เป็นความรู้ที่ฝังลึก (Tacit Knowledge) และความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ภายในและภายนอกองค์กร เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้งาน โดยจัดเก็บความรู้ในลักษณะที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางที่สะดวก และเผยแพร่ความรู้ ตลอดจนนำความรู้ไปใช้อย่างเป็นระบบ^{๘๔}

^{๘๓} อำนาจ วัดจินดา. (มปป) “การจัดการความรู้” [เอกสารเผยแพร่อัดสำเนา]. หน้า ๓.

^{๘๔} ชำนาญ เหล่ารักผล. (๒๕๕๓) การพัฒนาศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). หน้า ๓๘.

ประสบการณ์ของโอภาส ปัญญา และโสฬส ศิริไสย์^{๔๕} จากการจัดกระบวนการสนทนาด้วยการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening Dialogue) โดยให้คนที่คลุกคลีกับงานในชุมชนท้องถิ่นได้พูดอย่างอิสระ ไม่มีการปิดกั้น โต้แย้ง หรือตัดสินความคิดด้วยวิธีการใด ๆ ในขณะเดียวกันแต่ละคนได้รับฟังความคิดความอ่านของคนอื่นอย่างปราศจากอคติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่อย่างน้อย ๓ ลักษณะคือ (๑) การสนทนาด้วยการฟังอย่างลึกซึ้ง ช่วยให้แต่ละคนสามารถเข้าถึงความรู้ภูมิปัญญาตามธรรมชาติที่ซุกซ่อนอยู่ในตัวคนธรรมดาสามัญ (๒) ความรู้ที่ออกมาจากตัวตนของภาคปฏิบัติการจริง เป็นความรู้ที่มีพลัง สามารถเร่งเร้าให้เกิดการกระทำ สามารถนำไปปฏิบัติได้เลย เป็นความรู้ที่ถูกเลือกสรรอย่างอิสระ เป็นความรู้ที่ปราศจากเงื่อนไขข้อผูกมัดของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (๓) ความรู้ความทรงจำของคน ๆ หนึ่ง อาจช่วยสะกิดความรู้ความทรงจำลึก ๆ ของคนอื่น ๆ ที่นอนแน่นิ่งอยู่ในสถานะของแต่ละคนให้เกิดการไหวตัวและผุดขึ้นมา จึงมีการพูดกันในวงสนทนาเสมอว่า ฟังคนอื่นพูดเรื่องโน้นเรื่องนี้แล้วทำให้นึกอะไรขึ้นมาได้

Ikujiro Nonaka และคณะ^{๔๖} ได้พัฒนากระบวนการในการสร้างความรู้ที่เรียกว่า SECI Process มี ๔ กระบวนการดังสาระสำคัญต่อไปนี้

(๑) **Socialization** เป็นการแบ่งปันประสบการณ์ที่เป็นความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) โดยการสนทนาแลกเปลี่ยนกันอย่างไม่เป็นทางการ การแลกเปลี่ยนนี้จะเกิดความรู้ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมและกาลเวลาที่เอื้อต่อการสนทนา ในการฝึกงานโดยทั่วไปผู้ฝึกงานจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ซ่อนเร้นจากการฝึกปฏิบัติจริงจากผู้เชี่ยวชาญ การถ่ายทอดความรู้ซ่อนเร้นอาจจะเกิดขึ้นนอกเวลาหรือสถานที่ทำงาน อาจเป็นงานเลี้ยงหรือสถานที่ซึ่งคู่สนทนาสามารถพูดคุยได้อย่างอิสระ ในภาคธุรกิจอาจแสวงหาความรู้ซ่อนเร้นจากลูกค้าหรือคู่ค้าที่ทำธุรกิจด้วยกัน

(๒) **Externalization** เป็นการแปลง Tacit Knowledge เป็น Explicit Knowledge เป็นการแปลงความรู้ซ่อนเร้นหรือการแบ่งปันประสบการณ์ของบุคคลออกมาเป็นความรู้ที่ชัดเจน ผ่านการสื่อสารโดยการเล่าเรื่องหรือสนทนา (Dialogue) ให้กลุ่มสามารถเข้าใจได้ และจดบันทึกความรู้ที่ได้ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น นำมาเขียนเป็นบทความ คู่มือ ตำรา การบันทึกเสียงบทสัมภาษณ์หรือสนทนา และภาพนิ่งภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น

(๓) **Combination** เป็นการนำความรู้ชัดเจนมาจัดระบบเป็นความรู้ใหม่ที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ความรู้ชัดเจนที่กล่าวนี้อาจมาจากความรู้ภายในองค์กรหรือจากภายนอกซึ่งอาจเป็นบทความ งานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์มาต่อยอดความรู้เดิม เมื่อได้ความรู้ชัดเจนใหม่แล้วก็เสนอ

^{๔๕} โอภาส ปัญญา และโสฬส ศิริไสย์. (๒๕๕๐) สร้างความรู้จากการฟัง. หน้า ๘๙ – ๙๐.

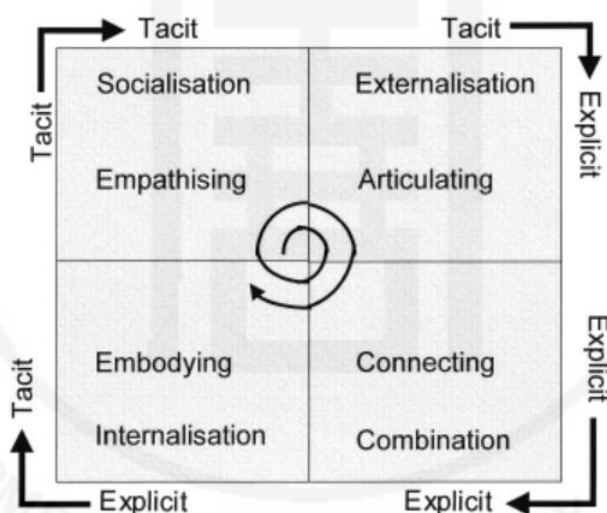
^{๔๖} Ikujiro Nonaka, Ryoko Toyama and Noboru Konno. (๒๕๔๓) SECI, Ba and Leadership: a Unified Model of Dynamic Knowledge Creation. pp 9 – 13.

เวียนแจ้งให้ทราบทั่วกันในองค์กร การนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและคอมพิวเตอร์มาใช้จะทำให้การสร้างความรู้ใหม่สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

(๔) **Internalization** เป็นผลของการเชื่อมโยงการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงจนความรู้ชัดแจ้งนั้นกลายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นฐานความรู้ของบุคคล นั่นหมายถึงความรู้ชัดแจ้งได้พัฒนาไปเป็นกรอบแนวคิดของผู้เรียนรู้ (Mental Model) เช่น การศึกษาค้นคว้า ด้วยการอ่าน การฟัง การทดสอบ และลงมือปฏิบัติจริงเกิดเป็นความรู้ประสบการณ์และปัญญาฝังอยู่ในตัวคนเพื่อนำไปถ่ายทอดหมุนเวียนต่อไป

SECI Process ทั้ง ๔ ข้อทำงานหมุนเวียนเป็นเกลียวคลื่นที่สะสมองค์ความรู้และเกิดการพัฒนากว้างขวางยิ่งขึ้นดังแผนภูมิที่ ๓ ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๓ SECI Process กระบวนการเกิดความรู้อย่างต่อเนื่อง

ที่มา: Ikujiro Nonaka และคณะ (2000)^{๘๗}

ความรู้คืออำนาจ (Knowledge is Power) นักทฤษฎีแนวหลังโครงสร้างนิยมอย่างฟูโกต์พูดถึงการเมืองของความรู้และอำนาจที่มาในรูปของความรู้และความจริง และช่วยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นหนาระหว่างอำนาจกับความรู้ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร^{๘๘} กล่าวถึงความเห็นของฟูโกต์ว่า ทฤษฎีการเมืองที่พูดถึงอำนาจเท่าที่ผ่านมามีค้ำค้ำกับองค์อธิปัตย์และมองอำนาจในแบบไหลลงที่มีศูนย์กลางเดียว การมองอำนาจแบบนี้ทำให้การศึกษาอำนาจเท่าที่ผ่านมาเป็นการเมือง

^{๘๗} Ikujiro Nonaka, Ryoko Toyama and Noboru Konno. (๒๕๔๓) *SECI, Ba and Leadership: a Unified Model of Dynamic Knowledge Creation*. pp ๑๒.

^{๘๘} ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (๒๕๕๖) *ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง*. (พิมพ์ ครั้งที่ ๒). หน้า ๑๗๑.

อำนาจในเชิงลบ เช่น การห้ามปรามและการบีบบังคับ แทนที่จะมองเห็นอีกด้านหนึ่งของอำนาจ นั่นคืออำนาจในเชิงบวกที่มาจากในรูปแบบของวาทกรรมที่ทำให้การกระทำ การพูด การคิด การเขียน การอธิบาย การทำความเข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นไปได้ ฟูโกต์^{๘๙} เสนอข้อถกเถียงที่ทำทนายมากกว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมไม่สามารถก่อดำรงอยู่ หรือบังคับใช้ได้ ถ้าไม่มีวาทกรรมว่าด้วยความจริง ก็ไม่มีการใช้อำนาจของความจริง เราผลิตความจริงผ่านอำนาจ และเราก็ไม่สามารถใช้อำนาจยกเว้นผ่านการผลิตความจริง ไซยรัตน์ฯ กล่าวถึงความเห็นของฟูโกต์อีกว่า เราไม่ควรถามว่าทำไมคนเราจึงอยากมีอำนาจเหนือหรือครอบงำคนอื่น หรือมียุทธศาสตร์อะไรในการครอบงำ แต่เราควรถามกลับว่ามีกระบวนการในการทำให้เกิดการเก็บกดปิดกั้นอะไรบางอย่างที่กำหนด ควบคุมพฤติกรรม และการกระทำของเรา นั่นคือ ดูว่าเราถูกทำให้กลายเป็นวัตถุของอำนาจ กลายเป็นผู้ถูกปกครอง กลายเป็นตัวตนอยู่ที่เป็นอยู่ได้อย่างไรมากกว่า

๓) ยุทธศาสตร์ (Strategy) เป็นคำศัพท์พื้นฐานในการพัฒนาองค์กร มาจากคำในภาษากรีกว่า Strategos ซึ่งเกิดจากคำว่า Stratos หมายถึง Army หรือกองทัพ ผสมกับคำว่า Agein หมายถึง Lead หรือ นำหน้า จึงทำให้มีความหมายว่า Leading the Total Organization หรือการนำทางให้องค์กรโดยรวม ซึ่งหมายรวมถึงจุดมุ่งหมายและวิธีการว่าต้องการทำอะไรให้สำเร็จและทำอย่างไร^{๙๐}

ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนการอันชาญฉลาดสำหรับกระทำการอันหนึ่งอันใดให้บรรลุเป้าหมาย ในลักษณะที่มีหลักวิชาการรองรับและเป็นหลักวิชาการที่ถูกต้องเป็นวิทยาศาสตร์ ใช้ข้อมูลสภาพจริงของท้องถิ่นมาช่วยกำหนดยุทธศาสตร์ เป็นแผนการที่ไม่คุ้นเคยมาก่อนและเมื่อดำเนินการตามแผนการนี้จะได้ผลคุ้มค่าคุ้มทุน^{๙๑}

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์^{๙๒} ระบุว่ายุทธศาสตร์เริ่มใช้ในทางการทหาร หมายถึง ศิลปะของการต่อสู้ในสนามรบเพื่อนำไปสู่การชนะสงคราม คำว่ายุทธศาสตร์กับกลยุทธ์ก็มาจากคำว่า Strategy เหมือนกัน ซึ่งเมื่อแปลเป็นภาษาไทยก็คือยุทธศาสตร์ ครั้นต่อมาทางมหาวิทยาลัยได้เริ่มสอน

^{๘๙} Foucault. (๒๕๕๖) อังโน ไซยรัตน์ เจริญสินโอสถ. ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง. (พิมพ์ ครั้งที่ ๒). หน้า ๑๗๒.

^{๙๐} Greenly. (1989). อังโน สรินทร เชียงโสธร. (๒๕๕๔) รูปแบบการบริหารเชิงยุทธศาสตร์สำหรับสถาบันอุดมศึกษาสังกัดกองทัพบก. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). หน้า ๒๔.

^{๙๑} ขวนจิตร มูลขารี. (๒๕๕๒) ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการป้องกันอาชญากรรมในเขตพื้นที่อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท. หน้า ๑๑.

^{๙๒} โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (๒๕๕๗) “Strategy คือยุทธศาสตร์และกลยุทธ์” ใน มติชนรายวัน, วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๗. หน้า ๘.

เรื่องการบริหาร ซึ่งแยกเป็นบริหารรัฐกิจและบริหารเศรษฐกิจ จึงได้มีการขอยืมแนวความคิดของคำว่า ยุทธศาสตร์นี้ไป แต่เอาไปใช้ในความหมายที่แคบลงไปอีก คือเอาไปใช้ในองค์การระดับที่เล็กลง เช่น โรงเรียน บริษัทห้างร้าน หรือหน่วยงานราชการหนึ่ง ๆ ซึ่งเดิมก็ใช้คำว่ายุทธศาสตร์ แต่ต่อมาหันมาใช้ คำว่ากลยุทธ์

ยุทธศาสตร์จึงเป็นแผนการในการนำพาองค์กรหรือขบวนการให้ขับเคลื่อนไปข้างหน้าโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นลักษณะของการทำน้อยให้ได้ มากลงทุนน้อยให้ได้ผลตอบแทนสูง

การศึกษานี้ไม่ได้มีการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การจัดการองค์กร แต่เป็นการศึกษา ยุทธศาสตร์ของขบวนการทางสังคมของคนพิการ เป็นการมองยุทธศาสตร์ของการขับเคลื่อนของ องค์กรของคนพิการและเครือข่าย ซึ่งใช้กรอบแนวคิดเชิงการเมืองภาคพลเมืองดังได้กล่าวไว้ในหัวข้อ ต่อไป

๔) องค์กรช่วยเหลือตนเอง (Self-help Organization: SHO) ของคนพิการ หรือตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ เรียกว่า องค์กรของคน พิการ ผู้ศึกษาขอเสนอสาระตามคู่มือการจัดการองค์กรช่วยเหลือตนเองของคนพิการ (Management of Self-help Organization: of People with Disabilities) ขององค์การสหประชาชาติ^{๙๓} และ ดัดแปลงเล็กน้อยให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันขององค์กรช่วยเหลือตนเองของคนพิการในภูมิภาค เอเชียและแปซิฟิก ดังขอเสนอต่อไปนี้

(๑) ประเภทขององค์กร เป็นองค์กรของคนพิการที่มีความหลากหลายประเภท ความพิการ (Cross-Disability Organizations) เป็นองค์กรที่มีสมาชิกจากหลายประเภทความพิการ เป็นองค์กรระดับชาติส่วนมากมีเจ้าหน้าที่ทำงานประจำที่มากกว่าองค์เฉพาะความพิการใด ๆ และ องค์กรเฉพาะประเภทความพิการ (Single-Disability Organizations) คือเป็นองค์กรของคนพิการ ประเภทใดประเภทหนึ่ง

(๒) การจัดการ (Management) องค์กรของคนพิการในภูมิภาคเอเชียและ แปซิฟิก โดยมากประสบปัญหาด้านเงินทุนและการจัดการ สิ่งที่ต้องการของคนพิการควรพิจารณาก็คือ **ด้านการจัดการ การใช้อำนาจ ปัญหาที่เผชิญได้แก่ ความสับสนระหว่างบทบาทของประธานและ คณะกรรมการบริหาร** เนื่องจากประธานเป็นอาสาสมัครเข้ามาทำงานโดยไม่มีค่าตอบแทน ประธาน เป็นผู้แทนขององค์กรและทำหน้าที่เป็นประธานของคณะกรรมการบริหารหรือคณะกรรมการ อำนวยการ คณะกรรมการเป็นฝ่ายกำหนดนโยบายและแผน โดยมีเลขานุการบริหาร ผู้จัดการ หรือ

^{๙๓} United Nations. (๒๕๔๐) Management of Self-Help Organizations of People with Disabilities.

เจ้าหน้าที่เป็นฝ่ายปฏิบัติการ ส่วนมากในระยะเริ่มต้นประธานทำหน้าที่ทุกอย่างทำให้ไม่มีกลไกถ่วงดุลหรือตรวจสอบ ดังนั้นควรจัดโครงสร้างด้านการจัดการและการใช้อำนาจทันทีเมื่อมีการขยายองค์กร หาก**การจัดการองค์กรโดยบุคคลเดียว** คนเดียวทำทุกอย่างทั้งการคิด วางแผน ตัดสินใจ และดำเนินงาน ผู้ที่มีความสามารถก็ดำเนินงานในลักษณะแบบนี้ได้ แต่สุดท้ายก็จะกลายเป็นองค์กรของบุคคลคนเดียว

การจัดการองค์กรที่องค์กรของคนพิการเผชิญอีก ๒ ประเด็นสำคัญคือ **ความแตกต่างของทักษะและประสบการณ์ของสมาชิก** คนที่พิการภายหลัง มักเป็นฝ่ายครอบงำการจัดการองค์กร ด้วยคนเหล่านี้ส่วนมากมีการศึกษาที่สูง มีประสบการณ์ทั้งการทำงานและทางสังคมก่อนพิการมาหมายความว่า คนพิการตั้งแต่กำเนิดมักได้รับการศึกษาน้อยจึงเป็นการยากที่จะได้ทำงานในสำนักงาน นอกจากความแตกต่างกันของทักษะและประสบการณ์แล้วยังมีปัญหาการครอบงำ และ**ขาดการฝึกอบรมที่จำเป็น** ด้วยการจัดการองค์กรต้องอาศัยการตัดสินใจ คนพิการส่วนใหญ่ไม่เคยต้องตัดสินใจอะไรเลยในชีวิต จึงควรมีการจัดฝึกอบรมให้บุคคลเหล่านี้ได้ฝึกการตัดสินใจ และฝึกอบรมทักษะอื่นที่จำเป็น โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน

(๓) **บุคลากร (Staff)** องค์กรของคนพิการจำนวนมากดำรงอยู่ได้ด้วยอาสาสมัคร ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพและความก้าวหน้าขององค์กร และส่งผลต่อความร่วมมือกับองค์กรภายนอก ดังนั้นองค์กรควรมีบุคลากรประจำที่รับผิดชอบงานธุรการและงานอื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย โดยได้รับค่าตอบแทนในอัตราระดับเดียวกับองค์กรภาคประชาสังคมอื่นในชุมชนหรือพื้นที่นั้น ๆ อย่างไรก็ตามประธานยังคงความเป็นผู้นำและรับผิดชอบต่อองค์กร

(๔) **ภาระความรับผิดชอบ (Accountability)** หรือความพร้อมให้มีการตรวจสอบและรับผิดชอบต่อผลทั้งผิดและชอบ มีภาระความรับผิดชอบหลายระดับในองค์กรของคนพิการ สมาชิกทั้งหมดควรพิจารณาตนเองในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความเสมอภาคในสังคม ผู้นำองค์กรของคนพิการควรตระหนักในภาระความรับผิดชอบและเป็นผู้เชื่อมประสาน (Facilitators) กับสมาชิกทุกคน รวมทั้งคนพิการที่อยู่ในพื้นที่ชนบทหรือชุมชนแออัดซึ่งบุคคลเหล่านี้ส่วนมากเข้าไม่ถึงสิทธิ ในเรื่องภาระความรับผิดชอบมี ๓ ประเด็นที่ผู้นำองค์กรของคนพิการต้องตระหนักคือ

ภาระความรับผิดชอบต่อสมาชิกในพื้นที่ห่างไกล บุคคลเหล่านี้เผชิญปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมและไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร สำนักงานขององค์กรและกรรมการส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตเมือง จึงเป็นการยากที่คนพิการในพื้นที่ห่างไกลจะเข้าไปร่วมประชุมแสดงความคิดเห็น ดังนั้น ผู้นำควรใช้เวลาคลุกคลี รับฟัง และให้คำปรึกษาแก่คนพิการในพื้นที่ห่างไกล สร้างการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพโดยไม่เลือกปฏิบัติ ปัญหาที่พบในการมีส่วนร่วมคือคนพิการในพื้นที่ห่างไกลได้เพียงแสดงความคิดเห็นแต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Tokenism) คนพิการในพื้นที่ห่างไกลควรได้รับ

การฝึกอบรม พัฒนาศักยภาพ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ รวมทั้งในการประชุมกรรมการขององค์กรของคนพิการควรหมุนเวียนไปตามพื้นที่ห่างไกลอย่างครอบคลุมด้วย

ภาวะความรับผิดชอบของผู้ที่ได้รับประโยชน์ในนามขององค์กร สมาชิก ส่วนน้อยขององค์กรของคนพิการซึ่งส่วนมากเป็นผู้มีระดับสูงมักได้รับโอกาสเข้าร่วมประชุม สัมมนา และฝึกอบรม ทั้งภายในและต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้ส่วนมากไม่แบ่งปันข้อมูลและประสบการณ์ให้สมาชิกในองค์กร องค์กรควรมีกระบวนการคัดเลือกอย่างเป็นธรรมเพื่อส่งเสริมโอกาสให้สมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียม

ภาวะความรับผิดชอบทางการเงิน องค์กรของคนพิการมักไม่มีระบบการบริหารบัญชีการเงินที่น่าเชื่อถือ ไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานที่ผู้สนับสนุนต้องการเห็น ทำให้สูญเสียความน่าเชื่อถือและทำให้ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนในที่สุด หรืออาจจะถึงกับเกิดการละเมิดทางการเงินขององค์กร

องค์กรช่วยเหลือตนเองของคนพิการ หรือ องค์กรของคนพิการ ในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกมักประสบปัญหาด้านการสนับสนุนงบประมาณในระยะยาว การสื่อสารและความร่วมมือระหว่างองค์กรแต่ละประเภทความพิการ และสัดส่วนของผู้แทนต่างประเทศและผู้แทนจากพื้นที่ห่างไกลที่ยังไม่สมดุล

ประเด็นที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คือปรากฏการณ์ในปี ๒๕๔๐ แม้ผ่านไป ๒๐ ผู้ศึกษา มีความคิดเห็นว่ามีประเด็นที่หน่วยงานของรัฐและองค์กรของคนพิการ ไม่ว่าจะในระดับชาติหรือระดับจังหวัด ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนองค์กรของคนพิการ ให้เป็นองค์กรผู้แทนของคนพิการได้อย่างที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องภาวะความรับผิดชอบทางการเงิน องค์กรของคนพิการมีทั้งส่วนที่เรียกร้องให้รัฐสนับสนุนและองค์กรที่รัฐให้การสนับสนุนอยู่ อย่างไรก็ตาม สามชาย ศรีสันต์ เห็นว่าการเมืองภาคพลเมือง^{๔๔} ที่แท้จริงควรมีลักษณะที่สลับไหล (Dynamic) ไม่จำกัดอยู่กับกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เป็นสมาชิก โดยเกิดจากความรู้สึกร่วมของคนที่ตระหนักในผลประโยชน์สาธารณะ มีจิตสำนึกที่ไม่สามารถจะทนเห็นความไม่ชอบธรรมในสังคมจนนำไปสู่การรวมตัวกันเคลื่อนไหว คัดค้าน หรือสนับสนุน เพราะเมื่อใดก็ตามที่การเมืองภาคพลเมืองเกิดเป็นองค์กรที่เชื่อมโยงกับภายนอกโดยเฉพาะการได้รับส่วนแบ่งจากรัฐ ทั้งส่วนแบ่งอำนาจรัฐ ส่วนแบ่งงบประมาณ หรือมีเป้าหมายที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะเป็นการถาวรแล้ว ขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นจะไม่เป็นการเมืองภาคพลเมือง แต่จะกลายเป็นการเมืองของนักการเมือง หรือการเมืองขององค์กรพัฒนา

^{๔๔} สามชาย ศรีสันต์ ใช้คำว่า “การเมืองภาคประชาชน” โดยอธิบายว่าเป็นขบวนการประชาชน (Social Movement) ที่มีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มกันของประชาชนที่เป็นทางการมากกว่าการรวมกลุ่มกันเพียงชั่วคราว ชั่วคราว สมาชิกมีความรู้สึกเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ และมีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน

สังคม (NGO) แทน เพราะมีแนวโน้มที่การเมืองภาคพลเมืองที่มีการรวมกลุ่มกันเข้มแข็งจัดตั้งเป็นองค์กรและได้รับการสนับสนุนงบประมาณที่ชัดเจนจะกลายเป็นเรื่องของผลประโยชน์ โดยแสวงหาแนวร่วมจากประชาชนเข้ามาเป็นพลังที่จะใช้ต่อรอง เพื่อสร้างผลงานให้กับองค์กรนำไปสู่การแย่งชิงทรัพยากร งบประมาณ และตำแหน่งบริหารในองค์กร ที่สุดกลุ่มแกนนำจะถูกดูดดึงและทำให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐในที่สุด^{๔๕}

๕) องค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานด้านคนพิการ ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ว่าด้วยการกำหนดมาตรฐาน การรับรองและเพิกถอนองค์กรด้านคนพิการ หรือองค์กรอื่นใดที่ให้บริการแก่คนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๒ ซึ่งออกตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๖ (๑๐) ได้นิยามความหมายขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานด้านคนพิการไว้ดังต่อไปนี้

องค์กรด้านคนพิการ หมายความว่า องค์กรของคนพิการ และองค์กรเพื่อคนพิการ

องค์กรของคนพิการ หมายความว่า องค์กรที่มีคนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการเป็นสมาชิกและเป็นกรรมการบริหารองค์กรไม่น้อยกว่าสองในสามของกรรมการทั้งหมด ตลอดจนมีอำนาจตัดสินใจในการดำเนินงานเพื่อคุ้มครองสิทธิคนพิการด้วย

องค์กรเพื่อคนพิการ หมายความว่า องค์กรที่มีวัตถุประสงค์หรือกิจกรรมหลักเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และมีใช้หน่วยงานภาครัฐ

และ **องค์กรอื่นใดที่ให้บริการแก่คนพิการ** หมายความว่า หน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน หรือองค์กรอื่นใดที่ให้บริการแก่คนพิการตามที่คณะกรรมการกำหนด

องค์กรด้านคนพิการเป็นคำเรียกรวม ๆ ขององค์กรของคนพิการและองค์กรเพื่อคนพิการ การศึกษานี้เป็นการศึกษาเฉพาะองค์กรของคนพิการที่เป็นสมาคมคนพิการแต่ละประเภท ความพิการในระดับชาติ สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย และกลุ่ม ภาคีเครือข่ายหรือองค์กรด้านคนพิการที่ขับเคลื่อนสิทธิคนพิการในระดับประเทศ เช่น กลุ่มมนุษยลัอนานาชาติ กลุ่มมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ ภาคีเครือข่ายรถเมล์เพื่อประชาชนทุกคนต้องขึ้นได้ ภาคีเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ สภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทยและองค์กรเครือข่ายมูลนิธิอารยสถาปัตย์ เป็นต้น องค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานด้านคนพิการ ต้องยื่นขอรับการรับรองมาตรฐานซึ่งมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

^{๔๕} สามชาย ศรีสันต์. (๒๕๔๕) “บทที่ ๑ แนวคิดและความหมาย” ใน การเมืองภาคประชาชน แนวทางการใช้สิทธิความเป็นคนไทย. หน้า ๒๑ - ๒๒.

มาตรฐาน หมายความว่า ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์และต้องการให้เกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นหลักในการส่งเสริม สนับสนุน รับรอง ติดตามประเมินผล และประกันคุณภาพในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการขององค์กรด้านคนพิการ หรือองค์กรอื่นใดที่ให้บริการแก่คนพิการให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการจัดทำมาตรฐานองค์กร คือ (๑) เพื่อเสริมสร้างให้องค์กรที่ทำงานด้านคนพิการมีการจัดโครงสร้างองค์กรที่เป็นระเบียบชัดเจนและเกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน การให้บริการ และมีกลไกการเชื่อมโยงการดำเนินงานด้านคนพิการที่มีความยั่งยืน และเข้มแข็ง (๒) เพื่อพัฒนาองค์กรที่ทำงานด้านคนพิการให้มีความเข้มแข็ง มีความสามารถในการส่งเสริมศักยภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การรับรองมาตรฐาน มีองค์ประกอบ ตัวชี้วัด และเกณฑ์การประเมินมาตรฐานที่ชัดเจน ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อหลักสามประการคือ ประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์กร ลักษณะของการให้บริการ และคุณภาพการให้บริการที่ได้มาตรฐาน แต่ละหัวข้อมีรายละเอียดที่แต่ละองค์กรสามารถนำไปใช้ในการประเมินตนเองได้ก่อนที่จะมีการตรวจประเมินจากคณะกรรมการที่กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการกำหนดขึ้น การรับรองมาตรฐาน ตั้งแต่ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๖๐ มีองค์กรได้รับการรับรองมาตรฐานทั้งหมด ๔๒๑ องค์กร^{๙๖} ดังต่อไปนี้

องค์กรของคนพิการ ได้รับการรับรองมาตรฐานจำนวน ๓๓๕ องค์กร เป็นองค์กรของกลุ่มคนตาบอด ๙๙ องค์กร กลุ่มคนพิการทางกาย ๘๘ องค์กร กลุ่มคนหูหนวก ๔๕ องค์กร กลุ่มคนพิการทางสติปัญญา ๓๘ องค์กร กลุ่มคนพิการออทิสติก ๓๘ กลุ่มคนพิการทางจิต ๑๙ องค์กร และทุกประเภทความพิการ ๘ องค์กร

องค์กรเพื่อคนพิการ ได้รับการรับรองมาตรฐาน จำนวน ๕๗ องค์กร เป็นองค์กรของกลุ่มคนตาบอด ๒๒ องค์กร กลุ่มคนพิการทางกาย ๑๗ องค์กร กลุ่มคนหูหนวก ๑ องค์กร กลุ่มคนพิการทางสติปัญญา ๓ องค์กร กลุ่มคนพิการออทิสติก ๕ องค์กร กลุ่มคนพิการทางจิต ๖ องค์กร และทุกประเภทความพิการ ๓ องค์กร

องค์กรอื่นใดที่ให้บริการแก่คนพิการ ได้รับการรับรองมาตรฐานจำนวน ๒๑ องค์กร ประกอบด้วยหน่วยงานในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ๑๕ หน่วยงาน สถาบันการศึกษา ๔ แห่ง หน่วยบริการทางการแพทย์และการพัฒนาศักยภาพคนพิการ ๑ แห่ง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๑ แห่ง

^{๙๖} กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) การรับรองมาตรฐานองค์กรด้านคนพิการ. [เอกสารอัดสำเนา].

สิทธิประโยชน์ขององค์กรที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน คือได้ใบรับรองและโลโก้ เพื่อแสดงต่อสาธารณชนอันเป็นการรับรองและสร้างความน่าเชื่อถือ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการจะได้เผยแพร่รายชื่อองค์กรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานองค์กรด้านคนพิการ และพัฒนาสิทธิประโยชน์อื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติกำหนด เช่น การรับเงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการ หรือการขอเงินอุดหนุนโครงการจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ การเสนอข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานด้านคนพิการต่อคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ เป็นต้น

นอกจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับงานด้านคนพิการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ มาตรา ๒๐/๓ กำหนดให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการ เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ราชการส่วนท้องถิ่นสามารถจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการได้ โดยใช้งบประมาณของตนเอง ทั้งนี้ให้ศูนย์บริการคนพิการได้รับการสนับสนุนด้านการเงินหรือด้านอื่นตามระเบียบที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กำหนด หรือได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

และตามมาตรา ๒๐/๔ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ศูนย์บริการคนพิการไว้อย่างชัดเจน โดยมีระเบียบของคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ซึ่งมีหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับศูนย์บริการคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้กำหนดประเภทของศูนย์บริการคนพิการไว้ ๒ ประเภท^{๙๗} ดังต่อไปนี้

ศูนย์บริการคนพิการระดับจังหวัด ได้แก่ ศูนย์บริการคนพิการที่จัดตั้งโดยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เพื่อส่งเสริมสนับสนุน และประสานงานเกี่ยวกับการจัดบริการของศูนย์บริการคนพิการทั่วไป และดำเนินการอื่นเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการภายในจังหวัด ซึ่งสถานที่ตั้งอยู่ที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ทุกจังหวัด (พมจ.) ปี ๒๕๖๐ มีศูนย์บริการคนพิการระดับจังหวัดครบทั้ง ๗๗ จังหวัด

ศูนย์บริการคนพิการทั่วไป ได้แก่ ศูนย์บริการคนพิการที่จัดตั้งโดยองค์กรด้านคนพิการ หรือองค์กรอื่นใดที่ให้บริการแก่คนพิการซึ่งได้รับการรับรองมาตรฐานตามมาตรา ๖ (๑๐) ราชการส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้บริการแก่คนพิการในพื้นที่ หรือตามประเภทความพิการ หรือให้บริการแก่คนพิการเป็นเฉพาะในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จากข้อมูลของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ปี ๒๕๖๐ มีศูนย์บริการคนพิการทั่วไป จำนวน ๑,๘๔๖ แห่งทั่วประเทศ

^{๙๗} กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) **ศูนย์บริการคนพิการ**. [เอกสารอัดสำเนา].

การสนับสนุนศูนย์บริการคนพิการทั่วไป ได้กำหนดรายการค่าใช้จ่ายที่กองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้การสนับสนุนเป็น ๓ หมวด ประกอบด้วย การสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์บริการคนพิการทั่วไป การบริหารจัดการศูนย์บริการคนพิการทั่วไป และการจัดบริการตามภารกิจของศูนย์บริการคนพิการทั่วไป

การจัดการองค์กร (Organization Management) ในตำราด้านการบริหารมักกล่าวถึงการจัดโครงสร้างองค์กร งานบุคคล การสั่งการและควบคุม แผนงานโครงการ และงบประมาณ เป็นต้น การศึกษานี้ผู้ศึกษาตั้งใจนำเสนอในเรื่องขององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เนื่องจากองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นการจัดการองค์กรแนวใหม่ที่เหมาะต่อองค์กรพัฒนาเอกชนหรือองค์กรของคนพิการ เป็นองค์กรที่มีพลวัตของความรู้ คน และเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ผสมผสานกับแนวคิดเรื่องความรู้และการจัดการความรู้ วาทกรรมว่าด้วยความรู้ และยุทธศาสตร์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการจัดการองค์กรของคนพิการและขบวนการทางสังคมของคนพิการซึ่งมีลักษณะของความเป็นเครือข่าย อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาไม่ได้ทิ้งแนวคิดด้านการจัดการองค์กรในเชิงบริหารแต่นำหลักการขององค์กรช่วยเหลือตนเอง (SHO) ของคนพิการมาแนะนำ ควบคู่กับบริบทของกฎหมายไทยว่าด้วยองค์กรด้านคนพิการ ซึ่งช่วยเป็นกรอบทางในการศึกษาวิเคราะห์การจัดองค์กรและขบวนการทางสังคมของคนพิการในลำดับต่อไป

การศึกษานี้ผู้นำและองค์กรของคนพิการเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ประเด็นคำถามคือผู้นำคนพิการมีวิถีภาวะของความเป็นผู้นำมากน้อยแค่ไหน ผู้นำในยุคสังเคราะห์ ยุคฟื้นฟูสมรรถภาพ และสังคมฐานสิทธิมีความต้องการในคุณลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เช่นเดียวกับการจัดการองค์กร องค์กรของคนพิการจากอดีตถึงปัจจุบันมีพัฒนาการอย่างไรบ้าง เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้หรือเป็นองค์กรแบบไหน มีการบริหารจัดการอย่างไรเหมาะสมกับยุคสมัยหรือไม่ ข้อมูลทั้งหมดที่นำเสนอในหัวข้อที่ ๒.๒ นี้ จะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้การวิเคราะห์ แสวงหาคำตอบ และข้อเสนอแนะต่ออนาคตของผู้นำและองค์กรคนพิการไทย ยิ่งไปกว่านั้นคำตอบนี้จะสามารถนำไปใช้ในบริบทของประชาคมอาเซียนหรือประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกหรือพื้นที่อื่นของโลกได้หรือไม่

๒.๓ การเมืองภาคพลเมือง

การเมือง เป็นการใช้อำนาจเพื่อจัดสรรทรัพยากรส่วนรวมเพื่อความผาสุกของทุกคนในสังคม แต่การเมืองในแต่ละยุคแต่ละสมัยต่างถูกวิพากษ์ว่านำไปสู่ผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นยุคเผด็จการหรือแม้แต่ในสังคมประชาธิปไตย ทั้งนี้อาจแตกต่างกันในระดับของความรุนแรงของการแสวงหาผลประโยชน์ สภาพความเป็นอยู่ สิทธิและเสรีภาพของประชาชน การนำเสนอในหัวข้อการเมืองภาค

พลเมืองนี้ ผู้ศึกษาได้ประมวลแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการเมืองภาคพลเมืองและขบวนการทางสังคมใหม่ ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ แนวคิดการเมืองภาคพลเมือง

อริสโตเติลให้คำจำกัดความของ “พลเมือง” ว่าหมายถึง ผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองและมีสิทธิดำรงตำแหน่ง การร่วมตัดสินใจทางการเมือง และประกอบภารกิจของรัฐที่มีความสำคัญ เพราะเป็นกระบวนการที่มนุษย์ในฐานะที่เป็นพลเมืองจะต้องใช้ปัญญาวิจฉัย (Deliberation) เพื่อตัดสินใจประเด็นเชิงคุณธรรมที่สำคัญ ๆ ทั้งหลาย เช่น ความถูกต้อง ความเป็นธรรม ไม่เป็นธรรม ความดีความชั่ว ความเหมาะสมไม่เหมาะสม ความแข็งแกร่งความอ่อนแอ ฯลฯ สถานะและการกระทำเช่นนี้ย่อมทำให้มีโอกาสได้ใช้ปัญญา ฝึกฝน และสร้างนิสัยอันนำไปสู่คุณธรรมมากยิ่งขึ้นตามลำดับ^{๙๘}

เอนก เหล่าธรรมทัศน์^{๙๙} กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการเมือง คือกิจการเพื่อส่วนรวม กิจการที่มีจริยธรรมเพื่อส่วนรวม (Politics = Civic + Virtue) สำหรับนักการเมืองและประชาชนส่วนใหญ่ ตลอดจนองค์กร หรือกลุ่ม ชุมชน และสมาคมจำนวนมากของไทยให้ความหมายว่า การเมืองหมายถึงการได้มาซึ่งอำนาจเหนือส่วนรวม และใช้อำนาจนั้นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนตน หรือเฉพาะส่วน เฉพาะกลุ่ม แม้แต่วงการรัฐศาสตร์แนวเสรีนิยมในทุกวันนี้ก็ยอมรับกันว่า การเมืองคือการแข่งขันหรือแย่งชิงสิ่งต่าง ๆ อันมีคุณค่าในสังคมด้วยกติกาและกระบวนการอันเป็นที่ยอมรับกัน

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร^{๑๐๐} กล่าวถึง การเมืองภาคพลเมือง ว่าเป็นอำนาจทางการเมืองที่มีพื้นฐานมาจากพลังในสังคมนอกกลไกรัฐ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นอำนาจที่มาจากประชาสังคม (Civil Society) ซึ่งหมายถึง สถาบันและพลังต่าง ๆ ที่มีอิสระสถาบันของรัฐ ได้แก่ ส่วนเอกชน องค์กร และพลังอาสาเอกชน ที่อยู่นอกสถาบันอำนาจรัฐด้วย

การเมืองภาคประชาชนหรือการเมืองภาคพลเมือง โดยทั่วไป “พลเมือง” (Citizen) มีนัยยะ ๒ ระดับ^{๑๐๑} คือ (๑) ระดับของการเป็นพลเมืองตามสภาพทางกฎหมายและการเมือง ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐานที่ว่าพลเมืองคือฐานะสมาชิกของรัฐและชุมชน มีสิทธิและความรับผิดชอบตามกำหนดในกฎหมาย เช่น การเคารพกฎหมาย การออกเสียงเลือกตั้ง การชำระภาษี และการเป็นทหาร เป็นต้น และ (๒) ระดับของการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ (Public Life) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจการสาธารณะที่มุ่งให้ชีวิตสาธารณะหรือชีวิตส่วนรวมดีขึ้น การแสดงความคิดเห็นและ

^{๙๘} วีระ สมบูรณ์. (๒๕๖๑) ทฤษฎีการเมืองกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. หน้า ๑๗๐ - ๑๗๑.

^{๙๙} เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๕๖) การเมืองของพลเมือง : คู่สหัสวรรษใหม่. หน้า ๒๘.

^{๑๐๐} ทิพย์พาพร ตันติสุนทร. (๒๕๕๕) การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. หน้า ๙.

^{๑๐๑} Isin, Engin Fahri. (๑๙๙๙) Citizenship and Identity. pp ๑๒๔ - ๑๓๕.

วิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนรวมและการเมือง มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพทางการเมืองและชีวิตสาธารณะซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่ การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวทางการเมือง การยื่นหยัดทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง

ทั้งนี้ “พลเมือง” ในการเมืองภาคพลเมืองจะครอบคลุมทั้ง ๒ ระดับของการเป็นพลเมือง ด้วยสำนึกพื้นฐาน คือ การมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง ตระหนักถึงอำนาจอธิปไตยของตนเอง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ตระหนักถึงการทำหน้าที่ของตนอย่างตื่นตัว รู้เท่าทันใช้ปัญญาและมีส่วนร่วมคือ การกำหนดชีวิตสาธารณะของตนเอง (Self-Determination) พลเมืองต้องทำงานร่วมกับรัฐและการเมืองระบบตัวแทนเป็นหุ้นส่วนที่สนับสนุนและเกื้อกูลกัน ไม่ล้มล้างหรืออยู่คนละฝ่าย เพราะพลเมืองต้องอาศัยการทำงานเชิงโครงสร้างโดยภาครัฐ เพื่อประโยชน์ต่อบ้านเมืองและสังคม ดังนั้น การทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมจึงเป็นของคู่กัน และการเป็นพลเมืองไม่มีความหมายเพียงพลเมืองแห่งประเทศใด แต่ในระบอบประชาธิปไตยเสรี (Liberal Democracy) ที่เปิดกว้างในความเท่าเทียมและสิทธิเสรีภาพระดับโลก พลเมืองจึงต้องตระหนักถึงในระดับสากล

โดยทั่วไปการเมืองภาคพลเมืองมีความหมายหลากหลายตามเป้าหมายที่แตกต่างกัน ๓ รูปแบบ^{๑๐๒} คือ (๑) การเมืองภาคปริณทลสาธารณะ (Public Sphere) ที่มุ่งสร้างพื้นที่เวทีกลไกส่วนกลางที่ไม่ใช่รัฐสภา ที่จะถกเถียงสร้างประเด็นต่าง ๆ ขยายสิทธิอำนาจที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (๒) การเมืองภาคประชาสังคม (Civil Society) หรือการเมืองภาคพลเมือง (Citizen Politics) ที่เน้นการมีส่วนร่วมที่แข็งขันของบุคคลและองค์การต่าง ๆ ในสังคมที่จะถกเถียงและบรรลุข้อตกลงในประเด็นปัญหาต่าง ๆ หรือผลักดันบางประเด็นให้เป็นนโยบายของรัฐ (๓) การเมืองภาคประชาชน (People's Politics) หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนิยมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ที่มุ่งเคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก สภาพทุนโลก การคัดค้านโลกาภิวัตน์ เป็นต้น

เมื่อกล่าวถึงคำว่าการเมืองภาคพลเมือง การเมืองภาคประชาชน การเคลื่อนไหวทางสังคม หรือขบวนการทางสังคม คนส่วนมากคิดถึงการประชุม การประท้วง หรือการกดดันรัฐบาลด้วยวิธีการต่าง ๆ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ระบุว่าการเมืองภาคประชาชนไม่จำเป็นต้องเป็นเช่นนั้นเสมอไป โดยทฤษฎีแล้วคือการเมืองภาคประชาชนคือการเมื่อแบบมีส่วนร่วมของพลเมือง (Participatory Democracy) ซึ่งครอบคลุมทั้งการเคลื่อนไหวสาธารณะทั่วไปการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายหรือกิจการสาธารณะ และการเคลื่อนไหวของประชาชนเฉพาะกลุ่มเพื่อแสดงสิทธิในการ

^{๑๐๒} Isin, Engin Fahri. (๑๙๙๙) *Citizenship and Identity*. pp ๑๕๐ - ๑๕๔.

กำหนดวิถีชีวิตของตนเอง หรือเพื่อยับยั้งการกระทำของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของพวกเขา การเมืองภาคประชาชนเป็นเรื่องของการใช้สิทธิพื้นฐานในระบบการเมืองเปิด ซึ่งมีสองนัยที่สำคัญคือ **(๑) จะต้องมีการดำรงอยู่ของพื้นที่สาธารณะ (Public Space) สำหรับการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีของสาธารณชน อันได้แก่เสรีภาพของสื่อมวลชน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของปัจเจกบุคคลหรือหมู่คณะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของส่วนรวมและลักษณะถูกผิดชั่วในสังคม** **(๒) จะต้องมีการยอมรับโดยกฎหมายถึงสิทธิในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนหมู่เหล่าต่าง ๆ ที่กระทำโดยสันติ ตั้งแต่สิทธิในการประชุม การชุมนุมประท้วง ไปจนถึงการนัดหยุดงาน หรือการปฏิเสศคำสั่งรัฐ^{๑๐๓}**

สาเหตุหลักที่ทำให้ประชาชนหลายหมู่เหล่าออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิประโยชน์ของตน ล้วนสืบเนื่องมาจากการเข้าไม่ถึง (Inaccessibility) กระบวนการใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน การขยายตัวของทุนโดยไม่สนใจผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มคนที่เสียเปรียบเท่าที่ควร ความไม่พอเพียง (Inadequacy) ของระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทนเช่นนี้ทำให้การเคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมืองของฝ่ายประชาชนกลายเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องในสังคมไทย และในอีกมิติหนึ่งก็กลายเป็นความจำเป็นทางการเมือง (Political Necessity) ของกลุ่มชนในระดับรากหญ้าด้วย ถ้าหากพวกเขาต้องการรักษาสิทธิหรือผลประโยชน์อันชอบธรรมของตนเองเอาไว้^{๑๐๔}

ส่วนสำคัญของการเมืองภาคพลเมืองนั้นนำมาจากการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม (Civil Society Movement) โดยองค์ประกอบสำคัญ คือ พลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizen) มุ่งปกป้องคุ้มครองสิทธิและมุ่งประโยชน์สาธารณะ (Common Good) เป็นพลังสำคัญ F. David Mathews^{๑๐๕} เสนอว่าการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ พลเมืองจะเกิดจากความต้องการ ๓ ประการ คือ (๑) ความต้องการควบคุมความไม่แน่นอนในอนาคต (๒) ความต้องการแก้ปัญหาหรือทำให้ดีขึ้นของชีวิตสาธารณะของตนซึ่งรัฐหรือการเมืองในแบบที่คุ้นเคยแก้ไขไม่ได้หรือไม่เคยแก้ไข (๓) ความต้องการเยียวยาความสัมพันธ์ที่อ่อนแอของชุมชนและความเสื่อมถอยทางการเมืองด้วยการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

ทิพย์พาวร ตันติสุนทร^{๑๐๖} ยังได้กล่าวถึงคุณลักษณะของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย จากการไปศึกษาดูงานที่ประเทศเยอรมันว่า “ระบอบประชาธิปไตย ต้องการ

^{๑๐๓} เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (๒๕๕๗) การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย. หน้า ๑๔๐.

^{๑๐๔} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๒ - ๙๓.

^{๑๐๕} Forrest David Mathews. (๑๙๙๙) Politics for People: Finding a Responsible Public Voice. 2nd edition. Chapter ๗.

^{๑๐๖} ทิพย์พาวร ตันติสุนทร. (๒๕๕๕) การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. หน้า ๑๒ - ๑๓.

นักประชาธิปไตย” พลเมืองต้องมีส่วนร่วมในทางการเมือง (Political Participation) มีจิตวิญญาณ
 สาธารณะ (Civic Engagement) และมีความรับผิดชอบทางสังคม (Social Responsibility) พลเมือง
 เหล่านี้จึงต้องมีความรู้และความเข้าใจทางการเมือง (Political Literacy) มีความเสมอภาค (Equality)
 รักในความยุติธรรม (Justice) มีเสรีภาพ (Freedom) ในการแสดงออกเพื่อประโยชน์ของปัจเจกและ
 ส่วนรวม

จากการศึกษาของ John J. Cogan^{๑๐๗} พบว่าลักษณะพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย
 เพื่อเตรียมตัวสู่ศตวรรษที่ ๒๑ มี ๘ ข้อประกอบด้วย (๑) เป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และสามารถที่
 จะมองเห็นและเข้าใจสังคมของตนและสังคมโลก เช่น เป็นสมาชิกของสังคมโลก
 (๒) มีความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นในบทบาทส่วนตัวและ
 ต่อสังคม (๓) มีความสามารถเข้าใจ ยอมรับ และอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม
 (๔) มีความสามารถคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ (๕) มีความเต็มใจแก้ปัญหาความขัดแย้ง
 ด้วยท่าทีสันติไม่ใช้ความรุนแรง (๖) มีความเต็มใจเปลี่ยนการใช้ชีวิตและอุปนิสัยการบริโภคเพื่อรักษา
 สิ่งแวดล้อม (๗) มีความสามารถเข้าใจและปกป้องสิทธิมนุษยชน และ (๘) มีความเต็มใจและมี
 ความสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ

พลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizen) เป็นความใฝ่ฝันของการสร้างสังคมใหม่
 ดังการศึกษาของสุทธิรักษ์ ไชยาศิรินทร์โรจน์^{๑๐๘} มีข้อเสนอแนะว่าเทศบาลตำบลหนองตองพัฒนาควร
 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานของความเป็นพลเมือง (Civil Engagement) ให้มากขึ้น และ
 ควรมีกลไกในการจัดทำบริการสาธารณะและการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการบน
 ฐานของความเป็นพลเมือง (Civil Engagement Mechanism) ที่เป็นรูปธรรมเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนา
 อย่างยั่งยืนของชุมชนในระยะยาวต่อไปเช่นเดียวกับเพชร สุขสุเมธ^{๑๐๙} ที่ศึกษาและพบว่างานด้านคน
 พิการที่ประเทศไทยควรดำเนินมาตรการเพื่อให้บรรลุตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) โดย
 การส่งเสริมสนับสนุนให้จัดตั้งองค์กรของคนพิการประเภทต่าง ๆ ในระดับจังหวัดและส่งเสริม
 สนับสนุนให้องค์กรของคนพิการมีความเข้มแข็งอย่างทั่วถึง รวมทั้งจัดอบรมผู้นำคนพิการ บุคลากรที่
 เกี่ยวข้อง และนายจ้างที่ต้องจ้างแรงงานคนพิการให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอนุสัญญาและ

^{๑๐๗} Cogan, John J.. (๒๕๕๕) อังโน ทิพย์พาพร ต้นตีสุนทร. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. หน้า ๑๓ - ๑๔.

^{๑๐๘} สุทธิรักษ์ ไชยาศิรินทร์โรจน์. (๒๕๕๕) รูปแบบและกลไกการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุและคนพิการ
 กรณีศึกษาเทศบาลตำบลหนองตองพัฒนา อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. หน้า ๙๓.

^{๑๐๙} เพชร สุขสุเมธ. (๒๕๕๒) การอนุรักษ์การของประเทศไทยจากการเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคน
 พิการ ค.ศ. ๒๐๐๖. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). หน้า ๑๓๓.

กฎหมายภายในที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับ เอนก เหล่าธรรมทัศน์^{๑๑๐} ที่ระบุว่าจำเป็นที่ต้องให้คนไทยมีความเข้าใจเรื่องความเป็นพลเมืองที่ดี ต้องไม่เฉื่อยเนือย เป็นฝ่ายรุกเข้าไปมีส่วนร่วม อยากช่วยทำช่วยเสนอกฎหมายหรือนโยบาย เข้าไปร่วมในกิจการหรือกิจกรรมของรัฐ ราษฎรมักจะคิดว่าตนเองเป็นผู้น้อย ส่วนพลเมืองจะคิดว่าตนมีสิทธิมีเสียงมีส่วนร่วมในบ้านเมือง นอกจากนั้นต้องทำให้รัฐเป็นพหุนิยมแบบอังกฤษ (English Pluralist State Theory) ลดขนาดของรัฐ ลดบทบาทของรัฐ ลดหน้าที่ของรัฐ และคืนอำนาจสาธารณะให้ประชาชน

พลเมืองที่กระตือรือร้นเป็นส่วนสำคัญของสังคมประชาธิปไตยแบบตัวแทน พลเมืองที่กระตือรือร้นจะไม่ปล่อยให้การจัดสรรทรัพยากรของส่วนรวมเป็นบทบาทหน้าที่ของนักการเมืองเท่านั้น แต่พลเมืองที่กระตือรือร้นจะเข้าไปมีส่วนร่วม สอดส่องดูแล และพิทักษ์สิทธิของสาธารณะ สิ่งที่เป็นความท้าทายคือคุณสมบัติของพลเมืองที่กระตือรือร้นเป็นอย่างไร ในสังคมประชาธิปไตยของไทยจะปลูกฝังค่านิยมของความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นได้อย่างไร และที่สำคัญที่สุดการใช้อำนาจของรัฐเป็นการส่งเสริมหรือทำลายความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น

๒.๓.๒ ขบวนการทางสังคมใหม่

Vox Nostra (Nothing about Us without Us) หรือแปลว่า “ทุกเรื่องเกี่ยวกับเราต้องมีเรา” เป็นคำประกาศของการจัดตั้งสหประชาชาติคนพิการสากล (Disabled Peoples International: DPI) ในปี ๒๕๒๔ ซึ่งปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๐) มีสมาชิก ๑๓๐ ประเทศทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทย สหประชาชาติคนพิการสากล (DPI) ทำงานพิทักษ์สิทธิคนพิการและส่งเสริมการมีส่วนร่วมและโอกาสในสังคม ส่งเสริมการขับเคลื่อนงานคนพิการของแต่ละประเทศและทำงานในระดับเครือข่ายร่วมกับองค์กรระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรสหประชาชาติ องค์กรแรงงานระหว่างประเทศ และองค์กรอนามัยโลก เป็นต้น

คำประกาศของสหประชาชาติคนพิการสากลทำให้เห็นกลิ่นไอของการต่อสู้ ซึ่งมีการรวมตัวของคนพิการ เพื่อบอกกล่าวหรือเรียกร้องต่อสาธารณะ เจริญและต่อรองต่อรัฐบาล การขับเคลื่อนหรือขบวนการทางสังคมเปิดพื้นที่ในสังคมให้คนพิการได้มีส่วนร่วมและโอกาสอย่างเท่าเทียม

ขบวนการทางสังคม (Social Movement) มีนิยามแบบกว้าง ๆ ของการขับเคลื่อนของขบวนการภาคประชาชน สมชัย ภัทรธรรณันท์^{๑๑๑} ใช้คำว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม มีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ (๑) เป็นขบวนการในฐานะที่เป็นผู้ท้าทาย (Challenge) หรือผู้ปกป้องโครงสร้างหรือระบบแห่งอำนาจ หรือเป็นขบวนการทางสังคมที่ต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงทาง

^{๑๑๐} เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๕๖) การเมืองของพลเมือง: คู่สหัสวรรษใหม่. หน้า ๓๐ – ๓๒.

^{๑๑๑} สมชัย ภัทรธรรณันท์. (๒๕๕๙) ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และ การประท้วงทางการเมือง. หน้า ๑๕ – ๑๗.

สังคม (๒) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นปฏิบัติการรวมหมู่ (Collective Action) ของปัจเจกกลุ่ม หรือองค์กร (๓) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใช้การปฏิบัตินอกสถาบันการเมืองเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

ในทศวรรษ ๑๙๗๐ ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) ได้เสนอมุมมองใหม่ในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ทฤษฎีนี้ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ดังปรากฏบทความทางวิชาการในวารสารสำคัญด้านสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา **การระดมทรัพยากร (Resource Mobilization)** ปรากฏครั้งแรกในงานเขียนชื่อ Protest as a Political Resource ของ Michael Lipsky โดยชี้ให้เห็นว่าการประท้วงของเหล่าบรรดาคนจนไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนโยบายของรัฐโดยตรง พวกเขาจำเป็นต้องระดมพลังบุคคลที่สามารถสนับสนุน การสนับสนุนอย่างแข็งขันของสาธารณชนได้กลายเป็นแรงกดดันต่อนักการเมือง นำไปสู่การปรับนโยบายให้ตอบสนองต่อความต้องการของคนจน^{๑๑๒} Lipsky พบว่าการประท้วงของคนจนส่วนใหญ่ไม่ประสบผลสำเร็จ ที่สำเร็จเป็นผลมาจากการเข้าถึงทรัพยากร เช่น ผู้นำที่มีความสามารถ ผู้เข้าร่วมที่มั่นคงเด็ดเดี่ยว และการสนับสนุนทางการเงินที่โดยทั่วไปแล้วคนจนไม่สามารถเข้าถึงได้^{๑๑๓} แม้จะมีการพัฒนาทฤษฎีการระดมทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง แต่ทฤษฎีนี้ก็ถูกวิพากษ์มาตลอดโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นการเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และการเคลื่อนไหวที่มีผู้ปฏิบัติงานมืออาชีพเข้ามานำโดยสมาชิกหรือผู้ประสบปัญหาแทบจะไม่มีบทบาทเลย

การเกิดขึ้นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement: NSM) ดังกล่าวว่ายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา ส่วนทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เป็นผลผลิตของนักวิชาการยุโรปตะวันตก นักวิชาการในสหรัฐอเมริกาศึกษาพฤติกรรมแบบรวมหมู่ นักคิดในยุโรปตะวันตกส่วนใหญ่ยังคงศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในกรอบของลัทธิมาร์กซ์ โดยให้ความสนใจไปที่ความขัดแย้งระหว่างทุนกับแรงงาน ความแตกต่างทางชนชั้น การเคลื่อนไหวของกรรมกร และความเป็นไปได้ของการลุกฮือของคนงาน^{๑๑๔}

^{๑๑๒} สมชัย ภัทรธนานันท์. (๒๕๕๙) **ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และ การประท้วงทางการเมือง**. หน้า ๘๑ – ๘๗.

^{๑๑๓} Lipsky, Michael. (๒๕๕๙) อ้างใน สมชัย ภัทรธนานันท์. (๒๕๕๙) **ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และ การประท้วงทางการเมือง**. หน้า ๘๗.

^{๑๑๔} สมชัย ภัทรธนานันท์. (๒๕๕๙) **ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และ การประท้วงทางการเมือง**. หน้า ๑๘๑.

ขบวนการทางสังคมใหม่ เป็นแนวคิดใหม่ของกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมที่ใช้ในการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิสตรี สันติภาพต่อต้านนิวเคลียร์ และสิทธิของกลุ่มชายขอบหรือสิทธิชุมชน^{๑๑๕}

สุวิดา ธรรมมณีวงศ์ ได้ขยายความของขบวนการทางสังคมใหม่ว่ารวมไปถึงกิจกรรมทางการเมืองที่ต่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อการยกระดับการมีส่วนร่วมและสร้างพลเมืองไทยขึ้นมาอย่างกว้างขวาง ที่สามารถเข้าร่วมจัดการปัญหาของตนเองทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับเมือง นับเป็นรากฐานอันสำคัญที่บ่มเพาะและสร้างให้เกิดขบวนการของภาคประชาชน ทั้งยังมีความพยายามเชื่อมโยงภาคชนบทกับภาคเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ เราก็จะมองเห็นถึงสังคมที่มีความหวัง มองเห็นทางเลือกใหม่ ๆ วิธีการใหม่ ๆ^{๑๑๖}

ขบวนการทางสังคมใหม่ เกิดจากการรวมหมู่ของคนหลากหลายชนชั้น ซึ่งมีเป้าหมายในการขับเคลื่อนอย่างชัดเจน ในกรอบวิเคราะห์แบบขบวนการทางสังคมซ็อกเก็ตในเรือนชนชั้นเริ่มตกต่ำลงหลังจากมีขบวนการขับเคลื่อนทางสังคมแบบใหม่ เช่น ขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิเพื่อสิทธิพลเมืองของชาวอเมริกัน ขบวนการสิ่งแวดล้อมในยุโรป ขบวนการศาสนาแบบยึดมั่นในคัมภีร์ศาสนาอิสลาม (Fundamentalist Movement) ในตะวันออกกลาง ขบวนการเฟมินิสต์ ฯลฯ โดยทั้งหมดที่กล่าวถึงหากวิเคราะห์แบบขบวนการทางสังคมใหม่จะมีสิ่งที่มีลักษณะร่วมกัน คือ “... ขบวนการเหล่านี้เกิดขึ้นและเชื่อมโยงกับขบวนการประชาธิปไตยและได้เปลี่ยนจากความขัดแย้งเดิมคือ ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นกรรมมาชีพ มาเป็นการต่อสู้บนความต้องการผลประโยชน์และการจัดหาสวัสดิการ การต่อสู้เพื่อให้รับรองความแตกต่างหลากหลายเพื่อให้รับรองสิทธิทางการเมือง สิทธิในการปกป้องรูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิต สิทธิในอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล สิทธิในการดำรงอยู่ของชุมชน ฯลฯ...” ทั้งนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวที่มีรูปแบบการต่อสู้ผ่านเรื่องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง การก่อตัวของแนวคิดดังกล่าวมีฐานจากความขัดแย้งและปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นไม่ได้ใช้ “อาชีวะ” หรือ “ชนชั้น” เป็นตัวเชื่อมประสาน^{๑๑๗}

ความแตกต่างระหว่างแนวคิดขบวนการทางสังคมใหม่ กับกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดัน และแนวทฤษฎีชนชั้น แสดงได้ตามตารางที่ ๑ ดังนี้

^{๑๑๕} Pakulski. (๒๕๕๐) อ้างใน Nese Seray Kurt and Sevda Kose. (๒๕๕๘) *What's “New” in New New Social Movements : Case Study From Turkey*. Page ๒.

^{๑๑๖} สุวิดา ธรรมมณีวงศ์. (๒๕๕๔) “การเคลื่อนไหวทางสังคม” *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*. (ธันวาคม ๒๕๕๓ - พฤษภาคม ๒๕๕๔). หน้า ๔๐.

^{๑๑๗} ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (๒๕๕๕) *วิถีชีวิต วิธีสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. หน้า ๒๒ - ๒๓.

ตารางที่ ๑ ความแตกต่างระหว่างแนวคิดขบวนการทางสังคมใหม่กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดัน และแนวทฤษฎีชุมชนชั้น

ประเด็นหลัก	ขบวนการทางสังคมใหม่	กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดัน	แนวทฤษฎีชุมชนชั้น
๑. รากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งทางสังคม	- ความขัดแย้งใหม่ ๆ ในสังคม (ขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิ สิทธิพลเมือง สิ่งแวดล้อม อัตลักษณ์ ฯลฯ)	- การกระจายทรัพยากรในสังคม (Politics of Redistribution)	- ความสัมพันธ์ทางชนชั้น การกดขี่ขูดรีด
๒. ตำแหน่งแห่งที่ในสังคม	- ภาคประชาสังคม - ภาคประชาชน	- การเติบโตภายในระบอบการเมืองปกติ	- พื้นที่นอกรัฐ
๓. จุดหมาย/ยุทธศาสตร์	- เปลี่ยนค่านิยมและวิถีชีวิต/ปกป้องส่วนของสังคม - สร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม/ทางตรง - เอาอำนาจรัฐคืนมาจัดการเอง	- สร้างบูรณาการทางการเมือง/สิทธิทางการเมืองและเศรษฐกิจภายใต้สิทธิทางการเมือง	- การยึดอำนาจรัฐ - การปฏิวัติทางชนชั้น
๔. รูปแบบองค์กร	- เครือข่าย - ขบวนการระดับรากหญ้า	- องค์กรแบบราชการ - องค์กรสายบังคับบัญชา	- องค์กรจัดตั้ง
๕. ยุทธวิธีในการต่อสู้	- การท้าทาย ขัดขวางระบบการเมืองปกติ (Disruptive) - กระทำการโดยตรง (direct action) - การสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรม	- การระดมทรัพยากรทางการเมือง - การเจรจาต่อรอง	- การปฏิวัติ

ที่มา: ปรับปรุงจาก Scott, ๑๙๙๐:๑๙ โดย ประภาส ปันตบแต่ง^{๑๑๘} กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. เชียงใหม่ : มูลนิธิโฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, ๒๕๕๒, หน้า ๑๓๕.

^{๑๑๘} ประภาส ปันตบแต่ง. (๒๕๕๒) การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัยชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย. หน้า ๑๓๕.

ในงานของประภาส ปันตบแต่ง^{๑๑๙} ได้แยกประเด็นความแตกต่างระหว่างขบวนการทางสังคมใหม่ กลุ่มผลประโยชน์ และแนวทฤษฎีชนชั้น มี**ปัจจัยและเงื่อนไขการก่อเกิดทฤษฎีขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement Theory)** นั้นมีจุดเปลี่ยนผ่านเชิงโครงสร้าง ๓ ประการ คือ (๑) ขบวนการเหล่านี้ไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานของ “ปัญหาและความขัดแย้งของชนชั้นเดียว” ดังเช่นขบวนการทางสังคมในอดีตที่ทฤษฎีมาร์กซิสต์อธิบายไว้ แต่เป็น “การตอบโต้กับปัญหาและความขัดแย้งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งวางอยู่บนฐานหลากหลายชนชั้น” (๒) การก่อตัวของขบวนการทางสังคมแบบใหม่เริ่มมีในยุคหลังพัฒนาอุตสาหกรรม โดยมีจุดเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ไม่ผ่านกลไกทางการเมืองแบบเดิมที่ดำรงอยู่ คือ ผ่านพรรคการเมือง นักการเมือง หรือกลไกรัฐ ทั้งนี้มีเหตุผลคือ “ปัญหาและความขัดแย้งใหม่ ๆ เหล่านี้สลับซับซ้อนเกินกว่าที่สถาบันทางการเมืองในระบบปกติจะจัดการได้ ขบวนการเหล่านี้จึงได้แสวงหากลไกที่จะเปิดช่องทางการเมืองแบบใหม่ ที่มากกว่าสถาบันและกลไกทางการเมืองปกติในระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนจะสนับสนุนได้” และประการสุดท้าย (๓) ขบวนการทางสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นนี้มียุทธวิธีในการต่อสู้ คือ ไม่ได้เรียกร้องเกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม (ตามกรอบทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์) ไม่ได้ต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐเพื่อมุ่งสู่การปฏิวัติ (ตามแนวทฤษฎีชนชั้น) แต่ทั้งนี้เคลื่อนไหวเพื่อต้องการสร้าง “กติกากฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต” ช่วงชิงการนำในการสร้างค่านิยมหรือความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่ต่อสู้ หรือเป็นการสร้างวาทกรรมชุดใหม่ในเรื่องนั้น ๆ^{๑๒๐}

ภายหลังการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๙๑ พคท. ใช้ยุทธวิธี “ป่าล้อมเมือง” ชักชวนประชาชนเข้าต่อสู้โดยใช้อาวุธเพื่อยึดครองอำนาจรัฐ^{๑๒๑} ในช่วงหลังปี พ.ศ. ๒๕๓๑ การเมืองไทยเป็นพื้นที่ของนักการเมืองที่เต็มไปด้วยกลุ่มผลประโยชน์โดยมากเป็นตัวแทนของกลุ่มทุน กลุ่มทหารและข้าราชการ ดังการศึกษาของเก้งกิก กิติเรียงลาภ^{๑๒๒} การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทยภายหลังจากการล่มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์กลับไม่เคยเป็นพลังที่เป็นอิสระจากรัฐ ทุน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองภาคประชาชน

^{๑๑๙} ประภาส ปันตบแต่ง. (๒๕๕๒) **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม**. หน้า ๑๓๖.

^{๑๒๐} ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (๒๕๔๐) อ้างใน ประภาส ปันตบแต่ง. **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม**. หน้า ๑๓๖.

^{๑๒๑} คริส เบเกอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (๒๕๕๓) **ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย**. หน้า ๒๗๖ – ๒๗๗.

^{๑๒๒} เก้งกิก กิติเรียงลาภ. (๒๕๕๑) **การเมืองของการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ. ๒๕๓๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๙**. หน้า ๓๑๐.

ไม่เคยเป็นอิสระจากการพึ่งพิงสถาบันพระมหากษัตริย์และกองทัพ ส่งผลให้เราอาจจะต้องกลับมาทบทวนถึงสิ่งที่เรียกว่า “ภาคประชาชน” เสียใหม่ว่ามีสถานะอย่างไรในพื้นที่ของประวัติศาสตร์การเมืองไทยร่วมสมัย

ในขณะที่ระพี สาคริก^{๑๒๓} ได้แสดงความคิดเห็นว่า **ประชาธิปไตยมิใช่อยู่อันที่รัฐสภา และมีใช้อยู่ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น** หากมองได้ถึงพื้นฐานประชาธิปไตยน่าจะมองเห็นกระแสที่มุ่งไปยังสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวใกล้ใจในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นไปยังของชาวบ้านซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่และอยู่ในระดับล่าง นับตั้งแต่การรวมตัวในครอบครัว ชีวิตงานอาชีพที่มีศูนย์รวมซึ่งให้อีกส่วนร่วมกันคิดร่วมกันปฏิบัติเป็นของทุกคนในท้องถิ่น ชีวิตที่ร่วมกันจัดการศึกษาและอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อการพึ่งพาตนเองและปกครองตนเอง โดยเหตุที่รากฐานประชาธิปไตยจริงอยู่ในมวลสมาชิกทุกคนซึ่งเป็นส่วนของชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับประเวศ วะสี^{๑๒๔} ที่กล่าวว่าการเมืองไม่ได้มีแต่การเมืองของนักการเมืองเท่านั้น มีการเมืองของพลเมืองหรือคนทั้งหมดด้วย จึงมีความจำเป็นที่ต้องทำความเข้าใจเรื่องการเมืองภาคพลเมือง

จนกระทั่งหลังการยึดอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (รสช.) จนเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ใน พ.ศ. ๒๕๓๕ การขับเคลื่อนของพลังประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญนำไปสู่การมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด คำนี้ถึงสิทธิและการมีส่วนร่วมของประชาชนมาก อย่างไรก็ตามหลังการใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญ การเมืองก็ยังไม่ใช่การเมืองของประชาชนดังการศึกษาของ เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิสัน^{๑๒๕} พบว่าก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๘ การเมืองของขบวนการของชนชั้นกลาง (ภาคประชาชน) ยังคงจำกัดตัวอยู่ที่การเน้นการสร้างเครือข่ายแบบหลวม ๆ ระหว่างกลุ่มปัญหาต่าง ๆ และการมุ่งเน้นประเด็นเฉพาะหน้าของตนเอง มากกว่าที่จะเป็นการสร้างองค์กรต่อสู้แบบถาวรในระยะยาวที่มุ่งเน้นประเด็นการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างแบบองค์รวม (ยินยอมให้มีเผด็จการทหาร) นั่นคือ

^{๑๒๓} ระพี สาคริก. (๒๕๓๕) โอกาสของงานอาสาสมัครเอกชน กับการพัฒนาประชาธิปไตยของชาวบ้าน. หน้า ๑.

^{๑๒๔} ประเวศ วะสี. (๒๕๔๙) “สิทธิชุมชน: รากฐานการเมืองภาคพลเมือง” เวทีนโยบายสาธารณะ: เครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชน. มุขิตา เชื้อซัง และชูวัส ฤกษ์ศิริสุข บรรณาธิการ. หน้า ๙.

^{๑๒๕} เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และ เควิน ฮิววิสัน. (๒๕๕๒) “บทวิพากษ์การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่”. **ฟ้าเดียวกัน**. หน้า ๑๓๓.

การเมืองจึงเป็นการเมืองของนักการเมืองที่เป็นตัวแทนของทุนและอำนาจมากกว่าการเป็นตัวแทนของประชาชนตามปรัชญาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

การก่อเกิดและพัฒนาการศึกษาเรื่องขบวนการทางสังคมใหม่มักจะดำเนินการภายใต้กรอบคิดว่าการต่อสู้ของประชาชน เป็นการวิเคราะห์ทางชนชั้น (Class Analysis) ที่มุ่งเน้นการอธิบายตัวแสดงทางการเมืองที่อยู่ในใจกลางของความสัมพันธ์ทางการผลิตด้วยทฤษฎีมาร์กซิสต์แบบดั้งเดิม (Classical Marxist) ทั้งนี้ ปัจจัยและเงื่อนไขที่สัมพันธ์กับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย ภาพเหตุการณ์ที่สะท้อนการวิเคราะห์ทางชนชั้น (Class Analysis) ดั้งเดิม คือ แนวคิดและขบวนการสภาโรงงานที่เกิดขึ้นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ปี ค.ศ. ๑๙๑๙ - ๑๙๒๐

สภาโรงงาน (Factory Council) คือ ลักษณะของการจัดองค์กรรูปแบบใหม่ของชนชั้นแรงงานที่ประกอบด้วยชนชั้นแรงงานจากโรงงานอุตสาหกรรม การจัดรูปแบบองค์กรแตกต่างจาก “สหภาพแรงงาน (Trade Union)” ทั้งในแง่ของการจัดองค์กร เป้าหมาย วิธีคิด และจิตวิญญาณของชนชั้นแรงงาน โดยมีเป้าหมายสุดท้าย คือ การสร้างสังคมคอมมิวนิสต์ที่แท้จริง มุมมองของอันโตนิโอ กรัมสกี^{๑๒๖} กล่าวถึง “...สภาโรงงานว่าเป็นหน่ออ่อนในการฝึกฝนและขัดเกลาชนชั้นแรงงานเพื่อการนำไปสู่สังคมคอมมิวนิสต์ที่แท้จริง และเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งในการต่อต้านระบบทุนนิยม ทั้งยังทำหน้าที่เป็นตัวการสร้างจิตสำนึกเพื่อปลดปล่อยจากการครอบงำของระบบทุนนิยม อีกทั้งเป็นตัวเชื่อมประสานทางสังคม ทำหน้าที่ในการสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นกรรมาชีพ...”

โดยรูปแบบและความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในสภาโรงงานมีลักษณะของความ เป็นสหาย (Comradeship) ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การทำงานและการขับเคลื่อนของสภาโรงงานนี้มี ประเด็นที่น่าสนใจ ๖ ประเด็น^{๑๒๗} คือ (๑) เสริมสร้างความเข้มแข็งและความเป็นปึกแผ่นระหว่าง ชนชั้นแรงงานด้วยกัน - Develop Solidarity Among Worker (๒) เป็นองค์กรที่เชื่อมโยงระหว่าง ความรักกับความเป็นพี่น้อง - Link Between Comradeship and Affection (๓) เป็นพื้นที่ที่ทุกคน ในโรงงานได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่า - Everyone is Indispensable (๔) เป็นสถานที่ซึ่งเหมาะสม กับผู้คนทุกคน - Everyone is in a Proper Place (๕) เป็นที่ที่ทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบในการผลิตใน ด้านต่าง ๆ - Everyone has a Place for Function และ (๖) สภาโรงงานมีกลไกหลักในการ สร้างเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชนชั้นแรงงาน และกระตุ้นจิตวิญญาณแบบใหม่ของชนชั้น กรรมาชีพอีกด้วย ซึ่งทั้งหมดได้พัฒนามาเป็น “ทฤษฎีสภาโรงงาน” (The Theory of the Factory

^{๑๒๖} วุชรพล พุทธิรักษา. (๒๕๕๗) บทสำรวจความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรัมสกี. หน้า ๘๘.

^{๑๒๗} วุชรพล พุทธิรักษา. (๒๕๕๗) บทสำรวจความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรัมสกี. หน้า ๘๓.

Council) ของกรัมซี่ โดยมีเป้าหมายให้ผู้คนเข้าร่วม ความสัมพันธ์ในองค์กร ฯลฯ หากเปรียบเทียบระหว่างสภาโรงงานกับสหภาพแรงงานสรุปภาพรวมตามตารางที่ ๒ ดังนี้

ตารางที่ ๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสภาโรงงานกับสหภาพแรงงาน

ประเด็นเปรียบเทียบ	สภาโรงงาน (The Council)	สหภาพแรงงาน (The Union)
เป้าหมาย	<ul style="list-style-type: none"> -ต่อต้านระบบทุนนิยม - การปฏิวัติระบบทุนนิยม - สังคมคอมมิวนิสต์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียกร้องสิทธิแรงงาน - เรียกร้องค่าแรง - ยังอยู่ได้ในระบบทุนนิยม - มิได้มีเป้าหมายจะปฏิวัติระบบทุนนิยม
ผู้คนที่เข้าร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - คนจากหลากหลายอาชีพ - ฐานการสนับสนุนกว้างกว่า 	<ul style="list-style-type: none"> - คนงานในโรงงาน/บริษัท
ความสัมพันธ์ในองค์กร	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นความเป็นมิตร ปกป้องหรือกัน - เป็นความเป็นปึกแผ่นในแนวราบ และ Bottom up - เป็นที่ให้ความรู้ทางการเมืองและสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย 	<ul style="list-style-type: none"> - ตัวแบบที่เป็นทางการ - มีสายการบังคับบัญชา - สั่งการแบบ Top down - เป็นองค์กรที่เข้าร่วมเพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน
ผู้ที่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ผลิต คนงาน/ชนชั้นกรรมาชีพ 	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าของกิจการ/ชนชั้นนายทุน
ความเป็นประชาธิปไตย	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นประชาธิปไตยของแรงงานอย่างแท้จริง 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นเสรีนิยมประชาธิปไตยแบบรัฐสภา

ที่มา: บทสำรวจความคิดเห็นทางการเมืองของ อินโดนีโอ กรัมซี่^{๑๒๘}

ในงานของวัชรพล พุทธรักษา ได้รวบรวมความคิดเห็นทางการเมืองของ อินโดนีโอ กรัมซี่ ได้สรุปองค์ประกอบสำคัญ “ทฤษฎีสภาโรงงาน” คือ การให้ความสำคัญกับ “มนุษย์” ในฐานะที่เป็นผู้สร้างและกำหนดความเป็นไปในประวัติศาสตร์ กรัมซี่จึงเสนอว่าบุคคลที่จะเข้าร่วมใน

^{๑๒๘} วัชรพล พุทธรักษา. (๒๕๕๓) บทสำรวจความคิดเห็นทางการเมืองของ อินโดนีโอ กรัมซี่. หน้า ๙๓.

สภาโรงงานและเป็นผู้ที่จะนำไปสู่การปฏิวัติโดยชนชั้นกรรมาชีพนั้นจะต้อง “ปฏิวัติ” (Revolutionary) จากแนวคิดดังกล่าวนำมาสู่การยกตัวอย่างเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ขับเคลื่อนขบวนการทางสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดดังกล่าว ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๙๒๐ เกิดภาวะอัตราเงินเฟ้อสูงอันเนื่องมาจากภาวะหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ที่เมืองตูริน ประเทศอิตาลี เหตุการณ์รวมตัวกันของคณะกรรมการรูปแบบของสภาโรงงาน คือ FIOM (Italian Federation of Metal-Mechanical Workers) สาเหตุโดยสรุปเกิดจากกลุ่มนายจ้างได้ยกเลิกสัญญาจ้างงานใหม่ ทำให้ค่าแรงที่ได้รับนั้นไม่พอต่อรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น เจรจาต่อรองระหว่างแรงงานกับกลุ่มนายจ้าง แต่ก็ถูกปฏิเสธจึงนำมาสู่การเข้ายึดครองโรงงาน โดยกรรมกรได้ยึดครองหน่วยการผลิต รวมกว่า ๒๘๐ แห่งในอิตาลี การยึดครองโรงงานดำเนินไปราวสองสัปดาห์ก็เกิดปัญหามากมาย เช่น การดูแลระเบียบวินัย การจัดการภายใน การจัดหาคนมาทำงานทำหน้าที่แทนผู้ไม่มาทำงาน การลักเล็กขโมยน้อย การลงโทษผู้กระทำผิดด้วยการนำตัวไปกักขัง เป็นต้น แต่ปัญหาใหญ่ที่สุดคือการขาดแคลนวัตถุดิบ (Raw Material) ในการผลิตจากผู้ส่ง (Supplier) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า “ถึงแม้ว่ากลุ่มกรรมาชีพสามารถยึดโรงงานอุตสาหกรรมมาดำเนินการผลิตด้วยตนเองได้ แต่อำนาจการปกครองยังคงอยู่ในมือของนายทุน อำนาจในการปราบปรามยังคงอยู่ที่ตำรวจและทหารซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลแบบนายทุน

ภาพสะท้อนที่สำคัญ คือ ในเหตุการณ์ยึดโรงงานดังกล่าวที่อิตาลี นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นไม่ได้สนับสนุนขบวนการสภาโรงงาน โดยใช้วิธีการ “นิ่งเฉย” (Do nothing) และรอให้สถานการณ์คลี่คลายไปเอง เมื่อผ่านสถานการณ์การต่อรองและเจรจาระหว่างกันไปแล้วเกือบเดือน รัฐบาลอิตาลีจึงเริ่มกดดันกลุ่มกรรมาชีพโดยใช้มาตรการทางธนาการไปกดดันนายจ้างอีกทอดหนึ่ง สุดท้ายยทฤษฎีสภาโรงงานก็ได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรมอีก แต่ถือเป็นบทเรียนที่นำมาสู่การต่อยอดทำให้กริมซีได้เสนอแนวความคิดใหม่เรื่อง “การครองอำนาจนำ (Hegemony)” และถือเป็นการก่อตัวซึ่งเป็นพื้นฐานแนวทางการขับเคลื่อนใหม่ ๆ ในสังคมยุคต่อมา

ในงานของวัชรพล พุทธิรักษา^{๑๒๙} ได้เสนอความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กริมซี เรื่อง “การครองอำนาจนำ (Hegemony)” และถือเป็นการก่อตัวเป็นพื้นฐานแนวทางการขับเคลื่อนในสังคมยุคต่อมา กริมซีสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดการวิเคราะห์เชิงชนชั้นแบบมาร์กซิสต์ดั้งเดิมไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างเพียงพอ การขับเคลื่อนต้องคำนึงถึงการครองอำนาจนำ (Hegemony) จึงจะสามารถนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงได้ กริมซีให้ความสำคัญกับบทบาทของโครงสร้างส่วนบนคืออำนาจรัฐและอำนาจตามกฎหมาย หรือรัฐและสังคมการเมือง (Political Society) กับโครงสร้างส่วนล่างหรือประชาสังคม (Civil Society) การยึดครองโครงสร้างส่วนล่าง

^{๑๒๙} วัชรพล พุทธิรักษา. (๒๕๕๗) บทสำรวจความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กริมซี. หน้า ๙๓.

(Sub Structure) ให้ความสำคัญกับปรัชญาวัตถุนิยมโดยเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่วนโครงสร้างส่วนบน (Super Structure) ให้ความสำคัญกับอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรม การครองอำนาจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ครองอำนาจสามารถสร้างภาวะการครองอำนาจเหนือโครงสร้างทั้งสองส่วนของสังคม^{๑๓๐}

การก่อตัวของสงครามโลกครั้งที่ ๒ (World War II) โดยภาพรวมเป็นความขัดแย้งทางทหารระดับโลกตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๙ – ๑๙๔๕ ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเทศส่วนใหญ่ในโลก รวมทั้งรัฐมหาอำนาจทั้งหมด แรงงานในประเทศผู้ร่วมสงครามรวมตัวกันเป็นพันธมิตรทางทหารโดยมีคู่สงครามสองฝ่าย คือ ฝ่ายสัมพันธมิตรและฝ่ายอักษะ ผลกระทบจากสงครามได้เปลี่ยนแปลงการวางแนวทางการเมืองและโครงสร้างสังคมของโลก องค์กรสหประชาชาติถูกสถาปนาขึ้นเพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศและเพื่อป้องกันความขัดแย้งในอนาคต สหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตก้าวเป็นอภิมหาอำนาจของโลกและนำไปสู่ความขัดแย้งบนเวทีแห่งสงครามเย็น (ซึ่งได้ดำเนินต่อมาอีก ๔๖ ปี ภายหลังจากยุติสงครามโลกครั้งที่ ๒)

บริบททางเศรษฐกิจและสังคมยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ การพัฒนานำมาสู่การทุ่มเทขีดความสามารถทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ นำมาสู่เงื่อนไขของการปรับปรุงการผลิตขนาดใหญ่ ขณะเดียวกันเวทีการเมืองระหว่างประเทศยอมรับหลักการการกำหนดการปกครองด้วยตนเอง เร่งให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเอกราชในทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกาพร้อม ๆ กับที่หลายประเทศได้มุ่งหน้าฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ได้รับ ความเสียหายระหว่างสงคราม และเกิดการบูรณาการทางการเมืองขึ้นทั่วโลกในยุคนี้

การก่อเกิดและพัฒนาการศึกษาเรื่องขบวนการทางสังคมจึงเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่แนวคิดหลักถูกพัฒนาต่อยอดมาจากความว่านหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ ๑๙๔๐ – ๑๙๕๐ การกระทำรวมหมู่ (Collective Action) เป็นรูปแบบของความขัดแย้งทางชนชั้น และมองว่าชนชั้นเป็นความแตกต่างทางผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจภายในโครงสร้างความสัมพันธ์ทางการผลิต-วิธีการผลิต โดยแบ่งชนชั้นใหญ่ ๆ ในสังคมออกเป็นเจ้าที่ดิน นายทุนอุตสาหกรรม และชนชั้นกรรมาชีพ อย่างไรก็ตามการศึกษาของกรีมซีสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดการวิเคราะห์เชิงชนชั้นแบบมาร์กซิสต์ดั้งเดิมไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างเพียงพอ การต่อสู้ที่เกิดขึ้นตามทฤษฎีแรงงานไม่ใช่เรื่องของชนชั้นหรือกลุ่มอาชีพ แต่ต้องคำนึงถึงการครองอำนาจนำ (Hegemony) จึงจะสามารถนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงได้

^{๑๓๐} ธนศักดิ์ สายจำปา. (๒๕๕๗) การเมืองของความปรารถนากับการศึกษาการเคลื่อนไหวของพันธมิตร

ประชาชนเพื่อประชาธิปไตย. (รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). หน้า ๓๑.

งานการศึกษาผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ^{๑๓๑} ได้สรุปอธิบายจุดเริ่มต้นของแนวคิด ขบวนการทางสังคมใหม่ว่าถูกพัฒนาขึ้นภายใต้ “สังคมอุตสาหกรรมและการพัฒนาระบบ ประชาธิปไตยที่ก้าวหน้า” ขับเคลื่อนโดย “ชนชั้นกลาง” ซึ่งจุดเด่นของผู้ขับเคลื่อนที่เป็นชนชั้นกลาง คือ เป็นผู้มีการศึกษา มีทักษะ จึงทำให้ประเด็นปัญหาและความขัดแย้งใหม่ ๆ มุ่งไปที่ค่านิยมใหม่หรือ ประเด็นเรื่องคุณภาพชีวิตที่มากไปกว่าปัจจัยการผลิต ค่าจ้าง สวัสดิการสังคมซึ่งเป็นปัญหาด้าน เศรษฐกิจ สิทธิพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างในประเทศกำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา แต่เป็นประเด็นเรื่องสิทธิที่เท่าเทียมและศักยภาพของบุคคล ดังนั้น การต่อสู้หรือพื้นที่ทางการเมือง ของขบวนการทางสังคมใหม่จึงเป็นการต่อสู้ในอาณาบริเวณ “อัตลักษณ์และวัฒนธรรม” หรืออยู่ใน พื้นที่ทางสังคมมากกว่าเป็นการต่อสู้ในอาณาบริเวณของ “การเมืองและเศรษฐกิจ”

นอกจากนี้งานของพฤทธิสถาน ชุมพล^{๑๓๒} ได้สรุปลักษณะสำคัญความ “ใหม่” ของ ขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement) แบ่งเป็น ๓ ประเด็น คือ (๑) เป็นขบวนการทาง “สังคม” มากกว่าที่จะเป็นขบวนการทาง “การเมือง” เพราะให้ความสนใจในเรื่องค่านิยมและวิถีชีวิต จุดมุ่งหมาย คือ การระดมใน “สังคมประชา” ซึ่งมีส่วนสำคัญสำหรับกิจกรรมในอาณาบริเวณ สาธารณะ (Public Sphere) เพื่อสังคมโดยรวมและไม่ได้มุ่งที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐหรือ ครอบงำอำนาจรัฐ (๒) สร้างจุดหมายและยุทธศาสตร์โดยหลักตั้งฐานที่มั่นอยู่ใน “สังคมประชา” ที่เน้น การกระทำอ้อมรัฐ (Bypass the State) ไม่สนใจที่จะติดต่อหรือท้าทายอำนาจรัฐโดยตรง รวมตัวกัน เคลื่อนไหวในลักษณะการทำกิจกรรมและมีลักษณะอุดมการณ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic) เป็นหลัก เพื่อปกป้อง “สังคมประชา” จากการก้าวก้าวโดยรัฐ และ (๓) กำหนดยุทธวิธีในการต่อสู้ไปที่ “นวัตกรรมเชิงวัฒนธรรม” (Culture Innovation) การสร้างสรรค์วิถีชีวิตใหม่ที่ท้าทายค่านิยมเดิม ๆ และการเน้นสัญลักษณ์และความมีตัวตน ทั้งนี้เพราะเหตุผลที่ต้องการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาวิถีชีวิต ใหม่ ๆ ขึ้นมาเป็นทางเลือก (Alternative Life-Styles)

นักวิเคราะห์ทฤษฎีได้พยายามถกเถียงเกี่ยวกับ “ขบวนการทางสังคมใหม่” สามารถ เกิดขึ้นได้ทุกประเทศที่เป็นทุนนิยมทั้งในยุโรปและอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะเป็น “สังคมอุตสาหกรรมและการ พัฒนาระบบประชาธิปไตยที่ก้าวหน้า” ในการนี้ เมื่อวิเคราะห์ในประเด็น “สังคมประชา” ที่ก่อเกิด และมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมย่อมมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน

ทั้งนี้นักทฤษฎีได้พยายามจะสร้างกรอบการวิเคราะห์เฉพาะหรือให้ความสำคัญกับ “ประเทศโลกที่สาม” อธิบายว่าเงื่อนไขการเกิดขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement)

^{๑๓๑} ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (๒๕๔๕) *วิถีชีวิต วิถีสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. หน้า ๑๑ – ๑๕.

^{๑๓๒} พฤทธิสถาน ชุมพล. (๒๕๔๖) “ความหมายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม” ใน *สิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา (บรรณาธิการ). คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย*. หน้า ๓๓๙ – ๓๔๑.

ซึ่งจะมีมิติด้านอัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่มีค่านิยมใหม่ ๆ หรือมีขบวนการทางสังคมที่มีลักษณะปกป้องวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่ม (Life-Style) หรือประเทศเหล่านี้ก็เกิดจากประเด็นปัญหาความล้มเหลวของระบบการเมืองปกติ ทั้งสถาบันนิติบัญญัติ สถาบันบริหารหรือรัฐบาลที่ตั้งอยู่บนทฤษฎีการมีส่วนร่วมที่เน้นการเลือกตั้ง ซึ่งการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้เป็นมายาคติ (Myth) มิใช่การมีส่วนร่วมจริงเป็นแต่เพียงวาทกรรมการพัฒนาที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อทำให้ไม่เป็นการเมือง การทำลายและลดความเป็นการเมืองลง (De-Politicize) เช่น การทำให้เกิดปัญหาการพัฒนา ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เมื่อการพัฒนาไปกระทบกับชีวิตชาวบ้าน รัฐและทุนเข้าไปแทรกแซงคนชนบท บทบาทรัฐเพิ่มมากขึ้นและเข้าไปมีอำนาจคุมบังคับ ขบวนการทางสังคมระดับรากหญ้า (Grassroots Movement) จึงเกิดขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการแสวงหาเครื่องมือทางการเมืองใหม่ ๆ ของประชาชน ดังนั้น จึงสามารถอธิบายได้ว่าขบวนการทางสังคมเป็นความพยายามที่จะเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ทางการเมือง เพื่อให้ผู้คนเข้าไปสู่ “การต่อสู้ทางการเมืองและเป็นการสร้างค่านิยมทางการเมืองแบบใหม่ด้วยการดึงเอาประเด็นต่าง ๆ ที่ถูกการเมืองแบบเก่าปิดกั้นและกดทับเอาไว้ด้วยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพียงโหวต เพื่อให้มีช่องทาง กลไกที่สามารถเชื่อมต่อระหว่างชีวิตสาธารณะภายในสังคมประชา กับพื้นที่การเมืองปกติ”

การวิเคราะห์การเมืองร่วมสมัยในทางรัฐศาสตร์กระแสหลักมีอิทธิพลทางความคิดจากการวิเคราะห์ทางชนชั้น (Class Analysis) อย่างมาก โดยเฉพาะเพื่อศึกษา “การเมืองของชนชั้นล่าง” หรือเรียกว่า “การเมืองภาคประชาชน” ซึ่งใช้อธิบายร่วมกับทฤษฎีการทำให้ทันสมัย (Modernization) มาอธิบายการเมืองผ่านมโนทัศน์ระบบอุปถัมภ์ (Patron-Client System) ซึ่งได้สร้างบทสรุปแบบสูตรสำเร็จว่า ชนชั้นล่างทั้งในชนบทและในเมืองมีลักษณะอ่อนแอ และไม่มีจิตสำนึกทางการเมืองแบบประชาธิปไตย การสร้างประชาธิปไตยจึงต้องมาจากชนชั้นสูงและชนชั้นกลางแบบ “บนลงล่าง” เท่านั้น ข้อสรุปดังกล่าวข้างต้นได้รับความนิยมนลดลง ทั้งนี้ปรากฏการณ์เคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชนในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง การเกิดและเติบโตขององค์กรนอกระบบราชการ (Extra-Bureaucracy) การเดินขบวนชุมนุมประท้วงและการรวมตัวกันเพื่อสร้างพลังทางการเมืองได้กลายเป็นปรากฏการณ์ปกติในสังคม ไม่ว่าจะเป็นคนจนชนชั้นกลางและคนชั้นสูง อาจกล่าวได้ว่าคนทุกชนชั้นได้ออกมาทำการรวมหมู่ (Collection Action) ในรูปแบบการเมืองบนท้องถนน^{๑๓๓}

ขบวนการทางสังคมใหม่เป็นขบวนการของภาคประชาชนเพื่อการมีนโยบายสาธารณะที่เหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะของประเวศ

^{๑๓๓} ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (๒๕๔๑) การเมืองบนท้องถนน ๙๙ วัน สมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย. หน้า ๑๓๖.

วะสี^{๑๓๔} ที่เห็นว่ากระบวนการนโยบายสาธารณะ ไม่ควรจรรวบรวมได้ข้อเสนอเพื่อเสนอต่อผู้มีอำนาจ แต่ควรจะเน้นที่การมีส่วนร่วมเรียนรู้ของทุกฝ่ายอย่างกว้างขวาง จนเกิดความเข้าใจของสังคม (Social Understanding) เป็นคุณค่าของสังคม (Social Value) และเป็นการปฏิบัติโดยสังคม (Social Practice) ส่วนข้อเสนอเป็นผลพลอยได้อย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับแนวคิดของไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม^{๑๓๕} ที่ว่าปัจจัยที่จะช่วยสร้างนโยบายสาธารณะของท้องถิ่นคือ (๑) ความเข้มแข็งหรือความสามารถในการเรียนรู้และจัดการพัฒนาตนเองของชุมชน (๒) การรวมตัวเป็นเครือข่ายของชุมชนต่างพื้นที่ (๓) การทำงานร่วมกันหลาย ๆ ฝ่ายในท้องถิ่น (๔) การมีนโยบายหรือมาตรการสนับสนุนจากส่วนกลาง

ปรากฏการณ์ในสังคมประชาธิปไตย ที่การเมืองเป็นพื้นที่ของนักการเมืองที่ส่วนมาก ยังไม่ได้ยินเสียงของคนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย ขบวนการทางสังคมใหม่ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนของพลเมือง เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนเหล่านี้เข้าถึงสิทธิและได้รับสวัสดิการสังคมที่มีความเป็นธรรม ดังข้อคิดเห็นของวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์^{๑๓๖} ที่ว่า การขับเคลื่อนสังคมไทยสู่สังคมฐานสิทธิ คนพิการจำเป็นต้องทราบว่าจะอะไรเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิมนุษยชนของคนพิการในมิติที่สังคมไทยยอมรับได้ด้วยการออกกฎหมายมารองรับให้ และสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิมนุษยชนของคนพิการในเรื่องใดที่เราต้องการให้สังคมไทยยอมรับและมีกฎหมายออกมารับรองในอนาคต เรื่องหลังนี้คนพิการไทยสามารถที่จะนำเอาอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการที่รัฐบาลไทยให้สัตยาบันแล้วนำมาเป็นพระคัมภีร์ เพื่อใช้เป็นหลักในการขับเคลื่อนสังคมไทยเข้าสู่สังคมฐานสิทธิสำหรับคนพิการอย่างอารยประเทศ

เช่นเดียวกับพิชญ์ เสงี่ยมพงษ์^{๑๓๗} มีข้อเสนอแนะให้คนพิการมีบทบาทที่มากกว่าเป็นเพียงกลุ่มเป้าหมายของนโยบายด้านคนพิการ โดยพยายามสร้างบรรยากาศทางการเมืองและบรรยากาศเชิงนโยบายที่เป็นบวกต่อประเด็นความพิการ โดยคนพิการควรดำเนินกิจกรรมเป็นกลุ่ม คือกลุ่มคนพิการซึ่งสามารถเรียกร้องรัฐให้แก้ไขปัญหามีอยู่ และอาจนำเสนอเนื้อหาสาระของนโยบายที่ต้องการไปพร้อมกับการเรียกร้อง และยังอาจร่วมมือกับภาครัฐในการดำเนินนโยบายด้านสวัสดิการคนพิการ ซึ่งก็คือการที่กลุ่มคนพิการร่วมกับภาครัฐปฏิบัตินโยบายสวัสดิการคนพิการ หรือกลุ่มคนพิการอาจจะพยายามขยายประเด็นความพิการออกสู่ความสนใจของสาธารณะ นั่นคือการทำให้ประเด็น

^{๑๓๔} ประเวศ วะสี. (๒๕๔๗) กระบวนการนโยบายสาธารณะ. หน้า ๒๑.

^{๑๓๕} ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม. (๒๕๔๘) “How To สุนโยบายสาธารณะ” นโยบายสาธารณะฉบับชุมชนเข้มแข็ง. ชูวิศ ฤกษ์ศิริสุข บรรณาธิการ. หน้า ๒๓ - ๒๔.

^{๑๓๖} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (มปป.) การขับเคลื่อนสังคมไทยสู่สังคมฐานสิทธิสำหรับคนพิการ. [เอกสารอัดสำเนา]. หน้า ๑ และ ๕.

^{๑๓๗} พิชญ์ เสงี่ยมพงษ์. (๒๕๕๑) รายงานผลการวิจัย ความพิการ: มุมมองด้านสิทธิและความเป็นปัญหาสังคม. หน้า iii.

ดูเป็นปัญหาสังคมในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้กลุ่มคนพิการยังอาจจะมองหาผู้ประกอบการนโยบายที่มีคุณลักษณะและคุณสมบัติที่สามารถช่วยผลักดันประเด็นคนพิการเข้าสู่ระบอบการพิจารณาของรัฐ

ผู้ศึกษาเห็นด้วยอย่างยิ่งกับข้อคิดเห็นดังกล่าวข้างต้น รวมไปถึงจนถึงการรวมพลังชุมชนไปจนถึงพลังภาคธุรกิจ ดังการศึกษาของเกษรา ชัยเหลือองอุไร^{๑๓๘} ที่มีข้อเสนอแนะต่อการจัดระบบสวัสดิการสังคมของไทย คือการมองหาพันธมิตรในการร่วมดำเนินงาน เช่น CSR^{๑๓๙} ชุมชน ประชาสังคม NGO^{๑๔๐} เพื่อให้เกิดการประสานงานอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดบริการที่หลากหลายขึ้น ประชาชนจะได้ประโยชน์ที่ตรงกับความต้องการมากกว่า ตลอดจนสร้างความตระหนักรู้ของประชาชนด้านสิทธิและหน้าที่ด้านสวัสดิการสังคม เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงระบบสวัสดิการสังคมว่าเป็นการร่วมกันดูแลของทุกคนในประเทศ ทั้งในส่วนของผู้ที่เสียภาษี ผู้เดือดร้อน และผู้ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคม ป้องกันการเอาเปรียบและลดภาวะการฉ้อโกง

อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มและขับเคลื่อนทางสังคมเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดนโยบายที่ดี และกลุ่มคนพิการก็มีพัฒนาการในการรวมกลุ่มที่ชัดเจน ดังการศึกษาของวิชัย จันทร์บุญ^{๑๔๑} พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการมีพัฒนาการมาจากการช่วยเหลือกันเองจนมาถึงการรวมกลุ่มเพื่อเรียกร้องกับหน่วยงานของรัฐเป็นส่วนใหญ่ มีเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของกลุ่มที่เคลื่อนไหว โดยมีรูปแบบการเคลื่อนไหว ได้แก่ การเคลื่อนไหวส่วนบุคคล เป็นการเคลื่อนไหวที่มีขั้นตอนไม่ซับซ้อน และการเคลื่อนไหวแบบกลุ่ม มีขั้นตอนที่หลากหลาย ซึ่งแบ่งออกเป็นการเคลื่อนไหวโดยกลุ่มองค์กรของคนพิการที่เป็นทางการและกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ

แต่ก็ไม่เป็นการง่ายสำหรับทุกกลุ่มในการสร้างขบวนการทางสังคมขึ้น ดังการศึกษาของกมลพรรณ พันพิ่ง และคณะ^{๑๔๒} พบว่าองค์กรของคนพิการที่ร่วมขับเคลื่อนด้านการดำรงชีวิตอิสระยังคงทำงานแบบแยกส่วนจึงเกิดพลังน้อย ต้องส่งเสริมการทำงานเป็นเครือข่ายให้เข้มแข็งขึ้น ความเข้มแข็งจากฐานรากจะเกิดพลังและการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง นอกจากนั้นการออกมาขับเคลื่อน

^{๑๓๘} เกษรา ชัยเหลือองอุไร. (๒๕๕๗) การศึกษาเปรียบเทียบระบบสวัสดิการสังคมระหว่างประเทศไทยและ **ประเทศสิงคโปร์**. (การศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารการทูต สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ). หน้า ๓๖.

^{๑๓๙} Corporated Social Responsibility หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจ

^{๑๔๐} Non-Government Organization หมายถึง องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐโดยมากหมายถึงองค์กรพัฒนาเอกชน

^{๑๔๑} วิชัย จันทร์บุญ. (๒๕๕๕) **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการ**. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น). บทความย่อ.

^{๑๔๒} กมลพรรณ พันพิ่ง. (๒๕๕๖) **การเรียนรู้ผ่านการกระทำ : การดำเนินโครงการการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการจังหวัดนนทบุรี นครปฐม และชลบุรี ระยะที่ ๑**. หน้า ๑๓๙.

สังคมก็อาจจะถูกตั้งคำถามถึงการศึกษาศึกษาของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^{๑๔๓} พบว่าองค์กรพัฒนาเอกชนกำลังเผชิญปัญหาความชอบธรรม ด้วยเหตุว่าสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง และกิจกรรมที่ทำเป็นกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม คนทำงานกลุ่มนี้จึงถูกตั้งคำถามว่าทำกิจกรรมเพื่อใคร เพื่อประโยชน์ส่วนตัวหรือไม่ คำถามเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจในสำนักสาธารณะ และยังมีสำนักสาธารณะ “การให้” ของคนไทยยังเป็นการให้เพื่อทำบุญมากกว่าการให้เพื่อหลักการของความถูกต้อง ความคิดเรื่อง “สิทธิ” ของคนไทยส่วนใหญ่ก็ยังไม่ชัดเจน องค์กรที่ทำงานด้านสิทธิจึงถูกตั้งคำถามว่าทำเพื่อใครและทำไปโดยมีเป้าหมายหรือผลประโยชน์ซ่อนเร้นหรือไม่ การเรียนรู้และปรับตัวของกลุ่ม การสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงการสนับสนุนซึ่งกันและกันของกลุ่มต่าง ๆ ตลอดจนความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลหรือประชาสัมพันธ์ผลการทำงานและการจัดการต่อสาธารณะ จึงนับว่าเป็นความท้าทายของขบวนการทางสังคมในประเทศไทย

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาให้ผู้กระทำ
การมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง สามารถเป็นผู้กระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการรื้อฟื้นต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม องค์ความรู้ และภูมิปัญญาของชุมชนในพื้นที่ที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการเคลื่อนไหวจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสร้างพื้นที่การยอมรับต่อสังคมภายนอก เป็นการสร้างพันธมิตรในการร่วมสนับสนุนแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น^{๑๔๔}

ในทางกลับกันการรวมกลุ่มจะไม่ประสบความสำเร็จหรือมีอุปสรรค หากไม่ให้ความสำคัญของการส่งเสริมจิตสำนึกร่วมกัน ดังการศึกษาของกมลพรรณ พันพิง^{๑๔๕} พบว่าการรวมตัวของกลุ่มคนพิการที่แบ่งตามลักษณะความบกพร่องของประเทศไทย ใช้แนวคิดการรวมตัวแบบหลวม ๆ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในทางการเมืองเมื่อเจอจาดำรงเกี่ยวกับนโยบายสังคม แต่ในทางปฏิบัติด้านการส่งเสริมความเข้มแข็งภายในองค์กรของคนพิการ กลับไม่ให้ความสำคัญของการส่งเสริม

^{๑๔๓} สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๕๖) **องค์กรสาธารณะประโยชน์ในประเทศไทย**. หน้า ๒๒๕ – ๒๒๖.

^{๑๔๔} ภัทร ยืนยง. (๒๕๕๔) **การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำสาขาดอนบนของประเทศไทย**. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). หน้า ๓๑๘.

^{๑๔๕} กมลพรรณ พันพิง. (๒๕๕๓) **อัตลักษณ์ การเสริมพลังอำนาจ และการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง: การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในสังคมไทย**. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสังคม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). หน้า ๒๓๕.

จิตสำนึกการเป็นคนพิการร่วมกัน แต่มุ่งแยกความเป็นกลุ่มย่อยและเน้นที่ความแตกต่างของความ ต้องการของสมาชิกกลุ่มย่อยต่าง ๆ สร้างขอบเขตพรมแดนระหว่างกันชัดเจน การคำนึงถึง อัตลักษณ์ที่เลื่อนไหลและซ้อนทับยังไม่ปรากฏตัวอย่างที่ดีในการนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ในทางกลับกันกลุ่มคนพิการยกเอาลักษณะที่แตกต่างมาใช้เป็นเกณฑ์การแบ่งกลุ่มอย่างเบ็ดเสร็จ เด็ดขาด

การอธิบายการกระทำรวมหมู่โดยใช้ทฤษฎีการระดมทรัพยากรและตัวแบบทาง การเมืองภายใต้ “ทฤษฎีกระบวนการทางการเมือง” ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการอธิบายที่ยึดติดอยู่ กับมติดองค์ความเคลื่อนไหวทางสังคมและมติดการเมืองมากเกินไป ต่อมาจึงนำมติดวัฒนธรรมเข้ามา เสริม โดยการเชื่อมมุมมองการระดมทรัพยากรกับมุมมองจิตวิทยาสังคมเข้าด้วยกัน” โดยเรียกแนวคิด ใหม่ที่ว่า “การสร้างกรอบโครง” (Framing)^{๑๔๖}

ในกลุ่มที่บุกเบิกทฤษฎีและนำมาวิเคราะห์กรอบโครง (Frame Analysis) เริ่มจาก Erving Goffman^{๑๔๗} ได้นิยามกรอบโครง (Frame) ว่า หมายถึง แผนผังหรือแบบแผนในการตีความ (Schemata of Interpretation) ซึ่งทำให้ปัจเจกชนสามารถกำหนดที่ตั้ง (Locate) รับรู้ (Perceive) ระบุ (Identify) และจัดประเภท (Label) เหตุการณ์ต่าง ๆ (Occurrences) ที่เกิดขึ้นในชีวิต (Life Space) ของพวกเขา รวมทั้งในโลกอันกว้างใหญ่ได้

นอกจากนี้ การมีตัวแบบการจัดระเบียบกรอบโครง (Frame Alignment Model) จะทำให้ปัญหาเป็นเรื่องของทุกคนในสังคมและสื่อสารออกไปด้วยสื่อเป็นกรอบในการอธิบายและมี กรอบการวิเคราะห์ใหม่นี้มองว่า “การตีกรอบและนำเสนอประเด็นเชิงสาธารณะในประเด็นปัญหาทาง สังคมไม่ได้เป็นผลโดยตรงจากโครงสร้างทางสังคมที่ตายตัว แต่ขบวนการทางสังคมต่างหากที่เป็น “ผู้ประกอบสร้างและพัฒนา” ประเด็นความขัดแย้งทางสังคม เช่น ขบวนการสิ่งแวดล้อม ขบวนการ สิทธิสตรี ขบวนการในมิติของเพศสภาพ ขบวนการในมิติของคนพิการ เป็นต้น สุดท้ายคือการกล่าวถึง Political Process ขบวนการเหล่านี้สร้างความยั่งยืนสู่การเมืองภาคพลเมือง

ในการขับเคลื่อนสังคมปัจจุบันสื่อมีบทบาทมากทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ผู้ขับเคลื่อน สังคมจะต้องศึกษาทำความเข้าใจและใช้ให้เป็นประโยชน์ การศึกษาเรื่องการเสนอวาระสาธารณะกรณี คัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยในสื่อมวลชนและสื่อของสหภาพฯ ของนิศาชล

^{๑๔๖} ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (๒๕๕๒) กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. หน้า ๒๕.

^{๑๔๗} McCarthy, John D. and Zald. Myer N. (๑๙๘๒) “Resource Mobilization and Social Movement : A Party Theory”. *American Journal of Sociology*. pp. ๑๒๑๒ – ๑๒๔๑.

ทวนทอง^{๑๔๘} ผู้ศึกษาสรุปว่า ผู้ใดกุมสื่อมวลชนผู้นั้นย่อมได้กุมอำนาจทางการเมือง การเมืองภาคประชาชนจะสามารถเติบโตได้ต่อเมื่อมีพื้นที่ของการสื่อสารประเด็นสาธารณะได้อย่างไม่ถูกปิดกั้น ระบบสื่อเพื่อสาธารณะที่จะไม่ได้รับการแทรกแซงจากภาครัฐและภาคธุรกิจจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยที่ต้องการให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและเข้มแข็งเพียงพอในการเท่าทันและร่วมตรวจสอบรัฐบาล รวมทั้งเป็นพลเมืองที่สามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากการใช้สื่อแล้ว การกำหนดวาทกรรมหรือสร้างการรับรู้ก็มีส่วนสำคัญ การศึกษาของกรองกาญจน์ การเนตร^{๑๔๙} เรื่องขบวนการคัดค้านโครงการท่าเรือ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ขบวนการได้สร้างเครือข่ายร่วมกับขบวนการต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหินบริเวณใกล้เคียงโดยได้รับความร่วมมือกับปัญญาชนอิสระ กลุ่มประมงพื้นบ้าน ผู้นำท้องถิ่น และเครือข่ายอื่น ๆ โดยสร้างวาทกรรมให้เห็นถึงผลกระทบในวงกว้างระดับประเทศหากดำเนินโครงการดังกล่าวนี้ เป็นการลดความชอบธรรมในการดำเนินนโยบายนี้พร้อมทั้งสร้างสำนึกร่วมของสาธารณะจนนำไปสู่การยกเลิกโครงการ

ขบวนการทางสังคมใหม่สามารถใช้การสื่อสารผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นบทกวีเรื่องเล่า หรือวรรณกรรม กันต์ฤทัย สืบสายเพชร^{๑๕๐} พบว่า เรื่องเล่า... พื้นที่สื่อสารสำหรับคนชายขอบ คนพิการใช้วรรณกรรมอัตชีวประวัติหรือเรื่องเล่าประสบการณ์เป็นพื้นที่สื่อสารตัวตนสร้างความหมายใหม่ให้กับคำว่าคนพิการให้เห็นถึงศักยภาพและความปรารถนาในการดำรงชีวิตอิสระเป็นการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างคนพิการและคนทั่วไป เป็นการชี้ให้เห็นความสำคัญและบทบาทของค่านิยมในการประกอบสร้างความรู้ความจริงทางสังคม จากการศึกษาพบว่าคนพิการผู้เล่าเรื่องมีค่านิยมซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากชีวประวัติ อุปนิสัย สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับคนในสังคม ก่อเกิดเป็นค่านิยมความรักอิสระ ความภาคภูมิใจในตนเอง ค่านิยมความสำเร็จในชีวิต การมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งค่านิยมนี้เป็นค่านิยมที่สอดคล้องกับคนทั่วไป สิ่งเหล่านี้มีส่วนประกอบสร้างความรู้ชุดใหม่เกี่ยวกับคนพิการเพื่อบอกเล่าให้

^{๑๔๘} นิศาชล ทวนทอง. (๒๕๔๙) การเสนอวาระสาธารณะกรณีคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยในสื่อมวลชนและสื่อของสหภาพฯ. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ

สื่อสารมวลชน ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). หน้า ๑๔๗ -๑๕๒.

^{๑๔๙} กรองกาญจน์ การเนตร. (๒๕๕๗) วาทกรรมเคลื่อนไหวทางสังคม : ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านโครงการท่าเรือ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). บทคัดย่อ.

^{๑๕๐} กันต์ฤทัย สืบสายเพชร. (๒๕๕๖) การสื่อสาร “ปรัชญาการดำรงชีวิตอิสระ” ในการเล่าประสบการณ์ของคนพิการ. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). หน้า ๑๙๒ - ๑๙๕.

คนในสังคมรับรู้ผ่านเรื่องเล่าประสบการณ์ที่มาจากชีวิตจริง ที่สำคัญคือผู้เล่าเรื่องแสดงค่านิยมที่นำไปสู่ความตึงตังสูงสุดของมนุษย์นั่นคือ การทำเพื่อผู้อื่นและการสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียม ในทางตรงกันข้ามการศึกษาของ กุลภา วจนสาร^{๑๕๑} พบว่า วรรณกรรมไทยส่วนหนึ่งกลับพบว่ากลายเป็นกระบวนการที่โดดเดี่ยวคนพิการ ทั้งพิการร่างกายและพิการทางจิตออกจากสังคมและสร้างสถานภาพทางสังคมเชิงลบให้แก่คนพิการ

นอกจากนี้แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory) สะท้อนการมีส่วนร่วมและการเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Synergy) หากพูดถึงการเมืองภาคพลเมือง หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องกล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วย ทั้งในฐานะที่เป็นแนวคิดพื้นฐานของการเมืองภาคพลเมืองและแนวคิดที่ใช้ขับเคลื่อนการเมืองภาคพลเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นได้ทั้งความชอบธรรมและยุทธศาสตร์ ขณะที่การมีส่วนร่วมมีหลากหลายวิธีและหลายระดับ การทำความเข้าใจการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างถ่องแท้จะช่วยให้การขับเคลื่อนการเมืองภาคพลเมืองเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ รวมถึงการเข้าถึงสิทธิดังแผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๗ – ๒๕๖๑)^{๑๕๒} กำหนดให้ส่งเสริมศักยภาพ และบทบาทของคนพิการและองค์กรของคนพิการ ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการตัดสินใจเชิงนโยบาย การทำกิจกรรม การนันทนาการ และการรวมกลุ่มของคนพิการ ในลักษณะพหุภาคีโดยส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลและจัดสวัสดิการแก่คนพิการในระดับพื้นที่ บทบาทของภาคเอกชนในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) ตลอดจนบทบาทของประชาชนทั่วไปในการปฏิบัติต่อคนพิการอย่างเข้าใจในสิทธิและศักดิ์ศรี และปรับเจตคติที่มีต่อคนพิการอย่างผู้ที่เท่าเทียมกัน

ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมมีผลต่อความต่อเนื่องและยั่งยืนของขบวนการทางสังคม หากพลเมืองตระหนักรู้ถึงประเด็นสาธารณะร่วมกันและมีส่วนร่วมจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง หากเป็นเพียงการเคลื่อนไหวเชิงประเด็นเฉพาะกิจโดยผู้เข้าร่วมไม่ได้เข้าใจประเด็นหรือมีส่วนร่วมอย่างแนบชิดย่อมส่งผลกระทบต่อขบวนการ การศึกษาของฉวีวรรณ เเด่นไพบูลย์ และคณะ^{๑๕๓} มีส่วนสัมพันธ์กับข้อคิดเห็นนี้กล่าวคือ ภาคประชาชนในประเทศไทยให้ความหมายและโครงสร้างของ

^{๑๕๑} กุลภา วจนสาร. (๒๕๔๘) ภาพตัวแทนคนพิการทางสังคมของคนพิการในสังคมไทย: กรณีศึกษาผ่านวรรณกรรมไทย. หน้า ๘๐.

^{๑๕๒} กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (๒๕๕๖) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๗ – ๒๕๖๑). หน้า ๗๖.

^{๑๕๓} ฉวีวรรณ เเด่นไพบูลย์ และคณะ. (๒๕๕๖) รายงานฉบับสมบูรณ์ กระบวนทัศน์พัฒนาการสร้างความเข้มแข็งและเมืองโดยภาคประชาชน. หน้า IV.

ประชาสังคม ๒ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบแรก เป็นการเคลื่อนไหวโดยการชุมนุม คัดค้าน เดินขบวนปิดถนน ยื่นหนังสือคัดค้าน ฟ้องร้อง ฯลฯ และ (๒) รูปแบบที่สอง เป็นการเคลื่อนไหวโดยการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เครือข่าย สมัชชา สมาพันธ์ สหพันธ์ มูลนิธิ ประชาคม รวมถึงการรวมกลุ่มขององค์กรภาคประชาชนในประเภทต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบและโครงสร้างการร่วมมือของภาคประชาชนในการพัฒนาเมืองและชุมชนในประเทศไทยนั้นมักเป็นการเคลื่อนไหวในระยะสั้น ซึ่งแสดงออกมาได้รูปแบบของการเรียกร้องผลลัพธ์ของการแก้ปัญหาในระยะสั้น ตรงกันข้ามกับโครงสร้างการร่วมมือของภาคประชาชนในประเทศญี่ปุ่นที่เป็นการเคลื่อนไหวในระยะยาวในรูปแบบของการทำงานเป็นเครือข่ายที่ผสมผสานการทำงานระหว่างทุกภาคีมุ่งผลลัพธ์ของการแก้ปัญหาในระยะยาว

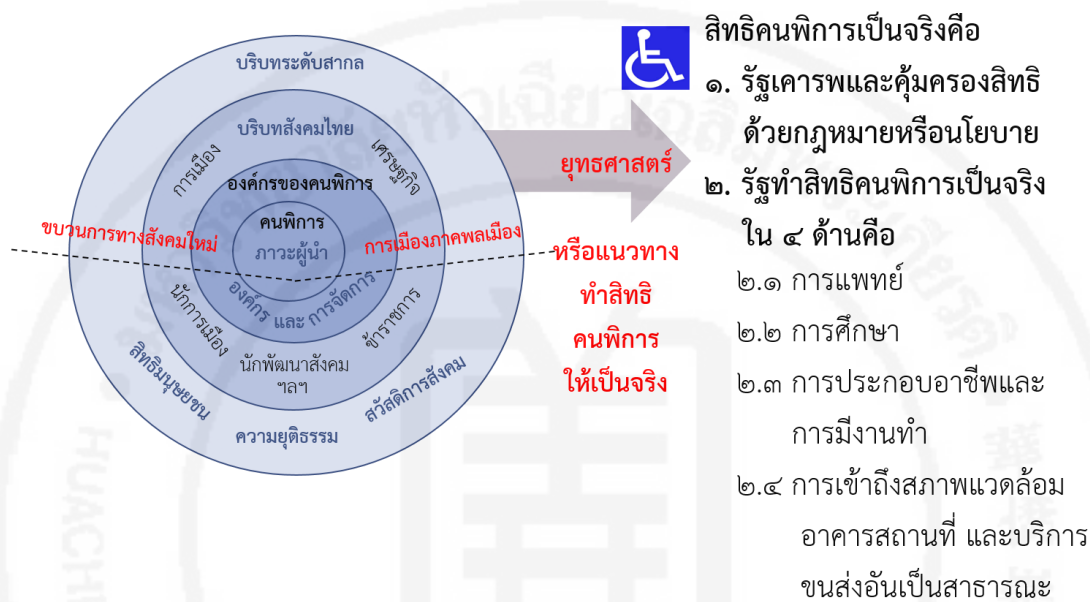
ขบวนการทางสังคมใหม่เกิดขึ้นพร้อมด้วยประเด็นเชิงสังคมที่มีความสลับซับซ้อน ไม่ใช่การต่อสู้เชิงชนชั้นดังในอดีต อย่างไรก็ตามขบวนการทางสังคมใหม่ยังมีการพัฒนาแนวคิดทฤษฎีอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม ผู้ศึกษานำขบวนการทางสังคมใหม่มาใช้ก็ด้วยการขับเคลื่อนหลักของคนพิการ เพื่อให้มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิและการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงนั้น โดยส่วนมากเป็นการใช้พลังเครือข่ายและมีการขับเคลื่อนด้วยพลังมวลชน แต่ในบริบทการขับเคลื่อนของคนพิการไทยไม่ใช่เพียงการขับเคลื่อนด้วยพลังมวลชนเท่านั้น แต่ยังประกอบด้วยวิธีการเข้าถึงอำนาจรัฐหรือการครองอำนาจรัฐที่แตกต่างกันไปตามห้วงระยะเวลาดังที่จะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

การเมืองภาคพลเมือง คือ การใช้พลังอำนาจของประชาชน โดยอาศัยขบวนการทางสังคมขับเคลื่อนให้รัฐบาลดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามความเดือดร้อนหรือประโยชน์สาธารณะที่กลุ่มเห็นว่ามีความจำเป็น ทั้งนี้โดยคำนึงถึงกิจการอันเป็นส่วนรวมของประเทศและสิทธิของประชาชนตามที่กฎหมายกำหนด แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้จะช่วยเป็นกรอบแนวทางสำหรับผู้ศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบสำคัญว่าคนพิการ ผู้นำคนพิการ และองค์กรของคนพิการมียุทธศาสตร์ในทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงได้อย่างไร มีความเป็นการเมืองภาคพลเมืองมากน้อยแค่ไหน อะไรคือปัจจัยของความสำเร็จและมองทิศทางการขับเคลื่อนในอนาคตต่อไปอย่างไรดังจะได้นำเสนอในบทต่อไป

๒.๔ กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบคิดในการศึกษาแสดงตามแผนภูมิและคำอธิบายดังแผนภูมิที่ ๔ ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๔ กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดนี้มาจากสมมติฐานที่ว่าสิทธิคนพิการจะเป็นจริงได้นั้นคนพิการที่มีภาวะผู้นำต้องรวมกลุ่มเป็นองค์กร มีการบริหารจัดการองค์กร และเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกับภาคส่วนต่าง ๆ ด้วยขบวนการทางสังคมใหม่หรือเป็นการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการ เพื่อให้ได้มาหรือสามารถใช้อำนาจรัฐ การขับเคลื่อนนี้มีฐานคิดด้านสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม และสวัสดิการสังคม ภายใต้บริบทสังคมไทยและบริบทโลกที่มีผลกระทบต่อการขับเคลื่อน

การขับเคลื่อนใช้ขบวนการทางสังคมใหม่ซึ่งสร้างการมีส่วนร่วม การรวมหมู่ กำหนดกรอบโครงหรือทิศทางเคลื่อนไหวให้ชัดเจน ในระหว่างทางของการเคลื่อนไหวนี้ใช้ยุทธศาสตร์ที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้ศึกษาได้เจาะลึกค้นหาคำตอบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนขบวนการทางสังคมหรือการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการ การส่งเสริมและพัฒนาผู้นำคนพิการรุ่นใหม่ การพัฒนาองค์กรด้านคนพิการและภาคีเครือข่าย อันจะนำไปสู่การทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง การพิจารณาว่าสิทธิเป็นจริงหรือไม่นั้นในการศึกษานี้พิจารณาในสองมิติคือ (๑) การทำให้รัฐเคารพในสิทธิคนพิการและมีการออกกฎหมายหรือนโยบายเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิคนพิการ และ (๒) การทำให้รัฐทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงหรือคนพิการเข้าถึงสิทธิใน ๔ ด้านคือ สิทธิด้านการแพทย์ สิทธิทางการศึกษา สิทธิด้านการประกอบอาชีพและการมั่งงานทำ และสิทธิด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะให้เป็นจริง

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาเป็นทั้งผู้ศึกษาและมีบทบาทเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักด้วย เป็นการศึกษาค้นหาข้อเท็จจริง มูลเหตุ รูปแบบการดำเนินงานและผลที่เกิดขึ้นของการเมืองภาคพลเมืองที่มีผู้นำคนพิการเป็นหลัก ศึกษาการรวมกลุ่มของคนพิการ การจัดองค์กร และการขบวนการทางสังคมของคนพิการ ตลอดจนนึกศึกษาแนวคิด ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะต่อประเด็นดังกล่าว โดยตีความ วิพากษ์ และกำหนดสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่แนวทางการกำหนดนโยบายหรือการปฏิบัติการเพื่อสิทธิที่เป็นจริงของคนพิการ

วิธีวิจัย แหล่งข้อมูลที่ทำการศึกษา เครื่องมือ การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล จริยธรรมในการศึกษา และแผนการดำเนินงานในการศึกษามีรายละเอียดของการวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๑ วิธีวิจัย

การวิจัยเป็นการแสวงหาความรู้ใหม่ซึ่งตั้งแต่มานานคริสตศักราชถึงยุคปัจจุบันมีวิวัฒนาการและเทคนิควิธีที่แตกต่างกันไป การศึกษานี้ผู้ศึกษาใช้วิธีวิจัยด้วยกระบวนการตีความ (Interpretive) ความคิดเชิงวิพากษ์ (Critical) และการกำหนดสร้าง (Constructivism) เพื่อศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ที่เป็นพลวัตท่ามกลางสภาวะแวดล้อมทางสังคม

วิธีวิจัยนอกจากการศึกษาจากเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเล่าของตนเอง (narrative of the self) ที่เน้นเรื่องเล่าและประสบการณ์ชีวิต แนวคิดสำคัญของแอนโทนี กิดเดนส์ (Antony Giddens) เห็นว่าการวิเคราะห์สังคมต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ชีวิตทางสังคมที่มีชีวิตชีวาและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา เหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่มีการวิเคราะห์การสนทนา (Conversation Analysis) ประสบการณ์ (Experience) ของมนุษย์ในชีวิตประจำวันความหลากหลายและมีความเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจโครงสร้างในบริบทการปฏิบัติทางสังคมในชีวิตประจำวันของผู้คนเพราะมีความสลับซับซ้อนและมีการปฏิบัติมากมายชุดที่ต่อเนื่องเป็นกระแสและก่อรูปเป็นสถาบันต่าง ๆ ขึ้น^{๑๕๔}

กระบวนการตีความในการศึกษา เป็นกระบวนการตีความในเชิงปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Paradigm) กับกระบวนการวิจัยที่เป็นธรรมชาติวิสัย (Naturalistic

^{๑๕๔} Giddens, Anthony. (๑๙๙๒) **Social Movements and social change**. Stanford : Stanford University Press. pp ๑๐๒๑.

Paradigm) เน้นกระบวนการวิจัยที่เป็นธรรมชาติสอดคล้องกับสิ่งที่ศึกษา สามารถเข้าถึงปรากฏการณ์ทางสังคม และกระบวนการทัศน์การวิจัยเชิงตีความ (Interpretive Paradigm) ที่เน้นกระบวนการวิจัยที่ให้ความหมายแก่ปรากฏการณ์ที่ศึกษา ทั้งสามกระบวนการทัศน์นี้มีพื้นฐานแนวคิดร่วมกันเพื่อศึกษาและสะท้อนความเป็นจริงอย่างลึกซึ้งด้วยวิธีการวิจัยที่เรียกรวมกันว่ากระบวนการทัศน์เชิงตีความ^{๑๕๕}

กลุ่มความคิดเชิงวิพากษ์ให้ความสำคัญกับพลวัตของสังคมและความรู้สึกหรือความคิดของมนุษย์ เป็นกระบวนการค้นคว้าหาคำตอบเชิงสร้างสรรค์ที่มุ่งหาโครงสร้างที่แท้จริงของปัญหาโดยให้คนในสังคมตระหนักรู้ถึงศักยภาพของตนในการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขปัญหา ด้วยการเสริมพลัง (Empowering) หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการติดต่อทางปัญญาให้กับกลุ่มที่ด้อยพลังหรือโอกาสทางสังคม^{๑๕๖} ทฤษฎีวิพากษ์มีเป้าหมายของการแสวงหาความรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงโลกโดยใช้วิธี “การสนทนาโต้ตอบ” (Dialogic Approach) มีทิศทางหาวิธีจัดจิตสำนึกที่ไม่ถูกต้องและพยายามให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมีจิตสำนึกและทักษะที่ต้องร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของผู้ถูกกดขี่นั่นเอง^{๑๕๗}

การกำหนดสร้าง ให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ด้วยประสบการณ์ของมนุษย์ที่ครอบคลุมวัฒนธรรม สถานการณ์และการกำหนดสร้างทางสังคม ความจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตมนุษย์มาจากตัวตนของเราเป็นกระบวนการทางปัญญาของเราเอง อัตลักษณ์ของเรา ชุมชนของเรา ตลอดจนความเป็นจริงทางสังคม ปทัสถานหรือบรรทัดฐาน บทบาท เจตคติ กลุ่มหรือสถาบันทางสังคม ล้วนเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดสร้างขึ้นของจิต ทุกสิ่งทุกประการล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดสร้างขึ้นทั้งสิ้น^{๑๕๘}

สิ่งสำคัญที่สุดในวิธีวิจัยนี้ คือการถอดความรู้จากการฟังผู้ให้ข้อมูลหลัก^{๑๕๙} ผู้ศึกษาในฐานะผู้ค้นเคยกับผู้นำคนพิการการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อค้นหาคำตอบตามโครงสร้างประเด็นการสัมภาษณ์สามารถพูดคุยกันได้อย่างลึกซึ้ง เข้าถึงความรู้ระดับลึกใต้ภูเขาน้ำแข็ง (Tacit Knowledge)^{๑๖๐}

ผู้ศึกษาใช้กระบวนการทัศน์ที่กล่าวมาสำหรับการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อตีความหมายของปรากฏการณ์หรือข้อเท็จจริงที่ค้นพบ ขณะเดียวในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นส่วนหนึ่ง

^{๑๕๕} สุทธิ ชัตติยะ และวิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์. (๒๕๕๓) **แบบแผนการวิจัยและสถิติ.**

(พิมพ์ครั้งที่ ๒ ฉบับปรับปรุงแก้ไข). หน้า ๑๕.

^{๑๕๖} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๖ – ๑๗.

^{๑๕๗} กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. (๒๕๕๐) **การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย.**

(พิมพ์ครั้งที่ ๒). หน้า ๓๕.

^{๑๕๘} กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. (๒๕๕๓) **ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ร่วมสมัย.** หน้า ๑๘๙ – ๑๙๑.

^{๑๕๙} โอภาส ปัญญา และโสฬส ศิริไสย์. (๒๕๕๐) **สร้างความรู้จากการฟัง.** หน้า ๑๓ – ๑๖.

^{๑๖๐} Northwest Earth Institute. (๒๐๑๖) **A System Thinking Model: The Iceberg.** [ออนไลน์]

แหล่งที่มา : <http://www.nwei.org/resources/iceberg/> (๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๐).

ของผู้นำคนพิการที่อยู่ในขบวนการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง จึงเป็นทั้งผู้ศึกษา ผู้ให้ข้อมูล และผู้วิพากษ์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มคนพิการ พร้อมทั้งกำหนดสร้างความจริงที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การเสริมพลังอำนาจคนพิการ (Empowerment) การค้นหาศักยภาพภายในจากผู้นำธรรมดาไปสู่สภาวะผู้นำที่แท้ (Authentic Leadership) พัฒนาการกระทำรวมกลุ่ม (Collective Action) การจัดการองค์กร (Organization Management) ยุทธศาสตร์ขบวนการทางสังคม (Social Movement Strategy) การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) เพื่อนำไปสู่การทำให้สิทธิคนพิการเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

๓.๒ แหล่งข้อมูล

ผู้ศึกษาทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูลหลัก ๒ แหล่งคือผู้นำคนพิการและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง และแหล่งข้อมูลทางเอกสารหรือสื่อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ ผู้นำคนพิการและผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้นำคนพิการและผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วยผู้นำคนพิการทุกประเภทความพิการรวม ๓๒ คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง ๑๐ คน รวมทั้งสิ้น ๔๒ คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ซึ่งเป็นประชากรเชิงประจักษ์ (Empirical Population) ที่ได้กำหนดคุณลักษณะเฉพาะที่จะใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะเป็นผู้คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามเงื่อนไขที่กำหนด นอกจากนั้นยังได้เพิ่มผู้ให้ข้อมูลหลักหลังจากสัมภาษณ์บุคคลที่กำหนดแล้วพบว่ายังมีบุคคลสำคัญที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาโดยคำแนะนำของผู้ให้สัมภาษณ์ (Referral System or Snowball) บุคคลผู้เป็นแหล่งข้อมูลหลักทั้ง ๒ กลุ่มมีรายละเอียดดังนี้

๑) **กลุ่มผู้นำคนพิการ** จำนวน ๓๒ คน เป็นแกนนำคนพิการหรือผู้ปกครองคนพิการที่ผลักดันให้มีกฎหมายคนพิการตั้งแต่ฉบับแรกคือพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ผลักดันพระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง แกนนำคนพิการที่ผลักดันการเข้าถึงสิทธิของคนพิการในระบบขนส่งมวลชนรถไฟลอยฟ้าบีทีเอส รถเมล์ซานต้า เป็นต้น รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ตำแหน่ง และบทบาทสรุปได้ดังนี้

(๑) **กลุ่มผู้นำคนตาบอด** จำนวน ๘ คน ได้แก่ ผู้นำยุคบุกเบิกการรวมกลุ่มคนตาบอด อดีตนายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย อดีตประธานสภาคนพิการฯ นายกสมาคมคนตาบอดฯ คนปัจจุบัน และผู้นำคนตาบอดที่มีบทบาทสำคัญในงานด้านคนพิการระดับชาติ

(๒) **กลุ่มผู้นำคนหูหนวก** จำนวน ๔ คน ได้แก่ อดีตผู้ก่อตั้งและประธานชมรมศิษย์เก่าคนหูหนวกตั้งแต่ยุคปี ๒๕๑๒ อดีตนายกสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย อดีตประธานสภา

คนพิการฯ นายกสมาคมคนหูหนวกฯ คนปัจจุบัน และผู้นำคนหูหนวกที่มีบทบาทสำคัญในงานด้านคนพิการระดับชาติ

(๓) **กลุ่มผู้นำคนพิการทางกาย** จำนวน ๑๒ คน ประกอบด้วย อดีตนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย อดีตผู้ร่วมก่อตั้งสภาคนพิการฯ อดีตประธานสภาคนพิการฯ นายกสมาคมฯ คนปัจจุบัน และผู้นำคนพิการทางกายที่มีบทบาทสำคัญในงานด้านคนพิการระดับชาติ

(๔) **กลุ่มผู้ปกครองคนพิการ** ๘ คน ประกอบด้วยผู้แทนจาก ๓ สมาคมดังนี้

(๔.๑) **สมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย** จำนวน ๓ คน ได้แก่ อดีตกรรมการสมาคมฯ ตั้งแต่ยุคจัดตั้ง อดีตนายกสมาคมฯ อดีตประธานสภาคนพิการฯ และนายกสมาคมฯ คนปัจจุบัน

(๔.๒) **สมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย)** จำนวน ๒ คน ได้แก่ ผู้ยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งสมาคมและเป็นนายกสมาคมตั้งแต่จดทะเบียนจัดตั้งถึงปัจจุบัน อดีตประธานสภาคนพิการฯ และแกนนำสมาคมฯ ที่มีบทบาทสำคัญต่อสมาคมฯ

(๔.๓) **สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย** จำนวน ๓ คน ได้แก่ ผู้นำซึ่งก่อตั้งสมาคมฯ อดีตนายกสมาคมฯ แกนนำคนสำคัญ และนายกสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทยคนปัจจุบัน

การกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก พิจารณาจากระยะเวลาของการรวมกลุ่มประวัติความเป็นมา และบทบาทของผู้นำของแต่ละองค์กร

การเลือกกลุ่มเป้าหมาย พิจารณาจากคนพิการที่แสดงบทบาทนำ ได้แก่ ผู้ชักชวนเพื่อนคนพิการให้เข้าร่วมกลุ่มเพื่อจัดตั้งองค์กรของคนพิการในยุคจัดตั้ง ผู้ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งประธานสภาคนพิการฯ หรือนายกสมาคมคนพิการฯ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งถึงปัจจุบัน ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันกฎหมาย การเสนอแนะ หรือเข้าไปเป็นกรรมการวิสามัญร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ รวมถึงคนพิการหรือผู้ปกครองคนพิการที่มีบทบาทโดดเด่นนำการรณรงค์หรือดำเนินงานเพื่อสิทธิคนพิการให้เป็นจริง การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง ๒๘ คน ล้วนเป็นผู้นำแต่ละประเภทความพิการตั้งแต่ยุคบุกเบิกถึงยุคปัจจุบันครบทุกสมาคมระดับชาติและสภาคนพิการฯ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จึงเป็นข้อมูลจากผู้นำที่วางแผนและปฏิบัติการเอง อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาได้สอบถามความแม่นยำของข้อมูลร่วมกับข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลแวดล้อมเพิ่มเติมด้วย

การศึกษานี้ผู้ศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งข้อมูล คือเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ด้วย ในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นผู้นำคนพิการที่มีส่วนร่วมผลักดันกฎหมายและปฏิบัติการเพื่อทำให้สิทธิเป็นจริง ซึ่งมีข้อดีที่ผู้ศึกษาเข้าใจบริบท รายละเอียดของรูปแบบ และวิธีการดำเนินงานของผู้นำคนพิการเป็นอย่างดี แต่ก็มีข้อเสียหากผู้ศึกษาใช้ความรู้สึกส่วนตัวซึ่งอาจมีอคติหรือความรู้สึกที่ไม่

เที่ยงธรรม ย่อมส่งผลต่อการบันทึกเหตุการณ์ที่คลาดเคลื่อน รวมถึงการวิเคราะห์หรือสรุปผลที่ไม่เที่ยงตรง อย่างไรก็ตาม เพื่อขจัดหรือลดข้อเสียดังกล่าวผู้ศึกษาจึงได้ระบุชัดเจนในรายงานการศึกษาว่า ส่วนใดที่เป็นการให้ข้อมูลหรือข้อคิดเห็นของผู้ศึกษาในฐานะผู้นำคนพิการในขบวนการทางสังคม และส่วนใดเป็นการนำเสนอในส่วนของผู้ศึกษา

๒) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ คน เป็นผู้มีความสำคัญในการสนับสนุนการออกกฎหมายคนพิการ การยกร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญ การกำหนดแผนหรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ หรือการเข้าถึงสิทธิคนพิการ ประกอบด้วยอดีตข้าราชการ นักการเมือง นักวิชาการ จากกระทรวงมหาดไทย (เดิมตั้งแต่ไม่มีการแยกเป็นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงศึกษาธิการ และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ แต่ละกลุ่มอาจมีบทบาทเหลื่อมซ้อนกันระหว่างความเป็นข้าราชการและนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาจากการเป็นผู้มีความสำคัญโดดเด่นหรือเกาะติดกับสิทธิคนพิการอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงต่อการยกร่างกฎหมายนโยบาย และกิจกรรมรณรงค์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้าราชการในตำแหน่งที่รับผิดชอบงานด้านคนพิการ นักการเมืองผู้มีความสำคัญโดดเด่นอย่างชัดเจนในการนำเสนอประเด็นเรื่องคนพิการต่อพรรคการเมืองที่ประชุมรัฐสภา หรือการนำเสนอต่อรัฐบาล ผู้ที่เป็นกรรมการยกร่างกฎหมาย นักวิชาการที่ทำงานเคียงข้างผู้นำคนพิการ ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นผู้ปิดทองหลังพระหรือผู้ที่ไม่มีตำแหน่งสำคัญแต่มีบทบาทสำคัญซึ่งไม่เป็นที่เปิดเผยนัก

การเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ศึกษาใช้สายสัมพันธ์ที่มีในอดีตที่เคยทำงานร่วมกัน ในฐานะกรรมการยกร่างกฎหมาย การทำงานร่วมกันระหว่างการผลิตต้นกฎหมายหรือการเข้าถึงสิทธิคนพิการ ถึงแม้ผู้ศึกษาไม่ได้ใกล้ชิดมากอย่างกรณีของผู้นำคนพิการที่อยู่ในตำแหน่งองค์กรของคนพิการระดับชาติ แต่มีความคุ้นเคยที่ดีกว่าการรู้จักแต่ในนามโดยไม่เคยพบปะทำงานร่วมกัน

การนัดหมาย ด้วยเหตุที่ผู้ศึกษาเป็นหนึ่งในจำนวนผู้นำคนพิการที่ขับเคลื่อนงานร่วมกัน ดังนั้นการเข้าถึงผู้นำคนพิการซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลจึงสามารถทำได้ง่าย ด้วยการขอนัดหมายโดยตรงกับแต่ละท่าน ความสัมพันธ์ของผู้ศึกษากับผู้นำคนพิการทุกระดับในทุกสมาคมของแต่ละประเภทความพิการมีระยะห่างที่ไม่ใกล้ชิดจนเกินไปและไม่ได้เป็นผู้ห่างเหินหรือวงนอก ทั้งผู้ศึกษาและผู้ให้ข้อมูลเข้าใจถึงสถานการณ์และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกัน ดังนั้นปฏิสัมพันธ์หรือการสนทนาเพื่อเก็บข้อมูลจึงสามารถทำได้อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา และเป็นข้อมูลที่ยากต่อการบิดเบือนด้วยเช่นกัน

๓.๒.๒ แหล่งข้อมูลทางเอกสารหรือสื่อต่าง ๆ

เป็นการศึกษาจากบันทึกเหตุการณ์สำคัญของประเทศ หนังสือหรือรายงานของทางราชการ รายงานการประชุม รายงานการปฏิบัติงาน เอกสารประกอบหรือรายงานการจัดประชุมสัมมนา ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร รายงานทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ บทความ ภาพถ่าย สื่อผสม (Multimedia) ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ (Internet and Social Media) เป็นต้น

ข้อมูลเอกสารหรือสื่อต่าง ๆ ประกอบด้วยประสบการณ์หรือตัวอย่างของการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงในระดับสากล บริบททางสังคมไทยและระดับสากล สถานการณ์ด้านคนพิการและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่วนที่สำคัญที่สุดคือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหมายคนพิการ แผนและนโยบาย และปฏิบัติการหรือขบวนการทางสังคมในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงในแต่ละกรณีที่ทำการศึกษา

ข้อมูลจากทั้งสองแหล่งถูกนำมาสังเคราะห์เรียบเรียงลำดับเหตุการณ์ การสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลักเน้นหลักคิด ความรู้สึก คุณลักษณะของภาวะผู้นำ และเหตุผลเบื้องหลังในการดำเนินงานเพื่อการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ นำมาวิเคราะห์ควบคู่กับแหล่งข้อมูลทางประวัติศาสตร์สังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงน่าเชื่อถือมากที่สุด เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีซึ่งเป็นฐานรากสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือการวิจัยและความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ

ดังที่กล่าวในเรื่องวิธีการวิจัยว่า สิ่งสำคัญที่สุดในวิธีวิจัยนี้ คือการถอดความรู้จากการฟังผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้ศึกษาต้องเข้าใจถึงความรู้ระดับลึกได้ภูเขาน้ำแข็ง (Tacit Knowledge) คือค้นหาว่าทำไมคนพิการซึ่งตนเองยากลำบากอยู่แล้วต้องออกมาขับเคลื่อนเพื่อสิทธิของคนพิการ ทำไมจึงสร้างการรับรู้ถึงสิทธิคนพิการให้คนพิการ ครอบครัว และสังคมรับทราบ หรือประสบการณ์และข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิต่อการขับเคลื่อนสิทธิของผู้นำคนพิการ เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ ที่ประกอบด้วยประเด็นคำถามหลักที่ใช้สำหรับกลุ่มผู้นำคนพิการและกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีความแตกต่างกันเล็กน้อย โดยกลุ่มผู้นำคนพิการเน้นถึงข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เหตุผลที่เข้ามาขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ ประสบการณ์และข้อคิดเห็นด้านองค์กรและการจัดการองค์กรหรือเครือข่าย ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ปฏิสัมพันธ์หรือความสัมพันธ์กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง จุดแข็ง จุดอ่อน และบทเรียนการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ คุณลักษณะและภาวะผู้นำคนพิการ สถานภาพของคนพิการและทิศทางการขับเคลื่อนงานในอนาคต เป็นต้น ส่วนกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประเด็นคำถามแนวเดียวกันแต่ให้ความสำคัญกับข้อคิดเห็นต่อบทบาทของผู้นำคนพิการในประเด็นเหล่านี้

นอกจากแบบสัมภาษณ์แล้ว เครื่องมือสำคัญอีกส่วนหนึ่งคือเครื่องบันทึกเสียงหรืออาจใช้เครื่องบันทึกภาพพร้อมด้วยการจดบันทึกข้อมูลระหว่างสนทนา การบันทึกเสียงภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว โดยได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทุกครั้ง นอกจากนี้เครื่องมือดังกล่าวแล้ว สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าคือการเตรียมการก่อนการเก็บข้อมูลและวิธีการใช้เครื่องมือระหว่างการสัมภาษณ์

การเตรียมการก่อนการเก็บข้อมูลต้องศึกษาถึงประวัติและบทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นการเบื้องต้น ในการใช้เครื่องมือระหว่างการสัมภาษณ์ต้องทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักรู้สึกผ่อนคลาย สบาย ๆ มีความเป็นมิตร พร้อมทั้งจะเปิดเผยหรือเล่าเรื่องอย่างเป็นกันเอง การถามคำถามไม่ได้เรียงลำดับจากประเด็นคำถามที่กำหนดไว้แต่เน้นให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเล่าเรื่องจากความทรงจำ ผู้ศึกษาซึ่งทราบบทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักแล้ว คอยช่วยเสริมหรือย้ำความทรงจำแล้วตั้งคำถามเจาะลึกลงไปถึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวผู้ให้ข้อมูลหลัก (Tacit Knowledge) ดังนั้น เครื่องมือการวิจัยกับวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนามจึงต้องใช้ควบคู่กันไปด้วยศาสตร์และศิลป์

ด้านความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำร่างแบบประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึกที่จัดทำขึ้นโดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นกรอบ แล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาให้ข้อคิดเห็นและได้ทำการปรับปรุงแก้ไขตามคำชี้แนะ นอกจากนี้ยังได้ให้ผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณา คือ เห็นว่าสอดคล้องให้คะแนน (+๑) ไม่แน่ใจให้คะแนน (๐) และไม่สอดคล้องให้คะแนน (-๑) จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๓ ท่าน คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องได้ ๑.๐

๓.๔ ปฏิบัติการเก็บข้อมูล

การสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกิดขึ้นช่วงเดือนกันยายน ๒๕๕๙ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ เป็นส่วนมาก เดิมตั้งใจไว้ให้เสร็จภายใน ๓ เดือนแรก โดยเริ่มจากผู้นำคนพิการที่อยู่ในตำแหน่งขององค์กรของคนพิการในปัจจุบันไล่เรียงไปถึงอดีต แต่มีสลับกันบ้างตามตารางการนัดหมายของแต่ละคน ทั้งนี้ตั้งแต่กลางปี ๒๕๕๙ ผู้ศึกษาได้พูดคุยอย่างเป็นกันเองกับผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นการเบื้องต้นไว้แล้ว ทั้งผู้นำคนพิการและผู้ทรงคุณวุฒิต่างยินดีให้ความร่วมมือ บางท่านถามไถ่ด้วยความหวังใจว่าเมื่อไหร่จะสัมภาษณ์ เมื่อพบกันในโอกาสต่อมาแต่ยังไม่ได้สัมภาษณ์สักที ผู้ศึกษาได้รับความกรุณาจากผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าแต่จะท่านมีภารกิจค่อนข้างมากก็ตาม

บรรยากาศการสัมภาษณ์ เป็นไปอย่างเป็นกันเอง ผู้ศึกษาเน้นการตั้งคำถามให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องแม้ออกนอกประเด็นไปบ้าง เพราะผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์มาก แต่เป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ที่ผู้ศึกษากระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าในจุดที่เป็นคำตอบของโจทย์วิจัย การสัมภาษณ์แต่ละท่านใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง บางท่านถึง ๓ ชั่วโมง แต่สังเกตได้ว่า

ผู้ให้ข้อมูลทุกคนมีความยินดีที่มีการศึกษาในเรื่องนี้ ได้เล่าเรื่องที่ตนเองเคยทำมาในอดีตและคนรุ่นหลังเห็นคุณค่าในสิ่งเหล่านั้น

ผู้ศึกษามีจุดแข็งในการเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกและเป็นตามความจริง เพราะผู้ศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มแกนนำคนพิการ การเปิดใจและยินยอมเผยแพร่ข้อมูลในเชิงลึกซึ่งผู้สัมภาษณ์ทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงได้ เพราะเป็นเรื่องของความเชื่อถือและไว้วางใจ นอกจากนี้ผู้ศึกษาอยู่ในหลายเหตุการณ์จึงสามารถทราบข้อมูลตามความเป็นจริงได้หรือสามารถตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับบุคคลหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องได้ นอกจากนี้การสอบถามความถูกต้องของข้อมูลอีกทางหนึ่งคือการสอบถามข้อมูลการสัมภาษณ์กับเอกสารหลักฐาน เช่น ภาพนิ่ง รายงานการประชุม ข่าวหนังสือพิมพ์ และเอกสารทางราชการ เป็นต้น

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เป็นข้อมูลเชิงลึกทั้งที่เปิดเผยได้และมีบ้างแต่เป็นส่วนน้อยที่ผู้ให้สัมภาษณ์ขอเก็บเป็นเรื่องเฉพาะส่วนตัว ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ส่วนมากเป็นข้อมูลจากความทรงจำ มีอารมณ์ ความรู้สึก และเจตคติของผู้ให้ข้อมูลเจือปนอยู่ ผู้ศึกษาต้องนำมาแจกแจงและแยกแยะและชั่งน้ำหนักถึงความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง พร้อมทั้งสอบทานกับผู้ให้สัมภาษณ์อื่นที่อยู่ในเหตุการณ์เดียวกัน และสอบทานกับเอกสารหลักฐานเชิงประจักษ์

บางครั้งผู้ศึกษาได้ติดต่อกลับไปยังผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อสอบถามข้อมูลที่ไม่ชัดเจน หรือลองถามด้วยคำถามใหม่โดยมีเป้าหมายเดิมเพื่อความมั่นใจในความถูกต้องของข้อมูล ได้คำตอบด้วยดีเสมอ บางท่านผู้ศึกษาขอสัมภาษณ์ซ้ำเป็นครั้งที่สอง มีวันหนึ่งผู้ศึกษาต้องการสอบถามข้อมูลจากอาจารย์ดารณี ธนะภูมิ จึงโทรศัพท์ไปหาท่านแต่ปรากฏว่าบุตรสาวของท่านรับสายและแจ้งว่า “...คุณแม่เพิ่งเสียชีวิต ยังไม่ได้กำหนดพิธีศพ อย่งไรจะแจ้งให้ทราบ...” ก่อนที่จะทราบข่าวร้ายนี้ประมาณสามสี่เดือนผู้ศึกษาได้โทรศัพท์ไปเรียนเชิญท่านเป็นวิทยากร ท่านบอกว่า “...ช่วงนี้พี่ไม่ค่อยสบาย...” ไม่คาดคิดว่าการพูดคุยกันครั้งนั้นจะเป็นครั้งสุดท้ายในชีวิต

ด้วยภารกิจของผู้ศึกษาที่ทำให้มีโอกาสประชุมร่วมกับผู้นำคนพิการที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักอยู่บ่อย ๆ อีกวิธีหนึ่งที่ผู้ศึกษาใช้ก็คือการตั้งวงสนทนาก่อนหรือหลังประชุม ทั้งเพื่อสอบถามข้อมูลที่ยังไม่แน่ใจและแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม การสนทนาแบบนี้มักได้ยินเรื่องราวที่น่าสนใจฟังได้ไม่หมดสิ้น พร้อมทั้งได้รับแจ้งรายชื่อและเรื่องอีกมากที่ล้นน่าสนใจ ซึ่งส่วนหนึ่งผู้ศึกษาได้ไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมตลอดปี ๒๕๖๐

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาเป็นผู้สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทุกคนด้วยตนเอง โดยมีผู้ช่วยบันทึกข้อมูลและถอดข้อความทั้งหมดออกมา มีการจัดกลุ่มข้อมูลโดยใช้ตารางช่วงเวลา (Time Line) ระบุเหตุการณ์สำคัญของการดำเนินงานทางการเมือง ควบคู่กับปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจสังคม การเมืองปรากฏการณ์สำคัญในงานด้านคนพิการทั้งในและต่างประเทศ

อุปสรรคที่พบในเรื่องของข้อมูลและการแก้ไขปัญหา อุปสรรคสำคัญคือ ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้อาวุโสอาจจะหลงลืมวันเวลาและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรืออาจนำเหตุการณ์หนึ่งไปปะปนกับอีกเหตุการณ์หนึ่งและคิดว่าเป็นเหตุการณ์เดียวกัน หากผู้ศึกษาไม่ได้อยู่ในวงการคนพิการและไม่ได้ศึกษาความเป็นมาเป็นไปของงานด้านคนพิการมาก่อนก็อาจไม่ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง

เพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วนสมบูรณ์ผู้ศึกษาได้รวบรวมประเด็นที่ต้องแสวงหาข้อมูลหรือข้อเท็จจริงเพิ่มเติม แต่ก็พบว่าข้อมูลเอกสารในอดีตจำนวนมากในองค์กรของคนพิการถูกจัดเก็บไม่เป็นระบบระเบียบหรืออาจสูญหายไปแล้ว ส่วนการขอข้อมูลในปัจจุบันที่ขอเป็นหนังสือตอบยืนยันอย่างเป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการหรือองค์กรของคนพิการ มีความล่าช้าและบางหน่วยงานดูเหมือนเจตนาไม่ต้องการแจ้งข้อมูลให้ผู้ศึกษาทราบ แต่ก็มีบางหน่วยงานที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีจัดข้อมูลเชิงลึกให้อย่างครบถ้วน ทำให้ส่วนที่ขาดความสมบูรณ์ของข้อมูลจึงต้องขอสัมภาษณ์เพิ่มเติมทั้งการไปสัมภาษณ์ด้วยตนเองและการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ หรือใช้การสื่อสารทางไกลด้วยภาพและเสียง (VDO Conference) สำหรับประเด็นที่ยังไม่กระจ่างชัดหรือข้อมูลขัดแย้งกับสิ่งที่ได้ค้นคว้า ทั้งนี้ในการสอบถามข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์หรือการสื่อสารทางไกลด้วยภาพและเสียงก็เพื่อสังเกตภาษากาย และความรู้สึกนึกคิดในทางลึกของบุคคลเหล่านั้นด้วย

ความรู้สึกของผู้ศึกษา ผู้ศึกษาประทับใจผู้นำคนพิการรุ่นบุกเบิก ไม่ว่าจะเป็นคนตาบอดคนหูหนวก หรือคนพิการทางกาย ท่านเหล่านี้เป็นนักสู้ เป็นผู้นำ เป็นผู้เสียสละ เป็นแบบอย่างของผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตในหลากหลายมิติ ประสบการณ์ชีวิตของแต่ละท่านมีคุณูปการต่อคนพิการไทยและสังคมไทยมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายที่สังคมไม่ได้ให้การยกย่องเชิดชูและดูแลบุคคลเหล่านี้เท่าที่ควร สังคมขาดโอกาสในการนำบทเรียนชีวิตและประวัติศาสตร์คนพิการไทยมาเสริมสร้างความเข้มแข็งและความวัฒนาถาวรของประเทศ

ผู้ศึกษามีโอกาสไปแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสกริจ ผู้ก่อตั้งสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยและสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ระยะเวลาหนึ่งก่อนที่ท่านเสียชีวิต ผู้ศึกษาตั้งใจว่าจะพาท่านเดินทางไปให้กำลังใจคนพิการรุ่นหลังที่มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ ได้ประสานงานและเตรียมการทุกอย่างไว้เรียบร้อยแล้ว แต่ท่านเสียชีวิตอย่างกระทันหัน ผู้ศึกษารู้สึกสะเทือนใจมาก

ผู้ศึกษาเตรียมการเดินทางไปจังหวัดเชียงใหม่เพื่อพูดคุยกับอาจารย์พิพัฒน์ ประสาธน์สุวรรณ ผู้ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนให้เกิดสมัชชาคนพิการแห่งชาติครั้งแรกในปี ๒๕๒๖ และคนพิการทุกประเภทประกาศจัดตั้งสภาคนพิการฯ ที่จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการสนับสนุนอย่างเข้มแข็งจากอาจารย์พิพัฒน์ฯ ในระยะเวลาต่อมาทราบว่าท่านป่วยหนักกระทันหัน ผู้ศึกษากวนานขอให้ท่านปลอดภัยและได้แจ้งข่าวการป่วยของอาจารย์พิพัฒน์ฯ แก่อาจารย์ ดร.ประหยัด ภูหนองโอง ผู้นำคนตาบอดที่ทุ่มเทให้การศึกษาศึกษาสำหรับคนตาบอดในประเทศไทย อาจารย์ ดร.ประหยัดฯ ได้บินไปเยี่ยมอาจารย์พิพัฒน์ฯ

โดยทันทีและโทรศัพท์สอบถามข่าวคราวจากผู้ศึกษาเป็นระยะ เมื่อทราบว่าอาจารย์พิพัฒน์ฯ ได้กลับไปพักผ่อนที่บ้านแล้ว ผู้ศึกษาจึงได้นัดหมายกับอาจารย์ ดร.ประหยัดฯ ที่จะเชิญชวนผู้นำคนพิการ ไปเยี่ยมให้กำลังใจอาจารย์พิพัฒน์ฯ ในต้นเดือนเมษายน ๒๕๖๑ อนิจจังสังขารไม่เที่ยง เป็นเรื่องที่น่าเสียใจอย่างยิ่ง เช้าวันที่ ๒ มีนาคมผู้ศึกษาโทรศัพท์คุยกับอาจารย์ ดร.ประหยัดฯ ยืนยันการเดินทางไปเชียงใหม่วันที่ ๔ เมษายน บ่ายวันเดียวกันผู้ศึกษาได้รับแจ้งว่าอาจารย์ ดร.ประหยัดฯ เสียชีวิตกระทันหันด้วยภาวะหัวใจล้มเหลวเฉียบพลัน

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการประมวลข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นคำถามย้อนกลับสู่อดีตถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ประสบการณ์ (Empirical Analysis) ร่วมกับข้อมูลเหตุการณ์สำคัญแต่ละช่วงเวลาทั้งในบริบทประเทศไทยและบริบทสากล เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎี ตลอดจนข้อคิดเห็นถึงแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อการคุ้มครองสิทธิคนพิการ ตามกรอบแนวคิดในการศึกษา

ประเด็นสำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูลคือการใช้**แนวการตีความ การวิพากษ์ และการกำหนดสร้าง** ที่ผู้ศึกษาเป็นทั้งคนในหรือผู้ให้ข้อมูลหลักในฐานะผู้นำคนพิการที่ร่วมในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ และเป็นผู้ศึกษาที่เป็นคนนอกแต่ทำตัวเป็นคนในเข้าไปคลุกคลีในขบวนการทางสังคม และถอดบทเรียนประสบการณ์ของผู้นำคนพิการและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นจุดแข็งที่จะทำให้การวิเคราะห์มีความลึกซึ้งและกำหนดสร้างอนาคตเชิงสร้างสรรค์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นการสร้างความรู้ใหม่จากการฟังอย่างใคร่ครวญร่วมกับประสบการณ์ของผู้ศึกษา ความท้าทายของผู้ศึกษาคือการแยกแยะบทบาทระหว่างผู้ศึกษาและผู้นำคนพิการ อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาเชื่อว่านี้คือจุดแข็งของงานการศึกษาด้วยผู้ศึกษาสามารถย่นเวลาไปยังเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวถึง ด้วยผู้ศึกษาอยู่ในเหตุการณ์เหล่านั้นด้วยเป็นส่วนใหญ่ เป็นการย้อนอดีตไปเฝ้าสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในกระบวนการ

การถอดความและตีความหมาย ถอดคำสัมภาษณ์ออกมาทั้งหมดแล้วแยกแยะข้อเท็จจริงและความคิดเห็นตามประเด็นการศึกษา นำมาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวเล่าตามเส้นทางประวัติศาสตร์ของการรวมกลุ่มของคนพิการ และการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการตามประเด็นที่ศึกษาด้วยทฤษฎีภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg Theory) สิ่งที่ผู้นำแสดงออกเป็นส่วนยอดของภูเขาน้ำแข็ง (ทำอะไร หรือ What) และใต้ภูเขาน้ำแข็งมีสองส่วนหลักคือ แนวทางหรือวิธีในการดำเนินงาน (ทำอย่างไร หรือ How) สองส่วนแรกนี้อาจเรียกว่าเป็นยุทธศาสตร์หรือจุดคานงัดที่มีผลต่อการขับเคลื่อนงานสิทธิคนพิการ และส่วนใต้สุดของภูเขาน้ำแข็งคือมีเหตุผลอะไรจึงทำเช่นนั้น (ทำไม หรือ Why)

เพื่อความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล เมื่อถอดบทสัมภาษณ์แล้วผู้ศึกษาได้สอบถามข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอื่น หรือการถามคำถามเดียวกันจากบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องหรือแวดล้อมอยู่กับผู้ให้ข้อมูลหลัก อยู่ในสถานการณ์ หรืออยู่ในเหตุการณ์ที่กล่าวถึง

๓.๖ การเขียนรายงานผลการศึกษา

การเขียนรายงานผลการศึกษา ผู้ศึกษาร้อยเรียงตามประเด็นวัตถุประสงค์ที่ศึกษาและเล่าเรื่องตามแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่า การใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่านี้ได้เข้ามาเติมเต็มช่องว่างของหลักฐานเอกสาร เป็นวิธีการบันทึกและการจัดทำเป็นหลักฐานเอกสารเกี่ยวกับประเด็นทางประวัติศาสตร์ ปรากฏการณ์ทางสังคม เรื่องราวที่ออกจากปากของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์จริงที่อาจสูญหายไป ข้อมูลเรื่องเล่า ความทรงจำ และประสบการณ์ของปัจเจกชน เช่น เรื่องราวส่วนบุคคล (Personal Stories) และความทรงจำ (Memories)^{๑๖๑} ซึ่งบุคคลเล่าให้บุคคลอื่นฟังเกี่ยวกับอดีตในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ เพื่อมาช่วยอธิบายอัตลักษณ์ (Identity) ของผู้นำคนพิการ เรื่องราวของกลุ่มหรือองค์กรด้านคนพิการ เหตุการณ์การรณรงค์สิทธิคนพิการ

อีกประเด็นที่น่าสนใจคือการเปิดพื้นที่ประวัติศาสตร์ของสามัญชนคนพิการไทยจากบทเรียนและประสบการณ์จากการใช้ชีวิตจริง คนพิการ คือ ใคร คนพิการมีอัตลักษณ์ มีตัวตนและการรวมกลุ่มตามทัศนะของปอล ริกเกอร์^{๑๖๒}

เพื่อให้คงไว้ในบรรยากาศของการเล่าเรื่อง อรรถรส หรือความมีชีวิตชีวา การใช้สรรพนามของบุคคลคนเดียวกันอาจแตกต่างกันในเล่ม เช่น ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้นำคนพิการที่มีตำแหน่งทางวิชาการระดับศาสตราจารย์ ในการเขียนรายงานหรือการเล่าเรื่องบางช่วงอาจเป็นนายวิริยะฯ อาจารย์วิริยะฯ หรือวิริยะฯ เป็นต้น รวมถึงการใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการหรือภาษาพูดปรากฏในบางช่วงบางตอน

๓.๗ จริยธรรมในการศึกษา

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยหรือผู้เข้าร่วมวิจัยและเพื่อเป็นการส่งเสริม ปกป้องการเคารพสิทธิความเป็นคน ความปลอดภัยและความยุติธรรมให้กับ

^{๑๖๑} Paul Thompson. (๑๙๗๘) *The Voice of the Past Oral History*. Oxford : Oxford University Press. p. ๑๘.

^{๑๖๒} ปกรณ์ สิงห์สุริยา. (๒๕๕๖) เรื่องเล่า อัตลักษณ์ และความยุติธรรม ในปรัชญาของปอล ริกเกอร์. หน้า ๙๖ - ๙๗.

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยหรือผู้เข้าร่วมวิจัยดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีแนวทางหรือหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมที่นักวิจัยจะต้องยึดถือและปฏิบัติ

จากการประมวลการศึกษาของทิพากรณ์ โปธิ์ถวิล^{๑๖๓} ผู้ศึกษาให้ความสำคัญกับจริยธรรมในการศึกษาดังประเด็นต่อไปนี้

๑) ผู้ศึกษา ทำการศึกษาด้วยกำลังความรู้ความสามารถสติปัญญาของผู้ศึกษา ปฏิบัติตามจริยธรรมพื้นฐานโดยเคร่งครัด เช่น การไม่คัดลอกผลงาน การอ้างอิงแหล่งข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน การนำเสนอข้อมูลที่ครบถ้วนรอบด้าน ไม่นำเสนอข้อมูลอันเป็นเท็จ การปฏิบัติต่อผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ด้วยความสุภาพตรงไปตรงมา เป็นต้น

๒) ผู้ให้ข้อมูลหลัก ก่อนการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาจะขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างไม่เป็นทางการ พร้อมด้วยการเสนอขอหนังสือจากคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ หรือประธานหลักสูตรแล้วแต่กรณี เพื่อขอสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ การขออนุญาตในการบันทึกเสียงหรือภาพ การขออนุญาตในการเผยแพร่ข้อมูลและชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ กรณีกล่าวพาดพิงถึงบุคคลที่สามจะทำการยืนยันจากผู้ให้สัมภาษณ์ว่าอนุญาตให้อ้างอิงหรือไม่ หากมีข้อมูลใดที่พิจารณาเห็นว่าจำเป็นต้องให้ผู้ให้สัมภาษณ์รับรองก่อนก็จะต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ

๓) บุคคลที่สามและสังคม การนำเสนอข้อมูลใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลที่สามไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กรหรืออาจมีผลกระทบต่อสังคม ผู้ศึกษาจะไตร่ตรองอย่างละเอียดรอบคอบพร้อมการปรึกษาที่ปรึกษาถึงความเหมาะสม แต่ทั้งนี้จะต้องไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ไม่เป็นการลดทอนศักดิ์ศรีหรือคุณค่าความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่น หรือสร้างความเดือดร้อนด้วยทางใดทางหนึ่ง

ทั้งนี้ก่อนการเก็บข้อมูลผู้ศึกษาได้เสนอขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และคำนึงถึงจริยธรรมในการศึกษาวิจัยในทุกขั้นตอนของการศึกษา รวมทั้งในการรายงานและเผยแพร่ผลการศึกษาหลังเสร็จสิ้นการศึกษานี้ด้วย

๓.๘ ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้ใช้เวลาประมาณ ๒ ปี ๖ เดือน (๓๐ เดือน) ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ สิ้นสุดเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ แบ่งออกเป็น ๔ ระยะเวลาคือ **ระยะที่หนึ่ง** ๑๑ เดือน เป็นการยกร่างเค้าโครงการศึกษา ทบทวนวรรณกรรมทั้งแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง **ระยะที่สอง** ๖ เดือน เป็นการลงพื้นที่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลภาคสนาม พร้อมทั้งเพิ่มเติมข้อมูลวรรณกรรมที่น่าสนใจ **ระยะที่สาม** ๗ เดือน เริ่มทำการสังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พร้อมทั้งสืบค้นข้อมูล

^{๑๖๓} ทิพากรณ์ โปธิ์ถวิล. (๒๕๕๗) “จริยธรรมการวิจัยกับวิชาชีพสังคมสงเคราะห์” ใน วารสารสังคมภิวัตน์, ปีที่ ๕ (ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๗). หน้า ๗๘.

ประวัติศาสตร์สังคมเพื่อทำความเข้าใจของปรากฏการณ์และบันทึกข้อมูลสำคัญตลอดระยะเวลา ๔๐ ปีของกรอบเวลาของการศึกษา มีการเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติมเนื่องจากข้อมูลยังไม่ครบถ้วน **ระยะที่สี่** ๖ เดือน เป็นการนำข้อมูลทั้งหมดมาประมวลวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา

ผู้ศึกษาไม่ได้ศึกษาแบบเต็มเวลาเพราะผู้ศึกษามีงานประจำและภารกิจในฐานะผู้นำคนพิการที่ขับเคลื่อนในหลายมิติ ดังนั้นการศึกษาจึงใช้เวลาช่วงวันอาทิตย์หรือเวลากลางคืนเป็นส่วนมาก ยกเว้นในบางช่วงที่ต้องเร่งศึกษาอย่างต่อเนื่องจึงใช้เวลาทำการเพื่อศึกษา แต่ก็เป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ด้วยภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่ค่อนข้างมาก

๓.๙ ข้อจำกัดในการศึกษา

ข้อจำกัดประการแรกของการศึกษานี้คือ ไม่ได้ศึกษากลุ่มคนพิการทางการเรียนรู้ (Learning Disability) ด้วยคนพิการกลุ่มนี้อยู่ในระยะเริ่มต้นของการรวมกลุ่ม ยังไม่มีบทบาทต่อขบวนการทางสังคมของคนพิการอย่างเด่นชัด ดังนั้นการกล่าวถึงคนพิการหรือขบวนการทางสังคมของคนพิการจึงขาดส่วนของกลุ่มคนพิการทางการเรียนรู้ในการศึกษานี้

ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือ การศึกษานี้มีข้อจำกัดในด้านการเข้าถึงข้อมูล เอกสารหลักฐาน และการขอข้อมูลอย่างเป็นทางการจากส่วนราชการ รวมถึงองค์กรของคนพิการระดับชาติและสภาคนพิการฯ จึงต้องใช้ข้อมูลจากข่าวหนังสือพิมพ์ ข้อมูลจากทางราชการ และแหล่งข้อมูลอื่นประกอบ ซึ่งส่งผลให้การศึกษามีความล่าช้าและเนื้อหาสาระอาจมีส่วนที่ตกหล่นไปบ้าง

บทที่ ๔

ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรของคนพิการ

Vox Nostra หรือเสียงของเรา เป็นคำประกาศของผู้นำคนพิการจากทั่วโลกที่ชุมนุมกันที่สิงคโปร์ในปี ๒๕๒๕ เพื่อบอกกับสังคมโลกว่า “ทุกเรื่องเกี่ยวกับเรา ต้องมีเราด้วย” (Nothing About Us Without Us) คำประกาศนี้ทำให้คนพิการและผู้เข้าร่วมประชุม ๔๕๐ คนจาก ๕๒ ประเทศ^{๑๖๔} กลับไปเริ่มจัดตั้งองค์กรของคนพิการที่มีสมาชิกจากทุกประเภทความพิการ เพื่อเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์การคนพิการสากล (Disabled Peoples' International: DPI) นับจากนั้น เป็นต้นมา

บทนี้ผู้ศึกษาตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาสองข้อแรกคือเรื่องคุณลักษณะและภาวะผู้นำคนพิการ และการจัดการองค์กรและขบวนการทางสังคมของคนพิการ โดยนำเสนอภาพรวมสถานการณ์คนพิการก่อนการรวมกลุ่มเป็นองค์กรของคนพิการ ตามด้วยประเด็นที่น่าสนใจของจุดกำเนิดและสถานะปัจจุบันที่เผยให้เห็นถึง การจัดการองค์กรขององค์กรของคนพิการแต่ละประเภทความพิการ ตามลำดับการจัดตั้ง และองค์กรที่เป็นศูนย์รวมของทุกประเภทความพิการ นั่นก็คือสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย สอดแทรกด้วยการเข้ามาทำงานด้านสิทธิคนพิการของผู้นำคนพิการ และข้อคิดเห็นต่อคุณลักษณะของผู้นำคนพิการ ในทำยบทผู้ศึกษาได้นำเสนอข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานคลุกคลีหรือสนับสนุนการทำงานขององค์กรของคนพิการ ในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือ กลุ่มผู้นำคนพิการจำนวน ๓๒ คน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๐ คน รวมผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้น ๔๒ คน ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลหลักมีดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ กลุ่มผู้นำคนพิการ

กลุ่มผู้นำคนพิการจำนวน ๓๒ คน เป็นแกนนำคนพิการหรือผู้ปกครองคนพิการที่ผลักดันให้มีกฎหมายคนพิการตั้งแต่ฉบับแรกคือพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ผลักดันพระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ และกฎหมาย

^{๑๖๔} The Disabled People's Association. (๒๐๑๗) **History**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา :

<http://www.dpa.org.sg/about-us/our-mission-objectives/> (๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐).

อื่นที่เกี่ยวข้อง แกนนำคนพิการที่ผลักดันการเข้าถึงสิทธิของคนพิการในระบบขนส่งมวลชนรถไฟ
ลอยฟ้าบีทีเอส รถเมล์ซานต้า เป็นต้น รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ตำแหน่ง และบทบาทสรุปได้ดังนี้

๑) กลุ่มผู้นำคนตาบอด จำนวน ๘ คน ประกอบด้วยผู้นำยุคบุกเบิกตั้งสมาคมฯ ได้แก่
นายเพชรรัตน์ เตชวัชรา อดีตนายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยปี ๒๕๑๒ - ๒๕๑๘ ปัจจุบัน
เป็นประธานมูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด **นายวิรัช ศรีตุลานนท์** อดีตนายกสมาคมปี ๒๕๑๘ -
๒๕๒๒ พร้อมด้วยผู้นำในยุคเดียวกันคือ **นายยุทธนา ศรีมูลชัย** และ **นายวิมล อ่องอัมพร** ทั้งสี่ท่าน
ทำงานประสานเคียงบ่าเคียงไหล่กันมาตลอด

ผู้นำยุคบุกเบิกงานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยและผลักดันกฎหมาย
คนพิการฉบับแรก ได้แก่ **ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์** อดีตประธานสภาคนพิการฯ
ปี ๒๕๓๑ - ๒๕๓๕ และกลับมาดำรงตำแหน่งอีก ๒ สมัยรวม ๓ สมัย อดีตสมาชิกสภานิติบัญญัติ
แห่งชาติและเป็นผู้นำหลักในการผลักดันกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิคนพิการ **ดร.ประหยัด ภูหนองโอง**
อดีตนายกสมาคมคนตาบอดปี ๒๕๔๑ - ๒๕๔๓ อดีตผู้ก่อตั้งและประธานมูลนิธิธรรมิกชนเพื่อ
คนตาบอดในประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ เป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในการจัด
การศึกษาสำหรับคนตาบอดไทย **นายมณฑิร บุญตัน** ประธานสภาคนพิการฯ ยุคปัจจุบัน
(ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๖๑) อดีตวุฒิสมาชิกแบบสรรหาและสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นผู้นำที่มี
บทบาทในระดับสากลและนำหลักการระดับสากล มาผลักดันการคุ้มครองสิทธิในกฎหมายและ
นโยบายของประเทศไทย สุดท้ายคือ **นายต่อพงศ์ เสลานนท์** นายกสมาคมคนตาบอดคนปัจจุบัน
(ปี ๒๕๕๖ - ๒๕๖๐) เป็นผู้นำคนพิการที่มีบทบาทในเครือข่ายภาคประชาสังคม และกิจการ
กระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม

๒) กลุ่มผู้นำคนหูหนวก จำนวน ๔ คน ประกอบด้วย **นายกำพล สุวรรณรัตน์** อดีต
ผู้ก่อตั้งและประธานชมรมศิษย์เก่าคนหูหนวกตั้งแต่มกราคมปี ๒๕๑๒ เป็นผู้ร่วมก่อตั้งและสนับสนุน
การจัดตั้งสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย ปัจจุบันเป็นประธานมูลนิธิส่งเสริมและพัฒนา
คนหูหนวกไทย **นางพนมวรรณ บุญเต็ม** อดีตนายกสมาคม ๒ สมัย (ปี ๒๕๓๔ - ๒๕๓๖ และ ๒๕๔๔
- ๒๕๔๘) อดีตประธานสภาคนพิการฯ ปี ๒๕๔๗ - ๒๕๔๙ ปัจจุบันเป็นนายกสมาคมสมาพันธ์
เครือข่ายเด็กและสตรีหูหนวกไทย **นายอนุชา รัตนสินธุ์** อดีตนายกสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย
ผู้ครองตำแหน่งยาวนานที่สุดประมาณ ๑๐ กว่าปีแต่ไม่ต่อเนื่องกัน (ปี ๒๕๓๗ - ๒๕๔๔ และ
ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) อดีตประธานสภาคนพิการฯ ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙ ปัจจุบันเป็นประธานมูลนิธิ
สังคมเพื่อคนพิการ และ **นายวิฑูรย์ บุญนาค** นายกสมาคมคนปัจจุบันซึ่งรับตำแหน่งตั้งแต่ปี ๒๕๕๙

๓) กลุ่มผู้นำคนพิการทางกาย จำนวน ๑๒ คน ประกอบด้วย **นายวิเชียร หัสถาด**
อดีตผู้ร่วมก่อตั้งสภาคนพิการฯ อดีตนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยปี ๒๕๓๑ - ๒๕๓๒ และ
ปัจจุบันเป็นอุปนายกสมาคม (มีวาระดำรงตำแหน่งถึงปี ๒๕๖๓) **นายศุภชีพ ดิษเทศ** นายกสมาคมคน

ปัจจุบันและเคยดำรงตำแหน่งนี้มาแล้ว ๑๔ ปี (ปี ๒๕๔๒ – ๒๕๔๓ และปี ๒๕๔๘ – ๒๕๖๓) อดีตประธานสภาคนพิการฯ ปี ๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ นอกจากนั้นในปี ๒๕๕๘ ผู้สัมภาษณ์เคยสัมภาษณ์ **นายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ** ผู้ก่อตั้งสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยและสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ผู้ศึกษาขอเรียกว่า **อาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ** เป็นบิดาของขบวนการทางสังคมของคนพิการไทยก็ไม่น่าจะผิดไปจากนี้

กลุ่มผู้นำคนพิการทางกายอีก ๙ คน ไม่ได้ดำรงตำแหน่งในสมาคมคนพิการเป็นหลัก แต่เป็นผู้ขับเคลื่อนอิสระเชิงประเด็นหรือทำงานร่วมกับสมาคมและสภาคนพิการฯ ตามโอกาส ได้แก่ **นายภาณุมาศ สุขอัมพร** ประธานชมรมสร้างสรรค์สื่อ **นายวรยุทธ กิจกุล** และ**นายกฤษณะ ละไล** สองแกนนำกลุ่มมนุษย์ลื้อและมูลนิธิอารยสถาปัตยกรรม **นายอุดมโชค ชูรัตน์** และ**นายธีรยุทธ สุขนวิวิท** สองแกนนำผู้ขับเคลื่อนเรื่องการดำรงชีวิตอิสระและระบบขนส่งมวลชน สุดท้ายคือ **นางสาวเสาวลักษณ์ ทองก๊วย** นายกสมาคมส่งเสริมศักยภาพสตรีพิการ ผู้เข้ามาขับเคลื่อนงานด้านสิทธิคนพิการในระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก รวมถึงในประเทศไทยด้วย นอกจากนั้นยังมีอีก ๓ คนที่เคยและเป็นกรรมการสุขภาพแห่งชาติซึ่งผู้ศึกษาสัมภาษณ์เจาะประเด็นการขับเคลื่อนสิทธิด้านการแพทย์และสุขภาพโดยเฉพาะประกอบด้วย **นายธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์** **นายปิยกุล คุณแก้ว** และ **นายสัมฤทธิ์ ชาภิรมย์**

๔) กลุ่มผู้ปกครองคนพิการ ๘ คน ประกอบด้วยผู้แทนจาก ๓ สมาคมดังนี้

(๑) สมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา จำนวน ๓ คน ได้แก่ **นางดารณี ธนะภูมิ** อดีตนายกสมาคมสองทศวรรษ (ช่วงปี ๒๕๓๓ – ๒๕๕๔) และอดีตประธานสภาคนพิการฯ ๒ สมัย (ปี ๒๕๓๗ – ๒๕๓๙ และปี ๒๕๕๑ – ๒๕๕๓) **นางสาวศรีเพ็ญ รัตนหัตถกรรม** อดีตกรรมการตั้งแต่ยุคก่อตั้งจนถึงปี ๒๕๕๑ และสุดท้ายคือ**นายสุชาติ โอวาทวรรณสกุล** นายกสมาคมคนที่ ๓ ของสมาคมและดำรงตำแหน่งถึงปัจจุบัน (ปี ๒๕๕๔ – ๒๕๖๐) ในจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์มีนายสุชาติเพียงคนเดียวที่เป็นผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา

(๒) สมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย) จำนวน ๒ คน ได้แก่ **นายชูศักดิ์ จันทยานนท์** ผู้ยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งสมาคมและเป็นนายกสมาคมคนเดียวตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ ถึงปัจจุบัน (๒๕๖๐) อดีตประธานสภาคนพิการฯ ๒ สมัย (ปี ๒๕๔๓ – ๒๕๔๕ และปี ๒๕๕๓ – ๒๕๕๕) นอกจากนั้นนายชูศักดิ์ฯ ยังเป็นประธานมูลนิธิออทิสติกไทยอีกด้วย อีกหนึ่งคนคือ **ดร.สำเร็จ วิระชนะนัง** ปัจจุบันเป็นอุปนายกสมาคมและทำงานร่วมกับนายชูศักดิ์ฯ มาโดยตลอด

(๓) สมาคมเพื่อผู้ปกครองทางจิตแห่งประเทศไทย จำนวน ๓ คน ได้แก่ผู้นำซึ่งก่อตั้งสมาคมคือ**นาวาโทสมปอง เกิดแสง** และดำรงตำแหน่งนายกสมาคม ๒ สมัยในปี ๒๕๔๙ – ๒๕๕๒ และปี ๒๕๕๕ – ๒๕๕๖ **นายพินิจ สุจินพรัหม** ผู้เป็นกำลังหลักในการเดินเรื่องจดทะเบียนสมาคม เป็นอุปนายกสมาคม เป็นฝ่ายวิชาการ และเป็นวิทยากรหลักของสมาคม อีกคนหนึ่งคือ

นางนุชจารี สว่างวรรณ นายกสสมาคมคนปัจจุบัน (ปี ๒๕๕๖ – ๒๕๖๐) ทั้งนี้สองท่านแรกเป็นผู้ปกครองคนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ส่วนนายกสสมาคมคนปัจจุบันเป็นผู้ดูแลคนพิการ

๔.๑.๒ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๐ คน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการออกกฎหมายคนพิการ การยกร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญ การกำหนดแผนหรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ หรือการเข้าถึงสิทธิคนพิการ ประกอบด้วยอดีตข้าราชการ นักการเมือง นักวิชาการ จากกระทรวงมหาดไทย (เดิมตั้งแต่ไม่มีการแยกเป็นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงศึกษาธิการ และผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ แต่ละกลุ่มอาจมีบทบาทเหลื่อมซ้อนกันระหว่างความเป็นข้าราชการและนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญดังต่อไปนี้

๑) **นักการเมือง** คือ **นางสาวกัญญา ศิลปอาชา** เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี ๒๕๓๘ ช่วงนั้นเริ่มสนับสนุนการเข้าถึงสิทธิของคนพิการมาถึงปัจจุบัน ตั้งแต่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ อดีตที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม อดีตประธานคณะกรรมการการสวัสดิการสังคม สภาผู้แทนราษฎร ปัจจุบันเป็นประธานมูลนิธิพัฒนาคนพิการไทยตั้งแต่จดทะเบียนจัดตั้งในปี ๒๕๔๒ นางสาวกัญญาสนับสนุนงานคนพิการทั้งด้านการศึกษา กีฬา อาชีพ และสิทธิอื่น ๆ

๒) **ข้าราชการ** จำนวน ๔ คน ประกอบด้วย **นางชนิษฐา เทวินทรภักดี** อดีตผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ ผู้บุกเบิกงานสถานสงเคราะห์คนพิการยุคใหม่ เป็นผู้ทำงานสนับสนุนงานด้านคนพิการคู่กับผู้นำคนพิการตั้งแต่ยุคแรกของการผลักดันกฎหมายคนพิการฉบับแรก **ดร.เบญจมา ชลธารันนท์** นักวิชาการด้านการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต อดีตผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ ผู้ทำงานร่วมกับผู้นำคนพิการตั้งแต่ยุคบุกเบิกก่อนมีกฎหมายคนพิการฉบับแรก **นายธีระ จันทรัตน์** อดีตผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ ทำงานร่วมกับผู้นำคนพิการตั้งแต่ก่อนการประกาศปีการศึกษาคนพิการปี ๒๕๔๒ จนทำให้การศึกษาคนพิการเป็นรูปเป็นร่างร่วมกัน และ **แพทย์หญิงวัชรารัตน์ ไร่ไพบูลย์** อดีตรองผู้อำนวยการสถาบันสิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ ผู้ศึกษาและเข้าใจคนพิการในมิติของมนุษย์ และหันมาทำงานเชิงวิชาการโดยเป็นผู้อำนวยการสถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) ปัจจุบันเป็นผู้บริหารและนักวิชาการสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

๓) **ผู้ทรงคุณวุฒิ** จำนวน ๕ คน ประกอบด้วย **ดร.มลิวลีย์ ธรรมแสง** อดีตครูและผู้บริหารโรงเรียนสอนคนหูหนวก ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษาพิเศษ) มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต และประธานฝ่ายวิชาการ มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกในพระบรมราชินูปถัมภ์ **นางพวงแก้ว กิจธรรม** อดีตรองผู้อำนวยการวิทยาลัยราชสุดา

มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้เชี่ยวชาญด้านคนหูหนวกและคลุกคลีกับผู้นำคนพิการในเกือบทุกกิจกรรมสำคัญ ตั้งแต่จัดตั้งสมาคมพิการฯ ปัจจุบันเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ อนุกรรมการกิจการคนพิการ ในคณะกรรมการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส สภานิติบัญญัติแห่งชาติ **รศ.ดร.ดารณี อุทัยรัตนกิจ** นักจิตวิทยาโรงเรียนผู้มีผลงานทางวิชาการ และผลงานด้านการจัดการศึกษาให้เด็กออทิสติกที่โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ **รศ.ดร.ทวี เชื้อสุวรรณทวี** อดีตคณบดีวิทยาลัยราชสุดา ปัจจุบันเป็นประธานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (หลักสูตรภาคพิเศษ) วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล ผู้มีผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการหลายเรื่อง นอกจากนี้ยังมีนาย**อาภรณ์ นิโนมิยะ** อดีตผู้อำนวยการบริหารศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก ผู้ทำงานใกล้ชิดกับคนพิการไทยตั้งแต่เริ่มประชุมคนพิการจากทั่วโลกที่ประเทศสิงคโปร์ในปี ๒๕๒๔ หลังจากนั้นได้ทำงานประสานงานระหว่างประเทศกับผู้นำคนพิการญี่ปุ่นและย้ายมาทำงานด้านคนพิการในประเทศไทยเกือบสี่ปี

๔.๒ ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรของคนตาบอด

ปัญญาชนคนตาบอด คนตาบอดเป็นผู้นำคนพิการกลุ่มแรกๆ ที่เริ่มมีการรวมตัวเพื่อสิทธิของตนเองและกลุ่ม ก่อนการจัดตั้งสมาคมพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย **ผู้นำคนตาบอดมีทั้งปัญญาชนที่ผ่านการศึกษาระดับปริญญาโทจากต่างประเทศและผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน** ไม่ว่าจะเป็นนางอรอร่า ศรีบัวพันธุ์ นายประหยัด ภูหนองโอง นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ นายมณฑิร บุญตัน หรือนายสมชาย ปัญญาเอกวงศ์ ผู้นำเหล่านี้ส่วนมากเป็นศิษย์มีสคอลลีลด์ผู้ปลูกพลังให้คนตาบอดเป็นนักสู้และดำรงชีวิตอิสระในสังคม ด้วยวิกฤตก็มีโอกาสดังที่ศาสตราจารย์วิริยะฯ กล่าวไว้ว่า “...สมัยก่อน (คนตาบอด) เรียนรวมในโรงเรียนทั่วไปไม่ได้ ไม่มีใครรับ ก็วิกฤตมันก็เป็นโอกาส ก็เลยมีเซนต์คาเบรียล อัลลัมซันย์ รับเรา ก็เลยไปเรียนโรงเรียนดี ๆ ไม่ต้องเสียตังส์ไม่ต้องอะไรแล้วได้เรียนโรงเรียนดี ๆ ได้เพื่อนดี ๆ วิกฤตมันก็เป็นโอกาสเพราะว่าหลวงไม่รับนะยุคผม...”^{๑๖๕}

กำเนิดสมาคม สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยเป็นองค์กรหลักของคนตาบอดหรือคนพิการทางการมองเห็น จัดทะเบียนจัดตั้งเมื่อปี ๒๕๑๐ ด้วยความยากลำบากเพราะเจตคติของทางราชการที่เห็นว่าคนตาบอดไม่ควรรวมกลุ่มเป็นองค์กร “...ก็ได้รับการต่อต้านมามากที่สุดเพราะทางราชการยังไม่ยอมให้ตั้ง พวกคนตาบอดจะลงสมาคมได้ไยยากมากไม่ใช่ง่าย... คนเราลัทธิสังคมเราไม่ได้อยู่โดดเดี่ยวตาบอดต้องคุยกันรู้เรื่องจากสถาบันเดียวกันเราก็มีรุ่นพี่รุ่นน้อง... เราตั้งเพราะจริง ๆ แล้ว

^{๑๖๕} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

เราคนตาบอดต้องรวมกัน ตอนนั้นผมกลับมาจากเมืองนอกใหม่ ๆ กำลังไฟแรง ร้อนวิชา เมืองนอก เขามี แต่เมืองไทยไม่มี เรื่องสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ ทำให้คนตาบอดทำไม่ได้ ก็พยายาม คนตาบอดรวมกันจะเสียหายตรงไหน ผมกลับมา (จากต่างประเทศ) ๒๕๐๘ ปี ๒๕๑๐ เราตั้งได้ อาจารย์ปิยะเป็นนายกฯ... ผมเป็นนายกสมาคมคนตาบอดคนที่สองรองจากอาจารย์ปิยะ โกศินานนท์ เป็นผู้ร่วมก่อตั้งสมาคมคนตาบอด ผมเป็นนายกคนเดียวที่อยู่มา ๓ สมัยติดกันสมัยหนึ่ง ๒ ปี และผมเองจะมาเสนอให้นายกคนหนึ่งเป็นได้ไม่เกิน ๒ สมัย... ”^{๑๖๖}

ระยะเริ่มต้นนายกสมาคมคนตาบอดฯ มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๒ ปี มีนายเพชรรัตน์ เตชวีชรา อยู่ในตำแหน่งถึง ๓ สมัย (พ.ศ. ๒๕๑๒ – ๒๕๑๘) นายเพชรรัตน์ฯ เสนอให้การดำรงตำแหน่ง ไม่ควรเกิน ๒ สมัย ต่อมาได้เปลี่ยนให้การดำรงตำแหน่งวาระละ ๔ ปีแต่ไม่เกิน ๒ สมัย ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปี ตั้งแต่ได้รับอนุญาตจัดตั้งสมาคมในปี ๒๕๑๐ ถึงปี ๒๕๖๐ สมาคมมีนายกมาแล้วทั้งหมด ๑๓ คน ผู้ดำรงตำแหน่งนานที่สุดคือนายเพชรรัตน์ เตชวีชรา เจ้าของธุรกิจ ดำรงตำแหน่ง ๓ สมัย ๖ ปี นายสมชาย ปัญญาเอกวงศ์ อาชีพพ่อค้า/ค้าสลากกินแบ่งรัฐบาล ดำรงตำแหน่ง ๒ สมัย ๘ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๓ – ๒๕๓๗ และ พ.ศ. ๒๕๔๓ – ๒๕๔๗) และนายมณฑิเยร บุญตัน อดีตวุฒิสมาชิกแบบสรรหา และสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดำรงตำแหน่ง ๒ สมัย ๘ ปี (พ.ศ. ๒๕๔๗ – ๒๕๕๕) หลังหมดวาระของนายมณฑิเยรฯ นายต่อพงศ์ เสลานนท์ อาชีพที่ปรึกษาอิสระ ได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมมีวาระการดำรงตำแหน่ง ๔ ปีถึงปัจจุบัน (๒๕๖๐)

อาจารย์ปิยะ โกศินานนท์ เป็นนักเปียโนที่ร่วมตั้งวงดนตรีโคโคแจ๊ส (Coco Jazz) กับอาจารย์ชื่น เริงใจ และนริกระจำง คันธมาศ เป็นนักร้องนำ อาจารย์ปิยะฯ เป็นคนตาบอดที่ได้ไปเรียนที่สหรัฐอเมริกาและประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากคนหนึ่งของประเทศไทย อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ กล่าวว่า “...อาจารย์ปิยะเป็นคนตาบอดคนเดียวที่นอกจากเล่นเปียโนเก่งแล้วยังจูน (ตั้งเสียง) เปียโนได้ด้วย เป็นคนตาบอดที่มีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๙ ในเรื่องจูนเปียโนและเล่นดนตรีบ่อย ๆ...”^{๑๖๗}

เมื่อมีการรวมตัวแล้วก็ย่อมมีการดำเนินงานเพื่อรักษาสิทธิของสมาชิก ย้อนไปยุคหลังการจัดตั้งเป็นสมาคมฯ “...พวก (คนตาบอด) ที่เริ่มเข้าสู่การศึกษาแล้วก็จับกันมาเริ่มรวมตัวกันหลวม ๆ เริ่มมีชมรมเล็กชมรมน้อยแล้วก็ก่อตั้งเป็นสมาคม แต่สมาคมเหล่านี้ไม่ว่าจะตั้งก่อนตั้งหลังส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทในการต่อรองทางการเมือง มันยังเป็นการรวมตัวกันเพื่อพบปะสังสรรค์ปลอบอกปลอบใจกัน

^{๑๖๖} เพชรรัตน์ เตชวีชรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด, เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^{๑๖๗} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

Support กันเอง... **ปรากฏการณ์ ๑๔ ตุลา (๒๕๑๖) มีผลทำให้คนพิการที่รวมตัวกันอยู่แล้วเริ่มเอาอย่างกระแสหลัก เห็นได้ชัดเจนก็คือการเดินทางบนเรือท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต ๒๕๑๗** เห็นได้ชัดว่าเป็นการเริ่มเอาหลักการการเดินทางเพื่อท่องเที่ยวในเชิงอำนาจหลัก แต่เป็นอำนาจทางเศรษฐกิจ... พอปี ๑๘ ๑๙ ก็มีการต่อสู้กันมาเรื่อย ๆ เริ่มมีประเด็นสลับซับซ้อน เรื่องสิทธิการเป็นข้าราชการอะไรก็มีขึ้นมาเรื่อย ๆ ผมว่าน่าจะหลังปี ๒๕๒๐ คนพิการไทยติดต่อกับกระแสโลกที่มุ่งสู่สิทธิคนพิการ...”^{๑๖๘}

นายมนเทียร บุญตัน สมาชิกสภาคนพิการแห่งชาติ อดีตนายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย และในประธานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ย้อนอดีตการรวมกลุ่มของคนตาบอดให้ทราบอย่างน่าสนใจ และยังได้เสริมถึงการเรียนรู้ฐานสิทธิของคนพิการว่า “...มันเป็นสิ่งที่เค้าเรียกว่า **Homegrown** ก็คือเกิดขึ้นภายในแล้วมันก็เรียนรู้จากผู้อื่น เกิดขึ้นจากภายในก็คือสัญญาตญาณ ...”^{๑๖๙}

นายต่อพงศ์ เสลานนท์ นายกสมาคมฯ ปัจจุบัน เล่าว่า **สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย สนับสนุนให้มีการจัดตั้งสมาคมคนตาบอดประจำจังหวัด** ตั้งได้แล้ว ๗๓ จังหวัดเหลืออีก ๔ จังหวัด แถวชายแดนใต้ นอกจากองค์กรหลักแล้วยังมีองค์กรของคนตาบอดอยู่ทั่วประเทศตามกลุ่มสนใจ เช่น กลุ่มสมาคมศิษย์เก่า สมาคมนวด ทั้งหมดก็ร้อยกว่าองค์กร นายกสมาคมฯ ยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมอีกว่า เป้าหมายคือทุกสมาคมจะต้องได้มาตรฐานองค์กรของคนพิการ ลำดับต่อไปมุ่งสู่ศูนย์บริการคนพิการ ตามที่กฎหมายกำหนด เหนือไปกว่านั้นคือเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม หรือ Social Enterprise หรือเป็นกลุ่มวิสาหกิจเพื่อสังคม^{๑๗๐}

ผู้นำคนตาบอดมีทั้งฝ่ายบู๊ฝ่ายบุ๋น เป็นนักการศึกษา นักกฎหมาย นักพิทักษ์สิทธิ พ่อค้าเจ้าของธุรกิจ ฯลฯ มีผู้แทนและเครือข่ายทำงานในระดับสากล เป็นปากเป็นเสียงให้คนตาบอดไทยและคนพิการทั่วโลก ผู้นำคนตาบอดมีการพัฒนาศักยภาพผู้นำคนตาบอดอย่างเป็นระบบภายใต้แนวคิด “จากรากหญ้าสู่สากล” ตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ นายต่อพงศ์ เสลานนท์ นายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย เล่าเรื่องนี้ให้ฟังว่า “...**ความหมายขอบเขตตั้งแต่รากหญ้าจนสากล เราจะเข้ามามีบทบาท ไม่ใช่ความหมายคือผมโตจากรากหญ้า เกิดจากรากหญ้าแล้วเดินสู่สากล ไม่ใช่ เราจะต้องมี Representative ทุกระดับ และเป็น Active Representative คือแนวทางหลักยุทธศาสตร์จากรากหญ้าสู่สากล...**” สมาคมฯ มีการฝึกทักษะให้คนตาบอดโดยใช้อาชีพขนาดเป็นตัวนำแต่เนื้อหาที่

^{๑๖๘} มนเทียร บุญตัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๑๖๙} มนเทียร บุญตัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

^{๑๗๐} ต่อพงศ์ เสลานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

สอดแทรกไว้เป็นหลักคือทักษะชีวิตหรือ Life Skills ด้วยโมเดล BMM “...BMM ก็คือมี Braille, Mobility แล้วก็ Massage...”^{๑๗๑}

จากปี ๒๕๔๓ ถึงประมาณปี ๒๕๕๘ สมาคมฯ ใช้รูปแบบนี้ฝึกทักษะให้คนตาบอดไปแล้ว ประมาณ ๒๐,๐๐๐ คน แนนอนว่าในจำนวนนี้สมาคมฯ สามารถค้นหาข้างเผือกหรือเพชรนำมา เจียรไนเพื่อเป็นผู้นำในอนาคตได้เป็นอย่างดี

สมาคมฯ ให้ความสำคัญกับผู้นำจึงมีการฝึกอบรมเยาวชนตาบอดและจัดตั้งเป็นชมรม เยาวชนตาบอดไทย เป็นการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ พร้อมทั้งปรับโครงสร้างการบริหารและกำหนดวาระ การดำรงตำแหน่งของนายกสมาคมฯ ไม่เกิน ๒ วาระ ๆ ละ ๔ ปี เพื่อผลักดันให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามา บริหารงาน นอกจากนั้นสมาคมฯ ยังได้ตั้งสถาบันคนตาบอดแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนา ซึ่งเป็น หน่วยงานวิชาการเพื่อสนับสนุนการทำงานอีกด้วย นายต่อพงศ์ เสลานนท์ นอกจากเป็นนายกสมาคม คนตาบอดแห่งประเทศไทยแล้วยังดำรงตำแหน่ง สมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.) ได้ แสดงทัศนะถึงผู้นำว่าควรจะมีคุณสมบัติอะไรบ้างว่า “...ผมพูดหลายทีนะอาจารย์ คือ ผมเชื่อเรื่อง ความรู้ นะ Knowledge is Power อันที่สองคือผมเชื่อเกี่ยวกับ Communication อันที่สามคือ Ideology คืออุดมการณ์ คือสามอันนี้ผมว่ามันเป็น Power อุดมการณ์คือความชัดเจนของตัวเอง ยืนในที่แจ้งยืนในที่มืด คนก็เห็นเป็นคนเดิมหมด สำคัญมาก แล้วผมเชื่ออำนาจในการสื่อสาร คุณมีความรู้แต่คุณไม่มี Communication Skills คุณก็ไปต่อไม่ได้เช่นกัน...”^{๑๗๒}

ผู้นำคนตาบอดไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติเท่านั้นแต่เกิดขึ้นด้วยการได้รับโอกาสได้รับการ ส่งเสริมสนับสนุนอย่างเป็นระบบ และสิ่งที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือ “เราได้รับการปลุกฝังมา” ศาสตราจารย์วีริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ผู้นำคนตาบอดผู้มีบทบาทสูงสุดในงานด้านคนพิการของประเทศ ไทยยุคปัจจุบันกล่าวถึงมิสคอลฟีลด์ ครูสตรีตาบอดชาวอเมริกันผู้นำทางจิตวิญญาณของคนตาบอด ไทย “...ที่ฉันช่วยพวกนาย ที่ข้ามน้ำข้ามทะเลมาช่วยเนี่ย ไม่ได้หวังอะไรเลยนะ หวังอย่างเดียวว่า พวกเธอช่วยตัวเองได้แล้วอย่าลืมช่วยคนรุ่นต่อไปนะ...”^{๑๗๓} อาจารย์วีริยะย้อนความหลังจุดกำเนิด สำคัญที่ทำให้ผู้นำคนตาบอดไทยออกมาช่วยเพื่อนคนตาบอดด้วยกัน การได้รับการปลุกฝังเป็นส่วน หนึ่งและส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือแรงกดดันหรือสภาวะที่คนพิการเผชิญด้วยตนเองมาตลอดชีวิตที่ พิการ เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ทำให้คนพิการลุกขึ้นมาช่วยคนพิการด้วยกัน “...จบ ป.๑ กำลังขึ้น ป.๒ รถไป

^{๑๗๑} ต่อพงศ์ เสลานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๒} ต่อพงศ์ เสลานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

^{๑๗๓} วีริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสภาเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ชนกันก็เลยตาบอด ออก (โรงเรียน) เลย... อยู่บ้านมา ๑๕ ปีแล้ว รอจะมาเรียนที่โรงเรียนตาบอด กรุงเทพฯ เค้าไม่เรียก ที่เต็ม ก็เค้าบอกอายุเกินแล้วมีโรงเรียนช่างไม้ไปมัยก็เลยไปครับ... พอเริ่มเรียน ช่างไม้มาตั้งแต่ปี ๒๕๑๒ ก็คุยกับคนตาบอดไม่มีใครอยากเป็นช่างไม้ จำใจทำ ผมก็เรียน ก็เลยคิดมัน ต้องเปลี่ยนทางเลือกให้คนตาบอดให้ได้... กลุ่มเด็กที่เค้าคัดทิ้งคือคนพิการซ้ำซ้อนครับ ตาบอดแล้วมีความพิการอย่างอื่นร่วมด้วยนี่คัดทิ้ง มันเจ็บหัวใจนะอาจารย์ที่เกิดมาสภาพนี้ เค้าให้เด็กคนนึงเกิดมาไม่อยากจะให้ใครทิ้งเค้า ผมถึงดินร่นมาเริ่มต้นที่นี่ (บ้านเด็กตาบอดฯ รามอินทรา)...”^{๑๗๔} เป็นความในใจที่นำไปสู่การส่งเสริมการศึกษาคนตาบอดอย่างกว้างขวางทั่วประเทศโดยอาจารย์ประหยัด ภูหนองโอง ในนามของมูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ และการเข้าร่วมในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงกับองค์กรของคนพิการ

ประมาณ ๒๐ ปีที่แล้วสมาคมฯ เริ่มกระจายอำนาจจากมีสำนักงานเฉพาะในกรุงเทพฯ ให้มีสำนักงานสาขา มีกรรมการภาค ทำให้มีคนเข้ามาทำงานมากขึ้น งบประมาณก็มากขึ้น งบประมาณที่สมาคมฯ ได้จากกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (พก.) ครั้งหนึ่งจัดสรรให้ทุกจังหวัดทั่วประเทศเลย และแต่ละจังหวัดก็ใช้งบในท้องถิ่นของตัวเองได้อีกด้วย ทั้งเงินหนึ่งบาท (งบจากส่วนกลางจัดสรรตามสัดส่วนประชากรผ่านจังหวัด) งบ อบจ. งบเต็มไปหมด สมาคมฯ ใช้งบมาฝึกอบรมนวดเป็นอาชีพแต่ในการฝึกมีการสอดแทรกทักษะชีวิตด้วยตลอด เสริมสร้างความเชื่อมั่นและการตัดสินใจด้วยตนเอง Self-determination กำหนดชีวิตตัวเองได้ เป็นการเสริมความมั่นใจและสร้างผู้นำคนตาบอดไปด้วย ซึ่งในการสร้างผู้นำนั้นสมาคมฯ มีการวางแผนเป็นขั้นเป็นตอนตั้งแต่ระดับเยาวชน เมื่อเข้ามาทำงานในสมาคมก็เปิดโอกาสให้ทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ และคาดการณ์ได้ว่าใครที่น่าจะมาเป็นนายกสมาคมฯ ลำดับต่อไป และถึงแม้ว่าใครจะมาเป็นนายกแต่ “เราทำงานเป็นทีม” นายกต่อพงศ์ เสลานนท์ ให้ข้อมูลด้วยความภาคภูมิใจในงานอันหนักอึ้งที่รับผิดชอบอยู่

นอกจากโครงสร้างหลักของสมาคมฯ แล้ว **สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยยังสนับสนุนให้มีการตั้งองค์กรขึ้นมาทำงานร่วมกันอีกหลายองค์กร** เช่น สถาบันคนตาบอดแห่งชาติเพื่อการวิจัยและพัฒนา สหกรณ์บริการคนตาบอดแห่งประเทศไทย จำกัด มูลนิธิคนตาบอดไทย ศูนย์การเรียนรู้และสาธิตอาชีพคนตาบอดธนบุรี เป็นต้น และยังมีผู้นำคนตาบอดที่จดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิของตนเองขึ้นมา เช่น มูลนิธิคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอด ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ มูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด และมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ เป็นต้น มูลนิธิเหล่านี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสมาคมคนตาบอดฯ แต่ด้วยสายสัมพันธ์รุ่นพี่รุ่นน้องและสายเลือดคนตาบอดด้วยกัน ทำให้องค์กรเหล่านี้ทำงานสนับสนุนซึ่งกันและกันเป็นส่วนมาก

^{๑๗๔} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ซ้ำซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

องค์กรของคนตาบอดต่างเรียนรู้และทำงานร่วมกัน จากการสัมภาษณ์อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ มี ๒ ประเด็นที่น่าสนใจคือ “...เคล็ดลับมันมีอยู่อย่างเดียวครับคือรุ่นพี่จะทำอะไร แล้วอย่าคิดว่าเป็นของตัวเองไง ต้องคิดว่าเราช่วยรุ่นน้องไง เพราะฉะนั้นถ้าเราช่วยรุ่นน้องเราก็ต้องปลูกฝังให้เค้าขึ้นมาบริหารต่อ คือเรามันถูกปลูกฝังมาว่าทำอะไรให้ไปช่วยรุ่นน้องนะไม่ใช่หน้าตาตัวเองนะ... คือเราไม่คิดว่าสมาคมนี้ก็คือของฉัน มูลนิธินี้ก็คือของฉัน เราไม่ติดกับตัวนี้ แต่เราถูกสอนว่าเราต้องสร้างคนรุ่นต่อ ๆ ไป แล้วเราก็มีประสบการณ์ในต่างประเทศ การสร้างผู้นำสำคัญ เพราะว่าเมื่อไทยเรามักจะฝึกคนพิการให้รักสบาย แต่เรามีประสบการณ์จากเมืองนอก คนพิการถ้าเราจะแข่งกับคนอื่นเราต้องอดทนกว่าเค้า...” รวมถึงความเสียดสีเพื่อองค์กร เพื่อส่วนรวม “...สมัยนี้เราก็ก็นับสนุนว่าให้ทุกคนบริจาคให้ส่วนรวมนะ เพราะว่าจากประสบการณ์ที่เราไปดูต่างประเทศนะ อย่างสมาคมคนตาบอดอเมริกันที่เค้าแข็งแรงมากเพราะเค้ามีวัฒนธรรม สมาชิกแต่ละรัฐจะรวมกลุ่มบริจาคแข่งกันนะ พอมาถึงเปิดประชุมทุกรัฐก็จะบอกว่ารัฐตัวเองรวบรวมเงินมาบริจาคให้สมาคมแม่เท่าไร... ของเรายังได้แค่ทุกวันนี้เพิ่งทำได้ว่าใครบริจาคได้บริจาคซึ่งมันก็ยังไม่เยอะ แล้วเราก็พยายามลด เช่น ค่าใช้จ่ายในการเดินทางก็พยายามช่วยบ้าง จ่ายบ้างนะ ก็พยายามว่าจะทำยังไงที่จะให้ทุกคนภูมิใจเหมือนอเมริกา ว่า...อ๋อ ถ้าฉันเก็บเงินแล้วไปประชุมสมาคมตาบอดได้อันนี้คือความภาคภูมิใจของชีวิตแล้วฉันไปบริจาคช่วยได้อีกนะ อันนี้คุยไม่ได้ทุกที...”^{๑๗๕}

กล่าวถึงความเป็นผู้นำ ผู้นำคนตาบอดอาวุโสเห็นด้วยว่าต้องมีความรู้และทักษะการเจรจา การถ่ายทอดหรือสอนรุ่นน้อง ต้องมีวิสัยทัศน์ และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือความเสียดสี “...ผมว่าผู้นำเสียดสีนะอาจารย์ ค่าเดินทางถ้าเบิกได้ก็เบิกถ้าเบิกไม่ได้ก็จ่ายเอง เพราะเรามาเป็นผู้นำเค้าแล้วต้องเสียดสี...”^{๑๗๖} ด้านอาจารย์วิริยะฯ เห็นว่าผู้นำจะต้อง “...ต้องใจรักจริง ๆ คือรักงานที่จะทำ รักเพื่อนมนุษย์ อยากให้เพื่อนมนุษย์ได้เหมือนเรา... สองผมว่าฐานะต้องช่วยตัวเองได้ เพราะว่าการทำงานแบบนี้ระบบเรายังไม่เป็นระบบแบบมืออาชีพ... สามต้องให้มีคุณธรรม ความโปร่งใส... ต่อไปต้องมีจิตวิญญาณแห่งการรับใช้คือ ข้อเสียของการเป็นผู้นำมีอยู่ข้อหนึ่งคือเวลาโดดเด่นขึ้นมามักจะหลงตัวเอง คือมักจะเข้าสู่ระบบอำนาจนิยม...”^{๑๗๗}

^{๑๗๕} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๗๖} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ชำซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๑๗๗} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

คุณลักษณะของผู้นำที่ผู้นำคนตาบอดให้ความสำคัญก็คือ (๑) รักเพื่อนมนุษย์และความ
 เสียสละ (๒) มีความรู้ (๓) เจรจาสื่อสารเข้าใจสามารถถ่ายทอดได้ (๔) โปร่งใส และ (๕) มีความ
 พร้อมด้านเศรษฐกิจส่วนตัว คุณลักษณะเหล่านี้ผู้นำพาให้คนตาบอดประสบความสำเร็จในชีวิตส่วนตัว
 และเป็นผู้ที่มีบทบาทในสังคมทั้งด้านคนพิการโดยตรงและบทบาทต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง
 พรรคการเมืองชั้นนำของประเทศ ดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิก สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
 คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ และสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

ข้อมูลอย่างเป็นทางการ ณ เดือนมีนาคม ๒๕๖๐ สมาคมคนตาบอดมีสมาชิกสามัญประเภท
 บุคคล ๑๒,๑๔๗ คน ในขณะที่คนตาบอดที่มีบัตรประจำตัวคนพิการตามรายงานของกรมส่งเสริมและ
 พัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการมีจำนวน ๑๘๗,๒๔๙ คน^{๑๗๘} สมาคมมีกรรมการ ๑๕ คน มีเจ้าหน้าที่
 ประจำ ๔๔ คน และมีอาสาสมัคร ๑๐ คน มีสำนักงานภูมิภาค ๑๑ แห่ง

จากรายงานของกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ระบุว่าสมาคมคนตาบอด
 แห่งประเทศไทยได้รับเงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๙ ประมาณ ๔ ล้านบาท
 และปี ๒๕๖๐ ประมาณ ๖.๓ ล้านบาท^{๑๗๙} ส่วนด้านอุดหนุนโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ ถึง
 ๒๕๖๐ สมาคมคนตาบอดฯ ได้รับเงินทั้งสิ้น ๓๓๘ ล้านบาท เฉพาะปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ยอดเงิน
 อุดหนุนโดยประมาณเป็นรายปีคือ ๙๑ ล้านบาท ๕๙ ล้านบาท และ ๑๒๕ ล้านบาทตามลำดับ^{๑๘๐}

สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยเป็นองค์กรของคนพิการที่เก่าแก่ที่สุด มีสมาชิก ๑๒,๑๔๗
 คนจากคนตาบอดทั้งประเทศ ๑๘๗,๒๔๙ คน หรือร้อยละ ๖.๕ มีเครือข่ายทุกจังหวัดยกเว้น ๔ จังหวัด
 ชายแดนใต้ การรวมกลุ่มใช้การฝึกทักษะอาชีพนำทักษะด้านสังคมและสิทธิคนตาบอด มีการจัดการ
 องค์กรแบบระดับชั้นจากส่วนกลาง มีนายกสมาคมฯ เป็นผู้นำสูงสุด ผู้นำคนตาบอดที่เป็นนายกสมาคม
 ๆ ส่วนมากจบการศึกษาจากต่างประเทศหรือจบระดับอุดมศึกษาจากสถาบันชั้นนำในประเทศ
 หมุนเวียนมาเป็นนายกสมาคมฯ คนละไม่เกิน ๒ วาระตามระเบียบที่กำหนด (ไม่เกิน ๘ ปี) มีสำนักงาน
 ภูมิภาค ๑๑ แห่ง และเน้นการกระจายอำนาจและทรัพยากรสู่ระดับจังหวัด สนับสนุนให้สมาคมระดับ
 จังหวัดได้รับมาตรฐานองค์กรด้านคนพิการตามที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
 กำหนด มีเป้าหมายพัฒนาไปสู่ศูนย์บริการคนพิการและวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

^{๑๗๘} กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://nep.go.th/th/disability-statistic> (๑๐ มกราคม ๒๕๖๑).

^{๑๗๙} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการของสภาคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๑๘๐} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนโครงการแก่สภาคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

โดยแต่ละปีสามารถเขียนโครงการขอรับเงินอุดหนุนโครงการจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้มากกว่าองค์กรของคนพิการทุกประเภท ผู้นำคนตาบอดได้รับการปลูกฝังความเชื่อในศักยภาพของคนตาบอดและความเสียสละเพื่อรุ่นน้อง เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่มีสคอลลีฟต์สตรีตาบอดชาวอเมริกันผู้ก่อตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ มีต้นแบบของรุ่นพี่พร้อมทั้งมีการจัดฝึกอบรมผู้นำระดับเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

๔.๓ ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรของคนหูหนวก

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทต่อคนหูหนวกมากที่สุด ด้วยมีการจัดตั้งโรงเรียนสอนคนหูหนวกตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ หลังจากนั้นมีการเพิ่มจำนวนไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ปี ๒๕๖๐ มีโรงเรียนสอนคนหูหนวกทั่วทุกภูมิภาคของประเทศทั้งสิ้น ๒๑ แห่ง การจัดตั้งโรงเรียนสอนคนหูหนวกในประเทศไทยอยู่ภายใต้การกำกับของรัฐเป็นหลัก “...คณะท่านหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เค้าวินิจฉัยทัศน์ที่กว้างไกล แล้วท่านก็ช่วยงานโรงเรียนคนหูหนวกมาช้านาน เพราะว่าท่านมีหลานเป็นคนหูหนวก... ท่านเอางานของการศึกษาพิเศษเข้ามาในรัฐบาลเลย เราจะเห็นว่าแม้จะมีมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกตั้งขึ้นมาเพื่อตั้งโรงเรียน แต่มูลนิธินี้ตั้งโดยหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ท่านบอกต้องยกให้รัฐบาลแล้วอย่าไปยุ่งกับเค้า บุคลากรเนี่ยต้องให้รัฐบาลรับผิดชอบ...”^{๑๘๑} เมื่อมีโรงเรียนสอนคนหูหนวกทำให้ศิษย์เก่าที่จบการศึกษาเริ่มรวมกลุ่มกัน

การรวมกลุ่มของคนหูหนวกเริ่มจากตั้งศูนย์ชุมนุมศิษย์เก่าโรงเรียนสอนคนหูหนวก เกิดจากอาจารย์กมลลา ไกรฤกษ์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนสอนคนหูหนวกดุสิตและโรงเรียนสอนคนหูหนวกทุ่งมหาเมฆ ได้มีความคิดริเริ่มและปรึกษากับอาจารย์วิเชียร อนันต์มัทพงศ์ ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาด้านคนหูหนวกจากสหรัฐอเมริกา และครูกำพล สุวรรณรัต ซึ่งเป็นนักเรียนคนหูหนวกรุ่นแรกและต่อมาทำหน้าที่เป็นครูสอนคนหูหนวกด้วย ทั้ง ๓ คน มีความเห็นตรงกันว่าควรจะต้องตั้งกลุ่มคนหูหนวกขึ้น ภายใต้แนวคิดหลัก “คนหูหนวกมีความสามารถ ช่วยเหลือตัวเองและพัฒนาตัวเองได้หากได้รับการช่วยเหลือ ส่งเสริมอย่างถูกต้อง” ประกอบกับมีการรวมกลุ่มของศิษย์เก่าโรงเรียนสอนคนตาบอด เป็นการรวมกลุ่มช่วยเหลือตนเองของคนพิการ (Self-Help Organization) การรวมกลุ่มเพื่อให้คนหูหนวกได้พบปะร่วมมือกันทำงานให้เป็นประโยชน์เฉพาะกลุ่มคนหูหนวก “...วันเริ่มแรกของศูนย์ชุมนุมศิษย์เก่าฯ ได้กำเนิดขึ้นในตอนเช้าตรงกับวันที่ยานอวกาศอะพอลโล ๑๑ ลงสู่ดวงจันทร์ครั้งแรก คือ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๒ ซึ่งถือว่าเป็นวันสำคัญวันหนึ่งแห่งประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ และนักเรียนเก่าสอนคนหูหนวกได้ถือเอาวันนี้เป็นวันปฐมฤกษ์ทำการเปิดศูนย์ชุมนุมศิษย์เก่า ซึ่งนับเป็นครั้งแรก

^{๑๘๑} มลิวัดย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ทีมวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

และแห่งแรกในประเทศไทย มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า “The Adult Deaf Club of Thailand” ใช้อักษรย่อว่า ADCT ในวันศิษย์เก่ามาร่วมชุมนุมสังสรรค์ประมาณ ๙๓ คน ได้จัดให้มีพิธีทางศาสนาเพื่อความเป็นสิริมงคลก่อนการพบปะสังสรรค์ และร่วมชุมนุมกันที่โรงเรียนสอนคนหูหนวกทุ่งมหาเมฆ งานสำเร็จลงด้วยดี ทำให้ทุกคนมีความหวังว่างานของศูนย์จะเจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ สมความตั้งใจทุกประการ...”^{๑๘๒} คุณกำพล สุวรรณรัตน์ นักเรียนคนหูหนวกรุ่นแรก ๆ ของโรงเรียนสอนคนหูหนวกที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นครูสอนเด็กหูหนวกเล่าเรื่องถึงบรรยากาศการรวมกลุ่มผ่านหนังสือที่เขาเขียนขึ้นมาเอง

ศูนย์ชุมนุมศิษย์เก่าโรงเรียนสอนคนหูหนวกจัดตั้งขึ้นปี ๒๕๑๒ โดยมีนายพัฒนา พานิชภักดิ์ เป็นประธานคนแรกและดำรงตำแหน่ง ๔ สมัย ศูนย์ชุมนุมศิษย์เก่าฯ ในยุคนั้น “...ให้คนที่จบไปแล้วมาสังสรรค์และเล่าสู่กันฟังว่าจบแล้วไปทำอะไรกันมาบ้าง กิจกรรมของชมรมมีพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเรื่องอาชีพ แก้ปัญหาสมัครงานไม่ได้ คนหูหนวกส่วนมากทำอาชีพส่วนตัว เกษตร ค้าขาย ช่วยงานครอบครัว ทำผม ตัดเสื้อผ้า...”^{๑๘๓} ลิบสองปีแรก (พ.ศ. ๒๕๑๒ – ๒๕๒๔) ของศูนย์ชุมนุมศิษย์เก่าฯ มีครูที่เป็นคนหูหนวกเป็นประธานศูนย์ฯ ได้แก่ นายพัฒนา พานิชภักดิ์ นางสาวญาดา ชินะโชติ และนายกำพล สุวรรณรัตน์ หลังจากนั้นปี ๒๕๒๔ นายธนู วงศ์ไชย เจ้าของธุรกิจจากจังหวัดเชียงใหม่ได้เสียสละมารับตำแหน่งประธาน การดำเนินงานของศูนย์ฯ ในระยะแรกเน้นการช่วยเหลือศิษย์เก่าในเรื่องอาชีพและการมีงานทำ จัดตั้งศูนย์ฝึกอาชีพ มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์กิจกรรม และที่สำคัญยิ่งคือมีการวิจัยภาษามือด้วย^{๑๘๔}

การรวมกลุ่มของคนหูหนวกเป็นภาพที่สวยงามในสายตาเพื่อนคนหูหนวกด้วยกัน ดังความเห็นของนายธนู วงศ์ไชย สุจริต ศิษย์เก่าโรงเรียนสอนคนหูหนวกรุ่นแรกผู้เป็นเกษตรกร “...การได้มองเห็นสังคมกลุ่มเล็ก ๆ ต่างกระตือรือร้นให้ความช่วยเหลือกันและกัน มันเป็นภาพที่สวยงาม คนหูหนวกสมัยก่อนต่างทุ่มเทจิตใจเพื่อหน้าที่ของตนเองและคนหูหนวกรุ่นต่อ ๆ ไป ตัวอย่างเช่น คุณกำพล สุวรรณรัตน์ เพื่อนสนิทของผม และคุณมานพ ภารยาของท่านซึ่งเป็นคนหูหนวกเช่นเดียวกัน คนหูหนวกสมัยก่อนส่วนใหญ่รักในศักดิ์ศรีของตนไม่น้อย มักจะทำงานหนักเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เนื่องจากสังคมคนหูหนวกยังขาดปัจจัยหลายอย่างอยู่มาก ผมคิดว่าคุณมานพเองก็คิดเช่นเดียวกับผม

^{๑๘๒} กำพล สุวรรณรัตน์. (๒๕๕๕) ประวัติศาสตร์ชาติไทยและการจัดตั้งองค์กรของคนหูหนวกในประเทศไทย. หน้า ๙๙.

^{๑๘๓} กำพล สุวรรณรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี ธนา ทิมโพธิสกุล เป็นล่ามภาษามือ), ที่มูลนิธิส่งเสริมและพัฒนาคนหูหนวกไทย, เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๘๔} กำพล สุวรรณรัตน์. (๒๕๕๕) ประวัติศาสตร์ชาติไทยและการจัดตั้งองค์กรของคนหูหนวกในประเทศไทย. หน้า ๑๐๑ - ๑๐๒.

เธอจึงลงมือทำการวิจัยเกี่ยวกับภาษามือไทยอย่างจริงจัง แม้การวิจัยจะเต็มไปด้วยอุปสรรค มีทั้งเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลต่าง ๆ ที่ไม่เห็นด้วย และความไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ของคนหูหนวกด้วยกัน ...”^{๑๘๕}

คนหูหนวกมักได้รับการช่วยเหลือจากอาจารย์และผู้ใหญ่ที่ไปเยี่ยมทำบุญกับนักเรียน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญอีกท่านหนึ่งคืออาจารย์สถาพร สุวัฒน์สุส อติตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเศรษฐเสถียร อาจารย์สนิทสนมเป็นที่รักใคร่ของคนหูหนวกผู้ใหญ่ทุกคน เพราะมีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนศูนย์ชุมนุมศิษย์เก่าฯ พัฒนาฝึกอาชีพให้สมาชิกซึ่งส่วนใหญ่เมื่อจบการศึกษาไปจากโรงเรียนแล้วไม่มีงานทำ จึงจัดรวมกลุ่มประดิษฐ์สิ่งของไปจำหน่ายในงานกาชาด นำรายได้ช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกท่านผลักดันและสนับสนุนการจัดตั้งโครงการช่วยเหลือคนหูหนวกผู้ใหญ่ จนเปลี่ยนศูนย์ชุมนุมศิษย์เก่าฯ จดทะเบียนก่อตั้งเป็นสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย^{๑๘๖} ในปี ๒๕๒๖ นายไพศาล วงศ์ศิริพัฒนกุล เป็นนายกสมาคมคนแรก ตั้งแต่จัดตั้งเป็นสมาคมผู้ที่มาเป็นนายกสมาคมล้วนเป็นคนหูหนวกที่ประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น เป็นช่าง ประกอบธุรกิจส่วนตัว เป็นพ่อค้าแม่ค้า หรือค้าสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น

ตั้งแต่ปี ๒๕๒๖ – ๒๕๖๐ รวม ๓๔ ปี มีนายกสมาคมทั้งหมด ๗ คน นายอนุชา รัตนสินธุ์ อาชีพค้าขาย ดำรงตำแหน่งยาวนานประมาณ ๑๐ กว่าปีแต่ไม่ต่อเนื่องกัน (พ.ศ. ๒๕๓๗ – ๒๕๔๔ และ พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙) นางพนมวรรณ บุญเต็ม อาชีพค้าขาย ดำรงตำแหน่ง ๖ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๔ – ๒๕๓๖ และ พ.ศ. ๒๕๔๔ – ๒๕๔๘) และนายยงยุทธ บริสุทธิ์ อาชีพค้าขาย ดำรงตำแหน่ง ๖ ปี (พ.ศ. ๒๕๔๘ – ๒๕๔๙ และ พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๕) ปี ๒๕๕๙ นายวิฑูต บุณนาค รับตำแหน่งนายกสมาคมต่อจากนายอนุชาฯ

ผู้นำคนหูหนวกแต่ละคนเข้ามาทำงานเพื่อเพื่อนคนหูหนวกด้วยกันด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน อย่างกรณีนางพนมวรรณ บุญเต็ม อติตนายกสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย และปัจจุบันเป็นนายกสมาคมสมาพันธ์เครือข่ายเด็กและสตรีหูหนวกไทย เล่าให้ฟังว่า “...ทำอาชีพค้าขาย มีลูกน้องเป็นคนหูหนวกเยอะ มีปัญหาที่ปรึกษา เรื่องเงิน เรื่องครอบครัว ถูกทำร้าย... คนหูหนวกอื่นที่รู้จักมาขอให้ช่วย อยากมีงานทำด้วย คนหูหนวกมีปัญหาทางคดีเยอะ ปัญหาครอบครัว ไม่มีคนช่วย ...”^{๑๘๗} คุณพนมวรรณฯ เป็นสตรีหูหนวกที่สู้ชีวิต จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ จากโรงเรียนสอนคนหูหนวก คุณพนมวรรณฯ บอกว่าไม่เรียนต่อเพราะเรียนไม่รู้เรื่อง ต่อสู้บากบั่นเดินทางไป

^{๑๘๕} สิริยุราไพ ประพันธ์ทวี. (๒๕๕๙) เกษตรกรนักสู้แห่งโลกเจียบ. หน้า ๖๓.

^{๑๘๖} กำพล สุวรรณรัตน์. (๒๕๕๕) พลังขับเคลื่อนแห่งโลกเจียบในสยาม. หน้า ๔๓.

^{๑๘๗} พนมวรรณ บุญเต็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี ศิริพร แสนท้าว เป็นล่ามภาษามือ), ที่สมาคมสมาพันธ์เครือข่ายเด็กและสตรีหูหนวกไทย, เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ประกอบอาชีพต่างถิ่นต่างแดน ไปเป็นแม่บ้านอยู่อิตาลี ๑๗ ปี กลับมาค้าขายทั้งเครื่องประดับและเสื้อผ้าในเมืองท่องเที่ยวอย่างกรุงเทพฯ พัทยา ภูเก็ต ลงไปถึงมาเลเซีย และสิงคโปร์

นายอนุชา รัตนสินธุ์ อดีตนายกสมาคมฯ คนล่าสุดเล่าผ่านล่ามภาษามือว่า “...คุณมานฟ้าได้ทำโครงการเกี่ยวกับเรื่องภาษามือ และคุณอนุชาเป็นสมาชิกของโครงการนี้ **คุณมานฟ้าจึงเห็นว่าคุณอนุชามีความสามารถในการใช้ภาษามือจึงเชิญชวนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมครั้งนี้** ซึ่งก่อนหน้านี้นายอนุชาเรียนจบก็ไปทำงานอยู่ช่อมรณมาก่อน... จบโครงการก็ออกไปค้าขาย หลังจากนั้นพอมีการเลือกตั้งนายกคนใหม่ เค้า (เพื่อนคนหูหนวก) ก็เชิญคุณอนุชาเข้ามาลงสมัครเป็นนายก...”^{๑๘๘} คุณอนุชาฯ เป็นนายกสมาคมฯ ช่วงปี ๒๕๓๗ – ๒๕๔๔ หลังจากนั้นไปค้าขายและต่อมาได้กลับมาเป็นนายกสมาคมอีกครั้งหนึ่งในปี ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙

สำหรับนายกสมาคมคนปัจจุบัน อาจารย์เจ หรือนายวิฑูต บุนนาค นายกสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นคนหูหนวกตั้งแต่เด็ก ๆ เล่าถึงเหตุที่มาเป็นผู้นำคนหูหนวกว่า “...เหมือนกับคนทั่วไปครับมีสาย (อาชีพ) ต่าง ๆ มีความชอบที่แตกต่างกันออกไป มีความฝันของแต่ละคนแตกต่างกันนะครับ **ผมมีความชอบกับการที่จะช่วยเหลือ การพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตของคนหูหนวกครับ...** อาจจะเป็นเรื่องของสิ่งแวดล้อม การเข้าไปร่วมอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เงียบ ผมไปอยู่มหาวิทยาลัยกัลลาเด็ต (Gallaudet University) เป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นของคนหูหนวกนะครับที่ทั่วโลกไม่มีนะครับ มีแห่งเดียวนะครับที่มีแต่ผู้นำของคนหูหนวกมันก็เลยทำให้ผมรู้สึกอยากเป็นผู้นำ... ผมฝันว่าคนหูหนวกจะไม่มีอุปสรรคใด ๆ ครับ...”^{๑๘๙}

ปัญหารากฐานของคนหูหนวกคือการขาดภาษามือไทยมาตรฐานอย่างเพียงพอและเป็นที่ยอมรับ การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนใช้ภาษามือที่แตกต่างกับการใช้สื่อสารในชีวิตจริงของคนหูหนวก คุณกำพล สุวรรณรัตน์ คนหูหนวกที่เป็นครูในโรงเรียนสอนคนหูหนวกเล่าว่า “...ภาษามือที่ใช้ในโรงเรียน กับภาษามือที่คนหูหนวกใช้ไม่เหมือนกัน แต่โรงเรียนก็ไม่ยอมรับภาษามือของคนหูหนวก... กระทรวงศึกษาไม่รับรองภาษามือของคนหูหนวก ต้องสู้กันนานมาก คนหูหนวกใช้ภาษามือบวกกับการแสดงทางอารมณ์ สีหน้า และท่าทาง เป็นแบบเฉพาะของคนหูหนวก... คนที่ทำงานในกระทรวงไม่เข้าใจคนหูหนวก ม.ร.ว.หญิง เสริมศรี เกษมศรี เข้าใจคนหูหนวก สัมผัสคนหูหนวกใกล้ชิด คนที่เข้าไปคลุกคลีกับคนหูหนวกก็เข้าใจ คนที่กระทรวงไม่เข้าใจ... จริง ๆ ต้องเป็น

^{๑๘๘} อนุชา รัตนสินธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี กนิษฐา รัตนสินธุ์ เป็นล่ามภาษามือ), ที่ชมรมสร้างสรรค์สื่อ กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๘๙} วิฑูต บุนนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี แก้วกุล ดันติพิสิฏกุล เป็นล่ามภาษามือ), ที่สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

คนหูหนวกไปคุย (กับคนในกระทรวง) สมัยก่อนไม่มี เป็นตัวแทนเป็นคนปกติ...”^{๑๙๐} อดีตนายกสมาคมคนหูหนวกคนล่าสุดผู้เคยร่วมในการพัฒนาภาษามือไทยเล่าว่า “...ภาษามือของคนหูหนวก ครูในโรงเรียนไม่เห็นด้วย...”^{๑๙๑} จากการสัมภาษณ์ผู้คว่ำหวอดในวงการศึกษาคคนหูหนวกและแสวงหาข้อมูลเชิงลึกของผู้ศึกษาพบว่าการพัฒนาภาษามือของคนหูหนวกไม่เป็นที่ยอมรับจากครูในโรงเรียน ถึงแม้ว่าในยุคบุกเบิกนักการศึกษาพิเศษครูและผู้บริหารมีความเข้าใจคนหูหนวกและได้ร่วมผลักดันอัตลักษณ์คนหูหนวก แต่รัฐส่วนกลางคือกระทรวงศึกษาธิการก็ไม่ยอมรับต่อภาษามือของคนหูหนวก ยิ่งไปกว่านั้น “...เรื่องการสอนภาษามือ พ่อแม่ไม่มีใครอยากให้ลูกเรียนภาษามือหรอกโดยความลึกลับจริง เค้ายากให้ลูกพูด... เดี่ยวนี้มีเทคโนโลยีถ้าอยากให้ลูกพูดได้ เอาลูกไปตรวจ ผ่าใส่ประสาทหูเทียม แต่เด็กทุกคนไม่ใช่ว่าจะใส่ประสาทหูเทียมได้ โตแล้วก็ใส่ได้แต่พูดไม่ได้ เรียนพูดเรียนยาก ห้าขวบแล้วผ่าหูตอนห้าขวบหูเค้าเหมือนเด็กทารกที่เพิ่งคลอดวันนั้น แต่ตัวเค้าเนี่ยห้าขวบแล้ว เวลาพูดเด็กก็จะงง...”^{๑๙๒} ผู้คลุกคลีกับพ่อแม่เด็กหูหนวกมักกล่าวถึงการไม่ยอมรับให้ฝึกภาษามือแก่เด็กหูหนวก พ่อแม่อยากให้ลูกพูดได้ให้ฝึกพูดฝึกอ่านริมฝีปาก ยังมีเทคโนโลยีเข้ามาใหม่ยิ่งดันรนให้เด็กได้ใส่ประสาทหูเทียม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาคคนหูหนวกถึงปัจจุบัน

ผู้นำคนสำคัญของคนหูหนวกที่ตีโจทย์นี้ชัดเจนคือนางมาน้ำ สุวรรณรัต คนหูหนวกผู้เป็นหัวหน้าทีมวิจัยและประดิษฐ์ทำภาษามือเพื่อจัดทำพจนานุกรมภาษามือไทยเล่มแรกจนสำเร็จ แต่ “...เมื่อได้สนทนากับกระทรวงศึกษาธิการ หนังสือของเธอกลับถูกทอดทิ้ง กลายเป็นเศษขยะไร้ค่าสำหรับผู้ใหญ่บางท่าน...”^{๑๙๓} ความเป็นผู้นำของคุณมาน้ำฯ ได้รับเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติจากองค์การสหประชาชาติในฐานะผู้เสียสละและอุทิศตนเพื่อคนพิการอย่างแท้จริง หลังจากที่เธอป่วยและเสียชีวิตไปในวัยเพียง ๓๗ ปี

สิ่งที่คนหูหนวกเผชิญสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ “...หลวง (รัฐบาล) เริ่มตั้งโรงเรียนสำหรับคนพิการโดยเฉพาะซึ่งเริ่มแรก ๆ ก็ปี ๒๔๙๐ - ๒๕๐๐ แล้ว

^{๑๙๐} กำพล สุวรรณรัต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี ธนา ทิมโพธิสกุล เป็นล่ามภาษามือ), ที่มูลนิธิส่งเสริมและพัฒนาคนหูหนวกไทย, เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

^{๑๙๑} อนุชา รัตนสินธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี กนิษฐา รัตนสินธุ์ เป็นล่ามภาษามือ), ที่ชมรมสร้างสรรค์สื่อ กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๙๒} มลิวลีย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๑๙๓} พ. สวัสดิ์พร. (๒๕๔๗) “มาน้ำชีวิตของ “มาน้ำ สุวรรณรัต” สูดยอดคนหูหนวกที่สหประชาชาติยกย่อง สู้จนวาระสุดท้าย...เพื่อคนหูหนวกทั่วโลก” ใน *ชีวิตต้องสู้*. ปีที่ ๑๒. (ฉบับที่ ๕๐๙ ประจำวันที่ ๑ - ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗). [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.geocities.ws/nadttthai/news.manfah.08.47.html> (๒๗ มีนาคม ๒๕๖๐).

นะ ก็ยุคเดียวกับตั้งสมาคมคนตาบอดฯ แต่เรื่องโรงเรียนก็ยังสอนแบบสงเคราะห์ คือไม่ได้ปลูกฝังความเชื่อว่า (นักเรียน) มีความสามารถทำได้ทุกอย่าง แล้วก็ต้องทำเรื่องที่ทำหาย **ครูแทนที่จะปลูกฝังเด็ก กลับอยู่ในระบบอำนาจนิยมอุปถัมภ์ อำนาจนิยมครูเป็นใหญ่** เพราะฉะนั้นพอเด็กมันจะคิดอะไรต้องคิดอยู่ในกรอบครุหมด เพราะฉะนั้นอันนี้ผมว่าเป็นปัญหา มันแบบสงเคราะห์ แต่แน่นอนมีหลายคนดี้นรนอกมามันก็ได้ดีเกินครู... ผมไปเจอสารพัดโรงเรียนห้ามรู้ดีกว่าครู อันนี้มันยุ่งเลยนะ หูหนวกก็เจอปัญหานี้มาจนทุกวันนี้หลายคนยังท่องคาถานี้ใส่หูหนวกอยู่... ”^{๑๙๔}

การศึกษานี้ไม่ได้หาคำตอบว่าระบบและการศึกษาคนหูหนวก รวมถึงโครงสร้างการบริหาร การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาภาษามือไทยของคนหูหนวกหรือไม่ แต่ภาษามือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้คนหูหนวกได้เรียนรู้และดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเท่าเทียมหรือไม่ ในทัศนะของนายกสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยคนปัจจุบันมองว่าเรื่องภาษามือยังเป็นอุปสรรคของคนหูหนวก “...**ตอนนี้การศึกษาไม่ค่อยดีครับ เพราะว่าเรื่องระบบหูเหี่ยยังไม่ดีต้องแก้ไขครับ ต้องใช้ ๒ ภาษาครับ ภาษายังไม่เข้มแข็ง... ๑ ภาษามือครับ ๒ ภาษาไทยครับ** ระบบการศึกษามันไม่มีเกณฑ์การประเมินครูว่าจะต้องเก่งภาษามือไม่มีตรงนี้นะครับ แล้วโรงเรียนนะครับไม่มีเกณฑ์การประเมินให้คนหูหนวกเก่งภาษาไทยครับไม่มีครับ ไม่มีการประเมินทั้งครูไม่มีการประเมินทั้งนักเรียนครับ...”^{๑๙๕} ปัญหาการสื่อสารย่อมส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และการพัฒนาความสามารถของคนหูหนวกให้เต็มศักยภาพ การศึกษาและการประกอบอาชีพของคนหูหนวกโดยส่วนมากจึงเป็นการฝึกซ้ำ ๆ โดยอาศัยทักษะทางร่างกายและการใช้จินตนาการ คนหูหนวกส่วนมากจึงทำอาชีพค้าขาย งานช่าง การเกษตร งานศิลปะ งานหัตถกรรม งานฝีมือ เป็นต้น

กล่าวถึงคุณมานฟ้า สุวรรณรัต คนหูหนวกผู้มีคุณูปการต่อวงการคนหูหนวกไทยที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล “...**คุณมานฟ้ามีความร่าเริงแจ่มใส มีประกายตาแวววาวสื่อถึงความฉลาดหลักแหลมอยู่ตลอดเวลา... คนที่รู้จักเธอต่างก็รักในความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวจริงจัง ความตั้งใจมั่นและความเป็นตัวเองของเธอ... (จากการเป็นหัวหน้าทีมวิจัยเพื่อจัดทำพจนานุกรมภาษามือไทย) เธอเริ่มเปลี่ยนความสนใจจากด้านภาษาในจุดเล็ก ๆ มาสู่ภาษาทางด้านการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและสิทธิพลเมือง... ม่านฟ้าเป็นผู้นำในการต่อสู้ระดับโลก เรียกร้องให้คนหูหนวกจากประเทศ**

^{๑๙๔} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๑๙๕} วิฑูต บุนนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี แก้วกุล ตันติพิสิฐกุล เป็นล่ามภาษามือ), ที่สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

กำลังพัฒนามีสิทธิในการใช้ภาษาแม่หรือภาษาแม่อันเป็นภาษาประจำถิ่น^{๑๖} ของตนเอง... ”^{๑๗}

คุณมาน้ำฟ้า เป็นบุคคลเดียวในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกและเป็นหนึ่งใน ๗ คนจากทั่วโลกที่ได้รับการยกย่องจากองค์การสหประชาชาติในการเสียสละและอุทิศตนสนับสนุนโครงการสหประชาชาติด้านคนพิการ ที่สำคัญอาจารย์ณรงค์ฯ กล่าวถึงคุณมาน้ำฟ้า ว่า “...การประชุมระดับโลกครั้งที่ ๑ ขององค์กรคนพิการสากล ผมได้รับเลือกเป็นกรรมการประจำภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ขณะเดียวกันกับที่คุณมาน้ำฟ้า ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการระดับโลก เพราะในระหว่างการประชุมนั้นเธอได้ออกแถลงการณ์ให้ที่ประชุมยอมรับภาษามือของคนหูหนวกเป็นภาษาที่จำเป็นในการสื่อสารของคนหูหนวก แถลงการณ์ของเธอได้มีโอกาสกล่าวต่อหน้าที่ประชุมใหญ่โดยมีล่ามแปลเป็นที่ประทับใจของผู้เข้าร่วมประชุมมาก...”^{๑๘}

ความเป็นผู้นำของคุณมาน้ำฟ้า เป็นที่ประจักษ์ในระดับสากลแต่ก็เป็นคนหูหนวกเพียงคนเดียวที่มีบทบาทโดดเด่น ถึงแม้ว่าคุณหูหนวกมีโอกาสศึกษาสูงและได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศมาโดยต่อเนื่องตั้งแต่หลังจัดตั้งศูนย์ชุมชนมุขศิษย์เก่าฯ จนกระทั่งได้จัดตั้งเป็นสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยแล้วก็ตาม แต่ผู้นำคนหูหนวกไทยก็ไม่มีบทบาทโดดเด่นมากนักซึ่งส่วนหนึ่งและเป็นส่วนสำคัญน่าจะมีสาเหตุมาจากการสื่อสาร และถึงแม้ว่าผลของการขับเคลื่อนในภาพรวมในนามสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย คือการมีกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ทำให้มีการจัดสรรเงินกองทุนเพื่อการดำเนินกิจกรรมของคนหูหนวกมากขึ้นอย่างเด่นชัด มีบริการล่ามภาษามือ การกู้ยืมเงินประกอบอาชีพ เป็นต้น แต่ในแง่ปฏิบัตินั้นอดีตนายกสมาคมคนหูหนวกฯ ให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่า “...สมาชิกกู้เงินยาก หูหนวกต่างจังหวัดไม่มีความรู้ ไม่มีคนค้าประกัน... เงินกองทุนขอยากต้องเขียนรายละเอียดเยอะ หูหนวกทำไม่เป็น... บริการ

^{๑๖} ใช้ภาษามือไทยเป็นหลักในการสื่อสาร และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง (ผู้ศึกษา).

^{๑๗} เฮเลน อี ไวท์. (๒๕๓๐) “ช่องว่างทางการสื่อสาร การต่อสู้ผู้อันยาวนานของหญิงคนหนึ่งเพื่อช่วยคนหูหนวกในประเทศไทย” ใน The ASEAN Wall Street Journal: August 14-15, 1987) อ้างใน อนุสรณ์ในโอกาสที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพนางมาน้ำฟ้า สุวรรณรัต เป็นกรณีพิเศษ ณ ฌาปนสถานวัดเทพศิลา กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒.

^{๑๘} ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ. (๒๕๓๒) “มาน้ำฟ้า ลาลับ กลับคืนฟ้า” อ้างใน อนุสรณ์ในโอกาสที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพนางมาน้ำฟ้า สุวรรณรัต เป็นกรณีพิเศษ ณ ฌาปนสถานวัดเทพศิลา กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒.

สำหรับคนหูหนวกควรให้คนหูหนวกเป็นผู้นำ^{๑๙๙}... ”^{๒๐๐} อีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “...คนหูหนวกไม่เข้ามาช่วยสมาคมฯ เพราะเขียนโครงการไม่ได้ ขาดความมั่นใจ... เข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารทางทีวี รัฐพิธี ข่าว สารระบันเทิง ไม่รู้... สมาคมคนตาบอด ร่างกาย และออทิสติก ได้งบประมาณมาก เต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่หูหนวกได้น้อยมาก... ”^{๒๐๑} เช่นเดียวกับผู้นำคนพิการผู้อยู่แหวดวงการศึกษาก็ให้ความเห็นว่า “...กลุ่มที่ผมสงสารมากที่สุดคือกลุ่มคนหูหนวก...”^{๒๐๒} โดยให้เหตุผลเรื่องปัญหาการสื่อสารที่ส่งผลกระทบต่อความรู้ของคนหูหนวก และการถูกคนพิการประเภทอื่นคิดแทนทำให้

ภารกิจเพื่อคนหูหนวกปัจจุบันอยู่ภายใต้การนำของนายวิฑูต บุนนาค ผู้เป็นนายกสมาคมฯ ตั้งแต่เดือนกันยายน ๒๕๕๙ นายวิฑูตฯ หรือทั่วไปเรียกกันว่าอาจารย์เจตศึกษาระดับอนุบาลและมัธยมต้นในโรงเรียนสอนคนหูหนวกในประเทศไทย หลังจากนั้นได้ไปศึกษาต่อที่สหรัฐอเมริกาและจบการศึกษาระดับปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต การเข้าสู่ตำแหน่งและงานที่อาจารย์เจตอยากทำในฐานะนายกสมาคมคือ “...ตั้งแต่ผมกลับมาที่ประเทศไทยเนี่ยแหละครับ ผมเห็นว่าคนหูหนวกมีอุปสรรคมากมายครับ ผมก็เลยอยากทำครับ... คือต้องดูสภาพของปัญหาก่อนนะครับ ดูว่ามันมีปัญหาอะไรบ้างครับ แล้วก็เจอปัญหาใหม่ ๆ ตลอดเลยนะครับ เห็นภาพทั้งหมดเนี่ยแล้วก็เริ่มมาวาง Road Map เนี่ยครับ Road Map ต้องทำยังไงบ้าง ชมรมแต่ละชมรมระดับจังหวัด เห็นปัญหาเยอะมากเลยนะครับ แล้วก็ไม่มีคนที่มีความสามารถทางการเขียน ภาษามือได้แต่ภาษาเขียนยังไม่ดีครับ เรื่องของโรงเรียนหูหนวก การเรียนร่วมเนี่ยนะครับไม่มีล้ามเลย ไม่มี Caption ต้องแก้การมีส่วนร่วมครับ แล้วในเรื่องของการประกอบอาชีพ คนหูหนวกทำงานในระดับธรรมดา ระดับง่าย ๆ นะครับยังไม่ถึงถึงขั้นเลื่อนระดับแล้วจะทำยังไงให้คนหูหนวกสามารถเลื่อนระดับได้ การทำงานตรงนี้เวลานัดประชุมบุคลากรนะครับ ล้ามก็ไม่มีนะครับ คนหูหนวกเค้าก็จะไม่รู้ระเบียบของบริษัทเป็นยังไง มันก็เป็นปัญหาเหมือนกันก็คือต้องแก้เนี่ยครับตรงเนี่ย...”^{๒๐๓} นี่ก็คือความฝันความปรารถนาของอาจารย์เจ

^{๑๙๙} งานเพื่อคนหูหนวกให้คนหูหนวกเป็นผู้นำในการทำงานนั้น ๆ ส่วนผู้ที่ไม่ได้เป็นคนหูหนวกเป็นผู้สนับสนุน (ผู้ศึกษา).

^{๒๐๐} พนมวรรณ บุญเต็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี ศิริพร แสนท้าว เป็นล่ามภาษามือ), ที่สมาคมสมาพันธ์เครือข่ายเด็กและสตรีหูหนวกไทย, เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐๑} อนุชา รัตนสินธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี กนิษฐา รัตนสินธุ์ เป็นล่ามภาษามือ), ที่ชมรมสร้างสรรค์สื่อ กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐๒} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ชำซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๓} วิฑูต บุนนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี แก้วกุล ดันติพิสิฐกุล เป็นล่ามภาษามือ), ที่สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

แต่การบริหารสมาคมฯ ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย "...ตอนนี้สมาคมฯ ของเราไม่มีความพร้อม (ทั้งกรรมการและเจ้าหน้าที่) เลยครับ ด้านบุคลากรนะครับ คนไม่พอครับ ต้องหาคนเพิ่มครับ การจัดโครงสร้างให้ชัดเจนครับ ว่าคนนี้รับผิดชอบอะไร ๆ ตอนนี้มีการทำงานทับซ้อนกันอยู่นะครับ ทำงานข้ามกันไปข้ามกันมานะครับ มันเป็นเหมือนกับว่าข้ามไปข้ามมาครับ ซึ่งจริง ๆ แล้วต้องแยกมาให้คนนี้มีความเชี่ยวชาญให้ทำงานเฉพาะด้าน ๆ ไปนะครับ ถ้าเกิดเอาคนอื่นมาทำรับผิดชอบด้านนี้นะครับ คนนี้เค้าไม่เก่งนะครับเราต้องใช้เวลาเค้าในการพัฒนานะครับ ไม่ใช่เอาคนเก่งมาทำหลายอย่างต้องแบ่งให้ชัดเจนครับ ... "๒๐๔

ในทัศนะของผู้ศึกษา สมาคมคนหูหนวกฯ เป็นศูนย์กลางของสมาชิกที่สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้อย่างดี มีเครือข่ายระดับภูมิภาคและมีผู้นำที่ขับเคลื่อนเป็นศูนย์กลางในระดับพื้นที่ แต่ภายหลังจากที่ผู้นำยุคบุกเบิกและอดีตนายกสมาคมฯ หายไปจากสมาคมฯ ด้วยการจัดตั้งสมาคมหรือมูลนิธิด้วยตนเองหรือกลับไปทำงานในระดับพื้นที่ เช่น นายกำพล สุวรรณรัตน์ ตั้งและเป็นประธานมูลนิธิส่งเสริมและพัฒนาคนหูหนวกไทย นางพนมวรรณ บุญเต็ม ตั้งและเป็นนายกสมาคมสมาพันธ์เครือข่ายเด็กและสตรีหูหนวกไทย นายยงยุทธ บริสุทธิ์ ขับเคลื่อนสิทธิคนหูหนวกในจังหวัดกาญจนบุรี เป็นหลัก นายอนุชา รัตนสินธุ์ ตั้งและเป็นประธานมูลนิธิสังคมเพื่อคนพิการ เป็นต้น ทำให้งานพิทักษ์สิทธิระดับประเทศของกลุ่มคนหูหนวกลดความเข้มข้นลง อย่างไรก็ตาม สมาคมฯ ได้มีการจัดอบรมเยาวชนหูหนวกและสร้างเครือข่ายระดับท้องถิ่นเป็นระยะ ๆ หากมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องก็น่าจะทำให้มีผู้นำคนหูหนวกร่วมขับเคลื่อนงานเพื่อสิทธิเป็นจริงได้มากขึ้น

เมื่อศึกษาถึงผู้นำคนหูหนวกคุณอนุชาฯ เล่าให้ฟังว่า "...เหตุผลที่คนหูหนวกไม่ยอมมาเป็นกรรมการ (สมาคม) เพราะว่าเขาเขียนภาษาไทยไม่ได้ ไม่รู้จะเขียนอะไร เพราะกรรมการต้องเขียนอย่างเดียว เพราะถ้าเขียนตามโครงสร้างภาษามือ มันสลับไวยากรณ์กัน มันเลยเป็นอุปสรรค ทำให้เขาไม่มั่นใจ เขาบอกว่าถ้าพูดภาษามือนะได้เต็มที่เลย ขอให้คุณเขียนให้ถูกแล้วกัน พูดภาษามือเขาพูดได้หมด แต่ขอให้มีคนเขียน เขาบอกว่าคิดออก แต่ถ้าเอาความคิดจากภาษามือมารวมเป็นภาษาไทย เขาทำไม่ได้ มันก็เลยทำให้ทุกคนถอยเลย เพราะเขากลัวว่าในขณะที่ไปเข้าร่วมประชุมกับความพิการประเภทอื่น จะเขียนภาษาไทยก็ไม่กล้าเขียน เดี่ยวจะหว่าไม่รู้เรื่อง แต่ถ้าเป็นไปได้ อยากให้คนที่ได้ยินได้รู้ว่าวิถีชีวิตของพวกเขาเป็นแบบนี้ เขาก็จะรู้สึกท้อใจ มันทำให้เขารู้สึกว่าเขาไม่อายุที่เขียนภาษาไทยไม่ได้..."๒๐๕ นั่นหมายความว่ายังมีช่องว่างในการสื่อสารของคนหูหนวกและส่งผลการเข้ามา

๒๐๔ วิฑูต บุนนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี แก้วกุล ตันติพิสิฏกุล เป็นล่ามภาษามือ), ที่สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

๒๐๕ อนุชา รัตนสินธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี กนิษฐา รัตนสินธุ์ เป็นล่ามภาษามือ), ที่ชมรมสร้างสรรค์สื่อ กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ทำงานเป็นผู้นำของคนหูหนวก การไม่มีล่ามหรือผู้ช่วยในการทำงานเป็นอุปสรรคสำคัญของคนหูหนวก การที่จะพัฒนาด้านอื่น ๆ ก็เป็นอุปสรรคไปด้วยเช่นกัน

ด้านอาจารย์เจ นายกสมาคมคนหูหนวกกล่าวถึงคุณลักษณะของผู้นำคนหูหนวกว่า “...ต้องเหมือนกับคนหูดี ไม่แตกต่างอะไรกับคุณลักษณะของผู้นำ ยกเว้นที่หูดีไม่มี คือ ต้องเก่งภาษามือ...” อาจารย์เจให้ข้อคิดว่าจะส่งเสริมให้มีผู้นำคนหูหนวกให้มากขึ้นได้อย่างไรว่า “...ต้องมีการศึกษา เห็นแววในการเป็นผู้นำต้องจับคนนี้มาเป็นกรรมการบริหาร หรือ ประธานองค์กรของคนหูหนวก ให้โอกาสทำงานเลย...”^{๒๐๖} ด้านอดีตนายกสมาคมหญิงคนเดียวของสมาคมคนหูหนวกบอกว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือ “...ต้องมีใจ แต่ยากค่ะ ถ้าเราจะดูที่ตรงนี้ เพราะทุกวันนี้เรื่องค่าตอบแทนมันเป็นสิ่งสำคัญ ในเรื่องค่าตอบแทนจะเป็นปัญหาใหญ่ ตูยากว่าใครมีใจหรือไม่มีใจ ต้องมีการอบรมให้ความรู้ แล้วก็คัดคนก่อน ต้องมีการทดสอบ ว่ามีความตั้งใจจริงมั๊ย? ถ้าหากมีความตั้งใจจริงก็โอเคผ่าน ให้เข้าไปทำงานได้ แต่ถ้าไม่ได้ตั้งใจจริงก็ปล่อยเค้าไป... ให้องค์กรคนพิการเป็นคนจัดอบรมแล้วก็คอยสังเกตว่าใครมีใจหรือไม่มีใจอย่างไร ให้ช่วยงานกันไปซักพักถึงจะเห็นผลว่าตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ...”^{๒๐๗} กล่าวโดยสรุปผู้นำคนหูหนวกจะต้อง (๑) สื่อสารเก่ง (๒) มีใจเสียสละ และ (๓) การศึกษาดี ที่สำคัญคือควรได้รับโอกาสในการฝึกอบรมและปฏิบัติงานจริง

จากข้อมูลที่สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยส่งให้ผู้ศึกษาและสอบถามกับข้อมูลของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการพบว่าสมาคมมีสมาชิกสามัญ ๑๒,๓๒๑ คน^{๒๐๘} ขณะที่คนหูหนวกที่มีบัตรประจำตัวคนพิการตามรายงานของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการมีจำนวน ๓๓๒,๒๕๔ คน^{๒๐๙} มีสาขาต่างจังหวัด ๙ แห่ง มีชมรมประจำจังหวัด ๓๖ แห่ง โครงสร้างการบริหารเป็นแบบแนวตั้งมีนายกสมาคมฯ เป็นผู้บริหารสูงสุดมีกรรมการส่วนกลางและผู้แทนจาก ๔ ภาคเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย มีเจ้าหน้าที่ประจำ ๒๕ คน

จากรายงานของกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ระบุว่าสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยได้รับเงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ ประมาณ ๑.๗ ล้านบาท

^{๒๐๖} วิฑูต บุนนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี แก้วกุล ตันติพิสิฐกุล เป็นล่ามภาษามือ), ที่สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๐๗} พนมวรรณ บุญเต็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี ศิริพร แสนท้าว เป็นล่ามภาษามือ), ที่สมาคมสมาพันธ์เครือข่ายเด็กและสตรีหูหนวกไทย, เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๐๘} สมาคมคนหูหนวกฯ อยู่ระหว่างปรับปรุงข้อมูลสมาชิกเนื่องจากการรับสมัครสมาชิกอนุญาตให้ชมรมต่างจังหวัดสามารถรับสมาชิกได้ จึงต้องสอบถามตัวเลขระหว่างส่วนกลางและต่างจังหวัด.

^{๒๐๙} กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://nep.go.th/th/disability-statistic> (๑๐ มกราคม ๒๕๖๑).

บาท ปี ๒๕๕๙ ประมาณ ๒ ล้านบาท และปี ๒๕๖๐ ประมาณ ๗.๒ ล้านบาท^{๒๑๐} ด้านอุดหนุนโครงการ ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ ถึง ๒๕๖๐ สมาคมคนหูหนวกฯ ได้รับเงินทั้งสิ้น ๗๕.๘ ล้านบาท เฉพาะปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ยอดเงินอุดหนุนโดยประมาณเป็นรายปีคือ ๑๑ ล้านบาท ๑๓ ล้านบาท และ ๑๖ ล้านบาทตามลำดับ^{๒๑๑}

สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยเป็นองค์กรของคนพิการที่รวมตัวกันขึ้นเป็นชมรมศิษย์เก่า โรงเรียนสอนคนหูหนวกหลังการรวมตัวของกลุ่มคนตาบอด ๒ ปี มีสมาชิก ๑๒,๐๐๐ คนจาก คนหูหนวกทั่วประเทศ ๓๓๒,๒๙๔ คน หรือร้อยละ ๓.๖๑ มีเครือข่ายเพียงแค่ว่า ๓๖ จังหวัด การรวมกลุ่มเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่สมาชิก มีการจัดการองค์กรแบบระดับชั้นจากส่วนกลาง มีนายกสมาคมฯ เป็นผู้นำสูงสุด ผู้นำคนหูหนวกที่เป็นนายกสมาคมฯ ส่วนมากจบการศึกษา ระดับอุดมศึกษาหรือต่ำกว่า มีเพียงนายกสมาคมฯ คนปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๐) คนเดียวเท่านั้นที่จบ การศึกษาระดับปริญญาโทจากต่างประเทศ การดำรงตำแหน่งนายกสมาคมฯ ส่วนมากหมุนเวียนกัน ตามวาระ (๒ ปี) แต่มีการกลับมาดำรงตำแหน่งใหม่ของคนเดิมหลายรอบ สมาคมมีสาขาต่างจังหวัด ๙ แห่ง แต่ละปีสามารถเขียนโครงการขอรับเงินอุดหนุนโครงการจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพชีวิตคนพิการได้น้อยที่สุดในจำนวนองค์กรของคนพิการทุกประเภท ผู้นำคนหูหนวกมีอุปสรรค ด้านการสื่อสารจึงขาดโอกาสในทุกมิติถึงแม้จะมีการอบรมผู้นำระดับเยาวชนบ้างแต่ขาดความต่อเนื่อง ดังนั้นคุณสมบัติสำคัญที่สุดของผู้นำคนหูหนวกในทัศนะของผู้นำคนหูหนวกที่ให้สัมภาษณ์คือ ความสามารถในการสื่อสาร มีใจเสียสละ และมีการศึกษาที่ดี นายกสมาคมฯ ปัจจุบันมีคุณสมบัตินี้ค่อนข้างจะครบถ้วนและเป็นสิ่งที่ต้องพิสูจน์ต่อไปว่าจะสามารถนำพาสมาคมไปสู่ความก้าวหน้าเพื่อ สิทธิของคนหูหนวกได้จริงหรือไม่

๔.๔ ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรของคนพิการทางกาย

คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายหรือเรียกง่าย ๆ ว่าคนพิการทางกาย มีจำนวน ประมาณครึ่งหนึ่งของจำนวนคนพิการทั้งหมด องค์กรของคนพิการกลุ่มนี้คือ **สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย** แต่ก็มีองค์กรหรือภาคีอื่นที่ขับเคลื่อนเรื่องสิทธิคนพิการดังที่จะได้กล่าวในลำดับต่อไป สมาคมได้จดทะเบียนจัดตั้งขึ้นในปี ๒๕๒๕ หลังจากอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ผู้นำซึ่งพิการจากโรค รัมมาตอยส์ในขณะที่กำลังจะจบการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ (จปร.) ได้เดินทางกลับ

^{๒๑๐} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) **เงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการของสภาคคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๖๐.** [เอกสารอัดสำเนา].

^{๒๑๑} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) **เงินอุดหนุนโครงการแก่สภาคคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐.** [เอกสารอัดสำเนา].

จากการประชุมผู้นำคนพิการจากทั่วโลกที่สิงคโปร์ ท่านออกเดินสายเชิญชวนคนพิการทางกายประชุม จัดตั้งสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยในปีเดียวกัน “...เดินไปตามท้องถนนเนี่ยครับ เจอใครที่รู้จักก็ สวัสดีเค้าแล้วก็ชวนเค้ามาเป็นสมาชิกสมาคมคนพิการ จนได้สักประมาณสามร้อยกว่าคน...ประชุมครั้งแรกที่โรงเรียนพาณิชยการพระนคร เพื่อก่อตั้งสมาคมฯ แล้วก็บอกวัตถุประสงค์ว่าเราจะตั้งเพื่อจะ รวมกลุ่มของเราเพื่อจะเรียกร้องสิ่งซึ่งควรจะเป็นของเราอยู่แล้ว แล้วมันไม่ได้เป็น...”^{๒๑๒}

อาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นผู้นำคนพิการที่เป็นนักสู้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณให้คน พิการทางกาย ดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิกคนแรกของประเทศไทย เป็นผู้ก่อตั้งและดำรงตำแหน่งนายก สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยและประธานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยคนแรก อาจารย์ณรงค์ฯ เป็นนักเรียนเตรียมทหารที่รุ่นเดียวกันเรียกว่า จปร.๕ เป็นรุ่นที่โด่งดังและมีบทบาท สำคัญต่อการเมืองการปกครองไทย ในยุคเริ่มต้นอาจารย์ณรงค์ฯ เล่าถึงจุดกำเนิดและความใกล้ชิดของ สมาชิกที่แตกต่างกันว่า “...เราก็มาร่วมเป็นสมาคมที่สองแต่วัตถุประสงค์ต่างกัน เพราะทางสมาคมคน ตาบอดนั้นมีสังคมที่ใกล้ชิดกัน เค้าก็ทำเป็นสมาคมแล้วก็ทำงานใกล้ชิดกันในหมู่ สมาคมก็เหมือน สมาคมนักเรียนเก่า ของเราไม่รู้จักกันเลย หน้าก็ไม่รู้จักจำหน้าก็ได้ เพียงแต่บอกว่า เฮ้ย มาเป็น สมาชิกร่วมกันเค้าก็มาลงชื่อ พอเราได้จำนวนครบเราก็จดทะเบียนตามกฎหมาย...”^{๒๑๓} ยุคนั้นสมาคมฯ มีกรรมการที่มีความหลากหลายทางอาชีพ เป็นนักกฎหมาย ครูบาอาจารย์ และนักธุรกิจ แต่ผู้นำ เหล่านี้ต่างมีงานประจำต้องทำ อยู่คนละพื้นที่ห่างไกลกัน อย่างอาจารย์พิพัฒน์ ประสาธน์สุวรรณ อยู่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่สำคัญคนพิการทางกายมีอุปสรรคที่ยิ่งใหญ่มากคือการเดินทางและสภาพแวดล้อมที่ ไม่เอื้อให้ออกจากบ้านหรือเดินทางไปร่วมกิจกรรม ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของคนพิการทางกายที่จะมา รวมกลุ่มกัน

การได้เข้าร่วมประชุมกับคนพิการจากทั่วโลกที่สิงคโปร์เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในชีวิตของ อาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ดังที่ท่านได้เขียนบันทึกไว้ว่า “...เป็นจุดหักเห (Turning Point) ของชีวิต ผม เพราะวิถีชีวิต วิธีคิดของผมเริ่มเปลี่ยนแปลงตั้งแต่นั้นมา คือ เปลี่ยนจากทำงานเพื่อตัวเองเป็น ทำงานเพื่อคนอื่น เพื่อส่วนรวม ซึ่งทำให้ผมมีความสุขที่แท้จริง ความพิการไม่ทำให้ผมเป็นทุกข์อีก ต่อไป แต่เป็นสิ่งที่ทำให้ผมเป็นสุขทางใจ...”^{๒๑๔}

^{๒๑๒} ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ในการบันทึกเทปรายการโทรทัศน์ เคียงบาเคียงไหล่, ที่สวนอาหารสองฝั่งคลอง อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๑๓} ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

^{๒๑๔} วิภาลี จันทรวงศ์. (๒๕๕๕) สมาชิกวุฒิสภาคนพิการคนแรก ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ชีวิตและการต่อสู้ของผู้ไม่ ยอมแพ้ต่อโชคชะตา. หน้า ๕๕.

ผู้นำคนสำคัญอีกท่านหนึ่งคือพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต อดีตนายทหารหนุ่มอนาคตไกล หลังจากพิการได้ทุ่มเททั้งชีวิตเพื่อคนพิการ พันโทต่อพงษ์ฯ เป็นเตรียมทหารรุ่น ๑๘ และจบนายร้อย จปร. รุ่น ๒๙ ทั้งอาจารย์ณรงค์ฯและพันโทต่อพงษ์ฯ จึงมีสายสัมพันธ์อันแนบแน่นกับทหารชนชั้น นำและเครือข่ายที่มีทรัพยากรมาก ซึ่งมีส่วนสนับสนุนภารกิจคนพิการเป็นเอนกอนันต์ ทั้งสองท่าน มีบทบาททั้งในระดับประเทศและภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก อย่างไรก็ตามการทำงานของผู้นำทั้งสอง ท่านในฐานะของนักสู้สายลึทธิผู้ยึดมั่นในหลักการมีความมั่นใจและไม่เกรงกลัวใคร อาจไม่เป็นที่พึงพอใจของข้าราชการบางส่วน ประกอบการความมุ่งมั่นในงานที่มีมากมายโดยไม่รักษากฎเกณฑ์ในการวางฐานอำนาจของการเมืองในสมาคมคนพิการ เมื่อหมดวาระแล้วจึงไม่สามารถสนับสนุนการทำงานของคนรุ่นต่อ ๆ ไปในด้านการศึกษาได้ตามที่สมควร ถึงแม้ว่าได้รับความเคารพนับถือและเกรงใจกันอยู่บ้างก็ตาม

ยุคที่พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต เป็นนายกสมาคมฯ เป็นยุคเฟื่องฟู คือช่วงปี ๒๕๓๔ - ๒๕๔๐ เป็นคนพังกำแพงที่ขวางกั้นคนพิการกับสังคม เป็นนักสู้เป็นนักคิดเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าความรู้ทั้งระดับสากลและระดับพื้นที่ เพื่อกระแทกจิตวิญญาณให้คนพิการลุกขึ้นสู้ ให้ตะโกนร้องฟ้าว่า ข้าพิการแต่เป็นคนเหมือนกันมีสิทธิมีศักดิ์ศรีมีความเป็นมนุษย์ ใครหน้าไหนจะมาปิดกั้น ขวางกั้น ขัดขวาง หรือแม้แต่ศึกษาทำความเข้าใจ มักถูกฟู่ต่อทลายกำแพงเหล่านั้นลง ไม่ว่ากำแพงนั้นจะมีอำนาจ ยศถาบรรดาศักดิ์ หรือฐานะใหญ่โตหรือร่ำรวยแค่ไหน ในทางตรงกันข้ามที่ต่อมีอารมณ์อันสุนทรีย์ มีวาจาอ่อนหวาน และนอบน้อมถ่อมตัวกับผู้ที่มีความเข้าใจคนพิการ ทั้งชีวิตจึงทุ่มเทให้กับงานคนพิการและมักปรารภกับผู้ศึกษาบ่อย ๆ ว่า **“...ที่จะไม่เสียเวลาให้กับเรื่องส่วนตัวหรือครอบครัวแม้แต่วันเดียว”** ในหัวใจพันโทต่อพงษ์มีเพียงงานเพื่อคนพิการทั้งในประเทศไทยและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก พันโทต่อพงษ์เสียชีวิตอย่างกระทันหันในปี ๒๕๕๐ ไม่ทราบได้ว่าการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรของพี่ต่อเป็นไปตามกฎของธรรมชาติหรือเพราะเหตุใด แต่มรดกที่พี่ต่อทิ้งไว้ล้วนนำการศึกษาและนำมาใช้ให้ **“เสียงของเรา”** เป็นเสียงสวรรค์ในสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

ผู้ศึกษาสัมผัสไม่ใกล้ชิดพี่ต่อมากนักแต่สังเกตการทำงานเห็นว่า **“...พี่ต่อแม่นยำและมั่นคงในหลักการมาก หลายครั้งก็เห็นไม่ตรงกับผม แต่เราก็ทำงานร่วมกันเป็นผลสำเร็จ พี่ต่อเก็บรายละเอียดของงานได้ดี สามารถใช้สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย พี่ต่อทำงานทั้งประเด็นเชิงนโยบายใหญ่ ๆ ทำงานระดับเล็ก ๆ คือลงไปเยี่ยมและช่วยเหลือคนพิการเป็นรายบุคคล พี่ต่อพยายามสร้างผู้นำคนรุ่นใหม่ให้เป็นผู้มีความรู้และเสียสละในการทำงาน...”** มีบางคนเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่ามีขบวนการบางอย่างกีดกันไม่ให้อาจารย์ณรงค์ พันโทต่อพงษ์ และผู้ศึกษาทำงานร่วมกัน **“...ถ้าณรงค์ ต่อพงษ์ และสุภรธรรมณีกกำลังกัน สามคนนี้ร่วมกันขับเคลื่อนอะไรก็สำเร็จ”** ผู้ศึกษาที่เชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่งแต่เมื่อย้อนอดีตก็พบว่ามิเฉพาะการประชุมกรรมการไฟฟ้าปีที่เอสเท่านั้นที่ได้ทำงานร่วมกันทั้งสามคน นอกนั้นไม่ได้ทำงานร่วมกันอย่างจริงจังและเคยได้ยินการกล่าวในเชิงลบที่อาจทำให้เกิดการ

แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ไม่เฉพาะในกลุ่มพิการทางกายเท่านั้นแต่รวมถึงการทำงานร่วมกับคนพิการประเภทอื่นด้วย แม้ผู้ศึกษาเคยวิเคราะห์การเมืองของคนพิการให้ฟังแต่ท่านก็ไม่ตอบว่าเห็นด้วยกับข้อเสนอของผู้ศึกษาหรือไม่ พร้อมทั้งมุ่งมั่นทำงานหนักตามแนวทางของตนเองต่อไป

ผู้นำคนพิการทางกายที่มีบทบาทสำคัญในงานขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ โดยมากเป็นกลุ่มอิสระในย่านปากเกร็ด พระประแดงและกรุงเทพ กลุ่มมหาไถ่พิทยา และกลุ่มการดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living) ซึ่งล้วนได้รับอิทธิพลความคิดจากอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ดังที่กล่าวข้างต้น นอกจากนั้นแล้วยังมีนายยูทาเกะ ทากามิเน่ **ผู้เชี่ยวชาญด้านความพิการ (Mr. Yutaka Takamine, Expert on Disability)** ประจำสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก สำนักงานกรุงเทพมหานคร (UN ESCAP) ซึ่งเป็นคนพิการนั่งเก้าอี้ล้อเข็นเป็นบุคคลสำคัญอีกคนหนึ่งที่ย้ายทอดแลกเปลี่ยนแนวคิดด้านคนพิการในระดับสากลกับกลุ่มคนพิการเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ

การเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ของนายยูทาเกะฯ เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของรัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งกิจกรรมด้านคนพิการในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในยุคบุกเบิกได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจาก **คนพิการนั่งเก้าอี้เข็นซึ่งเป็นวุฒิสมาชิกของญี่ปุ่น คือนายอิตะ ยาชิโร (Mr. Eita Yashiro, House of Representatives of Japan)** “...ผมเป็นมือขวาของวุฒิสมาชิกยาชิโรในการทำงานด้านคนพิการในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ผมต้องไปเจรจากับรัฐบาลญี่ปุ่นคุยกับฝ่ายบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์การสหประชาชาติ เพื่อขอให้มีตำแหน่งที่ปรึกษาด้านคนพิการประจำเอสแคปที่กรุงเทพฯ สามปีแรกได้คุณยูกิโกะ นากานิชิ (Ms. Yokiko Nakanishi) แล้วเธอลาออกไปแต่งงาน ผมไปทาบตามคุณยูทาเกะฯ มา ตอนแรกเขาบอกว่าจะอยู่สามเดือนแต่เขาทำงานอยู่ถึงสิบสามปี (พ.ศ. ๒๕๓๓ – ๒๕๔๖)... คนที่เอสแคปกังวลมากกว่าคุณยูทาเกะนั่งเก้าอี้ล้อเข็นจะมาทำงานได้อย่างไร จะใช้ชีวิตอย่างไรผมต้องตอบคำถามเยอะมาก...”^{๒๑๕} **นายอากิ นิโนมิยะ ผู้อำนวยการบริหารศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก (Mr. Akiie Ninomiya, Executive Director of Asia-Pacific Development Center on Disability: APCD)** เล่าด้วยความภาคภูมิใจ

การดำรงชีวิตอิสระเป็นแนวคิดและหลักปฏิบัติในการเสริมพลังให้คนพิการเปล่งเสียงในหัวใจออกมาซึ่งพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต นายทหารหนุ่มอนาคตไกลที่ประสบอุบัติเหตุจนพิการระดับรุนแรง (คนพิการที่มีความพิการซ้อนหรือพิการมากจนไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเองได้) เป็นผู้ผลักดันในนามของสมาคมคนพิการจังหวัดนนทบุรี ร่วมกับผู้ศึกษาที่ขณะนั้นเป็นครูใหญ่โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พิทยา และนายธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ ประธานชมรมคนพิการจังหวัดนครปฐม จัดทำ

^{๒๑๕} อากิ นิโนมิยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก, เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

โครงการ “เสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน : การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ” ระหว่างปี ๒๕๔๕ – ๒๕๔๗ โดยการสนับสนุนจากองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของประเทศญี่ปุ่น หรือ JICA และสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ กรมประชาสงเคราะห์ โดยมีวิทยากรจากประเทศญี่ปุ่นมาถ่ายทอดแนวคิดและสนับสนุนการดำเนินงานในเชิงวิชาการ ทำให้มีผู้นำคนพิการเกิดขึ้น “...ที่ต่อ (พันโทต่อพงษ์) อีกนั่นแหละชวนไปญี่ปุ่น ไปเรียนรู้เรื่องไอแอล มีโอกาสได้ไปเห็นผู้พิการมาก ๆ ที่ตรงนั้นเขาเรียกว่าพิการรุนแรง อัมพาตระดับคอมัง พุดแทบไม่ได้ส่ายหัวอย่างเดียว แต่สามารถที่จะทำงานได้ ออกมาใช้ชีวิต ขึ้นรถไฟฟ้าเอง ออกเดินทางจากบ้าน มีคนช่วย มีระบบผู้ช่วยมาจากบ้านขึ้นรถต่อรถ แล้วก็ถึงที่ทำงานโดยลำพัง และสามารถบริหารงาน ก็เห็นชีวิตแบบนั้นเรื่องนี้ น่าเกิดขึ้นในบ้านเรานั่นก็...”^{๒๑๖} อาจารย์อุดมโชค ชูรัตน์ ประธานสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทย เล่าถึงอดีตเมื่อเริ่มเข้ามาขับเคลื่อนงานการดำรงชีวิตอิสระ ในยุคเริ่มต้นผู้ศึกษาเป็นหัวหน้าทีมบริหารโครงการร่วมกับคณะทำงานจากโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา

มรดกทางความคิดของพันโทต่อพงษ์ ยังปรากฏในรุ่นต่อมาดังกรณีของนางสาวเสาวลักษณ์ ทองก๊วย นายกสมาคมส่งเสริมศักยภาพสตรีพิการ เล่าว่า “...เคยทำงานอยู่ในออฟฟิศเดียวกัน ๖ เดือนเนอะ ก็มีเวลาคุยกันทุกเย็น ท่านก็กรุณาเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ นะคะ ประสบการณ์ที่ตัวเองไปทำงานพิทักษ์สิทธิ พร้อมกับใส่แนวคิดในการทำงานพิทักษ์สิทธิแต่ละเรื่องไปด้วยว่า ทำไมเราถึงออกแบบกิจกรรมแบบนี้ อย่างเช่น **ทำไมถึงต้องมีกิจกรรมเดินไปบนท้องถนน** **ทำไมถึงต้องมีกิจกรรมที่ต้องไปพูดคุยกับหน่วยงานราชการ** หรืออาจจะมีการทำจดหมายนะคะ แล้วทำไมบางเรื่องคุยกันภายในไม่ได้ บางเรื่องคุยกันภายในแล้ว **ทำไมถึงยังต้องออกไปคุยกันนอกประเทศอีก** มันก็ทำให้เราได้เรียนรู้ว่าบางเรื่องเพื่อแสดงให้เห็นถึงพลังแล้วก็แน่วแน่ในจุดยืน อาจจะต้องใช้ความร่วมมือจากภายนอก แล้วก็แค่ความร่วมมือจากภายนอกยังไม่พอ เสี่ยงจากภายนอกค่ะ พลังจากความร่วมมือจากเครือข่ายภายนอก มันจำเป็นในการที่จะมาแสดง... มากดดัน... ให้เห็นว่าเรื่องที่เราทำเนี่ยะ มันไม่ใช่เป็นความต้องการของกลุ่มเรา (เท่านั้น) นะคะ แต่ว่ามันเป็นเรื่องนโยบายสาธารณะที่ทุกคนใส่ใจและก็มีคนจำนวนมาก (ได้รับผลกระทบ) ด้วย...”^{๒๑๗}

การทุ่มเทเสียสละให้กับการทำงานอย่างพันโทต่อพงษ์ฯ อาจจะมีน้อยคนที่สามารถทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแต่ละคนที่ต้องพึ่งพาเศรษฐกิจของตนเอง ต้องทำมาหากินที่ต้องการมีชีวิตส่วนตัวหรือบางคนต้องเลี้ยงดูครอบครัวด้วย ผู้ที่มีรายได้แน่นอนมีธุรกิจที่ไม่ต้องดูแลใกล้ชิดแล้วหรือมี

^{๒๑๖} อุดมโชค ชูรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๑๗} เสาวลักษณ์ ทองก๊วย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

บำเหน็จบำนาญก็อาจจะไม่เดือดร้อน อย่างไรก็ตามการดูแลตัวเองไปด้วยและการทำงานเพื่อคนพิการ เพื่อสังคมไปด้วยก็เป็นสิ่งที่สำคัญ อย่างกรณีนายธีรยุทธ สุขคนจิว อดีตนักเรียนนายร้อยตำรวจที่ ประสบอุบัติเหตุจนพิการระดับรุนแรง ผู้เคยทำงานใกล้ชิดพันโทต่อพงษ์ฯ ปัจจุบันเป็นประธานศูนย์ การดำรงชีวิตอิสระคนพิการจังหวัดนนทบุรี ได้กล่าวถึงการเข้าสู่แวดวงการทำงานเพื่อสิทธิคนพิการว่า “...เราคิดว่ามันเป็นเรื่องสิทธิและเกี่ยวข้องกับตัวเราและเราเองก็เป็นกลุ่มเป้าหมาย ก็เหมือนกับว่า เรายังเข้าไม่ถึงสิทธิถึงสวัสดิการที่ควรจะเป็น ก็เลยคิดว่าตรงนี้นั้นมันเป็นทางหนึ่งที่จะทำให้เราสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับบริการที่ควรจะได้รับเสมอภาคกับคนทั่วไป ก็ต้องยอมรับว่าอยู่ในช่วง นั้นทำไปเรียนรู้ไปมีประสบการณ์ในการพิทักษ์สิทธิและก็ได้เรียนรู้ประสบการณ์จากผู้นำรุ่นเก่า ๆ ที่ เขาเสียสละทุ่มเทผลักดันจนมีกฎหมาย...” คุณธีรยุทธฯ ยังให้ความเห็นสำคัญอีกว่า “...จากการรับรู้ เขา (คนไม่พิการ) มักจะคิดแทนเรา แล้วสิ่งที่เขาคิดก็ไม่ตรงกับความต้องการเท่าที่ควร เหมือนกับคน พิการด้วยกันเองบางที่พิการเหมือนกันพิการใกล้เคียงกัน พิการมากกว่าพิการน้อยกว่าก็มีการคิดแทน กันเขาก็มีการคิดเผื่อแทนคนพิการอื่น ๆ แต่ขณะที่ทางกลุ่มไอแอลนี้เราเน้นในเรื่องการมีความคิด เป็นของตัวเอง การรักษาสิทธิ การพิทักษ์สิทธิ และก็เรื่องของกรกล้าบอกความต้องการนะครับ คนพิการมีทางเลือกที่เราต้องลุกออกมาขับเคลื่อนเอง...”^{๒๑๘}

“...ประสบอุบัติเหตุแล้วก็ใช้ชีวิตบนรถเข็น หลังจากที่ได้รับฟันทันฟูมาแล้ว ก็บอกตรง ๆ เลยว่าไม่เคยรู้ว่าสิทธิมันมีความสำคัญกับคนพิการ เพราะเราเองเป็นคนไม่พิการแล้วมาพิการ แล้ว เราก็ใช้ชีวิตเหมือนกับคนที่พิการคือหมายความว่าพิการหมดอะ ทั้งบ้าน สภาพแวดล้อมพิการหมด โดยที่ว่ามันเป็นภาวะจำยอมที่เราที่ไม่รู้นี้คือภาวะจำยอม... มีนักสังคมสงเคราะห์เข้ามาขอคุยด้วย เพื่อที่จะคุยกับพ่อแม่แล้วเพื่อที่จะให้เราเป็นบุคคลเสมือนไร้ความสามารถ เป็นทางออกว่าคน จะคอยมาดูแลเรา ก็เรียนกฎหมายมาบ้างก็ตกใจ หน้ย นั้นหมายความว่าชีวิตเราจะตัดสินใจอะไร เองไม่ได้ ไม่นะไม่ยอม... เคยไปต่อบัตรประชาชนนั่งรถเข็นไปเค้าบอกยื่นได้มัยก็นั่งรถเข็นยื่นไม่ได้ อ้าว ทำไมยื่นไม่ได้แล้วจะทำบัตรประชาชนได้ยังไง... ก็เริ่มรู้สึกว้าว เอ้อ สังคมมันทำไมไม่ถาม (ว่าเรา ต้องการอะไร)... ตอนผมทำห้องบันทึกเสียงเล็ก ๆ ผมเริ่มมีงานแล้ว ผมขายเสียงโฆษณาจนมีกฎบังคับ ว่าคุณต้องได้ใบผู้ประกาศ เราก็อยากได้ก็ติดต่อ เค้าไปเรียนไปสอบกันที่ไหน นั้นเราหากินมาตั้งเยอะ แล้ว เราถือว่าเป็นมืออาชีพละ แต่เรานั่งรถเข็น ให้คนไปติดต่อเอากฎเอาระเบียบมาเรื่องที่จะไปสอบ มีอยู่ข้อหนึ่งอึ้งเลยคนที่สอบได้ต้องไม่พิการหรือทุพพลภาพ อ้าว เวะละสิ... เหลือแต่ปาก ขายปากไม่ได้ก็ไม่มีเงินมาเลี้ยงตัว ก็ทำกันแบบผิด ๆ เนี่ยครับ ไม่สน โดนจับก็โดนจับ นั้นเป็นจุดที่

^{๒๑๘} ธีรยุทธ สุขคนจิว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

เราคิดว่า เอ้ย ทำไมความเป็นคนพิการนี้ทำไมมันสังคมมันไม่เปิดอะไรเลยหรือนะครับ... ^{๒๑๙}

นี่เป็นประสบการณ์ชีวิตที่อัศจรรย์ส่วนหนึ่งของนายภานุมาศ สุขอัมพร อดีตนักแสดงนำชายผู้ที่ชีวิตกำลังโด่งดังอย่างก้าวกระโดด ความอัศจรรย์นี้เป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ทำให้คุณภานุมาศฯ ลูกขึ้นมาใช้สื่อเพื่อสร้างความเข้าใจใหม่ในประเด็นเรื่องคนพิการต่อสังคม

ด้านนายอุดมโชค ชูรัตน์ ผู้นำคนพิการในฐานะประธานสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำว่า “...ก็คิดว่าแต่ละองค์กรก็มีผู้นำที่เรียกว่ามีความเป็นผู้นำ เพียงแต่ว่าความสนใจในแต่ละเรื่องอาจจะแตกต่างกันไป มันทำให้พลังโดยรวมที่จะขับเคลื่อนประเด็นของคนพิการอาจจะอ่อนลง เพราะแต่ละองค์กรมีความเป็นตัวตนมีความเป็นประเด็นของเขาอยู่... องค์กรก็เหมือนกันสนใจแต่เฉพาะเรื่อง บางทีก็มีพิการนิยมอีกผลักดันแต่งบประมาณมาช่วยเพื่อนพิการแบบเดียวกับฉัน สนใจแต่เรื่องนี้เรื่องอื่นก็ไม่สนใจ คือสังคมปัจจุบันสิ่งที่น่ากลัวก็คือต่างคนต่างมองเฉพาะจุดที่ตัวเองสนใจโดยที่ไม่ได้มองว่าสิ่งที่ตัวเองทำอะไร effect อะไรอย่างอื่นใหม่ มากมายขนาดไหน เราขาดการมองแบบองค์รวม...”^{๒๒๐}

กล่าวถึงผู้นำ นางสาวเสาวลักษณ์ ทองก๊วย ตั้งข้อสังเกตน่าสนใจเกี่ยวกับผู้นำคนพิการ ๓ รุ่น ดังนี้ รุ่นแรกเป็นกลุ่มแกนนำช่วงอายุ ๕๐ ปีขึ้นไป รุ่นนี้ทำงานเชิงพิทักษ์สิทธิและนโยบายได้ รุ่นสองเป็นกลุ่มที่เข้ามาขับเคลื่อนต่อจากรุ่นแรกสามารถริเริ่มงานหรือโครงการได้เอง ทำงานเชิงพิทักษ์สิทธิได้แต่ยังไม่สามารถผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายได้ และรุ่นสามเป็นรุ่นใหม่ที่เพิ่งเข้าสู่วงการสามารถร่วมผลักดันงานได้แต่ไม่สามารถริเริ่มโครงการได้เองไม่ว่ากิจกรรมพิทักษ์สิทธิ ผู้นำรุ่นแรกถึงรุ่นสองและสามขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อกัน ขาดการทำงานร่วมกันและเกิดช่องว่างระหว่างรุ่นถึงแม้ว่ารุ่นแรกจะผลักดันกฎหมายหรือนโยบายแต่การขาดความเชื่อมโยงอาจเสนอแนวคิดที่ล้ำสมัยไม่สอดคล้องกับยุคสมัยหรือสถานการณ์ในพื้นที่จริง

ดังที่กล่าวถึงแม้ว่าคนพิการทางกายมีจำนวนประชากรในกลุ่มคนพิการทุกกลุ่มคิดเป็นร้อยละ ๔๙ คือมีจำนวนมากที่สุด แต่การรวมกลุ่มยากเพราะปัญหาการเดินทางเป็นอุปสรรคใหญ่ที่สุด ซึ่งส่งผลให้คนพิการกลุ่มนี้มีการศึกษาน้อยและส่งผลกระทบต่อความจำกัดทางอาชีพหรือไม่มีงานทำเป็นส่วนมาก หรือแม้แต่คนพิการทางกายที่ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอาจจะดีหน่อยหรือเป็นผู้ที่ได้รับโอกาส ไม่ย่อท้อ ต่อสู้ และดิ้นรนกับปัญหาอุปสรรครอบกาย จนได้เรียนหนังสือและทำงานอยู่ร่วมกับทุกคนในสังคม คนกลุ่มนี้ก็มักไม่เข้าร่วมขับเคลื่อนเพื่อสิทธิคนพิการ เนื่องจากต้องประกอบ

^{๒๑๙} ภานุมาศ สุขอัมพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ชมรมสร้างสรรค์สื่อ, เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๒๐} อุดมโชค ชูรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

อาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว สำหรับคนพิการทางร่างกาย ที่มีการเกาะกลุ่มกันบ้างก็มีกลุ่มศิษย์เก่าของโรงเรียนศรีสังวาลย์ นนทบุรี ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการที่สมุทรปราการ เชียงใหม่ หนองคาย ขอนแก่น อุบลราชธานี ลพบุรี นครศรีธรรมราช กลุ่มสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทย กลุ่มนักธุรกิจมนุษย์ลือ และมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ เมืองพัทยา ชลบุรี เป็นต้น แต่กลุ่มเหล่านี้ส่วนมากไม่เข้มแข็ง หรือบ้างก็เป็นกลุ่มเพื่อพบปะกันเป็นครั้งคราวไม่ได้ขับเคลื่อนเพื่อสิทธิของคนพิการอย่างจริงจัง ยกเว้นกลุ่มสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทย กลุ่มนักธุรกิจมนุษย์ลือ และมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ เมืองพัทยา ชลบุรี ที่มีบทบาทขับเคลื่อนการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ดังจะได้กล่าวในบทที่ ๕ ต่อไป

การเกิดขึ้นของศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการและสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทย และเครือข่ายที่เป็นคนพิการทางกายที่ไม่ได้เป็นผู้บริหารสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย อีกทั้งหลังจากหมตวาระนายเกษมมาคมฯ หลังปี ๒๕๔๐ พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ไปดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่พัฒนาประจำภูมิภาคขององค์การคนพิการสากลแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (Regional Development Officer of Disabled People International – Asia and Pacific Office) ซึ่งทำงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้คนพิการและขับเคลื่อนสิทธิคนพิการในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกและในประเทศไทยด้วย ทำให้การทำงานด้านคนพิการกว้างขวางขึ้น แต่อีกนัยหนึ่งกลายเป็นการขาดเอกภาพในการทำงานของกลุ่มคนพิการทางกาย

ด้านสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยตั้งแต่ยุคหลังอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสกริก และทั้งก่อนและหลังยุคพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ผู้นำที่มีบทบาทสูงส่วนมากเป็นผู้นำที่ประกอบอาชีพอิสระหรือค้าสลากกินแบ่งรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นนายวรพล ทาเรียงสม นายจำเนียร ไคร์ครรชิต นายสุทิน จันทรา นายสิงห์คำ มณีจันทร์สุข นายศุภชีพ ดิษเทศ นายสุทธิพงศ์ รัตโนสถ พันตรีศิริชัย ทรัพย์ศิริ เป็นต้น ผู้นำเหล่านี้ บ้างก็หมุนเวียนขึ้นมาเป็นนายกสมาคม บ้างก็เป็นกำลังหลักสนับสนุนบุคคลในกลุ่มหรือเครือข่ายขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกสมาคมฯ จนกระทั่งปี ๒๕๔๘ นายศุภชีพ ดิษเทศ ได้รับเลือกตั้งเป็นนายกสมาคมฯ มาโดยตลอดถึงปัจจุบัน โดยมีวาระถึงปี ๒๕๖๓ ก่อนหน้านี้นายศุภชีพฯ เคยดำรงตำแหน่งนายกฯ มาแล้ว ๒ ปีคือปี ๒๕๔๒ – ๒๕๔๓

นอกจากนายศุภชีพ ดิษเทศ ที่ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมยาวนานถึง ๑๔ ปีแล้ว มีพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ข้าราชการบำนาญ ดำรงตำแหน่ง ๘ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๓๖ และ ๒๕๓๘ – ๒๕๔๑) และพันตรีศิริชัย ทรัพย์ศิริ ข้าราชการบำนาญอดีตทหารผ่านศึก ดำรงตำแหน่ง ๒ สมัย ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๘) นอกนั้นผู้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมอีก ๖ คนล้วนอยู่ในวาระเฉลี่ยคนละ ๒ ปีเท่านั้น

นายกสมาคมฯ คนล่าสุดเล่าว่า ในวัยเด็กใฝ่ฝันอยากเป็นนักการเมือง หลังจบการศึกษา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จึงไปเป็นผู้ช่วยนักการเมืองใหญ่ของจังหวัดสุพรรณบุรี แต่ชีวิต

หักเห “...ผมพิการปี ๒๕๒๐ ประสบอุบัติเหตุรถยนต์แล้วก็พิการ ตัดขาผมเป็นบุคคลกึ่งไร้สมรรถภาพทันทีครับ ในทางกฎหมายนั่นก็คือเป็นคนที่ไม่สามารถทำนิติกรรมใด ๆ ได้แล้วในประเทศนี้...เราเสียสิทธิ เสียหมด หมดความเป็นมนุษย์ไปเลยครับอาจารย์ แม้แต่มีสตางค์ก็ไม่สามารถทำนิติกรรมของตัวเองได้...” คุณศุภซีพีฯ เป็นนายกสมาคมมาสองรอบรวม ๑๔ ปีแล้ว และเพิ่งได้รับเลือกตั้งอีกรอบเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ มีวาระอีก ๔ ปี นอกจากความสนใจการเมืองและปัญหาที่ตนเองประสบแล้ว คุณศุภซีพีฯ ได้เล่าถึงจุดสำคัญที่ทำให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานด้านสิทธิคนพิการว่า ในยุคนั้นบ้านอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติธุรกิจ คือจุดนัดพบประจำ “...เค้าก็นัดคุยกัน ไม่ได้เป็นวาระอะไรอย่างเงี้ยครับ นัดคุยกันถ้าอาจารย์ณรงค์ว่าง หรือทุกคนว่างก็จะมาหาอาจารย์ณรงค์... ก็พลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปครับ เมื่อก่อนผมอยู่ปากน้ำ อยู่สมุทรปราการ ไกลนะ นั่งรถแท็กซี่มาก็ไกลแหละ แต่อาศัยว่าเราออกจากบ้านแต่เที่ยง ๆ แล้วก็นั่งรถเมล์สาย ๖ มาลงปากเกร็ด แล้วก็นั่งตุ๊ก ๆ มาหาอาจารย์ณรงค์ แล้วก็กลับบ้านไม่เกินสามทุ่ม... เพราะฉะนั้นจึงว่าท่านอาจารย์เป็นปรมาจารย์แล้ว ท่านจบนิติศาสตร์ จบบัญชีแล้วท่านก็ไขว่คว้าหาความรู้เรื่อย ๆ เราก็มารู้... ท่านเป็นครูสอนเรื่องของการต่อสู้ เรื่องของบทบาทคนพิการที่อยากทำงานแล้วลุกขึ้นมาเป็นผู้นำ ท่านสอนบทบาทภาวะที่ต้องดูแลพรรคอะไรพวกเนี้ยครับ...”^{๒๒๑}

ผู้นำของสมาคมฯ กล่าวถึงจุดอ่อนของสมาคมฯ ว่า “...ซีกทางคนพิการทางการเคลื่อนไหว ร่างกายเป็นคนมีความรู้มีน้อยครับ บางคนก็พิการภายหลังเป็นโปลิโอสัก ๒ ขวบ ๔ ขวบ ๖ ขวบ ๑๐ ขวบเนี้ย พอพิการแล้วก็ไม่ต้องเรียนหนังสือ บางคน ๑๐ ขวบอยู่ ป.๑ พอพิการแล้วครูก็ไม่สอนอะไรแล้ว ภรรยาผมพิการตอน ๑๐ ขวบ เลิกเรียน จบ ป.๔ แล้วก็เลิกเลย เลิกเรียนเลย ครูก็ไม่สอน ไม่มีที่เรียนไม่มีอะไรเนี้ยครับ ก็เป็นความปรารถนาดีแต่ประสงค์ร้ายจนทำให้คนพิการทางการเคลื่อนไหวเราไม่ค่อยมีความรู้เท่าไร...”^{๒๒๒} คุณศุภซีพีฯ ยอมรับว่าการขับเคลื่อนของสมาคมฯ มีจุดอ่อน “...จุดอ่อนคือเรามีนักวิชาการน้อยอาจารย์ บอกได้เลยว่าเรามีคนคิดเรื่องของสิทธิน้อยมาก จะคิดเรื่องปากท้องชะส่วนใหญ่ แล้วก็เรื่องสิทธิเรื่องการเข้าถึงอะไรพวกนี้มีน้อยมาก มีกลุ่มคนไม่กี่คนที่ใช้คำว่าสิทธิมันไปทำอะไรได้บ้าง ถ้าเราไม่มีอาจารย์ณรงค์เป็นที่พึ่งเป็นสรวงให้เรา เราก็อาจจะก่อตั้งแต่เริ่มต้นแล้วก็ได้ครับ...” คุณศุภซีพีฯ เล่าว่าในวาระ ๑๒ ปีที่ผ่านมาเนื้องานจริง ๆ ก็คือการพัฒนาองค์กรของคนพิการในระดับจังหวัด แล้วก็ลงไปช่วยให้ผู้นำเข้าไปมีส่วนร่วมกับงานคนพิการในจังหวัดได้บ้าง นอกจากนั้นได้ทำงานในระดับอำเภอไปสัก ๒๕๐ อำเภอที่เป็นเครือข่าย แล้วก็วันนี้นี้ระดับอำเภอทำท่าว่าจะเข้มแข็งกว่าระดับจังหวัด ยกตัวอย่างจังหวัดกาญจนบุรี ตัวจังหวัดไม่ค่อย

^{๒๒๑} ศุภซีพี ดิษเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิคนพิการไทย, เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๒๒} ศุภซีพี ดิษเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

เคลื่อนเท้าไหวแต่ตัวอำเภอก็ไปหมดทั้ง ๑๐ อำเภอ อย่างน้อย ๆ บอกสังคมได้ว่ามีความเข้มแข็งคือได้มาตรฐานองค์กรทั้ง ๑๐ อำเภอ ตั้งเป็น ๑๐ องค์กรระดับอำเภอ ต่อคำถามว่าผู้นำคนพิการมีภาวะความเป็นผู้นำมากน้อยแค่ไหน คุณศุภซีพีฯ ตอบว่า “...ผมว่ายาก มันมีแต่ภาวะเหมือนว่าจะนำตัวเองอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่ความเป็นภาวะผู้นำ ยุทธศาสตร์อะไร คือความคิดในภาพรวมของยุทธศาสตร์มีจำนวนไม่ถึงครึ่งของร้อยเปอร์เซ็นต์นะครับ ถ้าคิดวิทยาศาสตร์เป็นร้อยละผมให้สักร้อยละสิบห้า นอกนั้นเป็นเรื่องที่คิดปัจเจก คิดเรื่องของกลุ่มตัวกู ของกูมากกว่า...” ทั้งนี้มุมมองนี้ไม่จำกัดแค่กลุ่มคนพิการทางกายเท่านั้น

ถึงแม้ว่าผู้นำคนพิการทางร่างกายฯ ในระดับแกนนำของประเทศจะมีน้อย แต่จุดแข็งของสมาคมฯ คือการมีเครือข่าย คุณศุภซีพีฯ เล่าต่อว่า “...ปัจจุบันนี้นะครับ สมาชิกสามัญประเภทองค์กร กับสมาชิกสามัญประเภทบุคคล สมาชิกสามัญประเภทองค์กรบัดนี้ก็ครบ ๗๗ จังหวัดครับ เพียงแต่ว่าสมาชิกสามัญประเภทบุคคลอาจจะดูน้อยไปหน่อยครับ มันมีสักห้าหกหมื่นคนสำหรับผมมันน้อยเกินไป... มีบางจังหวัดครับที่มีสมาชิกน้อย อย่างเช่น นนทบุรี สมาคมมันอาจจะดูเหมือนว่าคนตั้งเนี้ยเค้าตั้งมาในรูปของสภาคนพิการ มันยังไม่ถูกแยกออกมาเป็นความพิการทางการเคลื่อนไหวมันยังไม่ชัดก็จะมีไม่มาก เพราะฉะนั้นถ้าไล่อย่างเนี้ยเราก็จะมีสมาชิกทั้งสมาชิกสมทบ สมาชิกเครือข่าย จิตอาสาอะไรพวกเนี้ย เบ็ดเสร็จประมาณนี้แหละห้าหกแสนคน...” เครือข่ายประเทศเหล่านี้มีผู้นำคนพิการจำนวนมากที่ขับเคลื่อนอยู่ในท้องถิ่น การเกิดเครือข่ายเหล่านี้แสดงว่านโยบายหรือแนวทางหลักของสมาคมฯ ออกไปทางการส่งเสริมการรวมกลุ่มขององค์กรสมาชิกในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นมากกว่าการเสนอนโยบายหรือกำกับติดตามการปฏิบัติของรัฐให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

ทั้งนี้สำหรับสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยนั้นปัจจุบันมีสำนักงานอยู่ที่จังหวัดนนทบุรีโดยไม่มีสำนักงานสาขา ปัจจุบันสมาคมฯ มีสมาชิกประมาณเกือบสามหมื่นคน ด้วยข้อจำกัดในการเดินทางของสมาชิกในการเข้าร่วมประชุมใหญ่สามัญประจำปี สมาคมฯ จึงกำหนดให้มีผู้แทนสมาชิกสามัญระดับจังหวัดมาจากการเลือกตั้งภายในจังหวัดนั้น ๆ โดยอิงจำนวนตามจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ปัจจุบันมี ๓๗๕ คน จาก ๗๗ จังหวัด) กรรมการบริหารสมาคมจำนวน ๑๕ คน มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกสามัญที่เป็นผู้แทนจังหวัด เมื่อได้กรรมการบริหาร ๑๕ คนแล้วกรรมการเหล่านี้จะเลือกนายกสมาคม ๑ คน โดยเลือกกันเองจาก ๑๕ คน หลังจากนั้นนายกสมาคมจะแต่งตั้งกรรมการเพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ ต่อไป วิธีการได้มาซึ่งนายกและกรรมการสมาคมฯ ในทัศนะของนายศุภซีพี ดิษเทศ นายกสมาคมฯ คนปัจจุบัน มองว่าเป็นอุปสรรคในการบริหารงานเพราะขาดความเป็นเอกภาพ กรรมการส่วนภูมิภาคที่เข้ามาส่วนมากติดภารกิจอยู่ในพื้นที่ไม่ เพราะทุกคนเป็นนายกสมาคมในระดับจังหวัด มีภารกิจ มีธุรกิจ ทุกคนมาจากการเลือกตั้งที่เข้ามาก็มีข้อขัดแย้งส่วนบุคคลเข้า

มาทำงานร่วมกันก็มีปัญหา ยิ่งการทำงานกับเครือข่ายมีน้อยมากนอกจากมหาไถ่แทบจะไม่มีองค์กรอื่นเข้ามาบูรณาการมันเหมือนว่าทุกคนมีข้อขัดแย้งกับตัวบุคคล^{๒๒๓}

วันที่ผู้ศึกษาสัมภาษณ์เป็นช่วงเตรียมการที่จะมีเลือกตั้งนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยคนใหม่เนื่องจากครบวาระการดำรงตำแหน่ง คุณศุภชัชฯ เผยปัญหาและแนวทางแก้ไขว่า “...ถามว่าเค้า (กรรมการ) ผิดมั้ยเค้าไม่ผิดแต่เค้าได้รับการเลือกตั้งประชุมเสร็จก็กลับแล้วก็จบการปฏิสัมพันธ์ก็แค่มารประชุมเอง แม้แต่ตัวนโยบายสิ่งที่มันพลาดไปในสมัยที่ ๓ เนี่ยมาก แม้แต่ตัวนโยบายอะไรก็ตามตามภาครัฐ (กรรมการ) ไม่ตามเลยครั้น ก็กิดติพิงค์สองคนผมวิ่งตามไม่ไหว วันนี้เราใช้เจ้าหน้าที่ไปเง้าหาญที่กำลังพลเราก็พอใช้ได้อยู่ แต่พอเอาเข้าจริง ๆ เนี่ยมันได้เหมือนว่าพอไปประชุมแทน ตัวฝ่ายที่เราตั้งไว้เนี่ยเค้าไม่ได้เสนอความคิดเห็นจึงเป็นมติอะไรไม่ได้ ไม่ใช่มองไม่เห็นความผิดพลาดของตัวเอง เห็นหมดเพียงแต่มันแก้ในระยะอย่างนี้ไม่ได้... ถ้าได้กลับมาทำงานนะอาจารย์ ก็จะปรับปรุงโครงสร้างตามนั้น หลักก็คือถ้าในรูปของกรรมการไม่ได้ก็จะเป็นคณะทำงานมากขึ้น คณะทำงานฝ่ายต่างประเทศ เรื่องของ AEC เรื่องของอนุสัญญา ว่าด้วยยินยอม ว่าด้วยเรื่องของที่อาจารย์ทำสมาคม workability... ผมพยายามจะแยกว่าถ้าเป็น ๗๗ จังหวัดที่เป็นสมาชิกสามัญและเป็นสาขาของเราตามกฎหมายเนี่ยรับรองว่าเรากำกับดูแลได้อยู่แล้ว แต่เครือข่ายที่มันเป็นเรื่องครุฑชานกันไปเนี่ยมันจะต้องมี ต้องทำความเข้าใจกับกรรมการบริหารของสมาคมว่า แต่ละองค์กรต้องมีอิสระในตัวของตัวเอง เพราะฉะนั้นคุณเอาเค้ามาเป็นเหมือนองค์กรสมาชิกของคุณไม่ใช่ เครือข่ายต้องมีอิสระต่างกัน สมมติว่าจะจับมือกับมหาไถ่ อะไรบ้างที่มหาไถ่ทำให้เรา แล้วอะไรบ้างที่เราทำให้มหาไถ่ อันนั้นต่างหากที่จะไปได้ หรือจะจับกับมูลนิธิอารยสถาปัตย์ของท่านกฤษณะ ละไล หรือมูลนิธิคนพิการเพื่อสังคมของท่านวรยุทธ กิจกุล มันจะต้องบอกให้ได้ว่าเราให้เค้าทำอะไร แล้วเราต้องทำอะไร เพราะฉะนั้นใครถนัดงานอะไรก็เอางานนั้นไปทำ อย่างเช่น กฤษณะ ละไล กำลังทำอารยสถาปัตย์ สมาคมจัดอะไรไปช่วยเค้าบ้าง บุคคลากร ตัวบุคคล พระมหาไถ่ทำอาชีพ สมาคมทำอะไรบ้าง อาจารย์จะเห็นได้ว่าผมไม่เข้าไปแย่งเรื่องจ้างงานเลยนะ สมาชิกก็จะดำเนินदन่อยถ้าเสนอเข้ามาที่ไร ก็เค้าทำอยู่แล้วนะเครือข่ายเรา นะ คนพิการทางการเคลื่อนไหวได้ประโยชน์ก็จบเลยนะไม่ต้องแย่งกันทำ เพราะฉะนั้นถ้าบูรณาการอย่างนี้ได้เนี่ยก็โอเค แต่จริง ๆ แล้วบนความเป็นผู้นำผมว่าลำบากนะเพราะว่ามันไม่เป็นอย่างเงี้ย มันยังมีปัญหาภายในเล็ก ๆ...”^{๒๒๔}

สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยได้จัดตั้งมูลนิธิคนพิการไทยขึ้น เพื่อสนับสนุนการทำงานของสมาคมฯ นอกจากนี้ยังมีผู้นำคนพิการทางกายจัดตั้งองค์กรหรือมีบทบาทสำคัญในองค์กร

^{๒๒๓} ศุภชัช ดิษเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิคนพิการไทย, เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๒๔} ศุภชัช ดิษเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

เหล่านั้นตามภารกิจ เช่น มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ มูลนิธิส่งเสริมและพัฒนาอาชีพคนพิการ มูลนิธิอารยสถาปัตย์เพื่อคนทั้งมวล มูลนิธิผู้พิการไทยเพื่อสังคม ชมรมนักธุรกิจมนุษยลัทธิ มูลนิธิวิถีชีวิตอิสระคนพิการ มูลนิธิสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทย ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการประจำจังหวัด ภาคีเครือข่ายรถเมล์เพื่อประชาชนทุกคนต้องขึ้นได้ ภาคีเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ เป็นต้น แต่ละองค์กรมีผู้นำคนพิการเป็นผู้จดทะเบียนจัดตั้งหรือมีบทบาทนำในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตามองค์กรเหล่านี้มีการทำงานร่วมกับสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยน้อยมาก แต่มีการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรตามความคุ้นเคยของผู้นำองค์กรเป็นหลัก ซึ่งส่งผลต่อความเข้มแข็งในภาพรวมองค์กรของคนพิการด้านร่างกายหรือการเคลื่อนไหว

จากการสัมภาษณ์ผู้นำคนพิการทางกายมีข้อคิดเห็นต่อคุณลักษณะของผู้นำที่สอดคล้องกันไว้ ๔ ประการคือ (๑) **คำนึงถึงส่วนรวมอยู่เสมอ** (๒) **มีความอดทนมุ่งมั่นเสียสละ** (๓) **มีความใฝ่รู้และสามารถแสวงหาความรู้หรือเรียนรู้ด้วยตนเองได้** และ (๔) **มีมนุษยสัมพันธ์** มีศาสตร์และศิลป์ในการสร้างพลังร่วมหรือแรงจูงใจในการทำงานให้ทีม นอกจากนี้คุณศุภศิษยา นายกสมาคมคนพิการฯ ได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอีก ๒ ข้อคือผู้นำต้องรู้จัก**การบริหารจัดการ** และอีกประการหนึ่งคือ**การพัฒนาวัฒนธรรมและให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม**^{๒๒๕} อย่างไรก็ตามคุณเสาวลักษณ์ฯ มองว่าประการแรกผู้นำต้องมี**สัญชาตญาณหรือภาวะที่สัมผัสได้ด้วยตนเองว่าต้องนำหรือลงมือกระทำบางประการตามความรู้สึกลึ้น** หรือเรียกว่าเป็นสัญชาตญาณของผู้นำ (Sense of Leadership)^{๒๒๖}

ปี ๒๕๖๐ สมาคมมีสมาชิกทั้งหมดประมาณ ๑๘,๐๐๐ คน ขณะที่คนพิการทางกายที่มีบัตรประจำตัวคนพิการตามรายงานของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการมีจำนวน ๘๘๐,๖๖๒ คน ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในจำนวนประชากรพิการทั้งหมด^{๒๒๗} สมาคมมีกรรมการ ๑๕ คน และมีเจ้าหน้าที่ประจำ ๑๑ คน ไม่มีสำนักงานสาขาแต่มีเครือข่ายที่เป็นองค์กรตัวแทนระดับจังหวัดครบทั้ง ๗๗ จังหวัด

จากรายงานของกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ระบุว่าสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยได้รับเงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ ประมาณ ๒.๔ ล้านบาท

^{๒๒๕} ศุภศิษยา ดิษเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิคนพิการไทย, เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๒๖} เสาวลักษณ์ ทองก๊วย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๒๒๗} กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://nep.go.th/th/disability-statistic> (๑๐ มกราคม ๒๕๖๑).

ปี ๒๕๕๙ ประมาณ ๕.๓ ล้านบาท และปี ๒๕๖๐ ประมาณ ๘.๔ ล้านบาท^{๒๒๘} ด้านอุดหนุนโครงการ ตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ ถึง ๒๕๖๐ สมาคมคนพิการฯ ได้รับเงินทั้งสิ้น ๙๓.๓ ล้านบาท เฉพาะปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ยอดเงินอุดหนุนโดยประมาณเป็นรายปีคือ ๑๒ ล้านบาท ๑๑ ล้านบาท และ ๒๖ ล้านบาทตามลำดับ^{๒๒๙}

สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยเป็นองค์กรของคนพิการที่มีความพิการทางร่างกายหรือ การเคลื่อนไหว ที่เรียกสั้น ๆ ว่าคนพิการทางกายซึ่งมีจำนวนคนพิการทั่วประเทศมากที่สุดถึงเกือบร้อยละ ๕๐ ของคนพิการทุกประเภท จัดตั้งขึ้นหลังการประกาศปีคนพิการสากล ๒๕๒๔ มีสมาชิก ๑๘,๐๐๐ คนจากคนพิการทั่วประเทศ ๘๘๐,๖๖๒ คน หรือร้อยละ ๒ มีเครือข่ายครบทั้ง ๗๗ จังหวัด การรวมกลุ่มเน้นการให้ความรู้สมาชิกเพื่อการพิทักษ์สิทธิและส่งเสริมการรวมกลุ่มในระดับท้องถิ่น มีการจัดการองค์กรแบบระดับชั้นจากส่วนกลาง มีนายกสมาคมฯ เป็นผู้นำสูงสุด ผู้นำคนพิการทางกายที่เป็นนายกสมาคมฯ ส่วนมากจบการศึกษาระดับอุดมศึกษาหรือต่ำกว่า มีเพียงพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ที่ผ่านการฝึกอบรมจากต่างประเทศในช่วงที่รับราชการทหารก่อนประสบอุบัติเหตุจนพิการ ส่วนนายกสมาคมฯ คนแรกคืออาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ถึงแม้ว่าไม่ได้จบการศึกษาจากต่างประเทศ แต่ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจนสามารถสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษได้และเคยได้รับเลือกเป็นประธาน สภาคนพิการระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกถึง ๒ สมัย หลังยุคพันโทต่อพงษ์ฯ นายศุภชีพ ดิษเทศ ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมฯ ยาวนานที่สุดถึงปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๐) รวม ๑๔ ปีและยังมีวาระถึงปี ๒๕๖๓ สมาคมไม่มีสาขาภูมิภาคหรือต่างจังหวัด ถึงแม้ว่าสมาคมฯ เป็นองค์กรตัวแทนของคนพิการที่เป็นส่วนใหญ่ของจำนวนคนพิการทั่วประเทศ แต่ได้รับเงินอุดหนุนโครงการจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้น้อยที่สุดรองจากสมาคมคนหูหนวกฯ และได้งบประมาณเท่า ๆ กับ สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิต อย่างไรก็ตามตัวเลขนี้ไม่รวมการขอรับการสนับสนุนขององค์กรสมาชิก ระดับจังหวัด ซึ่งทุกสมาคมมีสิทธิขอรับการสนับสนุนโดยตรงผ่านคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการประจำจังหวัด

๔.๕ ผู้นำคนพิการและการจัดการองค์กรโดยผู้ปกครองคนพิการ

สมาคมคนพิการของคนตาบอดคนหูหนวกและคนพิการทางกายมีคนพิการแต่ละประเภทเป็น สมาชิกหลักและขับเคลื่อนเพื่อสิทธิของคนพิการด้วยตัวเอง แต่สำหรับ **คนพิการทางสติปัญญา คนพิการทางจิต และออทิสติก** มีผู้ปกครอง นักวิชาชีพ นักวิชาการ ผู้ดูแลคนพิการ หรือบุคคลที่

^{๒๒๘} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการของสภาคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๒๒๙} เรื่องเดียวกัน.

เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริงในนามของคนพิการ เนื่องจากบุคคลที่มีความพิการเหล่านี้ยังขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาศักยภาพให้สามารถใช้สิทธิและเข้ามาขับเคลื่อนสิทธิด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามคาดว่าอนาคตอันใกล้นี้ผู้มีความพิการเหล่านี้จะได้เริ่มเข้ามาทำงานเพื่อสิทธิของตนเองร่วมกับผู้ประกอบการ นักวิชาชีพ หรือผู้ดูแลต่อไป สำหรับผู้ประกอบการมักเป็นพ่อแม่ คู่สมรสหรือญาติพี่น้อง นักวิชาชีพมักเป็นนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ นักอาชีวบำบัด อาสาสมัคร ในชุมชน เป็นต้น ส่วนผู้ดูแลอาจเป็นคนใกล้ชิดในครอบครัวหรืออาสาสมัครทั้งนี้จะต้องมีชื่อเป็นผู้ดูแล หลังบัตรประจำตัวคนพิการ การเข้ามาขับเคลื่อนงานของผู้นำคนพิการโดยผู้ประกอบการ นักวิชาชีพ หรือผู้ประกอบการเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร จัดตั้งองค์กรอย่างไร และมีมุมมองต่อคุณลักษณะของผู้นำอย่างไร ขอนำเสนอในภาพรวมทั้ง ๓ สมาคมคือ สมาคมผู้ประกอบการคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ประกอบการบุคคลออทิสซึม (ไทย) และสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย ดังต่อไปนี้

๔.๕.๑ สมาคมผู้ประกอบการคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย

จุดเริ่มต้นของผู้นำคนพิการของสมาคมผู้ประกอบการคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย เกิดขึ้นจากนักวิชาชีพไม่ว่าจะเป็นแพทย์พยาบาลนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ สนับสนุนให้ญาติผู้ป่วยรวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การช่วยกระตุ้นพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง “...ตั้งแต่ครั้งแรกเรารู้ บทบาทผู้ประกอบการสำคัญนะ เออเด็กพวกนี้ ส่วนมากเขาเอามาทิ้งไว้ที่ราชานุกูล เขาไม่มาดูแล บางคนมีฐานะดีก็ส่งเงินมาให้ เราเก็บเดือนละ ๕๐๐ เท่านั้นเองอยู่กินเสร็จเรียบร้อยห้าร้อยนี่ถูกมาก... ก็ไม่เคยมารับกลับ เราบอกไม่ได้ เราต้องประชุมผู้ประกอบการแล้วรวมกลุ่ม ตั้งเป็นชมรมผู้ประกอบการก่อน ต่อมาคุณหมอบุญเลิศ (ปิ่นกุลบุตร) กลับมาจากเมืองนอกแล้วมาตั้งเป็นสมาคมฯ มีคณะกรรมการเป็นบุคคลชั้นยอดเลย มีหมอ มีเจ้าของบริษัท มีนักธุรกิจ นายกสมาคมมีลูกปัญญาอ่อน...”^{๒๓๐} อาจารย์ดารณี ธนะภูมิ ครุศาสตร์บัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ร่วมก่อตั้งสมาคมฯ รื้อฟื้นความหลังในช่วงปี ๒๕๑๘ ในขณะที่ท่านเป็นนักจิตวิทยาประจำสถาบันราชานุกูล ซึ่งขณะนั้นอาจารย์ดารณีฯ ได้ร่วมเป็นกรรมการในสมาคมด้วยหลาย ๆ ครั้งก็ต้องไปร่วมประชุมหรือทำกิจกรรมแทนนายกสมาคมฯ ซึ่งมีลูกพิการทางสติปัญญาแต่เป็นนักธุรกิจจึงไม่ค่อยมีเวลาสำหรับกิจกรรมของสมาคมมากนัก

ก้าวอย่างเข้าสู่ทศวรรษที่ห้าของสมาคมฯ ผ่านการบุกเบิกและพัฒนามาแล้ว ๓ ยุค ยุคที่หนึ่งคือช่วงทศวรรษแรกหลังการจดทะเบียนในปี ๒๕๑๘ นักวิชาชีพหนุนให้ผู้ประกอบการทางสติปัญญา คือนายประเสริฐ สกลธนารักษ์ นักธุรกิจ เป็นนายกสมาคมคนแรก ทำให้เกิดกิจกรรมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างผู้ประกอบการและหนุนเสริมกำลังใจและเรียนรู้ร่วมกันเป็นอย่างมาก

^{๒๓๐} ดารณี ธนะภูมิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๓๐ ถนนสิรินธร เขตบางพลัด กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

นางสาวศรีเพ็ญ ถนัดหัตถกรรม อดีตนักสังคมสงเคราะห์สังกัดกรมสุขภาพจิตผู้คลุกคลีกับงานด้านคนพิการทางสติปัญญามาตลอดชีวิตจนเกษียณอายุราชการแล้วก็ยังช่วยงานอย่างต่อเนื่องอีกสิบกว่าปี อาจารย์ศรีเพ็ญฯ เป็นฝ่ายเลขานุการสมาคมมายาวนานตั้งแต่ยุคก่อตั้งได้เล่าให้ฟังถึงการทำงานในยุคแรกว่า “...เป็นงานที่เอาจริงเอาจังมาก กระทือร้อนกันมาก เพราะผู้ปกครองเข้ามาร่วมด้วย และผู้ปกครองก็มีฐานะค่อนข้างดี เปิดกว้าง เอาเลย เอาอะไรก็ทำ ตอนนั้นรุ่งมากตอนสมัยคุณประเสริฐ... เราตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กสติปัญญาแห่งแรกที่ซอยอ่อนนุช ซื่อบ้านไฉ่หนึ่งหลังจ้างครูจ้างคนดูแล และส่วนใหญ่เด็กที่เรารับไว้เป็นเด็กที่ Severe ทั้งนั้น จะไม่ใช่เด็กที่ช่วยตัวเองได้มาก เพราะเด็กที่ช่วยตัวเองได้มากโรงพยาบาลราชานุกูลเค้ารับอบรม เฉพาะฉะนั้นทางสมาคมก็รับคนที่ไม่มีคนรับ เป็นภาระของครอบครัว พอเราเปิดแล้วก็มีคนมาฝากเด็กมากขึ้น เป็นเด็กอยู่ประจำเลย ต่อมาเปิดแห่งที่สองที่ซอยสวัสดิ์อำนาจเวช ถนนประดิพัทธ์... สมัยคุณประเสริฐนั้นรุ่งมากเพราะผู้ปกครองเค้าเข้ามาช่วยกันเยอะ...”^{๒๓๑}

จากวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มจัดตั้งสมาคม การสัมภาษณ์และสังเกตการทำงาน ของสมาคม ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าบทบาทหลักของสมาคมไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการพิทักษ์สิทธิของ เด็กพิการทางสติปัญญาเหมือนกรณีของสมาคมของคนพิการทางกาย คนตาบอด หรือคนหูหนวก แต่ งานของสมาคมเน้นไปทางการส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน เพื่อ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการให้บริการคนพิการทางสติปัญญา การส่งเสริมการฟื้นฟูสมรรถภาพ ทางการศึกษา อาชีพ และสังคม และการส่งเสริมสวัสดิภาพของคนพิการทางสติปัญญา เป็นต้น

การเปิดศูนย์เลี้ยงเด็กพิการทางสติปัญญาก็เพื่อฝึกให้เด็กดูแลตัวเองได้ในชีวิตประจำวัน การอาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหาร มารยาททางสังคม เป็นต้น สำหรับเด็กที่มีความพิการมาก (Severe) โดยมากเป็นการช่วยเหลือดูแลแทนผู้ปกครอง ศูนย์เลี้ยงเด็กพิการเป็นศูนย์แบบอยู่ประจำเป็นส่วนมาก

หลังปี ๒๕๓๑ เป็นยุคที่สองมีการเปิดกว้างให้นายกสมาคมและกรรมการมาจากนัก วิชาชีพได้ โดยเปลี่ยนชื่อสมาคมเป็นสมาคมเพื่อบุคคลปัญญาอ่อนแห่งประเทศไทย โดยมี นางดารณี ณะภูมิ เป็นนายกสมาคมตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ มีการขยายเครือข่าย การสร้างศูนย์ฝึกอาชีพ คนพิการทางสติปัญญาแห่งใหม่ที่ใหญ่กว่าเดิม โดยขยายที่เดิมทั้งที่ซอยอ่อนนุชและซอยสวัสดิ์ อำนาจเวช เพื่อนำเงินมาสร้างศูนย์แห่งใหม่ ในยุคนี้นายกสมาคมมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการทำงาน ของสภาคนพิการฯ อย่างอาจารย์ศรีเพ็ญฯ ก็มีโอกาเป็นฝ่ายเลขานุการให้ อาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสร กิจ ๒ สมัย และอาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ๒ สมัย รวมถึงอาจารย์ดารณี ณะภูมิ นายกสมาคมฯ

^{๒๓๑} ศรีเพ็ญ ถนัดหัตถกรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๙๒/๓๑ ซอย งามอินทรา ๘ บางเขน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๖๑.

ได้มีบทบาทสนับสนุนการทำงานของสมาคมพิการฯ เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังปี ๒๕๓๐ สมาคมพิการฯ ได้เน้นจุดสำคัญคือการรณรงค์ให้มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ หลังการประกาศใช้กฎหมายยังต้องยกร่างกฎกระทรวง ระเบียบ หรือประกาศอื่น ๆ อีกหลายฉบับ ดังนั้นการขับเคลื่อนสิทธิจึงเป็นการขับเคลื่อนในภาพรวมมากกว่าการขับเคลื่อนสิทธิของสมาคมโดยเฉพาะ

ในยุคที่สองนี้บทบาทของผู้ปกครองลดน้อยลง แต่เป็นบทบาทของนักวิชาชีพมากกว่าทั้งนักสังคมสงเคราะห์ ครู พยาบาล และนักจิตวิทยา ถึงแม้ว่าการดำเนินงานมีการขยายตัวมากขึ้นแต่ภาพรวมการดำเนินงานของสมาคมกลับลดลงตามลำดับ “...มาสมัยอาจารย์ดำรงรัชถอยลงแล้ว คิดว่าอาจจะเป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่เราน้อยและก็ความอดทนอาจจะน้อยลงด้วย เด็กของเราเด็กเป็นที่ Severe เพราะฉะนั้นเราต้องช่วยตลอด เจ้าหน้าที่ของเราต้องเป็นผู้ดูแลความทั้งความสะอาด ป้อนข้าว...”^{๒๓๒}

สมาคมเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอีกครั้งเมื่อนายสุชาติ โอวาทวรรณสกุล พ่อของเด็กพิการทางสติปัญญาได้รับเลือกตั้งเป็นนายกในปี ๒๕๕๔ “...เริ่มเข้ามาแต่ก็ยังไม่เริ่มก็คือเป็นกรรมการแปะไว้เฉย ๆ เสร็จแล้วเขาก็ให้ไปประชุมเป็นปี ๆ เราก็มักไม่เคยไป... ผ่านมาหลายปีนะเขาก็เลือกตั้งนายกสมาคมใหม่ ก็ปรากฏว่าเขาที่โทรหาผมนะครับ... บอกว่าสุชาติมาเลือกตั้งหน่อย มาสมัครเป็นคู่แข่งเขาหน่อย อีกชั่วโมงจะเลือกตั้งอยู่แล้วผมก็เลยไปก็ไป ผมก็เกรงใจพี่เค้าไปถึงผมก็ขึ้นเวทีเลยผมก็พูดอะไรไม่เป็น เลยยังไม่รู้เรื่องอะไรเลยด้วยซ้ำไป ก็เลยปรากฏว่าผมพูดอยู่คำเดียวถ้าเกิดผมได้เป็นอะไรแบบนี้ละ ผมก็จะเอาแนวคิดคนรุ่นใหม่ในการบริหารจัดการ ให้คนพิการที่สามารถมีจุดยืนได้ เอาไอทีเข้าไปช่วย แค่นั้นเองก็ได้รับเลือกมา...”^{๒๓๓}

เมื่อคุณสุชาติฯ เจ้าของธุรกิจรับทำความสะอาด ได้รับเลือกตั้งเป็นนายกสมาคมฯ ได้เปลี่ยนชื่อสมาคมกลับไปเป็นสมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย เป็นความเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคที่สาม ยุคนี้เน้นการสร้างอาชีพให้ผู้ปกครองและเด็กเมื่อมีอาชีพแล้วจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามารถเลี้ยงตนเองได้และสร้างเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนรู้และประสานการทำงานร่วมกัน ก็จะทำให้สมาคมเกิดความเข้มแข็งขึ้น

คุณสุชาติฯ เล่าถึงการรวมกลุ่มของผู้ปกครองที่ไม่ง่ายเลยเพราะผู้ปกครองต้องดูแลลูกจึงเป็นการยากที่จะแบ่งเวลามาประชุม ดูแลลูกก็เหนื่อยอยู่แล้วจะมาประชุมทำไมจะเกิดประโยชน์อะไร “...แต่พอเปลี่ยนวิธีการออกจากห้องประชุมไปดูของจริงนะ เสร็จแล้วก็เอาของจริงไป

^{๒๓๒} ศรีเพ็ญ ทัศนัทตกรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๙๒/๓๑ ซอยรามอินทรา ๘ บางเขน กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๖๑.

^{๒๓๓} สุชาติ โอวาทวรรณสกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บริษัท โอวาท โพร แอนด์ คลินิก จำกัด, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ทำก็เกิดการรวมตัวกันมากขึ้น... ทำยังไงทำให้มันกระจายไปทั่วประเทศให้ได้ เราก็เอายุทธศาสตร์ของเขา (กลุ่มคนตาบอด) นี้แหละมาเลียนแบบ แล้วก็เปลี่ยนจากขนาดมาเป็นโรงพยาบาลเห็ดแทนจนกระจายไปทั่วประเทศ...”^{๒๓๔} เป็นยุทธศาสตร์ในการดึงผู้ประกอบการมารวมกลุ่มโดยจัดอบรมเพาะเห็ดเลี้ยงไก่ไข่เลี้ยงปลาตุ๊ก เป็นการสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้ผู้ปกครอง “...เริ่มมีรายได้ล้มตาอ้าปากได้เขาก็เริ่มแต่งตัวลูกดูดีขึ้นพาลูกไปนุ่งไปนุ่งไปได้แล้ว ก็เกิดการรวมตัวขึ้นยืมได้แล้วก็มีพลังแล้วก็เป็นตัวอย่างด้วยในชุมชน คนที่ไม่เคยร่วมมาก่อนแล้วมันก็จะค่อย ๆ เปิดประตูออกมา...”^{๒๓๕}

ปี ๒๕๖๐ สมาคมมีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น ๑๐,๐๐๙ คน ขณะที่คนพิการทางสติปัญญาที่มีบัตรประจำตัวคนพิการตามรายงานของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการมีจำนวน ๑๒๖,๖๐๔ คน^{๒๓๖} มีกรรมการบริหาร ๑๕ คน มีเจ้าหน้าที่ประจำ ๑๓ คน มีชมรมผู้ปกครองจำนวน ๙๓ ชมรมใน ๗๗ จังหวัด

จากรายงานของกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ระบุว่าสมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทยได้รับเงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ ประมาณ ๖ แสนบาท ปี ๒๕๕๙ ประมาณ ๑ ล้านบาท และปี ๒๕๖๐ ประมาณ ๔.๘ ล้านบาท^{๒๓๗} ด้านอุดหนุนโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ ถึง ๒๕๖๐ สมาคมผู้ปกครองฯ ได้รับเงินทั้งสิ้น ๒๒๗ ล้านบาท เฉพาะปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ยอดเงินอุดหนุนโดยประมาณเป็นรายปีคือ ๒๗ ล้านบาท ๕๕ ล้านบาท และ ๑๐๒ ล้านบาทตามลำดับ^{๒๓๘}

๔.๕.๒ สมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย)

จุดเริ่มต้น ผู้นำและองค์กรของคนพิการของกลุ่มคนพิการออทิสติก หรือบุคคลออทิสซึมมีจุดเริ่มต้นที่แตกต่างกัน อาจารย์ชูศักดิ์ จันทยานนท์ นิติศาสตร์บัณฑิตเกียรตินิยมจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บิดาของเด็กออทิสติกกล่าวว่า “...ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เหมือนกัน เกิดมาก็ต้องการที่จะเรียนรู้เพราะฉะนั้นถ้าลูกเราหรือคนพิการของเราไม่มีโอกาสเรียนรู้เหมือนกันก็เกิดความรู้สึกว่าทำไม ทำไมลูกคนอื่นเค้าเกิดขึ้นมาเนียเค้าเข้าโรงเรียนข้างบ้านได้ ทำไม

^{๒๓๔} สุชาติ โอวาทวรรณสกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บริษัท โอวาท โพร แอนด์ คลินิก จำกัด, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๓๕} สุชาติ โอวาทวรรณสกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

^{๒๓๖} กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://nep.go.th/th/disability-statistic> (๑๐ มกราคม ๒๕๖๑).

^{๒๓๗} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการของสภาคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๒๓๘} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนโครงการแก่สภาคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

ลูกผมเข้าไม่ได้... บ้านผมอยู่บางกอกน้อยทำไมผมต้องไปรักษาที่สมุทรปราการ เพราะว่ามิ
โรงพยาบาลเกี่ยวกับออทิสติกอยู่ที่เดียวที่สมุทรปราการ...”^{๒๓๙} ความต้องการที่ไม่แตกต่างกันของ
มนุษย์ซึ่งควรจะได้รับ การตอบสนองในความจำเป็นเช่นเดียวกันสำหรับประชาชนทุกคนนั้นก็คือสิทธิ
นั่นเอง

เมื่อมีความต้องการให้ลูกได้เรียนหนังสือ ได้รับการรักษา และได้รับสิทธิอย่างเท่า
เทียมกับเด็กคนอื่น ๆ ผู้ปกครองเด็กออทิสติกก็ต้องหาทางดิ้นรน “...ผมก็ได้ไปฟังสัมมนาเรื่อง กคน.
คนพิการ ประมาณปี ๓๘ - ๓๙ นั่นคือครั้งที่หนึ่งนะที่ไปฟัง ครั้งที่สองที่สหประชาชาติ ตึก UNESCAP
ผมไปตามคำเชิญของพีชนิษฐา เทวินทรภักดี ปีนั้นผมไปหาท่านตอนนั้นท่านอยู่กรมประชาสงเคราะห์
แล้วก็ไปถามว่าลูกผมเป็นออทิสติก ผมอยากทำงานเรื่องรวมกลุ่มพ่อแม่ทำอะไรได้บ้าง เข้าไปเลย ท่าน
ก็บอกว่ามาฟังนี่ก่อน ผมก็ไปฟัง ไปฟังวันนั้น ผมว่าเป็นประวัติศาสตร์ชีวิตผมนะ... แต่ว่าเนื้อหา
ทั้งหมดที่พูดมันมีแต่ความพิการที่เป็นกาย เป็นตา เป็นหู ทั้งนี้เลย สมัยนี้เค้าเรียกว่าเป็น Visible
Disability แต่ความพิการที่เรียกว่า Invisible ไม่มีใครพูดถึง ผมก็ทนมั๊ย ไหว ความรู้สึกมัน มัน แบบ
มันน้อยใจอะ มันก็พุ่งขึ้นมา ขอพูดบนเวที แล้วพูดไปร้องไห้ไป... ผมว่าเป็นตัวเปิดโลกทัศน์เรื่อง
ออทิสติกนะ หลายคนกลับมาอะลุ่มอะคุ่มผม โดยเฉพาะหน่วยราชการ... ท่านชนิษฐา นี่แหละ ท่านก็
บอกว่าเอาอย่างนี้อาจารย์ พี่จะช่วยอาจารย์ อาจารย์ไปรวมกลุ่มผู้ปกครองมันต้องใช้เงินใช้ทอง
พี่พอมีกองทุนอยู่ประมาณสักยี่สิบล้าน ท่านให้ตั้งสัปดาห์แรกแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้วแล้ว
เป็นนะ ท่านกรุณาเยอะ ท่านให้เจ้าหน้าที่มาเขียนโครงการให้ผม... ตอนหลังท่านชนิษฐาก็เลยบอก
ว่าเอางี้มั๊ยไหน ๆ ก็ไหน ๆ แล้วเข้ามาในแวดวงคนพิการ สภาคนพิการวันนั้นเริ่มรู้จัก เค้าจะประชุมกัน
ที่บ้านแถวปากเกร็ด อ.นคร (ปฏิบัติธุรกิจ) เป็นประธาน ท่าน อ.นคร นี่แหละเป็นคนบอกว่าเรามี
ผู้ปกครองเด็กออทิสติกมาร่วมด้วย ผมคิดว่าเด็กออทิสติกเราน่าให้โอกาสเค้านะ นี่คำพูด อ.นคร
นะ... ท่านก็เลยบอกว่าให้ผมเข้ามาเป็นกรรมการสภาด้วย ตอนนั้นผมยังเป็นชมรมเล็ก ๆ ผมก็บอกว่า
ผมไม่ได้เป็นองค์กรนิติบุคคลนะ ยังไม่ได้จดทะเบียน เพราะว่าเราทำกันแบบ “พี่ช่วยน้อง” ท่านก็บอก
ไม่เป็นไรหรอกมาเรียนรู้ดู...”^{๒๔๐} ปี ๒๕๓๘ ผู้ปกครองได้รวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็นชมรมผู้ปกครองเด็ก
ออทิสติกมีนายปริญญา ชินมีไชว เป็นประธานชมรมฯ ๒ ปีแรก หลังจากนั้นนายชูศักดิ์ จันทยานนท์
เป็นประธานคนต่อมาและดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย)
ขับเคลื่อนสิทธิคนพิการร่วมกับสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ต่อข้อถามที่ว่าแล้ว

^{๒๓๙} ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงศึกษาธิการ, เมื่อวันที่
๑๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๔๐} ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงศึกษาธิการ, เมื่อวันที่
๑๔ กันยายน ๒๕๕๙.

ผู้ปกครองมารวมตัวกันได้อย่างไร ใครชักนำเข้าร่วมกลุ่ม อาจารย์ชูศักดิ์ฯ เล่าว่า “...พอดีไปออก
รายการเจาะใจของทีดีอาร์น พุฒตาล ยุคนั้นเลย แล้วก็เลยมีคนโทรเข้ามาเต็มไปหมดเลย เป็นร้อย
เป็นพันนะ เจ็ดวันไม่ได้นอนเลย โทรศัพท์เข้ามาเพียบ มีคนที่เผชิญเรื่องเดียวกันเป็นเหมือนเรา เรา
ก็... แสดงว่าเรื่องนี้ไม่ได้เป็นปัญหาเราและมันเป็นปัญหาของสังคมแล้วละนะ เราก็เลยมานั่งคุยกัน ที
แรกเราก็ไม่มีความรู้เรื่องคนพิการเลยนะ เราก็มาคุยกันว่าเอ เราจะช่วยลูกเรายังไง เพราะว่าสุดท้าย
เราก็อยากเห็นลูกเราอยู่ในสังคมที่อยู่ได้เหมือนกับคนอื่นทั่วไป ตอนนั้นยังไม่รู้จักคำว่า Inclusive
Society นะ เพราะว่า Inclusive Society มันเป็นเรื่องที่ไม่มีใครรู้จักหรอก คนไทยไม่ได้มองเรื่องนั้น
กัน...”^{๒๔๑}

ด้าน ดร.สำเร็จ วิระชนะนัง อุปนายกสมาคมฯ กล่าวถึงการรวมกลุ่มในระยะแรกว่า “...
ภรรยาไปเปิดทีวีเจออาจารย์ชูศักดิ์ให้สัมภาษณ์ก็ส่งลูกไปเรียน... การรวมตัวใหม่ ๆ ก็แค่ว่าการที่
ผู้ปกครอง ๑๐ กว่าคนมาเจอกันแล้วก็ปรับทุกข์ อันแรกๆ ที่เห็นคือการแชร์ประสบการณ์ ก็อาทิติยสอง
อาทิติยหรืออาทิติยแต่ส่วนใหญ่ ๒ อาทิติยครั้ง... จากชมรมแล้วมาเป็นสมาคมก็มีคนเริ่มฟังเราแล้ว ขอ
งบประมาณจากที่ใดที่หนึ่งทำให้เกิดกิจกรรมได้... ชั้นแรกก่อนผมไม่ได้สร้างความรู้ให้สังคมแต่ผมสร้าง
ความรู้ให้ครอบครัว...”^{๒๔๒}

เมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กออทิสติกได้รวมกลุ่มกันและพยายามหาช่องทางในการช่วย
ลูกหลานที่เป็นออทิสติก เริ่มจากการเป็นชมรมต่อมาจดทะเบียนเป็นสมาคมและได้เข้าเป็นองค์กร
สมาชิกของสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ขับเคลื่อนเพื่อสิทธิของคนพิการในภาพรวม
สิ่งที่สมาคมฯ ให้ความสำคัญคือเรื่องผู้นำ “...ต้องทำความเข้าใจเรื่องออทิสติกร่วมกันก่อน
ให้ผู้ปกครองกลุ่มของพ่อแม่ครูหมอ ครูเค้ามองยังไง พ่อแม่เค้ามองยังไง หมอหรือพยาบาลมองยังไง
ในเรื่องออทิสติก... ต่อมาทำให้เราเข้มแข็งจริง ๆ ต้องสร้าง Network ก็คือการที่เราสร้างเครือข่าย
โดยใช้การอบรม ต้องมีผู้นำรุ่นสองประกอบด้วยหลายท่านอาจารย์คงรู้จัก... ผมไปอบรมเรื่องภาวะ
ผู้นำ หลักการฝรั่งเขามองอย่างนี้หลักการไทยเขามองยังไง แล้วให้ยึดถือแนวคิดของพระพุทธเจ้า อะไร
บ้างเนี่ย ความเมตตา อะไรอย่างนี้ ถ้าเราลงไปตรงนั้นผู้นำต้องเข้าใจผู้น้อย ผู้นำหมายถึงผู้ที่ต้อง
เสียสละเยอะกว่าผู้อื่น ที่นี้ถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว แล้วก็เรื่องธรรมาภิบาลที่
ผมพยายามอบรมมาแต่ละครั้งนะครับ...”^{๒๔๓}

^{๒๔๑} ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

^{๒๔๒} สำเร็จ วิระชนะนัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาคนพิการทุกประเภทแห่ง
ประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๓} สำเร็จ วิระชนะนัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาคนพิการทุกประเภทแห่ง
ประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ตลอดระยะเวลาเกือบยี่สิบปีสมาคมฯ มีนายกสมาคมฯ ที่แข็งแกร่งคนเดียวมาตลอด คืออาจารย์ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เจ้าของโรงเรียนอนุบาลจันทยานนท์ ตั้งแต่ยุคจดทะเบียนจัดตั้งในปี ๒๕๔๒ จนถึงปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๐) พร้อมด้วยทีมงานแถวหน้าที่เข้มแข็ง เช่น ดร.สำเร็จ วิระชนะนัง ดูแลงานด้านการต่างประเทศ ดร.เจริญ คุวินทร์พันธุ์ ดูแลงานด้านการศึกษาและสวัสดิการ อาจารย์ปราโมทย์ ธรรมสโรช ดูแลงานด้านการศึกษา และมีผู้ปกครองทั้งชายและหญิงที่สามารถผลักดันเปลี่ยนหมุนเวียนเป็นผู้แทนสมาคมฯ ไปร่วมการประชุมและเสนอความคิดเห็นในเวทีต่าง ๆ

ในด้านการบริหารจัดการองค์กร อาจารย์ชูศักดิ์ฯ ให้ข้อมูลที่น่าสนใจหลายประการ ดังนี้ “...สมาคมเรามีกรรมการบริหารสมาคม ข้อบังคับเรากำหนดเลยว่าจะต้องมีภูมิภาคเท่าไรซึ่งมากกว่าส่วนกลาง ประมาณ ๒ ใน ๓ มาจากตัวแทนจังหวัด ตัวแทนภาค และเราก็ทำคลัสเตอร์ คนที่อยู่ตรงกลาง (ส่วนกลาง) ทำหน้าที่เคลื่อนงานที่เป็นการประชุมพัฒนานโยบายร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เพราะว่าถ้าต่างจังหวัดทำไม่มีทาง เพราะว่ามันมีประชุมทุกวัน ขับเคลื่อนทุกวันนะ แล้วส่วนต่างจังหวัดก็รับนโยบายจากสิ่งที่เราทำเรียนรู้ด้วยกัน ไปทำงานในพื้นที่ก็แบ่งเป็นกลุ่มคลัสเตอร์ภาค เรามีภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ แต่เราไม่ได้แบ่งว่าอำนาจบังคับบัญชานะ ผมบอกว่าอันนี้เป็นการแบ่งงานกันทำเพื่อทำงานเป็นทีมคลัสเตอร์เค้าก็จะไปสร้างทีมกลุ่มภาคเค้า... เราก็อเอาโครงการที่เราแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นโครงการเชิงนวัตกรรมเราก็พัฒนาให้

อันที่ ๒ เป็นโครงการความเข้มแข็ง เรากระจายให้ภาค ให้กลุ่มจังหวัดทำงานด้วยกันแต่สมาคมคอยอำนวยความสะดวกเรื่องออแกไนซ์ (การจัดการ) เรื่องงบประมาณ เพราะว่าถ้าเราปล่อยระบบงบประมาณลงไปมันจะเป็นความไม่เชี่ยวชาญ เพราะว่าระเบียบของ พก. เนี้ยค่อนข้าง Strict แล้วใช้ผิดไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราก็เลยมีทีมหนึ่งทำเรื่องนี้แล้วก็คอยช่วยดู แต่ทุกอย่างก็จะลงระดับพื้นที่ทั้งหมด ใช้เป็นลักษณะเครือข่ายมากกว่าที่จะกำกับ แล้วเราก็บอกเลยว่านายกก็สั่งใครไม่ได้นะในทางปฏิบัติเราก็เพียงแต่ช่วยทำเรื่องนี้หน่อย...เป้าหมายของสมาคม ตัวองค์กรเราก็อยากให้เค้าทำงานระดับจังหวัด แล้วก็ดูแลเด็กให้ครอบคลุมทุกด้าน ผมบอกว่าที่เรามาทำงาน เราไม่ได้มาทำงานเป็น Event โอเคมีไม่ต่างกัน ต้องพยายามให้เข้าถึงเด็กทุกคนทุกกลุ่ม ลูกคุณได้แล้วลูกคนอื่นก็ควรจะได้ด้วย เพราะฉะนั้นกลไกพื้นที่มันมีอยู่จังหวัด ๒ ด้าน คือ ด้านสังคมกับด้านการศึกษา คุณต้องไปโฟกัสตรงนั้นนะ เราก็พยายามให้ความรู้กันไป แล้วก็เราไม่เน้นการขยายฐานสมาชิกมาก เพราะว่าเราบอกว่าถ้าเราทำดีแล้วคนจะเข้ามาเพราะฉะนั้นบางจังหวัดคนมาเป็นร้อย ๆ เลยนะ.....(ด้านการสื่อสารสังคม) ผมทำพอสมควรก็ไม่ได้เยอะแต่ที่ว่าทำ อันแรกก็คือเรื่อง awareness ผมก็ทำให้คนเห็นเรื่องศักยภาพ เรามีโลแกนอันนึงว่า “**ออทิสติกไทย ศักยภาพไร้ขีดจำกัด**” เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าทุกข่าวที่ออกไปเกี่ยวกับเด็กออทิสติกจะเห็นเชิงศักยภาพทั้งนั้นเลย แล้วตัวมันไปเปลี่ยนมุมมองของผู้ปกครองกับครู เพราะฉะนั้นพ่อครู ผู้ปกครองเชื่อ สังคมก็เชื่อ แต่ถามว่ามันบางทีก็สุดโต่งเหมือนกันนะ ตอนนี้เราเริ่มสะท้อนอีกภาพหนึ่งก็คือออทิสติกเป็นความหลากหลายเหมือนกันนะ เพราะฉะนั้นไม่ใช่มีเฉพาะเด็ก

ที่เก่งเฉพาะด้านนะ แต่ก็มีเด็กที่ยากลำบากมาก ๆ ที่สุดเหมือนกัน เพราะฉะนั้นตรงเราก็พยายามสื่อสารให้สังคมเข้าใจ...”^{๒๔๔}

อาจารย์ชูศักดิ์ฯ เป็นเจ้าของโรงเรียนอนุบาลฯ ในการจัดตั้งชมรมและสมาคมตั้งแต่ยุคบุกเบิกใช้รายได้ส่วนตัวจากโรงเรียนมาจ้างเจ้าหน้าที่ มีเพื่อน ๆ ผู้ปกครองเด็กออทิสติกช่วยบ้างแต่ก็เป็นภาระค่าใช้จ่ายที่ต่อเนื่องมาสิบกว่าปี จนกระทั่งได้รับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในปี ๒๕๕๖ จึงสามารถจ้างเจ้าหน้าที่ประจำได้อย่างมั่นคง

สมาคมแจ้งให้ผู้ศึกษาทราบว่าสมาชิกสามัญประมาณ ๗,๐๐๐ คน ตามรายงานของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการสิ้นสุดปี ๒๕๖๐ สมาคมมีสมาชิกสามัญ ๓,๖๓๙ คน สำหรับคนพิการออทิสติกที่มีบัตรประจำตัวคนพิการตามรายงานของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการมีจำนวน ๑๐,๕๕๖ คน^{๒๔๕} ประเด็นเรื่องจำนวนคนพิการออทิสติกซึ่งเป็นความพิการที่มองไม่เห็นเด่นชัด (Invisible) ยังมีน้อยเนื่องจากการรับรองความพิการยังคงต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนั้นอาจารย์ชูศักดิ์ฯ ยังร่วมก่อตั้งและได้รับเลือกให้เป็นประธานอาเซียนออทิสซึมเน็ตเวิร์คอีกด้วย (ASEAN Autism Network)

จากรายงานของกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ระบุว่าสมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย) ได้รับเงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ ประมาณ ๑.๑ ล้านบาท ปี ๒๕๕๙ ประมาณ ๑.๗ ล้านบาท และปี ๒๕๖๐ ประมาณ ๗.๒ ล้านบาท^{๒๔๖} ด้านอุดหนุนโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ ถึง ๒๕๖๐ สมาคมผู้ปกครองฯ ได้รับเงินทั้งสิ้น ๙๘ ล้านบาท เฉพาะปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ยอดเงินอุดหนุนโดยประมาณเป็นรายปีคือ ๓๑ ล้านบาท ๗ ล้านบาท และ ๓๐ ล้านบาทตามลำดับ^{๒๔๗}

๔.๕.๓ สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย

จุดเริ่มต้นของผู้นำคนพิการของสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย เกิดขึ้นในลักษณะคล้ายคลึงกับสมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย คือนักวิชาชีพไม่ว่าจะเป็นแพทย์พยาบาลนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ สนับสนุนให้ญาติผู้ช่วย

^{๒๔๔} ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงศึกษาธิการ, เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๔๕} กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://nep.go.th/th/disability-statistic> (๑๐ มกราคม ๒๕๖๑).

^{๒๔๖} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการของสถานพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๒๔๗} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนโครงการแก่สถานพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

รวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งเมื่อผู้ป่วยพ้นภาวะการรักษาเบื้องต้นแล้วแต่มีความจำเป็นในการรักษาอย่างต่อเนื่อง จำเป็นต้องให้ญาติพี่น้องช่วยดูแลทั้งในกิจวัตรประจำวันการรับประทานยาและชีวิตความเป็นอยู่ ที่สำคัญคือการฟื้นฟูที่ต้องใช้ระยะเวลาอย่างต่อเนื่อง นาวาเอกสมปอง เกิดแสง ผู้บุกเบิกสมาคมเล่าให้ฟังว่า “...โรงพยาบาล (ศรีธัญญา) เอาญาติมาอบรมเป็นรุ่น ๆ ให้ความรู้ให้อะไรต่าง ๆ ได้ ๓ รุ่นแนะนำให้เราตั้งเป็นชมรม... ชมรมเราเริ่มต้นประมาณปี ๒๕๔๑...”^{๒๔๘} อีกส่วนหนึ่งคือโรงพยาบาลสมเด็จพระยาที่มีชมรมของผู้ปกครองด้วยเช่นเดียวกัน “...มาร่วมตั้งเป็นสมาคมเพื่อให้ใหญ่ขึ้น แล้วก็คุณหมออภิชัย มงคล ท่านเป็นรองอธิบดีกรมสุขภาพจิต และคุณหมอมอริส เฟ็งจันทร์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลศรีธัญญาก็พยายามสนับสนุนช่วยให้เราตั้งสมาคม...”^{๒๔๙} นายพินิจ สุจินพรัหม อธิบดีวิศวกรโยธา วัย ๘๐ เสริมข้อมูลการจัดตั้งสมาคมสำหรับผู้บงการทางจิตพร้อมทั้งเล่าถึงความยากลำบากในการรวบรวมเอกสารและการขออนุญาตจัดตั้งสมาคมที่ต้องต่อสู้กับอคติของสังคมและมุมมองของรัฐต่อคนพิการ ไม่ว่าจะคนพิการจะทำอะไรมักจะได้รับกรกเว้นหรือห้ามไม่ให้ทำซึ่งล้วนเป็นการจำกัดสิทธิ เป็นการปิดกั้นไม่ให้คนพิการได้ใช้สิทธิใช้เสียงของตนเอง การรวมกลุ่มเพื่อรวมพลังในการเปล่งเสียงของเราออกมาจึงเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามกว่าที่คนพิการหรือผู้ปกครองเหล่านี้จะรวมกลุ่มกันได้ก็ไม่ใช่ง่ายเลย อะไรคือแรงจูงใจสำคัญที่ให้แต่ละคนต้องออกมาเป็นพลังในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง “...คุณอยากได้อะไรสักอย่างหนึ่ง คุณก็ต้องช่วยกันเพื่อไขว่คว้ามา ต้องรวมตัวกันถ้าไม่รวมมันทำไม่ได้ มันไม่มีความแข็งแรงพอที่สมาคมเกิดขึ้นก็เพราะตัวนี้ แต่เราจะทำต่อให้มันเร็วขึ้นมันเป็นไปได้มันต้องค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป แต่เราก็ต้องมีความหวังนะต้องอยู่ด้วยความหวัง...”^{๒๕๐} คุณพินิจฯ กล่าวด้วยความหวัง

เริ่มต้นมาได้ประมาณสิบกว่าปีโดยทศวรรษแรกกลุ่มผู้ปกครองเป็นแกนนำและกำลังหลักของสมาคมฯ เช่น นายดำรง สีนะวัฒน์ นาวาเอกสมปอง เกิดแสง และนายพินิจ สุจินพรัหม โดยการสนับสนุนของนักวิชาชีพ ทำงานคู่ขนานร่วมกับสมาคมสายใยครอบครัว ซึ่งเน้นด้านวิชาการและการสร้างความเข้าใจต่อครอบครัวและสังคมในเรื่องผู้พิการทางจิต นายกสมาคมผู้บุกเบิกเล่าให้ฟังว่า “...ยุคแรกเริ่มที่โรงพยาบาลก่อน (สนับสนุนให้จัดตั้งสมาคม) พอเราเริ่มเป็นรูป

^{๒๔๘} สมปอง เกิดแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สมาคมสำหรับผู้บงการทางจิต, เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๔๙} พินิจ สุจินพรัหม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๖๗/๑ ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี หมู่ ๘ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๒๕๐} พินิจ สุจินพรัหม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๖๗/๑ ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี หมู่ ๘ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙.

เป็นร่าง สสส. (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) ก็ให้งบประมาณมา สปสช. (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ) ก็ให้มา พอเราเข้าไปที่ พก. (ปัจจุบันคือกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ) สนับสนุนให้รับเราเป็นสมาชิกหนึ่งในประเภทความพิการที่ พก. ต้องดูแล แล้วก็ได้รับคำแนะนำจากท่านบอกว่า เขียนโครงการเข้ามาขอรับทุนในการที่คุณจะพัฒนาองค์กรของคุณ ซึ่งเป็นไปตามยุทธศาสตร์แล้วก็ตรงกับยุทธศาสตร์ของเรา เขียนโครงการอะไรเข้าไปแล้วมันจะต้องสัมพันธ์กับ พก. ด้วย เช่น พก. เขาจะเอาแนวนี้นี้แต่เราจะไปอย่างนี้ เอ๊ะ...คุณเอาไปปรับใหม่ดีกว่า ถ้าหากว่าเรารู้ว่าเขาต้องการแบบไหน ปีนี้เขาจะไปแนวไหน ไปด้านไหน เราก็จะเขียนตามนั้น ...”^{๒๕๑} นอกจากรัฐแล้วสมาคมฯ ยังมีโอกาสได้เข้าร่วมกับสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย “...เมื่อเราเข้าเป็นกลุ่มขึ้นมาทาง พก. ก็เชิญเราไปประชุมว่า เอ๋ ทำไมคุณมีแต่อดีตติดตาบอด ร่างกาย หูหนวก ทางจิตไม่มี หรือเค้าถามมาครีธัญญาใหม่ ผมก็ว่ามี ว่าแล้วก็ไปครีธัญญาไปที่พี่สมปองเป็นคนแรกที่ไป พี่สมปองเป็นนายก ก็ประมาณลัทธิปี ๔๘ ๔๙ ประมาณนี้แหละ พี่สมปองแกก็ไปประชุมก็พอไปประชุมก็เจอสภาคนพิการ ทำไมจึงเรียกสภาคนพิการ ทำไมเรียกสมาคมสมัยก่อนเราก็จะมีถกเถียงกันอยู่ ก็เลยเจอคุณชูศักดิ์ อาจารย์ชูศักดิ์มาบอกพี่ ๆ พี่อยากอยู่กับสภาใหม่เราต้องอยู่นะพี่ไม่อยู่ไม่ได้นะ เราต้องช่วยกัน ผมก็บอกพี่สมปอง พี่สมปองต้องอยู่กับเค้านะ เพราะเค้าเป็นสภามันต้องสภาเนี่ยรวมทุกจุดมารวมกันเพื่อให้มีพลังเกิดขึ้น พี่สมปองบอกว่าโอเค พรุ่งนี้ไปสมัครเลย ผมก็ทำเรื่องสมัครไปถึงทางสภา อาจารย์ชูศักดิ์ก็นำเข้าสภาที่ประชุมสภาที่รับรองเข้า แล้วไปเจอคุณสุภรธรรมที่ประติพัทธ์ใช้ใหม่ ที่สะพานควาย ผมก็บอกว่าช่วยดูผมด้วยนะ...”^{๒๕๒} คุณพินิจฯ หัวเรียวหัวแรงคนสำคัญเล่าให้ฟัง

การทำงานในยุคแรกโดยส่วนมากเป็นการรวมกลุ่มแบบเพื่อนช่วยเพื่อน ต่างคนต่างช่วยตนเองและช่วยซึ่งกันและกัน (Self-help Group) พยายามขยายเครือข่ายไปต่างจังหวัดทั่วประเทศ ให้ความรู้เกี่ยวกับโรคทางจิตเวชที่ถูกต้องแก่แกนนำ และทำงานคู่ขนานร่วมกับสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย และกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

การรวมกลุ่มของภาคประชาชนมักจะพบอุปสรรคสำคัญคือการจัดสรรเวลาเข้าร่วมกิจกรรม เช่นเดียวกับกลุ่มผู้ปกครองผู้บกพร่องทางจิตซึ่งต้องดูแลคนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมแทบจะตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง จนกว่าจะได้รับการรักษาฟื้นฟูให้กลับสู่ภาวะปกติหรือใกล้เคียงปกติที่สุด ถึงแม้ว่าผ่านระยะการรักษาฟื้นฟูแล้วก็ควรได้รับความรักความเอาใจใส่และดูแลเรื่องการ

^{๒๕๑} สมปอง เกิดแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิต, เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๒} พินิจ สุจินพัทธม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๖๗/๑ ถนนกรุงเทพ-นันทบุรี หมู่ ๘ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙.

รับประทานยาและการดูแลสุขภาพแวดล้อมและจิตใจอย่างต่อเนื่อง ทำให้โอกาสที่ผู้ปกครองจะเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มมีน้อยหรือผู้ปกครองบางส่วนก็อายุที่จะเปิดเผยว่ามีลูกหลานพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม “...ไม่ยากที่จะให้ใครรู้ว่าฉันมีลูกหลานที่ป่วยทางจิต เขาก็ไม่อยากให้ (ชมรม/สมาคม) เข้ามาแนะนำอะไร ไม่อยากเข้ามาร่วมกับชมรม...”^{๒๕๓} ทำให้สมาคมต้องเปิดกว้างให้บุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นผู้ปกครองผู้พิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมเข้ามาเป็นนายกและกรรมการของสมาคม เช่น นักวิชาชีพ อาสาสมัคร (อสม./อพมก.) ผู้ดูแลคนพิการ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการเข้ามาของผู้ดูแลคนพิการยังไม่ได้รับการยอมรับจากสภาคนพิการฯ อย่างเต็มที่นัก อย่างกรณีนางนุชจारी สว่างวรรณ นายกสมาคมฯ ที่ได้รับเลือกตั้งล่าสุดต้องมีการตรวจสอบคุณสมบัติก่อนยอมรับให้เป็นสมาชิกของสภาคนพิการฯ “...ตอนนั้นขึ้นมาเป็นนายกสมาคมก็ต้องบอกอาจารย์ตามตรงว่าสภาไม่รับรององค์กรของเรา เพราะว่าองค์กรของเราตามกฎหมายคนที่มานั่งเป็นนายกหรือเป็นคณะกรรมการต้องชื่ออยู่หลังบัตรคนพิการ ต้องมีคนพิการอยู่ในมือจริง ๆ อย่างกรณีของนุชเป็นผู้อุปถัมภ์ซึ่งต้องบอกว่ากรรมการสภาคนพิการโทรคุยส่วนตัวเลยจะให้หนูชก้าवल ได้มัย หมายถึงถอยลงรับตำแหน่งอะไรก็ได้ที่ไม่ใช่นายกสมาคม... นุชก็บอกยินดี เพราะตัวเองขึ้นมาไม่ได้หวังมาเป็นนายก เสร็จแล้วก็ไปประชุมคณะกรรมการสมาคม สมาคมก็เลยบอกว่าถึงแม้เราไม่ได้เป็นกรรมการสภา สมาคมเราก็อยู่ได้ถ้าเรามีใจอยากทำงาน เราก็เลยทำหนังสือมาที่สภาว่าอยากขอทราบรายละเอียดว่าทำยังไงที่สภาจะยอมรับ... ที่นี้ในส่วนของตัวเองทางสภาที่ส่งคนไปเหมือนไปสำรวจว่าเราเข้ามาเพราะอะไร ต้องบอกว่าหลาย ๆ คนโดยเฉพาะอาสาสมัครอย่างนุชมันมีได้หลายอย่าง ถ้าเป็นคนพิการเรียกเข้ามาเพื่อปกป้องสิทธิของตัวเอง แต่จิตอาสาอย่างเราอาจจะไม่ใช่ก็ได้ อาจจะแบบภาษาชาวบ้านบอกเอาคนพิการมาหาหนักก็ได้ เค้าก็เลยลงไปสำรวจ ไปสัมภาษณ์... แล้ววันนึงสภาที่เรียกเราเข้ามาแล้วก็ว่ายอมรับเราโดยเฉพาะอาจารย์มณฑิเรกับอาจารย์วิริยะท่านก็บอกว่าสมัยคุณเป็นนายกเราจะรับรองคุณ แต่ถ้าคุณไม่แต่งงานต่อหรือว่าเลือกคนใหม่เข้ามาสภาฯ ก็ขอตรวจสอบตามกฎหมาย...”^{๒๕๔} เรื่องเดียวกันนี้แกนนำซึ่งเป็นผู้ปกครองคนพิการทางจิตเล่าให้ฟังว่า “...ทางสภาคนพิการก็โทรมาสอบถามว่าจะให้รับรองผู้ดูแลที่ได้รับเลือกเป็นนายกใหม่ เราก็บอกว่าไม่ขัดข้อง หลังจากนั้นทางสภาที่รับรองคุณนุชจारी...” บุคคลเหล่านี้ถึงแม้ว่าจะต้องมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนพิการทางจิตทางใดทางหนึ่ง แต่ในแง่ของความเป็นผู้แทนที่จะสะท้อนความรู้สึกนึกคิดและความ

^{๒๕๓} สมปอง เกิดแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิต, เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๕๔} นุชจारी สว่างวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ห้องอาหาร อาคารศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งประเทศไทยและแปซิฟิก, เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ต้องการที่แท้จริงหรือเป็นปากเป็นเสียงของผู้ที่ประสบปัญหาจริง ๆ นั้นยังเป็นข้อถกเถียงกันว่าใครควรเป็นผู้แทนของผู้พิการทางจิต

สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทยมีผู้นำที่เป็นผู้ปกครองผู้บกพร่องทางจิตมาตั้งแต่ยุคก่อตั้ง ที่ล้มลุกคลุกคลานเสียสละค่าใช้จ่ายส่วนตัวเพื่อดำเนินการจดทะเบียนสมาคมด้วยความยากลำบากตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ คือนายดำรง สีนะวัฒน์ และนาวาเอกสมปอง เกิดแสง ต่อมาปี ๒๕๕๓ นายกสมาคมเปลี่ยนไปเป็นนายสมชาย โพธิ์นุ่ม ซึ่งไม่ใช่ผู้ปกครองผู้บกพร่องทางจิตแต่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และผู้นำชุมชน ๑ สมัย ระยะเวลา ๒ ปี คือ พ.ศ. ๒๕๕๓ – ๒๕๕๕ หลังจากนั้นนาวาเอกสมปอง เกิดแสง ผู้ปกครองผู้บกพร่องทางจิตได้กลับมาเป็นนายกอีกหนึ่งสมัย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๕ – ๒๕๕๗ ล่าสุดตำแหน่งตกเป็นของผู้ดูแลคนพิการคือนางนุชจारी สว่างวรรณ มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๔ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๗ – ๒๕๖๑) **ประเด็นความเป็นผู้แทนของผู้พิการทางจิตและแนวทางการปกป้องรักษาสีทธิระหว่างผู้ปกครองกับนักวิชาชีพหรือผู้ดูแลคนพิการ ยังเป็นข้อถกเถียงที่ต้องใช้ระยะเวลาในการพุมักแนวคิดและพลังในการขับเคลื่อนต่อไป**

สมาคมมีสมาชิกสามัญคือคนพิการ ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลคนพิการที่มีชื่อในบัตรประจำตัวคนพิการ มีจำนวน ๒๐๘ คน^{๒๕๕} มีสมาชิกวิสามัญคนพิการ ผู้ป่วยจิตเวช ผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเวชจิตอาสาและองค์กรเครือข่ายเพื่อคนพิการทางจิตมีจำนวน ๒,๓๖๒ คน มีเครือข่าย ๕ ภาคและกรุงเทพมหานครแต่ละภาคมีเครือข่ายที่เป็นชมรมรวมทั้งสิ้น ๑๓๒ ชมรม และ ๒ สมาคม สมาคมมีเจ้าหน้าที่ประจำจำนวน ๑๕ คน คนพิการทางจิตที่มีบัตรประจำตัวคนพิการตามรายงานของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการมีจำนวน ๑๓๔,๙๑๕ คน^{๒๕๖}

จากรายงานของกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ระบุว่าสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย ได้รับเงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ ประมาณ ๗ แสนบาท ปี ๒๕๕๙ ประมาณ ๘ แสนบาท และปี ๒๕๖๐ ประมาณ ๓ ล้านบาท^{๒๕๗} ด้านอุดหนุนโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ ถึง ๒๕๖๐ สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตฯ ได้รับเงิน

^{๒๕๕} นางนุชจारी สว่างวรรณ นายกสมาคมให้ข้อมูลว่าสมาชิกสามัญจำนวน ๒๐๘ คนนี้เป็นไปตามทะเบียน แต่ปัจจุบันมีสมาชิกสามัญประมาณพันกว่าคน แต่อยู่ระหว่างการปรับปรุงฐานข้อมูลของสมาคมจึงยังไม่มีตัวเลขที่ชัดเจน

^{๒๕๖} กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://nep.go.th/th/disability-statistic> (๑๐ มกราคม ๒๕๖๑).

^{๒๕๗} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการของสภาคคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๒ – ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

ทั้งสิ้น ๙๓ ล้านบาท เฉพาะปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ยอดเงินอุดหนุนโดยประมาณเป็นรายปีคือ ๑๗ ล้านบาท ๑๖ ล้านบาท และ ๒๔ ล้านบาทตามลำดับ^{๒๕๘}

จากการสัมภาษณ์ผู้นำยุคบุกเบิกและปัจจุบันของทั้ง ๓ สมาคม ได้แก่ อาจารย์ดารณี ธนะภูมินางสาวศรีเพ็ญ ถนัดหัตถกรรม อาจารย์ชูศักดิ์ จันทยานนท์ ดร.สำเร็จ วิระชนะนัง นาวาเอกสมปอง เกิดแสง นายพินิจ สุจินพรัหม นายสุชาติ โอวาทวรรณสกุล และนางนุชจารี สว่างวรรณ ทั้ง ๘ ท่านให้ข้อคิดเห็นที่สอดคล้องกันถึงคุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำที่จะเข้ามาขับเคลื่อนงานเพื่อคนพิการไว้ ๔ ประการคือ (๑) **จิตอาสา** คือมีความเสียสละ มีน้ำใจ ไม่ทิ้งเพื่อน มองประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง (๒) **ใฝ่เรียนรู้** พร้อมทั้งจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถแสวงหาความรู้ คิดวิเคราะห์ ประยุกต์ ประดิษฐ์สร้างและใช้ความรู้ใหม่ ๆ ในการทำงาน (๓) **นำคนเป็นบริหารจัดการได้** มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นที่ยอมรับสามารถนำคนอื่นหรือทำให้คนอื่นทำตามได้ เป็นผู้ตามที่ดีได้ บริหารจัดการองค์กรได้ มีการกระจายอำนาจ และ (๔) **มีหลักธรรม** นำด้วยความซื่อสัตย์ มีความเป็นธรรม โปร่งใส เปิดเผย ตรวจสอบได้ มีศีลหรือแนวปฏิบัติขั้นพื้นฐานของชีวิตเช่นศีลห้า มีความขยัน ความอดทน และความเพียรพยายาม

นอกจากนั้นคุณพินิจฯ และคุณนุชจารีฯ ยังให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมตรงกันอีกว่า**ผู้นำองค์กรของคนพิการต้องมีความพร้อมของครอบครัว** ครอบครัวเข้าใจและให้การสนับสนุนในการทำงาน **มีความพร้อมด้านฐานะทางเศรษฐกิจ**สามารถเสียสละทำงานได้ ด้านอาจารย์ชูศักดิ์ฯ ให้ความเห็นที่เพิ่มเติมคือ**ผู้นำต้องเอาตัวเองเข้าไปในเครือข่ายขององค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ** ต้องมีความสามารถที่จะแทรกตัวเข้าไปหรือไปเป็นผู้นำในเครือข่ายเหล่านี้ ซึ่งมีส่วนสนับสนุนด้านการเรียนรู้และการทำงานที่มีพลังเข้มแข็งขึ้น

องค์กรของผู้ปกครองเก่าแก่ที่สุดคือกลุ่มเพื่อนคนพิการทางสติปัญญาคือสี่สิบกว่าปี รองลงมาคือกลุ่มออทิสติกสี่สิบกว่าปีและทางจิตสี่สิบกว่าปี แต่จำนวนผู้ที่ทำหน้าที่เป็นนายกสมาคมยังมีจำนวนไม่มาก การดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหลายคนมีระยะเวลามากกว่าสิบปี บางสมาคมมีผู้นำที่สามารถปฏิบัติหน้าที่แทนนายกได้หลายคนแต่บางสมาคมก็ยังมีข้อจำกัดมาก สถานะเช่นนี้น่าจะเป็นความเสี่ยงขององค์กรและมีความจำเป็นในการวางโครงสร้างการบริหารให้มีการส่งเสริมบุคลากรคนรุ่นใหม่ พร้อมทั้งการจัดระบบบริหารจัดการองค์กรให้เอื้อหรือส่งเสริมแต่การสร้างคามยั่งยืนให้องค์กร ซึ่งทั้งนายกสมาคมและแกนนำต่างตระหนักถึงเรื่องนี้เป็นอย่างดี แต่การที่จะมี**ผู้นำที่พร้อมด้วยคุณสมบัติและสามารถสละเวลาทำงานสาธารณะประโยชน์เช่นนี้ได้ก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่ายนัก** นอกจากนั้นยังมีสิ่งที่ท้าทายอีกสองประการคือใครคือผู้ที่ควรเป็นนายกสมาคมหรือกรรมการสมาคม

^{๒๕๘} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนโครงการแก่สภาคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

ระหว่างผู้ประกอบการที่เป็นพ่อแม่หรือญาติพี่น้องที่ดูแลคนพิการ นักวิชาชีพ หรือผู้ดูแลคนพิการที่ทำงานเพื่อคนพิการ ความท้าทายอีกประการหนึ่งคือแนวคิดให้สมาคมเหล่านี้ต้องมีคนพิการเข้ามาร่วมบริหารหรือเป็นกรรมการด้วยเริ่มต้นอย่างน้อยร้อยละ ๒๐ ตามแนวคิดเสียงของเราหรือ Voice of Our Own คือให้คนพิการทางจิต คนพิการทางสติปัญญา หรือคนพิการออทิสติก มาแสดงความคิดเห็นและรักษาสิทธิของตนเองและกลุ่มของตนเองด้วยตัวคนพิการเอง

กล่าวโดยสรุป องค์กรของคนพิการโดยผู้ประกอบการ นักวิชาชีพ หรือผู้ดูแลคนพิการ ที่เก่าแก่และมีจำนวนคนพิการตามรายงานของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการคือ สมาคมผู้ประกอบการคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย ซึ่งมีคนพิการ ๑๒๖,๖๐๔ คน เป็นสมาชิกสมาคม ๑๐,๐๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๘ เป็นการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในอัตราสูงที่สุดของทุกองค์กรของคนพิการระดับชาติ ส่วนจำนวนสมาชิกและจำนวนคนพิการประเภทออทิสติกและบกพร่องทางจิตยังมีจำนวนน้อยมาก ซึ่งมีปัจจัยสำคัญจากระบบการจดทะเบียนและการยอมรับความพิการของครอบครัว อีกทั้งคนพิการกลุ่มนี้มีความพิการที่ไม่เห็นโดยประจักษ์ (Invisible) อาจทำให้ไม่สามารถมีบัตรประจำตัวคนพิการและเข้าไม่ถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน

ในปัจจุบันทุกสมาคมต่างพยายามสร้างเครือข่ายทั่วประเทศ สมาคมผู้ประกอบการคนพิการทางสติปัญญา และสมาคมผู้ประกอบการออทิสซึม (ไทย) เน้นการสร้างอาชีพให้ครอบครัวจากขึ้น จากเดิมเน้นการสร้างเครือข่ายและส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิในภาพรวม ระยะสิบปีที่ผ่านมาสมาคมผู้ประกอบการคนพิการทางสติปัญญา ได้รับงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการมากที่สุดในกลุ่มผู้ประกอบการคือ ๒๒๗ ล้านบาท ในขณะที่สมาคมผู้ประกอบการออทิสซึม (ไทย) ได้ ๙๘ ล้านบาท และสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตฯ ได้ ๙๓.๓ ล้านบาท ทั้งสามสมาคมมีการจัดการแบบระดับชั้นคือสั่งการจากบนลงล่างโดยการนำของนายกสมาคมและมีเครือข่ายทั่วประเทศมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกัน สิ่งที่น่าสนใจคือสมาคมผู้ประกอบการบุคคลออทิสซึม (ไทย) มีนายกสมาคมคนเดียวตั้งแต่จดทะเบียนสมาคมในปี ๒๕๔๒ ถึงปัจจุบัน (ปี ๒๕๖๐) สมาคมผู้ประกอบการคนพิการทางสติปัญญา มีนายกสมาคมเพียง ๓ คนตั้งแต่จดทะเบียนจัดตั้งสมาคมฯ ในปี ๒๕๑๘ โดยยุคแรกมีผู้ประกอบการเป็นนายกสมาคมฯ ยุคที่สองเป็นนักวิชาชีพยาวนานตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ - ๒๕๕๔ จนกระทั่งยุคที่สามคือยุคปัจจุบันเป็นผู้ประกอบการคนพิการฯ และเริ่มบุกเบิกงานด้านเครือข่ายส่งเสริมอาชีพทั่วประเทศ สำหรับสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตฯ เป็นการสลับกันระหว่างผู้ประกอบการกับผู้ดูแลคนพิการซึ่งยังคงเป็นประเด็นถึงความเหมาะสมว่าใครควรเป็นผู้แทนของผู้บกพร่องทางจิต

องค์กรของคนพิการระดับชาติทั้ง ๖ สมาคม วางบทบาทของตนเองไว้ในฐานะองค์กรผู้แทนของคนพิการตามประเภทความพิการนั้น ๆ เป็นองค์กรพิทักษ์สิทธิคนพิการ เป็นปากเป็นเสียงแทนคนพิการทั้งประเทศ แต่ในขณะเดียวกันยังมีคนพิการหรือองค์กรของคนพิการที่ไม่ได้เป็นองค์กร “แห่งประเทศไทย” แต่ทำงานด้านการพิทักษ์สิทธิเชิงประเด็นหรือเพื่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

ซึ่งอาจมีความคิดเห็นหรือแนวทางการทำงานที่แตกต่างจากองค์กรของคนพิการระดับชาติ ส่วนองค์กรของคนพิการระดับชาตินอกจากงานด้านพิทักษ์สิทธิแล้วยังทำงานด้านการให้บริการแก่คนพิการทั้งคนพิการที่เป็นสมาชิกของสมาคมและคนพิการที่ไม่ได้เป็นสมาชิก การให้บริการขององค์กรของคนพิการระดับชาติจึงขาดการตรวจสอบจากภาคประชาสังคม ถึงแม้ว่าองค์กรของคนพิการต้องปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ แต่บทบาทและอำนาจของสมาคมระดับชาติและรัฐต่างก็มีอำนาจตรวจสอบซึ่งกันและกัน จนอาจกลายเป็นการไม่ตรวจสอบกันและกัน การตรวจสอบนี้ไม่ได้หมายถึงการใช้จ่ายงบประมาณเท่านั้น แต่หมายรวมถึงนโยบาย แนวคิด หลักการ หรือวิธีปฏิบัติในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการที่ถูกต้องเหมาะสม และจริยธรรมหรือธรรมาภิบาลของการดำรงตำแหน่งผู้บริหารองค์กรของคนพิการ ที่ต้องปลอดจากการขัดกันของผลประโยชน์ หรือการใช้ตำแหน่งหน้าที่ในการเอื้อประโยชน์ให้ตนเองหรือพรรคพวก เช่น การรักษาผลประโยชน์โควต้าสลากกินแบ่งรัฐบาล การจำหน่ายสินค้าหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ การรับงานเป็นที่ปรึกษาหรือรับจ้างทำงานตามนโยบายของรัฐซึ่งเกิดจากการผลักดันของระดับผู้นำคนพิการ และการเป็นเจ้าของธุรกิจที่เข้าประมูลงานจากหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

นอกจากนั้นจากการสัมภาษณ์ผู้นำคนพิการและประสบการณ์ของผู้ศึกษาพบว่า มีประเด็นการใช้อำนาจของนายกหรือกรรมการสมาคมบางคน ที่อาจเป็นการกีดกันการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวม กล่าวคือนายกสมาคมหรือผู้แทนได้นั่งในตำแหน่งประธานคณะกรรมการกลั่นกรองการขอใช้งบประมาณจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตามประเภทความพิการ เช่น นายกสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทยเป็นประธานกลั่นกรองโครงการที่เสนอเพื่อประโยชน์ของคนพิการทางจิตทั่วประเทศ หรือนายกสมาคมเพื่อบุคคลออทิสซึม (ไทย) เป็นประธานกลั่นกรองโครงการที่เสนอเพื่อประโยชน์ของคนพิการออทิสติกทั่วประเทศ เป็นต้น ผู้นำคนพิการทุกประเภทความพิการในส่วนกลางสามารถใช้อำนาจหน้าที่ในการให้คุณให้โทษแก่องค์กรเครือข่ายหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เสนอโครงการเพื่อขอใช้งบประมาณจากกองทุนฯ หากหน่วยงานหรือบุคคลที่ไม่ได้เป็นเครือข่ายหรือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกับผู้นำของสมาคม แต่มีข้อเสนอโครงการที่ดีและเป็นประโยชน์ โครงการดังกล่าวนี้อาจไม่ได้รับการสนับสนุนก็เป็นไปได้ในทางกลับกันหากเป็นกลุ่มเป็นพวกหรือเป็นผู้มีผลประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าโครงการที่เสนอจะดีหรือไม่ดีแค่ไหนก็อาจได้รับการสนับสนุนอย่างเหลือเชื่อ ซึ่งนอกจากผู้นำเหล่านี้จะเป็นประธานคณะกรรมการกลั่นกรองโครงการแล้วยังนั่งเป็นอนุกรรมการบริหารกองทุนชุดใหญ่ที่มีอำนาจอนุมัติวงเงินถึง ๓๐ ล้านบาท และเป็นกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติที่มีอำนาจอนุมัติโครงการที่วงเงินเกินกว่า ๓๐ ล้านบาท ซึ่งประสบการณ์ที่ผ่านมาเคยอนุมัติงบประมาณหลักร้อยล้านบาท และสถานะ ณ สิ้นปี ๒๕๖๐ เงินสะสมในกองทุนน่าจะไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นล้าน

บาท อำนาจและบทบาทของผู้นำคนพิการระดับชาติมีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งและการทำงาน
ขององค์กรด้านคนพิการเป็นอย่างมาก

๔.๖ สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยและบทบาทของผู้นำคนพิการ

Vox Nostra หรือเสียงของเรา เป็นคำประกาศของผู้นำคนพิการจากทั่วโลกที่ชุมนุมกันที่
สิงคโปร์ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เพื่อบอกกับสังคมว่า“ทุกเรื่องเกี่ยวกับเรา ต้องมีเราด้วย” (Nothing about
us without us) ในการประชุมครั้งนั้นเป็นการจุดประกายความคิดเรื่องการรวมกลุ่มคนพิการทุก
ประเภทความพิการ ต่อมาผู้นำคนพิการได้ร่วมกันจัดตั้งสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย
นอกจากนั้นผู้นำได้ไปมีบทบาทอื่นอีกหลายบทบาทเพื่อทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงประมวล
สาระสำคัญได้ดังนี้

๔.๖.๑ สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย

นายณรงค์ ปฏิบัติธุรกิจ ผู้นำคนพิการยุคบุกเบิกผู้อยู่ในเหตุการณ์การประชุมสภา
คนพิการโลกที่สิงคโปร์ ได้เกิดแรงบันดาลใจที่ต้องมีการรวมกลุ่มของคนพิการในประเทศไทย
นายณรงค์ฯ ได้สมัครเข้าร่วมงานกับคนพิการระดับสากลด้วยหลังการประชุมครั้งนั้น “...จากนั้น
ทางที่ประชุมได้จัดตั้งคณะกรรมการเอเชียและแปซิฟิกขึ้น ผมก็เลยสมัครเข้าร่วมเลย แต่องค์กรที่สมัคร
นี้ต้องเป็นลักษณะ Cross Disability คือ นำคนพิการหลายประเภทมาทำงานร่วมกัน ส่วนผมตอนนั้น
ยังไม่มีองค์กรอะไรรองรับเลย ทำงานของผมอยู่เดี่ยว ๆ ที่ห้องสมุด^{๒๕๙} นี้ละครับ ซึ่งเป็นงานให้บริการ
ฟื้นฟูสมรรถภาพ (Rehabilitation) ไม่ใช่งานต่อสู้เพื่อสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกัน (Equalization of
Opportunities) ...อย่างไรก็ตามเรามีสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย เราก็มาตั้งเป็นสมาคม ที่ ๒
...พอเราได้จำนวนครบเราก็จดทะเบียนตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ของสมาคม (สมาคมคนพิการแห่ง
ประเทศไทย) คือ ต่อสู้เพื่อสิทธิคนพิการ อะไรที่คนพิการไม่มีก็อยากให้มี อยากให้ได้...”^{๒๖๐}
นายณรงค์ฯ อาสาร่วมเป็นกรรมการองค์การคนพิการสากลแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (DPI Asia-
Pacific) ผู้ศึกษาคิดว่าน่าจะเป็นโอกาสในการเรียนรู้แนวคิดและการทำงานในระดับสากล

นายอากิ นิโนมิยะ (Mr. Akiie Ninomiya) เป็นอีกคนหนึ่งที่เข้าร่วมการประชุมสภา
คนพิการโลกที่สิงคโปร์ ในฐานะผู้ช่วยนายอิตะ ยาชิโร (Mr. Eita Yashiro, House of
Representatives of Japan) วุฒิสมาชิกชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นคนพิการนั่งเก้าอี้ล้อเข็น ต่อมานายยาชิโรฯ

^{๒๕๙} นายณรงค์ ปฏิบัติธุรกิจ เป็นผู้จัดการห้องสมุดคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอด ตั้งอยู่ในซอยเยื้องวัดชลประทานรังสฤษฎ์
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.

^{๒๖๐} วิภาลี จันทรวงศ์. (๒๕๕๕) สมาชิกวุฒิสภาคนพิการคนแรก ณรงค์ ปฏิบัติธุรกิจ ชีวิตและการต่อสู้ของผู้ไม่
ยอมแพ้ต่อโชคชะตา. หน้า ๖๖.

เป็นประธานสภาคนพิการสากลแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกคนแรก และมีบทบาทสำคัญต่องานด้านคนพิการในประเทศไทยมาก นายอากี เล่าให้ฟังว่าได้รับมอบหมายจากนายยาชิโรให้ส่งเสริมการจัดตั้งสภาคนพิการในประเทศไทย “...ปี ค.ศ. ๑๙๘๒ ผมมากรุงเทพฯ เพื่อพูดคุยกับสมาคมคนพิการแต่ละสมาคม ผมใช้เวลาเป็นปีพูดคุยกับอาจารย์ณรงค์ฯ (หลังการประชุมที่สิงคโปร์) ก่อนนั้นแต่ละสมาคมต่างคนต่างอยู่ ผมมาคุยกับแต่ละคน ทั้งคุณเพชรรัตน์ฯ สมาคมคนตาบอด คุณมาน้ำฟ้าฯ กลุ่มคนหูหนวก และกลุ่มผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา หลังจากคุยกันหลายรอบผมได้เชิญทุกท่านมาร่วมหารือกันที่โรงแรมบางกอกพาเลซ มาทานมื้อเย็นกันเพื่อพูดคุยเรื่องจัดตั้งสภาคนพิการ และพูดคุยเรื่องจัดประชุมสมัชชาคนพิการสากลแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก...”^{๒๖๑}

นายณรงค์ฯ ได้เชิญชวนให้คนพิการทุกประเภทร่วมปรึกษาหารือจัดตั้งสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยขึ้น “...ผมเริ่มทำงานด้วยการสร้างองค์กรของคนพิการด้านแขนขาและลำตัว โดยการตั้งสมาคม เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ และเชิญชวนคนหูหนวกให้เปลี่ยนจากชมรมศิษย์เก่า เป็น สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย และเชิญชวนสมาคมคนตาบอดแห่งกรุงเทพฯ ให้เป็นสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย (ถ้าจำไม่ผิดคงจะเป็นสมัยอาจารย์เครื่อง ศรีบัวพันธุ์) ขณะนั้นด้านปัญญาอ่อนมีสมาคมผู้ปกครองบุคคลปัญญาอ่อนอยู่แล้ว แต่ยังไม่เป็นแห่งประเทศไทย มี นางเตือนใจ อดมตยกุล และ นางสาวศรีเพ็ญ ถนัดหัตถกรรม เป็นกรรมการอยู่ จึงดึงเข้ามาร่วมงานด้วย เปิดตัวด้วยการเชิญผู้นำคนพิการทุกประเภทมาพบปะปรึกษาหารือกันครั้งแรกไปขอสถานที่ที่สภาสังคมสงเคราะห์ แต่ถูกปฏิเสธจากเลขาธิการ (ผู้หญิง) ว่า เกรงว่าจะรักษาความสงบไม่ได้ แต่ได้รับความกรุณาจาก นางธิดา ศรีไพพรรณ (ต่อมาย้ายจากรองอธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ ไปเป็นผู้ตรวจราชการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม) ให้ใช้ห้องประชุมกรมประชาสงเคราะห์ ที่เรียกว่า ห้องปรกรณ์ อังคูลิ่งห์ ในปัจจุบันนี้ ในบรรดาผู้เข้าร่วมประชุมครั้งแรก บางคนเท่าที่ผมพอจะจำได้ คือ นายแพทย์เอกชัย จุละจาริตต์ ผู้ริเริ่มก่อตั้งศูนย์สิรินธรฯ นายเพชรรัตน์ เตชะวัชรา ประธานมูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด นายวิรัช ศรีตุลานนท์ นายประหยัด ภูหนองโอง นายอำนาจ กลิ่นอยู่ นายสำราญ เสมาทอง (อดีตนายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ถูกยิงเสียชีวิต) นายแฉล้ม อินทยาภรณ์ และ นายวรพล ทาเรียงสม ๒ คนนี้พิการด้านแขนขา (ถึงแก่กรรมแล้ว เข้าใจว่าถูกอุ้มหายไป สืบเนื่องจากคดีนายสำราญฯ) นายเครื่อง และ นางอรรอร่า ศรีบัวพันธุ์ ว่าที่ ร.ต. สุทัศน์ ศูนย์กลาง นายกำพล สุวรรณรัต นางมาน้ำฟ้า สุวรรณรัต ฯลฯ ขออภัยที่จำได้ไม่หมด...”^{๒๖๒}

^{๒๖๑} อากี นิโนมิยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก, เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๒๖๒} สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (๒๕๔๗) เกียรติคุณของประเทศไทยในการดำเนินงานด้านคนพิการคนพิการ...ชีวิตกำหนดได้. หน้า ๓๓๑ - ๓๓๒.

อีกบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญคือคุณมาน้ำฟ้า “...การประชุมระดับโลกครั้งที่ ๑ ขององค์กรคนพิการสากล ผมได้รับเลือกเป็นกรรมการประจำภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ขณะเดียวกันกับที่คุณมาน้ำฟ้า ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการระดับโลก เพราะในระหว่างการประชุมนั้นเธอได้ออกแถลงการณ์ให้ที่ประชุมยอมรับภาษามือของคนหูหนวกเป็นภาษาที่จำเป็นในการสื่อสารของคนหูหนวก แถลงการณ์ของเธอได้มีโอกาสดำเนินการต่อหน้าการประชุมใหญ่โดยมีล่ามแปลเป็นที่ประทับใจของผู้เข้าร่วมประชุมมาก... เมื่อกลับมาประเทศไทยเราได้ร่วมกันก่อตั้งสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยขึ้น... ซึ่งคุณมาน้ำฟ้าฯ มีส่วนร่วมในความสำเร็จนี้เป็นอย่างมากจนเป็นตัวอย่างแก่หลายประเทศในการรวมตัวกันขององค์กรของคนพิการ...”^{๒๖๓}

ปี ๒๕๒๖ กลุ่มคนพิการประกาศจัดตั้งสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยที่จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสมัชชาคนพิการแห่งชาติครั้งแรก “...เราต้องไม่ลืมบุญคุณที่พี่พัฒนาฯ นะ พี่พัฒนาฯ ประสารณัฐสุวรรณ เรียนรัฐศาสตรบัณฑิต อุดมศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง แต่เป็นคนสู้ชีวิต เป็นตัวอย่างที่ดีมากคนหนึ่ง แล้วยังเรียนต่อ มสธ. อีกจนจบกฎหมายเป็นทนายความและทำธุรกิจหลายอย่าง ปี ๒๕๒๖ ได้พี่พัฒนาฯ ช่วยจัดประชุมตั้งสภาคนพิการ ที่จังหวัดเชียงใหม่ พี่พัฒนาฯ ระดมคนทางเหนือช่วยเป็นคนจัดและประสานขอความร่วมมือต่าง ๆ อำนวยความสะดวกให้พวกเราไปประชุมกัน สมัยนั้นเราไม่มีเงินกันนะ ต้องหาเงินเดินทางไปเชียงใหม่กันเอง แล้วพี่พัฒนาฯ เป็นเจ้าภาพหาคนช่วยสนับสนุนให้ที่เชียงใหม่อีกแรงหนึ่ง... ถ้าไม่มีพี่พัฒนาฯ ช่วย พวกเราไม่มีทางทำกันได้เลย...”^{๒๖๔} อาจารย์พัฒนาฯ เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการจัดตั้งสภาคนพิการฯ แล้ว ยังมีส่วนช่วยกลุ่มคนพิการในจังหวัดเชียงใหม่และภาคเหนือที่แวะเวียนไปเยี่ยมไปหาเป็นประจำ

ที่ประชุมสมัชชาคนพิการแห่งชาติครั้งแรกที่จังหวัดเชียงใหม่มีมติให้จัดตั้งสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยพร้อมด้วยการรณรงค์ให้รัฐออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ แต่ต้องใช้เวลายาวนานถึง ๕ ปีจนได้รับใบอนุญาตในปี ๒๕๓๑ “...ก็ครั้งแรกนี้เราขอจดชื่อในนามสภาคนพิการ ทางราชการไม่ยอมครับ... คำบอกว่า เอ๊ยย สภามันมีหลายสภา ไม่ต้องมีสภาเดียว เรา ก็ถามว่าใครห้ามคุณไว้ละ คำก็ไม่มีการตอบ ก็แปลว่าคำก็ดึงเราไว้ จนระยะหนึ่ง เราจึงยอมเค้า เรา

^{๒๖๓} ฌรณงค์ ปฏิบัติสรกิจ. (๒๕๓๒) “มาน้ำฟ้า ลาลับ กลับคืนฟ้า” ใน อนุสรณ์ในโอกาสที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพนางมาน้ำฟ้า สุวรรณรัตน์ เป็นกรณีพิเศษ ณ ฌาปนสถานวัดเทพศิลา กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒.

^{๒๖๔} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ช้างซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ยอมเค้านะครับ ไม่ใช่เค้ายอมเรา ยอมเค้าโดยจดชื่อโดยไม่ต้องมีชื่อว่า “สภา” มีคำว่าคนพิการ
เฉย ๆ ...”^{๒๖๕}

จากเอกสารยื่นขอจัดตั้งองค์กรได้ระบุชื่อ “สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย” แนบพร้อมรายชื่อคณะกรรมการ ๑๕ คนเป็นคนพิการทางกาย ๖ คน คนตาบอด ๕ คน คนหูหนวก ๓ คน และผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา ๑ คน โดยมีนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ลงนาม เป็นผู้จัดทำข้อบังคับ แต่ไปอนุญาตที่ ต. ๑๘๖/๒๕๓๑ อนุญาตให้จัดตั้ง “สมาคมคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย” ลงนามโดยนายเรือง เจริญชัย เลขานุการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และ นายปริญญา นาคฉัตริย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรีในฐานะนายทะเบียนสมาคม จังหวัดนนทบุรี ให้ไว้ ณ วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๑ สภาคนพิการฯ ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า DPI – Thailand, Council of Disabled People of Thailand

ทั้งก่อนและหลังการยื่นขอจดทะเบียนอย่างเป็นทางการ กลุ่มคนพิการใช้ชื่อ “สภาคนพิการฯ” มาโดยตลอดถึงแม้ว่าจะไม่ถูกต้องตามกฎหมายก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อกับทางราชการหรือหน่วยงานใด ๆ “...แต่ชื่อจริง ๆ นั้นที่เขียนบนปก หรือบนกระดาษของเรานั้น เราคือ โดยวิธีเขียนมันไปอย่างนั้นแหละครับ มันจะจับก็ให้มันจับไป เขียนว่า สภาคนพิการ... เวลาขับเคลื่อน เวลาทำงาน ก็ใช้คำว่า สภาคนพิการ... แต่หลังจากนั้นอีกหลายปีครับจึงได้ยอม คำว่ายอมก็คือ ยอมในสิ่งที่เค้าห้ามนั้นแหละครับ...”^{๒๖๖} แสดงถึงความแน่วแน่จริงจังขององค์กรของคนพิการที่ยืนยันทิธีในการรวมกลุ่มของทุกประเภทความพิการ

ภารกิจหลักของสภาคนพิการฯ ก็เพื่อเป็นพลังของเสียงคนพิการที่สะท้อนให้สังคมได้ยิน สะท้อนให้ผู้มีอำนาจรัฐได้ตระหนักและดำเนินนโยบายเพื่อให้คนพิการได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียม วัตถุประสงค์ตามข้อบังคับของสภาคนพิการฯ ที่ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนท้องถิ่นมีสาระสำคัญสรุปได้ ๔ ข้อคือ (๑) การเผยแพร่กฎหมายระเบียบหรือสิทธิประโยชน์ให้คนพิการรับรู้ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับคนพิการต่อสังคมเพื่อความเข้าใจอันดี (๒) ศึกษาและเสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบที่ทำให้คนพิการเสียสิทธิ และเสนอกฎหมายหรือระเบียบที่พึงมีเพื่อประโยชน์ต่อคนพิการ (๓) ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพให้คนพิการช่วยเหลือตนเองได้และดำรงชีวิตอิสระ (๔) ให้ความร่วมมือและความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนพิการและกับองค์กรอื่น พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้คนพิการสร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมและประเทศยกย่องเกียรติคุณ ทั้งนี้ นายประหยัด

^{๒๖๕} ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ในการบันทึกเทปรายการโทรทัศน์ เคียงบ่าเคียงไหล่, ที่สวนอาหารสองฝั่งคลอง อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๒๖๖} ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ในการบันทึกเทปรายการโทรทัศน์ เคียงบ่าเคียงไหล่, ที่สวนอาหารสองฝั่งคลอง อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

ภูหนองโอง ผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการได้กล่าวถึงหัวใจสำคัญของสภาคนพิการฯ ไว้ว่า “...หลักการแห่งความเสมอภาคและเป็นธรรมจะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องอาศัยการปรับปรุงกฎหมายเปลี่ยนแปลงระเบียบและกฎข้อบังคับที่มีลักษณะกีดกันคนพิการ เช่น ระเบียบการสอบคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาซึ่งเคยระบุว่า ผู้สมัครต้องไม่ตาบอด ไม่หูหนวก ไม่พิการ และไม่ทุพพลภาพ สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยได้รณรงค์ให้ปรับปรุงแก้ไขระเบียบ...”^{๒๖๗} บทบาทของสภาคนพิการฯ จึงมุ่งเน้นไปที่การมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ และการขจัดกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับต่าง ๆ ที่กีดกันคนพิการจากสังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิที่สะท้อนภาพภารกิจหลักของสภาคนพิการฯ ได้ชัดเจนท่านหนึ่งคือนางสุนีย์ สายสุพัฒน์ผล ผู้เคยเข้าร่วมประชุมสมัชชาคนพิการแห่งชาติครั้งแรกที่จังหวัดเชียงใหม่ในปี ๒๕๒๖ โดยตอนนั้นไปในฐานะอาสาสมัครและเสียค่าใช้จ่ายไปด้วยตัวเอง “...สมัยท่านต่อพงษ์ ท่านจะพูดตลอดว่าคนพิการมีหน้าที่เป็น Watch Dogs ผู้ปฏิบัติคือหน่วยงานราชการทั้งหลาย เราจะต้องเป็นหมาที่คอยเฝ้าบ้าน เฝ้าระวังว่าหน่วยราชการนั้น เขามีหน้าที่ปฏิบัติแล้วเขาปฏิบัติไหม เราก็ต้องไปดูว่าเขาปฏิบัติ หนึ่ง สอง สาม หรือไม่ เมื่อยังไม่ปฏิบัติเราก็ต้องไปเฝ้า นี่ะ กฎหมายเขียนว่าอย่างนี้ นโยบายกระทรวงคุณว่าอย่างนี้ คุณยังไม่ได้ทำเลย... การผลักดันให้มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนก็คือเข้าถึงการเมืองก่อน ที่จำได้นะคะ คนพิการ ก่อนที่จะเลือกตั้ง สภาคนพิการนี้แหละ เขาก็จะเสวนาจัดสัมมนาเชิญนักการเมืองแต่ละพรรคมาให้นโยบาย ให้เห็นพลังว่านี่เห็นไหม ฉันมีพลังยิ่งใหญ่ คนพิการก็คือคะแนนที่เธอจะได้ละ ฉันมีอย่างนี้ เพราะฉะนั้นพูดมาซิว่าท่านมีนโยบายเกี่ยวกับคนพิการอย่างไรบ้าง แต่ละพรรคไปทำการบ้านมาเลย... มันก็คือ Commitment หรือพันธสัญญา คุณพูดไปแล้วนะ ต่อหน้าคนพิการทั้งหลายว่าคุณจะทำ หนึ่ง สอง สาม ลี เพราะฉะนั้น ถ้าคุณได้เป็นรัฐบาลเมื่อไหร่ก็ต้องทำ อันนี้ก็เป็นเทคนิค ได้ผลนะคะ มันก็ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนทัศนคติของคนในสังคมด้วย ของผู้บริหารระดับประเทศด้วย เราก็ทำได้สำเร็จเยอะนะคะ...”^{๒๖๘}

การบริหารจัดการของสภาคนพิการฯ อยู่ในรูปแบบของกรรมการซึ่งเป็นผู้แทนจากสี่สมาคมหลัก ประธานสภาฯ มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๒ ปีและสามารถเป็นซ้ำได้อีก คณะกรรมการเป็นผู้บริหารงานสภาฯ เป็นอาสาสมัครไม่ได้รับค่าตอบแทนและไม่มีเบี้ยประชุม การดำเนินงานใช้มติของที่ประชุมเป็นหลักแล้วมอบหมายให้กรรมการหรือเจ้าหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการ

^{๒๖๗} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ซ้ำซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖๘} มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานการจัดสัมมนาเชิงวิชาการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างการศึกษาวิจัยเรื่องขบวนการทางสังคมของคนพิการไทย. หน้า ๒๘.

ทศวรรษแรกประธานสภาคนพิการฯ เวียนกันอยู่ ๓ คน เป็นคนพิการทางกาย ๒ คน และคนตาบอด ๑ คน ดังนี้ ปี ๒๕๒๖ - ๒๕๒๙ นายณรงค์ ปฏิบัติสกรกิจ ปี ๒๕๒๙ - ๒๕๓๑ นางจุรีรัตน์ ผ่องแผ้ว ปี ๒๕๓๑ - ๒๕๓๕ นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ และปี ๒๕๓๕ - ๒๕๓๗ นายณรงค์ฯ ได้กลับมาเป็นประธานอีกวาระหนึ่ง หลังจากนั้นปี ๒๕๓๗ - ๒๕๓๙ เป็นครั้งแรกที่ประธานสภาคนพิการฯ เป็นผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา และปี ๒๕๓๙ - ๒๕๔๑ เป็นคนหูหนวกคนแรกสำหรับตำแหน่งนี้คือนายสุรศักดิ์ จิตตเศรษฐกุล

ขอล่าวถึงนางจุรีรัตน์ ผ่องแผ้ว ผู้เป็นสตรีพิการนั่งเก้าอี้เข็น เป็นข้าราชการประจำหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์ เป็นผู้สนับสนุนการทำงานของนายณรงค์ ปฏิบัติสกรกิจ ในตำแหน่งอุปนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยปี ๒๕๒๕ - ๒๕๒๙ ก่อนมาเป็นประธานสภาคนพิการฯ นางจุรีรัตน์ฯ เป็นผู้มีความรู้ดีเป็นผู้แทนคนพิการไทยไปประชุมในระดับสากล ศึกษาวิจัยและนำมาถ่ายทอดเป็นวิทยาทานให้กับรุ่นน้องและสังคมไทยได้รับทราบผ่านการจัดประชุมสัมมนาและการใช้สื่อสาธารณะไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ รายการวิทยุหรือโทรทัศน์^{๒๖๙} ด้วยวิธีการทำงานแบบองค์กรตัวแทนที่มีผู้คนหลากหลายร่วมกันทำงาน นายวิเชียร ทัศนกุล ผู้นำคนพิการยุคก่อร่างสร้างตัวของสมาคมฯ เล่าว่า “...ทำงานด้วย ต้องชิงไหวชิงพริบกันด้วย อาจารย์แกไม่ชอบ ก็เลยห่าง ๆ ไป...”^{๒๗๐} ทำให้นางจุรีรัตน์ฯ ไม่ได้กลับเข้ามาดำรงตำแหน่งใด ๆ ในสภาคนพิการฯ แต่ยังคงให้คำปรึกษาและช่วยเหลือกันอยู่

ในยุคบุกเบิกสภาคนพิการฯ ไม่มีสำนักงานเป็นของตัวเองจึงใช้สำนักงานและสถานที่ประชุมย้ายไปตามประธานสภาฯ จากห้องสมุดคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอด ไปบ้านนางจุรีรัตน์ฯ และบ้านนายวิริยะฯ หรือยืมใช้สถานที่ของทางราชการตามโอกาส ในระยะแรกไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานจึงเป็นความรับผิดชอบของประธานสภาคนพิการฯ ทุกประการโดยมีกรรมการหรืออาสาสมัครให้ความช่วยเหลือบางส่วน จนกระทั่งปี ๒๕๓๑ จึงเริ่มรับเจ้าหน้าที่สำนักงานมาประจำเต็มเวลาคือนางสาววรรณณา มงคลกิจ เป็นเจ้าหน้าที่เพียงคนเดียวที่ต้องรับคำสั่งทั้งจากประธานและกรรมการอื่น ๆ ต้องติดต่อประสานงาน ทำงานสารบรรณ งานพัสดุ งานบัญชีการเงิน จัดประชุม บันทึกการประชุมและอื่น ๆ อีกอีกภาระ ทำงานทุกอย่างในสำนักงานอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย จนกลายเป็นสัญลักษณ์คู่สภาคนพิการฯ เป็นระยะเวลายาวนานถึง ๑๖ ปี เป็นที่น่าเสียใจที่นางสาววรรณณาถึงแก่กรรมในปี ๒๕๔๙ ในวัยเพียง ๕๐ ปี เหลือทิ้งไว้เพียงความทรงจำที่ดีพร้อมทั้ง

^{๒๖๙} สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (๒๕๔๗) *เกียรติคุณของประเทศไทยในการดำเนินงานด้านคนพิการคนพิการ...ชีวิตกำหนดได้*. หน้า ๓๔๔ - ๓๔๗.

^{๒๗๐} วิเชียร ทัศนกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิคนพิการไทย จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๐.

เอกสารที่มีข้อมูลพร้อมสรรพ ผู้ศึกษาเคยเห็นเอกสารต่าง ๆ ของสภาคนพิการฯ เมื่อครั้งเคยเป็นกรรมการของสภาคนพิการฯ แต่ปัจจุบันเอกสารจำนวนมากถูกจัดเก็บแยกย้ายจนไม่สามารถค้นหาได้ ซึ่งหลังการเสียชีวิตของนางสาววรรณฯ งานหลายอย่างก็ชะงักงันขาดความต่อเนื่อง รวมทั้งจุลสารสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยที่บอกถึงความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ต่อมาจุลสารนี้ถูกนำไปรวมกับจดหมายข่าวของมูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย ทำให้ไม่ทราบการทำงานและผลงานของสภาคนพิการฯ โดยตรง ทราบเพียงความเคลื่อนไหวหรือข่าวสารในแวดวงคนพิการ แต่ก็มีสาระที่เป็นประโยชน์ในวงกว้างยิ่งขึ้น

ปลายปี ๒๕๓๖ สภาคนพิการฯ มีสำนักงานเป็นหลักแหล่งโดยเช่าห้องที่อาคารของศูนย์ส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคนพิการ (อาคาร สว.) สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยฯ ตั้งอยู่ถนนสามเสนใกล้ ๆ สถานีรถไฟสามเสน กรุงเทพฯ ทำให้การทำงานเริ่มคล่องตัวขึ้น นอกจากนางสาววรรณฯ ที่เป็นหัวหน้าสำนักงานแล้วได้เพิ่มเจ้าหน้าที่มาอีก ๒ คน แต่หลังจากนางสาววรรณฯ เสียชีวิตได้มีการหมุนเวียนของเจ้าหน้าที่เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งและได้สรรหาเจ้าหน้าที่มาใหม่เป็น ๔ คน ต่อมาปี ๒๕๕๓ ย้ายสำนักงานไปที่ชั้น ๓ อาคารศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก (APCD) จนถึงปัจจุบัน และได้เพิ่มเจ้าหน้าที่เป็น ๑๑ คน โดยมีคนพิการทางกาย คนตาบอด คนหูหนวก และคนพิการออทิสติกเข้ามาทำงานทั้งตำแหน่งผู้อำนวยการและตำแหน่งอื่น ๆ

การทำงานของสภาคนพิการฯ ได้ประสานความร่วมมือกับองค์การคนพิการสากลแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ นายยาชิโรฯ ดำรงตำแหน่งประธานคนแรกซึ่งได้มอบหมายให้นายอาเก้ฯ ประสานกับประเทศไทยผ่านนายณรงค์ฯ อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี ๒๕๓๑ ประเทศไทยโดยสภาคนพิการฯ ร่วมกับ จัดการประชุมคนพิการในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก หลังจากนั้นนายณรงค์ฯ ได้รับเลือกให้เป็นประธานองค์การคนพิการสากลแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกถึงสองสมัย ๆ ละ ๒ ปี คือ พ.ศ. ๒๕๔๐ – ๒๕๔๓ ทำให้เกิดการเรียนรู้แนวคิดระดับสากลและนำมาใช้ในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการในประเทศไทยได้อย่างต่อเนื่อง **สายสัมพันธ์กับผู้นำคนพิการญี่ปุ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งนายยาชิโรฯ ซึ่งเป็นวุฒิสมาชิกของญี่ปุ่น ทำให้ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือผ่านองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศแห่งญี่ปุ่น (Japan International Cooperation Agency: JICA) หรือไจก้า เป็นจำนวนมาก ทั้งการฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำคนพิการ หลักสูตรการดำรงชีวิตอิสระ และหลักสูตรการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค เป็นต้น**

สร้างเครือข่ายระดับจังหวัดและเพิ่มสมาชิกสามัญ ช่วงปี ๒๕๔๐ เป็นยุคที่สังคมไทยกำลังเบิกบานด้วยรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาของรัฐ การพัฒนาต้องกระจายสู่ท้องถิ่นทั้งงบประมาณและอำนาจหน้าที่ เช่นเดียวกันกับสภาคนพิการฯ ปี ๒๕๔๑ ได้แก้ไขข้อบังคับซึ่งมีสาระสำคัญในการขยายเครือข่ายสู่ระดับจังหวัดคือให้มีผู้แทนคนพิการแต่ละประเภทความพิการจากทุกจังหวัดเป็นสมาชิกสามัญ อย่างไรก็ตาม

ก็ตามผู้แทนคนพิการแต่ละประเภทต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาคมคนพิการระดับชาตินั้นหมายความว่าผู้แทนระดับจังหวัดต้องเป็นผู้แทนที่ส่วนกลางเห็นชอบ นอกจากนี้ยังกำหนดให้มีสมาชิกสามัญที่มาจากสมาคมคนพิการระดับชาติอีกสมาคมละ ๕ คนและผู้ทรงคุณวุฒิอีกสมาคมละ ๕ คน

ต่อมาปี ๒๕๔๒ สภาคนพิการฯ ได้รับสมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย) เข้ามาเป็นสมาชิกเป็นองค์กรที่สี่ และนายชูศักดิ์ จันทยานนท์ นายกสมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย) ได้รับเลือกเป็นประธานสภาคนพิการฯ (ดำรงตำแหน่งปี ๒๕๔๓ - ๒๕๔๕) ต่อจากอาจารย์วิริยะฯ ที่กลับมาดำรงตำแหน่งอีกวาระหนึ่งต่อจากนายสุรศักดิ์ จิตตเศรษฐกุล ในช่วงนี้ได้เริ่มมีการหารือเพื่อตกลงแบบสุภาพบุรุษว่าต่อไปนี้ตำแหน่งประธานสภาคนพิการฯ ให้ผู้แทนของแต่ละสมาคมหลักที่เป็นสมาชิกสามัญ ให้ดำรงตำแหน่งประธานสภาคนพิการฯ หมุนเวียนกันไปสมาคมละ ๒ ปี ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกสมาคมฯ ได้เป็นประธานสภาคนพิการฯ เป็นการเสริมพลังศักยภาพของผู้นำและหลีกเลี่ยงการผูกขาดตำแหน่งของผู้นำเพียงไม่กี่คน เมื่อนายชูศักดิ์ฯ หมุดวาระในปี ๒๕๔๕ เริ่มมีการหมุนเวียนตำแหน่งของประธานสภาคนพิการฯ จากผู้ปกครองคนพิการออทิสติกเป็นคนพิการทางกาย (พันตรีศิริชัย ทรัพย์ศิริ ปี ๒๕๔๕ - ๒๕๔๗) คนหูหนวก (นางพนมวรรณ บุญเต็ม ปี ๒๕๔๗ - ๒๕๔๙) คนตาบอด (นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๑) ผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา (นางดารณี ธนะภูมิ ปี ๒๕๕๑ - ๒๕๕๓) แล้วหมุนเวียนกลับมาที่ผู้ปกครองคนพิการออทิสติก (นายชูศักดิ์ จันทยานนท์ ปี ๒๕๕๓ - ๒๕๕๕) คนพิการทางกาย (นายศุภชีพ ดิษเทศ ปี ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗) คนหูหนวก (นายอนุชา รัตนสินธุ์ ปี ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙) และคนตาบอด (นายมณฑิเตอร์ บุญตัน ปี ๒๕๕๙ - ๒๕๖๑) ทั้งนี้ผู้แทนจากสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย ยังไม่เคยดำรงตำแหน่งเป็นประธานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ซึ่งสมาคมนี้เข้ามาเป็นสมาชิกสภาคนพิการฯ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ ทำให้มีสมาชิกสามัญถาวรเป็น ๖ องค์กรของคนพิการแห่งชาติ

จากปี ๒๕๖๖ ถึงปี ๒๕๕๒ นายประหัต ภูหนองโอง ได้สรุปไว้ในเอกสารประกอบการบรรยายเรื่องวิวัฒนาการของกฎหมายคนพิการจากยุคเวทนานิยมสู่ยุคสิทธิมนุษยชนว่าการดำเนินงานของสภาคนพิการฯ ได้เชื่อมโยงกับองค์กรคนพิการสากล ดำเนินการในระดับโลก เพื่อผลักดันประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อชีวิตของคนพิการให้ได้รับการปรับปรุงแก้ไขผ่านองค์กรสหประชาชาติไปยังรัฐบาลของประเทศสมาชิกขององค์กรสหประชาชาติ สำหรับประเทศไทยนั้น สภาคนพิการฯ ในยุคเริ่มต้นได้จัดสัมมนารับฟังข้อคิดเห็นของคนพิการและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับในการปรับปรุงกฎหมายต่าง ๆ หลายฉบับที่รัฐใช้อำนาจปกครองประเทศแล้วส่งผลกระทบให้คน

พิการแต่ละประเภท สภาคนพิการฯ ประสบความสำเร็จในการผลักดันกฎหมายในทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ^{๒๗๑}

ด้านงบประมาณ กรรมการสภาคนพิการฯ ในยุคบุกเบิกต่างต้องใช้ค่าใช้จ่ายส่วนตัว มาร่วมในการทำงาน ออกค่าเดินทางกันเอง ช่วยกันจ่ายค่าอาหารว่าง ค่าอาหารและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ตามกำลัง ส่วนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานใช้วิธีการระดมทุนจากคนใกล้ชิดและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในประเทศและจากองค์กรระหว่างประเทศหรือสถานทูต โดยการสนับสนุนในลักษณะโครงการต่าง ๆ เช่น การจัดประชุมสัมมนาณรงค์เรื่องสิทธิและกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ การสร้างความเข้าใจเรื่องคนพิการและความพิการต่อสังคม และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มคนพิการและครอบครัว เป็นต้น

“...วันหนึ่ง Mr. Owen Rigley ประธานองค์กร IHAP ซึ่งเป็นองค์กรที่รับทุนจาก USAID เข้ามาช่วยเหลือ โดยจะมีโครงการรณรงค์เพื่อพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยสภาคนพิการจะได้ค่าใช้จ่ายส่วนของสำนักงาน มีเจ้าหน้าที่ และค่าจัดประชุมสัมมนา เมื่อปรึกษาคณะกรรมการแล้วจึงตอบรับ... ใช้ที่พักผมนั่นแหละเป็นสำนักงานชั่วคราว งานแรกที่เปิดตัวสภาคนพิการ ค่อนข้างยิ่งใหญ่มากในสายตาของผม เพราะเราไม่มีเงินเลย แต่สามารถจัดงานได้ที่โรงแรมอิมพีเรียล ผู้ที่กล่าวปาฐกถานำคนแรกคือศาสตราจารย์นิคม จันทรวิฑูร นักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนและบนเวทีอภิปรายนั้น เราได้เชิญนักการเมืองฝักใฝ่ปากกล้าในขณะนั้นมาเป็นแนวร่วมคือ นายปิยะพันธุ์วัชรารักษ์ งานสำเร็จอย่างดี...” นายณรงค์ ปฏิบัติธุรกิจ สะท้อนย้อนภาพในอดีตถึงแหล่งที่มาของงบประมาณและการทำงานของสภาคนพิการฯ ในช่วงบุกเบิก^{๒๗๒}

หลังจากปี ๒๕๓๗ สภาคนพิการฯ เริ่มใช้เงินจากกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นช่องทางหลักของแหล่งงบประมาณตามที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ กองทุนซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็นกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ มีเงินกองทุนเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมากและตามกฎหมายได้กำหนดให้กองทุนนี้อุดหนุนค่าบริหารจัดการของสภาคนพิการฯ ด้วย จากข้อมูลของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กองทุนฯ ได้อุดหนุนค่าบริหารจัดการของสภาคนพิการฯ ระหว่างปีงบประมาณ ๒๕๕๒ - ๒๕๖๐

^{๒๗๑} ประหยัด ภูหนองโอง. (๒๕๕๒) “วิวัฒนาการของกฎหมายคนพิการจากยุคเวทมนิยมสู่ยุคสิทธิมนุษยชน” เอกสารประกอบคำบรรยาย ใน การสัมมนาการประชุมเชิงปฏิบัติการของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๒.

^{๒๗๒} สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (๒๕๔๗) เกียรติคุณของประเทศไทยในการดำเนินงานด้านคนพิการ คนพิการ...ชีวิตกำหนดได้. หน้า ๓๓๓ - ๓๓๔.

เป็นเงินทั้งสิ้น ๕๗,๗๔๕,๘๗๑ บาท โดยช่วงปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ เฉลี่ยปีละประมาณ ๑๑ ล้านบาท^{๒๗๓} และอุดหนุนโครงการเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการช่วงปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐ เป็นเงินทั้งสิ้น ๑๓๗,๗๘๗,๑๒๐ บาท โดยมียอดเงินอุดหนุนสูงสุดในช่วงปีงบประมาณ ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗ คือ ๑๘ ล้านบาท ๒๘ ล้านบาท และ ๑๙ ล้านบาทตามลำดับเป็นช่วงคาบเกี่ยวของประธานสภาคนพิการฯ คือนายชูศักดิ์ จันทยานนท์ และนายศุภชีพ ดิษเทศ หลังจากนั้นเงินอุดหนุนโครงการเฉลี่ยลดลงในช่วงสามปีสุดท้ายคือปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ได้รับเงินอุดหนุนโครงการเฉลี่ยปีละ ๕.๔ ล้านบาท^{๒๗๔} ปัจจุบันแหล่งงบประมาณหลักของสภาคนพิการฯ คือกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

ปรับโครงสร้างพัฒนาองค์การสู่อินทรี เริ่มจากผลของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ มาตรา ๒๗ ที่บัญญัติให้ สภาคนพิการฯ และองค์การคนพิการแห่งชาติแต่ละประเภทได้รับเงินสนับสนุนสำหรับค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ปี ๒๕๕๔ สภาคนพิการฯ ในยุคนายชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นประธานฯ ที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี ๒๕๕๓ ได้เห็นชอบให้เปลี่ยนแปลงเครื่องหมาย (Logo) สภาคนพิการฯ **ให้มีคณะกรรมการอำนวยการแทนคณะกรรมการบริหารเดิม ให้มีคณะกรรมการบริหารแทนคณะกรรมการดำเนินงานเดิม และให้แก้ไขประเภทสมาชิกสามัญ โดยให้สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยจังหวัด รวม ๗๗ จังหวัด เป็นสมาชิกสามัญทั่วไป และให้องค์การคนพิการระดับชาติแต่ละประเภทความพิการเป็นสมาชิกสามัญถาวรของสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย รวมถึงแก้ไขข้อบังคับและระเบียบสภาคนพิการฯ เพื่อสามารถดำเนินการให้เงินอุดหนุนสภาคนพิการทุกประเภทภาคและสภาคนพิการทุกประเภทจังหวัดได้ (ต่อมาในปี ๒๕๕๕ ได้ยกเลิกสภาคนพิการทุกประเภทภาค^{๒๗๕}) ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการฉบับใหม่^{๒๗๖} การเปลี่ยนแปลงเครื่องหมายและข้อบังคับเรียบร้อยและมีผลใช้บังคับอย่างเป็นทางการเมื่อปี ๒๕๕๕**

^{๒๗๓} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการของสภาคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๒๗๔} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนโครงการแก่สภาคนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๒๗๕} สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๔) รายงานการประชุมสามัญประจำปี ๒๕๕๔ (วันอาทิตย์ที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๔ ณ โรงแรมโฆสิตฮิลล์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์). วาระที่ ๗.

^{๒๗๖} สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๔) รายงานการประชุมสามัญประจำปี ๒๕๕๓ (วันอาทิตย์ที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔ ณ โรงแรมอูบลอินเตอร์เนชั่นแนล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี). วาระที่ ๗.๓.๒.

ปี ๒๕๖๐ ภายใต้การนำของนายมนต์เตียร บุญตัน ได้มีการปรับปรุงข้อบังคับของ สภาคนพิการฯ อีกครั้งหนึ่ง ด้วยหวังว่าจะเป็น การเปิดกว้างให้องค์กรด้านคนพิการที่ไม่ได้เป็น สมาชิกสามัญของสภาคนพิการฯ เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและทำงานร่วมกับสภา คนพิการฯ เช่น ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ มูลนิธิ หรือองค์กรอื่นใด ให้เข้ามาเป็นสมาชิกวิสามัญได้ องค์กรเหล่านี้จะต้องได้รับการรับรองมาตรฐานตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ ชีวิตคนพิการ (กรมส่งเสริมและพัฒนาคนพิการภาพชีวิตคนพิการเป็นผู้รับรอง) ได้รับการรับรองจาก องค์กรคนพิการแต่ละประเภทอย่างน้อยหนึ่งองค์การ

สมาชิกวิสามัญมีสิทธิเช่นเดียวกับสมาชิกสามัญ ยกเว้นสิทธิในการตรวจสอบหรือ ตัดสินใจในการบริหารกิจการของสภาคนพิการฯ และไม่มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงไม่ว่ากรณีใด ๆ แต่สมาชิกวิสามัญมีสิทธิเข้าใช้สถานที่และบริการของสภาคนพิการฯ มีสิทธิเสนอความคิดเห็น เกี่ยวกับกิจการของสภาคนพิการฯ ต่อคณะกรรมการบริหาร และมีสิทธิเข้าร่วมประชุมใหญ่และ สมัชชาคนพิการ ทั้งนี้ตามข้อบังคับกำหนดให้สมาชิกวิสามัญมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือใน กิจกรรมต่าง ๆ ของสภาคนพิการฯ มีหน้าที่ส่งเสริม เผยแพร่เกียรติคุณ อุทิศการณของสภาคนพิการฯ ให้สังคมได้รับรู้ และมีหน้าที่ปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบของสภาคนพิการฯ โดยเคร่งครัด

เสียงของเรา หรือ Vox Nostra คือเสียงจากสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย สู้สังคมไทย เป็นเสียงจากองค์กรที่เป็นผู้แทนของคนพิการทั้งประเทศซึ่งมีกฎหมายรับรองไว้ กลาย ๆ แต่จะเป็นเสียงแทนคนพิการทั้งประเทศตามความต้องการที่แท้จริงของคนพิการในแต่ละยุค แต่ละสมัยหรือไม่ นั่น เป็นความท้าทายของคณะกรรมการบริหารและคณะกรรมการอำนวยการของ สภาคนพิการฯ ด้วยโครงสร้างที่กำหนดไว้ให้มีการจัดประชุมสมัชชาประจำปีทั้งระดับจังหวัด ระดับ ภาค และระดับประเทศ โครงสร้างนี้มีการบริหารจัดการองค์กรของสภาคนพิการฯ อย่างไร เป็นที่พึง พอใจของคนพิการทั้งประเทศผู้ถูกอ้างสิทธิความเป็นตัวแทนหรือไม่ เป็นสิ่งที่ท้าทายให้ผู้นำแต่ละยุคได้ พึงพิจารณา

การจัดโครงสร้างใหม่นอกจากจะพึงเสียงของคนพิการผ่านสมาชิกสามัญแล้ว ยังเป็น การเปิดกว้างให้เสียงถูกส่งผ่านองค์กรด้านคนพิการ เพื่อความเป็นปึกแผ่นและความเข้มแข็งของ องค์กรเครือข่ายคนพิการตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในข้อบังคับของสภาคนพิการฯ อย่างไรก็ตามยังมี ประเด็นเกี่ยวกับสภาคนพิการฯ ผู้นำ และองค์กรของคนพิการ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้สะท้อนไว้อย่าง น่าสนใจในหัวข้อ ๔.๗

๔.๖.๒ บทบาทของผู้นำคนพิการ

การรวมตัวของคนพิการหรือผู้ปกครองคนพิการเป็นสมาคมแต่ละประเภทความพิการ และรวมตัวกันเป็นสภาคนพิการฯ นั้น ก็เพื่อผลักดันให้รัฐบาลออกกฎหมายหรือนโยบายเพื่อคุ้มครอง สิทธิคนพิการ รวมทั้งการนำกฎหมายหรือนโยบายเหล่านั้นไปปฏิบัติเพื่อทำให้สิทธิเป็นจริง หรือ

เรียกว่าทำสิทธิกระดาษให้เป็นจริง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนอกจากการรวมตัวเป็นองค์กรของคนพิการแล้ว ผู้นำคนพิการยังได้แสดงบทบาทอื่นที่น่าสนใจโดยย่อ ดังนี้

๑) บทบาทผู้นำคนพิการไทยในเวทีระดับนานาชาติ คนพิการที่มีบทบาทในเวทีระดับนานาชาติมีกลุ่มคนพิการทางกายและกลุ่มคนตาบอด ส่วนกลุ่มคนหูหนวก ผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา และผู้ปกครองคนพิการทางจิต ส่วนมากเป็นการเข้าร่วมประชุมในองค์กรระดับภูมิภาคเอเชียและระดับโลก ทำให้เกิดการเรียนรู้แนวคิดและวิธีปฏิบัติงานในระดับสากล หรืออย่างกรณีกลุ่มคนหูหนวกได้รับการสนับสนุนจาก World Deaf Federation ทำให้คนหูหนวกไทยได้ไปเปิดโลกทัศน์ว่าคนหูหนวกต่างประเทศทำงานกันอย่างไร มีการฝึกอบรมผู้นำคนหูหนวกไทยในต่างประเทศ เป็นต้น กลุ่มคนพิการทางกายได้เข้าประชุมองค์การคนพิการสากล (DPI) ครั้งแรกที่ประเทศสิงคโปร์ในปี ๒๕๒๖ ครั้งนั้นนายณรงค์ ปฏิบัติสกริจ เป็นคนพิการไทยคนแรกที่สมัครเข้าร่วมทำงานเป็นกรรมการองค์การคนพิการสากลประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก (DPI Asia & Pacific) ในปีเดียวกันนั้นนางสาวมาน้ำฟ้า สุวรรณรัตน์ ผู้นำคนหูหนวกได้รับคัดเลือกให้เป็นกรรมการองค์การคนพิการสากล (นางสาวมาน้ำฟ้า เสียชีวิตในปี ๒๕๓๒ และได้รับการยกย่องจากองค์การสหประชาชาติในการเสียสละและอุทิศตนสนับสนุนโครงการของสหประชาชาติด้านคนพิการ) ต่อมานายณรงค์ ปฏิบัติสกริจ ได้รับเลือกตั้งเป็นประธานองค์การคนพิการสากลประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกถึงสองสมัย (ปี ๒๕๔๐ - ๒๕๔๓) ผู้ศึกษาเคยได้รับการทาบทามให้เป็นกรรมการองค์การคนพิการสากลประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก แต่ปฏิเสธด้วยเหตุผลความไม่พร้อมส่วนตัว

ผู้ที่มีบทบาทในระดับปฏิบัติการในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกคือพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานองค์การคนพิการสากลประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกระหว่างปี ๒๕๔๒ - ๒๕๕๐ (ดำรงตำแหน่งจนเสียชีวิตหลังจากกลับจากไปบรรยายที่บังคลาเทศ) ภารกิจหลักของพันโทต่อพงษ์ คือการเดินทางไปส่งเสริมการรวมกลุ่มของคนพิการในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก การเสริมพลังอำนาจให้คนพิการ การส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ ภายหลังจากการเสียชีวิตของพันโทต่อพงษ์ นางสาวเสาวลักษณ์ ทองก๊วย ได้รับตำแหน่งนี้แทน ซึ่งนางสาวเสาวลักษณ์ เป็นบุคคลสำคัญอีกคนหนึ่งสนับสนุนการรวมกลุ่มของคนพิการในระดับอาเซียนเรียกว่า ASEAN Disability Forum และการผนวกรวมประเด็นเรื่องคนพิการไว้ในประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)

ด้านคนตาบอด World Blind Union หรือสหพันธ์คนตาบอดโลกเป็นองค์กรของคนตาบอดระดับโลก นายมนเฑียร บุญตัน ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปเป็นกรรมการตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ ถึงปี ๒๕๕๙ ดำรงตำแหน่งถึง ๑๖ ปี ๔ สมัย และในปี ๒๕๕๙ นางสาวนันทนุช สุวรรณาวุธ ผู้นำสตรีตาบอดผู้จบการศึกษาปริญญาเอกด้านวิทยาการสารสนเทศ จากมหาวิทยาลัยอินเดีย นำ

สหรัฐอเมริกา ดำรงตำแหน่งต่อโดยมีวาระ ๔ ปี นอกจากนี้นางสาวนันทนุชา ยังเป็นประธานประจำอนุภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Sub-Region Chair) ของสหพันธ์คนตาบอดโลกอีกด้วย

บทบาทของผู้นำคนตาบอดในเวทีระดับนานาชาติมีความโดดเด่นและได้รับการยอมรับมาก ปัจจุบันนายมนต์เกียรติฯ ได้รับการแต่งตั้งเป็นที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ของสหพันธ์คนตาบอดโลก และยังได้รับการเสนอชื่อในนามรัฐบาลไทยเพื่อให้ที่ประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นสมาชิกคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Committee on the Rights of Persons with Disabilities) ผลปรากฏว่านายมนต์เกียรติฯ ได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นสมัยที่ ๒ มีวาระระหว่างปี ๒๕๖๐ – ๒๕๖๓ นายมนต์เกียรติฯ มุ่งมั่นทำงานเพื่อพัฒนาการเข้าถึง (Accessibility) สำหรับคนพิการ ซึ่งรวมถึงการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศ ผลักดันมิติเกี่ยวกับคนพิการในการดำเนินงานของสหประชาชาติในทุกด้าน โดยเฉพาะในสาขาการพัฒนาและการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ อีกทั้งส่งเสริมการประสานงานระหว่างคณะกรรมการ CRPD กับองค์กรอื่น ๆ ภายใต้กรอบสหประชาชาติ ก่อนหน้านี้นายมนต์เกียรติฯ มีบทบาทที่สำคัญคือในปี ๒๕๔๖ รัฐบาลไทยได้แต่งตั้งให้เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยไปยกร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) จนสำเร็จในปี ๒๕๔๙ ประกาศและมีผลบังคับใช้ในปี ๒๕๕๑

บทบาทของผู้นำอีกสมาคมหนึ่งคือสมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย) โดยการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก (APCD) และองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของประเทศญี่ปุ่น (JICA) ในการจัดตั้งเครือข่ายออทิสซึมอาเซียน (ASEAN Autism Network) ช่วงปลายปี ๒๕๕๗ ในครั้งนั้นนายชูศักดิ์ จันทยานนท์ ได้รับการคัดเลือกให้เป็นประธานเครือข่ายคนแรกโดยมีวาระ ๒ ปี จากการรวมกลุ่มของ ๑๐ ประเทศในอาเซียนทำให้เกิดการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ประเทศไทยมีบทบาทในการสนับสนุนประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคอินโดจีน (CLMV) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ส่งเสริมการคัดกรองและพัฒนาศักยภาพเด็กออทิสติก และการส่งเสริมกิจกรรมกีฬาและนันทนาการ เป็นต้น

นอกจากนั้นผู้นำคนพิการยังมีบทบาทด้านอื่นในระดับนานาชาติ เช่น การท่องเที่ยว การส่งเสริมอาชีพคนพิการ การกีฬา และการได้รับเชิญเป็นวิทยากรในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น บทบาทเหล่านี้ส่วนใหญ่ล้วนเกิดจากการเสนอตัวของผู้นำคนพิการ เพื่อสร้างเครือข่ายการทำงานในวงกว้าง นอกจากเป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้นำคนพิการไทยและภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ผู้ศึกษาพบว่า การทำงานระหว่างประเทศทำให้ผู้นำคนพิการไทยได้เรียนรู้บริบทระดับสากลที่สามารถนำมาใช้ในการเสนอเพื่อปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย นโยบาย ระเบียบ หรือวิธีปฏิบัติต่าง ๆ ในการทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิอีกด้วย ดังนั้นบทบาทในเวทีระดับนานาชาติไม่เพียงไปช่วยทำงานในระดับสากล แต่ผลยังกลับมาเป็นประโยชน์ต่อคนพิการไทยและสังคมไทยอีกด้วย

๒) เป็นวุฒิสมาชิกจากการแต่งตั้ง นายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นคนพิการคนแรกที่ได้ดำรงตำแหน่งนี้ในยุคที่นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี ในปี ๒๕๓๙ นายณรงค์ฯ เคยเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่าวุฒิสมาชิกทำอะไรได้ไม่มากเหมือนฝ่ายรัฐบาลหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนมากเป็นการท้วงติงเรื่องกฎหมายที่ต้องให้สิทธิคนพิการและไม่กีดกันหรือเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ นายณรงค์ฯ ให้ความสำคัญกับการอภิปรายด้านการศึกษาเป็นหลัก ส่วนข้อดีคือเมื่ออยู่ในสถานะของวุฒิสมาชิกก็ทำให้ไปเสนอความคิดเห็นหรือนำเสนออะไรที่ไหนก็ได้รับการยอมรับ เป็นการยกสถานภาพทางสังคมของคนพิการให้สูงขึ้น ส่งผลต่อการขับเคลื่อนงานในระยะเวลาดำเนินการภายหลังมีการรับสมัครวุฒิสมาชิก นายณรงค์ฯ ได้ลงสมัครในกรุงเทพมหานคร ถึงแม้ไม่ได้รับการเลือกตั้งแต่ก็ได้คะแนนสามหมื่นกว่าคะแนน นายณรงค์ฯ เคยเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่า “ได้สามหมื่นกว่าคะแนนก็พอใจแล้ว เราไม่ได้เด็งเดิงไม่ได้หาเสียงได้คะแนนขนาดนี้ถึงแม้ไม่ได้เป็นวุฒิสมาชิกแต่ก็แสดงว่าคนพิการได้รับการยอมรับจากสังคมแล้ว”

๓) เป็นแกนนำจัดตั้งพรรคการเมืองและเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง หลังปี ๒๕๔๐ ผู้นำคนพิการจำนวนมากถูกทาบทามให้เข้าร่วมพรรคการเมืองและเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง “...การเมืองเป็นเรื่องการจัดสรรผลประโยชน์นะอาจารย์คือเราต้องไปครับ อาจารย์ดูอย่างสมัยที่เค้าตั้งพรรคไทยรักไทยนะ ดร.ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ ให้ผมไปพบที่อาคารชินวัตรนะ ผมปฏิเสธผมไม่เป็น เอาเบอร์อาจารย์วิริยะ ให้ท่านโทรเชิญอาจารย์วิริยะมาเป็นกรรมการชุดก่อตั้งพรรค เห็นมัยจากนั้นก็ไปเจรจากับนายกรัฐมนตรีได้เห็นมัย มันก็เปลี่ยนแปลงอะไรได้หลายอย่าง...”^{๒๗๗} นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ได้เข้าร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทยและอยู่ในทีมยกร่างนโยบายด้านการศึกษา นายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ และนายศุภชีพ ดิษเทศ อยู่ในกลุ่มพรรคชาติไทย นายอำนาจ กลิ่นอยู่ อยู่ในกลุ่มพรรคประชาธิปัตย์ ผู้ศึกษาก็ได้รับการทาบทามจากพรรคการเมืองถึงสองพรรคให้เข้าร่วมแต่ปฏิเสธไปทั้งสองพรรค

นอกจากนี้ยังมีผู้นำคนพิการระดับท้องถิ่นและคนพิการที่ไม่ได้เข้ามาขับเคลื่อนสิทธิคนพิการในองค์กรของคนพิการระดับชาติ ที่ลงสมัครรับเลือกตั้งในต่างจังหวัด

๔) เป็นที่ปรึกษาฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ เมื่อพรรคชาติไทยได้เข้าร่วมรัฐบาลร่วมกับพรรคประชาธิปัตย์ในปี ๒๕๔๐ นายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ได้เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายสมศักดิ์ ปรีศนันท์กุล) จึงได้เสนอนโยบายเด็กพิการเรียนต้องได้เรียนทุกคนจนเกิดปีส่งเสริมการศึกษาคนพิการ ต่อมาภายหลังพรรคไทยรักไทยชนะเลือกตั้งมาจัดตั้งรัฐบาลในปี ๒๕๔๔ นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานคณะกรรมการที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (ดร.ทักษิณ ชินวัตร) พร้อมด้วยผู้นำคนพิการได้แก่ นายชูศักดิ์ จันทยานนท์

^{๒๗๗} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ซ้ำซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

นายมนเทียร บุญตัน นายสุรศักดิ์ จิตตเศรษฐกุล และผู้ศึกษา เข้าร่วมเป็นกรรมการที่ปรึกษา นายกรัฐมนตรีชุดเดียวกัน พร้อมด้วยนักวิชาการที่ทำงานใกล้ชิดคนพิการมาโดยตลอดและนักการเมือง ประสานเข้าทำงานเป็นทีมเดียวกัน

ช่วงปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๘ งานด้านคนพิการส่วนมากถูกริเริ่มและผลักดันออกจาก คณะกรรมการที่ปรึกษาฯ เพราะสามารถใช้อำนาจเชิญส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาชี้แจงหรือ ปรึกษาหารือและรายงานตรงต่อนายกรัฐมนตรีได้ หากเรื่องใดที่หน่วยงานของรัฐต้องการหนังสือ ออกจากองค์กรของคนพิการอย่างเป็นทางการ ผู้นำคนพิการในคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งเป็นฝ่าย บริหารของสภาคนพิการฯ ด้วย ก็ขอให้สภาคนพิการฯ หรือสมาคมคนพิการระดับชาติ เป็นผู้ออก หนังสือตามที่หน่วยงานของรัฐต้องการต่อไป

ในช่วงนี้มีผู้นำคนพิการหลายคนได้รับเชิญจากรัฐบาลให้เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรี ในหลายกระทรวงด้วยกัน เช่นเดียวกับผู้ศึกษาได้รับเชิญให้ไปเป็นผู้ชำนาญการประจำ คณะกรรมการสิทธิการสวัสดิการสังคม สภาผู้แทนราษฎร และที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ แต่ช่วงปลายรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร และหลังการยึดอำนาจใน ปี ๒๕๔๙ มีการเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรีค่อนข้างบ่อยทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง

๕) เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติและวุฒิสมาชิกแบบสรรหา ปี ๒๕๔๙ ทหาร ยึดอำนาจและเข้าบริหารประเทศ เป็นช่วงเวลาเดียวกันที่นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ได้กลับไปเป็น ประธานสภาคนพิการฯ และได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นรองประธาน กรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและความมั่นคงแห่งชาติ ภายใต้กรรมวิธีการชุด นี้ นายวิริยะฯ ตั้งอนุกรรมการด้านคนพิการ โดยใช้ทีมและรูปแบบเดิมเมื่อครั้งเป็นกรรมการที่ ปรึกษานายกรัฐมนตรี เพื่อผลักดันงานด้านคนพิการอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการผลักดันกฎหมาย แม่บทด้านคนพิการ การเพิ่มสาระเรื่องคนพิการไว้ในกฎหมายต่าง ๆ ที่เข้าสู่การพิจารณาของสภา นิติบัญญัติแห่งชาติ การเสนอแก้ไขกฎหมายที่กีดกันหรือเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ

ต่อมาเมื่อมีการสรรหาวุฒิสมาชิกภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ นายมนเทียร บุญตัน ได้รับการแต่งตั้งเป็นวุฒิสมาชิกแบบ สรรหา ๒ สมัยตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ และต่อเนื่องมาถึงยุคปฏิวัติปี ๒๕๕๗ นายมนเทียรฯ ได้รับการแต่งตั้ง เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ นายมนเทียรฯ ใช้รูปแบบเดียวกับนายวิริยะฯ คือการแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการกิจการคนพิการ ภายใต้คณะกรรมการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส แต่องค์ประกอบของอนุกรรมการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลบ้าง แต่ยังคงเชิญ ผู้นำหรือนายกสมาคมหลักเข้าร่วมทำงาน บางส่วนในฐานะที่ปรึกษาและบางส่วนในฐานะ อนุกรรมการ เช่น นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ นายธีรยุทธ สุคนธวิท นายชูศักดิ์ จันทยานนท์ นายต่อพงศ์ เสลานนท์ นายยงยุทธ บริสุทธิ์ นายอนุชา รัตนสินธุ์ นายวิฑูต บุนนาค และนายสุชาติ

โอวาทวรรณสกุล พร้อมด้วยนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และวุฒิสมาชิกหรือสมาชิกสภานิติบัญญัติ แห่งชาติแล้วแต่กรณี

การผลักดันงานด้านคนพิการในภาพรวมของประเทศถูกย้ายโดยปริยายมายัง อนุกรรมการทั้งในช่วงภายใต้วุฒิสภาและภายใต้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ด้วยบุคคลหลักที่เป็น ประธาน อนุกรรมการ และที่ปรึกษา ล้วนเป็นบุคคลหลักในแวดวงของผู้นำคนพิการระดับแนวหน้า แต่ยังคงเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับสภาคนพิการฯ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสนอ ข้อคิดเห็นอย่างเป็นทางการในนามขององค์กรตัวแทนคนพิการ

๖) บทบาทในองค์กรอิสระหรือคณะกรรมการตามที่กฎหมายกำหนด รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ กำหนดให้มีองค์กรอิสระขึ้นมาหลายองค์กร นอกจากนั้น ในช่วงที่นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้เสนอให้มีผู้แทนของ สภาคนพิการฯ หรือผู้แทนสัดส่วนของคนพิการ เข้าไปร่วมเป็นคณะกรรมการต่าง ๆ หลายคณะ ผู้นำ คนพิการเองได้รับเชิญหรือร่วมกันผลักดันเข้าไปในตำแหน่งเหล่านี้หลายคน

นายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เมื่อหมดวาระจากการเป็นวุฒิสมาชิกได้รับแต่งตั้งให้เป็น อนุกรรมการสิทธิมนุษยชนด้านคนพิการฯ ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ด้านนายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และอีกหลายตำแหน่งใน กรรมการปฏิรูปประเทศ กรรมการนโยบายองค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai PBS) กรรมการในคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ฯลฯ

นายต่อพงศ์ เสลานนท์ เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการ โทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) และเป็นที่ปรึกษา ประธานอนุกรรมการ อนุกรรมการ หรือคณะทำงานอีกหลายตำแหน่งภายใต้ กสทช. นอกจากนั้นยังเป็นสมาชิกสภาที่ ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูปประเทศ สมาชิกสภาขับเคลื่อนการ ปฏิรูปประเทศ กรรมการสรรหาคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ กรรมการสรรหา ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการกองทุนสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ กรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ และกรรมการสรรหากรรมการนโยบายองค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai PBS) ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีคนตาบอดเป็นกรรมการอื่น เช่น นายกิตติพงศ์ สุทธิ เป็นกรรมการ ควบคุมคุณภาพและมาตรฐานบริการสาธารณสุข ร้อยเอกชาญ สุปินะ นายกสมาคมสหภาพ คนตาบอดในประเทศไทย เป็นสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

นายชูศักดิ์ จันทยานนท์ ผู้แทนสภาคนพิการฯ เป็นกรรมการหลักประกันสุขภาพ แห่งชาติ และมีคนพิการทางกายที่เป็นกรรมการสุขภาพแห่งชาติคือนายธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ นายปิยกุล คุณแก้ว และนายสัมฤทธิ์ ชาภิรมย์

๓) บทบาทอื่น ๆ หมายถึง การที่ผู้นำคนพิการได้รับเชิญจากรัฐบาลหรือหน่วยงานอื่นให้เข้าร่วมทำงานเพื่อสิทธิของคนพิการ หรือการที่ผู้นำคนพิการเข้าไปผลักดันและนำเสนอนโยบาย แผนงาน หรือโครงการต่อรัฐบาลหรือหน่วยงานเหล่านั้น เช่น กรุงเทพมหานคร กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย การกีฬาแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งบทบาทเหล่านี้กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ แต่เป็นนโยบายของผู้บริหารที่ต้องการขับเคลื่อนประเด็นเรื่องคนพิการ หรือเห็นว่าผู้นำคนพิการนั้นน่าจะมีส่วนสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานได้

คนพิการซึ่งส่วนมากมีประสบการณ์ถูกกลั่นแกล้ง ถูกเลือกปฏิบัติ มองเห็นความไม่เป็นธรรม และความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นกับเพื่อนคนพิการด้วยกัน ได้พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ทั้งระหว่างคนพิการในประเทศไทยและคนพิการจากต่างประเทศ เกิดความตระหนักรู้ว่าต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้โดยการรวมกลุ่มคนพิการให้เป็นปึกแผ่น คนพิการที่มีความมุ่งมั่นและมีภาวะผู้นำได้ออกเชิญชวนให้เกิดการรวมกลุ่มของคนพิการแต่ละประเภทความพิการ เริ่มตั้งแต่กลุ่มคนตาบอด กลุ่มคนหูหนวก กลุ่มผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา กลุ่มคนพิการทางกาย แล้วจึงรวมทุกกลุ่มเข้าเป็นสมาคมคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ภายหลังมีกลุ่มผู้ปกครองคนพิการออทิสติกและผู้ปกครองคนพิการทางจิตเข้าร่วมด้วย ระยะเวลาเริ่มแรกผู้นำคนพิการต่างเสียสละทั้งร่างกายแรงใจ และทุนทรัพย์ส่วนตัว ต่อมาเริ่มได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมจากกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ จนกระทั่งเกิดกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ทำให้องค์กรของคนพิการระดับชาติได้รับเงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการและงบประมาณในการจัดกิจกรรม การรวมกลุ่มคนพิการและองค์กรของคนพิการมีพัฒนาการกว้างขวางขึ้นตามลำดับ ทั้งผู้นำคนพิการและองค์กรของคนพิการได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดอำนาจต่อรองในฐานะองค์กรผู้แทนคนพิการเป็นขบวนการทางสังคมของคนพิการที่เข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนทำให้สิทธิคนพิการเป็นจริงได้ดังรายละเอียดในบทที่ ๕

๔.๗ มุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิต่อผู้นำและองค์กรของคนพิการ

ผู้นำและองค์กรของคนพิการเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ในส่วนนี้ ผู้ศึกษาขอแนะนำเสนอมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อความสำคัญของผู้นำคนพิการ ภาวะความเป็นผู้นำ และบทบาทของผู้นำคนพิการ บทบาทของผู้นำคนพิการต่อการเมือง บทบาทขององค์กรของคนพิการและ ข้อเสนอแนะ และผู้นำคนพิการรุ่นใหม่ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะหรือภาวะผู้นำของผู้นำคนพิการ องค์กรของคนพิการและการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เพื่อให้สิทธิของคนพิการเป็นจริง ตามลำดับดังต่อไปนี้

๔.๗.๑ ความสำคัญของผู้นำคนพิการ

การที่คนพิการออกมาช่วยคนพิการด้วยกันนั้นผู้ทรงคุณวุฒิต่างเห็นพ้องด้วยความชื่นชมและสนับสนุน ผลงานที่เกิดขึ้นประจักษ์ชัดว่าส่วนสำคัญเกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนของคนพิการ ตั้งนางสาวกัญญา ศิลปอาชา อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ผู้ที่รับฟังเข้าใจและสนับสนุนงานด้านคนพิการอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ให้ความคิดเห็นที่ “...ต้องยอมรับเลยนะคะว่าการยอมรับของสังคมต่อคนพิการทุกวันนี้เกิดขึ้น เพราะว่าคุณภาพการผลักดันของกลุ่มคนพิการเอง คนพิการมีผู้นำที่ดี แล้วก็มีพลังที่เข้มแข็งที่ดีในระดับหนึ่งเลยถึงได้มาวันนี้ได้... เข้มแข็งในมุมของนาง นางจะมองว่าจิตใจเข้มแข็งนะคะ... จิตใจเข้มแข็งก็ผลักดันมาถึงร่างกายแล้วก็ความคิดนะคะ จุดยืนอันแข็งแกร่งที่อยากจะช่วยตัวเองจะทำยังไงให้สังคมยอมรับ... ทุกอย่างมันต้องมาจากใจก่อนมันถึงได้ขับเคลื่อนออกมาเป็นการกระทำทั้งหลายทั้งปวงคะ แต่บางคนอาจจะแสดงออกมาในระดับที่แตกต่างกันนะคะ บางคนอาจจะออกมาทำให้คนมองแบบล้น ๆ เป็นก้าวร้าวอะไรอย่างเนี่ยนะคะ แต่บางคนก็อยู่ในระดับที่พอเหมาะพอควร แต่ทุกคนต้องเริ่มจากใจที่เข้มแข็งของเค้ามาก่อนคะ...”^{๒๗๘} เช่นเดียวกับอดีตผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ผู้คลุกคลีกับคนพิการตั้งแต่ยุคเริ่มรวมตัวจัดตั้งสภาคนพิการฯ “...ต้องขอขอบคุณองค์กรคนพิการและแกนนำรุ่นเก่า ๆ ที่มีอุดมการณ์มั่นคงและเสียสละเสียสละอย่างมาก สมัยก่อนไม่มีเงินซักบาท กลุ่มแกนนำไม่มีเงินจะไปไหนต้องลงขัน จะไปประชุมที่ไหนทีก็ต้องหารค่ารถกัน ทุกคนควักเงินส่วนตัวหมด เพราะฉะนั้นมันเป็นไปด้วยความมุ่งมั่น ทุกคนมุ่งมั่นที่จะไปให้ได้...”^{๒๗๙}

^{๒๗๘} กัญญา ศิลปอาชา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย, เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๗๙} มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานการจัดสัมมนาเชิงวิชาการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างการศึกษาริวิจัยเรื่องขบวนการทางสังคมของคนพิการไทย. หน้า ๒๖.

การออกมาเคลื่อนไหวของคนพิการเป็นจุดแข็ง “...ที่คิดว่าสำคัญมากนะ เพราะว่าคนที่คิดว่าจะพูดแทนคนพิการอย่างไรก็ไม่เข้าใจเท่าเพราะเค้าไม่มีโอกาสมีประสบการณ์ (เป็นคนพิการ) อันที่สองก็คือใครก็ตามที่ทำเรื่องงานคนพิการนี้งานนั้นไม่ใช่ชีวิตเค้า แต่ว่าถ้าคนพิการทำนี่คือชีวิตเค้า ถ้าสมมติว่าถ้ามันไปเจออุปสรรคที่ยากจริง ๆ มีโอกาสที่คนจะหยุด แต่คนพิการมันเป็นชีวิตของเค้า เค้าไม่หยุด... อย่างนี้จำเป็นต้องมี ความกล้าหาญ อะไรที่จะผลัก ถ้าฉันเป็นคนที่ไม่พิการทำงานอยู่ ถ้าพูดไปแล้วมี Effect กับตำแหน่ง เพราะฉันพูดไปแล้วนี่มัน Against ฉันก็ไม่พูด แต่ถ้าคนพิการนี้ เค้าจะพูด เพราะมันคือชีวิตเค้า แล้วยิ่งเค้าเป็นภาคประชาชนเนี่ย ไม่มีเงื่อนไขเรื่องทางตำแหน่งอะไรอย่างนี้ เค้าสามารถที่จะเคลื่อนได้เต็มที่ บางทีมันก็มาเสริมผู้ที่อยู่ในระบบ...”^{๒๘๐} ผู้นำคนพิการได้รับคำชื่นชมที่กว้างขวาง “...เค้า (คนตาบอด) เก่งมากและเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จตั้งแต่ระดับสูงจนมาถึงระดับย่อย คนเล็กคนน้อยอะไรต่าง ๆ เนี่ย...”^{๒๘๑} หรือ ดร.เบญจมา ชลธารันนัท ที่ใกล้ชิดคนพิการอีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “...เมืองไทยนี้มีพอสสมควรและมีมาตลอด เช่น ท่านอาจารย์ณรงค์ คุณต่อพงษ์ มีหลายคนแม้ว่าอาจารย์วิรัช (ศรีตุลาานนท์) จะเจียบ ๆ นะแต่อาจารย์ก็มีความเป็นผู้นำในแง่การศึกษา อาจารย์ก็ทำคุณูปการเยอะ อาจารย์ชลิกา อะไรพวกเนี่ยคะ คนเหล่านี้มีความเป็นผู้นำ บางท่านเป็นผู้นำแบบเจียบ ๆ ไม่ได้ออกมาผลักดันในสังคมมากแต่ก็มีความเป็นผู้นำอยู่ในตัวเราเนี่ยไม่ต้องยหรรคอะเรื่องนี้...อย่างท่านอาจารย์มณฑิรเนี่ย ท่านเป็นคนเก่งมากท่านรอบรู้หลายเรื่อง แล้วท่านก็ศึกษานะคะ ความคิดเยี่ยมมาก อาจารย์วิริยะนี่ก็ด้านกฎหมาย เนี่ยคืออยากเห็นแบบนี้คะ อาจารย์วิริยะก็มาช่วยด้านกฎหมายเป็นหลัก...”^{๒๘๒} และไม่ใช่แค่คนพิการเท่านั้น แต่รวมถึงผู้ปกครองคนพิการที่ออกมาร่วมขับเคลื่อนด้วย “...ดีมากๆ ถ้าพูดถึงผู้ปกครองตัวผู้ปกครองจะเป็นผู้ที่รู้ความบกพร่อง จุดเด่น จุดด้อย และความต้องการของเด็กมากที่สุด เพราะฉะนั้นถ้าผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าไร มันก็จะทำให้การจัดการศึกษา หรือการช่วยเหลือเด็ก มันเป็นไปได้มากเท่านั้น อย่างที่เราทำมาโดยตลอด...”^{๒๘๓} เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิที่สอนคนหูหนวกมาตลอดชีวิตกล่าวว่า “...หนึ่งเขารู้ว่าปัญหาเค้าคืออะไร ที่แท้จริง แก้ได้ตรงจุด

^{๒๘๐} วุชรา รั้วไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๑} ขนิษฐา เทวินทรภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๘๒} เบญจมา ชลธารันนัท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระรามเก้า ๔๑ สวนหลวง กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๘๓} ตารณี อุทัยรัตนกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คนพิการเข้ามาทำเองดี รู้ ตรงจุด สอง เขาก็ได้ควบคุมคุณภาพ ของงาน ไม่ว่าจะงานทางการศึกษา ไม่ว่าจะงานสังคมสงเคราะห์ หรืองานอะไรก็ตาม ในชุมชนเค้าสามารถควบคุมได้ ดีทุกอย่าง...”^{๒๘๔}

๔.๗.๒ ภาวะความเป็นผู้นำและบทบาทของผู้นำคนพิการ

ภาวะความเป็นผู้นำและบทบาทของผู้นำคนพิการส่งผลให้เกิดการบัญญัติถึงสิทธิคนพิการและนำไปสู่การทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ย้อนกลับไปช่วงปี ๒๕๓๔ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ติดตามการเคลื่อนไหวของคนพิการกล่าวถึงบทบาทของผู้นำคนพิการว่า “...ถ้ามาดูบริบท Disability Movement ของเรา พี่คิดว่าเราเพิ่งเป็นช่วงต้น ๆ ของการได้มาซึ่งกฎหมายของคนพิการ หรือถ้าก่อนกฎหมายก่อน ๓๔ ถือว่าการขับเคลื่อนในประเทศไทยยังไม่เต็มรูปแบบ พี่คิดว่างั้นนะ ๑๐ ปี ก่อน ๓๔ คือเป็นช่วงแบบเป็นกลุ่มเป็นบุคคลที่ขับเคลื่อนกัน แล้วใช้กระแสนอกประเทศมากกว่า แต่พอเป็น ๓๔ เรามีกฎหมายปั๊บ มันเป็นการขับเคลื่อนในบ้านเราเป็น Disability Movement ของไทย แต่เป็นช่วงเริ่มต้น ช่วงเริ่มต้นความหมายของพี่ก็คือว่า Leader เราน้อย มีไม่กี่คนเห็น ๆ กันนะ ถ้าตอนนั้นพี่จะเห็นว่าคุณต่อพงษ์ คือ Leader นะ อาจารย์ณรงค์ คุณต่อพงษ์นะคือ Leader ทางการเคลื่อนไหวว่า งั้นเถอะ แต่ว่าทางสายของดาบอด คือ อาจารย์วิริยะ ตอนนั้นอาจารย์ไม่ได้แบบนี้ อาจารย์เคลื่อนไหวแบบนักวิชาการเป็นแบบ Support...”^{๒๘๕} บทบาทเหล่านี้มาจากวุฒิภาวะและความเป็นผู้นำของผู้นำคนพิการ “...ผู้นำคนพิการมีภาวะผู้นำไปในทางที่จะทำให้เห็นว่าถูกต้องตามหลักการนะ หลักการที่ทำให้คนพิการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของสังคมนั่นก็คือว่า ต้องเน้นเรื่องสิทธิ พยายามเน้นเรื่องสิทธิ สร้างความรับรู้ความตระหนักรู้ว่า เรื่องสิทธินี้สำคัญนะแล้วก็อ้างอิงในระดับสากล UNESCO ว่าอย่างนี้ UN ว่าอย่างนี้ การศึกษาสำหรับปวงชนว่าอย่างนี้ จากนั้นก็มีลูกรับมาว่า เอ้า บ้านเราได้รียังบ้านเรา Real รียัง เป็นจริงรียัง นี่ก็คือการทำงานมีขั้นตอน มีการรองรับที่ดี เพราะฉะนั้นคนพิการก็เลยกระจายตัวเข้าไปสร้างความตระหนัก ทั้งการศึกษา ทั้งการแพทย์อะไร มันต้องทำให้ Visible ทำให้มองเห็นแล้วให้เกิดความเอื้ออาทรกัน อ้างสิทธิของเรา เรามุ่งไปที่ตรงนั้น เราไม่ใช่ว่า เอาสิทธิฉันมา เอาสิทธิฉันมา คือการเอาหลักสากลมาประยุกต์กับหลักของสังคมไทย... ผู้นำของเราในปัจจุบันนี้ ต้องชื่นชมว่าเค้าทำงานก้าวหน้ามากในทีมงานนั้น ในทีมของผู้นำคนพิการเป็นผู้ที่มีความรู้ เป็นผู้ที่ประสานประโยชน์ที่ดี เป็นผู้ที่มีธรรมาจริยธรรม คือมีความรู้แล้วก็มีช่องทาง รู้แล้วต้องฉลาดด้วย ฉลาดเลือกว่าทรัพยากรเค้าอยู่ที่ไหนยังไง แล้วตัวเค้าเองต้องโปร่งใส พอสมควรที่จะสร้างความเชื่อมั่น แล้วรู้วิธีการแทนที่จะพูดบาว ๆ แต่เค้ารู้ว่าอย่างอาจารย์วิริยะ

^{๒๘๔} มลิวลีย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๘๕} วุชรา ธีวไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

ท่านจะรู้ว่าเมืองไทยนี้ปกครองกันด้วยกฎหมาย ถ้าไม่มีกฎหมายงบประมาณก็ไม่ดี ดังนั้นทีมของท่าน ทีมผู้นำคนพิการก็จะมุ่งว่าเอาโครงสร้างก่อน เอาโครงสร้างให้มีเกี่ยวกับคนพิการก่อน เอาเข้าไปแทรก ให้อยู่ในรัฐบาลให้เข้าไปอยู่ในนโยบายให้ได้ เมื่อมีนโยบายโดยทางกฎหมายก็ดี โดยของรัฐก็ตามให้มี คำนี้อยู่ เดียวก็จะมาแล้วการกระจายทรัพยากรก็จะเกิดขึ้น ตอนแรก ๆ มาเห็นใครเค้าเคารพคนพิการ มั้ย ไม่มี แต่โดยกลยุทธ์กลวิธีในการแทรกตัวเข้าไปในวงการรัฐบาลต่าง ๆ ในหน่วยนโยบาย ในองค์กร ของทางกฎหมาย เมื่อมีจุดที่เราจะเกาะเกี่ยวได้ จากนั้นก็ขยายโอกาสได้ แต่ก่อนใครจะเอาคนพิการ มาเป็นที่ปรึกษาไม่มี เพราะว่าเป็นคนที่เค้าจะต้องให้ความสงเคราะห์ ต้องดูแล เดียวนี้เป็นไง ต้องฟัง เสียงคนพิการ เพราะมีคำว่าต้องมีส่วนร่วมของคนพิการเข้าไปอยู่ นั่นคือทีมงานของผู้นำคนพิการในยุค นี้ได้ใส่คำนั้นลงไป เพราะว่าเค้ารู้เค้าเข้าใจระบบโครงสร้าง...”^{๒๘๖}

นอกจากนั้นการแสดงบทบาทของผู้นำคนพิการได้รับการยอมรับจากผู้ทรงคุณวุฒิ “...เหมือนบ้านเราจะคุ้นเคยกับความพิการทางร่างกาย คือ ความพิการที่มันเด่นชัด ถ้าตัวเขาออกมา นำเองมันเห็นผลกระทบที่ชัดเจนมากกว่า เรามองแล้วมันได้รับความเชื่อถือ มันเป็นตัวแปรของ ความสำเร็จ มันเป็นการที่ลุกขึ้นมาต่อสู้ด้วยตัวของเขาเอง เหมือนพี่สอนนิสิตพี่ก็ให้เค้าดูวิดีโอที่มี อาจารย์วิริยะ ที่มีบุคคลเหล่านี้เข้ามา ทั้งหู ทั้งตา ทั้งร่างกาย เหมือนกับเขาลุกขึ้นมาต่อสู้ ไม่ใช่เพื่อ ตัวเขาเองแต่เพื่อส่วนรวม มันก็เลยทำให้มองเห็น คำว่าผู้นำ นำได้ตั้งแต่การสร้างแรงบันดาลใจ ผู้นำ ทางความคิด หรือผู้นำในลักษณะของ Motivations ที่ให้เห็นถึงความสำเร็จ มันชัดเจน...”^{๒๘๗}

ด้านแพทย์สาขาวิชาการมองบทบาทของผู้นำคนพิการที่เข้ามาขับเคลื่อนสิทธิว่า “...พี่มองว่าคนพิการ เค้าเข้ามาในฐานะที่เป็นพลเมือง ไม่ใช่ในฐานะผู้ป่วยอะไรอย่างนี้นะ เค้าเข้ามา Voice เข้ามาพูด เข้า มาขับเคลื่อน มันก็เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ เครื่องมือแรก เครื่องมือสำคัญ พี่คิดว่าเครือข่ายคนพิการใช้ เครื่องมือกฎหมาย เครื่องมือถัดมาคือการใช้เครื่องมือมวลชน คือมวลชนของพี่หมายความว่าเค้า พยายามทำ Identify องค์กรแม่ ทำ Structure คือทำให้คนพิการเป็น Majority ถ้าสมมติว่าเราปล่อยให้ คนพิการต่างคนต่างอยู่ก็เป็น Minority ช่องว่างระหว่างผู้นำกับมวลชนมันมาเสริมกันไม่ได้เลย การ เรียนรู้ก็ไม่สามารถส่งผ่านกันได้ เทคนิคของการเสนอหรือการเคลื่อนที่คิดว่าใช้สองเครื่องมือคือ เครื่องมือที่เป็นกระแสโลกกับเครื่องมือที่เป็นมวลชน เพิ่งมาหลังจากนั้นอีกนิดที่เราเริ่มที่จะใช้ แบบเรียนรู้แล้วใช้ข้อมูลเพิ่มขึ้น แต่การใช้ข้อมูลจนถึงทุกวันนี้เราก็กังไม่หนักแน่นกับการใช้ข้อมูลมาก นัก เพราะว่าเรายังใช้ Politic คู่กันเยอะ ซึ่งอันนี้มันก็อาจจะเป็นสองทางไม่ใช่เป็นทางด้านคนพิการ

^{๒๘๖} มลิวลีย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ทีมวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๘๗} ตาธณี อุทัยรัตนกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ทีมวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เอง ทางด้านนโยบายบางที่มันก็สอนให้เราต้องเลือกใช้แบบนี้ เพราะผู้บริหารส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ Based on Evident คำก็ Based on การเมือง การเมืองก็คือมวลชน... ซึ่งอันนี้ที่มองว่ามันเป็นขบวนการที่ภาคประชาชนพยายามที่จะมาทำให้สิทธิมันปรากฏขึ้นเป็นกฎหมาย และการที่จะทำให้สิทธิมันไปสู่ความเป็นจริงเนี่ย คำก็ทำโดยวิธี Lobby เรียกร้อง เป็นหลักนะ แล้วก็ถ้าอันไหนใช้วิชาการได้ก็จะเสริมเข้ามา...”^{๒๘๘}

อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิที่คลุกคลีกับผู้นำคนพิการมาอย่างยาวนานและสนับสนุนงานด้านคนพิการอย่างเต็มที่ ได้เสนอข้อคิดเห็นที่ควรค่าแก่การไตร่ตรองหลายประการ เช่น คนพิการไม่ควรเรียกร้องเกินไปและไม่มุ่งประโยชน์เฉพาะกลุ่มเฉพาะตน “...ต้องไม่คือตั้งในการเรียกร้องสิทธิคือต้องมีเคล็ดลับในการผ่อน การให้เค้าเห็นคุณค่า แล้วก็ให้เค้าเห็นสิทธิ อันนี้ว่ามันเริ่มจากตัวเองมันก็จะเกิดเอง มันก็จะเกิดขึ้นเองอย่างการยอมรับจากความจริงใจ แต่ไม่ใช่จำใจที่จะยอมรับ (ตามข้อเรียกร้อง)... เราต้องยอมรับนะว่าคนพิการส่วนใหญ่ในประเทศไทยเนี่ยมาจากความยากจน มาจากความยากไร้ไข่ม้อยกะ แล้วคนก็มักจะสนใจ คือ ๘๐ เปอร์เซ็นต์มาจากความยากจน มาจากความยากไร้แล้วภาพที่ปรากฏเห็นก็ยังคงเป็นภาพที่ลำเค็ญ ทрудโทรมแล้วก็บ้านช่องไม่มีอยู่ แล้วก็ถูกปล่อยปละละเลยไข่ม้อยกะ เพราะฉะนั้นกลุ่มแกนนำเนี่ยไม่ใช่ส่วนตัวเองเด่น แต่ต้องระลึกถึงการรวมกลุ่มแล้วก็เข้าไปช่วยเหลือเพื่อผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสให้เค้าเข้าถึงสิทธิสวัสดิการสังคม สิทธิความเสมอภาคตามสิทธิตามกฎหมายกำหนด แต่ก็ยังมีผู้นำหลายคนนะที่ยังไปใช้ความยากไร้และความด้อยโอกาส ความไม่รู้ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเนี่ยไปทำประโยชน์ให้กับตนเอง เช่น โควต้าลอตเตอรี่อะไรต่าง ๆ เหล่านี้มันก็ยังมิใช่ไข่ม้อยกะ มันก็เลยทำให้เกิดภาพอันนี้ขึ้นมา เพราะฉะนั้นผู้นำคนพิการที่จะทำให้สังคมยอมรับ ต้องทำเพื่อส่วนรวมไข่ม้อยกะ ทำเพื่อส่วนรวมในความพิการแต่ละประเภท ให้สังคมประจักษ์ถึงศักยภาพแล้วก็ความสามารถแล้วก็การเอื้ออาทร แล้วก็การแบ่งปันที่แท้จริง แต่มันยังมีหลายคนที่ผ่านมาแย่งแย่ง ยังมีความแฝงอยู่... พวกที่เค้ามาจากหน่วยงานผู้แทนต่าง ๆ เค้าก็มองแบบไม่ค่อยเคารพเท่าที่ควรนะ บางทีเรียกร้องมากเกินไป อย่างประเภทความพิการคือเก่งจนเคยชิน แล้วก็พูดเก่งมากจนเคยชิน พูดดัง ๆ จนเคยชิน แล้วก็พูดเพื่อตัวเองมากจนเกินไป...”^{๒๘๙} การเรียกร้องของคนพิการควรอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงไม่อดุมคติจนเกินไป “...กลุ่มผู้ปกครองจำนวนหนึ่งจะยึดลูกเป็นหลักด้วยความวิตกกังวล ด้วยความอะไรต่ออะไร เพราะฉะนั้นการเรียกร้องของเขามันไม่สมเหตุผล... พอลุกขึ้นมาเรียกร้องเพื่อสิทธิของลูกในลักษณะที่ไม่ดูบริบท มันก็จะทำให้ถูกต่อต้านในสังคม

^{๒๘๘} วัชรภา รวีไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๘๙} ชนิษฐา เทวินทรภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เพราะฉะนั้นจริง ๆ แล้ว ผู้ปกครองต้องรู้จักสิทธิของตนเอง เราต้อง Empower ผู้ปกครองให้รู้สิทธิของตน ให้รู้ว่าเราจะเรียกร้องที่พอเหมาะพอควรอย่างไร สิ่งเหล่านี้มันต้องมีคนที่เป็นแกน สร้างเครือข่ายให้ผู้ปกครอง...”^{๒๙๐} ควรให้เกียรตินักวิชาชีพหรือเพื่อนร่วมงาน มีความมุ่งมั่นไม่ก้าวร้าว (Assertive not Aggressive) ข้อคิดเห็นในลักษณะเฉพาะที่คนพิการแสดงออกโดยไม่คำนึงถึงนักวิชาชีพหรือบทบาทหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เป็นข้อห่วงใยของผู้ทรงคุณวุฒิเช่นกัน “...คุณอย่าคิดว่าคุณเป็นคนพิการแล้วคุณจะรู้ทุกอย่าง ไม่ใช่เราเป็นคนไทย เราพูดไทยได้เราก็เป็นครูได้ มันมีวิชาชีพของเค้า คุณต้องให้เกียรติผู้ร่วมงาน ให้เกียรตินักวิชาชีพ เขาด้วย ถ้าไม่อย่างงั้นไม่มีใครเค้าทำงานด้วยกับคุณหรือคุณทำงานคนเดียวไม่ได้ คนพิการที่รู้จักใช้คนให้เป็นประโยชน์รู้ว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ... แล้วแต่ว่าบทบาทของแต่ละคนว่าที่เขาทำมา ว่าถ้าคุณเป็นคนตรงไปตรงมา อันนี้ใช้ไม่ได้ อันนี้ใช้ได้ คุณก็พูดได้แต่ไม่มีอะไรดีขึ้นมา นอกจากพวก ผอ.ต่าง ๆ ก็ถอยหนีจากสมาคม เพราะว่าเค้าพูดไม่ไว้หน้าใคร บ้านเราบอกแกล้งก็ทำไป วันหลังเราอย่าให้สมาคมนี้มาอยู่กับเรานะ เพราะว่าเมืองไทยนี้เราต้องให้เกียรติกัน เราพูดกับคนดี ๆ เรามีสแต่ดี เรามีสแต่ได้...”

ด้านผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่งกล่าวว่า “...คนพิการก็เหมือนคนทั่วไป มีทั้งเจตคติบวกและลบ แล้วบางทีก็ปักใจจากคำบอกเล่า อย่างวันนี้ที่เข้าประชุมที่พยายามพูดเสมอว่าการที่จะกล่าวหาใครมันต้องดูหลักฐาน พี่ไม่สนใจว่าคุณไปได้ยินอะไรมา แต่พี่ดูจากหลักฐาน... การที่จะมีความจริงใจต่อกัน พี่ก็บอจารย์วิริยะไม่มีใครยอมใครเลย ตีกันตายในที่ประชุม แต่พอจบจากนั้นก็จบ เป็นเพื่อนกัน เรามีสความจริงใจต่อกัน คนพิการต้องฝึกให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นคนต่างความสามารถหรือประเภทเดียวกัน มันต้องฝึกว่าเราจะกันเรื่องงาน อย่างพี่ก็บอจารย์มณฑิรก็ยังมีไม่ตรีจิตต่อกัน เราต้องจริงใจ ไม่งั้นก็จะเกิดการนิทาว่าร้าย เราควรมีสปฏิสัมพันธ์ต่อกันในเชิงบวกแต่ต้องไม่ยอมให้เขาบู๊บู๊ยำ ต้องไม่ยอม แล้วบางทีคนพิการเขาเล่นการเมือง ที่พี่ไม่ถูกใจเนี่ยนะคะ... ต้องมีหลักการเป็นหลัก ถ้าโอนอ่อนผ่อนตามเห็นว่าเขามีอำนาจ มันไม่ได้ อะไรควรค้ำก็ต้องค้ำ...”^{๒๙๑} ข้อสังเกตเรื่องบทบาทของผู้นำที่ยอมโอนอ่อนผ่อนตามคนมีอำนาจมากเกินไป ได้รับการเสริมจากผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่งว่า “...ทุกอย่างมันต้องมีมาตรฐานแล้วมันต้องมีการ Apply ใช้ไหมคะ UN ก็ให้ทำรายงานตาม CRPD รายงานมันจะเป็นตัวสะท้อนว่าจากอนุสัญญาที่คุณไปทำอะไรบ้าง แล้วก็ป็นแนวคิดที่ดีอีกที่ให้เอกชนให้ภาคคนพิการทำรายงานคู่ขนาน แต่ของไทยเนี่ย รัฐบาลทำ คู่ขนานก็ทำ แต่รัฐบาลกับคู่ขนานก็มาทำด้วยกัน เป็นพวกเดียวกัน แล้วก็มีความประนีประนอมมาก โดยรวมเลยงานผู้นำคน

^{๒๙๐} ดารณี อุทัยรัตนกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ทีมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๙๑} เบลญา ชลธารนนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระรามเก้า ๔๑ สวนหลวง กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

พิการเนี่ยคือเราประนีประนอม สมยอม คล้อยตาม หยวนกันเยอะ เยอะเกินไป ที่พูดว่าเยอะเกินไป นี่เพราะอะไร เพราะบางทีมันมีบางประเด็นไม่เห็นด้วย หยวน ๆ ตามเขาไปก่อนเดี๋ยวคราวหน้าค่อยแก้ ... เพราะอะไร เพราะถ้าเราไปยืนยันแบบนี้ถ้าเราไม่ยอมนะ คุณก็ทำอะไรไม่ได้เพราะข้าราชการเขา ร่วมมือ หรือข้าราชการคิดว่าทำได้แต่คนพิการเขาไม่เอา เดี่ยวก็มีอุปสรรค เดี่ยวยื่นไปตรงนี้ ผ่าน กระทรวงไป เดี่ยวอาจารย์มณฑลเชียรแกก็ไปโวยวายกับ สนช.อีก เพราะมันอยู่กันไม่กี่คนอยู่กันตรงนี้ ... ๒๕๒

การกล่าวถึงผู้นำเหล่านี้ไม่ได้หมายถึงนายกสมาคมหรือประธานสภา เท่านั้น แต่ หมายถึงคนพิการหรือผู้ปกครองคนพิการระดับแกนนำทั่วประเทศทุกองค์กร ที่สำคัญอีกประการ หนึ่ง นักวิชาการด้านคนพิการมีมุมมองในเชิงของความผู้แทนของผู้นำคนพิการที่น่าสนใจว่าในแง่ของ ความเป็นผู้แทนและประเด็นการขับเคลื่อน ผู้นำควรคำนึงถึงเสียงของคนพิการคนเล็กคนน้อยที่เค้า ควรได้รับโอกาสด้วยเช่นกัน การทำงานของผู้นำจะเป็นประเด็นอะไรที่เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ ผู้นำต้องคำนึงถึงเรื่องนี้ให้มาก คนส่วนใหญ่ต้องการมีอาชีพทำมาหากินเลี้ยงตนเองได้ ผู้นำได้เป็น ตัวแทนในเรื่องนี้หรือไปทำเรื่องอื่นที่คนส่วนใหญ่ไม่ต้องการ เป็นสิ่งที่ผู้นำควรคิดคำนึงถึงความเป็น Representative ให้ชัดเจน^{๒๕๓} ที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความห่วงใยและ เสนอแนะให้ผู้นำคนพิการควรจะต้องมีคือความเป็นมืออาชีพในการทำงาน “...คือไม่ยากให้เป็นแค่ พ่อแม่หรือคนพิการแล้วมาช่วยงาน แล้วก็ทำมาแต่มันไม่มีอะไรรองรับ ให้คนเรียกได้ว่าโอ... คนนี้แน่ จจริง แล้วก็มีความรู้แน่น อะไรแบบนี้ละคะ อย่างสมมติว่าของอาจารย์ อาจารย์ทำเรื่องอาชีพมาตลอด พี่ถือว่าการมีประสบการณ์กับการทำงานเนี่ยมีคุณค่ามาก แต่มันมีหลักการ เรื่องของการ Vocational Rehabilitation สำหรับคนร่างกายพิการหรือสำหรับคนพิการโดยทั่วไป เพราะฉะนั้นเราจะต้องเติม ตรงส่วนนั้น ถ้ามี Course Online อะไรแบบนี้ เราต้องแสดงศักยภาพ เราจะบอกว่าเรามี ประสบการณ์มาแล้ว ๓๐ ปี แต่เราไม่มีตรงนี้มายืนยัน พี่ว่าตรงนี้เรายังขาดอยู่ ความเป็นผู้นำของเรา เนี่ยจริง ๆ แล้วพี่รับได้หมด อย่างคุณศุภชัชพีที่รู้เลยเรื่องการกีฬาทำารู้เรื่องเยอะ แต่มันไม่ Certified พี่จึงอยากเสนอว่า คนพิการเดี่ยวนี Course Online เยอะมาก ถ้าเราจะส่งเสริมความเข้มแข็งนะ เรา ไม่ต้องไปล้มมันกันบ่อยก็ได้นะ เราเอาเงินส่วนนี้ซื้อ Course Online ให้อาจารย์เหล่านี้หรือให้ผู้นำ

^{๒๕๒} พวงแก้ว กิจธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สวนสามพราน โรสการ์เด็นท์, เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๕๓} ทวี เชื้อสุวรรณทวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ของเราเนี่ยได้เรียนรู้...”^{๒๙๔} เรื่องความเข้มแข็งมีข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิที่สะท้อนความเป็นผู้นำ และบทบาทของผู้นำได้น่าสนใจว่า “...ไม่เห็นมีใครคิดถึงยุทธศาสตร์ ไม่เห็นมีใครลงมือทำแผน มีแต่ ว่าถ้าราชการเป็นหลักใช้ไหมคะแล้วคนพิการไปมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมนั้นจำกัดอยู่ในกรอบของ ความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่ ไม่ค่อยจะได้เตรียมประเด็นที่เป็นเหตุเป็นผลที่เป็นของประโยชน์โดยรวมเข้าไป นำเสนอ จะนำเสนอในเรื่องของตัวเองและกลุ่มของตัวเอง เป็นปัญหาเฉพาะหน้า มันจึงมองไม่เห็นผู้นำ ของคนพิการชัดเจน ถ้าจะมองเห็นชัดเจนมันต้องนำความคิดของเราไปฉายภาพไว้ก่อน อีก ๑๐ ปีเนี่ย เราเห็นภาพคนพิการที่ยืนอยู่ตรงนั้นจะเป็นอย่างไรต้องเห็นภาพตรงนั้นชัดก่อน จะได้เห็นว่าจากนี้ไป จะเป็นอย่างไร เรามองแต่ปัญหาเฉพาะหน้า แล้วทุกอย่างที่ทำอยู่ตอนนี้มันเฉพาะหน้าเพราะเราไม่เคย มารวมกันแล้วคิดถึงว่าวันข้างหน้าเราต้องการอะไรในอีก ๓ ปีแผน ๕ ปีเนี่ย ผ่านมาตั้งสามสี่แผนแล้ว เนี่ยเราเห็นคนพิการที่ยืนอยู่ตรงนั้นนะ ผู้นำต้องมีจินตนาการ จินตนาการจะใกล้เคียงกับความจริง มากที่สุดก็ขึ้นอยู่กับการใ้รู้ เรียนรู้ มีข้อมูล สมัยนี้ต้องบอกว่ามีข้อมูลข่าวสารเยอะ ๆ แล้วถึงมา กรองแล้วถึงจะมีจินตนาการที่บรรเจิดนะคะ...”^{๒๙๕}

ด้านนางสุนีย์ สายสุพัฒน์ผล ผู้ทรงคุณวุฒิ อดีตผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้กล่าวถึงผู้นำและฝากแง่คิดไว้ว่า “...ผู้นำก็คือมีความเป็นผู้นำ มีความรู้อันนี้ชัดเจนนะคะ ผู้นำมีความเสียสละ มีอุดมการณ์ มุ่งมั่น จะต้องประสานได้ บางคนไปที่ ไหนประสานเหมือนกันแต่ประสานงา เพราะฉะนั้นเรื่องมนุษยสัมพันธ์ก็เป็นสิ่งสำคัญ ที่เราไปประสาน กับราชการ การทำความเข้าใจเป็นสิ่งสำคัญนะคะว่าเราต้องการอะไร อะไรที่เป็นสิ่งสำคัญกับพี่น้อง ของเราแต่ว่ามันยังไม่มีเนี่ยขอให้ทางราชการได้จัดให้เนคะ อย่าไปชนเป็นอันขาดพอเขาหันหลังให้ปุ๊บ จบเลย เราจะได้ทำอะไรเลย เพราะฉะนั้นมันก็จะต้องมีเทคนิคหลาย ๆ อย่างนะคะ ในเรื่องของผู้นำ ใน เรื่องของการขับเคลื่อนต้องชัดเจน คุณจะขับเคลื่อนเรื่องอะไร อันแรกขับเคลื่อนเรื่องกฎหมาย เมื่อ กฎหมายได้มาแล้วต่อไปเรื่องอะไร สิ่งอำนวยความสะดวก ก็ต้องเล่น ทุกหน่วยงานก็ต้องเล่น กระทรวง พม. เล่น กระทรวงคมนาคม เล่น ต้องมีคนพิการเข้าไปมีส่วนร่วม ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมทุกจุดนะคะ เพื่อที่จะเข้าไปเป็นปากเป็นเสียง เป็นผู้แทนแต่การพูดต้องพูดด้วยหลักการ เออะอะไววายเขาก็ไม่เอา เหมือนกัน พูดด้วยความรู้ แล้วก็ให้เขาเข้าใจแล้วที่สุดเราก็จะได้สิทธินั้น การมีส่วนร่วมในประเด็นที่จะ ขับเคลื่อน สมัยก่อนเนื่องจากองค์กรหรือกลุ่มคนพิการมีจำนวนไม่มาก เพราะฉะนั้นการถ่ายทอดมัน จะชัด ทุกคนต้องมุ่งจุดนี้เนะ มุ่งเรื่องกฎหมายเนะ มุ่งเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก มุ่งเรื่องการศึกษา

^{๒๙๔} เบลูจา ชลธารันนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระราม ๕ ถนน ๔๑ สวนหลวง กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๒๙๕} พวงแก้ว กิจธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สวนสามพราน โรสการ์เด็นท์, เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ต้องพูดในเรื่องเดียวกันนะ ไม่ใช่ว่าคนนี้กำลังพูดเรื่องการศึกษา อีกคนก็จะพูดถึงเรื่องก๊วยมเอาแต่เงินก๊วยม กู้ช้า กู้เร็ว อะไรอย่างเนี่ย มันก็จะแตก มันก็ไม่ใช่หนึ่งเดียว พลังก็จะอ่อนลง... ”^{๒๙๖}

อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่งได้แสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาว่า “...คนพิการไทยถือว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำให้ลัทธิเข้าไปสู่ความเป็นจริงค่อนข้างมาก และมีความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง แต่ว่าในเรื่องของการเมืองระหว่างประเภทความพิการ มันทำให้สังคมเรียนรู้ว่าคุณก็ไม่ใช่ธรรมกับคนพิการด้วยกันเอง ถ้าเราบอกว่าสังคมต้องเป็นธรรมกับทุกคนที่แตกต่าง แต่ว่าในท่ามกลางคนพิการเองก็อาจจะไม่เป็นธรรมกับคนพิการด้วยกันเอง ก็ระหว่างประเภทความพิการ ความเป็นธรรมไม่ได้หมายความว่าถ้าสมาคมหนึ่งได้ลิบล้านไม่ได้หมายความว่าสมาคมอื่นจะต้องได้ลิบล้านเท่ากัน ไม่ใช่อย่างนั้นนะคะ แต่เวลาเรา Raise อะไรในเชิงนโยบายก็ต้องไม่ลืมกัน เราต้องฟังกัน...”^{๒๙๗}

๔.๗.๓ บทบาทของผู้นำคนพิการต่อการเมือง

ในยุคที่ประชาชนมีความใกล้ชิดกับการเมืองหลังรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ปี ๒๕๔๐ ผู้นำคนพิการเข้าไปมีส่วนร่วมขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับฝ่ายการเมืองค่อนข้างเด่นชัดแต่ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนมากมีความคิดเห็นว่าผู้นำคนพิการควรมีบทบาทในทางการเมืองแต่ควรมีระยะห่างกับการเมืองพอสมควร บทบาทที่ตั้งแต่การใช้ประโยชน์จากการเมืองจนถึงการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในทางการเมือง “...ควรรักษาระยะห่างกับการเมือง คุณอย่าแสดงว่าคุณเป็นพรรคไหนเชียวนะ เพราะว่าถึงแม้ต่อไปนะแม้ว่าคุณมีพรรคที่คุณชื่นชอบอยู่ในใจ... เรา Integrated ในสังคมอยู่แล้ว คนพิการเป็นสมาชิกอยู่ทุกพรรคอยู่แล้ว แล้วเรื่องอะไรเราจะไปสังกัดพรรคนี้อยู่พรรคเดียว แล้วพรรคอื่นมันมีทรัพยากรอื่น ๆ ที่พรรคนี้ไม่มี ดูอาจารย์วิริยะฯ มีช่องทางที่เข้าไปในเรื่องกฎหมายแต่อาจารย์ก็ถอยออกมา เรามีคนที่ใกล้ชิดพรรคการเมืองแต่เขาก็วางตัวระยะห่าง เขาก็ต้องวางตัวถอยออกมา เรามุ่งแต่เรื่องผลประโยชน์ของคนพิการ แต่ไม่ได้มุ่งที่จะไปเป็นรัฐมนตรี คุณจะเป็นพรรคไหนก็ตาม เราต้องการให้เพื่อนมนุษย์ของเราที่ยังด้อยโอกาส ด้อยสิทธิ ให้มีสิทธิ วิธีการไหนก็ได้แต่ไม่ใช่คนตลบตะแลงนะ หลักการเราต้องยึดให้มั่น ถ้าคุณมีหลักการดี มีจริยธรรม คุณก็ไปได้แต่คุณต้องห่าง ๆ...”^{๒๙๘} เช่นเดียวกับคุณหมอวิชา รุ่งไพบูลย์ ผู้ที่เคยเป็นบรรณาธิการจดหมายข่าวการเมืองเรื่อง

^{๒๙๖} มุลินธิพระมหาเถรเพื่อการพัฒนาคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานการจัดสัมมนาเชิงวิชาการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างการศึกษาวิจัยเรื่องขบวนการทางสังคมของคนพิการไทย. หน้า ๒๘.

^{๒๙๗} วิชา รุ่งไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๒๙๘} มลิวลีย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

คนพิการ ร่วมกับอาจารย์พวงแก้ว กิจกรรม ในช่วงปี ๒๕๕๐ – ๒๕๕๑ ที่มีความคิดเห็นว่า “...ถ้าเป็น Advocate เราต้องไม่เลือกข้าง ใครขึ้นมาก็ต้อง Educate คนนั้น” จริง ๆ พี่ก็ได้ยินคนพิการเค้าก็ คิดทำนองนี้เหมือนกันนะ คือถ้าเมื่อไหร่เราไปผูกติดกับใครแล้ว เค้าเป็นการเมืองที่ไม่ได้กุมอำนาจ ช่วง นั้นจะเป็นช่วงว่างของเราใช่ไหม หรือช่วงขาลง ซึ่งการพัฒนาจะไม่ต่อเนื่อง แล้วเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องของ ฝ่ายใดฝ่ายเดียว เป็นเรื่องของสาธารณะ ดังนั้นเราก็ไม่ควรเอาเรื่องนี้ไปผูกกับใคร เพราะถ้าผูกกับใคร อีกข้างหนึ่งขึ้นมาก็ไม่ทำ เดี่ยวจะไปทำคะแนนให้อีกข้างหนึ่ง...”^{๒๙๙} ผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่งสนับสนุน ความคิดเห็นในทำนองเดียวกันว่า “...องค์กรคนพิการต้องสร้างองค์กรตัวเองให้เข้มแข็ง แล้วมันมี Impact กับสังคม พี่ว่ามันจะ Educate ได้ดีกว่าการเข้าไปอยู่ในตรงนั้น ถ้าเรามีองค์กรของเราที่ เข้มแข็ง ข้อเรียกร้องหรือข้อเสนอมันก็จะพลังมากยิ่งขึ้น อย่างสมาคมต่าง ๆ ของอเมริกา เขา ติดตามในกฎหมายทุกฉบับที่จะมีผลกระทบ อย่างพี่เป็นสมาชิกสมาคมนักจิตวิทยาโรงเรียนของ อเมริกา รัฐ Issue อะไรในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เขาจะเข้าไปมีปากมีเสียง เขาจะเข้าไปมี Impact เช่น แม้กระทั่งพอ Trump (Donald Trump ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา) ขึ้นมา มันพลิก เลย มันก่อให้เกิดความขัดแย้ง องค์กรนี้เข้าไป Work ทันทีเลยนะ เขามีจุดยืนที่เข้าไปเสนอว่าครูใน โรงเรียนต้อง Work กับเด็กอย่างไร พ่อแม่ Work อย่างไรในความขัดแย้งตรงนี้ พอมันมีองค์กรที่มันมี บทบาทที่ชัดเจน เวลามันต่อสู้ มันก็มี Impact ที่ชัดเจนมากขึ้น พี่คิดว่าการรวมตัวของคนพิการมัน ต้องเข้มแข็ง มันจะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม...”^{๓๐๐}

ด้านอดีตข้าราชการผู้ผลักดันเรื่องสิทธิคนพิการในยุคบุกเบิกและมีประสบการณ์ใน การทำงานกับภาคการเมืองในแง่การผลักดันนโยบายต่าง ๆ เห็นว่าการเข้าไปมีบทบาททางการเมือง เป็นเรื่องสำคัญ แต่ต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วน “...นักการเมืองสำคัญมาก (การจะเข้าไปเกี่ยวข้อง) มัน ต้องดูทิศทางนะคะ ดูทิศทางว่าพรรคไหนที่มีคนที่จะเข้าใจ ต้องมีช่องทางและโอกาส เพราะฉะนั้นการ เข้าไปมีบทบาทหรือตำแหน่งต่าง ๆ ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีที่ เป็นสิ่งที่สำคัญมาก สำคัญที่สุด ไม่ใช่สิ่งที่ดี อย่างเดียว... แต่ผู้นำต้องมีความรู้ระนะคะ มีการเตรียมความพร้อม มีศักยภาพให้ยอมรับนับถือแล้วก็เมื่อ มีโอกาสแล้ว การเรียกร้องอย่าปล่อยให้เรียกร้องประเภทความพิการใดประเภทหนึ่ง แต่ว่าต้อง เรียกร้องสิทธิเสมอภาคโดยรวมของความพิการทุกประเภทนะคะ แล้วก็ต้องชี้แจงให้ทำความเข้าใจ ว่าสิทธิและความเสมอภาคในทางสากล ถ้าประเทศเราก้าวไปสู่ความเป็นสากลสิ่งเหล่านี้เค้าก็ถือว่า เรื่องคนพิการเป็นเรื่องที่พิสูจน์ให้สังคมประจักษ์ว่าประเทศไทยมีความเป็นสากลในเรื่องของสิทธิ

^{๒๙๙} วุฒิชัย รุ่งไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐๐} ดารณี อุทัยรัตนกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

มนุษย์ชนที่แสดงถึงความเจริญแล้ว จิตใจที่เป็นธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญ...”^{๓๐๑} เช่นเดียวกับอดีตนักการเมืองซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเข้าใจและสนับสนุนงานด้านคนพิการเป็นอย่างดี มีความคิดเห็นว่าจะคนพิการหรือไม่พิการก็ไม่แตกต่างกัน “...ถ้ามองในแง่ของคนพิการก่อน แนนอนในแง่ของประเทศชาติ คำก็ต้องมีนโยบายที่ดี คนพิการก็ต้องมองภาพรวมด้วย อย่างในส่วนของว่าคนพิการก็ต้องดูก่อนว่าพรรคการเมืองมีนโยบายต่อคนพิการอย่างไรนะคะ แล้วพอได้เป็นรัฐบาลได้ตอบโจทย์ได้กระทำตามนโยบายที่มีให้มั้ย ถ้าคำทำเราก็เป็นกำลังใจ เราก็ชื่นชมยินดี แต่ถ้าไม่ได้ทำ บทบาทขององค์กรคนพิการนั้นก็จะต้องเรียกร้องคุณธรรม ถ้าไม่มีนโยบายคนพวกเนี้ยก็เรียกร้องให้มีนโยบายนะคะ ถ้ามีนโยบายแล้วคุณไม่ทำตามก็ต้องเรียกร้องให้คุณทำตามสัญญาประชาคมที่คุณบอกไว้คะ... (ถ้าคนพิการจะเข้าวงการเมือง) คือนามองคนพิการเหมือนคนปกติทั่วไปนะคะ ถ้าคำมีโอกาสแล้วมีความสนใจ คำก็เข้าไปเลย เข้าไปเพื่อประเทศชาติคะ แล้วก็แนนอนส่วนอื่นก็เป็นเรื่องของคนพิการ แต่น่าจะไม่ใช่ค่อยมองแบ่งแยกคะ นามองคนพิการเป็นคนไทยคนหนึ่งถ้าคำมีความสนใจในทางการเมือง มีอุดมการณ์ทางการเมืองเข้าไปเลยคะ แล้วก็เป็นตัวแทนของพี่น้องประชาชนทั้งประเทศ แล้วก็เป็นตัวแทนของคนพิการก็เป็นหมด นาน่าไม่มองแยกว่าคุณจะต้องต่อสู้เพื่อคนพิการเท่านั้นไม่ใช่เช่นนั้นคะ...”^{๓๐๒} หากเป็นแนวทางนี้คือคนพิการเข้าไปทำงานการเมือง คุณหมอวัชราฯ ก็มีแนวคิดในเชิงสนับสนุนเช่นกัน “...แต่ถ้าในมุมที่ว่าถ้าคนพิการเราจะเล่นการเมืองไหม ถ้าเราจะเล่นการเมืองเราต้องแยกออกมาจาก Advocate ถ้ามานำทำใหม่ นำทำ เพราะระบบการเมืองก็ต้องมีผู้เล่นที่หลากหลาย ถ้าในระบบการเมืองไม่มีผู้เล่นที่เป็นคนพิการเนี้ย ก็แสดงว่าเราอยู่วงนอก การเรียนรู้เรื่องคนพิการก็อยู่วงนอก ถ้าเมื่อไหร่เรามีนักการเมืองเป็นคนพิการในสภาที่เหมือนในห้องเรียนมีเด็กพิการอยู่ด้วย การเรียนรู้เกิดตลอดเวลา การคิดการแลกเปลี่ยนจะเกิดขึ้นตลอดเวลา... แต่พอเราจะเล่นการเมืองแบบตั้งพรรคอะไรอย่างเนี้ย ต้องระวัง ถ้าเราตั้งพรรคแบบเป็นพรรคของคนพิการเองเลย เสี่ยงต่อการ Exclude ตัวเอง แล้วก็การขึ้นมาเรียกร้องหรือปกป้องประโยชน์ตัวเอง พอเราเป็นนักการเมืองเราก็ต้องมองประโยชน์ประชาชนทุกคน แม้เรามีความเชี่ยวชาญเฉพาะของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็ตาม ตอนต่อสู้เราต้องไม่สุดเหวี่ยงที่จะดูแลเฉพาะกลุ่ม...”^{๓๐๓} อย่างไรก็ตามระบบการเมืองในประเทศไทยก็แตกต่างจากระบบการเมืองในระบบประชาธิปไตยของยุโรปหรืออเมริกา ซึ่งประเด็น

^{๓๐๑} ขนิษฐา เทวรินทร์ภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๐๒} กัญญา ศิลปอาษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐๓} วัชรา ริ้วไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

บทบาทหรือการมีส่วนร่วมในทางการเมืองก็มีสิ่งที่ควรพิจารณา “...มันก็เป็นไปได้ในต่างประเทศก็มี คนพิการที่สังกัดพรรค แต่พรรคของเค้ามันไม่แตกแยกกันเหมือนของบ้านเรา ไม่เหมือนกับอเมริกัน สมัยนี้แต่พลพรรคเขาไม่มาด่ากันนะ เค้าด่าก็ด่าแต่ผู้นำนะ สมาชิกไม่มาด่ากันเองมันต่างกับบ้านเรา บ้านเราไม่มีใครด่าผู้นำด้วยแล้วสมาชิกมานั่งด่ากันเอง ซึ่งต่างประเทศเค้าว่าแต่ผู้นำเพราะผู้นำเป็นคน ออกนโยบาย ว่ากันแต่นโยบายส่วนนั้น เค้าไม่มาด่ากันเอง เค้าไม่ได้มาแบ่งแยกในระดับอย่างที่เรา เป็นไง เพราะฉะนั้นทุกคนก็มีสิทธิที่จะเป็นพรรคอะไรต่อมิอะไร แต่ในระหว่างที่เราจะเป็น ส.ส. หรือ จะเป็น ส.ว. อะไรก็ตาม เรายึดหลักว่าพรรคเราคือพรรคสิทธิมนุษยชน เราไม่ไปด่าผู้นำของอีกฝ่าย อย่างไม่ลืมหูลืมตา เราต้อง Represent สิทธิและคนพิการ ไม่ว่าจะอยู่พรรคไหน พรรคไหนเราก็เป็นได้ แต่ถ้าเรื่องคนพิการเป็นเรื่องของเรา ถ้าคุณทำอย่างนี้ได้ไม่มีใครว่าคุณหรอก คุณไม่มีเสียมี แต่ได้...”^{๓๐๔}

ด้านผู้ทรงคุณวุฒิที่ผ่านร้อนผ่านหนาวในการทำงานกับนักการเมืองมาากหน้าหลายตากลับเห็นว่า “...Hopeless Hopeless จริง ๆ พี่ว่าเขาไม่ค่อยจริงจังแล้วเขาสบาย คือเรื่องของคนพิการเนี่ยมันเป็น Topic ที่น่าสนใจและน่าสนับสนุนแต่ไม่ใช่เรื่องใหญ่สำหรับเขา นี่ความรู้สึกส่วนตัวนะ พี่จึงคิดว่าเราก็ต้องใช้ประโยชน์เขาเหมือนลื่อนั่นแหละ มาที่ก็บูมที่ อะไรแบบนี้ แต่เราก็ต้องมีจุดยืน เราต้องจับหลักการเราให้แน่น เขามาสนับสนุนเราเป็นช่วง ๆ แต่เราต้องมีหลักการให้แน่น แล้วเราต้องไม่ไปทำซ้ำซาก ตำนน้ำพริกละลายแม่น้ำ พี่รำคาญที่สุดเลยคือเชิญรองนายก เชิญรัฐมนตรี ไปเปิดงานแล้วไปดูงานเราประเดี้ยวประดิว แล้วเราก็ขนเด็กมา เสียค่ารถค่าเวลาเด็ก แทนที่เขาคouldได้เรียนรู้ ได้ Empower เขา พาเด็กมาตั้งแต่เข้ารัฐมนตรีมาตุ ๑๐ นาทีไปแล้ว มันไม่คุ้ม พี่เรียกว่า กระพี้มันเยอะ เสียเวลา อันนี้พี่คิดว่าองค์กรคนพิการต้องขังใจ ถ้ามว่าสำคัญไหม บางกรณีสำคัญแต่อย่าเยอะเกินไป แล้วเราต้องเอาให้คุ้ม...”^{๓๐๕} คล้ายคลึงกับความเห็นของอดีตผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ “...นักการเมืองเนี่ยในเวลานี้หายหมดเลยครับ เพราะว่ามันไม่มีเลือกตั้งแล้วก็ไม่มีการเลือกตั้งที่มาจากเลือกตั้ง เพราะฉะนั้นก็จะไม่มีคนที่เข้ามาสนใจ นอกจากคนที่เคยทำบุญทำอะไรต่าง ๆ มันเป็นเรื่องที่แต่เดิมเค้ามาเลี้ยงอาหารวันเกิดของเค้าอันนี้ เค้าก็ยังมาอยู่ แต่ตอนที่ยังไม่เป็นรัฐบาลเลือกตั้งเนี่ยมันไม่มี ตัวรัฐมนตรีเองเนี่ยผมก็ไม่มั่นใจนะ ขนาดเค้าเป็นหมอนเนี่ยเค้าจะรู้เรื่องจริงมากน้อยแค่ไหน แต่ผมก็บอกหลาย ๆ ครั้งว่าระวังนะเรื่องของคนพิการเนี่ย ที่เค้าสั่งให้เราทำโน่นทำนี่เค้าอาจจะได้ข้อมูลมาเป็นลิปียี่สิบปีมันอาจจะไม่ชัดเจนไปแล้ว

^{๓๐๔} มลิวลีย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๐๕} เบลูจา ชลธารนนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระราม ๕ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

โดยเฉพาะเด็กก้อทิสติกเป็นปัญหาพวกนี้เค้าต้องเรียนแน่นอน ในส่วนของการเมืองที่ผมเล่าให้ อาจารย์เนี่ยมันคล้าย ๆ กับว่ามันไม่ใช่การเลือกตั้ง ถ้ามีการเลือกตั้งอย่าง ส.ส. ก็จะไปอยู่ไปอะไรต่าง ๆ เพื่อหาเสียงของเค้า...” แต่ก็มีข้อยกเว้น ผอ.ธีระฯ เล่าให้ฟังต่ออีกว่า “...ท่านบรรหารเนี่ยเค้าถือธงนำหน้าเลย แยกจะไปยื่นขอบสสรเลย ดูเด็กที่แขนไม่มี เวลาลงน้ำเด็กจะขึ้นยังไง เค้ามีความสนใจก็ไปดูเค้าอยากรู้ แต่ผมเชื่อว่าถ้าท่านบรรหารยังไม่เสียท่านก็ยังคงตามเรื่องพวกนี้อยู่... ท่านตามงานตลอด วิธีรายงานของผมก็เขียนเป็นบันทึกข้อความส่งให้เลขาท่านเพื่อจะนำไปให้ท่านบรรหาร แล้วถ้ามีอะไรท่านก็โทรถามหรือไม่ก็เรียกผมไปพบเลย ท่านเป็นผู้ที่เอาใจใส่ ผมเห็นคนนี่คนเดียวเท่านั้นแหละ...”^{๓๐๖}

๔.๗.๔ บทบาทองค์กรของคนพิการและข้อเสนอแนะ

เมื่อกล่าวถึงองค์กรของคนพิการผู้ทรงคุณวุฒิส่วนมากกล่าวถึงสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนชื่นชมและยอมรับบทบาทของสภาคนพิการฯ ในอดีต แต่เมื่อกล่าวถึงยุคปัจจุบันมุมมองส่วนมากค่อนข้างไปในทางที่เป็นห่วงและอยากจะได้เห็นการทำงานที่มีความชัดเจนโดดเด่นกว่านี้ “...ผมดูจากตัวผมเองนะในสมัยผมเนี่ยคนพิการเค้าก็จะมาร่วมกับผมแล้วเดินไปพร้อม ๆ กัน มันก็ทำให้งานของผมมันไปไวแต่พอหลัง ๆ มามันเหมือนกับว่า คนพิการเองก็อาศัยเงิน พม. เพราะมันเป็นหมื่นล้านของเรา มีสองร้อยล้านเอง ก็ห่างเหินกันไปเป็นส่วนมาก...”^{๓๐๗} ต่อเนื่องสอดคล้องกัน “...คนพิการนะ ถ้าถามว่ากระบวนการข้างในที่แน่น ๆ เนี่ย มันเจ็จจางลง เพราะว่าโครงสร้างเราใหญ่ขึ้นกว่าเดิม โครงสร้างใหญ่ขึ้นหมายความว่าทุกสมาคมเกิดหมด ทุกสมาคมมีโครงสร้างลงไป เรามีการปรับปรุงเรื่องของเงินกองทุน มีการกระจายงบประมาณ ทุกคนต้องมละมละมุดมุดกับภารกิจการใช้เงินอะไรทั้งหลายเนี่ยนะ ซึ่งทำให้กระบวนการที่เป็นกระบวนการเรียนรู้มีคนทำน้อยลง พี่คิดว่ามันนะ มันมีคนทำน้อยลง มันอาจจะจะมีเรื่องหลัก ๆ ที่ยังมีคนเคลื่อนย้ายอย่างเช่น เรื่องของรถไฟฟ้า เรื่องของสิ่งแวดล้อม แต่ก็ไม่ใช่องค์กรหลัก... ส่วนองค์กรหรือสมาคมคนพิการแม่ ๆ ทั้งหลายก็ไม่โฟกัสไปที่การสร้างกระบวนการการเรียนรู้ การจัดการความรู้คือเคลื่อนด้วยความรู้ มันกลายเป็นว่าองค์กรแม่ทุกองค์กร น่าจะเป็นอะไรที่เราเรียกว่าติดกับดัก ไม่ได้เป็นตัวของตัวเองเท่าที่ควรนะ พอคนอื่นจะทำก็ลำบาก มันกลายเป็นองค์กรที่มันไม่ใช่ Nationnal ใครที่ไม่เป็นองค์กร Nationnal เนี่ยมันกลายเป็นกันกันเอง เพราะเรามีคำว่า Nationnal แล้วเนี่ย อันอื่นมันเลยเหมือนไม่ Valid ไม่ Valid ที่เป็นผู้นำริ่ง หรืออะไรอย่างนี้... เรากับ พก. พี่คิดว่าเรา Compromise มากขึ้น คือบางครั้งพี่ไปประชุมแล้วที่มีความรู้สึกว่ามันไม่มีเหตุผลเลย แต่เรา

^{๓๐๖} ธีระ จันทรรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโปรแกรมไลน์, เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐๗} ธีระ จันทรรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

ยอม แล้วเราอาจจะแบบชินเกี่ยวกับการใช้วิธีแบบ Trade ฉันทั้งเป้า ๑๐๐ นะ ถ้าสมมติว่าดู ๑๐๐ แล้วมันจะยากเนี่ย เราก็เอา ๕๐ ก็ได้ คือเมื่อก่อนเนี่ยถ้า ๑๐๐ ไม่ได้ เราจะเอา ๘๐ แต่เดี๋ยวนี้อ่า ๑๐๐ ไม่ได้ ๕๐ ก็เอา มันคล้าย ๆ ลดมากเกินไป ยอมมากเกินไป เหมือนยกตัวอย่างเรื่องจ้างงานเนี่ยพีคิดว่า ห่วยแบบ บางเรื่องเนี่ยเราเป็นนักวิชาการเรารู้สึกว่าไม่ได้เลย อันนี้มันจะไปได้ Distort เจตนาารมณหลักของเราเลยนะ เพราะหลักเราคือ Quota System จ้างงานในระบบปกติ มีความก้าวหน้า มี Support Employment พอเรายอมลงมา ๓๕ เราก็ยังรับได้นะ เป็นหลักการนะตอนเรายอม ๓๕ เนี่ยนะ แต่หลังจาก ๓๕ ที่เป็นรายละเอียดแนวทางปฏิบัติที่คิดว่าเรากำลังจะหลุดหลักการ เรากำลังจะหลุดไปเรื่อย ๆ ความเป็นการทำงานในระบบมันกำลังจะหายไป แม้แต่จ้างในระบบเนี่ยคือถ้าเราไม่คงไว้เรา จะไม่สามารถที่จะไป Defend เรื่องของ Support Employment คือเป็นจ้างในระบบปกติ แต่ต้องมีการคุ้มครอง และมีสวัสดิการเนี่ยมันจะไม่ได้...”^{๓๐๘} ยิ่งไปกว่านั้น “...โดยสภาคนพิการเนี่ย โดยความรู้สึกรูสึกของครูนะเคยเห็นว่าเค้าทำยิ่งใหญ่แล้ว แต่ตอนนี้เหมือนกันว่าแต่ละสมาคมมันก็แข็งแรงแรงขึ้นก็เป็นเรื่องปกตินะ ที่ว่าแต่ละสมาคมก็รับงานไปทำ มึงบประมาณของตัวเองก็สามารถยื่นด้วยขาของตัวเองได้มันน่าจะทำให้สภาแข็งแรงยิ่งขึ้น แต่มันไม่เห็นรูปนั้นนะสิ... มันก็ไม่เห็นเป็นในนามของสภาคนพิการ คือคนนอกมองนะ ซึ่งฟังมาว่าเป็นอาจารย์มณเฑียรเนี่ยมันก็สุดยอดแล้วละนะ โดยลักษณะของเค้าที่ Perfect และดีที่สุด แต่ว่าในนามสภาเนี่ยมันไม่ Link กัน มันเห็นแต่ภาพของความเป็นอาจารย์มณเฑียร ไม่เห็นภาพของสภาคนพิการ... ตอนแรกนะ สภาคนพิการรู้สึกว่ Active มาก รู้สึกว่าดี ในขณะที่ครูก็ถ้าพูดไปมันก็ไม่ Fair กับสภาคนพิการ เพราะว่าเราไม่ได้ใกล้ชิดจริง ๆ เราไม่ได้รู้จริง แต่มันคนหน้าเดิมทั้งนั้นเลย ยังไม่เห็นคนใหม่เข้ามาทำงาน...”^{๓๐๙}

อดีตผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้ข้อคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า “...บทบาทตอนนี้มันสับสน ดิฉันเองก็สับสน พอมีเงินกองทุนเข้ามามันเริ่มเป๋ เเท่าที่ฟังดู ทางองค์กร ก็จะบอกว่ามีเงินมาแล้วเงินของเราเอาออกมาใช้ อุดมการณ์ทั้งหลายสลายหายไปเลย มันอ่อนลงโดยอัตโนมัติ แต่ละประเภทความพิการของฉันได้น้อยของแกได้เยอะ มันกลายเป็นเรื่องพวกนี้... ถึงได้เล่าย้อนแต่ต้นว่าไม่มีเงินชกบาทในแกนนำรุ่นแรก ดิฉันไปเป็นอาสาสมัครทุกครั้งไปประชุมตอนนั้นยังไม่ได้มาทำงานเกี่ยวกับคนพิการ อยู่อีกกลุ่มนึงไปเป็นอาสาสมัครอาสาสมัครก็เก็บตังส์คาร์ถ อะไรที่เราช่วยได้ก็ทำ เสิร์ฟน้ำเสิร์ฟท่า เซ็นวิลแชร์อะไรที่เราทำได้ก็ทำ เพราะฉะนั้นจากเดิมเนี่ย มุ่งมั่นที่อุดมการณ์จริง ๆ มุ่งมั่นที่ความเสียสละจริง ๆ พอมาด้วยกันเห็นใจ

^{๓๐๘} วัชรา ริ้วไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๐๙} มลิวัดย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

กันพลังมันยังแน่น เฮ้ยต้องเอาให้ได้ ต้องเอาให้ได้ ต้องสู้ให้ได้ ต้องเอาให้ได้... เพราะฉะนั้นเรื่องของประเด็นต้องชัดเจนว่าจะเล่นเรื่องอะไร การที่ประเด็นจะจัดการสื่อสารต้องชัด การสื่อสารจากส่วนกลางลงมาส่วนภูมิภาค เหมือนกับที่เราเล่นเกมกระซิบกันลิบคนจากคนแรกไปถึงคนสุดท้าย คนสุดท้ายไปเรื่องอะไรก็ไม่รู้มันเปลี่ยนเรื่องไปเลย เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็ชัดชัด ส่วนกลางเอง แกนนาก็ต้องชัด จะต้องเล่นเรื่องนี้ละ หนึ่ง สอง สาม จะเล่นแบบนี้ละ เพราะฉะนั้น ภูมิภาคแต่ละจังหวัดก็ต้องรับเข้าไปนะคะ เรามีอนุกรรมการระดับจังหวัด ซึ่งมีผู้นำคนพิการตั้งเป็นกรรมการอยู่ เท่าที่ฟังอยู่ก็พิจารณากันแต่เรื่องเงินกู้ สองเงินสนับสนุนโครงการจบ แต่ท่านไม่ได้ดูเลยว่าพี่น้องพิการที่อยู่ในจังหวัดนั้น ๆ เนี่ย ตอนนีเขาลำบากอะไร เขาทุกข้ออะไร อะไรที่เขายังไม่ถึงสิทธิ เรื่องการสื่อสารสำคัญ จากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค เพราะฉะนั้นส่วนภูมิภาคก็ต้องชัด...”^{๓๑๐}

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานใกล้ชิดกับผู้นำคนพิการและมักเป็นปากเป็นเสียงให้คนพิการเสมอมาเห็นว่าการทำงานของสภาคนพิการฯ ยังไม่เป็นที่พึงพอใจ “...พูดตรง ๆ ก็ยังไม่พอใจ เพราะที่ว่าเขาลงไม่ลึกพอ เขายังไม่ลงไปถึงเด็ก แล้วก็ไม่ใช่ว่าฐานะไม่ใช่แค่ เพียงแต่เขาอยู่อยู่กับระดับเนี่ยแล้วเขาก็ Push นะ แต่เขาจะนั่งประชุมกันในห้องประชุม มันยังไม่ลงไปถึงข้างล่างที่ถึงบอกว่าหลายกรณี บางที่เราคิดอะไรไปไกลเกิน แต่เราไม่ได้ย้อนกลับมาดูว่าลูกเราเองมันได้อะไร ทุกขณะจิตที่ทำอาจารย์ต้องนึกว่าลูกเราได้อะไร อย่างที่เนี่ยแน่นอน พี่มาส่งเสริมให้ครูเรียนปริญญาโท แต่พี่ต้องย้อนกลับไปถามว่า ถ้าครูพี่รู้เรื่อง Early Intervention ดีในระดับปริญญาโท แล้วลูกพิการเราที่อยู่ในจังหวัดนั้นจะดีขึ้นไหม มันต้องตอบคำถาม และเราก็ตั้งสมมติฐาน หรือเรา Foresee ว่ามันจะดีขึ้นเพราะเขาได้รับการพัฒนาให้เก่งขึ้นให้เป็นมืออาชีพ คือมันต้องแบบนี้คะ... พี่คิดว่าที่เราอยากเราจะได้ไปดูในระดับล่าง...”^{๓๑๑} ข้อคิดเห็นนี้สอดคล้องกับนักวิชาการด้านคนพิการที่ให้ความคิดเห็นว่า “...ผมว่าหลัก ๆ ที่ผ่านมาก็เล่นระดับบนด้วยกัน มันชัดเจน อันนี้คือข้อดีนะ ที่เรามีกฎหมายที่อาจจะเทียบเคียงกับอเมริกาหรือเทียบเคียงกับอาเซียน เพราะเรามีผู้นำที่เล่นระดับบน เชื่อมโยงหรือว่าเล่นระดับนักการเมืองอย่างอาจารย์มณฑล (มณฑลเชียร บุญตัน) ผมว่านี่คือความเป็น Strategies ที่ประสบความสำเร็จที่มันต้องมีกฎหมายหละ ส่วนการประสาน การ Implement เป็นอีกเรื่องหนึ่ง ผมมองว่าข้างบนนั้นก็คือความสำเร็จ แต่ว่าระดับล่างยังมองไม่ค่อยชัด ทุกประเด็นยังมีปัญหาอยู่ ถามว่าถ้ามันเป็นสองสามส่วนนี้ความสำเร็จมันก็เป็นความสำเร็จเฉพาะข้างบน ความเป็นลายลักษณ์อักษร Implement Practical การประสาน ยังคงมีปัญหาอยู่ เพราะว่าข้างบนเนี่ยมันมี

^{๓๑๐} มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานการจัดสัมมนาเชิงวิชาการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างการศึกษาวิจัยเรื่องขบวนการทางสังคมของคนพิการไทย. หน้า ๒๘.

^{๓๑๑} เบลูจา ชลธารันนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระรามเก้า ๔๑ สวนหลวง กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เกี่ยวข้องกับคนไม่กี่กลุ่มแต่ว่าข้างล่างเนี่ยกลุ่มใหญ่ จะต้องใช้อะไรที่มากกว่านั้น ไม่ว่าจะ เป็น Resources ความเข้าใจ หรือต้องการเวลา...”^{๓๑๒} เมื่อมองย้อนกลับไปในอดีตสภาพคนพิการฯ ผ่าน ประสบการณ์ที่เป็นจุดอ่อนดังความคิดเห็นของ ดร.เบญจา ชลธาร์นนท์ ว่า “...แต่**ประเภทความ พิการก็จะมุ่งประโยชน์ของแต่ละกลุ่ม** แล้วก็เรื่องการแข่งขันนะดี เรื่องการที่พยายามจะทำให้กลุ่ม ของตัวเองดีขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันก็มันรวมกันไม่ได้ แล้วก็ในระยะแรก ๆ ก็ยังมีความขัดแย้ง เพราะว่าการตั้งสภาพคนพิการตอนแรก ๆ เนี่ย มันเน้นไปที่ร่างกาย แล้วตอนนั้นเด่น ๆ ก็เช่น อาจารย์ ณรงค์ ท่านต่อพงษ์ อะไรก็คะ ส่วนอื่นก็ยังไม่ค่อยอยู่ แต่**ตอนหลังนี่ก็ดีขึ้น แล้วเราก็มีระบบที่จะผลัดกัน มานั่งเป็นประธาน...**”^{๓๑๓} อย่างไรก็ตามการเป็นประธานหรือตำแหน่งอื่น ๆ ในสภาพคนพิการฯ ผู้ทรงคุณวุฒิที่คลุกคลีในสายสาธารณสุขก็มีความคิดเห็นที่น่าพิจารณาว่า “...**การจะวางคนทำงาน เนี่ยมันเหมือนกับจะเป็นข้อตกลงหรือจะเป็นโควต้าหรือยังก็ไม่รู้ พวกเราไม่ได้เลือกคนอย่างที่จะ เป็นผู้นำขึ้นมากันจริง ๆ หรือเปล่า** ง่ายๆ ๆ ว่าในด้านสุขภาพเนี่ยมีตัวแทนคนนึง แกมีข้อจำกัดแก ไม่ได้ทำความเข้าใจระบบที่ Advance ไปกว่าสิ่งที่แกคุ้นเคยใจ อย่างเนี่ยถ้าเราปล่อยเป็นตัวแทนแล้ว คนพิการเสียประโยชน์นะ แต่เราเปลี่ยนตัวแทนไม่ได้เพราะสมาคมส่งมาตามโควต้า ต้องอยู่ตำแหน่ง ตรงนี้...”^{๓๑๔} ด้านการมองประโยชน์เฉพาะกลุ่มสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่ง “...มอง ประโยชน์ของกลุ่มมากกว่า แต่มันเป็นแค่ธรรมชาติของบุคคลของมวลมนุษยชาติ ของมวลมนุษยชาติ ใน ประเทศไทยคือในต่างประเทศเค้ามองประโยชน์ส่วนรวม...”^{๓๑๕}

สิทธิคนพิการยังไม่เป็นจริงในระดับล่างตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิแสดงความคิดเห็นนั้นมิ สาเหตุมาจากหลายปัจจัย “...ทุก ๆ อัน การนำไปสู่การปฏิบัติเนี่ย มันไม่เกิด หรือมันเกิดก็อยู่ใน Scale ที่น้อยมาก มันอาจจะติดขัดด้วยความเชี่ยวชาญ เรื่องการใช้จ่ายเงินมีข้อจำกัด มีหลายเรื่อง แล้วก็ ความทู่แท้ ความรอบรู้ เด็กก็รู้ อย่างเด็กตาบอดหลายคนเนี่ย เก่งมากเรื่องกฎหมาย เขารู้เลยว่าเขามี สิทธิแบบนั้นแบบนี้ แต่พอจะเอาไปปฏิบัติ คนก็ยังเลือกปฏิบัติ เด็กของเราก็ยังไม่มีตำรา อะไรแบบนี้ ทีนี้พอเราไปสู้ มันต้องทำให้เกิดด้วย มันยากตรงนี้ คือพอเราสู้บ๊ีบ เธอทำ เพราะเธอเป็นคนบอกว่ามัน ยังขาดตรงนี้อยู่ มันไม่เหมือนกับการที่เราสู้แล้วมันยังมีอีกก่อนหนึ่งที่ลงไปปฏิบัติให้มันเกิด... พลังมันไม่

^{๓๑๒} ทวี เชื้อสุวรรณทวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๑๓} เบญจา ชลธาร์นนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระราม ๕ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๑๔} วัชรารัตน์ วัชรวิบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๑๕} ชนิษฐา เทวินทรภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

มี ย้อนกลับมาดูว่าทำให้เขาถึงไม่มีพลัง เพราะเขาขาดองค์ความรู้ เขาขาดคน Support ทางวิชาการ เงินยังพอหาได้ แต่พอมันขาดตรงนี้มันไม่มีพลัง มันต้อง Empower ตรงนี้ ทีนี้เรา Empower โดย กฎหมายหรือระเบียบเนี่ย มันไปแค่เนี่ย แล้วมันหยุด... คือเขารู้ว่ากฎหมายคืออะไร แต่พอจะลงไปสู่ ปฏิบัติ เขาไม่รู้ อย่างเช่นมีอาจารย์คนหนึ่ง เขาเป็นนักกฎหมาย เขาสอน เขารู้ว่ากฎหมายว่าจี้ ๆ ต้อง ให้เกิดจี้ ๆ แต่พอเราถามว่าแล้วอาจารย์จะไปทำให้มันเกิดได้อย่างไร เขาก็ชะงัก แล้วก็ตอบไม่ได้ว่าเขา ต้องไปทำอะไรต่อจากนั้น กฎหมายถึงจะ Work อาจจะมีขาดประสบการณ์ เข้าใจ รู้หมด แต่พอจะไป บังคับใช้ เราไม่เกิด เพราะเราคนไทยเราก็ไม่ชอบฟ้องใครต่อใคร แต่บางครั้งมันจำเป็น จะให้มันเกิด เราก็ต้องสู้กัน เช่นตอนนี้ใครเปิดปากก็เข้าคุก มันก็ไปไม่รอด...”^{๓๑๖}

การทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงหรือประโยชน์ที่ลงไปถึงคนพิการหรือการ Implementation นั้น น่าสนใจว่าเป็นบทบาทขององค์กรของคนพิการหรือสภาคนพิการฯ หรือไม่ อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิได้แสดงความคิดเห็นถึงการดำเนินงานว่าองค์กรของคนพิการควรมีมติให้ ชัดเจนว่าจะให้หน่วยปฏิบัติทำงานอย่างไร “...ผมคิดว่านะถ้ามอดออกมาจากสมาคมหรือออกมาจาก สภาเนี่ยคงมีความชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรไม่ใช่พูดกันคนละคำ คนพิการร่างกายจะเอาอะไร ยังไง จะบอกว่าเวลานี้ร่างกายมันยังมีไม่ทั่วถึงก็บอกไปเลยว่าต้องการอะไรยังไงครับ หรือทาง ออกทิสติกบอกว่าอยากได้โรงเรียนเฉพาะก็ว่ามา ว่าเห็นด้วยไม่เห็นด้วย ฉะนั้นการจะเปิดโรงเรียนเนี่ย มันมีค่าใช้จ่ายสูง ถ้าเราจะเอาไปรวมกับเด็กธรรมดาเนี่ยเค้าก็ว่าไม่น่าจะเอาไปรวม ก็จะมีผู้ปกครอง ส่วนหนึ่งบอกให้เปิดโรงเรียนเฉพาะ พอเราจะเปิดปุ๊บก็จะมีเสียงคัดค้าน ผมเองผมก็สับสนตอนที่ผม อยู่ณะนะ แล้วเวลานี้ก็ยี้กัยกกันไปยี้กัยกกันมายังหาข้อยุติไม่ได้...”^{๓๑๗} การเลือกวิธีปฏิบัติบางครั้งก็เป็นการยากหากขาดข้อมูลหรือความรู้ทางวิชาการหรือตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จเพื่อประกอบการ ตัดสินใจ นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิยังให้แง่คิดในเชิงวิชาการที่น่าสนใจอีกว่า “...คนพิการเป็น Marginalised Group เป็นคนตีนขอบในสังคมทั่วไป เพราะฉะนั้นการ Voice หรือ Lead ทำให้เห็น ความเป็นธรรม เพราะว่า Voice จะกระจัดกระจายมันก็อาจจะไม่มีน้ำหนัก เพราะฉะนั้นต้องมีคน รวบรวม Voice และมีความเป็นตัวแทน แต่คำว่าตัวแทนเนี่ยมันมีนัยยะและมัน Sensitive แต่เอาละใน เบื้องต้นมีแกนกลางที่เกี่ยวข้องให้มันเป็นกลุ่มเป็นก้อนมากขึ้น คำว่าเกี่ยวข้องเนี่ยมันอาจจะไม่เหมือนกัน เลยทีเดียว แต่มันก็มีอะไรที่มันเป็น Common Core Value ร่วมกันแต่มันอาจจะไม่ทุกอย่าง ทีนี้คำว่า Representative บางทีถ้าตีความดี ๆ มันก็ไม่ Representative อาจารย์ลองคิดดูละกัน **ถามว่า**

^{๓๑๖} เบลูจา ชลธารนนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระราม ๕ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๑๗} ธีระ จันทรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโปรแกรมไลน์, เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

องค์กรคนพิการมีความเป็น Representative มั้ย เรื่องวาจาอะไรไร แต่อีกหลายคนก็ปฏิเสธ อาจารย์อาจจะอยู่อีกวงหนึ่ง คนชอบผู้นำคนนี้ ชอบก็มี ไม่ชอบก็มี เราก็เห็น แล้วก็เห็นว่า Representative เนี่ยมันอาจจะไม่ Voice ก็ได้นะ แต่ว่ามันมีความเป็น Leading Leader อะไรบางอย่าง เราอาจจะมองว่าความเป็น Leader กับความเป็น Representative กับ Voice เนี่ยมัน อาจจะต่างกันก็ได้นะ มันจะมีค่านึง Majority of Voice ถ้าเอาไปใช้ด้วยกัน สามคำเนี่ยมันจะมี Hierarchy ต่างกัน... ”^{๓๑๘}

นอกจากนั้นผู้ทรงคุณวุฒิยังมีข้อเสนอแนะต่อองค์กรของคนพิการทั้งบทบาทภารกิจ และการบริหารจัดการ “...องค์กรคนพิการน่าจะเป็นหน่วยสนับสนุนนะ ทั้งสื่อ อุปกรณ์ ทั้งองค์ความรู้ เพราะเราเป็นกลุ่มบริโภคเนี่ยเรารู้ดีว่าเราต้องการอะไร ก็เอาความต้องการแท้ ๆ ของเราเนี่ยไปบอกหน่วยงานของรัฐ ทีนี้มันเหมือนกับว่าองค์กรคนพิการก็ทำ รัฐก็ทำ มันเลยจะคล้าย ๆ กับว่า มันก็ต่างคนต่างทำ ซึ่งข้อจำกัดของรัฐและเอกชนก็ไม่เหมือนกัน... ”^{๓๑๙} ในแง่ของความเข้มแข็งและยุทธศาสตร์ขององค์กรผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นว่า “...จะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคม ต้องมีกิจกรรมทางด้านวิชาการ ด้านการสื่อสาร หรือให้ความรู้กับสังคม ชุมชน เป็นตัวแบบที่ดี และก็มีเครือข่ายของเขา พี่ว่าองค์กรของคุณซุคักดีเขาทำได้ค่อนข้างดี เขารวมกลุ่มกัน อันนั้นคือพ่อแม่ทำให้แล้วเขาก็ยึดหยุ่น พอเขาลุกขึ้นมาจริงจัง พอมันรวมกลุ่มได้ มันก็จะมี Activity ต่าง ๆ ออกมา และพอมัน Represent ได้ระดับหนึ่ง ความร่วมมือจากองค์กรต่าง ๆ มันก็จะมาง่ายขึ้น ถ้าองค์กรไม่เข้มแข็งหากเราต้องการความร่วมมือจากอะไรที่เขาไม่ไว้วางใจ การที่จะนำมันก็ลำบากไป...เพราะฉะนั้นตัวองค์กรคนพิการเองก็ต้องพิสูจน์ตัวเองให้เห็นว่าเราทำเพื่อสังคมอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของคนบางคนในองค์กรของเรา พอมันเกิดขึ้นมาปุ๊บ โอกาสไปต่อมันยากแล้ว... การผลักดันเราต้องเล่นที่ฝ่ายนโยบาย ทุกประเทศก็ต้องเป็น มันต้องเป็นระดับนโยบาย อย่างคุณสุภรธรรมไปผลักดันก็ต้องผลักดันนโยบาย ในระดับมหาวิทยาลัยก็ต้องผลักดันนโยบาย มันไม่มีทางไปจากข้างล่าง ยากมากเลย อย่างที่พี่ทำให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ให้ Quota เด็กออทิสติกจากสาธิตเกษตรฯ เข้ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ ถ้าเราไม่วิ่งอธิการบดี มันจะได้ไหมละ ไม่มีทางเดินไปหาคณะต่าง ๆ เขาไม่เอาหรอก... ถ้าอธิการบดีไม่สั่งการให้เรา มันไม่มีทางเกิดได้เลย มันเหมือน

^{๓๑๘} ทวี เชื้อสุวรรณทวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๑๙} ธีระ จันทรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโปรแกรมไลน์, เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ในกระทรวงฯ ถ้ารัฐมนตรีไม่ได้สั่งจริง ๆ ทำให้ตายเลยก็ไม่เกิด...”^{๓๒๐} องค์กรของคนพิการเป็นหน่วยที่เป็นปากเป็นเสียงแทนสมาชิกแทนคนพิการทั่วประเทศ สิ่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่งเสนอแนะก็คือ ความเป็นองค์กรผู้แทนคนพิการ “...เนื่องจากองค์กรคนพิการเป็นตัวแทนของ Voice ก็ต้อง**เชื่อความเป็น Reperensitive ต้องเข้าใจปัญหาและความต้องการของพรรคพวกให้ชัดเจน** และผมก็เชื่อว่า ถ้าความเป็นเสียงส่วนใหญ่เราก็นี่ไม่พ้นเรื่อง Majority จากที่เราตอบโจทย์ของคนกลุ่มเล็ก ๆ เราต้องกลุ่มใหญ่มากขึ้นขยายมากขึ้น ผู้นำทุกคนมีความเป็นผู้นำตรงเนี่ยอะนะ แต่ว่าขาดการดึงระดับล่างในเชิงที่ of Voice ให้มันมีมากขึ้น รายละเอียดก็คงต้องไปคลี่ไปเน้นเรื่องคนพิการ ต้องเข้าใจว่าจะต้องทำยังไง โจทย์คืออะไร จะให้เค้าเข้ามา Participation อย่างไร มันหมายถึงการมาร่วมกันต่อหน้าต่อตาเพื่อช่วยเหลือหรือเป็นวิธีอื่นได้ด้วย แล้วรู้อย่างไร ผ่านช่องทางไหน ตัวแทนอะไร...”^{๓๒๑} หัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งขององค์กรของคนพิการนั้นก็คือการบริหารจัดการ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นทั้งนักวิชาการ นักบริหาร และทำงานใกล้ชิดองค์กรของคนพิการมีข้อเสนอแนะว่า “**...ที่ว่ามันต้องมีมืออาชีพ คือคนพิการไม่ได้เก่งทุกเรื่อง อย่างเรื่องการเงิน คนพิการไม่เก่ง พอไม่เก่งเราต้องมีกลไกที่จะหาคนที่มืออาชีพ** อย่างพีไปดูที่ Perkins นี้ CEO ของเขาจ้างแพงมากแล้วมาจากภาคเอกชน มาเป็น CEO แล้วเขามี Board มีทั้งวิชาการ ทางการศึกษา มีทั้งมาจากภาคธุรกิจ Board เขามีความรอบรู้เยอะมาก เสร็จแล้วพอเขาจะเขียนโครงการขอเงินจากองค์กรใหญ่ ๆ เนี่ย เช่นเขาจะเขียนขอจากเครือ Hilton เลยนะ เขามี ดร. เขียนโปรเจกต์นี้ ๓ คน เขาใช้มือแบบเนี่ย ทีนี้ของเราก็พอได้ แต่เขียนกันเอง แล้วมันไม่ลึก เหมือนสภาที่ปวดหัวอยู่ทุกวันเนี่ย แล้วพวกเราเองก็มีอาชีพ มีภาระ แต่มาทำด้วยใจ เดียวมาเดี่ยวไม่มา เดี่ยวเข้าเดี่ยวไม่เข้า ก็ปล่อยเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่กระดืบแก้พันหมื่นสอง แล้วมันไหวเหรอ มันเลยจะไปหมด เพราะฉะนั้นอยากเอาใครมาเป็นผู้อำนวยการอะไรซักอย่างหนึ่งต้องส่งเขาไปเรียน บริหารเป็นหรือเปล่า บริหารมีอะไรบ้าง พัสด บริหารบุคลากร บริหารเงิน ไม่ใช่ว่ามา ๆ เป็นคนพิการใช้ใหม่ จ้างเลย ต้องเอาความรู้ก่อน ไม่ได้บอกว่าไม่มีความรู้ ประสบการณ์ แต่มันไม่พอ คือยินดีที่จะให้คนพิการเป็นหลัก แต่คนพิการก็ต้องได้รับการเพิ่มสมรรถนะ และคนที่เข้ามาต้องมีอาชีพ ที่เขาให้ไป ๓๐ ล้านแต่ละองค์กรนะ เขาอยากเห็นแบบนี้... ผู้นำคนพิการก็เป็น Board ไป แต่ไม่ใช่ลงมาบริหารทุกเรื่อง ให้บริหารโดยประธานสภาแบบเนี่ยมันไม่ใช่ ประธานสภามันควรจะเป็นประธาน Board สภา แล้วก็ยังมีผู้บริหารอีกกลุ่มนึงมันถึงจะโตได้ ถามว่าทุกคนมีเจตนาดีไหม โอ้ ดีหมด ชุ่มเทใหม่ ชุ่มเท มาวันเสาร์ มาตอนค่ำ เขาไม่ทำงานกันแล้วตอน

^{๓๒๐} ดารณี อุทัยรัตนกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ทีมมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๒๑} ทวี เชื้อสุวรรณทวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ทีมมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

นั่น มันต้องเปลี่ยนองค์กรของคนพิการให้มีลักษณะการบริหารที่มีคนรับผิดชอบโดยตรงและเต็มเวลา ไม่ต้องห่วงหรอกว่า ถ้าเป็นองค์กรของ Deafblind ต้องมี Deafblind มาเป็นซีอีโอ Deafblind ก็ไปเป็นบอร์ด แต่ซีอีโอมันต้องคนเก่ง ถ้ามันไม่เก่งเราไล่มันออกได้ แต่ถ้าคนพิการมาเป็นเนี่ย ไล่มันออกเข้าใจไหม... แล้วเชื่อว่ามีคนอยากมาทำ เนี่ย อย่าง Perkins เนี่ย ฟังเลยนะมาจากภาคเอกชนแบบนั้น CEO ไม่ถูกใจเขาให้ไปเลย Perform ไม่ได้ หาเงินไม่เก่ง ออกไป หาคนใหม่เข้ามา... แล้วในต่างจังหวัดนี้ องค์กรของเราระดับนั้นเนี่ยยังไม่ Empower เรายัง Empower เขาไม่พอ เพราะฉะนั้นเขาเลยได้แต่หวังพึ่งทรัพยากรจากเรา เขาอยากได้เงินไปทำงาน แต่องค์ความรู้ไม่มี แล้วเราไม่มีระบบไปช่วยเขาในเรื่องของการทำให้เกิดองค์ความรู้และความเข้มแข็งแบบนั้น เรามุ่งแต่เอาเงินลงไป แล้วเดี๋ยวคนพิการจะตัวเอง ไม่ได้เองหรอกค่ะ ทุกคนต้องได้รับการฝึก... สำหรับที่ การไปต่างประเทศที่ถึงไม่เสียตายนะ เวลาที่ครูหรือผู้อำนวยการไปแต่ต้องมี Commitment กลับมาคุณทำอะไร เราจะไปตามดู ที่นั่งอยู่นั้นนะ ไม่รู้เรื่อง แล้วมีเงินอยู่ตั้งหมื่นสองพันล้าน ไข่ไปซั๊ก ๕๐ ล้าน เอาไปให้หมดเนี่ย ก็ยังคุ้มแสนคุ้ม แต่นี่ไม่รู้เรื่องเลย...”^{๓๒๒}

๔.๗.๕ ผู้นำคนพิการรุ่นใหม่

เป็นข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อผู้นำคนพิการทั้งในแง่ของความห่วงใยและข้อเสนอแนะต่อคุณสมบัติหรือการสร้างผู้นำคนพิการรุ่นใหม่ คุณหมอวัชรา ธีวโพบูลย์ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ฉายภาพการสืบทอดตำแหน่งของผู้นำองค์กรของคนพิการไว้อย่างน่าสนใจ “...ผู้นำองค์กรคนพิการส่วนใหญ่จะคิดว่าเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เป็นแบบรุ่นสู่รุ่นมากกว่า ถ้าเรามองเรื่องระบบองค์กรเราจะคุ้นเคยกับคำว่า *Succession Planning* คือการวางภารกิจตาม Competency คือการดูทุกมิติของผู้นำที่จะขึ้นมา จะได้รับการยอมรับผู้ที่จะขึ้นมา เป็นกลไกที่จะเข้าไปสู่การเป็นผู้นำ ยิ่งถ้าทำให้คนที่อยู่ภายในทีมได้มีส่วนร่วมก็จะได้เป็นผู้นำที่มีพลังมากขึ้น... แต่องค์กรของเรามันเป็นเหมือนมรดก เป็นการถ่ายทอดชะส่วนใหญ่ เป็นการตัดสินใจจากคนที่อยู่ก่อนมาเรื่อย ๆ เป็นการตัดสินใจแบบคนวงในส่งต่อกัน มันไม่มีคนที่มีความสามารถแล้วกระโดดเข้ามา มันไม่มี... **เราน่าจะมีผู้นำที่เป็นผู้นำจริง ๆ ไม่ใช่ผู้นำที่เชื่อทุกอย่างตามที่ผู้นำคนที่แล้วพูด** ต้อง Copy มาเลย ถ้า Copy มาคุณจะทำสิ่งเดิม ๆ เท่านั้นหรือ บริบทมันเปลี่ยนไปแล้ว คุณจะไม่สามารถคิดสิ่งใหม่ ๆ ได้ใช่ไหม แล้วถ้าสมมติว่าถ้าผู้นำเก่ายังไม่ได้ลีนไป จะมีอะไรใหม่ คุณมั่นใจไหมว่าคุณไม่ใช่หุ่น เราอาจจะแค่มมีคนเข้ามานั่งเป็นผู้นำ แต่เราไม่มีผู้นำใหม่เลยนะ... การสร้างผู้นำ สิ่งสำคัญผู้นำต้องมี *Autonomy* ของตัวเอง แต่เราจะ Trust *Autonomy* ของเค้าอย่างไร ถ้าไม่ได้เป็นอย่างนี้ละ เราไม่ได้มีผู้นำเพิ่มเลย

^{๓๒๒} เบญจจา ชลธารันนที เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระรามเก้า ๔๑ สวนหลวง กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

... ”^{๓๒๓} ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าต้องมีการสร้างผู้นำ ต้องส่งเสริม จะหวังให้เกิดผู้นำขึ้นมาเองโดยธรรมชาติไม่ได้ “...เราต้องเปิดโอกาส ให้คนได้แสดงออก ให้ได้แสดงความสามารถแล้วเราก็พัฒนา **เค้าเต็มศักยภาพ** ซึ่งศักยภาพแต่ละคนมันไม่เท่ากันอยู่แล้ว ตรงไหนใครขาดตรงไหนก็เติม ใครดีตรงไหนก็โปรโมทขึ้นไปเรื่อย ๆ ต้นไม้มันขึ้นไม่เท่ากันก็ไม่ต้องไปตัดให้มันเท่ากันให้หมด แล้วต้องยอมรับความแตกต่าง แล้วพัฒนาศักยภาพเต็มจริง เต็มเด็กเต็มเรา... จะไปหวังว่าอาจจะมีคนโผล่ขึ้นมาเป็นผู้นำเองก็คงรอชาติหน้าแล้ว นี่มันไม่ใช่แบบนั้น ไม่มีหรอกที่จะโผล่มาเป็นผู้นำโดยสถานการณ์ มันก็จะมีบ้าง แต่ทั้งหลายทั้งปวงคนนั้นมันก็ต้องเรียนรู้มาจากระบบการฝึก เค้าถึงจะมาเป็นผู้นำได้ ต้องพัฒนาต้องสร้าง เห็นมีแวบปี๊บเอามาเลย...”^{๓๒๔}

เช่นเดียวกับอาจารย์พวงแก้ว กิจธรรม ผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมกิจกรรมอบรมผู้นำคนพิการตั้งแต่รุ่นแรกสมัยที่พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต เป็นนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย มีความคิดเห็นว่า “...นี่ก็ถึงมาจำลองก็อาจารย์มีชัย วีระไวทยะเขาต้องการสร้างผู้นำ เพราะฉะนั้นเขาสอนตั้งแต่เด็กเลย เขามีโรงเรียนของเขาเลย แล้วใช้ชีวิตเขาสร้างวิถีชีวิตให้ด้วย เพราะว่าบทบาทของการเป็นผู้นำนั้นเนี่ยมันขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตพื้นฐาน ครอบครัวเป็นอย่างไร การเงินเป็นอย่างไร ความฉลาดเป็นอย่างไร คุณธรรมเป็นอย่างไร แล้วถึงจะขึ้นไป ถ้าสมมติว่าเอาใครไม่รู้มาสร้างการเป็นผู้นำโดยที่ไม่รู้ต้นทุนที่มีมาก่อนเนี่ย มันอาจจะเกิดความผิดพลาดและไม่คุ้มทุน เสียหายได้ง่าย เพราะฉะนั้นมันมาตั้งแต่เล็กเลย...”^{๓๒๕} เช่นเดียวกับอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการที่คิดเห็นว่าจำเป็นต้องมีผู้นำรุ่นใหม่และต้องได้รับการปลูกฝังบ่มเพาะ “...เรื่องผู้นำคนรุ่นใหม่เนี่ยนึกว่าสิ่งเหล่านี้คงอยู่ในใจท่านเหล่านั้นอยู่แล้วนะคะ **ชีวิตมันก็ผ่านล่วงไปมันก็ได้อยู่ยังยืนยงนะคะ จะต้องมีความที่ตัวเองจะต้องมาสืบทอดเจตนารมณ์** เพราะว่าทุกองค์กรก็ต้องการมีผู้นำ ผู้นำก็ต้องเตรียมมองคนที่จะมาสืบทอดต่อไปนะคะ แต่จริง ๆ ไช้คะ นาก็ยังไม่รู้สิกว่าจะเห็น ที่เห็นก็ยังไม่เห็นชื่อเต็ม ๆ หน้าเต็ม ๆ อยู่ตลอดเลยนะคะ หรือถ้าอย่างอาจารย์วีริยะอะไรอย่างเนี่ยนะคะท่านก็อาจจะมีคนอยู่ แต่เราอาจจะไม่รู้ชื่อไปนานก็ไม่ทราบนะคะ เพียงแต่ว่าที่ได้ยินชื่อหรืออะไรเนี่ยก็ยังไม่เห็นชื่อเต็ม ๆ อยู่ อันนี้ก็คงต้องฝากว่าจริง ๆ อยากให้มีคนเข้มแข็งหลาย ๆ คนนะคะ ไม่ใช่ยึดอยู่กับคนเดียว ต้องมีเป็นคณะหลาย ๆ คนนะคะ ทุกองค์กรย่อยของคนพิการก็จะดี แล้วก็มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

^{๓๒๓} วัชราร ธีรวิบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๒๔} มลิวลีย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๒๕} พวงแก้ว กิจธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สวนสามพราน โรสการ์เด็นท์, เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เพราะว่าบางทีคนพิจารณาเองก็ไม่ค่อยจะลงรอยกัน มันก็เป็นทุกองค์กระนะคะ... **สิ่งเหล่านี้มันควรจะต้องถูกปลุกฝังมา คือถ้าเราอยากจะได้เมล็ดพันธุ์ที่เติบโต คือต้นไม้ที่เติบโตเป็นต้นไม้ที่งดงาม มันก็จะต้องดูตั้งแต่การเลือกเมล็ดพันธุ์ที่ติดนะคะ รดน้ำพรวนดิน ได้แสงสว่างอะไรที่ดี นาคิดว่าการบ่มเพาะมันก็สำคัญนะคะ** อย่างทุกวันนี้เราก็จะเห็นผู้ใหญ่ที่ชำรุดเยอะแยะนะคะ ถ้าเราอยากได้ผู้ใหญ่ที่ดี เราก็จะต้องสร้างมาตั้งแต่เด็กคะ เราก็ต้องคลุกคลีถึงจะได้ผู้นำที่ดี แต่ถ้าเราอยากมีตัวเลือกผู้นำดี ๆ เยอะ ๆ นาคิดว่าเราจะต้องสร้าง ต้องทำ เราจะมีตัวเลือกน้อยถ้าเราปล่อยไปตามยถากรรม...”^{๓๒๖}

นอกจากการปลุกฝังเรื่องความเป็นผู้นำแล้วสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือการคัดเลือกตัวผู้นำ การเสริมสร้างความรู้และการเปิดโอกาสให้ได้ทำงานจริง “...การสร้างคนรุ่นใหม่แล้วจบตรงนั้นมันไม่พอ มันจะต้อง Empower ในเรื่องของความรู้ในเรื่องของการให้โอกาสเขาได้ทำ เราต้องหนีเขาไปบ้าง ไม่ใช่เราเจรจาจนเสร็จแล้วค่อยบอกว่า **เฮ้ยคุณมาเป็นผู้นำแทนผม เขาต้องเรียนรู้ประกอบไปด้วยกัน** แล้วเราต้องคัดเลือกคนให้ดี พี่จะมีจุดอ่อนคือจะมองคนด้านเดียวคือด้านการทำงาน แต่เรื่องส่วนตัวบางทีเราก้าวล่วงไม่ถึง บางครั้งบางคนก็ทำให้เราผิดหวังว่า ในเรื่องของ การครองเงินของเขาแย่มาก แต่ครองงานเขาเก่งมากไป เราไม่ได้มองให้ครบถ้วน เพราะฉะนั้นคนที่เราจะสร้างคนต่อไปเนี่ยมันต้องมองให้ครบรอบด้าน เขาจะต้องครองงานเป็น ครองเงินเป็น ครองตนได้ ถ้าไม่มี ๓ ครองที่ดีเขาก็ไม่พร้อมจะมาเป็นผู้นำ อย่างครองตนไม่ดีเนี่ย ดีทุกอย่างแต่มีเมียน้อย ลูกเต้าก็ไม่สนใจยุ่งไปหมดเลยในครอบครัว มันก็ไม่ใช่ มันก็ขาดการครองตนที่ดี แล้วมันไม่เป็นตัวอย่างที่ดี หรือครองงาน ก็ไม่เป็น ทำงานไม่เก่ง ไม่รอบรู้ ไม่ชวนขวย ก็ไม่ใช่ แล้วก็ครองเงินไม่เป็น ถ้าตัวเองยังไม่รอดแล้วจะมาบริหารจัดการของกองทุนหรือขององค์กรได้อย่างไรเพราะฉะนั้นมันต้องไปด้วยกัน และการครองเงินเนี่ยมันไม่ใช่ว่าได้มาเท่าไรใช้หมด มันได้มาแล้วออกมาหรือเปล่า ออกมาแล้วเอาไปลงทุนต่อหรือเปล่า คือความรู้แบบนี้มันต้องมี ถ้า ๓ ครองนี้เรียบร้อยก็มีแนวโน้มว่าเขาจะเป็นผู้นำที่ดี...”^{๓๒๗} สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ผู้นำปัจจุบันจะต้องเปิดโอกาสและส่งเสริมอย่างจริงจัง “...อยากเห็นมือใหม่ ๆ **อยากเห็นการเชื่อมโยง อยากเห็นโอกาสผู้ใหญ่ที่จะสอนเด็ก สอนผู้นำใหม่ ๆ** บ้าง ไม่อยากเห็นการปิดกั้นโอกาส ไม่อยากเห็นการกันท่า **อยากเห็นการเปิดกว้างนักวิชาการก็ต้องเปิดให้กว้าง** ที่จะรับฟัง ทั้งข้อดีข้อเสีย ของระบบเก่าของการบริหารเดิม ฟังเค้าบ้าง เน้นการวิจัย คือเน้นการวิจัยแต่คุณไม่ให้

^{๓๒๖} กัญญา ศิลปอาษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๒๗} เบลูจา ชลธารนนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระราม ๕ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ทุนการวิจัยคนที่กำลังทำอยู่ คุณต้องระมัดระวังเรื่องการใช้ทรัพยากร ซึ่งไม่ใช่ทรัพยากรของคนพิการ อย่างเดียว มันเป็นทรัพยากรของคนทั้งประเทศ...”^{๓๒๘}

เมื่อกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำผู้ทรงคุณวุฒิส่วนมากให้ความสำคัญมากที่สุดคือเรื่อง คุณธรรมและความรู้ ทั้งสองส่วนนี้จะต้องควบคู่กันเสมอ นอกนั้นเป็นองค์ประกอบที่ขยายความจาก สองเรื่องนี้หรือคุณสมบัติเพิ่มเติมอื่น ๆ “...เน้นความดีมาก่อนนะคะ คือต้องมีคุณธรรมมาก่อนเลยคะ แล้วก็มีปัญหา ปัญหาทั้งทางโลกและทางธรรม มีปัญหา มีคุณธรรม แล้วก็มีความประนีประนอมคะ อ่อนน้อม ฟังความคิดเห็นคนอื่นนะคะ คือเป็นผู้นำที่ไม่ได้คิดว่าตัวเองเป็นใหญ่คะ คือพร้อมที่จะฟัง ผู้อื่น ผู้นำที่ดีเนี่ยต้องเป็นผู้นำที่คนอื่นเค้าคิดจะตามคะ เป็นผู้นำที่มีคนเคารพ ศรัทธา ซึ่งอันเนี่ยมัน ไม่ได้เกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจอะไรเลย แต่มันเกิดขึ้นได้ด้วยการกระทำของตัวบุคคลนั้น ๆ เองนะคะไม่ได้ อยู่ที่เงินตราหรืออะไร ไม่ใช่ว่ามีเงินมากแล้วจะซื้อตำแหน่งได้... เรื่องคุณธรรม คุณต้องรู้ในหลักธรรม ไม่ว่าจะศาสนาใดก็ตาม คุณต้องรู้หลักธรรมนั้นอย่างแท้จริงนะคะ ก็จะบอกตัวเองได้ว่าอันไหนคือดี อันไหนคือชั่ว เพราะนาเชื่อว่าทุกศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี เพียงแต่ว่าบางคนเนี่ยคิดว่าตัวเองอยู่ใน ศาสนานั้น แต่ว่าก็อยู่แคในสำเนาทะเบียนบ้าน แต่จริง ๆ ไม่ได้รู้ข้อธรรมหรือว่าไม่ได้ปฏิบัติตามองค์ ศาสดาแห่งศาสนาของตนอย่างแท้จริง...”^{๓๒๙} ด้านอาจารย์ ดร.มลิวัลย์ ธรรมแสง ให้ความสำคัญกับ การใฝ่รู้และมือสะอาด “...ต้องสนใจใฝ่รู้นะ คนที่จะมาเป็นผู้นำ คุณต้องมีสะอาด... คนของคุณก็ ต้องยอมรับในตัวคุณนะ ถ้าเขาไม่ยอมรับคุณ คุณจะเก่งอยู่คนเดียวซึ่งมันเป็นไม่ได้ อย่างน้อยต้องมีคน ที่อยู่เบื้องหลังที่สนับสนุนคุณ ถ้าคุณเป็นคนบกพร่องทางร่างกาย คนอื่น คนประเภทเดียวกับคุณไม่ ยอมรับคุณ คุณก็อยู่ไม่ได้ แม้ว่า คุณจะยอมทำอะไรก็ตาม คุณก็จะต้องมีส่วนลึกในจิตใจคุณที่ว่าเค้า ไม่ยอมรับ อาจจะได้ตำแหน่งแต่เพื่อนแอบเบ้หน้าลับหลัง... เหมือนกันกับผู้นำที่ดี เค้าจะดูที่วาเสน่ห์ ของคุณคืออะไร เสน่ห์ของคุณคือคุณเป็นคนทีกระตือรือร้น ว่องไวฉับไว แล้วก็สนใจใฝ่รู้ ซื่อสัตย์มุ่งมั่น พร้อมที่จะเรียนรู้ เค้าต้องยึดหยุ่น...”^{๓๓๐} ทางด้านผู้ทรงคุณวุฒิผู้อาวุโสให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำว่า “มันต้องมีความเตรียมความพร้อมนะคะ เตรียมความพร้อมในเรื่องของความสามารถในความสามารถแต่ ละประเภท ต้องมีแผน มีโครงการ แล้วก็มีความสัจภาพในการที่จะทำ วิธีการพูด วิธีการนำเสนอ การ ยอมรับกติกาในสังคม การยอมรับในระเบียบของราชการซึ่งบางทีมันล้าสมัย คือล้าสมัยสำหรับ

^{๓๒๘} มลิวัลย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๒๙} กัญญา ศิลปอาษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๓๓๐} มลิวัลย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ข้าราชการที่ปฏิบัติเองตัวเล็กตัวน้อยนะคะ แล้วก็ระเบียบปฏิบัติเนี้ยมันก็ต้องมีข้อยกเว้นสำหรับคนที่มีความบกพร่องในแต่ละประเภท ผู้นำแต่ละประเภทที่จะเข้าไปเป็นแกนนำนะคะ แล้วข้อสำคัญคือต้อง Empower ทุกคนให้มีศักยภาพ มีความสามารถ...”^{๓๓๑}

ภาวะความเป็นผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ ๆ ที่ต้องสามารถนำคนอื่นได้ทำงานกับคนอื่นได้ สำคัญที่ต้องมีความน่าเชื่อถือ “...อย่างแรกเลย ทำงานกับคนอื่นได้ สองมีความคิดที่ดีและสามารถ Convince ได้ การทำงานกับคนอื่น คำว่าคนอื่น ก็คือกลุ่มคนพิการ ภาคี หรือแม้กระทั่งกลุ่มสังคม แวดล้อมที่เขาจะเดินไปด้วย เพราะอันนั้นคือ Key ปัจจัยความสำเร็จ บางที่เราดีแต่ไปตกม้าตายตอนที่ฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ไม่เอา อันนี้ผมว่าเป็นหลักทั่วไปไม่ใช่เฉพาะคนพิการ แล้วต้องมีพวก ไม่ใช่พวกเฉพาะเรา นะ คนที่เกี่ยวข้องคนอื่นด้วย หรือคนที่รู้สึกว่ามันต่างพวกแต่เขาเอาด้วยอันนี้คือความยาก ความท้าทาย... ขาดไม่ได้อีกอันหนึ่งก็คือความคิด วิสัยทัศน์นะ ก็จำเป็น...”^{๓๓๒} ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นว่าผู้นำรุ่นใหม่จะต้องทุ่มเทให้การทำงาน รู้จริง และจะต้องมีความรู้ดีด้วย “...ไม่แน่ใจว่าเกิดอะไรขึ้นนะ ในเรื่องของคนพิการเนี่ยที่ก็เห็นนะว่า **Generation ใหม่ ๆ เนี่ยก็มีการสืบทอด แต่ Dedication ยังไม่จุใจ ความทุ่มเทนะ พอเริ่มหลุดไปจากรุ่นอาจารย์ที่ก็มองแล้วว่าเด็กกว่านี้เขา ไม่ได้ทุ่มเท... ที่จะมีความรู้ดีกว่ารุ่นอาจารย์เนี่ยเกือบจะเป็นรุ่นใกล้ ๆ สุดท้ายที่จะทุ่มเทหนัก ๆ แล้วหลังจากนั้นมันกระจาย มองไม่ค่อยเห็น... ที่ถึงบอกว่าพี่อนดีที่จะออกจากการเป็นบอร์ดอะไรทั้งหลาย ทั้งปวงให้หน่อย ๆ เข้าไป แต่น้อง ๆ ก็ต้องโตด้วย เราก็ต้องฝึกเขา แต่ก็ยังมีบางคนที่เขายังไม่มีความเก่า เหมือนเรา เขายังกลัวอยู่ แต่พี่ก็ยังบอกกับทุกคนว่าพี่อนดีให้ค่าปรึกษา... อย่างถามว่าวันนี้ทำไมพี่เป็นประธานบริหารกองทุนการศึกษา ทำไมพี่ต้องลงต่างจังหวัด เพราะพี่อยากรู้ว่าทำหรือเปล่า แล้วทำไปถึงไหน ได้ผลอะไร ไปรับฟังเขา ว่าที่เราให้เงินเขาไปเขาบอกเขาทำไม่ได้ ทำไม่ได้เพราะอะไร เพราะเขาขาดองค์ความรู้ ให้แต่เงินโยนเงินไปเค้ายังไม่รู้เรื่องเลย หน้าที่เราไง เป็นความรับผิดชอบโดยตรงเลยแหละ เรานั่งเป็นบอร์ดอะไรก็ตาม ไม่ใช่ นั่งเท่ ๆ รับเงินเดือนหรือรับเบี้ยประชุมแล้วไม่ไปดูแลเลย มันไม่ใช่ มันต้องไปดูแลในสายของตัวเองด้วย อย่ามาพูดโดยที่ไม่ดู เพราะฉะนั้นพี่ถึงไม่กลัวไง เวลาใครเขาพูดอะไร เพราะพี่เห็นของจริง ถ้าจะให้พี่พูดสมฐานะที่พี่เป็นกรรมการบอร์ดเนี่ยพี่พูดได้ ถ้าพี่พูดก็คือพี่รู้ แต่ถ้าพี่ไม่พูดก็แปลว่าพี่ไม่รู้... **เป็นผู้นำต้องมีความเป็นมืออาชีพในเรื่องนั้น ๆ จริง ๆ พี่ไม่ค่อยอยากอบรม พี่คิดว่าการอบรมเป็นแค่เรื่องพื้นฐาน การจะเจาะอะไรลึกมันจะต้องเรียนรู้ อาจจะเรียนรู้ด้วยการศึกษา ทำงานวิจัยนั่นถือว่าเรียนรู้รู้อย่างหนึ่ง หรือจะศึกษาโดยการ Take Course****

^{๓๓๑} ขนิษฐา เทวินทรภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยฯ, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๓๒} ทวี เชื้อสุวรรณทวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

Online เข้าอบรมก็ต้องเข้าแบบ Intensive ไม่ใช่อบรมแบบสามวันห้าวันได้ Certificate มันไม่ใช่ค่ะ... เราต้องเอาคนเก่า ๆ มา เขารู้อยู่แล้ว เขาทำ เพียงแต่เขาไม่มีทฤษฎี Support นี่ไงที่พี่บอก ถ้าจะเป็นมืออาชีพเนี่ย ไม่ใช่ You ปฏิบัติอย่างเดียว แล้ว You ก็ Claim ว่าเป็น Expert You ต้องมีทฤษฎี ย้ำว่าการเป็นมืออาชีพเนี่ยมันไม่ใช่แค่ปฏิบัติมันต้องมีทฤษฎีเป็นเบื้องหลัง หรือจะสร้างทฤษฎีเองก็ได้ แต่ต้องเป็นที่ยอมรับ เพราะฉะนั้นพี่ถึงหวังว่าผู้นำคนพิการเนี่ยจะมาใน Trend แบบนี้...”^{๓๓๓}

อาจารย์พวงแก้ว กิจธรรม เป็นผู้ทรงคุณวุฒิอีกท่านหนึ่งที่สนับสนุนเรื่องความรู้ การใฝ่รู้ และคุณธรรม “...ผู้นำต้องต้องเป็นคนที่ไม่รู้ แล้วมีความรู้รอบด้าน ไม่ใช่เอาแต่ใฝ่รู้ ผู้นำถ้าไม่รู้เรื่องอะไรสักอย่างนี้เป็นอะไรไม่ได้หรอก อีกเรื่องหนึ่งที่ไม่เคยพูดถึงก็คือ ต้องมีเงินที่พร้อมจะจ่ายเพื่อคนอื่น เมื่อก่อนนี้เราจ่ายเงินกันเองทั้งนั้น ที่ย้านี้ก็เพราะว่าการที่เราขาดผู้นำไปอาจจะเป็นเพราะว่าบางคนเขาก็ไม่มีรายได้ ไม่มีความพร้อมด้านการเงินและครอบครัว พูดให้กว้างอีกหน่อยก็คือเป็นคนรอบข้างมันจะกว้างอีก เพื่อน ๆ หรืออะไรเหล่านี้มันหลายส่วน นอกจากนั้นต้องเป็นคนพร้อมที่จะฟัง ฟังเป็นและพูดให้คนอื่นรู้เรื่อง เพราะฉะนั้นเวลาพูดให้คนอื่นทำตามนี้ก็ต้องพูดให้เขาได้เรียนรู้ แต่ไม่ได้พูดให้เชื่อ เจตนาคือให้เรียนรู้ มีความรู้แล้วมันต้องใส่ใจ สนใจเรื่องนี้ มีเจตคติเชิงสร้างสรรค์ต่อเรื่องนี้ ... ผู้นำต้องมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ต้องมีความพอใจใฝ่รู้ แล้วก็ต้องมีความรู้พร้อมที่จะเรียนรู้พร้อมที่จะให้คนอื่น และที่สำคัญคือต้องมีคุณธรรม เพราะถ้าคุณไปรู้ในสิ่งที่ผิด สิ่งที่ไม่ดี ก็ไม่มีประโยชน์ ต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม...”^{๓๓๔} ด้านผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นนักวิชาการที่สนับสนุนการสร้างความรู้และการขับเคลื่อนแบบสานพลัง มีข้อคิดเห็นและเสนอแนะว่า “...คือมีวุฒิภาวะความเป็นผู้นำ คือ Leadership ไม่ใช่เป็น Boss คุณสมบัติสำคัญของ Leadership ที่ทำ Dialog ผู้นำกัน การ Dialog นี่ก็คือคุณต้องกลับมาฟังกัน เข้าใจกัน เห็นต่างต่อประเด็น อย่างนี้มันจะหาจุดลงตัวได้ต้องฟังเหตุผลของกันและกันว่ามันคืออะไร คือตอนนี้มันเหมือนกับว่าถ้าเราเห็นต่างปุ๊บเนี่ยเราต่างคนต่างเดิน นอกนั้นต้องเป็นคนที่วิสัยทัศน์ มีจิตสาธารณะ มองคนเพื่อหาศักยภาพมาทำงาน ให้บทบาทคนมอบหมายงานคนเป็น... ในการสร้างผู้นำต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ ไม่ได้บอกว่าเค้าจะต้องขึ้นไปเป็นตำแหน่งโน้นตำแหน่งนี้ในอนาคตนะ แต่เราอาจจะมีโอกาสแค่ว่าจะเป็นคนที่สามารถจัดการชีวิตตัวเองอย่างประสบความสำเร็จได้อย่างไร ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ใคร เราต้องคิดเป็น ปรับตัวได้ เราต้องมี Content อะไรบางอย่าง อันนี้มันเหมือนกับจริง ๆ ก็พูดกันในระบบการศึกษา คุณจะสร้างคุณสมบัติของคนรุ่นใหม่ คิดเป็น ทำได้ คิดได้ มี Moral สามารถคิดได้นะแต่ส่วนใหญ่คิดไม่ค่อยได้ จำ

^{๓๓๓} เบลูจา ชลธารนนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระราม ๕ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๓๔} พวงแก้ว กิจธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สวนสามพราน โรสการ์เด็นท์, เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ได้แต่คิดไม่ได้ เราจะสอนอย่างไรให้คิดได้ ซึ่งอันนี้ถ้าในทาง Science มันมีความรู้ว่าคุณต้องทำอย่างนี้เพื่อกระตุ้นสมองส่วนนี้ให้มันสามารถคิด คือเรียนรู้แบบคิดเป็น... มาถึงจุดหนึ่งคนพิการก็ควรเข้ามาช่วยขบวนการ เพื่อเข้ามาเรียนรู้ ไม่ได้แปลว่าคุณกระโดดมาเพื่อเลือกตั้งเป็นนายกสมาคมเลย ถ้าเป็นเช่นนั้นเค้าก็มารับบริบทของกระบวนการขับเคลื่อน เค้าก็ต้องเข้ามาเรียนรู้ มาช่วยงานอะไรอย่างนี้ เรียนรู้เพื่อเป็นผู้ตามด้วย และสุดท้ายเมื่อถึงพร้อมเค้าก็จะเป็นผู้นำ การเป็นผู้นำไม่ได้หมายความว่าเค้าเป็นคนดีवानะ คือ เราพูด ๆ มานี้เราไม่ได้คัดตัวขึ้นมาเพื่อเป็นผู้นำสูงสุด ผู้นำมีเป็นร้อยก็ได้ยังเป็นร้อยยี่ดีเพราะเรามีภารกิจเยอะ แค่เราทำงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจต้องการคนยี่สิบคนอาจต้องมีผู้นำสักสิบคน หรือเราต้องการคนห้าคนต้องมีผู้นำหนึ่งคน...”^{๓๓๕}

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นที่ค่อนข้างสอดคล้องกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำคัญของผู้นำคนพิการที่จำต้องมีบทบาทในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง เพราะคนพิการคือผู้ที่รู้ เข้าใจ และเกาะติดกับการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง ผู้นำคนพิการมีวุฒิภาวะความเป็นผู้นำที่ดี มีความเสียสละ มีความรู้ความสามารถ อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิต่างมีความห่วงใยถึงการแสดงบทบาทของผู้นำที่ควรคำนึงถึงบริบทในภาพรวมของสังคม การเสนอแนวทางส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการด้วยองค์ความรู้ที่มีความน่าเชื่อถือ ไม่ถือเอาความรู้หรือประสบการณ์ของตัวเองเป็นสำคัญ การวางบทบาทของผู้นำต่อการเมือง ข้าราชการ และภาคส่วนต่าง ๆ อย่างสมดุล การบริหารจัดการองค์กรของคนพิการอย่างมืออาชีพและการส่งเสริมสนับสนุนคนพิการสู่การเป็นผู้นำคนรุ่นใหม่

การรวมกลุ่มเป็นการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือกันและกัน และพิทักษ์สิทธิคนพิการทั่วประเทศที่ถูกสิทธิหรือมีสิทธิแต่เข้าไม่ถึงสิทธิ ผู้นำคนพิการหลายคนมีส่วนทำงานเพื่อคนพิการในระดับสากลอีกด้วย การรวมกลุ่มระยะแรกเป็นกลุ่มของศิษย์เก่าโรงเรียนสอนคนตาบอดในปี ๒๕๑๐ และศิษย์เก่าโรงเรียนสอนคนหูหนวกในปี ๒๕๑๒ ต่อมาปี ๒๕๒๔ องค์การสหประชาชาติประกาศปีคนพิการสากล ทำให้คนพิการจากทั่วโลกเกิดความเคลื่อนไหวและประชุมร่วมกันครั้งแรกที่ประเทศสิงคโปร์ในปี ๒๕๒๕ ซึ่งมีคนพิการไทยนำโดยนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เข้าร่วมประชุมด้วย หลังจากนั้นนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ได้กลับมารวมกลุ่มคนพิการจัดตั้งเป็นสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย และร่วมกับสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย และสมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย เพื่อรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ในปี ๒๕๒๖ เพื่อสะท้อนความคิดและเสียงของคนพิการสู่รัฐบาลและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลักดันให้รัฐออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการเป็นผลสำเร็จ

^{๓๓๕} วุฒิชัย วัชรวิบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

การรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรของคนพิการจนสามารถสร้างการยอมรับ ผลักดันให้เกิดกฎหมายคุ้มครองสิทธิ และทำสิทธิให้เป็นจริงได้นั้น แสดงให้เห็นถึง **วุฒิภาวะและภาวะผู้นำของกลุ่มคนพิการที่เป็นผู้นำสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคม** นอกจากนั้นผู้นำคนพิการขององค์กรของคนพิการต่างขยายเครือข่ายให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อเข้าถึงคนพิการกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ห่างไกลให้ได้รับสิทธิอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อีกทั้งกฎหมายด้านคนพิการก็มีการพัฒนาขึ้นเช่นเดียวกัน จึงเป็นความท้าทายของผู้นำคนพิการยุคปัจจุบันซึ่งส่วนมากเป็นผู้นำที่เข้ามาขับเคลื่อนสิทธิคนพิการตั้งแต่รุ่นแรก ๆ ที่จะต้องปรับตัวให้ทันต่อพลวัตที่เกิดขึ้น อีกทั้งต้องสร้างผู้นำคนรุ่นใหม่พร้อมเข้ามาเป็นผู้นำขับเคลื่อนองค์กรต่อไป คู่ขนานกับการตอบสนองต่อสมาชิกและคนพิการโดยรวมที่ส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงสิทธิ

บทที่ ๕

๕ ทศวรรษชบวนการทางสังคมของคนพิการ

การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง เป็นการศึกษาถึงบทบาทของผู้นำคนพิการ องค์กรของคนพิการ และยุทธศาสตร์ชบวนการทางสังคมขององค์กรของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ในบทที่ ๔ ได้นำเสนอถึงบทบาทและองค์กรของคนพิการ ตั้งแต่การรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กร บทบาทสำคัญ และพัฒนาการถึงปัจจุบัน ในบทนี้เป็นชบวนการทางสังคมของคนพิการตั้งแต่ปี ๒๕๑๐ ถึง ๒๕๖๐ โดยแบ่งออกเป็น ๕ ยุคหรือ ๕ ทศวรรษ อย่างไรก็ตาม ทั้ง ๕ ยุคนี้ชบวนการทางสังคมของคนพิการบางส่วนมีช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องหรือต่อเนื่องกันระหว่างยุค การกำหนดปีของแต่ละยุคจึงคาบเกี่ยวต่อเนื่องกัน ตลอด ๕๐ ปีนี้ผู้ศึกษานำเสนอให้เห็นถึงยุทธศาสตร์หรือแนวทางของผู้นำและองค์กรของคนพิการในการทำให้สิทธิของคนพิการเป็นจริง มุมมองของสิทธิเป็นจริงคือการมีกฎหมายหรือนโยบายเพื่อการคุ้มครองสิทธิคนพิการ และการทำให้สิทธิคนพิการเป็นจริงใน ๔ ด้านหลักคือ ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพและมืงานทำ และด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ ตามแนวทางการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการขององค์การอนามัยโลกซึ่งได้ถูกบรรจุไว้เป็นหลักในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔

การกล่าวถึงผู้นำและองค์กรของคนพิการในบทนี้ผู้ศึกษาอ้างอิงจากบทที่ ๔ ดังนั้นหากผู้อ่านยังไม่เข้าใจถึงผู้นำและองค์กรของคนพิการ ขอแนะนำให้อ่านบทที่ ๔ ก่อนจึงอ่านบทนี้ ด้านการนำเสนอใช้วิธีเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์เชิงประวัติศาสตร์ผสมผสานกับเรื่องเล่าจากผู้นำคนพิการและเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเผยให้เห็นการใช้ยุทธศาสตร์หรือแนวทางการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ตามที่กำหนด โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างคุ้มค่าที่สุดและใช้ระยะเวลาที่สั้นเพื่อมุ่งสู่สิทธิคนพิการเป็นจริง ๕ ทศวรรษชบวนการทางสังคมของคนพิการ ประกอบด้วย (๑) ทศวรรษการดิ้นรนต่อสู้ของคนพิการ ปี ๒๕๑๐ – ๒๕๒๐ (๒) ทศวรรษการรวมกลุ่มสร้างพลังอำนาจของคนพิการ ปี ๒๕๒๐ – ๒๕๓๐ (๓) ทศวรรษการขับเคลื่อนเพื่อกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ ปี ๒๕๓๐ – ๒๕๔๐ (๔) ทศวรรษการมีส่วนร่วมทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ปี ๒๕๔๐ – ๒๕๕๐ และ (๕) ทศวรรษการสานพลังขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ ปี ๒๕๕๐ – ๒๕๖๐ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๑ ทศวรรษการดิ้นรนต่อสู้ของคนพิการ (พ.ศ. ๒๕๑๐ – ๒๕๒๐)

ก่อนปี ๒๕๒๐ สภาพสังคมไทยมีเจตคติต่อคนพิการในเชิงสงสาร เห็นอกเห็นใจ ส่วนมากเชื่อว่าความพิการเกิดจากกรรมเก่า การช่วยเหลือคนพิการใช้วิธีการสงเคราะห์มากกว่าการส่งเสริมและ

พัฒนาศักยภาพ ถึงแม้ว่ารัฐบาลไทยได้จัดให้คนพิการได้รับการศึกษาตามหลักสากล แต่ความเชื่อพื้นฐานของรัฐบาลไทยไม่ได้คำนึงถึงศักยภาพของคนพิการ จึงเป็นการจัดการศึกษาแบบสงเคราะห์และยังเต็มไปด้วยการกีดกันด้วยกฎระเบียบมากมาย คนพิการต้องดิ้นรนต่อสู้ด้วยตนเองเพียงลำพัง มีกลุ่มเพื่อนคนพิการด้วยกันเอง ครู หรือชนชั้นนำให้ความช่วยเหลือ เนื้อหาสาระในส่วนนี้นำเสนอให้เห็นภาพบริบทระดับสากลด้านคนพิการและบริบทสังคมไทยในยุคนี้ รัฐบาลไทยกับการสงเคราะห์คนพิการและการดิ้นรนต่อสู้ของคนพิการดังนี้

๕.๑.๑ บริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทย

บริบทระดับสากล งานด้านคนพิการเป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชน ดังปรากฏใน **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน** (Universal Declaration of Human Rights) ปี ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๖๘) องค์การสหประชาชาติประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มีสาระสำคัญยอมรับในศักดิ์ศรีประจำตัว สิทธิเท่าเทียมกัน และโอนมิได้ เป็นหลักพื้นฐานแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก จะใช้ความแตกต่างระหว่างบุคคลให้เกิดการลิดรอนสิทธิไม่ได้ นอกจากการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว องค์การสหประชาชาติยังได้ประกาศสิทธิของมนุษย์ในอีกหลาย ๆ กลุ่ม รวมทั้ง **ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิคนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้**^{๓๓๖} ในปี ๒๕๑๔ (ค.ศ. ๑๙๗๑) โดยกำหนดกรอบแนวคิดยืนยันให้การส่งเสริมสนับสนุนคนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ให้มีสิทธิเท่าเทียมกันในสังคม ให้ได้รับสิทธิบริการทางการแพทย์ การศึกษา และฝึกฝนวิชาชีพตามความสามารถสูงสุด ได้รับหลักประกันทางเศรษฐกิจในระดับที่จะสามารถดำรงชีพได้ ได้อาศัยอยู่กับครอบครัวและชุมชน รวมถึงสิทธิที่จะมีผู้ปกครองเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ สิทธิได้รับความคุ้มครองเพื่อไม่ให้ถูกแสวงประโยชน์ หรือถูกกระทำอันตรายรุนแรง ถูกเหยียดหยาม หรือการใช้ความรุนแรง เป็นต้น

ต่อมาในปี ๒๕๑๘ (ค.ศ. ๑๙๗๕) องค์การสหประชาชาติได้ประกาศ **ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ** ซึ่งได้เน้นให้เห็นถึงสิทธิของคนพิการที่จะต้องได้รับความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ มีสิทธิโดยปราศจากข้อโต้แย้งใด ๆ อันระบุไว้ในประกาศตามหลักสิทธิมนุษยชน สิทธิของคนพิการได้มีการกำหนดไว้อย่างเด่นชัดเพิ่มเติมจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เพื่อย้ำให้เห็นว่าคนพิการพึงจะได้รับการคุ้มครองในฐานะของมนุษย์อย่างสมบูรณ์

บริบทสังคมไทย เป็นยุคผันผวนทางการเมืองด้วยการปกครองจากอำนาจเผด็จการทหาร เกิดเหตุการณ์นองเลือดจากการเรียกร้องประชาธิปไตย ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ การพัฒนาประเทศอยู่ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ และ ๓ เน้นการสร้าง ความ

^{๓๓๖} United Nations. (no date) **Human Rights Declarations**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา :

<http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/hrdec.htm> (๒๖ มิถุนายน ๒๕๔๓).

เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจเกษตรเชิงเดี่ยวและส่งเสริมภาคอุตสาหกรรม ด้านคนพิการเป็นการให้การสงเคราะห์เป็นหลัก ชนชั้นนำไทยมีการกล่าวอ้างถึงหลักสิทธิมนุษยชนในการจัดการศึกษาและบริการสาธารณสุข

๕.๑.๒ รัฐไทยกับการสงเคราะห์คนพิการ

สังคมไทยมีเจตคติว่าคนพิการคือบุคคลที่ควรได้รับการสงเคราะห์ ซึ่งมีเรื่องเล่ามาช้านานทั้งในนิทานชาดกหรือคำสอนทางศาสนา อย่างไรก็ตามประวัติศาสตร์ของการดูแลผู้ป่วยจิตเวช วัชรา คลายนาทร ระบุว่าสมัยรัชกาลที่ ๔ ทรงแนะนำให้คนไทยรู้จักการดูแลผู้ป่วยจิตเวชของชาวตะวันตก ต่อมารัชกาลที่ ๕ ในคราวเสด็จประพาสสิงคโปร์และชวาในปี ๒๔๑๔ ทรงทอดพระเนตรสถานที่หลายแห่งรวมทั้งสถานที่รักษาคนเสียจริตและที่รักษาคนป่วยไข้ จึงทรงมีพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้งโรงรักษาคนเสียจริต^{๓๓๗} ด้านหน่วยงานรัฐที่ปฏิบัติงานด้านคนพิการคือกรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นในปี ๒๔๘๓ งานคนพิการในยุคนี้คนพิการล้วนได้รับการสงเคราะห์ด้วยความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ การให้ความช่วยเหลือคนพิการโดยส่วนมากจึงเป็นการให้แบบสงเคราะห์ (Charity Based) ผู้ให้ความช่วยเหลือมีความรู้สึกสงสาร สมเพชเวทนา และนอกจากนั้นผู้ช่วยเหลือยังมีความเชื่ออีกว่าการช่วยเหลือของตนเองเป็นการทำบุญทำทาน ความช่วยเหลือที่คนพิการได้รับจึงมักจะเป็นอาหาร เสื้อผ้า หรือการรักษาพยาบาลที่เป็นการเฉพาะกรณีของความขาดแคลนในปัจจุบัน ๔ หรือแก้ไขเยียวยาอาการเจ็บป่วยพิการที่เกิดขึ้น

การสงเคราะห์สะท้อนในวรรณกรรมไทยที่ถนอมนวนล หิรัญเทพ สำนวณและวิเคราะห์วาทกรรมความพิการในเรื่องเล่าสมัยใหม่ของไทย ซึ่งประกอบด้วยนวนิยายที่เขียนโดยนักเขียนที่ไม่ใช่คนพิการ และเรื่องเล่าชีวิตที่เขียนโดยนักเขียนที่เป็นคนพิการ ซึ่งตีพิมพ์ตั้งแต่ปี ๒๔๗๖ ถึง ๒๕๔๖ เพื่อให้เห็นกระบวนการสร้างความหมายของ “ความพิการ” ที่เปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัย และศึกษาวาทกรรมและปฏิบัติการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความพิการ^{๓๓๘} งานชิ้นนี้ได้คลี่คลายให้เห็นถึง “วาทกรรมความพิการ” ในยุคจารีต ที่ให้ความพิการหมายถึงวิบากกรรมและเป็นวัตถุประสงค์เพื่อการสงเคราะห์ จากวาทกรรมพุทธศาสนา ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกรรมเก่า การเวียนว่ายตายเกิด การทำบุญทำทาน และความเมตตากรุณา เป็นต้น

การช่วยเหลือคนพิการกลายเป็นค่านิยมของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยชนชั้นนำ (Elite) โดยหวังว่าจะได้บุญหากเกิดชาติหน้าจะมีชีวิตที่สุขสบายไม่พิการลำบากยากจน

^{๓๓๗} วัชรา คลายนาทร. "พ่อภูมิพลทรงดูแลลูก ๆ ทั่วแผ่นดิน" เพื่อนรักสุขภาพจิต. (๑๖ (๒๔) : กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙). หน้า ๖.

^{๓๓๘} ถนอมนวนล หิรัญเทพ. (๒๕๕๓) วาทกรรมความพิการในเรื่องเล่าสมัยใหม่ของไทย. (อักษรศาสตร์ดุสิตบัณฑิตวิทยาลัย). บทความย่อ.

นอกจากการสงเคราะห์แล้วชนชั้นนำที่มีตำแหน่งทางราชการหรือมีสถานะทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อส่วนราชการ ยังสนับสนุนให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนพิการอีกทางหนึ่ง ในยุคนี้ไม่สามารถแบ่งได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดว่างานไหนริเริ่มโดยหน่วยงานของรัฐหรือชนชั้นนำ บทบาทเหล่านี้ที่น่าสนใจมีดังนี้

๑) การสงเคราะห์จากชนชั้นนำ ชนชั้นนำ (Elite) หรือชนชั้นผู้ปกครอง เป็นกลุ่มผู้นำ ซึ่งเป็นคนส่วนน้อยของสังคมแต่เป็นกลุ่มที่มีข่าวสารข้อมูลลึกซึ้งทั่วถึงและเป็นผู้กำหนดความคิดเห็นของประชาชนได้แทบทุกเรื่อง ประชาชนไม่อาจเสนอความเห็นหรือแนวทางให้แก่ผู้นำในการกำหนดนโยบาย ตรงกันข้ามผู้นำกลับเป็นฝ่ายหล่อหลอมและชักจูงให้ประชาชนคล้อยตาม^{๓๓๙}

งานสงเคราะห์คนพิการในยุคเริ่มต้นนี้เกิดขึ้นด้วยชนชั้นนำเป็นหลัก ไม่ว่าจะ เป็นชนชั้นนำที่เป็นข้าราชการระดับสูง ผู้ที่ทำงานใกล้ชิดหรือเป็นเชื้อพระวงศ์ เริ่มจากงานช่วยคนหูหนวก หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อาจารย์จากคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (ปัจจุบันคือ คณะอักษรศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เล็งเห็นความสำคัญของคนหูหนวกที่หากได้รับการศึกษาที่ดีจะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างคนปกติทั่วไป จึงได้เชิญชวนผู้ทรงคุณวุฒิร่วมก่อตั้งมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกขึ้นในปี ๒๔๙๔ หรือปัจจุบันคือ **มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวก ในพระบรมราชินูปถัมภ์** โดยท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม (ภริยาจอมพล ป. พิบูลสงคราม) ได้กรุณารับเป็นประธานมูลนิธิฯ และจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้อุทิศเงินทำบุญคล้ายวันเกิดจำนวน ๕๐,๐๐๐ บาท เป็นทุนก่อตั้งมูลนิธิฯ ระยะเวลาแรกเปิดหน่วยสอนคนหูหนวกขึ้นที่โรงเรียนเทศบาล ๑๗ (วัดโสมนัสราชวรวิหาร) เมื่อมีจำนวนเด็กหูหนวกสมัครเข้ามาเรียนเพิ่มมากขึ้นคุณหญิงไต้ะ นรเนติบัญญัติ ภริยามหาอำมาตย์โท พระยานรเนติบัญญัติ หรือลัด เศรษฐบุตร ได้บริจาคที่ดินจำนวน ๕ ไร่ ๑ งาน ทำให้ในปี ๒๔๙๕ หน่วยทดลองสอนคนหูหนวกได้ย้ายที่ตั้งไปยังบริเวณบ้านคุณหญิงไต้ะฯ พร้อมกับให้กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งโรงเรียนสอนคนหูหนวกแห่งแรกของประเทศไทยขึ้นในบ้นที่ดินผืนนี้^{๓๔๐}

กล่าวถึงหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ผู้เป็นยอดปุษนิยบุคคลที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในเรื่องการศึกษาและสิทธิมนุษยชน ดังบทประพันธ์ของท่านว่า **“อันสิทธิมนุษยชนข้อใดเล่า จะเทียบเท่าสิทธิการศึกษา ประกาศก้องต้องให้ความเมตตา เสมอหน้าหนวกใบไม้แว่นเอย”**^{๓๔๑}

^{๓๓๙} กิตติพัฒน์ นนทปัทมเศษกุลย์. (๒๕๔๔) นโยบายสังคมและสวัสดิการสังคม. หน้า ๑๑๑.

^{๓๔๐} มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกในพระบรมราชินูปถัมภ์. “About”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.deafthai.org/about (๒๑ มกราคม ๒๕๖๐).

^{๓๔๑} ฉะอ้อน วิสุทธิมรรค. (๒๕๔๔) “ฯพณฯ ศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล กับมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกในพระบรมราชินูปถัมภ์” ใน ๕๐ ปี มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกในพระบรมราชินูปถัมภ์. หน้า ๕๙.

ด้านคนตาบอดมีมูลนิธิช่วยให้การศึกษาแก่คนตาบอดในประเทศไทย หรือปัจจุบันคือ **มูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์** ก่อตั้งขึ้นในปี ๒๔๘๒ จากแนวความคิดของมิสเยเนวีฟ คอลฟิลด์ ร่วมกับหม่อมราชวงศ์พินทุเรชา จักรพันธุ์ และนายแพทย์ ฝน แสงสิงแก้ว ร่วมกันก่อตั้งโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ ซึ่งมีสเจเนวีฟ คอลฟิลด์ สตรีตาบอดชาวอเมริกัน มีความมุ่งมั่นและต้องการช่วยเหลือผู้บกพร่องทางสายตา เนื่องด้วยประเทศไทยในขณะนั้น ยังไม่มีองค์กรใดให้ความสนใจช่วยเหลือผู้พิการทางสายตา^{๓๔๒}

แต่การช่วยเหลือคนตาบอดของมิสคอลฟิลด์มีความเชื่อในศักยภาพของคนตาบอด ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ผู้นำคนพิการคนสำคัญเล่าถึงการเรียนกับมิสคอลฟิลด์ว่า **“...ผมถูกสอนมาว่าเราต้องเชื่อว่าคนพิการเรานี้เป็นคนตาบอดมีความสามารถทำได้ทุกอย่าง แล้วการดึงความสามารถของเราจะต้องหาเรื่องที่ทำท่ายทำ...”**^{๓๔๓} นั่นคือการเสริมพลังให้คนตาบอดมีความพยายาม

สำหรับคนพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว “มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการ” ตั้งขึ้นในปี ๒๔๙๗ ด้วยความอนุเคราะห์จากพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร โดยมีมิสซิสเฮอร์เบิร์ต ลิงค์ ภริยาอุปนายกสโสมโรตารี และท่านผู้หญิงสุมาลี จาติกวณิช กับศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษาน จาติกวณิช ผู้เป็นสามี ได้ร่วมกันจัดตั้งขึ้น ต่อมามูลนิธิได้อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ฯ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น **มูลนิธิอนุเคราะห์คนพิการ ในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี**

ในปี ๒๕๐๕ กลุ่มชนชั้นนำผู้มีเมตตาจิต นำโดยท่านผู้หญิงหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร ได้รวมตัวกันเป็นคณะเพื่อให้การสงเคราะห์แก่เด็กและผู้พิการทางสติปัญญา เสริมแรงให้ภาครัฐซึ่งมีโรงพยาบาลปัญญาอ่อน ภายใต้กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นผู้รับผิดชอบ ต่อมาจัดตั้งเป็นมูลนิธิอยู่ในพระราชินูปถัมภ์จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้รับพระราชทานนามว่า **“มูลนิธิช่วยคนปัญญาอ่อนแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์”**

การที่ต้องมีโรงเรียนเฉพาะความพิการเหล่านี้ก็เพราะสถานศึกษาโดยทั่วไปไม่ยอมรับคนพิการเข้าเรียน รวมถึงพ่อแม่ผู้ปกครองเด็กพิการเองก็ไม่เชื่อว่าคนพิการสามารถเรียนหนังสือและทำงานได้ แม้แต่ผู้บริหารระดับสูงก็ตาม **“คนตาบอดจะมีปัญญาไปทำอะไรได้ เรียน**

^{๓๔๒} วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (๒๕๕๙) **โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา :

<https://th.wikipedia.org> (๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙).

^{๓๔๓} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

หนังสือไม่ได้ ทำมาหากินไม่ได้”^{๓๔๔} รัฐมนตรีท่านหนึ่งในสมัยหลังครั้งที่ ๒ กล่าวถึงการสอนคนตาบอดว่า “เป็นเหมือนโตะ เหมือนเก้าอี้ สอนไปก็คงไม่ได้ประโยชน์อะไรขึ้นมา”^{๓๔๕}

ด้านคนหูหนวกถึงแม้ว่าดูภายนอกเหมือนไม่มีความพิการก็น่าจะเรียนหนังสือได้ไม่ลำบากแต่ความเป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้น “...เมื่อถึงเกณฑ์ต้องเข้ารับการศึกษาล่าเรียนเหมือนเด็กทั่วไป พ่อกับแม่จึงพาผมไปสมัครเรียนในโรงเรียนของคนหูปกติ แต่ก็ไม่สามารถเรียนได้เนื่องจากหูไม่ได้ยิน ประกอบกับโรงเรียนสมัยนั้นไม่มีโรงเรียนสำหรับสอนคนหูหนวกโดยเฉพาะ ดังนั้น จึงไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนเหมือนเด็กคนอื่น ๆ...” นอกจากนี้ยังมีเรื่องเล่าของไพศาล เหลืองวรพันธ์ ปัจจุบัน ๖๗ ปี (เกิด พ.ศ. ๒๔๙๓) ที่มีลักษณะปัญหาการสื่อสาร “...พอมผมอายุถึงเกณฑ์เข้าเรียนคุณพ่อกับคุณแม่ได้ส่งผมเข้าศึกษาในโรงเรียนเจริญวิทย์ ซึ่งเป็นโรงเรียนสำหรับคนหูปกติ ทำให้มีปัญหาด้านการสื่อสาร เพราะผมพิการทางหูและไม่สามารถสื่อสารเป็นคำพูดได้ โดยส่วนมากผมใช้ภาษาเขียนบนแผ่นกระดาษคุยกับคนอื่น ๆ และก็ใช้ภาษามือง่าย ๆ พอที่เขาจะเข้าใจได้ ผมเรียนที่นี่ได้จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ก็ได้ลาออก เพื่อไปศึกษาต่อกรุงเทพฯ ที่โรงเรียนโสตศึกษาทุ่งมหาเมฆ (สศ.ท.)...”^{๓๔๖}

สำหรับคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายนอกจากต้องเผชิญปัญหาด้านเจตคติของสังคมเหมือนคนตาบอดหูหนวกแล้ว อุปสรรคสำคัญที่ทำให้คนพิการไม่ได้รับการศึกษาก็คือการเดินทางและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ เลย

มูลนิธิตั้ง ๔ แห่งที่กล่าวมาครอบคลุมการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนพิการ ๔ ประเภท มุ่งเน้นด้านการจัดการศึกษาให้คนหูหนวก คนตาบอด คนพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว คนพิการทางสติปัญญา มีการส่งเสริมอาชีพ รวมถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ มูลนิธิเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากชนชั้นนำที่ระดมทุนจากกลุ่มชนชั้นนำด้วยกันหรือขอสนับสนุนโดยตรงจากรัฐบาล บทบาทของชนชั้นนำแยกไม่ออกจากบทบาทของรัฐ เพราะชนชั้นนำส่วนมากมีตำแหน่งในการบริหารประเทศ หรือมีคู่สมรสและเครือญาติดำรงตำแหน่งสำคัญในรัฐบาล อย่างไรก็ตามชนชั้นนำส่วนมากต้องใช้ศักยภาพส่วนตัวในการร่วมสมทบทุนหรือระดมทุนจากผู้ใกล้ชิดในการดำเนินกิจการองค์การสาธารณกุศลเหล่านี้ ควบคู่กับการจัดสรรงบประมาณหรือการรับผิดชอบดูแลหน่วยงานเหล่านั้นร่วมกับมูลนิธิต่อไป

^{๓๔๔} คณะกรรมการรำลึก มีสเยเนวีฟ คอลฟิลด์. ๗ ทศวรรษ การศึกษาคนตาบอดในประเทศไทย. หน้า ๒๑.

^{๓๔๕} สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๓) ๓ ทศวรรษ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย. หน้า ๘๐.

^{๓๔๖} ไพศาล เหลืองวรพันธ์ และกำพล สุวรรณรัตน์. (๒๕๕๙) ไพศาล เหลืองวรพันธ์...นักธุรกิจชีวิตแห่งโลกเงียบ. หน้า ๒๕.

๒) การสงเคราะห์จากรัฐ บทบาทของรัฐหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ยังมีความเชื่อมโยงกับชนชั้นนำอย่างแยกไม่ออก หลังการจัดตั้งมูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกฯ ต่อมา ในวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๔ ตรงกับวันฉลองครบรอบปีแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ของสหประชาชาติ กระทรวงศึกษาธิการก่อตั้งหน่วยทดลองสอนคนหูหนวกเป็นครั้งแรก สังกัด แผนการศึกษาสงเคราะห์ กองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อส่งเสริม และสนับสนุนให้คนหูหนวกเข้าถึงสิทธิในด้านการศึกษา^{๓๔๗} ดร. มลิวัลย์ ธรรมแสง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดการศึกษาคนหูหนวกกล่าวว่า^{๓๔๘} “...ดีที่กระทรวงศึกษาธิการรับโรงเรียนคนหูหนวกเข้ามาไว้ใน การดูแล ทำให้สามารถขยายจำนวนโรงเรียนได้ทั่วประเทศ...” (ปัจจุบันมีถึง ๒๑ แห่งทั่วประเทศ) “... คุณหญิงเสริมศรี เกษมศรี และคุณหญิงกมลลา ไกรฤกษ์ เป็นผู้วางรากฐานการศึกษาคนหูหนวกเอาไว้ ...”

งานด้านการจัดการศึกษายังมีนโยบายที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือในปี ๒๔๘๔ กรม อาชีวศึกษา (ปัจจุบันคือสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา) ดำเนินการฝึกอาชีพให้กับ คนพิการโดยมีทั้งหลักสูตรระยะสั้นและระยะยาวขึ้นอยู่กับการต้องการของผู้พิการ การเปิดการเรียน การร่วมกับคนไม่พิการผ่านวิทยาลัยสารพัดช่างทั่วประเทศ

นอกจากด้านการศึกษารัฐบาลได้จัดตั้งองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกใน พระบรมราชูปถัมภ์ (อผศ.) ในปี ๒๔๙๑ มีฐานะเป็นองค์การของรัฐเพื่อให้การสงเคราะห์แก่ ทหารผ่านศึก ครอบครัวทหารผ่านศึก และทหารนอกประจำการ ต่อมาปี ๒๕๑๓ ได้ก่อตั้งหน่วย พิ้นฟูสมรรถภาพคนพิการขึ้นที่ ร.พ. พระมงกุฎเกล้าฯ เพื่อให้การฟื้นฟูสมรรถภาพทหารที่บาดเจ็บ พิการ ทำให้หน่วยรบทั้งหลายมีขวัญและกำลังใจดีขึ้นและสามารถกลับไปประกอบภารกิจได้เป็นปกติ

หน่วยงานของรัฐที่สำคัญอีกหน่วยหนึ่งคือกระทรวงมหาดไทยที่จัดตั้ง “กรมประชาสงเคราะห์” ในปี ๒๔๘๓ ซึ่งมีภารกิจเกี่ยวข้องกับประชาชนตั้งแต่เกิดจนชราภาพและ ตายรวมถึงรับผิดชอบดูแลผู้ตกทุกข์ได้ยากและคนพิการ ในระยะเริ่มแรกเน้นการให้บริการสงเคราะห์ แก่คนพิการ โดยเริ่มแรกปี ๒๔๘๔ ได้จัดตั้งสถานสงเคราะห์คนพิการและทุพพลภาพพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อให้การสงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยและการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการที่ยากไร้ อนาถา หรือถูกทอดทิ้ง คนพิการถูกส่งเข้าสถานสงเคราะห์ของรัฐเพื่อเลี้ยงดูตลอดชีวิต

^{๓๔๗} กำพล สุวรรณรัต. (๒๕๕๕) ประวัติศาสตร์ชาติไทยและการจัดตั้งองค์กรของคนหูหนวกในประเทศไทย.

หน้า ๕๙.

^{๓๔๘} มลิวัลย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดยนายสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ทีมมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ปี ๒๕๑๗ กรมประชาสงเคราะห์ ก่อตั้งบ้านราชวดีเป็นสถานสงเคราะห์เด็กพิการทางสมองและปัญญา เพื่อแยกเด็กพิการทางสมองและปัญญาออกมาจากสถานสงเคราะห์คนพิการโดยรวม เพื่อจะได้มีโอกาสให้การดูแล เอาใจใส่ ฟื้นฟู พัฒนา รับการศึกษา และปรับสภาพร่างกายและจิตใจเท่าที่สามารถทำได้เป็นการเฉพาะ

๕.๑.๓ การดิ้นรนต่อสู้ของคนพิการ

การดิ้นรนต่อสู้เพื่อการมีงานทำของคนพิการไม่แตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ ในสังคม อย่างไรก็ตามการประกอบอาชีพของคนตาบอด ย้อนกลับช่วงพุทธทศวรรษ ๒๔๘๐ “...รุ่นแรก ๆ นั้นะครับ คนตาบอดจะทำอาชีพได้สองสามอย่างเท่านั้นแหละครับ เป็นขอทาน เป็นหมอดู เป็นนักดนตรี อะไรพวกนั้นะครับ แต่คราวนี้พอมีสเจวีฟคอลลิจด์เข้ามาตั้งโรงเรียน การศึกษาเนี่ยช่วยให้อาชีพแล้วก็โอกาสของคนตาบอดมีมากขึ้นนะครับ พอจบการศึกษาแล้วก็ทำให้เราสามารถทำอะไรได้หลายอย่างมากกว่าที่เคยเป็นครับ... ตัวผมเองนะผมมีความมุ่งมั่นเลยว่าคนตาบอดจะต้องทำอะไรที่มันได้มากกว่าที่ทุกคนคิด มีสคอลลิจด์ให้ความหวังตลอดเวลาว่าคนตาบอดต้องทำได้ทุกอย่างที่จะทำและมีสคอลลิจด์เป็นตัวอย่างที่ดี...”^{๓๔๙} การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญของการมีอาชีพและนี่คือจุดเริ่มต้นสำคัญของการมีอาชีพของคนตาบอด

มีสคอลลิจด์ส่งเสริมให้คนตาบอดได้เรียนร่วมในโรงเรียนชั้นนำของประเทศ เพราะโรงเรียนรัฐส่วนมากไม่ยอมรับคนตาบอด “...สมัยก่อนเรียนร่วมกับโรงเรียนทั่วไปไม่ได้ ไม่มีใครรับ วิกฤตมันก็เป็นโอกาส ก็เลยมีเซนต์คาเบรียล และอัสสัมชัญรับเรา ก็เลยไปเรียนโรงเรียนดี ๆ ไม่ต้องเสียตังค์ ไม่ต้องอะไร (หัวเราะดีใจ) แล้วได้เรียนโรงเรียนดี ๆ ได้เพื่อนดี ๆ วิกฤตมันก็เป็นโอกาส เพราะว่าหลวงไม่รับนะ ยุคผมเนี่ยหลวงไม่รับนะ...”^{๓๕๐} นอกจากนั้นมีสคอลลิจด์ยังหาทุนส่งคนตาบอดไปเรียนต่างประเทศจำนวนมาก คนตาบอดรุ่นแรก ๆ ที่เป็นผู้นำและประสบความสำเร็จล้วนได้รับโอกาสไปเรียนต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น นายเพชรรัตน์ เตชวัชรา นักธุรกิจด้านเคมีภัณฑ์และประธานมูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด นายวิรัช ศรีตุลานนท์ บัณฑิตตาบอดคนแรกในประเทศไทย จากคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อดีตนายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ผู้จัดการโรงสูระดับบริหารโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ นายยุทธนา ศรีมูลชัย อดีตเจ้าหน้าที่สถานทูตออสเตรเลีย นักเปียโนชั้นครูประจำโรงแรมห้าดาว นายวิมล อ่องอัมพร อดีตผู้บริหารและครูการศึกษาพิเศษผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ นางออรอร่า ศรีบัวพันธุ์

^{๓๔๙} วิมล อ่องอัมพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด, เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

^{๓๕๐} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ประธานก่อตั้งมูลนิธิคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอดและอดีตผู้อำนวยการโรงเรียนสอนคนตาบอดพระมหาไถ่ พัทยา ในพระราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระเทพฯ ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ อดีตอาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และอดีตสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และนายมนเฑียร บุญตัน อดีตวุฒิสมาชิกและสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นต้น แต่เชื่อว่าเฉพาะคนตาบอดที่จบ การศึกษาจากต่างประเทศเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จ คนตาบอดที่ได้รับการศึกษาที่ดีหรือมีความ มุ่งมั่นต่างประสบความสำเร็จ เช่น ดร.ประยุทธ์ ภูหนองโอง ผู้ก่อตั้งมูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดใน ประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ นายสมชาย ปัญญาเอกวงค์ นักรุกกิกและอดีตนายกสมาคม คนตาบอดแห่งประเทศไทย นายต่อพงศ์ เสลานนท์ นายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย อดีตสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ นายอำนวยการ กลินอยู่ ประธานสมาพันธ์คนพิการผู้ค้าสลากประเทศไทยและอดีตนายกสมาคมกีฬาคนตาบอดแห่ง ประเทศไทย เป็นต้น

เมื่อได้รับการศึกษาที่ดี มีครูอาจารย์ที่มีความน่าเชื่อถือหรือมีอำนาจบารมีใกล้ชิดจน ชื่นนำ คนตาบอดรุ่นแรก ๆ ที่จบการศึกษาทั้งในและต่างประเทศก็มีโอกาสทางอาชีพมากขึ้นด้วย ถึงแม้ว่าจะต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานัปการก็ตาม การขับเคลื่อนเพื่อให้ได้มีงานทำในยุคนี้ต้องอาศัยพลัง ศักยภาพเฉพาะบุคคลและพลังของกลุ่มหรือรุ่นพี่ที่ช่วยรุ่นน้อง *“...ช่วงนั้นถ้ามีประเด็นที่เรียกว่ากีด กัน เลือกปฏิบัติ เขาไม่เข้าใจก็ต้องอธิบาย ต้องพิสูจน์ ใช้ความเพียร ใช้ตัวตนจริง ๆ ของเราเป็น เครื่องพิสูจน์ ไม่ได้ใช้กฎหมายอะไรนำ... ผมก็เลยอาสาไปเป็นจัดหางานให้กับคนตาบอด ก็ต้องคิดว่า ผมเป็นครูเห็นลูกศิษย์ไม่มีอะไรทำเราเองก็รู้สึก พอมีอาชีพเราเป็นครูสอนคนตาบอดก็ไปเป็นเจ้าหน้าที่ หางานให้กับคนตาบอดกับนักเรียนผม...”^{๓๕๑}* การได้รับความช่วยเหลือจากชนชั้นนำอย่าง ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ได้เรียนมหาวิทยาลัยและเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปี ๒๕๑๙ ก็เพราะได้รับความเข้าใจและการสนับสนุนจาก ดร.ปวย อึ้งภากรณ์ อธิการบดี มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ในขณะนั้น

แต่ก็เชื่อว่าคนตาบอดประสบความสำเร็จทุกคน คนที่มีข้อจำกัดด้วยการศึกษาน้อย หรือเหตุใดก็ตามจำนวนหนึ่งจึงยึดอาชีพเร่ร้องเพลง ขายของหรือขายสลากกินแบ่งรัฐบาล สำหรับ ผู้ที่ค้าสลากปัญหาอุปสรรคของคนตาบอดส่วนใหญ่คือไม่มีโควต้าสลากเป็นของตนเอง จึงต้องซื้อสลาก มาในราคาที่แพง ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนซึ่งต้องใช้เงินสดในการซื้อสลากมาขายและปัญหาไม่มีที่ ขายสลากที่แน่นอน อาชีพนี้เป็นอาชีพที่ขาดความมั่นคงรายได้ไม่แน่นอน ที่สำคัญคือการซื้อสลากมา ขายไม่สามารถคืนได้หากสลากเหลือต้องรับภาระขาดทุนทำให้ต้องทนตระเวนขายให้หมด บางครั้งก็

^{๓๕๑} วิมล อ่องอัมพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด, เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

ถูกแย่งสลากร้างไปทั้งแผงหรือหีบไปเกินก็มี นอกจากนั้นสภาพที่อยู่อาศัยยังเป็นห้องเล็ก ๆ ไม่มีอากาศถ่ายเท ขาดแสงสว่าง มีสภาพอับชื้น ไม่สะอาด ไม่ถูกสุขอนามัย เสี่ยงต่อการเกิดเพลิงไหม้ซึ่งจะกลายเป็นโศกนาฏกรรมที่รุนแรงมาก^{๓๕๒} อย่างไรก็ตามผู้นำคนตาบอดก็กล่าวอย่างภูมิใจว่าตั้งแต่คนตาบอดได้มาขายสลากร้างก็แทบจะไม่เห็นคนตาบอดเดินขอทานตามท้องถนน อย่างน้อยก็ยืนอยู่บนลำแข้งของตนเองถึงแม้สภาพแวดล้อมจะไม่ดีก็ตาม^{๓๕๓}

การค้าสลากนั้นปัญหาสำคัญคือการมีโควต้าเป็นของตนเอง หากไม่มีโควต้าผู้ค้าสลากรายย่อยจะต้องซื้อสลากในราคาที่แพงและต้องจำหน่ายสลากเกินราคาที่กฎหมายกำหนด ปี ๒๕๑๗ กลุ่มคนพิการ ๗๑ คนที่ค้าสลากรายย่อยซึ่งรับซื้อจากพ่อค้าคนกลาง ได้ร่วมกันเคลื่อนไหวเพื่อขอรับสิทธิในการถือครองโควต้าสลากกินแบ่งรัฐบาล ในที่สุดรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรี ได้จัดสรรโควต้าสลากกินแบ่งรัฐบาลให้แก่คนพิการผ่านสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นผู้บริหารจัดการ^{๓๕๔} คนพิการที่ค้าสลากมีทั้งคนตาบอดและคนพิการทางกาย หลังจากนั้นมักมีคนพิการออกมาเรียกร้องให้จัดสรรสลากเพิ่มแทบทุกปี

๕.๑.๔ สรุปทศวรรษการดิ้นรนต่อสู้ของคนพิการ

ทศวรรษการดิ้นรนต่อสู้ของคนพิการ เป็นการลุกขึ้นสู้ของคนพิการที่ต้องการหลุดพ้นจากความเป็นภาระ คนพิการกลุ่มแรก ๆ ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนสอนคนตาบอดและโรงเรียนสอนคนหูหนวกเกิดการรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ที่สำคัญคือการรวมพลังร้องขอต่อรัฐ ขอสิทธิสมัครศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ขอสิทธิสมัครเข้าทำงาน ขอโควต้าสลากกินแบ่งรัฐบาลเพื่อเป็นสินค้าไปจำหน่ายเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว คนพิการกลุ่มนี้ไม่ต้องการให้รัฐสงเคราะห์เลี้ยงดู ซึ่งทำให้รู้สึกต่ำต้อยด้อยค่า แต่ต้องการทำมาหากินและยืนบนลำแข้งของตนเอง ถึงแม้สังคมโดยรวมมองคนพิการว่าด้อยคุณค่า แต่คนพิการเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นนำหัวก้าวหน้าที่กำลังถึงคุณค่า ศักดิ์ศรี และศักยภาพของคนพิการ จึงสนับสนุนให้ได้รับการศึกษาและสมัครเข้าทำงาน ส่งผลให้คนพิการเหล่านี้มีความรู้ ทักษะ ความชำนาญการ และมีความสามารถประกอบอาชีพได้ เป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลือคนพิการรุ่นหลังในระยะเวลาต่อมา

^{๓๕๒} จีรพร แฉ้วกิ่ง และโสภา อ่อนโอกาส. (๒๕๔๕) *วิถีชีวิตคนพิการในสังคมเมือง: ศึกษาคนพิการทางสายตา*. หน้า ๒๒ - ๒๕.

^{๓๕๓} สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์. (๒๕๔๗) *โครงสร้างอำนาจในการจัดสรรสลากกินแบ่งรัฐบาล*. (วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). หน้า ๓๖.

^{๓๕๔} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ และคณะ. (๒๕๔๕) *การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม : ศึกษากรณีกฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ*. หน้า ๕๑.

สิ่งที่สะท้อนออกมาในยุคนี้อีกประการหนึ่งคือคนพิการที่ออกมาดิ้นรนต่อสู้ส่วนมากเป็นคนตาบอดเนื่องจากคนตาบอดมีโอกาสทางการศึกษาก่อนคนพิการประเภทอื่น ๆ ได้รับการปลูกฝังให้ช่วยเหลือกันและกัน ให้ช่วยเหลือคนตาบอดรุ่นหลัง สำหรับการค้าสลากมีกลุ่มคนพิการทางกายร่วมอยู่ในอาชีพนี้ด้วย เป็นคนพิการทางกายที่ผ่านการฝึกอาชีพจากศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ พระประแดงเป็นส่วนมาก (ปัจจุบันคือศูนย์พัฒนาศรัทธาภาพและอาชีพคนพิการ) ส่วนกลุ่มคนหูหนวกมีการรวมกลุ่มกันเองที่ยังไม่มีบทบาทออกมาขับเคลื่อนทางสังคมโดยตรง

๕.๒ ทศวรรษการรวมกลุ่มสร้างพลังอำนาจของคนพิการ (พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๓๐)

บริบทระดับสากลด้านคนพิการมีผลต่อการรวมกลุ่มและนโยบายของรัฐบาลในงานด้านคนพิการ ยุคนี้องค์การสหประชาชาติประกาศปีคนพิการสากล ๒๕๒๔ และประกาศแผนปฏิบัติการระดับโลกเพื่อเป็นแนวทางให้ประเทศสมาชิก คนพิการไทยได้ศึกษาและร่วมปฏิบัติการรวมกลุ่มกับองค์การคนพิการระหว่างประเทศ พร้อมทั้งนำประสบการณ์เหล่านั้นกลับมาสร้างการรวมกลุ่มเป็นขบวนการทางสังคมของคนพิการไทย เพื่อขับเคลื่อนและผลักดันให้รัฐบาลออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ และดำเนินนโยบายให้คนพิการได้รับโอกาสอย่างเสมอภาคและมีส่วนร่วมในสังคมเต็มศักยภาพ

สาระสำคัญในส่วนนี้นอกจากบริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทยแล้ว ยังได้นำเสนอถึงบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขที่คำนึงถึงคนพิการ การจัดการศึกษาสำหรับคนตาบอดโดยคนตาบอดซึ่งแตกต่างจากการจัดการศึกษาเชิงสงเคราะห์โดยรัฐ และการก่อกำเนิดของสมาคมคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย เพื่อขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริงในลำดับต่อไป

๕.๒.๑ บริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทย

บริบทระดับสากล ในปี ๒๕๒๔ (ค.ศ. ๑๙๘๑) องค์การสหประชาชาติ ได้ประกาศให้เป็นปีคนพิการสากล^{๓๕๕} ส่งผลให้รัฐบาลต่างออกมากล่าวถึงสิทธิคนพิการอย่างต่อเนื่อง ต่อมาได้ประกาศให้ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ - ๒๕๓๕ เป็นทศวรรษคนพิการแห่งสหประชาชาติ (United Nations Decade of Disabled Persons) พร้อมทั้งได้จัดทำ “แผนปฏิบัติการระดับโลก” (World Programme of Action)^{๓๕๖} เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับให้สังคมโลกได้ตระหนักและเร่งดำเนินการด้านสิทธิคนพิการ ในยุคนั้นผู้นำคนพิการล้วนมีความสามารถทางภาษาอังกฤษดี ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ อาจารย์ประหยัด ภูหนองโอง หรืออาจารย์มณฑิยา บุญตัน ทำให้เกิดการเรียนรู้แนวคิดในระดับสากลที่สามารถนำมาขับเคลื่อนในประเทศไทยได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

^{๓๕๕} ILO. (๑๙๙๔) Towards Equalizing Opportunities for Disabled People in Asia: A Guide. p. ๑.

^{๓๕๖} United Nation. (๑๙๘๑) World Programme of Action concerning Disabled Persons. p. ๑.

บริบทสังคมไทย การเมืองเป็นยุคสิ้นสุดอำนาจเผด็จการทหาร การปกครองค่อนข้างนิ่งและมีดุลยภาพระหว่างอำนาจภายใต้สภาวะประชาธิปไตยครึ่งใบ เป็นช่วงการครองอำนาจที่ยาวนานของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถึงแม้อำนาจทางทหารจะเข้มแข็งแต่บทบาทของนักการเมืองก็ปรากฏความเด่นชัดขึ้น และอำนาจข้าราชการประจำเป็นกลไกหลักของประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจเน้นควบคู่กับการพัฒนาสังคม ด้านคนพิการยังเป็นการสงเคราะห์ การจัดการศึกษาพิเศษ และเพิ่มการดูแลสวัสดิการคนพิการจากการทำงาน ในงานด้านการสงเคราะห์ในยุคนั้น สตรีที่มีบทบาทโดดเด่นในงานด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งต่อรัฐบาลและองค์กรสาธารณกุศลคือหม่อมงามจิตต์ บุรฉัตร (๒๔๕๘ – ๒๕๒๖) ผลงานของท่านมากมายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ท่านมีแนวคิดที่เป็นสากลและนำมาใช้ในการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย สิ่งสำคัญคือท่านให้ออกาสรับนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ผู้ซึ่งต่อมาเป็นผู้นำคนสำคัญในวงการคนพิการ เข้าทำงานที่ฉัตรการพิมพ์ ทำงานทั้งด้านบัญชี เรียงพิมพ์ พิสูจน์อักษร ทำหน้าที่เลขานุการ และอีกสารพัดอย่างในสำนักงานของท่านนานถึง ๘ ปี (พ.ศ. ๒๕๐๓ – ๒๕๑๑) นายณรงค์ฯ จึงได้เรียนรู้และพัฒนาความสามารถของตนเองหลายด้านด้วยกันเพราะหม่อมงามจิตต์ฯ ท่านทำงานมากพูดไว คิดไว และทำงานริเริ่มหลายอย่าง^{๓๕๗}

๕.๒.๒ บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข

ในอดีตบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขสำหรับคนพิการก็ไม่แตกต่างจากสวัสดิการของประชาชนทั่วไป จนกระทั่งในปี ๒๕๑๔ – ๒๕๒๔ กระแสเริ่มต้นการคุ้มครองสิทธิคนพิการในระดับสากลได้เริ่มเด่นชัดขึ้น ในระหว่างนี้มีประกาศมติที่เกี่ยวข้องกับคนพิการในหลายเรื่อง เช่น ปี ๒๕๑๘ ในระดับสากลได้เริ่มต้นให้การคุ้มครองสิทธิคนพิการเช่นเดียวกับบุคคลอื่นในสังคม องค์การสหประชาชาติได้ประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ และในปีเดียวกันนั้นเองประเทศไทยก็ได้เริ่มต้นให้การรักษาพยาบาลฟรีเพื่อเป็นการสงเคราะห์แก่ผู้รายได้น้อยโดยคนพิการได้ถูกนับรวมอยู่ในเกณฑ์ในการรับบริการนี้ด้วย^{๓๕๘} โครงการรักษาฟรีของ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ซึ่งยังคงมีสถานะเป็นโครงการตลอด ๒๖ ปี นับตั้งแต่ปี ๒๕๑๘ จนถึงปี ๒๕๔๔ จึงได้ผลักดันจนเกิดเป็นพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕^{๓๕๙}

^{๓๕๗} วิปาลี จันทโรจณี. (๒๕๕๕) สมาชิกวุฒิสภา คนพิการคนแรก ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ชีวิตและการต่อสู้ของผู้ไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตา. หน้า ๓๓ – ๓๕.

^{๓๕๘} สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ และคณะ. (๒๕๓๙) รายงานการวิจัยระบบบริการทางการแพทย์เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. หน้า ๓๔.

^{๓๕๙} วิชัย โชควิวัฒน์. (๒๕๕๘) “นพ.วิชัย โชควิวัฒน์ : ตำนานบัตรทอง (๒)” ใน Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ.

[ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.hfocus.org/content/2015/07/10488> (๘ ตุลาคม ๒๕๖๐).

นอกจากการสงเคราะห์จากรัฐแล้วยังมีมูลนิธิหรือองค์กรการกุศลต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือคนพิการตามโอกาส ต่อมาปี ๒๕๒๓ รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ลงนามในกฎบัตรเพื่อการพัฒนาทางสุขภาพ (Charter for Health Development) อันเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศไทยกับองค์การอนามัยโลกยืนยันยึดหลักสาธารณสุขมูลฐานเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาระบบสาธารณสุขของประเทศ สาธารณสุขมูลฐานเป็นการดูแลสุขภาพโดยประชาชนเพื่อสุขภาพที่ดีของประชาชนด้วยการสนับสนุนของรัฐ^{๓๖๐} ไม่ปรากฏชัดว่าคนพิการได้รับสวัสดิการทางการแพทย์และสาธารณสุขตามความจำเป็นหรือไม่ มีเพียงข้อมูลที่ว่าเกิดความตื่นตัวในการดูแลสุขภาพของประชาชนโดยประชาชนมากขึ้น ต่อมาพัฒนาเป็นระบบอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ซึ่งปี ๒๕๖๐ มีจำนวนมากกว่าหนึ่งล้านคนทั่วประเทศ อาสาสมัครเหล่านี้ทำหน้าที่ผู้ให้คำปรึกษาและดูแลสุขภาพเบื้องต้นให้คนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้เจ็บป่วยที่ไร้ญาติขาดมิตรไม่สามารถไปไหนมาไหนได้ นอกจากนั้น อสม. ยังเป็นสื่อกลางระหว่างคนในชุมชนกับหน่วยบริการสาธารณสุขของรัฐ เป็นที่พึ่งทางใจเป็นเหมือนญาติพี่น้องคอยดูแลในยามที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้^{๓๖๑}

๕.๒.๓ คนตาบอดบุกเบิกการศึกษาเพื่อคนตาบอด

เมื่อคนพิการเกิดการรวมกลุ่มกันเรื่องแรก ๆ ที่ให้ความสำคัญคือการศึกษา ผู้นำคนตาบอดยุคแรกที่รวมตัวจัดตั้งสมาคมของคนตาบอดซึ่งต่อมาคือสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ให้ข้อมูลว่าในช่วงสองทศวรรษคือปี ๒๕๑๐ – ๒๕๓๐ คนพิการถูกจำกัดสิทธิแทบทุกอย่าง อยากรเรียนหนังสือโรงเรียนก็ไม่รับ แต่โชคดีที่โรงเรียนเอกชนของคณะนักบวชได้รับเข้าเรียน เรียนจบแล้วสอบเข้ามหาวิทยาลัยก็ไม่รับ ต้องวิ่งเต้นไปพบผู้บริหารไปอธิบายความสารพัดอย่าง และที่สำคัญต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงความสามารถจึงได้เข้าเรียน ขนาดเรียนจบด้วยผลการเรียนดีเด่นหรือได้เกียรตินิยมบ้างก็หลายคน พอจะขอสอบเข้ารับราชการก็ถูกกีดกันอีก ทุกอย่างมีปัญหาหมดเพราะเขาคิดว่าคนพิการทำไม่ได้ คนตาบอดทำไม่ได้ ต้องอยู่กับบ้านหรือไปขอทานเขากินเท่านั้น^{๓๖๒} สอดคล้องกับอดีตประธานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยผู้ล่วงลับไปแล้วกล่าวถึงสถานการณ์คนพิการในช่วงทศวรรษนี้ว่า “...สิทธิในการทำบัตรประชาชน อย่างนี้ซึ่งเป็นของง่าย ๆ แต่เราก็ไม่ได้ทำ หรือเราก็ยอมให้เค้าข่มเหงอยู่เรื่อย ๆ ว่า เนี่ยทำไม่ได้ ๆ สิทธิในการเรียนหนังสือโดยสิทธิเท่าเทียมกัน เราก็ไม่ได้

^{๓๖๐} กฤษณชัย กิมชัย. (๒๕๕๑) ๓๐ ปีการสาธารณสุขมูลฐาน ประกอบการประชุมปฏิบัติการสรุปการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานและกำหนดทิศทางการพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐาน ทศวรรษที่ ๔ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๓๖๑} สำนักประเมินผล สำนักงบประมาณ. (๒๕๕๓) รายงานการประเมินผลประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖ เรื่อง โครงการส่งเสริมอาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เชียงรุก. บทสรุปผู้บริหาร.

^{๓๖๒} เพชรรัตน์ เดชวัชรา วิรัช ศรีตุลานนท์ ยุทธนา ศรีมูลชัย และวิมล อ่องอัมพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดยสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด, เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

ก็คือที่ไม่ได้เคำบอกว่า เอ้ย คุณร่างกายไม่สมบูรณ์เรียนไม่ได้... เราก็ต้องมาต่อสู้อะไรเหล่านี้ แล้วก็สิทธิอื่น ๆ อีกหลายอย่าง...”^{๓๖๓}

วิธีการต่อสู้ในยุคก่อนมีกฎหมายคนพิการฉบับแรกเป็นการสู้เฉพาะบุคคลเฉพาะกลุ่ม อาจารย์ ดร.ประหยัด ภูหนองโอง คุชฌีบัณฑิตด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เล่าให้ฟังว่าไปสอบวิทยาลัยครูที่ไหนถึงสอบข้อเขียนได้แต่ตกสัมภาษณ์ตลอด เพราะเขาไม่รับคนตาบอด จนมีครั้งหนึ่ง “...ผมไปสมัคร อาจารย์ก็อ่านระเบียบให้ฟังว่าผู้สมัครจะต้องไม่ตาบอด ไม่หูหนวก ไม่พิการทุพพลภาพ **ไอ้ย ประเทศไทย ผมก็เลยตะโกนว่า สมัครที่ไหนไม่รับสักทีนึง** พุดดิ่ง ๆ ท่านอธิการได้ยินครับ คุณหญิงสุภา กิจจาทร ท่านก็เดินลงมา หนูมีอะไรกัน (ที่อะอะเสียงดัง)... ”^{๓๖๔} อาจารย์ประหยัดฯ ตะโกนเสียงดังจนท่านอธิการได้ยินแล้วลงมาแก้ไขปัญหาให้จึงได้เข้าเรียน

เมื่อได้เรียนจนจบปริญญาตรีแล้วการที่จะทำให้คนตาบอดได้เรียนหนังสือ อาจารย์ประหยัด ภูหนองโอง เห็นว่าจำเป็นต้องทำเอง อาจารย์ประหยัดฯ หรือ ดร.ประหยัดฯ เป็นผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาในช่วงวัยเด็กพออายุ ๑๕ ปีได้เข้ากรุงเทพไปฝึกเป็นช่างไม้ซึ่งที่ไม่ต้องการเป็นช่างไม้ แต่ไม่มีทางเลือกแต่อาจารย์ประหยัดฯ ก็ใช้เวลาว่างตอนเย็นไปเรียนศึกษาผู้ใหญ่ และขยันหมั่นเรียนจนจบระดับปริญญาเอก โปรรแกรมนานาชาติ สาขาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา เรียก ดร.ประหยัด ภูหนองโอง ได้เต็มภาคภูมิ

อาจารย์ประหยัดฯ จึงกลับไปเริ่มโครงการที่จังหวัดขอนแก่นบ้านเกิดของตัวเอง ในปี ๒๕๒๑ ได้เข้าบ้านเรือนไม้ ซอยธารทิพย์ ในเมืองขอนแก่น เป็นจุดเริ่มต้นเป็นที่พักอาศัยของเด็กตาบอด ๑๓ คน เป็นที่สอนหนังสือ สอนเตรียมความพร้อมมีทั้งการเดินทางด้วยไม้เท้า การอยู่ร่วมในสังคม ปรับบุคลิกภาพ ให้พร้อมทั้งร่างกายอารมณ์สังคมและจิตใจจนสามารถเข้าเรียนร่วมของเด็กปกติ และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๓๖๕} “...ผมก็เริ่มต้นที่นั่น สร้างเป็นสถานที่พักสำหรับเด็ก ๆ ตาบอดแล้วก็ส่งไปเรียนร่วม... เคำ (ทางจังหวัด) ส่งให้ผมส่งเด็กกลับบ้าน สอนเกิน ๗ คน ตามกฎหมายมันต้องขออนุญาต... สร้างอาคารหลังแรกเสร็จ ย้ายมาอยู่อาคารใหม่ปี ๒๕๒๕ เนี่ยครับ ย้ายจากบ้านเข้ามา ตอนนั้นมีเด็กอยู่ประมาณ ๒๐ คนครับ ต่อจากนั้นก็เริ่มหาสตางค์พาเด็กไป

^{๓๖๓} ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ในการบันทึกเทปรายการโทรทัศน์ เคียงป่าเคียงไหล่, ที่สวนอาหารสองฝั่งคลอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๓๖๔} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ชำซ้อณ รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๓๖๕} อินทิรา วิทสมบูรณ และจุฬารณณ์ ถาวร. (๒๕๕๒) “คนนำทาง” ๓๐ ปี มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. หน้า ๑๙ – ๒๐.

ร้องเพลง เล่นพิณ เป่าแคน แลกกับอาหารมา ข้าวสารอาหารแห้งอะครับ ก็อยู่มาได้หลายปีก็ยื่นจดทะเบียนมูลนิธิ... ”^{๓๖๖}

การจัดการศึกษาให้คนตาบอดของอาจารย์ประหยัดฯ พบอุปสรรคสำคัญคือการขออนุญาตต่าง ๆ และความร่วมมือจากทางราชการแต่ก็ตี้อำนาจไปเพราะมีคนให้ความช่วยเหลือจนเจ็จนกระทั่ง “... ผมจำได้ว่าวันที่เค้าประกาศให้ชาวจังหวัดขอนแก่นไปส่งเสด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ผมพาเด็กไป ๑๕ คน ไปสนามบินขอนแก่นแล้วก็ไปถึงก็ใจดี เค้าให้อยู่ข้างหน้า พระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จไปพร้อมด้วยพระราชินี สมเด็จพระบรมฯ สมเด็จพระเทพฯ พระเจ้าอยู่หัวมายืนอยู่ตรงหน้าที่ผมนั่งนะครับ แล้วทรงรับสั่งถามว่าคนตาบอดแถวนี้มาจากไหน ข้าพระพุทธเจ้านำมาจากหลายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเตรียมความพร้อมให้อ่าน เขียนอักษรเบรลล์ การเดินทาง แล้วส่งไปเรียนร่วมในโรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่น ท่านรับสั่งโอ้ การช่วยคนให้มีการศึกษาเป็นสิ่งที่ดี ขอขอบใจแล้วก็มีอะไรให้ช่วยก็ให้หนังสือติดต่อกับ เดี๋ยวจะมอบสมเด็จพระเทพฯ เป็นธุระ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับ หุ้ย ผมดีใจมาก ๆ เลยอาจารย์กลับมาเตรียมเขียนพระบรมราชูปถัมภ์ แล้วท่านก็ตอบกลับมาวันที่ ๒ มิถุนายน ปี ๒๕๒๗ จากนั้นนี้ทุกอย่างเราก็ราบรื่น.. ”^{๓๖๗}

มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ริเริ่มโดยอาจารย์ประหยัดฯ เป็นต้นแบบและฐานสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับคนตาบอดในประเทศไทยที่ดำเนินการโดยคนตาบอดเป็นหลัก มูลนิธิฯ ขยายเครือข่ายไปทั่วประเทศเป็นโรงเรียนสอนคนตาบอดถึง ๑๓ แห่ง มีหน่วยงานในสังคมและสำนักงานสาขา ๑๖ แห่ง เรียกว่าได้เป็นหน่วยงานที่จัดการศึกษาคนตาบอดที่มีเครือข่ายใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มูลนิธิฯ ได้ต่อสู้ต่อร้องให้เด็กตาบอดได้เรียนหนังสือแบบเรียนร่วมตั้งแต่ชั้นพื้นฐานจนจบระดับมหาวิทยาลัย “...ภูมิใจมากที่สุดก็คือเรื่องเด็กที่สำเร็จการศึกษามาออกไปทำงานได้ รับราชการครูได้ ก็อย่างล่าสุดลูกศิษย์ผมอย่างน้อยก็ร่วมยี่สิบคนนี่ จบปริญญาเอกนะครับอาจารย์...”^{๓๖๘} รวมทั้งเป็นฐานสำคัญในการผลักดันกฎหมายและนโยบายด้านการศึกษาคคนพิการในนามสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย

งานของมูลนิธิธรรมิกชนฯ ไม่จำกัดเฉพาะในหน่วยงานของตนเองและในประเทศไทยเท่านั้น แต่มูลนิธิได้ทำงานร่วมกับสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ และสนับสนุนการทำงานขององค์กรในประเทศเพื่อนบ้าน ไม่ว่าจะเป็นกัมพูชา ลาว หรือพม่า เป็นต้น

^{๓๖๖} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ
ข้าซ้อณ รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๖๗} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

^{๓๖๘} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

๕.๒.๔ กำเนิดสมาคมนักพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย

ปี ๒๕๒๖ สมาคมนักพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยถือกำเนิดขึ้นจากการริเริ่มของ นายณรงค์ ปฏิบัติสกรกิจ ผู้ค้นพบพลังและแรงบันดาลใจจากการพบปะคนพิการหลากหลายสภาพ ความพิการจากทั่วโลก ในการประชุมสมาคมนักพิการโลกที่ประเทศสิงคโปร์ในปี ๒๕๒๕ สมาคมนักพิการฯ เป็นองค์การคนพิการระดับชาติที่เป็นการรวมตัวของคนพิการทุกประเภท ณ วันประกาศเปิดตัวมี สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย (คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย) สมาคมคนตาบอด แห่งประเทศไทย สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย และสมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา แห่งประเทศไทย ผนึกกำลังกันเข้าเป็นสมาคมนักพิการฯ

เป้าหมายแรกของสมาคมนักพิการฯ คือการรณรงค์ให้รัฐออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิ คนพิการ ซึ่งรัฐบาลเคยกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ตั้งแต่ปี ๒๕๑๘ แต่ไม่มีผลในทางปฏิบัติใด ๆ ที่ชัดเจน เป็นเพียงการหารื้อกันในเรื่องต้น และพบว่ากรมกฎหมายฉบับนี้น่าจะเป็นภาระค่าใช้จ่ายของรัฐใน การทำให้คนพิการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการตามมาตรฐานขั้นต่ำ สมาคมนักพิการฯ จึงนำเรื่องนี้ออกมา รณรงค์ด้วยกันจัดประชุมสัมมนาและผลักดันผ่านรัฐบาลและนักการเมือง รายละเอียดการจัดตั้ง สมาคมนักพิการฯ และการผลักดันกฎหมายปรากฏอยู่ในบทที่ ๔ หัวข้อ ๔.๖.๑ ในบทนี้หัวข้อ ๕.๓.๒

๕.๒.๕ สรูปทศวรรษการรวมกลุ่มสร้างพลังอำนาจของคนพิการ

ทศวรรษนี้เป็นการรวมกลุ่มของคนพิการที่สามารถเอาชีวิตตัวเองรอดแล้วจัดตั้งเป็น องค์กรของคนพิการอย่างเป็นทางการคือสมาคมนักพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย เพื่อรณรงค์ให้รัฐ คุ้มครองสิทธิที่พึงมีพึงได้ของตนเอง เป็นการเรียนรู้และเกิดแรงบันดาลใจจากการรวมกลุ่มของ คนพิการจากทั่วโลก เป็นสภาวะของผู้ที่ไม่ยอมแพ้และมีความปรารถนาให้ผู้อื่นได้พ้นจากสภาพที่ถูก ลิดรอนสิทธิ ให้เป็นชีวิตที่มีสิทธิ เสรีภาพ อิศระภาพ ไม่ถูกทอดทิ้ง ได้รับความเคารพในคุณค่าและ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และได้รับความเป็นธรรมทางสังคม

การรวมกลุ่มถึงแม้ไม่ได้รับการยอมรับจากรัฐในระยะแรก แต่ผู้นำได้แสดงความ เด็ดเดี่ยวและมีจุดยืนในการแสดงสิทธิของตนเองอย่างแน่วแน่ เกิดการขยายความคิดเห็นในหมู่คนพิการ ด้วยกันและการผนึกกำลังที่เข้มแข็งขึ้น เกิดความเชื่อมั่นในสิทธิ ศักดิ์ศรี และคุณค่าความเป็นมนุษย์ ของตนเอง กลายเป็นพลังอำนาจของกลุ่มคนพิการ นอกจากนั้นการรวมกลุ่มยังสร้างการรับรู้ให้แก่ สังคมด้วยการจัดประชุมสัมมนาไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ พร้อมทั้งเชิญบุคคลสำคัญในแวดวง การเมือง ข้าราชการ นักวิชาการ นักสิทธิมนุษยชน ตลอดจนเครือข่ายระหว่างประเทศและ เชื้อพระวงศ์ ให้เข้ามามีส่วน รับรู้ และสนับสนุนการขับเคลื่อนของกลุ่ม เป็นการยกระดับฐานะของ คนพิการให้เป็นที่ยอมรับอย่างรวดเร็วและกว้างขวางยิ่งขึ้น

นอกจากการรวมกลุ่มของคนพิการทุกประเภทความพิการเป็นสมาคมนักพิการ ทุกประเภทแห่งประเทศไทยแล้ว ผู้นำคนพิการที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาจึงได้หยิบยื่น

โอกาสโดยเปิดโรงเรียนสำหรับคนตาบอดขึ้นภายใต้มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทั้งเพื่อเตรียมความพร้อมและเสริมศักยภาพให้คนตาบอดสามารถไปเรียนรวม ในโรงเรียนทั่วไปได้ และการจัดการศึกษาเฉพาะสำหรับคนตาบอด ไม่เฉพาะเพียงแห่งเดียวแต่ได้ขยาย ไปยังทุกภูมิภาคของประเทศ อีกทั้งถ่ายทอดแนวคิดไปยังหน่วยงานของรัฐและประเทศเพื่อนบ้านอีกด้วย ผู้บริหารมูลนิธิธรรมิกชนฯ ร่วมเป็นกำลังสำคัญของสมาคมพิการฯ ด้วยเช่นกัน

ผู้นำคนพิการที่ออกมารวมกลุ่มคนพิการหรือริเริ่มเปิดโรงเรียนสอนคนพิการ ล้วนผ่าน ประสบการณ์ถูกลิดรอนสิทธิของตนเองมาแล้วทั้งสิ้น ในวันที่ผู้นำเหล่านี้ลุกขึ้นสู้เพื่อคนอื่นชีวิตของคน เหล่านี้ยังไม่มีที่ความมั่นคงใด ๆ ไม่ใช่บุคคลชั้นนำที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ในทางตรงกันข้ามหาก ผู้นำเหล่านี้มุ่งแสวงหาโอกาสความมั่งคั่งและความก้าวหน้าให้แก่ชีวิตของตนเอง ผู้ศึกษาเชื่อมั่นว่าผู้นำ เหล่านี้จะประสบความสำเร็จในการสร้างความเจริญแก่ตนเองและครอบครัวเป็นอย่างดี จึงเป็นความ ทำหายในการถอดรหัสลับถึงเหตุผลเชิงลึกว่าทำไมผู้นำคนพิการเหล่านี้จึงลุกขึ้นสู้เพื่อคนพิการ นอกจากนั้นการที่ผู้นำคนพิการเหล่านี้ออกเดินทางไปจัดสมัชชาคนพิการในแต่ละภูมิภาค ยังเป็นการ ทำให้คนพิการในภูมิภาคได้เห็นแบบอย่าง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเป็นการ เสริมสร้างพลังอำนาจให้คนพิการเกิดพลังการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น

๕.๓ ทศวรรษการขับเคลื่อนเพื่อกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ (พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๔๐)

ยุคที่สามสมาคมพิการฯ ประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนและผลักดันให้รัฐออกกฎหมาย คุ้มครองสิทธิคนพิการ แน่ใจว่ามีปัจจัยบริบทระดับสากลเข้ามามีส่วนสนับสนุนด้วยแต่ปัจจัยภายใน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขบวนการทางสังคมของคนพิการนั้นนับว่ามีความโดดเด่นมาก นอกจาก พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ แล้ว คนพิการยังได้ขับเคลื่อนสิทธิ ๔ ด้าน ที่สำคัญคือด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพและมีงานทำ และ ด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ

ที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นจุดคานงัด หรือเป็นเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ที่ส่ง ผลกระทบอย่างต่อเนื่อง คือการผลักดันให้กำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับคนพิการไว้ในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ การขับเคลื่อนของสมาคมพิการฯ และผู้นำคนพิการทั้งหมดมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ บริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทย

บริบทระดับสากล ยุคนี้เป็นช่วงสิ้นสุดทศวรรษคนพิการสากลในปี ๒๕๓๕ ประเด็น สำคัญที่องค์กรระหว่างประเทศผลักดันให้ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติปฏิบัติคือ การ ออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ และการกำหนดให้มีคณะกรรมการหรือหน่วยงานกลางเพื่อ ประสานนโยบายและการปฏิบัติด้านคนพิการระดับประเทศ (National Coordinator on

Disabilities) รัฐบาลได้รับแรงกดดันดังกล่าวนี้ผ่านการเยือนของผู้นำคนพิการระดับสากลและการรายงานประจำปีในการประชุมใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ

เมื่อสิ้นสุดทศวรรษคนพิการสากล องค์การสหประชาชาติประกาศให้วันที่ ๓ ธันวาคมของทุกปีเป็นวันคนพิการสากล และประกาศกฎมาตรฐานเพื่อความเสมอภาคและโอกาสอย่างเท่าเทียมของคนพิการ (The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities)^{๓๖๙} กฎมาตรฐานนี้มีใช้ข้อบังคับให้ปฏิบัติแต่เป็นหลักสากลที่อารยประเทศถือเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อให้คนพิการไม่ว่าเพศใดหรือวัยใดได้รับความเสมอภาคและโอกาสอย่างเท่าเทียมกับคนทั่วไปในสังคม อุปสรรค (Obstacles) ใด ๆ ที่กีดขวางโอกาสแห่งความเสมอภาคนี้เป็นภารกิจและความรับผิดชอบของรัฐที่จะขจัดออกไปให้หมดสิ้น และการขจัดปัญหาเหล่านี้คนพิการและองค์กรของคนพิการ (Self-Help Organization) ต้องมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการดำเนินงานให้บรรลุผลด้วย

ในระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก (ESCAP) ร่วมกับองค์กรคนพิการระหว่างประเทศ ได้มีมติร่วมกันประกาศ “ทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก ๒๕๓๖ - ๒๕๔๕”^{๓๗๐} สาระสำคัญของการประกาศคือการจัดทำ “แผนปฏิบัติการทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก ๒๕๓๖ - ๒๕๔๕” (Agenda for Action for the Asian and Pacific Decade of Disabled Persons) และ “ประกาศว่าด้วยการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และความเท่าเทียมของคนพิการแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก” (Proclamation on the Full Participation and Equality of People with Disabilities in the Asian and Pacific Region) ที่กำหนดให้แต่ละประเทศในภูมิภาคได้เร่งปกป้องสิทธิของคนพิการ พร้อมทั้งสนับสนุนให้คนพิการได้ใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี

บริบทสังคมไทย ช่วงแรกของยุคนี้การเมืองมีความเป็นประชาธิปไตยพร้อมด้วยการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด เน้นการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ มุ่งพัฒนาภูมิภาคและชนบท แต่ด้วยเกิดเหตุการณ์รัฐประหารในปี ๒๕๓๔ ตามด้วยพฤษภาทมิฬ ๒๕๓๕ ทำให้การพัฒนาหยุดชะงัก แต่เป็นจุดเริ่มต้นอีกครั้งของการปฏิรูปการเมืองที่นำไปสู่สิทธิและการมีส่วนร่วมของประชาชนทางด้านการเมืองอย่างกว้างขวาง

^{๓๖๙} United Nations. (๑๙๙๔) **The Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities.** p.๑.

^{๓๗๐} United Nations. (๑๙๙๓) **Asian and Pacific Decade of Disabled Persons, ๑๙๙๓ - ๒๐๐๒ : The Starting Point.** p. ๓๑.

หลักการมีส่วนร่วมของคนพิการในระดับสากลและภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการเมืองไทย ทำให้สังคมและคนพิการตื่นตัวในการออกมาแสดง ตัวตนและเสนอแนวคิดต่าง ๆ มากขึ้นอย่างเด่นชัด

๕.๓.๒ สภาคคนพิการฯ กับการผลักดันกฎหมายคนพิการฉบับแรก

รัฐบาลไทยโดยกรมประชาสงเคราะห์ได้กล่าวถึงกฎหมายคนพิการเป็นครั้งแรกตั้งแต่ปี ๒๕๑๘ เมื่อองค์การสหประชาชาติได้ประกาศสิทธิคนพิการ (Declaration on the Rights of Disabled Persons)^{๓๗๑} ต่อมาในปี ๒๕๑๙ คณะรัฐมนตรีมีมติแต่งตั้ง “คณะกรรมการสงเคราะห์และฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ” มีหน้าที่ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับนโยบายการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ทุกด้านตามแนวทางขององค์การสหประชาชาติ ในปี ๒๕๒๐ รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ยกร่างพระราชบัญญัติคนพิการ แต่ก็ไม่มีผลอะไรออกมาในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม^{๓๗๒} จนเมื่อ จัดตั้งสภาคคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยในปี ๒๕๒๖ “...ผมได้ปรึกษากับพลอากาศโท นายแพทย์สดับ ธีระบุตร ประธานฝ่ายกฎหมาย (กระทรวงมหาดไทย) ก็ได้รับทราบข้อมูลข้อเท็จจริงจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายของกระทรวงมหาดไทยเจ็ดแปดข้อแล้วก็หยุดอยู่แค่นั้น **ไม่มีใครต่อสู้จริงจังรุนแรงเหมือนอย่างที่เราทำในอีกเจ็ดแปดปีต่อมา...**” อาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ผู้ก่อตั้งและประธานสภาคคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยคนแรกบันทึกไว้ในหนังสือชีวิต ส่วนตัว^{๓๗๓}

เป้าหมายสำคัญของขับเคลื่อนคือการมีกฎหมายคนพิการฉบับแรกของประเทศไทย โดยนำกฎหมายที่รัฐบาลยกร่างไว้มาปรับปรุงแก้ไข “...พวกเราเดินหน้าเต็มที่สมัยปี ๒๕๒๖ การประชุมล้มมนายังเป็นของใหม่และนิยมอย่างสูงในสังคมไทย ผมก็ใช้วิธีการเดียวกันนี้ให้สังคมยอมรับ จัดล้มมนที่โรงแรมอิมพีเรียล จัด Panel Discussion ผมเลือกคนพิการไปสองคนร่วมอภิปรายกับ อีกฝ่ายซึ่งเป็นนักการเมืองและผู้แทนฝ่ายราชการ ฝ่ายคนพิการนั่งอยู่รวมกันจะเห็นได้ว่าการ ยกระดับคนพิการนั่งอภิปรายปัญหาคนพิการในระดับเดียวกับนักการเมืองและข้าราชการ เพื่อเป็นการแสดงศักยภาพและเลื่อนสถานภาพของเราคนพิการซึ่งเคยอยู่ต่ำกว่า แต่วันนี้เรานำเรื่องของเรา ขึ้นมาพูด ฉะนั้นผู้เข้าประชุมมีทั้งคนพิการข้าราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้สมกับคำขวัญในปี คนพิการสากลที่ว่า *Full Participation and Equality* **แน่นอนครับว่าเราพูดเรื่องเกี่ยวกับ**

^{๓๗๑} United Nation. “The UN and Persons with Disabilities”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.un.org/esa/socdev/enable/disun.htm> (๑๗ เมษายน ๒๕๖๐).

^{๓๗๒} สภาคคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๓๓) *กฎหมายเพื่อคนพิการ*. บทบรรณาธิการ.

^{๓๗๓} วิปาลี จันทโรจน์. (๒๕๓๓) *สมาชิกวุฒิสภา คนพิการคนแรก ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ชีวิตและการต่อสู้ของผู้ไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตา*. หน้า ๕๘.

คนพิการหลักการของเราย่อมดีกว่า... ปาฐกถาของเราที่มี Keynote Speaker เป็นข้าราชการระดับสูงคือศาสตราจารย์นิคม จันทรวีฑูร (๒๕๖๘ – ๒๕๕๔) งานของเรามีรูปแบบที่ดี แล้วมีบุคคลชั้นนำให้การสนับสนุน ข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์ก็เริ่มเกรงใจ ให้การยอมรับ เมื่อพวกเขาจัดสัมมนาทำนองนี้ตลอดหนึ่งถึงสองปี ส่งผลให้มีการประชุมวิจารณ์ร่างพระราชบัญญัติ คราวนี้เชิญฝ่ายการแพทย์ การศึกษา ฝ่ายอาชีพ ร่วมพิจารณา สมาคนพิการทุกประเภทก็เริ่มเป็นที่รู้จัก **ในที่สุดรัฐทนายไม่ไหวต้องตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการขึ้นอีกครั้ง ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวจะละเลยเราไม่ได้จึงต้องนำคนพิการเข้ามามีส่วนร่วมด้วย...**^{๓๗๔}

นางสุนีย์ สายสุพัฒน์ผล อดีตผู้ตรวจราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ย้อนอดีตให้ฟังสมัยเมื่อทำงานในกรมประชาสัมพันธ์และไปเป็นอาสาสมัครช่วยงานคนพิการว่า “...จาก (การสัมมนาของคนพิการ) ปี ๒๕๒๖ โรงแรมไอยรา ถนนช้างคลาน เชียงใหม่ จำได้ตอนนั้นร่วมงานกับคนพิการครั้งแรก ก็ไม่รู้หรอกว่าเขาทำอะไรกันนะคะ จากเชียงใหม่ รุ่นที่สองก็ไปที่สงขลา จำได้ตอนนั้นกฎหมายยังไม่ออก ไปที่สงขลาจะมีป้ายเรียกร้องกฎหมายอยากได้กฎหมายคนพิการ ไปไหนก็ถือป้าย ใครจะว่ายังไงก็ไม่สนใจ ไปแบบไม่มีสตางค์ด้วยนะคะ ใครมีก็ไปกันแบบนั้น จากสงขลาที่ขึ้นไปขอนแก่น เราไปจังหวัดที่เป็นแกนของแต่ละภาค ซึ่งอันนี้เป็นสิ่งที่ดี แล้วก็ปฏิบัติกันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน พอไปถึงจังหวัดนั้น ๆ คนก็สนใจ เขามาทำอะไรกันมีวีลแชร์เต็มไปหมด มีคนใช้ภาษามือ คนก็สนใจ เขามาทำอะไรกันมันก็ค่อย ๆ เปลี่ยนทัศนคติว่าคนพิการสามารถทำอะไรได้มากมาย...”^{๓๗๕}

เมื่อคนพิการมีโอกาสในการเข้าร่วมร่างกฎหมาย อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ บัณฑิตกฎหมายจากฮาร์วาร์ดผู้นำคนตาบอดเล่าว่า “...สิ่งที่เราเพิ่มเข้าไปคือเรื่องระบบโควต้า (การจ้างงาน) แบบญี่ปุ่น ว่าถ้าไม่จ้างงานคนพิการก็ต้องจ่ายเงินเข้ากองทุน...”^{๓๗๖} นอกจากนั้น สมาคนพิการฯ ได้เดินสายจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็นคนพิการเป็นประจำทุกปีหมุนเวียนทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจ รับฟังความคิดเห็น เป็นการรณรงค์ให้รัฐบาลและสังคมรับรู้ความต้องการของคนพิการ อย่างไรก็ตามในการจัดสัมมนาส่วนมากฝ่ายข้าราชการระดับสูงที่มีอำนาจ

^{๓๗๔} วิปาลี จันทรวีฑูร. (๒๕๓๓) สมาชิกวุฒิสภา คนพิการคนแรก ฌรงค์ ปฏิบัติสกริจ ชีวิตและการต่อสู้ของผู้ไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตา. หน้า ๕๘.

^{๓๗๕} มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานการจัดสัมมนาเชิงวิชาการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างการศึกษาวิจัยเรื่องขบวนการทางสังคมของคนพิการไทย. หน้า ๒๖.

^{๓๗๖} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ตัดสินใจมักส่งผู้แทนเข้าร่วม ผลของการสัมมนาจึงได้ในแง่ของการสร้างการมีส่วนร่วมของคนพิการ และทุกภาคส่วนค่อย ๆ สะสมเป็นพลังที่เข้มแข็งขึ้น แต่ไม่สามารถสะท้อนไปยังโครงสร้างส่วนบนได้

การผลักดันกฎหมายในระยะแรกไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจาก “...รัฐกลัวต้องเสียเงินดูแลคนพิการ ไม่เข้าใจ ไม่เชื่อว่าคนพิการทำอะไรได้ แล้วราชการก็ย้ายกันบ่อย...”^{๓๗๗} เช่นเดียวกับผู้นำคนพิการที่ระบุว่า “...ที่ปรึกษากระทรวงมหาดไทยบอกว่ารัฐบาลไม่น่าจะไปปรับภาระ ถ้ากฎหมายออกมานี่คนพิการจะมาเป็นภาระค่าใช้จ่ายของประเทศ...”^{๓๗๘} เสถียรภาพและความต่อเนื่องของรัฐมนตรีก็มีส่วนเกี่ยวข้อง ก่อนการรัฐประหารในปี ๒๕๓๔ คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๓ รับหลักการร่างพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ที่กระทรวงมหาดไทยเสนอแล้ว “...มันเกิดจากการเปลี่ยนรัฐบาล พอรัฐบาลนี้เราไป Lobby บอกโอเคเดียวจะเสนอเข้าสภาผู้แทนให้ ยังไม่ทันเสนอเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ รัฐบาลชาติชายบอกเรียบบร้อย มอบให้เพื่อนผมด้วย ท่านพรรคดีก็เป็นรองเลขามารับเรื่องนี้ไปดูแลให้อาจารย์เค้าหน่อย พรรคดียินดี บอกครับผมเป็นเพื่อนกับอาจารย์ รับปากไปยังไม่เท่าไรเลยปฏิวัติอีกแล้ว... กฎหมายของเรามันเลยได้แต่ช่วงปฏิวัติไป เพราะว่าพอปฏิวัติปุ๊บมันเร็วไหม้ย มันสามารถรวดเร็ว แล้วพอนายกสั่งได้หมดไหม้ย ...”^{๓๗๙}

แต่ความสำเร็จที่บอกว่าได้มาช่วงปฏิวัติก็ไม่ได้หมายความว่าใช้อำนาจเผด็จการแล้วทำให้เกิดกฎหมายเสมอไป ผู้นำคนพิการจึงต้องใช้ความเพียรพยายามในการแสวงหาบุคคลที่รู้จักและมีอำนาจในรัฐบาลมาเป็นแนวร่วมให้การสนับสนุน “...พรบ.ฉบับแรกผมพูดตรงเลยก็ได้ เราได้จาก ๒ ท่านนี้ครับ ตรงไปตรงมาก็คือ Connection จาก จปร. ๕ ท่านพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ กับท่านอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติธุรกิจ กับท่านพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ซึ่งเป็น จปร. ด้วยกัน ไปเจรจาแล้วท่านก็ยอม...”^{๓๘๐} และในอีกฉากหนึ่ง “...ขอย้อนกลับไปนิดนึงว่าในปี ๒๕๓๔ นี้ ผมพาคนตาบอดคนหูหนวก คนนั่งรถเข็นจากทหารเก่า (ทหารผ่านศึก) ไปพบคุณอนันท์ ปันยารชุน ที่ทำเนียบรัฐบาล ขอให้ท่านได้ช่วยออก พรบ. ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พวกทหารเก่าเค้าก็จุดประทัดตุ้ม ๆ ๆ ๆ ข้างล่าง ท่านนายกก็ถามว่า เอ้า เสียงอะไร ผมบอกท่านนายกเค้าจะฆ่าตัวตาย เอ้า ก็ออก

^{๓๗๗} ขนิษฐา เทวรินทร์ภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๗๘} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ซ้ำซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๗๙} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๓๘๐} ศุภชีพ ดิษเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิคนพิการไทย, เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.

กฎหมายแล้วจะฆ่าตัวตายทำไม ท่านกรุณาเขียนว่ารัฐบาลยินดีจะออกกฎหมายตามที่สภาคนพิการร้องขอ ผมก็ลงมา มาบอกเค้าว่า เออ พี่น้องทั้งหลายวันนี้ท่านนายกมีเมตตาต่อเราแล้วเรา จะมีกฎหมายกลับบ้าน ๆ ไม่กี่เดือนต่อมากฎหมายก็ออก...”^{๓๘๑}

ก่อนที่จะมาถึงรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ในรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี นายศุภชีพ ดิษเทศ นายกสภาคคนพิการแห่งประเทศไทยเล่าว่า ผู้นำคนพิการได้เข้าพบหารือทั้งนี้กับการเมืองและรัฐมนตรีเพื่อผลักดันกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ นายอุทัย พิมพ์ใจชน นายชวน หลีกภัย นายบรรหาร ศิลปอาชา คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ เป็นต้น ผู้ศึกษาสงสัยว่าเมื่อฝ่ายการเมืองสนับสนุนแสดงว่าอุปสรรคอยู่ที่ฝ่ายข้าราชการหรือไม่ที่ไม่เห็นด้วยให้มีกฎหมายคนพิการ “...ผมว่าราชการไม่เท่าไร ผมว่าราชการก็อยู่ที่คนสั่ง แต่ปัญหาก็คือการเมืองที่มันเปลี่ยนอยู่เรื่อย พอระบบการเมืองเปลี่ยนระบบของเรามันจะต้องเริ่มต้นใหม่คือมันจะไม่ต่อ อย่าไปว่าการเมืองเปลี่ยนนะแค่รัฐมนตรีเปลี่ยน เช่น รัฐมนตรีบรรหารเห็นด้วยกับเราหมดละ ทุกอย่างเรียบร้อยหมดละ พอเปลี่ยนท่านไปอยู่กระทรวงอื่นก็คนอื่นมานั่งเริ่มต้นใหม่ละ... ก็ต้องถอยหลังกลับมาให้รัฐมนตรีใหม่เห็นชอบแล้วเสนอเข้า ครม. ไข่ม้อย ก็ต้องเป็นกฤษฎีกาไข่ม้อย พอกฤษฎีกาก็ต้องเอาเข้าสภา มันก็ใช้เวลานะ เพราะฉะนั้นกระบวนการพวกนี้มันช้า...”^{๓๘๒} ด้วยเหตุนี้ผู้นำคนพิการจึงต้องเวียนเข้าพบกับนักการเมืองและรัฐมนตรีอย่างต่อเนื่องไม่ว่าใครเข้ามาดำรงตำแหน่ง อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าหากเรื่องใดเป็นนโยบายโดยตรงของรัฐบาลหรือรัฐมนตรีต้องการผลักดัน เรื่องเหล่านั้นก็สามารถสำเร็จได้ในเวลาอันสั้นนั้นหมายความว่าต้องเร่งรัดฝ่ายข้าราชการในทุกหน่วยที่เกี่ยวข้องในการออกกฎหมาย

การผลักดันกฎหมายใช้เครือข่ายระดับสากลเข้ามาเป็นอีกเครื่องมือหนึ่ง ตามแผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยคนพิการซึ่งประกาศโดยองค์การสหประชาชาติ มีประเด็นที่สำคัญคือการมีกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิคนพิการ นายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ในฐานะประธานสภาคนพิการภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก จึงจัดสัมมนาในระดับนานาชาติในประเทศไทยในปี ๒๕๓๑ และหลังจากนั้นได้ประสานความร่วมมือกับองค์กรของคนพิการระหว่างประเทศ และผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการประจำสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific – UNESCAP) ซึ่งมีสำนักงานในกรุงเทพมหานคร ร่วมกันเจรจาและผลักดันการออกกฎหมายคนพิการกับรัฐบาลไทย

^{๓๘๑} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ซ้ำซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๓๘๒} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ประกอบกับการประกาศปีคนพิการสากลขององค์การสหประชาชาติในปี ๒๕๒๔ และการผลักดันให้ประเทศสมาชิกทั่วโลกมีกฎหมายคนพิการภายในสิ้นสุดปี ๒๕๓๕ ตามแผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยคนพิการ (World Program of Action on Disability, 1983-1992)

นอกจากการมีกฎหมายคนพิการแล้วเนื้อหาสาระในกฎหมายก็เป็นสิ่งที่สำคัญ “...เราก็เรียกร้อง (พรบ.) กันมาหลายปี จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จอยู่เรื่อยนะ ก็จนปฏิวัติ รสช. ปี ๒๕๓๔ ท่านอานันท์ ปันยารชุน ได้เป็นนายกก็ไปขอท่านว่ากฎหมายเราจะเกิดไม่รู้กี่รอบแล้วมันไม่เกิดขอท่านช่วยให้เกิดหน่อย ท่านก็มอบให้ท่านมีชัย วีระไวทยะ (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี) ไปดูแล ทีนี้ท่านมีชัยก็แจ้งมาว่าท่านอานันท์โอเคกับกฎหมายฉบับนี้แต่ไม่เห็นด้วยเรื่องระบบโควต้า (กำหนดให้นายจ้างรับคนพิการเข้าทำงานตามสัดส่วนที่กำหนด) แต่ท่านจะใช้ Incentive แทนก็คือระบบภาษี ผมบอกระบบภาษีเนี่ยสรรพากรไม่ยอมนะ ท่านบอกไม่ต้องห่วงนะ ขอให้ท่านนายกสั่งสรรพากรก็ยอม ฉบับร่างมันก็เลยเป็นระบบ Incentive ไข่ม้อยก็คือให้สิทธิประโยชน์ในทางภาษี (สำหรับนายจ้างที่รับคนพิการเข้าทำงาน)... แต่เราก็ไม่ยอมละทิ้งระบบโควต้าไข่ม้อย ร่างรัฐบาลไม่มีไม่เป็นไรเราก็ไปขอให้คุณวิชัย โสสุวรรณจินดา (สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ) ช่วย ว่าช่วยหน่อย ท่านช่วยแปรญัตติให้เราหน่อย ท่านวิชัย โสสุวรรณจินดา แปรญัตติให้ แล้วบอกท่านผู้ตายนะพวกเราเราจะไปเชียร์นะ ท่านก็ทำให้ แล้วท่านก็ไม่ยอมจริง ๆ แล้วท่านก็สงวนคำแปรญัตติขั้นกรรมาธิการไว้ให้ พวกเราก็ไปเชียร์กัน ตัดป้ายว่าขอให้ไม่มีโควต้าเพื่อให้นักพิการมีงานทำแล้วก็เข้าไปรณรงค์เลยขอเข้าไป ๑๐๐ คน เข้าไปฟังในรัฐสภา ท่านก็พูดให้ เอ้อ! ปรากฏมีหลายคนเห็นด้วยขึ้นมา ท่านรองนายกมีชัย ฤชุพันธุ์ ท่านก็เลยบอก “เฮ้อ ในเมื่อเสียงจำนวนมากเห็นว่าควรจะมีโควต้าผมก็ยินดี” ก็หยุดการประชุมชั่วคราวแล้วก็ไปเพิ่มเรื่องโควต้า ตกลงกันเรียบร้อยก็เอาเข้าประชุมเห็นชอบ วิกฤตก็เลยเป็นโอกาสเลยได้ ๒ อย่างเลย (หัวเราะ) ได้ทั้ง Tax Incentive โดยไม่ต้องใจนะ แล้วก็ได้โควต้าเหมือนเดิม แต่โควต้าเป็นแบบเมตตารธรรมนะก็คือ จะทำก็ได้ไม่ทำก็ไม่มีปัญหาเราก็บอกไม่เป็นไรก็ยังดีนะ เพราะว่าแม้แต่เป็นเมตตารธรรมนายจ้างก็หันมาจ้างนะ แล้วหลายคนก็ยินดีจ่ายเงินเข้ากองทุน เงินกองทุนก็มีเงินไหลเข้าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จาก ๓๐ กว่าล้านก็ ๔๐ ๕๐ ล้าน...”^{๓๘๓}

ผู้ศึกษาเป็นคนพิการแกนนำคนหนึ่งในวันประชุมดังกล่าว แต่เป็นแกนนำในการนำสมาชิกจากโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา จำนวนประมาณ ๕๐ คน ไปเข้าฟังการประชุม ก่อนไปเราปรึกษาหารือซักซ้อมความเข้าใจถึงภารกิจ และเป็นหน่วยงานหลักในการเขียนป้ายกระดาษป้ายผ้าข้อความต่าง ๆ ออกเดินทางจากพัทยาตั้งแต่ตีสามตีสี่ไปปักชูป้ายที่หน้ารัฐสภาให้สมาชิกสภา

^{๓๘๓} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

นิติบัญญัติแห่งชาติเห็นข้อความซึ่งเน้นไปเรื่องโควตาการจ้างงานคนพิการ เมื่อสมาชิกเข้าที่ประชุมกันเรียบร้อยแล้วคณะซึ่งมีทั้งผู้ที่นั่งเก้าอี้เข็น ใช้ไม้ค้ำยัน หรือพิการแขนแต่เดินคล่อง ต่างช่วยกันหอบหิ้วขึ้นไปนั่งฟังการประชุมในบริเวณที่จัดไว้สำหรับประชาชนทั่วไป เป็นประสบการณ์ที่ได้เห็นถึงกระบวนการในการต่อสู้ การใช้พลังมวลชนทำสงครามทางจิตวิทยาและสร้างอำนาจต่อรอง

การที่นายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี ไม่เห็นชอบระบบโควตาการจ้างงานคนพิการ พอเข้าใจได้ว่าผู้ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายคือภาคธุรกิจเอกชน นับตั้งแต่ นายอานันท์ฯ ลาออกจากกระทรวงการต่างประเทศในปี ๒๕๒๒ นายอานันท์ฯ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในแวดวงธุรกิจเคียดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการการค้าและอุตสาหกรรมอาเซียน และในห้วงที่เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็เพิ่งได้รับตำแหน่งประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย อย่างไรก็ตามหากดูตามสัดส่วนของสภานิติบัญญัติแห่งชาติจากจำนวนทั้งหมด ๒๕๒ คน^{๓๘๔} เป็นนักธุรกิจและนายธนาคารเพียงร้อยละ ๑๘.๔๙ (๕๕ คน) นอกนั้นเป็นทหารร้อยละ ๔๕.๕๕ (๑๓๓ คน) เป็นข้าราชการและข้าราชการบำนาญร้อยละ ๒๒.๙๕ (๖๗ คน) ผลการประสานงาน โน้มน้าวของการสนับสนุน (Lobby) กิจกรรมการณรงค์ของกลุ่มคนพิการ การแปรญัตติและการอภิปรายของสมาชิกสภานิติบัญญัติ น่าจะมีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจลงคะแนนของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติแม้นายกรัฐมนตรีจะไม่เห็นชอบด้วยก็ตาม

เมื่อพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ มีผลบังคับใช้ มีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการขึ้นในกรมประชาสงเคราะห์ การแต่งตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานและมีผู้แทนพิการเข้าไปเป็นกรรมการร่วมด้วย แต่ในแง่ของสิทธิคนพิการก็ยังไม่เกิดขึ้นเนื่องจากกฎหมายแม่บทบัญญัติให้กำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติเป็นกฎกระทรวงประกาศหรือระเบียบแล้วแต่กรณีจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เริ่มออกกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องได้แก่ กฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งประเภทความพิการทำให้คนพิการยื่นขอมีบัตรประจำตัวคนพิการและใช้สิทธิตามที่กฎหมายกำหนด กฎกระทรวงว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ และกฎกระทรวงว่าด้วยการจ้างงาน นอกจากนี้ได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๓๗ กำหนดสาระสำคัญให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ๓ เรื่องเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้านอาชีพและการจ้างงานคนพิการคือ หนึ่งให้กรมพัฒนาฝีมือแรงงานรับคนพิการเข้าฝึกอาชีพพร้อมกับคนไม่พิการ พร้อมทั้งการปรับปรุงหลักสูตร บุคลากร และอาคารสถานที่ให้เหมาะสมกับคนพิการ สองให้กรมการจัดหางาน

^{๓๘๔} อมร รักษาสัตย์ และวิรัช วิรัชนิการวรรณ. (๒๕๓๕) “เกียรติคุณและความเหมาะสมของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๔ และการเปรียบเทียบคุณสมบัติกับสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๓๑” ใน มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วารสารของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. หน้า ๙๗.

ขยายบริการและสนับสนุนให้มีการจัดหางานให้แก่คนพิการ และสามให้กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงหลักสูตร บุคลากรและสถานที่เพื่อให้คนพิการเข้ารับการศึกษาด้านอาชีพได้

เหตุที่ต้องใช้เวลาถึง ๓ ปีในการออกกฎหมายนั้นเนื่องจากมีความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การตั้งกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมโดยแยกออกจากกระทรวงมหาดไทย รวมถึงความไม่แน่นอนและการย้ายข้าราชการที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามมีข้อคิดเห็นจากอดีตข้าราชการระดับสูงที่คลุกคลีกับคนพิการอย่างใกล้ชิดที่น่าสนใจคือ “...คนพิการเพิ่งตื่นอิสระสภาพจากกฎหมาย คนพิการตำราวิชาการจีน สิ่งที่ชัดเจนที่ไม่ก้าวหน้าเพราะว่าเราไม่มีโอกาสเข้าถึงผู้ใหญ่ เพราะว่าเจ้าหน้าที่เด็ก ๆ เท่านั้นที่เป็นตัวแทนไป แต่ว่ามันไม่ถึงผู้ใหญ่ที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย ทำให้เจ้าหน้าที่เป็นคนพิการมากเพราะเนื่องจากว่าไปตาเขา จะมีประโยชน์อะไรเพราะเขาเป็นตัวแทนมา มันต้องจับมือกัน ตอนหลังพี่ก็แนะนำว่าจับมือกันเลยไปขอพบรัฐมนตรีซึ่งก็เปลี่ยนบ่อยเหลือเกิน รัฐมนตรีหรือปลัดกระทรวงซึ่งเขายังไม่มีความรู้ความเข้าใจคนพิการ เขาก็คิดว่า (คนพิการ) ไม่ได้มีความสามารถจริง...”^{๓๘๕} นอกจากนี้ท่านผู้เชี่ยวชาญยังส่งท้ายให้ฟังอีกว่า “...คนพิการต่อสู้กันเอง ถ้าตาบอดเสนอแขนขาไม่เอา แขนขาเสนอตาบอดไม่เอา เราในฐานะตัวกลางนี่ลำบากใจมาก ในเรื่องการต่อสู้ทะเลาะเบาะแว้งกันเองทำให้เริ่มต้นหารือกันใหม่ตลอด...” ในประเด็นทำนองนี้อาจารย์พวงแก้ว กิจธรรม นักวิชาการที่คลุกคลีทำงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับคนพิการทุกกลุ่มกล่าวว่า “...เป็นการแสดงความคิดเห็นของผู้นำที่มาจากมโนสำนึกของแต่ละคน เป็นความเห็นต่างที่ต้องการให้เกิดผลที่ดีที่สุดต่อคนพิการ...”^{๓๘๖} ด้านอาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ผู้นำคนพิการในยุคนั้นกล่าวว่า “...ไม่มีความขัดแย้งเรื่องเขียนกฎหมาย ความเห็นที่ไม่ตรงกันเป็นฝ่ายเราก็บริบูรณ์ซะมากกว่า อะไรที่เห็นไม่ตรงกันของเราผมว่าน้อยนะ อะไรที่เป็นประโยชน์ของคนพิการโดยส่วนรวมเราเห็นด้วยกันทั้งหมด จะเห็นต่างกันก็เรื่องผู้ปกครองกับคนพิการที่เข้ามาเป็นสมาชิกสภาคนพิการที่พบกับต่อพงษ์เห็นไม่ตรงกัน...”^{๓๘๗} ผู้ศึกษาเห็นพ้องว่าในยุคเริ่มต้นนั้นผู้นำต่างมุ่งหวังให้เกิดผลที่ดีที่สุด ถึงแม้ว่าหลายเรื่องถูกย้อนกลับไปเริ่มต้นใหม่ก็ตาม ส่วนความขัดแย้งนั้นเป็นเรื่องแนวคิดที่ว่าด้วยความพิการซึ่งมีความหลากหลายจำเป็นต้องใช้เวลาในการเรียนรู้และการยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

^{๓๘๕} ขนิษฐา เทวรินทร์ภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย, เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๘๖} พวงแก้ว กิจธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สวนสามพราน โรสการ์เด็นท์, เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๓๘๗} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ในการยกร่างกฎกระทรวงนอกจากการทำงานของฝ่ายปฏิบัติการแล้ว ฝ่ายการเมืองหรือผู้บริหารระดับสูงก็ไม่ได้ให้ความสนใจในการเร่งรัดภารกิจนี้ แขนงนำคนพิการจึงต้องผลักดันผ่านนักการเมืองที่กำกับดูแลส่วนราชการ การพบรัฐมนตรีในยุคสมัยนั้นก็ไม่ใช่เรื่องง่าย เมื่อพบแล้วก็มักจะได้รับคำตอบที่ดีได้ความหวังได้กำลังใจแต่ผลในทางปฏิบัติมักจะไม่เกิดขึ้น เมื่อเปลี่ยนตำแหน่งรัฐมนตรีที่รับปากไว้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบอะไรแล้ว คนใหม่มารับตำแหน่งคนพิการก็ต้องเข้าพบเพื่อชี้แจงเรื่องเดิม ๆ ซ้ำ ๆ วนเวียนอยู่เช่นนี้ ต่อมาพันโทต่อพงษ์ กุลครุชิต ซึ่งเป็นนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยในยุคนั้นได้หารือกับผู้เขียนเพื่อจัดทีมจากโรงเรียนอาชีวพระมหาเถถ์ พัทยาประมาณ ๕๐ คน ไปขอพบนายเด่น โต๊ะมีนา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อช่วยผลักดันกฎกระทรวงอีกแรงหนึ่งถึงกระนั้นก็ยังใช้ถึง ๓ ปี ทุกความเคลื่อนไหวจึงส่งผลให้ออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ในที่สุด

ภายหลังการประกาศกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ๓ ฉบับคือการกำหนดประเภทความพิการ การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ และการจ้างงานคนพิการ พร้อมทั้งพัฒนาระเบียบเพื่อจัดสวัสดิการให้คนพิการตามที่กฎหมายกำหนด โดยทุกกระบวนการผู้นำคนพิการได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นเสียงชี้ขาดแต่เป็นเสียงที่สำคัญและขาดไม่ได้ บทบาทน่าจะเป็นของข้าราชการประจำเป็นหลัก แต่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและระดับการยอมรับหรือความร่วมมือที่แตกต่างกันไปตามประเด็นและวัฒนธรรมองค์กรของส่วนราชการแต่ละหน่วยงาน

กล่าวโดยสรุป บทบาทของสภาคนพิการฯ มีความเด่นชัดมากในการขับเคลื่อนเพื่อให้รัฐบาลออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ ผู้นำคนพิการได้ศึกษาตัวบทกฎหมายที่รัฐบาลเคยยกวางไว้ นำมาแก้ไขเพิ่มเติมตามประสบการณ์และการเรียนรู้จากผู้นำคนพิการจากประเทศญี่ปุ่น ผู้นำคนพิการได้ค้นหาอุปสรรคที่มีการยกร่างกฎหมายฉบับนี้ตั้งแต่ช่วงการประกาศปีคนพิการสากล ๒๕๒๔ แต่ทำไมจึงไม่เกิดการขับเคลื่อน หลังจากนั้นได้สร้างการรับรู้และขอฉันทามติจากคนพิการทั่วประเทศติดต่อกันหลายปี เป็นการสร้างการรับรู้และความตื่นตัวให้คนพิการทุกประเภท เป็น **ฐานมวลชน** สนับสนุนการดำเนินงานของสภาคนพิการฯ ที่สำคัญ

สภาคนพิการฯ ยังสร้างความเข้าใจกับข้าราชการและสังคมด้วยการเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นบุคคลผู้มีชื่อเสียง มีความเข้าใจ และสนับสนุนแนวคิดเชิงสิทธิมนุษยชน เป็นองค์ปาฐกถาพิเศษ เชิญนักการเมืองและข้าราชการที่เกี่ยวข้องมาร่วมเป็นผู้อภิปรายร่วมกับคนพิการ คนพิการซึ่งเรียนรู้และเข้าใจเรื่องของคนพิการอย่างลึกซึ้งกว่า เมื่ออยู่บนเวทีเดียวกับผู้อภิปรายอื่น ๆ ย่อมสามารถสร้างความเชื่อมั่นและยกระดับสถานะของคนพิการให้ทัดเทียมกับบุคคลชั้นนำของประเทศ สิ่งสำคัญที่สุดและน่าจะเป็นปัจจัยชี้ขาดสำคัญคือการเจรจาโน้มน้าวและสายสัมพันธ์กับชนชั้นนำผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งในช่วงที่เป็นประชาธิปไตยและเผด็จการทหาร

๕.๓.๓ ผู้นำคนพิการกับบทบาทการมีส่วนร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

โดยนโยบายและการผลักดันของนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี^{๓๘๘} ตั้งนั้น เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๓๙ การยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนจึงเริ่มเกิดขึ้น เมื่อที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาผ่านมติเห็นชอบเลือก “สภาร่างรัฐธรรมนูญ” ซึ่งต่อมามีการประชุมสัมพัทธ์และเปิดรับฟังความคิดเห็นประชาชนทั่วประเทศ การร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้ประสบอุปสรรคมีการเคลื่อนไหวเพื่อคว่ำรัฐธรรมนูญทั้งภายในและภายนอกสภา โดยการเคลื่อนไหวภายนอกสภานั้นมีกลุ่มที่ออกมาคัดค้าน เช่น กลุ่มกำนันผู้ใหญ่บ้าน และได้มีองค์กรการเมืองภาคประชาชนออกมาสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เช่น คณะกรรมการณรงค์ประชาธิปไตย (ครป.) เครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย ฯลฯ พรรคการเมืองซึ่งเป็นรัฐบาลในขณะนั้น ได้แก่ พรรคความหวังใหม่ แสดงท่าทีไม่สนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญ รวมทั้งได้นำมวลชนจัดตั้งเข้ามาคัดค้าน ทำให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างฝ่ายสนับสนุน ที่ใช้ “สีเขียว” เป็นสัญลักษณ์ กับฝ่ายต่อต้าน ที่ใช้ “สีเหลือง” เป็นสัญลักษณ์

ผู้นำคนพิการที่มีบทบาทสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญคือ พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ซึ่งลงสมัครรับคัดเลือกเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ส.สร.) จังหวัดนนทบุรีด้วย โดยเป็นหนึ่งในบุคคลที่นายบุญเลิศ คชายุทธเดช นักหนังสือพิมพ์อาวุโส ระบุว่าเป็นผู้ที่มีรายชื่ออยู่ในโผของกลุ่มวุฒิสมาชิกสายยังเติร์กแต่ไม่ได้รับคัดเลือก^{๓๘๙} ถึงแม้ว่าพันโทต่อพงษ์ฯ จะไม่ได้รับเลือกเป็น ส.สร. แต่เขายังมุ่งมั่นกำหนดสิทธิคนพิการไว้ในรัฐธรรมนูญ ดั่งบันทึกของบุญเลิศฯ ว่า “...หลังจากติดกลุ่ม ๑ ใน ๑๐ จากจังหวัดนนทบุรีแล้ว ผลการเลือกของสมาชิกรัฐสภา พันโทต่อพงษ์ได้คะแนนมาเป็นอันดับ ๔ แม้จะสอบไม่ผ่าน แต่เขาก็เป็น ๑ ใน ๑๕ กรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและประชาสัมพันธ์ประจำจังหวัดนนทบุรีที่เอาการเอางานอย่างมาก พันโทต่อพงษ์พิการเพียงร่างกายเท่านั้นแต่หัวใจสมบูรณ์เกินร้อย มีความตั้งใจเด็ดเดี่ยวที่จะเสริมแต่งให้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ ส.สร. กำลังร่างนี้ ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสอย่างเต็มที่...”^{๓๙๐} นอกจากนั้น พันโทต่อพงษ์ฯ ยังได้ผู้สนับสนุนที่สำคัญคืออาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสกรกิจ สมาชิกวุฒิสภาที่เป็นคนพิการ

^{๓๘๘} ภัทระ คำพิทักษ์ และอินทรชัย พาณิชกุล. (๒๕๕๙) บรรหาร ศิลปอาชา เล่าเรื่องครั้งสุดท้าย.

หน้า ๑๖๘ - ๑๘๐.

^{๓๘๙} บุญเลิศ คชายุทธเดช. (๒๕๕๓) บันทึกส่วนตัว ส.สร. เบื้องหน้า-เบื้องหลัง กว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน บุญเลิศ คชายุทธเดช (ข้างใหญ่). หน้า ๔๑.

^{๓๙๐} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๘๔.

คนแรกโดยการเสนอของนายบรรหาร ศิลปอาชา^{๓๙๑} ซึ่งต่างมีความปรารถนาที่จะเห็นสิทธิคนพิการได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามในแง่ของเนื้อหาสาระมาตรา ๓๐ เป็นเรื่องความเสมอกันทางกฎหมายและการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมสิ่งที่ผู้นำคนพิการต้องการคือต้องการระบุคำว่า “คนพิการ” ไว้ในรัฐธรรมนูญแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ “...เพื่อนเราคูณต่อพงษ์ อาจารย์ยมณเทียร ร่วมขบวนกัน ๓ คน ไปพูดกันที่ห้องประชุมรัฐสภาว่าเราต้องการสิทธินี้เค้าก็บ้ายเบี่ยงว่าในที่สุดเค้าจะนำเสนอต่อสภาอีกทีนึง แล้วในที่สุดก็ไม่ได้... ก็ไม่เชิงปฏิเสธครับ เพียงแต่ว่าเขาปรับแบบปฏิบัติไม่ได้ ความจริงก็คือรับไปอย่างนั้นเอง แต่ก็คือเค้าปฏิบัติไม่ได้ หลังจากนั้นมันต้องเอาไปสู่เป็นมติเข้าที่ประชุมสภาใหญ่อีกทีนึง แต่เค้าไม่เอาเข้า มันก็เหมือนปฏิเสธ เค้าให้ใช้คำว่าคนที่มีความบกพร่องทางสุขภาพ เค้าใช้ชื่อนั้น เรียบอกไม่ได้ ต้องระบุให้ชัดไปเลยครับว่าคนพิการก็พิการครับ ผมไม่อายหรอก...”^{๓๙๒} สุตท้ายมาตรา ๓๐ ใช้คำว่า “สภาพทางกาย หรือสุขภาพ” ซึ่งเวลานำไปสู่การปฏิบัติมักถูกตีความไปในความหมายที่แตกต่างกันไป ซึ่งไม่สอดคล้องกับความหมายของคำว่าคนพิการที่มีความพิการแตกต่างกันหลายประเภทความพิการ ถึงแม้ว่าจะไม่มีการใช้คำว่าคนพิการในมาตรา ๓๐ แต่อาจารย์ณรงค์ฯ ก็ไม่ย่อท้อ “...ที่เค้าพูดเสียง ๆ เพราะเหตุที่เกรงว่าคนพิการจะใช้สิทธิมากไป เราได้มาต่อสู้อีกตอนหลังอีก ตอนหลังก็ได้ผล ครั้งที่ ๒ ผมได้เป็นกรรมการสุขภาพแห่งชาติก็เถียงเรื่องนี้แหละว่าในข้อความของคุณไม่บอกถึงเรื่องคนพิการ คุณใช้คำว่าคนที่มีความบกพร่องทางสุขภาพ เราเห็นว่าไม่ควร ควรจะใช้คำตรงไปตรงมาเลยเราเป็นคนพิการก็บอกเลย...”^{๓๙๓}

ผู้ศึกษามีส่วนร่วมเล็ก ๆ กับพันโทต่อพงษ์ฯ และคณะ ในการสร้างการรับรู้ให้สมาชิกคนพิการถึงสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญต่อสิทธิของประชาชนและคนพิการ รวมทั้งการแสดงพลังร่วมรณรงค์สนับสนุนให้วุฒิสภาผ่านร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มีการให้ความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญแก่นักเรียนโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเวทีสาธารณะในเขตจังหวัดชลบุรี พันโทต่อพงษ์ฯ ได้ทำหนังสือสรุปกิจกรรมเสนอนายอุทัย พิมพ์ใจชน ประธาน ส.สร. ว่าได้ดำเนินกิจกรรมทั้งหมด ๘ กิจกรรมทั้งการสัมมนา การสำรวจความคิดเห็น และการพบปะกลุ่มคนพิการในต่างจังหวัด พร้อมทั้งมีข้อเสนอต่อการร่างรัฐธรรมนูญในด้านสิทธิเสรีภาพและหน้าที่จำนวน ๑๐ ข้อ และประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองอีก ๓ ข้อ พร้อมทั้งข้อเสนอสำคัญคือ “...เพื่อให้หนักการเมือง

^{๓๙๑} ภัทระ คำพิทักษ์ และอินทรชัย พาณิชกุล. (๒๕๕๙) บรรหาร ศิลปอาชา เล่าเรื่องครั้งสุดท้าย. หน้า ๑๙๔.

^{๓๙๒} ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ในการบันทึกเทปรายการโทรทัศน์ เคียงบ่าเคียงไหล่, ที่สวนอาหารสองฝั่งคลอง อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

^{๓๙๓} ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

สนใจปัญหาคนพิการมากขึ้น ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้งแบบผสม ทั้งนี้ให้มี ส่วนหนึ่งมาจากระบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองเสนอ (ปาร์ตี้ลิสต์)...”^{๓๑๔}

รัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช ๒๕๔๐ มีสาระเกี่ยวกับคนพิการ ๔ มาตราคือ มาตรา ๓๐ เรื่องความเสมอภาคทางกฎหมายและการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม มาตรา ๕๕ สิทธิ ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ มาตรา ๘๐ รัฐต้อง ส่งเคราะห์ผู้พิการหรือทุพพลภาพให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้ และมาตรา ๑๙๐ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีสาระสำคัญผู้พิการหรือทุพพลภาพ หากสภาผู้แทนราษฎรตั้ง คณะกรรมาธิการวิสามัญขึ้นให้ประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนเกี่ยวกับบุคคลประเภทนั้นมี จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนกรรมาธิการทั้งหมด ทำให้พระราชบัญญัติที่ออกหลังปี ๒๕๔๐ และมีสาระสำคัญเป็นเรื่องของคนพิการจะต้องมีผู้แทนคนพิการเป็นผู้ร่วมร่างกฎหมายนั้นด้วย เสมอ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑ และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้น

การมีส่วนร่วมและผลักดันสาระสำคัญเกี่ยวกับคนพิการไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นก้าวอย่างทีประสบความสำเร็จ เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดฐานสิทธิในกฎหมายสูงสุดของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการห้ามเลือกปฏิบัติ และหลักการมีส่วนร่วมของคนพิการใน ทุกกระบวนการทางนิติบัญญัติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านคนพิการในระดับสากล บทบาทหลักที่ ปรากฏในการมีส่วนร่วมและผลักดันนี้เป็นการนำโดยสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยซึ่งมี พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต เป็นนายกสมาคม ที่ทุ่มเทให้กับเรื่องนี้อย่างเต็มที่เพื่อเข้าไปเป็นผู้ยกร่าง รัฐธรรมนูญ โดยมีนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ในฐานะวุฒิสมาชิกให้การสนับสนุน ร่วมด้วยนายมณฑิธร บุญตัน ผู้นำคนตาบอดรุ่นใหม่ และผู้นำคนอื่น ๆ การผลักดันนี้เต็มไปด้วยชี้แจงครั้งแล้วครั้งเล่าและ การเจรจาต่อรอง รวมทั้งการใช้กระบวนการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของคนพิการ สนับสนุนอีกทางหนึ่งด้วย โดยได้ใช้เครือข่ายผู้นำคนพิการระดับจังหวัดร่วมแสดงความคิดเห็นไปใน ทิศทางเดียวกัน

๕.๓.๔ การขับเคลื่อนงานด้านการแพทย์และสาธารณสุข

หลังการตราพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ รัฐบาลมี นโยบายให้คนพิการรักษาพยาบาลฟรีซึ่งต่อมาแก้ไขระเบียบใหม่เรียกว่าบัตรสวัสดิการประชาชน ด้านการรักษาพยาบาล (สปร.) งานด้านการแพทย์และสาธารณสุขสำหรับคนพิการตั้งแต่อดีตถึงปี

^{๓๑๔} บุญเลิศ คชายุทธเดช. (๒๕๔๓) บันทึกส่วนตัว ส.สร. เบื้องหน้า-เบื้องหลัง กว่าจะป็นรัฐธรรมนูญฉบับ

๒๕๓๙ จากการศึกษาของสุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ และคณะพบว่า สถานการณ์การจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์มีปัญหาทั้งในเชิงความชัดเจน วัตถุประสงค์ของนโยบาย การกำหนดภารกิจ และการมอบหมายงาน การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ บริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ของโรงพยาบาลแต่ละระดับยังขาดการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวคิดการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แบบองค์รวม (Holistic Approach) ระบบส่งต่อผู้ป่วยในแต่ละระดับยังไม่มีประสิทธิภาพ ความชัดเจนในเชิงแนวคิดการดำเนินงาน เจตคติของเจ้าหน้าที่ยังพบว่าเป็นอุปสรรคในการดำเนินการ มองว่าคนพิการบางประเภทไม่สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพได้แล้ว สังคมยังจำเป็นต้องเลี้ยงดูให้อยู่กับบ้านจึงเน้นการสงเคราะห์มากกว่าฟื้นฟู คนพิการยังไม่ได้ได้รับความเสมอภาคในการเข้าถึงบริการ โดยเฉพาะผู้ที่ยากจนเพราะไม่สะดวกในการเข้าถึงบริการ ขาดโอกาสรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น และขาดทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อการฟื้นฟู^{๓๙๕}

กฎหมายคนพิการฉบับแรกมีผลให้กระทรวงสาธารณสุขจัดทำกฎกระทรวงกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคนพิการ และกฎกระทรวงกำหนดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยวิธีทางการแพทย์ ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและค่าอุปกรณ์เพื่อปรับสภาพทางร่างกายทางสติปัญญาหรือทางจิตใจ หรือเสริมสร้างสมรรถภาพให้ดีขึ้น ซึ่งผู้นำคนพิการ ๓ ท่านมีส่วนร่วมคือ อาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ในฐานะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ในฐานะนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย การผลักดันสาระสำคัญของกฎกระทรวงทั้งสองฉบับเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่มีข้อขัดแย้งที่เป็นอุปสรรคจนได้กฎกระทรวงนี้ในปี ๒๕๓๗ ในการยกร่างกฎกระทรวงกลุ่มแกนนำคนพิการเสนอข้อคิดเห็นได้เป็นเอกภาพดี อาจารย์วิริยะฯ ผู้นำคนพิการยุคแรก ๆ กล่าวว่า “...ตอนนั้นอาจารย์ณรงค์ฯ เป็นประธานสภาฯ เราเข้าไปช่วยกันร่าง คุณต่อพงษ์อีกคนหนึ่งตอนนั้นมาช่วยอาจารย์ณรงค์ฯ ตั้งแต่ปี ๓๑ คนพิการช่วยกันดี ความเห็นที่จะไม่ตรงกันมันจะเป็นฝั่งเรากับฝั่งรัฐบาลซะมากกว่า ฝั่งคนพิการที่เห็นไม่ตรงกันนี้ผมว่าน้อยนะ มีแต่เราจะต้องไปเรียกร้องให้มันมาก ผมยกตัวอย่างง่าย ๆ เรื่องสุขภาพแบบนี้เขาก็จะให้ (จ่าย) ๑๐ เปอร์เซ็นต์ เราก็จะเอาฟรี พอบอกว่าเอาฟรีเราไม่ขัดกันอยู่แล้วฝั่งคนพิการ...”^{๓๙๖} ส่วนปัญหาความล่าช้าในการออกกฎกระทรวงเป็นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบ่งชี้ทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง นอกจากนั้นสิ่งสำคัญคือในช่วงปี ๒๕๓๗ การแพทย์และสาธารณสุขยังไม่เข้าใจในประเด็นของคนพิการ “...ตอนนั้นระบบสุขภาพยังไม่รู้จัก

^{๓๙๕} สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ และคณะ. (๒๕๓๙) รายงานการวิจัยระบบบริการทางการแพทย์เพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. หน้า ๘๙ - ๙๐.

^{๓๙๖} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

คนพิการ แม้ว่าเราเป็นหมอที่อยู่เรื่องนี้นะ เรายังต้องเรียนรู้เยอะ แล้วคนส่วนใหญ่ก็ยิ่งต้องเยอะมากเลย เราคิดว่าคนพิการคือผู้ป่วยหรือเป็นผู้ป่วยที่รักษาไม่ได้ พอเรามาเจอกระแสโลกที่ผ่านผู้นำคนพิการ มันทำท่าย เราถูกพูดว่าเราเป็นคนที่ยกการพัฒนาของคนพิการ ทำให้ชีวิตคนพิการ Trap (ติดกับดัก) อยู่ตรงนี้... ในความเป็นจริงที่ก็ยอมรับว่าจริงนะวิธีคิดแบบนี้ แต่มันทำให้เราคิดอะไรไม่ออก เพราะเราไม่มี Knowledge พื้นฟูมันไม่ใช่ทันทีแล้วมันหายเหมือนคุณสั่งให้เค้ากินยา มัน (ความพิการ) ยังอยู่กับเค้าไปตลอด สอนเค้าทำกายภาพมันก็ยังไม่ Function คีนมา ต้องคิดถึงใจเค้า อะไรต่าง ๆ แล้วยังปรับชีวิตเค้าอีก เราเลือกแทนเค้าได้ไหม เราค่อย ๆ เรียนรู้เค้า เรียนรู้ถึง Disability Model ต่าง ๆ ค่อย ๆ คิด ค่อย ๆ เปิดมุมมองให้กว้างออกไป...”^{๓๐๗}

ภายหลังการประกาศกฎกระทรวงสาธารณสุขรัฐบาลโดยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๓๘ อนุมัติงบกลางเพื่อให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยวิธีการทางการแพทย์ โดยการสนับสนุนอุปกรณ์เทียม อุปกรณ์เสริม หรือเครื่องช่วยคนพิการต่าง ๆ สำหรับโรงพยาบาลต่าง ๆ เป็นเงินจำนวนทั้งสิ้น ๑๓๓ ล้านบาท ตามที่กระทรวงสาธารณสุขเสนอเพื่อรองรับต่อการประกาศกฎกระทรวงดังกล่าวข้างต้น

ประสบการณ์ของผู้ศึกษาพบว่าภายหลังการประกาศกฎกระทรวง ผู้นำคนพิการยังต้องผลักดันสิทธิคนพิการอย่างต่อเนื่อง ด้วยปัญหาการปฏิบัติที่ยังมีความแตกต่างกันระหว่างสถานพยาบาลต่าง ๆ คนพิการถูกปฏิเสธในการใช้บริการ งบประมาณไม่เพียงพอสำหรับการจัดหาอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการที่จำเป็น รายการยาหรืออุปกรณ์เครื่องช่วยไม่อยู่ในบัญชีสิทธิที่ควรได้รับบริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ส่วนมากต้องแก้ไขเป็นรายกรณีซึ่งต้องใช้เวลาและทรัพยากรมากแต่เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้คนพิการเข้าถึงสิทธิ พร้อมทั้งพยายามพัฒนาโลกอินเทอร์เน็ตเพื่อแก้ไขปัญหาย่างยั่งยืน ปัญหาลักษณะเช่นนี้ส่วนมากคนพิการทางกายซึ่งมีความพิการแตกต่างหลากหลายกันมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพิการอัมพาต มักประสบปัญหาการเข้าถึงสวัสดิการด้านการแพทย์และสาธารณสุข

๕.๓.๕ การขับเคลื่อนงานด้านการศึกษา

รัฐไทยจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในเชิงสงเคราะห์ตั้งแต่ยุคการสงเคราะห์คนพิการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก ๆ โดยเปิดโรงเรียนเฉพาะความพิการขึ้นทั่วประเทศโดยมากเป็นโรงเรียนสอนคนหูหนวก มีโรงเรียนสอนคนตาบอดและโรงเรียนสำหรับคนพิการทางกายเพียงประเภทละแห่งหรือสองแห่ง ซึ่งไม่สามารถตอบสนองต่อสิทธิทางการศึกษาของเด็กพิการทั่วประเทศ การผลักดันเชิงโครงสร้างจึงเริ่มเกิดขึ้น “...ตอนนั้นเป็นปีการศึกษาของโลก เค้า

^{๓๐๗} วุฒิชัย วัชรวิบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

บอกว่าคนไทยนี้ได้เรียนหนังสือเท่านั้น ๆ เฮอร์เซ็นต์ เราก้ไปค้ำค้ำในที่ประชุมว่า ไม่จริง เพราะว่ามีคนพิการมากกว่านี้อีกที่ไม่ได้เรียนหนังสือ วันนั้นไปประชุมกันที่พญา... เพราะเหตุที่ผมเป็นครูที่โรงเรียนสอนคนตาบอด ที่ศูนย์ฝึกอาชีพคนตาบอดมาก่อน ก็เลยได้มีโอกาสเข้าไปประชุมร่วม แต่เราก้พูดเรื่องคนพิการด้วย โดยเฉพาะความจริงเรื่องคนพิการเป็นเรื่องหลักด้วยซ้ำไป แต่เราพูดรวมทุกประเภท หูหนวก ตาบอด หูหนวกเราก้พูด ตาบอดเราก้พูดว่าไม่มีสิทธิเรียนหนังสือ เราก้ได้ค้ำค้ำว่าที่คุณบอกเฮอร์เซ็นต์เท่านั้น ๆ มันไม่จริงหรอก ที่จริง ๆ เนี่ยมันมีอยู่แค่นี้ **ถามว่าคุณรวมคนพิการด้วยรึป่าว เฮอร์เซ็นต์ของคุณ** เขาก้บอกไม่รวม อ่าว ไม่รวมแล้วจะเรียก ๑๐๐ เฮอร์เซ็นต์ได้ยังไง... ตอนนั้นเราก้ค่อนข้างต่อสู้นคนเดียว กลุ่มเดียว ไม่มีพรรค ไม่มีพวก เพราะฉะนั้นเสียงที่เราพูดไปจึงเบามาก ภาษาอังกฤษเขาก้เรียกว่า Let our voice be heard แปลว่า เราต้องทำเสียงของเราให้ได้ยิน ต่อมาเมื่อเราเจอเพื่อนเราที่สมาคมคนพิการ เพื่อนใหม่เราที่นั่น เราก้ขายความคิดนี้ ทุกคนก็เห็นดีเห็นงามไปด้วย แล้วก็มารวมกลุ่มกันก็ตั้งสมาคมขึ้น... ”^{๓๑๔}

การผลักดันกฎหมายสำเร็จปี ๒๕๓๔ เริ่มมีผลปฏิบัติปี ๒๕๓๗ ด้านการศึกษาได้ผลักดันโดยตลอดด้วยการเสนอความคิดเห็นในการประชุมสัมมนา “...ตอนนั้นที่จำได้คือ ท่านอาจารย์บุญสม นาวานุเคราะห์ ท่านมาจัดสัมมนากับท่านอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสกริจ แล้วผมก็ได้ไปฟังสัมมนาเรื่อง กศน.คนพิการ ประมาณปี ๓๘ ๓๙ เนี่ยแหละ ที่สหประชาชาติ ตึก UN ตรงเนี่ยเนี่ยข้าง ๆ กระทรวงศึกษาธิการ แต่ว่าเนื้อหาทั้งหมดที่พูดเนี่ยมันมีแต่ความพิการที่เป็นกาย เป็นตา เป็นหู ทั้งนี้เลย สมัยนี้เขาก้เรียกว่าเป็น **Visible Disability** แต่ความพิการที่เรียกว่า **Invisible** ไม่มีใครพูดถึง ผมก็ทนไม่ไหวแล้ว ความรู้สึกมัน มัน แบบ มันน้อยใจ มันก็พุ่งขึ้นมา ขอพูดบนเวที แล้วพูดไปร้องไห้ไป (ยิ้ม) มันออกมาจากหัวใจ มันเป็นความรู้สึกว่าเราก้ดีใจว่ามีคนพูดถึงคนพิการ เรายอมรับแล้วละว่าลูกเรามีความแตกต่างจากคนอื่นนะ แล้วก็อย่างน้อยมีความพยายามที่จะช่วย แต่คนที่คิดจะช่วยเนี่ยก็ยังไม่รู้เรื่องออลิสติก ผมเลยมีโอกาสเข้ามาเชื่อมงานกับกระทรวงศึกษาธิการจากวันนั้นนะครับ... ก็เลยตั้งโครงการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาอนุบาลสำหรับเด็กออทิสติกขึ้นมาเป็นหลักสูตรแรกในประเทศไทย...

จากนั้นมาผมก็มีโอกาสเจอท่านคุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา ตอนนั้นท่านเป็นเลขา สปช. สำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ ท่านก็ถามอีกว่าแล้วเด็กออทิสติกของอาจารย์ควรจะเรียนร่วมหรือควรจะเรียนแยก ผมก็บอกว่าลูกผมควรจะเรียนร่วมกับเพื่อน ๆ นะ แต่ว่าครูต้องเข้าใจ ท่านก็บอกงั้นมาเป็นวิทยากรอบรมครูให้หน่อย ท่านก็อบรมครูทั่วประเทศ ก็ไปกันทุกเวทีเลยนะ... ตอนหลังท่านคุณหญิงท่านไปอยู่กรมวิชาการ ท่านออกหนังสือมาเล่มนึงเป็นเล่มแรกของกระทรวงก็

^{๓๑๔} ณรงค์ ปฏิบัติสกริจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ในการบันทึกเทปรายการโทรทัศน์ เสียงบ่าเคียงไหล่, ที่สวนอาหารสองฝั่งคลอง อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

คือคู่มือการช่วยเหลือเด็กออทิสติก แต่ part ออทิสติกเนี่ยท่านให้ผมเขียนนะครับ เราก็เขียนช่วยกัน เขียวชวนคุณหมอมานะ เขียวพ่อแม่ผู้มีความประสงค์มา เหมือนถอดบทเรียน สุดท้ายเราก็ได้คู่มือเล่มนี้มา ซึ่งกรมวิชาการก็ใช้เป็นหลักการอบรมครู มันก็เลยทำให้การจัดเรียนร่วมในระบบโรงเรียนเนี่ยดีขึ้นมา แต่คราวนั้นมันเหมือนกับเราโชคดีที่ผู้ใหญ่เนี่ยท่านให้โอกาส แต่ตัวกระบวนการยังเคลื่อนไหวไม่ได้ทั้งระบบ...”^{๓๙๙}

การเรียนร่วม^{๔๐๐} เป็นแนวคิดหลักที่ผู้นำคนพิการได้ผลักดัน ในขณะที่การขยายการจัดการศึกษาของรัฐโดยมากเป็นการขยายด้วยการเปิดโรงเรียนเฉพาะความพิการ โดยมากเป็นโรงเรียนสอนคนหูหนวก แตกต่างจากการขับเคลื่อนของคนพิการที่ต้องการให้เด็กพิการทุกคนสามารถเข้าเรียนได้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกับเด็กทุกคน นั่นคือโรงเรียนใกล้บ้านต้องไม่ปฏิเสธการรับเด็กพิการเข้าเรียน โรงเรียนต้องมีสื่อเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกและวิธีการสอนเด็กพิการให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่

ปี ๒๕๓๙ นายณรงค์ ปฏิบัติสกริจ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นวุฒิสมาชิก ส่งผลให้เกิดการยอมรับนับถือทั้งต่อผู้นำคนพิการและองค์กรของคนพิการเพิ่มขึ้น ทำให้เคลื่อนไหวงานได้ง่ายขึ้นเสนอความคิดเห็นที่ไหนก็มีคนรับฟัง “...เราก็ไปขับเคลื่อนเรื่องกฎหมายการศึกษาแห่งชาติกัน อาจารย์ดารณี อุทัยรัตนกิจ บังเอิญรู้จักกับท่านอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เพราะว่าครอบครัวของท่านเคยเรียนอยู่ที่สาธิตเกษตร ท่านก็บอกผมว่า เอ๊ย ไปหาคุณอภิสิทธิ์กัน ตอนนั้นเป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เคื่อก็เลยบอกว่าเออแล้วมันมีอะไรที่คนพิการหรือว่าเด็กพิเศษอยากได้ละ ผมก็บอกว่าอยากได้กฎหมายชั้กมาตราหนึ่ง ท่านก็บอกว่าต้องไปคุยกับ ดร.รุ่ง แก้วแดง ซึ่ง ดร.รุ่ง แก้วแดง ตอนนั้นท่านเป็นสภากาการศึกษา ท่านก็ถูกมอบหมายให้ทำเรื่องกฎหมายปฏิรูปการศึกษา เราก็มีโอกาสไปหาท่านอาจารย์รุ่ง แก้วแดง ไปกับใครรู้อยู่ ไปกับ อาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสกริจ ไปสภากาการศึกษาเนี่ยเค้าประชุมชั้น ๓ ผมจำได้ผมต้องเค้าเรียกอะไรนะ อุ่มอาจารย์ขึ้น เพราะว่าลิปต์ก็ไม่มีมีแต่บันไดขึ้นไป อู่หู่..โกลาหลมาก ผมเหนื่อยมากเลยนะวันนั้น แต่ผมก็ประคองท่านอาจารย์ขึ้นไปแล้ว

^{๓๙๙} ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๐๐} **การเรียนร่วม** ตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑ หมายความว่า “การจัดให้คนพิการได้เข้าศึกษาในระบบการศึกษาทั่วไปทุกระดับและหลากหลายรูปแบบ รวมถึงการจัดการศึกษา ให้สามารถรองรับการเรียนการสอนสำหรับคนทุกกลุ่มรวมทั้งคนพิการ” ขณะนี้มีแนวคิดใหม่อยู่ระหว่างการยกร่างแก้ไขกฎหมายฉบับนี้โดยเสนอให้จัดการศึกษาแบบ **การเรียนรวม** หมายความว่า “การจัดการศึกษาให้นักเรียนทั่วไปและนักเรียนพิการหรือบุคคลที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษได้เข้าศึกษาในชั้นเรียนเดียวกัน โดยได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้สามารถทำหน้าที่ในการเรียนรู้และพัฒนาได้เต็มศักยภาพ สามารถแบ่งปันและมีส่วนร่วมในสังคมแห่งการเรียนรู้”

ก็ไปคุยกัน สุดท้ายเนี่ย อ.รุ่ง ก็รับปากว่าไปคิดกันแล้วมาเสนอท่าน เราก็เลยมาคุยเรื่องกฎหมาย มาตรฐาน ซึ่งตอนหลังมันพัฒนามาเป็นมาตรา ๔ วรรค ๑ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ๑๒ ปีอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ ผมจำได้อันนั้นของประชาชนทั่วไปนะ วรรค ๒ การศึกษาสำหรับคนพิการ สำหรับ ผู้มีความต้องการความจำเป็นพิเศษ อย่างผู้มีความสามารถพิเศษ ให้จัดโดยให้มีสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก บริการและความช่วยเหลือสิ่งอื่นใดทางการศึกษา แล้วก็ วรรค ๓ วรรค ๔ ก็ตามมาเรื่อย ๆ เพราะฉะนั้นอันนั้นเนี่ยผมว่ามีตีกฎหมายขององค์กรคนพิการเนี่ยสำเร็จ เพราะหลังจากที่ พ.ร.บ. ประกาศใช้ ตอนนั้นกระทรวงศึกษาทำอะไรก็ตาม พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ แค่มาตราเดียว ๒ วรรค มันก็ทำให้เกิดระบบการศึกษาพิเศษที่ชัดเจนขึ้น...”^{๔๐๑}

การทำงานเชิงรุกเป็นอีกคุณลักษณะหนึ่งของผู้นำคนพิการ เป็นการทำงานเชิงรุก อย่างมียุทธศาสตร์ มีเป้าหมาย และฐานความรู้ที่แม่นยำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ กฎหมาย ระเบียบ นโยบาย และข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของทางราชการ มาตราเดียวสองวรรคในกฎหมาย แม่บทด้านการศึกษาแห่งชาติส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในระยะต่อมา แต่กว่าที่จะได้มาซึ่งข้อความไม่กี่บรรทัดนี้ ผู้ศึกษาลองนึกถึงภาพอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติภารกิจ ผู้มีตำแหน่งเป็นวุฒิสมาชิก มีความพิการคือข้อเข่าติดไม่สามารถงอได้ เอวติดไม่สามารถนั่งได้ต้องยืน หรือนอนหรือเอนตัวพิงเก้าอี้เข้าประชุมในท่าเอนตลอด อาจารย์ณรงค์ฯ ซึ่งก้าวขาได้ที่ละนิดและไม่สามารถงอเข่าก้าวขึ้นบันไดได้เหมือนคนทั่วไป แต่ท่านต้องขึ้นบันไดถึง ๓ ชั้นเพื่อไปเข้าร่วมประชุม เสนอแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ เป็นยุคบุกเบิกที่ผู้นำมีศักยภาพ มีความเข้มแข็ง และเอาจริงเอาจังอย่างยิ่ง

๕.๓.๖ การขับเคลื่อนงานด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ

รัฐบาลไม่ได้มีนโยบายด้านส่งเสริมการประกอบอาชีพและการมีงานทำของคนพิการ อย่างเช่นชัด นอกจากการเปิดศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ (ปัจจุบันคือศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) กระจายทุกภูมิภาคของประเทศ สำหรับคนพิการในระบบการศึกษาเมื่อจบการศึกษาแล้วต่างดิ้นรนหางานสร้างงานสร้างอาชีพด้วยตนเอง หรือโดยการสนับสนุนจากรุ่นพี่ ครอบครัว สมาคมคนพิการแต่ละประเภทความพิการ มูลนิธิ หรือองค์กรสาธารณประโยชน์อื่น ๆ แต่เป็นโอกาสที่จำกัดและส่งผลให้ภาพรวมคนพิการทั้งประเทศมี อัตราการมีงานทำต่ำมาก

อย่างกรณีคนหูหนวกที่ดูภายนอกเหมือนจะไม่มีความสามารถใด ๆ เลยแต่สภาพความเป็นจริงกลับประสบปัญหาในการมีงานทำเป็นอย่างมาก บทความในอาเซียนวอลสตรีทเจอนัล

^{๔๐๑} ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙.

ที่เขียนในปี ๒๕๓๐ ระบุว่า คนหูหนวกเรียนจบโอกาสทำงานมีน้อยเนื่องจากนักเรียนหูหนวกไทยส่วนมากมีความสามารถอ่านออกเขียนได้ในระดับต่ำ แม้แต่กรมประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐบาลที่รับผิดชอบและร่วมทำงานเป็นโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการยังจ้างเสมียนพิมพ์ดีดซึ่งเป็นคนหูหนวกเพียง ๑ คน และเจ้าหน้าที่รับโทรศัพท์ที่เป็นคนตาบอดเพียง ๑ คนเท่านั้น ฉะนั้นอาชีพที่เห็นได้ชัดที่สุดสำหรับคนหูหนวกไทยคือขายสินค้าประเภทศิลปหัตถกรรมในย่านพัฒนาพงษ์ บางคนที่เคยทำงานกับคนพิการเล่าให้ฟังว่าสาววัยรุ่นหูหนวกถูกจับเข้าช่องเนื่องจากสาวหูหนวกพวกนี้ปั่นเรื่องสภาพงานและเรื่องลูกค้าไม่ได้^{๔๐๒}

ผู้นำคนหูหนวกยุคบุกเบิกและได้เข้าเรียนโรงเรียนสอนคนหูหนวกของรัฐที่จัดตั้งตั้งแต่ยุคแรกกล่าวถึงการมีงานทำของคนหูหนวกว่า “...บางคนเรียนจบประถมปีที่ ๔ บางคนเรียนจบชั้นประถมปีที่ ๖ บางคนก็เรียนจนจบชั้นมัธยมปีที่ ๓ หรือมัธยมปีที่ ๖ ชั้นสูงสุดของการศึกษาคคนหูหนวกในขณะนั้น แล้วแต่ความสามารถของแต่ละคน เมื่อออกโรงเรียนไปแล้ว คนหูหนวกแยกย้ายกันไป บางคนช่วยเหลือกิจการของครอบครัว บ้างก็ประกอบอาชีพส่วนตัว บางคนไปทำงานในบริษัทห้างร้าน และมีบางคนได้สมัครเป็นครูช่วยสอนในโรงเรียนสอนคนหูหนวก แล้วแต่ความถนัดความสามารถของแต่ละคน...”^{๔๐๓} ด้านคุณอนุชา รัตนสินธุ์ อดีตนายกสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยที่เพิ่งหมดวาระในปลายปี ๒๕๕๙ กล่าวว่า “...คิดว่าคนหูหนวกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอิสระ แต่ว่าที่ทำงานในสถานประกอบการหรือบริษัทต่าง ๆ ยังน้อย...”^{๔๐๔}

คนพิการทางกาย เป็นคนพิการเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนคนพิการทั้งประเทศ แต่เป็นกลุ่มที่ขาดโอกาสทางการศึกษามากที่สุดในยุคที่โรงเรียนสอนคนตาบอดและโรงเรียนสอนคนหูหนวกมีกระจายทั่วประเทศแต่โรงเรียนเฉพาะความพิการสำหรับคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายมีเพียงแห่งเดียวในประเทศไทยคือโรงเรียนศรีสังวาลย์ จังหวัดนนทบุรี ส่วนการเรียนร่วมไม่มีข้อมูลที่แน่ชัด แต่ทราบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ปฏิเสธการสมัครเข้าเรียนของเด็กพิการ “...เราก็ออมให้เค้าชมเหงอยู่เรื่อย ๆ ว่า เนี่ยทำไม่ได้ ๆ สิทธิในการเรียนหนังสือโดยสิทธิเท่าเทียมกัน เราก็ไม่ได้

^{๔๐๒} เฮเลน อี ไวท์. (๒๕๓๐) “ช่องว่างทางการสื่อสาร การต่อสู้ผู้อันยาวนานของหญิงคนหนึ่งเพื่อช่วยคนหูหนวกในประเทศไทย” ใน The ASEAN Wall Street Journal: August ๑๔-๑๕, ๑๙๘๗) อังโน อนุสรณ์ในโอกาสที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพนางมาน้ำฟ้า สุวรรณรัต เป็นกรณีพิเศษ ณ ฌาปนสถานวัดเทพศิลา กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒.

^{๔๐๓} กภาพ สุวรรณรัต. (๒๕๕๕) ประวัติศาสตร์ชาติไทยและการจัดตั้งองค์กรของคนหูหนวกในประเทศไทย. หน้า ๙๗.

^{๔๐๔} อนุชา รัตนสินธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (โดยมี กนิษฐา รัตนสินธุ์ เป็นล่ามภาษามือ), ที่ชมรมสร้างสรรค์สื่อ กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ก็คือที่ไม่ได้เค้บอกว่า เอ้ย คุณร่างกายไม่สมบูรณ์เรียนไม่ได้...”^{๔๐๕} ด้านโอกาสในการศึกษาต่อต่างประเทศไม่มีผู้นำที่จบการศึกษาจากต่างประเทศเลยยกเว้นพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ที่จบหลักสูตรชั้นผู้บังคับกองร้อยและหลักสูตรจู่โจม (Ranger) ที่ฟอร์ต กอร์ดอน มลรัฐจอร์เจีย สหรัฐอเมริกา ก่อนที่จะมาประสบอุบัติเหตุจนพิการ

คนพิการที่มีงานทำมากกลับเป็นกลุ่มคนตาบอด เนื่องจากได้รับการศึกษาตั้งแต่ช่วงปี ๒๔๘๒ และคนตาบอดรุ่นแรก ๆ จำนวนมากได้รับการศึกษาแบบเรียนร่วมในสถานศึกษาชั้นนำของประเทศและได้ไปศึกษาต่างประเทศ มีองค์กรที่ส่งเสริมการศึกษาสำหรับคนตาบอดที่เข้มแข็งและมีองค์กรหลายองค์กรที่ส่งเสริมอาชีพคนตาบอด ไม่ว่าจะเป็นอาชีพนวด นวดแผนไทย ผู้ช่วยแพทย์แผนไทย โหราศาสตร์ หรืออาชีพอื่น ๆ

ด้านการขับเคลื่อนให้คนพิการมีงานทำในเชิงโครงสร้างเป็นจริงเป็นจังในการผลักดันกฎหมายคนพิการฉบับแรกในปี ๒๕๓๔ โดยสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ซึ่งบัญญัติไว้ในระบบโควต้าที่กำหนดสัดส่วนของลูกจ้างในสถานประกอบการเอกชน ถึงแม้ว่านายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีที่มาจากภาคธุรกิจเอกชนไม่เห็นด้วยกับระบบโควต้า แต่ด้วยความมุ่งมั่นของผู้นำคนพิการ ทำให้เรื่องโควต้าได้รับการบรรจุกลับเข้าไปในกฎหมายฉบับนี้ (ดูหัวข้อ ๕.๓.๒) อย่างไรก็ตามถึงแม้มีการกำหนดเรื่องโควต้าแต่กฎหมายไม่ได้มีสภาพบังคับว่าสถานประกอบการต้องรับคนพิการเข้าทำงาน หากไม่รับคนพิการเข้าทำงานตามโควตาก็ไม่ได้มีบทบัญญัติในการลงโทษใด ๆ ทำให้การมีงานทำของคนพิการไม่ได้เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานของรัฐไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการจ้างงานคนพิการเลย

ผลของพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการเริ่มเกิดขึ้นในปี ๒๕๓๗ โดยออกกฎกระทรวงว่าด้วยการจ้างงาน นอกจากนั้นได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคมปีเดียวกันกำหนดสาระสำคัญให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการสามเรื่อง คือ **หนึ่งให้กรมพัฒนาฝีมือแรงงานรับคนพิการเข้าฝึกอาชีพร่วมกับคนไม่พิการ พร้อมทั้งการปรับปรุงหลักสูตร บุคลากร และอาคารสถานที่ให้เหมาะสมกับคนพิการ สองให้กรมการจัดหางานขยายบริการและสนับสนุนให้จัดหางานให้แก่คนพิการ และสามให้กระทรวงศึกษาธิการปรับปรุงหลักสูตร บุคลากรและสถานที่เพื่อให้คนพิการเข้ารับการศึกษาด้านอาชีพได้**

ปี ๒๕๓๘ เริ่มให้คนพิการกู้เงินเพื่อประกอบอาชีพอิสระจำนวนเงินไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท โดยไม่เสียดอกเบี้ยและมีระยะผ่อนชำระคืน ๕ ปี ต่อมาในปี ๒๕๔๐ ได้มีมติ

^{๔๐๕} ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ในการบันทึกเทปรายการโทรทัศน์ เคียงบ่าเคียงไหล่, ที่สวนอาหารสองฝั่งคลอง อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๘.

คณะรัฐมนตรีกำหนดให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจพิจารณารับคนพิการเข้าทำงานโดยเสมอภาคกับคนไม่พิการ ไม่ให้นำอุปสรรคทางกายภาพมาเป็นข้อกีดกันในการสมัครเข้าทำงาน

ปัญหาในการประกอบอาชีพของคนพิการมีหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่ปิดกั้นโอกาสในการรับคนพิการเข้าทำงาน เจตคติของนายจ้างหรือหัวหน้างานที่ไม่เชื่อมั่นในศักยภาพในการทำงานของคนพิการ การขาดโอกาสทางการศึกษาหรือไม่ได้รับโอกาสในการฝึกอาชีพของคนพิการ การเข้าถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นอาคารสถานที่ การเดินทาง รวมถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สิ่งเหล่านี้ปิดกั้นโอกาสของคนพิการในการออกสู่สังคม การมีข้อจำกัดหรือถูกปฏิเสธในการทำนิติกรรมสัญญา เป็นต้น ดังนั้นการแก้ไขปัญหาเพื่อช่วยให้คนพิการมีงานทำเลี้ยงชีพตนเองได้นั้นต้องดำเนินการอย่างครบวงจรสอดคล้องกัน

แกนหลักในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริงยังเป็นสภาพคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ภายหลังจากประกาศกฎกระทรวงตามกฎหมายคนพิการฉบับแรกและเริ่มออกบัตรประจำตัวคนพิการ สภาพคนพิการฯ ได้เสนอต่อรัฐบาลให้กำหนดเป็นนโยบายให้หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจเปิดโอกาสให้คนพิการสมัครและเข้าคัดเลือกอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป พร้อมทั้งขอให้สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และรัฐวิสาหกิจแก้ไขระเบียบที่กีดกันคนพิการในการคัดเลือกและเข้าทำงาน ดังข้อเสนอจากกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมต่อเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ มีสาระสำคัญว่า *ด้วยสภาพคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยและสมาคมต่าง ๆ ของคนพิการได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการว่า ขณะนี้ได้ประกาศใช้กฎกระทรวงกำหนดให้สถานประกอบการเอกชนที่มีคนงานสองร้อยคนขึ้นไป รับคนพิการที่สามารถทำงานได้เข้าทำงานจำนวนทุกสองร้อยคนต่อคนพิการหนึ่งคน ซึ่งได้มีสถานประกอบการหลายแห่งรับคนพิการเข้าทำงานแล้ว แต่กฎกระทรวงฉบับดังกล่าวมีผลบังคับใช้เฉพาะสถานประกอบการเอกชนเท่านั้นทางสภาพคนพิการ สมาคมต่าง ๆ ของคนพิการ และสถานประกอบการเอกชน จึงเห็นว่าหน่วยงานรัฐและรัฐวิสาหกิจน่าจะรับคนพิการเข้าทำงานเพื่อเป็นแบบอย่างแก่สถานประกอบการเอกชนด้วย^{๔๐๖} ต่อมาวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๔๐ คณะรัฐมนตรีได้มีมติกำหนดเป็นนโยบายให้ส่วนราชการทุกประเภท และรัฐวิสาหกิจถือปฏิบัติให้คนพิการที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ยังคงมีสิทธิที่จะสมัครสอบแข่งขัน หรือคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการพลเรือนหรือ*

^{๔๐๖} กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (๒๕๓๙) หนังสือเลขที่ รส ๐๔๑๕/๙๒๑๘ ลว. ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ เรื่อง การให้โอกาสคนพิการเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. หน้า ๑.

พนักงานรัฐวิสาหกิจได้ตั้งเช่นบุคคลทั่ว ๆ ไป โดยควรจะได้ดำเนินการด้วยความเสมอภาคตามระบบคุณธรรมตามที่กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเสนอ

เมื่อกล่าวถึงเรื่องอาชีพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนพิการทางกายและการทำงาน ในสถานประกอบการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น **คนในวงการคนพิการมักกล่าวถึงโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา** รวมทั้งผู้นำคนพิการอย่างอาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ก็ยังกล่าวถึง **“...ถ้าเรื่องอาชีพผมก็มักจะนึกถึงมหาไถ่ก่อนเสมอ เพราะไม่มีใครเล่นจริงเล่นจัง...”**^{๔๐๗}

อาชีวพระมหาไถ่เป็นโรงเรียนฝึกอาชีพให้คนพิการทางกาย โดยบาทหลวงเรย์มอนด์ เบรนนัน หรือที่เรียกกันว่าคุณพ่อเรย์ เริ่มดำเนินงานปี ๒๕๒๗ ได้รับอนุญาตจดทะเบียนจัดตั้งจากกระทรวงศึกษาธิการปี ๒๕๓๑ ช่วงแรกจัดการสอนคอมพิวเตอร์ช่วงปิดภาคเรียน ต่อมาปี ๒๕๓๐ จัดฝึกวิชาชีพพระยะสองปีมุ่งให้คนพิการทางกายจบแล้วต้องมีงานทำทุกคน ผู้ศึกษาได้เข้าเรียนหลักสูตรโปรแกรมเมอร์รุ่นแรกของโรงเรียน และในขณะเดียวกันได้ประสานการทำงานด้านสิทธิคนพิการร่วมกับพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ตั้งแต่เริ่มผลักดันกฎหมายคนพิการฉบับแรกก่อนปี ๒๕๓๔ เรื่อยมา จุดแข็งของโรงเรียนคือครูและบุคลากรส่วนมากเป็นศิษย์เก่าซึ่งทั้งหมดเป็นคนพิการจิตตารมณ์หรืออุดมการณ์ของคณะพระมหาไถ่คือการทำงานตามความเชื่อและศรัทธาที่ต้องการช่วยคนพิการหรือผู้ตกทุกข์ได้ยากให้สามารถเลี้ยงชีพตนเอง มีส่วนร่วมจนเหลือสังคม อยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่ามีศักดิ์ศรี แต่การที่คนพิการที่ลำบากยากจนและการศึกษาน้อยจะสามารถฝึกอาชีพและทำงานได้อย่างยั่งยืนไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นได้ง่าย ๆ แต่คุณพ่อเรย์เป็นผู้สร้างความเชื่อมั่นให้คนพิการแบบสิ้น ๆ ง่าย ๆ ว่า **“พ่อเชื่อว่าลูกทำได้”** ถึงแม้ว่าคนพิการที่เข้ามาฝึกอาชีพมีพื้นฐานการศึกษาน้อยเพียงใดก็ตามแต่คุณพ่อเรย์ให้กำลังใจด้วยความเชื่อนี้เสมอ เป็นแรงผลักดันให้ทุกคนมีความมุ่งมั่น ภายใต้ปรัชญาที่ว่า **“ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม”** นอกจากการเรียนการสอนวิชาชีพโดยปกติแล้วครูและเจ้าหน้าที่ต่างร่วมแรงร่วมใจกับนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมมาโดยตลอดตั้งแต่ยุคนุ๊กเบิก ทั้งกิจกรรมด้านคนพิการร่วมกับแกนนำคนพิการของสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยหรือสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย รวมถึงกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ ในเมืองพัทยา ในประเทศไทย และต่างประเทศ เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง การรณรงค์จัดสิ่งอำนวยความสะดวกอาคารสถานที่ บริการสาธารณะ และระบบขนส่งมวลชน การส่งเสริมกีฬาและการท่องเที่ยว การพัฒนาศักยภาพผู้นำคนพิการด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาศักยภาพผู้นำเยาวชนพิการ การส่งเสริมอาชีพคนพิการทั้งในประเทศและภูมิภาคเอเชีย เป็นต้น คุณพ่อเรย์

^{๔๐๗} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ผู้ก่อตั้งโรงเรียนบอกผู้ศึกษาว่าเราต้องบอกรัฐบาล ต้องให้เขารู้ว่าความต้องการของคนพิการเป็นอย่างไร ให้เขารู้หน้าที่ว่าต้องให้โอกาสคนพิการอย่างไร บอกเขาดี ๆ ไม่ได้ ก็ต้องทำให้สังคมได้ยิน ให้สื่อมวลชนได้ยิน ได้คนรู้ว่ารัฐบาลเป็นอย่างไร ถ้ายังไม่สำเร็จเราก็ต้องทำอีก ทำบ่อย ๆ หาวิธีหลาย ๆ อย่างจนกว่าจะสำเร็จ กิจกรรมเหล่านี้หล่อหลอมให้ศิษย์มหาไถ่มีความตระหนักในความรับผิดชอบต่อสังคม และดำเนินชีวิตตามแบบมหาไถ่ นั่นคือการช่วยคนที่ลำบากหรือด้อยโอกาสที่สุดให้สามารถยืนหยัดบนลำแข้งของตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีและคุณค่าต่อสังคม

สิ่งที่โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ถูกกล่าวขานถึงมากที่สุดคือนักเรียนที่จบการศึกษาทุกคนมีงานทำ ครูส่วนมากเป็นคนพิการและบทบาทของโรงเรียนในกิจกรรมเพื่อสังคม ทำให้โรงเรียนเป็นที่รู้จักและเป็นที่ศึกษาดูงานของคนทำงานด้านคนพิการทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ

การขับเคลื่อนงานด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำในยุคนี้ ค่อนข้างจะแยกส่วน กล่าวคือ **กระทรวงมหาดไทยเปิดศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ** (ปัจจุบันคือศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) หรือให้ **คนพิการกู้เงินประกอบอาชีพอิสระ** คนพิการแต่ละประเภทความพิการต่างช่วยเหลือกันเองไปตามสภาพของ **ปัญหา** เช่น การช่วยเหลือกันเองของกลุ่มคนหูหนวก การช่วยเหลือกันเองของกลุ่มคนพิการที่จบการศึกษาจากศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการพระประแดง หรือการรวมกลุ่มคนพิการหลายประเภทความพิการเพื่อ **ขอโควตาสลากกินแบ่งรัฐบาล** เป็นต้น การเกิดขึ้นของโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พยายามที่ประสบความสำเร็จในการฝึกอาชีพและทำให้ **คนพิการที่จบการศึกษามีงานทำทุกคน** เป็นแรงกระตุ้นสำคัญให้เกิดการส่งเสริมอาชีพคนพิการอย่างจริงจังยิ่งขึ้น สำหรับบทบาทของ **สภาคนพิการฯ** ได้พยายามเสนอนโยบายเพื่อให้รัฐบาลกำหนดมาตรการในการส่งเสริมการจ้างงานคนพิการ ถึงแม้ว่ามีมติคณะรัฐมนตรีออกมาอย่างชัดเจนแต่การปฏิบัติเพื่อรับคนพิการเข้าทำงานก็ยังเกิดขึ้นน้อยมาก

๕.๓.๗ การขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ

พันธมิตรพงษ์ กุลกรรชิต ทั้งโดยความสนใจส่วนตัว ในฐานะนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย รองประธานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย และประธานฝ่ายสิ่งอำนวยความสะดวกของสภาคนพิการฯ **คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ** ผู้ศึกษาได้มีส่วนร่วมกับพันธมิตรพงษ์ฯ ในบางโอกาสโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องใช้กำลังมวลชนในการเคลื่อนไหว เนื้อหาสาระในส่วนนี้จึงมาจากความทรงจำที่ผู้ศึกษาเข้าไปเกี่ยวข้อง สอบทานกับเอกสารหลักฐานและการให้สัมภาษณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้อง

การขับเคลื่อนงานมีความคึกคักเป็นรูปธรรมเมื่อกรุงเทพมหานครให้สัมปทานบริษัทขนส่งมวลชนกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ในการก่อสร้างและเดินรถไฟลอยฟ้าบีทีเอส (BTS Sky Train: BTS) ในวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นรถไฟสายแรกของกรุงเทพมหานคร เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อหลังจากนั้น Mr. Joseph Kwan สถาปนิกที่ปรึกษาจากฮ่องกงผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค (Non-Handicapping Environment: NHE) ซึ่งปัจจุบันได้พัฒนาแนวคิดมาเป็นการออกแบบที่เป็นสากล (Universal Design: UD) ได้อ่านวารสารทางวิชาการด้านสถาปัตยกรรมพบว่า การออกแบบรถไฟลอยฟ้าบีทีเอสในกรุงเทพมหานครไม่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการเลย คุณโจเซฟฯ เล่าว่า “...ผมส่งอีเมลล์และบทความส่งให้เพื่อนที่ UNESCAP น่าจะเป็น Mr. Yutaka Takamine หรือ Ms. San Yuenwah และส่งให้องค์กรของคนพิการด้วยคือ คุณณรงค์ ปฏิบัติสกริจ และคุณต่อพงษ์ กุลครรชิต... ผมรู้สึกยินดีที่มีการดำเนินการเรื่องนี้เพื่อให้สามารถเข้าถึงได้...”^{๔๐๘}

ต่อมาพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ได้จัดประชุมพร้อมด้วยแกนนำของคนพิการและผู้ศึกษาได้อยู่ในเหตุการณ์ในฐานะแกนนำด้วย ที่ประชุมแจ้งให้ทราบว่า ได้ส่งหนังสือให้กรุงเทพมหานครจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการก่อสร้างรถไฟลอยฟ้าอย่างเป็นทางการตั้งแต่เริ่มแรกแล้ว แต่ไม่ได้รับคำตอบใด ๆ จากผู้บริหาร ซึ่งมีร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ที่ประชุมในนามของสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย จึงเห็นชอบให้ชุมนุมกดดันในวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ ผู้ศึกษารับผิดชอบการสนับสนุนกำลังคนจากโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา จำนวน ๒ คันรถบัสที่ได้รับความเอื้อเฟื้อจากจิตตภาวันวิทยาลัย การวางแผนและการสื่อสารกับประชาชนและสื่อมวลชน การเขียนป้ายผ้ารวมถึงการดูแลความเรียบร้อยของมวลชนในภาพรวม

ณ วันนัดหมายนอกจากทีมจากพัทยาที่กำหนดให้ถึงที่หมายจุดนัดพบบริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ถนนราชดำเนินกลางก่อนตีห้าและต้องก่อนพระอาทิตย์ขึ้น เพื่อเข้าพื้นที่ให้ได้ และอากาศไม่ร้อนจนเกินไป นอกจากนั้นยังมีกลุ่มเพื่อนคนพิการจากสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย มีกลุ่มคนพิการจากพระประแดง กลุ่มทหารผ่านศึกพิการ กลุ่มคนพิการในกรุงเทพและปริมณฑลที่สนใจอีกจำนวนมากเข้าร่วมรวมทั้งสิ้นประมาณสองร้อยคน การขับเคลื่อนครั้งนี้เป็นการเคลื่อนโดยใช้ชื่อสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยเป็นแกนนำและเป็นความร่วมมืออย่างเข้มแข็งของคนพิการทุกประเภทความพิการ รวมถึงนักวิชาการ และผู้ปกครองคนพิการด้วย

^{๔๐๘} Mr. Joseph Kwan เป็นผู้ให้ข้อมูล, สอบถามโดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, อีเมลล์, เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน

การเข้าพื้นที่สำเร็จโดยรอบฐานอนุสาวรีย์พร้อมด้วยการไฮปาร์คโจมตี กรุงเทพมหานครเพื่อสร้างพลังร่วมของกลุ่มผู้ชุมนุม พร้อมด้วยป้ายผ้าและใบปลิวสร้างความเข้าใจกับประชาชนผู้สัญจรไปมา การชุมนุมกำหนดเส้นทางเดินเท้าจากอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเข้าถนนดินสอที่แคบและการจราจรคับคั่งในช่วงโมงเร่งด่วนมุ่งสู่ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร คณะทำงานวางแผนให้เกิดปัญหาจราจรติดขัดอย่างรุนแรงแต่ไม่มีเจตนาปิดถนน เพื่อสร้างการสื่อสารกับสาธารณะผ่านสื่อมวลชนถึงความยากลำบากของคนพิการในการเดินทาง โดยประกาศขอโทษประชาชนและอธิบายเหตุผลให้ทราบไปพร้อมกัน ซึ่งจากการพูดคุยกับประชาชนและการสังเกต กลุ่มคนพิการได้รับความเข้าใจมากกว่าความหงุดหงิดโมโหของผู้ขับขี่รถยนต์บนถนน แต่ผลการเจรจาในภาคเช้าไม่ประสบความสำเร็จ ผู้ว่ากรุงเทพมหานครไม่ยอมรับเงื่อนไขและไม่มีการตอบโต้ ใดๆ แก่กลุ่มผู้ชุมนุมให้เป็นที่พอใจได้

ด้วยอากาศที่ร้อนและสภาพความพิการระดับรุนแรงของพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ผู้นำปฏิบัติการในครั้งนี้ จำต้องเปิดโรงแรมบริเวณใกล้เคียงเพื่อระบายความร้อนออกจากร่างกาย เพราะระบบระบายความร้อนของร่างกายถูกทำลายไปพร้อมอุบัติเหตุเมื่อเกือบสัปดาห์ก่อนการชุมนุมครั้งนี้ ภาคบ่ายยังเจรจาอย่างต่อเนื่องแต่ดูเหมือนว่าไม่มีผลใด ๆ เกิดขึ้น ผู้บริหารกรุงเทพมหานครไม่ยอมรับเงื่อนไขใด ๆ การเจรจาล้มเหลวแกนนำจึงตัดสินใจเดินเท้าจากศาลาว่าการกรุงเทพมหานครมุ่งหน้าไปทางถนนราชดำเนินกลางเลี้ยวซ้ายขึ้นสะพานพระปิ่นเกล้า เลี้ยวขวาเข้าถนนจรัญสนิทวงศ์ถึงประมาณซอย ๕๕ ซึ่งเป็นบ้านของนายบรรหาร ศิลปอาชา ขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยซึ่งกำกับดูแลกรุงเทพมหานคร ด้วยการประสานผ่านสายสัมพันธ์ของอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติภารกิจ

การเดินเท้าระยะทาง ๔ กิโลเมตรใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมงในยามพลบค่ำท่ามกลางการคุ้มกันอย่างหนาแน่นของเจ้าหน้าที่ตำรวจตลอดเส้นทาง ระหว่างทางมีการหยอกล้อกันเล่นว่า ตำรวจมาเยอะกว่าผู้ชุมนุม สงสัยว่าเราเป็นผู้ร้ายคนสำคัญเป็นภัยอันตรายคุกคามความมั่นคงของชาติแน่ ๆ เลย

เมื่อถึงที่หมาย นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี มอบหมายนายนิกร จานง ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีและประจำสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ให้ออกมารับเรื่องและรับปากในการนำข้อร้องเรียนไปพิจารณาดำเนินการโดยเร็ว ต่อมาภายใน ๓ วัน ได้มีการเรียกประชุมคณะอนุกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร กระทรวงมหาดไทย เป็นกรณีเร่งด่วนเพื่อพิจารณาข้อเรียกร้องของคนพิการ หลังจากนั้นก็ได้เกิดความเคลื่อนไหวที่แสดงถึงการ

รับรู้เชิงนโยบายมาตามลำดับ^{๔๐๙} นอกจากนั้นการเดินทางเท้าและวิลแชร์ระยะทางสี่กิโลเมตรไปบ้าน นายกรัฐมนตรีเพื่อเรียกร้องเรื่องรถไฟลอยฟ้าบีทีเอส ยังเกิดผลต่อการดำเนินโครงการรถไฟฟ้ามหานครของการรถไฟฟ้ามหานครแห่งประเทศไทย (รฟม.) ที่กำลังเริ่มกำหนดรายละเอียดการก่อสร้าง โดยนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ได้สั่งการและกำชับอย่างหนักแน่นให้การสร้างรถไฟฟ้ามหานครต้องทำให้คนพิการเข้าถึงได้ทุกสถานี ในยุคนั้นมีนายประภัสร์ จงสงวน เป็นผู้ว่าการการรถไฟฟ้ามหานครแห่งประเทศไทย (รฟม.)

เมื่อมีการชุมนุมในประเด็นนโยบายสาธารณะคงต้องกล่าวถึงมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ เป็นนโยบายของบาทหลวงเรย์มอนด์ เบรนนอน หรือ “คุณพ่อเรย์” ที่ได้สนับสนุนให้ครู บุคลากร และนักเรียนของโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ในอาคารสถานที่ ยานพาหนะ และบริการสาธารณะอื่นใด “...นัดคนพิการทั่วประเทศเลย ส่งอิฐคนละก้อนไปที่ทำเนียบรัฐบาล บอกว่าชีวิตเรานักกว่าก้อนอิฐนี้หลายเท่า ให้ไปรษณีย์ขนก้อนอิฐไปส่งที่ทำเนียบรัฐบาล พร้อม ๆ กัน นักข่าวจะสงสัยและหัวเราะ (คุณพ่อเรย์พูดอย่างจริงจังปลางยิ้มและหัวเราะไปด้วย) รัฐบาลจะต้องอายุที่เกิดเรื่องแบบนี้ รัฐบาลต้องรับผิดชอบให้คนพิการเดินทางได้ ไปไหนสะดวก ให้เขามีงานทำ...” คุณพ่อเรย์เคยแนะนำให้ผู้ศึกษาใช้กลยุทธ์แบบนี้กับรัฐบาล

ชาวมหาไถ่มีส่วนร่วมสำคัญในการยกป้ายและชุมนุมหน้ารัฐสภาเพื่อสนับสนุนระบบโควตาการจ้างงาน ซึ่งแกนนำคนพิการได้ขอให้สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้แปรญัตติในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ในปี ๒๕๓๔ จนประสบความสำเร็จ ปี ๒๕๓๕ เราจึงได้เดินขบวนและแจกใบปลิวรณรงค์การปฏิบัติตามกฎหมายคนพิการฉบับแรกทั่วเมืองพัทยา ปี ๒๕๓๖ ริเริ่มการใช้กีฬาคนพิการมาเป็นสื่อสร้างการรับรู้เรื่องคนพิการให้สังคมโดยการจัดการแข่งขันวิลแชร์เทนนิสในระดับนานาชาติ ริเริ่มให้ฝึกสอนและจัดการแข่งขันวิลแชร์บาสเกตบอลในระยะเวลาต่อมา การเชิญชวนคนพิการไทยและคนพิการต่างประเทศเข้าร่วมการแข่งขันพัทยามาราธอน นอกจากนั้นยังรณรงค์ให้มีการแข่งขันวิลแชร์ในการแข่งขันกรุงเทพมหานครมาราธอน การแข่งขันเดินวิ่งการกุศลและเพื่อสุขภาพซึ่งเป็นที่ยอมรับในช่วงหลังปี ๒๕๓๑ เป็นต้นมา ทีมมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการได้ส่งเสริมกีฬาไปทั่วทุกภูมิภาคเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคม

^{๔๐๙} ญัตติวรรณ กุลครรชิต บรรณาธิการ. (๒๕๕๑) “ลำดับเหตุการณ์การเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ กรณีสนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิ” ใน **ต่อพงษ์ คนพึ่ง กำแพง**. หน้า ๑๗๑.

ปี ๒๕๓๗ เริ่มใช้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการเชิญผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งระดับท้องถิ่น ระดับเขต และระดับชาติมาอภิปรายหาเสียงกับกลุ่มคนพิการและประชาชนทั่วไป โดยนำเสนอประเด็นที่เป็นปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของคนพิการ พร้อมทั้งติดตามผลภายหลังการเลือกตั้งเพื่อผลักดันให้นักการเมืองทำตามที่ได้หาเสียงไว้ การเดินรณรงค์ก็ตาม การใช้กิจกรรมเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ก็ดี และการมีส่วนร่วมทางการเมืองเริ่มเห็นผลในทางปฏิบัติ **ปี ๒๕๓๘** นางโสภิต เทพจักร นักธุรกิจในเมืองพัทยาในฐานะสมาชิกสภาเมืองพัทยา ได้เสนอโครงการพัทยาท่องเที่ยวความสะอาดปลอดภัยของคนพิการต่อสภาเมืองพัทยา เพื่อขอให้เมืองพัทยাজัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยสำหรับคนพิการ จึงเริ่มตั้งงบประมาณเพื่อปรับปรุงทางเท้า ปรับปรุงชายหาด ติดป้ายสัญลักษณ์หรือสัญญาณไฟจราจรเพื่อให้ผู้ขับขี่ลดความเร็วและระมัดระวังเป็นพิเศษในการใช้รถใช้ถนน

ปี ๒๕๓๙ ทีมพัทยาได้สนับสนุนการรณรงค์การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในรถไฟลอยฟ้าบีทีเอส และในปี **๒๕๔๐** ได้เริ่มทำงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพื่อรณรงค์ให้ภาคธุรกิจการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นโรงแรม ร้านอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว และบริการการท่องเที่ยว จัดปรับเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของกลุ่มคนพิการจากทั่วโลก เป็นการสร้างโอกาสทางธุรกิจด้วยฐานลูกค้ากลุ่มใหม่ซึ่งในญี่ปุ่น ยุโรป ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา การรณรงค์ได้รับการตอบรับในหลักการเป็นอย่างดีแต่การปฏิบัติยังเป็นไปอย่างช้า ๆ

การขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาระณะเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่ง หากสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยความสะดวกย่อมทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษา กระทบต่อภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปทำงาน และไม่สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างเท่าเทียมทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ซึ่งกลุ่มคนพิการทางกายคือกลุ่มที่ประสบปัญหาการเข้าถึงสภาพแวดล้อมมากที่สุด การขับเคลื่อนการเข้าถึงกรณีรถไฟฟ้ายานบีทีเอสเป็นขบวนการทางสังคมที่น่าสนใจมาก เป็นการแสดงถึงสิทธิอันชอบธรรมของคนพิการที่ถูกเลือกปฏิบัติจากหน่วยงานของรัฐ เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศที่สนับสนุนข้อมูลระหว่างกัน เป็นการรวมกลุ่มของคนพิการทุกประเภทภายใต้สมาคมพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย เป็นการชุมนุมเรียกร้องในประเด็นสาธารณะที่เป็นความร่วมมือของทุกฝ่ายครั้งแรกในประวัติศาสตร์การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการเป็นการขับเคลื่อนที่วางแผนดำเนินงานอย่างเป็นระบบโดยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย กรณีนี้ได้กลายเป็นกรณีศึกษาในหลาย ๆ ประเทศที่ช่วยปลุกเร้าให้คนพิการลุกขึ้นสู้เพื่อความยุติธรรม

๕.๓.๘ สรพทศวรรษการขับเคลื่อนเพื่อกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ

ทศวรรษการขับเคลื่อนเพื่อกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ เป็นช่วงเวลาที่ขบวนการทางสังคมของคนพิการมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น เป็นฐานกำลังคนพิการจากทุกภูมิภาคของประเทศที่เป็นส่วนสนับสนุนการทำงานของสมาคมพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ด้านผู้นำคนพิการในส่วนกลาง

เองล้วนอยู่ในช่วงวัยที่ผ่านการบ่มเพาะความรู้และประสบการณ์มาเป็นอย่างดี เป็นอดีตนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ที่เพื่อนร่วมรุ่นกำลังเติบโตสู่ตำแหน่งสำคัญของประเทศ เป็นนักกฎหมายในมหาวิทยาลัย เป็นนักวิชาการ เป็นนักสู้ เป็นนักธุรกิจ เป็นต้น ผู้นำเหล่านี้ได้ร่วมกันผนึกกำลังอย่างเข้มแข็ง เสียสละทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญา โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ และมีค่าใช้จ่ายหลายอย่างที่ต้องเจียดรายได้ที่ทำมาหากินได้มาเพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมพลังนี้เต็มไปด้วยยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน การเอาตัวเองเข้าไปเกี่ยวข้องทั้งในระดับนานาชาติและระดับชาติ เช่น เป็นกรรมการองค์การคนพิการสากลประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ลงสมัครเป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

ทศวรรษนี้สภาคนพิการฯ เริ่มมีเจ้าหน้าที่ประจำช่วยแบ่งเบาภาระของประธานและกรรมการ แต่ระยะแรกยังไม่มีสำนักงานอย่างเป็นทางการจนกระทั่งภายหลังที่มีพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ออกมาแล้ว สภาคนพิการฯ ขับเคลื่อนทั้งการออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการฉบับแรกและผลักดันการออกกฎหมายกระทรวง ประกาศ หรือระเบียบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งใช้ระยะเวลาถึง ๓ ปีจึงทำให้กฎหมายเริ่มมีผลบังคับใช้ อย่างไรก็ตามในทศวรรษนี้มีการขับเคลื่อนงานในนามของสมาคมของแต่ละสมาคมตามความสนใจเฉพาะเรื่อง แต่ถึงแม้ว่าสมาคมใดเป็นผู้ขับเคลื่อนเมื่อจำเป็นต้องอาศัยพลังร่วมสภาคนพิการฯ และผู้นำคนพิการทุกประเภทได้ผนึกกำลังกันอย่างเข้มแข็ง ดังกรณีการณรงค์ให้กรุงเทพมหานครจัดตั้งอำนวยการความสะดวกในระบอบรถไฟลอยฟ้าปีที่เอสในปี ๒๕๓๘

ยุทธศาสตร์ขบวนการทางสังคมของคนพิการในยุคนี้ได้เน้นการผลักดันไปยังผู้ใช้อำนาจรัฐ ทั้งในยุคประชาธิปไตยและยุคเผด็จการ ด้วยการสร้างการรับรู้ให้ข้าราชการ นักการเมือง โดยการสนับสนุนจากนักวิชาการและนักสิทธิมนุษยชน ผู้นำใช้สายสัมพันธ์ในฐานะอดีตนักเรียนเก่า นายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ในการเจรจาโน้มน้าวขอการสนับสนุน ใช้สายสัมพันธ์ในฐานะลูกศิษย์และอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รวมถึงการใช้พลังมวลชนของคนพิการออกมาสนับสนุนหรือกดดันต่อรัฐบาล ยุทธศาสตร์หรือแนวทางแต่ละอย่างถูกนำมาใช้ในวาระที่แตกต่างกันตามสถานการณ์ หรือใช้ควบคู่กันในหลายแนวทาง รวมทั้งการแยกส่วนของการขับเคลื่อนแต่มีเป้าหมายเดียวกัน

๕.๔ ทศวรรษการมีส่วนร่วมทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๕๐)

ทศวรรษที่สามของขบวนการทางสังคมของคนพิการทั้งในระดับสากล บริบทสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ส่งผลต่อเนื่องมายังทศวรรษนี้ที่ทำให้คนพิการมีส่วนร่วมในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงทั้ง ๔ ด้านหลักคือ การแพทย์และสาธารณสุข การศึกษา การประกอบอาชีพและการมีงานทำ และการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็น

สาธารณะ นอกจากนี้คนพิการยังมีส่วนสำคัญในการทำงานร่วมกับภาคการเมืองและข้าราชการประจำในการผลักดันกฎหมายคนพิการยุคสังคมนิยมสิทธิ และการผลักดันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ดังต่อไปนี้

๕.๔.๑ บริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทย

บริบทระดับสากล มีความเคลื่อนไหวในการยกร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) โดยมีคณะทำงานเริ่มร่างตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ ที่ประชุมใหญ่องค์การสหประชาชาติให้การรับรองปี ๒๕๔๙ เริ่มมีผลบังคับใช้ปี ๒๕๕๑^{๑๐} อนุสัญญาฉบับนี้นายมณฑิร บุกุดัน ผู้นำคนพิการได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้แทนรัฐบาลไทยไปร่วมยกร่างในระหว่างปี ๒๕๔๖ – ๒๕๔๙

ในระดับภูมิภาคเมื่อสิ้นสุดทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิกในปี ๒๕๔๕ มีการประกาศแผนปฏิบัติการตามทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิกต่ออีกครั้งเรียกว่า **กรอบการปฏิบัติงานแห่งสหประชาชาติจากทะเลสาบบิวกอสัญญคมบูรณาการปลอดจากอุปสรรค และตั้งอยู่บนฐานของสิทธิคนพิการในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก พ.ศ. ๒๕๔๖ – ๒๕๕๕** (Biwako Millennium Framework for Action: Towards an Inclusive, Barrier-free and Rights-based Society for Persons with Disabilities in Asia and the Pacific, 2003 - 2012) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า BMF

บริบทสังคมไทย มีความเป็นประชาธิปไตย การเมืองเข้มแข็ง ประชาชนมีบทบาทและมีสิทธิมีเสียงมากขึ้น ยกเว้นช่วงปลายทศวรรษที่มีความพยายามโค่นล้มรัฐบาลจนนำไปสู่การรัฐประหารในปี ๒๕๔๙ เป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งทางการเมืองในระยะต่อมา ด้านเศรษฐกิจเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านสู่กระบวนทัศน์ใหม่ของการพัฒนาที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง เน้นการมีส่วนร่วมใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน

๕.๔.๒ คนพิการกับการมีส่วนร่วมในการปฏิรูประบบสาธารณสุข

การปฏิรูปการเมืองในปี ๒๕๔๐ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างขององค์กรรัฐ มีองค์การมหาชนเกิดขึ้น โดยในภาคสาธารณสุขมีองค์กรใหม่ ๆ เกิดขึ้น ทั้งสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) และสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) นโยบายสุขภาพและมาตรการทางสังคมต่าง ๆ ถูกผลักดันออกมาอย่างต่อเนื่อง การควบคุมการบริโภคสุรา ยาสูบ การณรงค์เรื่องสิทธิการเข้าถึงยาและการใช้มาตรการซีแอลยา การสร้างกระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างมีส่วนร่วมผ่านสมัชชาสุขภาพ และการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ (Health

^{๑๐} Don MacKay (๒๕๔๙) **Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Introductory Note.** [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://legal.un.org/av/ha/crpd/crpd.html> (๑๐ เมษายน ๒๕๖๑).

Impact Assessment) ของนโยบายและแผนงานโครงการขนาดใหญ่^{๔๑๑} การปฏิรูปการเมืองที่นำไปสู่การจัดตั้งองค์กรตระกูล ส. ดังกล่าวมีต้นธารจาก “กลุ่มสามพราน” คือกลุ่มแกนขับเคลื่อนของชมรมแพทย์ชนบทที่ก้าวขึ้นไปสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับกลางและระดับสูงของกระทรวงสาธารณสุข ที่เริ่มจับประเด็นปัญหาของระบบสุขภาพโดยเชื่อมโยงกับโครงสร้างของระบบและการวางนโยบายสาธารณะ โดยแลกเปลี่ยนทางวิชาการ นำความรู้หรือประสบการณ์จากการไปค้นคว้าทบทวนในเรื่องนั้น ๆ มาพูดคุย หรือนำเสนองานวิจัย เอกสารทางวิชาการที่จะไปนำเสนอในเวทีอื่นทั้งภายในและต่างประเทศ ตลอดจนเชิญผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการมาบรรยายในประเด็นอื่น ๆ อีกด้วย กลุ่มสามพรานจึงกลายเป็นพื้นที่ในการนำเสนอความคิดใหม่ ๆ ในการเปลี่ยนแปลงระบบสุขภาพและเป็นพื้นที่ของการทดลอง ถกเถียง แลกเปลี่ยน จนความคิดเหล่านั้นถูกขัดเกลาจนกลายเป็นรูปธรรมด้านนโยบายและทิศทางการทำงานระดับประเทศ^{๔๑๒} การเกาะติดการปฏิรูปการเมืองของคนพิการร่วมกับกลุ่มภาคประชาชนอื่น ๆ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในการทำงานอย่างต่อเนื่อง คนพิการจึงไม่ตกขอบในการผลักดันนโยบายสาธารณะด้านการแพทย์และสาธารณสุข ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติหรือพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ขอนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

๑) สมัชชาสุขภาพและธรรมนูญสุขภาพตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.

๒๕๕๐ สมัชชาสุขภาพเป็นเครื่องมือพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพที่เน้นการมีส่วนร่วม สมัชชาสุขภาพแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ สมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ และสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น หลักการและคุณค่าที่สำคัญพื้นฐานของสมัชชาสุขภาพ ๔ ประการคือ หนึ่งเป็นกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม สองเป็นกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม สามเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมโดยอาศัยพลัง ๓ ภาคส่วนที่เชื่อมโยงกันคือพลังทางปัญญา พลังทางสังคมและพลังรัฐหรือการเมือง และสี่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติ ธรรมนูญสุขภาพเป็นกรอบและแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพของประเทศ เป็นเสมือนพิมพ์เขียวที่ภาคส่วนต่าง ๆ มาร่วมกันกำหนดภาพอนาคตที่พึงประสงค์ของระบบสุขภาพทุกหน่วยงาน องค์กรรวมถึงชุมชนท้องถิ่นจึงสามารถนำมาใช้อ้างอิงประกอบการจัดทำแผนนโยบายรวมถึงกติการ่วมของชุมชนได้

สมัชชาสุขภาพและธรรมนูญสุขภาพเป็นผลจากพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งได้รับการกล่าวขานว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกของประเทศไทย ที่จัดทำด้วยกระบวนการ

^{๔๑๑} รัชชา กุชชงค์ นงนาท อนุพงศ์พัฒน์ และโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (๒๕๕๖) แพทย์ชนบท ธรรมภิบาลกับการเมืองสุขภาพ. หน้า ๙.

^{๔๑๒} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๙ – ๖๑.

มีส่วนร่วมจากสังคมตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสมบูรณ์ โดยใช้ระยะเวลาถึง ๘ ปีเต็มจึงมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการ โดยมีสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) ภายใต้สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) เป็นกลไกขับเคลื่อนหลัง เมื่อมีกฎหมายสุขภาพแห่งชาติแล้ว สปรส. ได้เปลี่ยนเป็นสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

จุดเริ่มต้นของการเสนอร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติคือปี ๒๕๔๓ รัฐบาลตั้งคณะกรรมการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (คปรส.) โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ผู้แทนของหน่วยงานรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องรวม ๑๗ คนเป็นกรรมการ มีหัวหน้าสำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส.) เป็นเลขานุการ เพื่อยกร่างพระราชบัญญัติปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติให้แล้วเสร็จเพื่อให้รัฐสภาพิจารณาในปี ๒๕๔๖ ซึ่งในร่างพระราชบัญญัติปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาตินี้ได้กล่าวถึงกลุ่มคนพิการด้วย^{๔๑๓} สปรส. มีจุดหมายเพื่อขับเคลื่อนภาคประชาชนสู่การพัฒนาระบบสุขภาพแห่งชาติโดยมีเป้าหมายของการผลักดันให้มีกฎหมายสุขภาพแห่งชาติเป็นเครื่องมือในการทำงานอย่างยั่งยืน โดยใช้ยุทธศาสตร์ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” ในการทำงาน ประกอบด้วย (๑) การสร้างความรู้เพื่อใช้ในการยกร่างกฎหมายและปฏิรูประบบสุขภาพในชั้นดำเนินการจริง (๒) การเคลื่อนไหวทางสังคมโดยทำงานเชื่อมโยงเครือข่าย ๑๕๐ เครือข่ายและภาคีประมาณ ๒,๐๐๐ ภาคีทั่วประเทศ จัดค่ายประเด็นสุขภาพและข้อเสนอแนะ และ (๓) การเชื่อมโยงกับภาคการเมือง นอกจากการใช้ยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขาแล้วสิ่งที่ สปรส. ทำค่อนข้างมากและเป็นระบบคือ การสื่อสารกับสังคมผ่านสื่อมวลชนกระแสหลัก เพื่อสร้างการรับรู้และขยายภาคีเครือข่ายความร่วมมือ^{๔๑๔}

เป็นที่น่ายินดีว่าในสามเหลี่ยมนั้นมีคนพิการร่วมอยู่ในภาคประชาชนด้วยนั่นคือ อาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการปฏิรูประบบสุขภาพ (คปรส.) ซึ่งคณะนี้มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน “...สปรส.ตั้งปี ๔๓ ภาคประชาชนอื่นเขาเคลื่อนกันเยอะมาก เกือบหมดแล้ว ปี ๔๗ เราคนพิการค่อยเคลื่อนทีหลัง อาจารย์ณรงค์ฯ เป็นบอร์ดใหญ่เลย ที่ต่อ (พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต) อยู่ฝั่งหลักประกันสุขภาพ อาจารย์ณรงค์ฯ ก็หิ้วผมเข้าไปด้วย ให้ไปช่วยจัดสมัชชาสุขภาพ ๔ ภาคเลย ได้เงินจาก สสส. มา ๕ แสนบาท จัดที่พิษณุโลก อุบล ภาคใต้สุราษฎร์หรือนครนี้แหละจำไม่ได้ แล้วก็ที่กรุงเทพฯ... มีหมอประเวศ วะสี ไปพูดให้ทุกเวทีเลย

^{๔๑๓} เนตรนภา ขุมทอง. (๒๕๔๖) การสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ และการสร้างหลักประกันสุขภาพสำหรับผู้พิการ. หน้า ๒๔.

^{๔๑๔} พัทยาพร ยิ้มเที่ยง. (๒๕๔๖) ทักษะของบุคลากรทางการแพทย์ที่มีต่อนโยบายการปฏิรูประบบสุขภาพและการนำนโยบายไปปฏิบัติ ศึกษาเฉพาะกรณี: โรงพยาบาลตรัง กระทรวงสาธารณสุข. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). หน้า ๒๖ – ๒๗

เราก็ระดมความคิดเห็นกันทำให้เข้าใจเรื่องสุขภาพใน ๔ มิติ คือ กาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ เรื่อง สังคมเราก็เอาเรื่อง Access หรือการเข้าถึงเข้ามาไว้และมีเรื่องทัศนคติ... จากสมาชิก ๔ ภาคก็สังเคราะห์เสนอเข้าสู่สมาชิกสุขภาพแห่งชาติ...^{๔๑๕} นี่คือเบื้องหลังที่ปรากฏประเด็นคนพิการในนโยบายสาธารณะที่มองมิติที่กว้างขึ้น ผู้นำศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการเล่าให้ฟังอย่างคล่องแคล่วเหมือนเหตุการณ์เพิ่งเกิดขึ้นไม่นานมานี้

การขับเคลื่อนเช่นนี้เป้าหมายไม่ได้ต้องการอยู่ที่เนื้อหาสาระหรือจำนวนประชาชนที่ร่วมผลักดันกฎหมายสุขภาพแห่งชาติเท่านั้น แต่หัวใจสำคัญอีกประการหนึ่งคือการสร้างพลังการขับเคลื่อน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือเป็นการพัฒนาศักยภาพของภาคีเครือข่ายนั่นเอง สำหรับในภาคีเครือข่ายของคนพิการปรากฏเรื่องนี้ชัดเจน “...อีกเวทีหนึ่งที่พี่คิดว่ามันช่วยพวกเราคือเวที สข. มันก็ฝึกพวกเราให้แบบมีเครือข่ายกับภาคีอื่นที่ภาคประชาชนเขาเคลื่อนเหมือนกันนะ มี สปรส. ก่อนที่จะเป็น สข. มีคนพิการเข้าไปร่าง พรบ.สุขภาพ ด้วยเหมือนกัน ซึ่งอันนั้นพี่คิดว่าเรา (คนพิการ) ค้นเคยมามากขึ้นกับภาคประชาสังคม ช่วงนั้นมีคุณเกต (ธีรยุทธ สุคนธวิท) คุณต่อพงษ์ (กุลครรชิต) และเครือข่ายของไอแอลเกือบทั้งนั้น สายของผู้หญิงก็มีนิก อาภาณี มิตรทอง คนที่ทำงาน DPI Asia-Pacific (องค์การคนพิการสากลแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก) ที่ทำงานใกล้ชิดคุณต่อพงษ์ เขาเข้าไปมีส่วนร่วมมันทำให้ภาพทางการเมืองภาคประชาชนมีคนพิการค่อนข้างชัดเจน...”^{๔๑๖} เช่นเดียวกับผู้นำคนพิการจากจังหวัดนครปฐมที่อยู่ในกระบวนการช่วงยกร่างกฎหมายตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ จนกระทั่งฝ่าด่านได้รับการเลือกตั้งเป็นกรรมการสุขภาพแห่งชาติชุดแรกในปี ๒๕๕๐ เล่าว่า “...พันโทต่อพงษ์ดึงผมเข้าไป ดึงผู้นำคนพิการเข้าไปร่วมการยกร่างเหมือนกัน เข้าไปร่วมอบรม สัมมนา ยกร่างต่าง ๆ ในเวทีใหญ่ระดับชาติ ตอนนั้นมีคุณเกต (ธีรยุทธ สุคนธวิท) มีอาจารย์ณรงค์ฯ ตอนแรกอาจารย์ณรงค์ฯ เป็นหลักให้ก่อน จำไม่ได้แล้วว่ามีใครอีกบ้าง...”^{๔๑๗} คนที่รวมกลุ่มศึกษาประเด็นสุขภาพทุกภูมิภาคได้เข้าร่วมเป็นภาคีหนึ่งในกระบวนการนโยบายสาธารณะ นอกจากนั้นยังรวมตัวกันเป็นเครือข่ายสุขภาพคนพิการอย่างไม่เป็นทางการ ร่วมผลักดันให้ประเด็นคนพิการไม่ถูกละเลยและเกิดความเข้าใจที่แท้จริงในความต้องการด้านการป้องกันและดูแลสุขภาพของคนพิการ

^{๔๑๕} ธีรยุทธ สุคนธวิท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๔๑๖} วัชราร ธีวโพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๔๑๗} ธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

คุณธีรยุทธ สุคนธวิท เป็นผู้นำคนพิการที่อาจารย์วิริยะกล่าวถึง ถ้าถามเรื่อง การแพทย์และสาธารณสุขก็จะคิดถึงชื่อคุณธีรยุทธ ถ้าเป็นเมื่อก่อนก็ต้องนึกถึงผู้พันต่อพงษ์ฯ อาจารย์ณรงค์ เตียนนี้มีคุณธีรยุทธคนเดียว กลุ่มอื่นไม่ไปคลุกเลย ตาบอดแทบหาตัวไม่เจอเลย^{๔๑๘} คุณธีรยุทธฯ เกาะติดเรื่องสุขภาพคนพิการมาตั้งแต่ต้นเล่าถึงกระบวนการของ สปสส. ที่ช่วยสร้างผู้นำ ว่า “...ก็มีที่สงขลา ที่เขามีกระบวนการสมัชชาสุขภาพคนพิการจังหวัดที่เข้มแข็ง ที่อุบล ที่ลำปาง อันนี้เป็นคลื่นลูกใหม่ ที่หมายถึงกระบวนการสมัชชาสุขภาพจังหวัดเขาแข็ง พอแข็งก็สร้างการมีส่วนร่วม คนพิการก็ไปร่วมกับเขา... สงขลามีทีมคุณณงยุทธ มีผู้ปกครองเด็กออทิสติกชื่อคุณพิทักษ์ อุบลมี พี่แหลมกลุ่มไอแอล ลำปางคุณดวงฤทัย และมีผู้หญิงที่พิจิตร...”^{๔๑๙}

ในวงขับเคลื่อนด้านสาธารณสุขนอกจากองค์กรของคนพิการได้เข้าไปร่วม ขับเคลื่อนโดยตรงแล้ว ยังมี สสพ. ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สสส. เป็นแกนในการ ขับเคลื่อนโดยเน้นการทำงานในลักษณะเครือข่ายปฏิบัติการทางสังคมผ่านการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์ ฉันทมิตร การค้นคว้าหาความรู้จากมุมมองที่หลากหลายและคนพิการต้องไม่เพียงวัดดูของการ เรียนรู้ กระบวนการสื่อสารสังคม เน้นการตั้งคำถามกับสิ่งที่เคยรับรู้และคุ้นชิน สร้างพื้นที่ทางสังคมให้ ความรู้ใหม่ และกระบวนการนโยบายคนพิการต้องไม่เพียงสัญลักษณ์ของการมีส่วนร่วมเท่านั้น^{๔๒๐} “...ทำอะไรเราจะทำให้มีผู้นำ เป็นผู้นำที่นำกระบวนการเรียนรู้ พวกเราทำได้อยู่แล้วคือการ ขับเคลื่อน แต่ทำอะไรให้มีคนพิการที่ทำความรู้แล้วขับเคลื่อนแบบเรียนรู้ ตอนนั้นก็คิดว่าเรื่อง เรียนรู้ที่สำคัญอันหนึ่งนะ คนต้องเข้าใจว่าถ้าเราจะทำให้เรื่องของความพิการหรือคนพิการในสังคมนี้ มันมีพื้นที่มันคือเรื่องการเมือง...”^{๔๒๑}

กล่าวโดยสรุปกระบวนการจัดทำพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ใช้การทำงาน ทางวิชาการเป็นฐาน เชื่อมโยงเข้ากับการเคลื่อนไหวให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมคิดเห็นและเสนอแนะ อย่างกว้างขวาง มีประชาชนทั่วประเทศเข้าร่วมกระบวนการยกร่างเป็นเรือนแสน ปี ๒๕๔๕ รณรงค์ เชิญชวนประชาชนลงชื่อสนับสนุนร่างกฎหมายฉบับนี้กว่า ๔.๗ ล้านคน ผ่านโครงการรณรงค์รวมพลัง สร้างสุขภาพตามรอยพระยุคลบาท และเมื่อปี ๒๕๔๗ มีประชาชนรวมตัวกันเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมาย

^{๔๑๘} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๑๙} ธีรยุทธ สุคนธวิท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๔๒๐} แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย. (๒๕๕๒) แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๔๒๑} วัชรา ริวไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

ในนามภาคประชาชนตามช่องทางของรัฐธรรมนูญฯ พุทธศักราช ๒๕๔๐ กว่า ๑ แสนคน ตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ ถึงปี ๒๕๔๙ นำสาระสำคัญบางประการในร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้มาทดลองปฏิบัติ เช่น การจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะพื้นที่ สมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็น และสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ เพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพในประเด็นต่าง ๆ เช่น ประเด็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ ประเด็นผลกระทบด้านสุขภาพจากการทำอุตสาหกรรม ประเด็นเกษตร และอาหารปลอดภัย ประเด็นความอยู่เย็นเป็นสุข ประเด็นการสร้างสุขภาวะด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น^{๔๒๒}

๒) หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เป็นอีกหนึ่งนโยบายสำคัญที่กลุ่มสามพรานผลักดันจนประสบความสำเร็จในรัฐบาล ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี กระบวนการในการกำหนดนโยบายและการพัฒนาชุดสิทธิประโยชน์ตามหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ **กลุ่มสามพรานใช้แนวทางเดียวกันกับการผลักดันพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติคือใช้ยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา** ปี ๒๕๔๓ เริ่มรณรงค์ให้รัฐจัดระบบสวัสดิการรักษายาบาลและภาคประชาชนร่วมร่าง พรบ.หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ มีการจัดฝึกอบรมแกนนำเพื่อไปขับเคลื่อนสมัชชา การจัดสมัชชา และประชุมสัมมนาทั่วประเทศ “...**เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการยกร่าง พรบ.หลักประกันสุขภาพ ตอนนั้นโดยพันโทต่อพงษ์ (พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต) แนะนำเข้าไป ให้ไปร่วมประชุม ร่วมสัมมนา เข้าไปร่วมกิจกรรมของ สปสช. เป็นระยะ ๆ ตอนนั้นพันโทต่อพงษ์เป็นหลักแล้วดึงผู้นำคนพิการหลายคนเข้าไปร่วม หลายชมรม เป็นพวกชมรมคนพิการในภูมิภาค กลุ่มไอแอล จากทั่วประเทศ เข้าไปแล้วก็ไปเป็นอนุกรรมการในแต่ละจังหวัดด้วย พยายามผลักดันให้คนพิการเข้าไปเป็นอนุกรรมการระดับจังหวัดด้วย ทำตั้งแต่ยังไม่มีความหมายประกันสุขภาพ...**”^{๔๒๓} นายธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ แกนนำกลุ่ม ดำรงชีวิตอิสระคนพิการนครปฐมเล่าจุดเริ่มต้นในการร่วมขับเคลื่อนสิทธิด้านการแพทย์และสาธารณสุขจนประสบความสำเร็จในปี ๒๕๔๕ เป็นพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕

หลังจากนั้นปี ๒๕๔๖ ได้ตั้งสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เกิดเครือข่ายประชาชน ๙ ด้านขึ้นทะเบียนเป็นองค์กรภาคีเครือข่ายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งรวมถึงกลุ่มองค์กรของคนพิการด้วย พร้อมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักประกันสุขภาพให้ประชาชนรับทราบ เปิดเวทีรับฟังความเห็นจากผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการ ช่วงปี ๒๕๔๗ – ๒๕๔๘

^{๔๒๒} สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๕๘) พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐. [ออนไลน์]

แหล่งที่มา : <https://www.nationalhealth.or.th/node/429> (๗ ตุลาคม ๒๕๖๐).

^{๔๒๓} ธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

สปสช. จัดอบรมวิทยากรแกนนำ ๘๖๒ คน จาก ๓๑ เครือข่าย รวมถึงกลุ่มคนพิการด้วย ช่วงนี้ พันโทต่อพงษ์ฯ ยังเกาะติดและขยายวงให้คนพิการเข้าไปร่วมมากขึ้น “...ตั้งแต่ปี ๔๖ ๔๗ พี่ต่อหนีบผมไปประชุมด้วย ผมก็ถามว่าพี่ต่อมาทำไมผมต้องมาด้วย แกก็พยายามหนีบเข้าไป ก็เรียกว่าตั้งแต่ต้นถึงปี ๕๓ ที่ผมอยู่ขับเคลื่อนกับ สปสช. ...ช่วงนั้นก็อบรมวิทยากร ครู ก. กับ นก อาภาณี อบรมที่วังรี พี่ต่อลากไป ตอนนั้นหมอมอง^{๒๔} ยังไม่เสียชีวิตเลย...”^{๒๕} จากข้อมูลเว็บไซต์ของ สปสช. ณ เดือนกรกฎาคม ๒๕๕๘ มีฐานข้อมูลผู้แทนเครือข่ายประชาชน ๙ ด้านอยู่ ๑๒๖ คน ในจำนวนนี้เป็นคนพิการ ๑๕ คน ทั้งคนตาบอด คนหูหนวก คนพิการทางกาย และกลุ่มผู้ปกครอง โดยมีเฉพาะผู้แทนสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยและสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทยเท่านั้นที่อยู่ส่วนกลาง และมีคุณธีรยุทธ สุคนธวิท ในนามของสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทย^{๒๖}

ช่วงเปลี่ยนผ่านจากระบบบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขจากระบบบัตรสวัสดิการประชาชนด้านการรักษาพยาบาล (สปร.) และอ้างอิงตามกฎกระทรวงสาธารณสุขที่ออกตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ทำให้คนพิการต้องใช้บริการตามระบบของหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ช่วงเปลี่ยนผ่านคนพิการประสบปัญหาที่ต้องจ่ายค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกายอุปกรณ์และต้องใช้บริการโรงพยาบาลใกล้บ้านตามระบบหลักประกันสุขภาพซึ่งไม่สอดคล้องกับความจำเป็นของคนพิการ ที่ต้องใช้บริการในโรงพยาบาลที่มีแพทย์ผู้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แกนนำคนพิการทั้งทีมอาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ในฐานะคณะกรรมการที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านคนพิการ และทีมพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ซึ่งเกาะติดเรื่องบริการสุขภาพมาโดยตลอด ได้ช่วยกันขับเคลื่อนเจรจากับรัฐบาลจนกระทั่งปี ๒๕๔๗ นางสุตารัตน์ เกยุราพันธุ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ยอมออกประกาศให้คนพิการและทหารผ่านศึกสามารถใช้บริการหลักประกันสุขภาพได้ทั่วประเทศ โดยไม่จำเป็นต้องไปโรงพยาบาลขึ้นปฐมภูมิตามทะเบียนบ้านหรือสามารถไปใช้หน่วยบริการที่ร่วมในหลักประกันสุขภาพได้ทั่วประเทศนั่นเองปี ๒๕๔๘ จัดสรรงบประมาณเหมาจ่ายรายหัวกรณีบริการฟื้นฟูสมรรถภาพจำนวน ๔ บาทต่อจำนวนประชากร ต่อมาปี ๒๕๔๙ จัดสรรงบประมาณเพิ่มเติม ๑๕๐ ล้านบาทโดยแบ่งออกเป็น ๔ ส่วนคือ หนึ่งสนับสนุนการบริการฟื้นฟูและกายอุปกรณ์ของหน่วย

^{๒๔} นายแพทย์สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ ผู้ศึกษาและผลักดันกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และเลขาธิการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) คนแรก.

^{๒๕} ธีรยุทธ สุคนธวิท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๒๖} สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๕๘) เครือข่ายประชาชน ๙ ด้าน. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.nhso.go.th/frontend/page-contentdetail.aspx?CatID=MTA3MQ==> (๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐).

บริการ สองสนับสนุนการตรวจประเมินและจดทะเบียนคนพิการรายใหม่ สามสนับสนุนการพัฒนา รูปแบบการจัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในหน่วยบริการ และสี่สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพ การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ผู้ดูแลและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง^{๔๒๗} พร้อมทั้งมีข้อเสนอของ คณะกรรมการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานบริการสาธารณสุขให้มีกองทุนขึ้นมารับผิดชอบผู้ป่วย โรครจิต กรณีต้องรักษาเป็นผู้ป่วยในเกินกว่า ๑๕ วัน^{๔๒๘}

ปี ๒๕๕๐ ได้ส่งเสริมเครือข่ายของคนพิการอย่างต่อเนื่องมีผลให้คนพิการ องค์กรของคนพิการ ผู้ปกครอง ผู้ดูแลคนพิการมีความตื่นตัวและมีศักยภาพในการฟื้นฟูสมรรถภาพ ของตนเองและคนพิการที่อยู่ในความดูแลมากขึ้น รวบรวมองค์ความรู้และรวมตัวกันเป็นเครือข่าย คนพิการ ๕ ประเภท และจัดงาน “นวัตกรรมสร้างหลักประกันสุขภาพสำหรับคนพิการ” เกิดการ ประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยบริการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด องค์กรของคนพิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ นอกจากนี้สำนักงานหลักประกัน สุขภาพแห่งชาติยังได้สนับสนุนให้เกิดศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพคนพิการขึ้นตาม ความพร้อมขององค์กรของคนพิการอีกด้วย^{๔๒๙}

การทำงานแบบเกาะติดและจริงจังอย่างต่อเนื่องของผู้นำคนพิการในการสร้าง ระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาตินั้นต้องยกให้พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ที่คลุกคลีตั้งแต่เริ่มรณรงค์ ให้มีกฎหมายฉบับนี้จนกระทั่งการเข้าไปเป็นคนในที่ร่วมสร้างและพัฒนาระบบหลักประกันสุขภาพให้ คนพิการ เช่นกันดังปรากฏตามคำไว้อาลัยในหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ เช่น “...เมื่อปี ๒๕๔๓ ภารกิจสำคัญคือกฎหมายประชาชนเมื่อหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ การดำเนินการหารายชื่อห้าหมื่น ชื่อ... ทำให้ได้พบพี่ต่อพงษ์บรรณเข็นคันทอง... พี่ต่อพงษ์แสดงตัวอย่างให้เห็นว่าการต่อสู้เรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกที่เครือข่ายผู้พิการดำเนินการมาโดยตลอดนั้นไม่ใช่เป็นการต่อสู้เพื่อคนพิการแต่เป็นการ ต่อสู้ให้กับคนทุกคน... พี่ต่อพงษ์สอนเรื่องการเข้าใจมนุษย์ทุกคนอีกครั้งหนึ่ง...”^{๔๓๐} “...ผมพบอาจารย์ ต่อพงษ์ครั้งแรกเมื่อประมาณกว่า ๑๐ ปีที่แล้ว... นับจากนั้นก็ได้พบหลาย ๆ ครั้งในเวทีต่าง ๆ โดยเฉพาะเมื่ออาจารย์ต่อพงษ์ได้มาเป็นแกนกลางสำคัญผู้หนึ่งในการรณรงค์พระราชบัญญัติ หลักประกันสุขภาพแห่งชาติด้วยการขอผู้สนับสนุนจากประชาชนให้เกิน ๕๐,๐๐๐ ชื่อ... โดยการร่วม

^{๔๒๗} วิทยา ต้นสุวรรณนนท์ บรรณาธิการ. (๒๕๕๐) รายงานประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๙ การสร้างหลักประกันสุขภาพ ถ้วนหน้า. หน้า ๑๐.

^{๔๒๘} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๗.

^{๔๒๙} ชูชัย ศรีขำนิ บรรณาธิการ. (๒๕๕๑) รายงานประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๐ การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า. หน้า ๗๓ - ๗๕.

^{๔๓๐} สุรรัตน์ ตรีมรรคา. (๒๕๕๑) “คิดว่าเข้าใจแล้ว...แต่ไม่ใช่” ใน ต่อพงษ์ คนพังกำแพง. หน้า ๒๑๘ - ๒๑๙.

แรงร่วมใจของอาจารย์ต่อพงษ์และผู้นำองค์กรผู้พิการหลาย ๆ ท่าน สุดท้ายระบบหลักประกันสุขภาพ ได้สามารถจัดระบบเข้าที่และมีโครงการสนับสนุนผู้พิการอย่างเป็นรูปธรรมทุกปี จนเกินนวัตกรรมใหม่ ๆ จำนวนมากมายในพื้นที่ พวกเราและอาจารย์ต่อพงษ์ก็ยังมีความเห็นร่วมกันว่าผู้พิการควรจะได้รับ การช่วยเหลือที่ดีขึ้นกว่านี้อีกอย่างน้อยก็ให้เทียบเท่าอารยประเทศต่าง ๆ ที่เราเคยไปพบไปดูมา ยังดีใจอย่างมากที่อาจารย์ต่อพงษ์ได้รับความไว้วางใจจากองค์กรพัฒนาเอกชน ให้เข้ามาเป็นกรรมการ ในคณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ผมเห็นว่าการมีผู้แทนผู้พิการในคณะกรรมการ หลักประกันฯ จะเป็นการเสริมสร้างกิจกรรมเพื่อผู้พิการให้มีความหวังและความเข้มแข็งมากขึ้น ในวันที่ประชุมนัดแรกเพื่อการเลือกกรรมการในคณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติให้ครบ ผม รู้สึกซึ้งและเสียใจที่ได้ข่าวการจากไปของอาจารย์ต่อพงษ์อย่างไม่มีวันกลับ...”^{๔๓๑} “...คุณต่อพงษ์เป็น นักต่อสู้เพื่อสิทธิของผู้ด้อยโอกาสในสังคมที่มาจากเครือข่ายของผู้พิการในประเทศไทยแต่เขาได้ขยาย บทบาทการต่อสู้ มาเชื่อมโยงและเข้าร่วมกับเวทีการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของภาคประชาชนทุก ส่วนทุกเครือข่ายในสังคมไทย... จุดเด่นมาก ๆ ของคุณต่อพงษ์คือความจริงใจและตรงไปตรงมา เขา เป็นคนที่มองการต่อสู้สิทธิของคนในภาพกว้างโดยไม่ได้สนใจเฉพาะผลประโยชน์ของผู้พิการ เขาเป็นคนที่มีความกล้าหาญและทนทานในการต่อสู้กับระบบความอยุติธรรมทั้งหลาย โดยไม่ยอม ปล่อยมือง่าย ๆ...”^{๔๓๒} “...ผมรู้จักพี่ต่อพงษ์หลังจากที่กฎหมายประกันสุขภาพแห่งชาติได้ประกาศใช้ แล้ว ในปี ๒๕๔๕ พี่ต่อพงษ์ในฐานะผู้นำองค์กรเอกชนที่ร่วมผลักดันให้เกิดระบบและกฎหมาย หลักประกันสุขภาพแห่งชาติขึ้น โดยพี่ต่อพงษ์เข้ามาเป็นกรรมการในคณะกรรมการหลักประกัน สุขภาพแห่งชาติชุดชั่วคราว... พี่ต่อพงษ์ได้ผลักดันจนมีการตั้งงบประมาณเฉพาะเป็นการเฉพาะ สำหรับคนพิการเพื่อพัฒนาระบบบริการรองรับคนพิการ และสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรคนพิการ พี่ต่อพงษ์เป็นกำลังสำคัญทำให้ สปสช. มียุทธศาสตร์สำหรับคนพิการในระบบหลักประกันสุขภาพ โดย ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรคนพิการและสร้างแกนนำที่แท้จริงของ คนพิการ... การตราครุฑใหม่งานหนักก็ได้ปรากฏพี่ต่อพงษ์ไปจากภารกิจที่พี่ตั้งใจอุทิศให้กับคนพิการ และให้กับสังคมไทย ไม่ทันที่โครงการพัฒนาแกนนำรุ่นใหม่ของคนพิการที่เราได้หารือและเตรียมการที่ จะทำทั่วประเทศในปี ๒๕๕๑ จะเริ่มต้น...”^{๔๓๓}

ภาคีเครือข่ายภาคประชาชนมากหน้าหลายตาที่คุ้นเคยกันต่างแสดงความเสียใจ ต่อการจากไปของพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ต่างเล่าขานถึงความสัมพันธ์และการต่อสู้เพื่อสิทธิ

^{๔๓๑} สวงน นิตยารัมภ์พงศ์. (๒๕๕๑) “แต่อาจารย์ต่อพงษ์” ใน *ต่อพงษ์ คนพึ่งกำแพง*. หน้า ๒๒๒.

^{๔๓๒} จอน อึ้งภากรณ์. (๒๕๕๑) “ต่อพงษ์...” ใน *ต่อพงษ์ คนพึ่งกำแพง*. หน้า ๒๒๓.

^{๔๓๓} ประทีป ธนกิจเจริญ. (๒๕๕๑) “ผู้พันต่อพงษ์ กุลครรชิต หัวขบวนของเครือข่ายคนพิการ” ใน *ต่อพงษ์ คนพึ่ง กำแพง*. หน้า ๒๓๙.

คนพิการสิทธิของผู้ด้อยพลังอำนาจในสังคม **มรดกชิ้นสำคัญที่ทิ้งไว้คือแนวคิดพื้นฐานและระบบหลักประกันสุขภาพสำหรับคนพิการ ที่ปรากฏออกมาเป็นระบบสวัสดิการในปัจจุบันและปรากฏฝังอยู่ในความเข้าใจของผู้บริหารสำนักงานหลักประกันสุขภาพตั้งแต่ยุคบุกเบิก** ไม่ว่าจะเป็น นายแพทย์สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ เลขาธิการ สนง.สปสช. กิติ หรือ นายแพทย์ประทีป ธนกิจเจริญ ผู้ช่วย เลขาธิการ สนง.สปสช. ก็ตาม รวมถึงแกนนำเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมาก ภายหลังจาก จากไปของพันโทต่อพงษ์ฯ เป็นช่วงที่แกนนำคนพิการต่างทุ่มสรรพกำลังให้กับการผลักดันกฎหมายคน พิการฉบับใหม่และการเตรียมผลักดันกฎกระทรวงระเบียบและประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่ ระบบสิทธิประโยชน์ของคนพิการตามหลักประกันสุขภาพแห่งชาติค่อนข้างเข้าที่เข้าทางตามสมควร แต่ก็ยังมีอีกหลายประเด็นที่ได้ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องต่อไป

๕.๔.๓ การขับเคลื่อนงานด้านการศึกษา

สาระสำคัญด้านคนพิการที่เพิ่มเติมในมาตรา ๑๐ ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ คือ การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการต้องจัดให้มีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษา ขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ ตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้มีสิทธิได้รับสิ่ง อำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ กำหนดในกฎกระทรวง และการจัดการศึกษาต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถ ของคนพิการแต่ละคน

หลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ การศึกษาคน พิการเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกิดขึ้นในช่วงเดียวกัน ช่วงนั้นนางสาวกัญญา ศิลปอาชา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ “...ที่นำข้อเกี่ยวกับคนพิการจริง ๆ ก็ตอนที่ท่าน สมศักดิ์ (ปริศนานันท์กุล) เป็นรัฐมนตรีศึกษา นายังจำภาพที่นาพบกับคณะคนพิการที่เข้าพบที่ กระทรวงศึกษาวันนั้นได้นะคะ คือเค้าต้องการโอกาสคะ เค้าไม่ได้งอมืองอเท้าที่จะต้องรอเงิน สงเคราะห์คะ เค้าอยากจะเต็มศักยภาพของเพื่อนคนพิการเพื่อมีโอกาสทำประโยชน์ให้กับสังคม เลี้ยงดูตัวเองได้ เค้าต้องการแค่นี้คะ... มาเพื่อขอโอกาสทางการศึกษาให้คนพิการนะคะ มันก็ทำให้นา คิดว่า อืม จริง ๆ เหล่าเนี่ยมันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมือง เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่เค้าสมควรจะ ได้ทั้งหมด คือได้ยินมาว่าเปลี่ยนรัฐมนตรีที่ คนพิการก็ต้องยกกลุ่มกันมาพบรัฐมนตรีทุกทีเพื่อขอโอกาส การศึกษา นาก็ถามตัวเองว่าทำไมต้องให้เค้าทำอย่างนั้น เพราะเค้าก็มีสิทธิที่จะต้องได้อยู่แล้ว ก็เลย ใส่ใจและทุ่มเทให้คะ แล้วก็อยากจะให้คนพิการได้มีสิทธิเท่าเทียมทางการศึกษา...”

กระทรวงศึกษาธิการในยุคที่นายสมศักดิ์ ปริศนานันท์กุล เป็นรัฐมนตรีว่าการและมี นางสาวกัญญา ศิลปอาชา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการได้ผลักดันให้คณะรัฐมนตรีประกาศให้ปี ๒๕๔๒ เป็นปีการศึกษาคนพิการ ให้ขึ้นป้ายหน้าสถานศึกษาทุกแห่งทั่วประเทศว่าเด็กพิการอยากเรียนต้องได้ เรียน “...คนพิการอยากเรียนต้องได้เรียน อาจารย์ณรงค์นี้แหละเป็นคนเริ่มต้นความคิดนี้ โดยผมเข้า

ไปช่วยท่าน เพราะท่านถามผมว่าอยากให้ลูกทำอะไรบ้าง ผมบอกอยากให้ลูกได้เรียน ท่านบอกงั้นคนพิการอยากเรียนต้องได้เรียน มันก็เลยเป็นที่มาของสโลแกนทั่วประเทศ เพราะฉะนั้นผมหัวใจฟองโตเลยนะ เพราะว่าโอกาสก็คือ รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้นเป็นคุณสมศักดิ์ ปริศนานันทกุล ท่านก็ตั้งอาจารย์ณรงค์เป็นที่ปรึกษารัฐมนตรี ตอนนั้นอาจารย์ณรงค์ก็ไม่ได้ไปคนเดียวนะ ก็ชวนพวกเราทุกคนไปช่วยกันทำงานนะ ตำแหน่งเราไม่ได้ว่ากัน แต่ว่าท่านบอกให้ไปช่วยกันทำงาน ก็เลยฟอร์มเป็นคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาคนพิการ ผมยังจำได้อีกท่านหนึ่งก็คือท่านอดีตนายกรัฐมนตรีตอนนั้นท่านบรรหาร ศิลปอาชา ท่านบอกท่านนั่งหัวโต๊ะ ท่านบอกท่านอยากทำเรื่องการปฏิรูปการศึกษาคนพิการ แล้วผมก็ได้เป็นครั้งแรกนะที่ผมได้ทำงานกับนักการเมืองระดับนายกรัฐมนตรี ก็ได้เห็นวิธีการ วิธีคิดนะ แล้วได้เห็น Power ของพลังทางการเมืองที่มันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อะไรบ้างอย่างที่เรอยากทำ เพราะฉะนั้นยุทธศาสตร์ของสถานอกจากทำเรื่องกฎหมายแล้วนะ ก็จะมาทำเรื่องของการเชื่อมต่อกับผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจนะครับ มันก็เหมือนกับสามเหลี่ยมเขี่ยก้อนหินของอาจารย์หมอบริเวณนั้นแหละครับ ผมได้เรียนรู้จากของจริง...”^{๔๓๔}

เบื้องหลังการประกาศนโยบายนี้คือการเข้าพบให้ข้อมูลและผลักดันของผู้นำคนพิการอย่างเป็นระบบ คือมีข้อเสนอเชิงนโยบายที่อิงกับหลักการของรัฐธรรมนูญและแนวคิดระดับสากล มีความรู้เรื่องการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการโดยทีมวิชาการที่ทำงานร่วมกับผู้นำคนพิการ มีแนวทางปฏิบัติที่สามารถปฏิบัติได้และมีทีมงานที่พร้อมให้การสนับสนุนหลังจากนั้นเป็นการเสียสละทำงานร่วมกันอย่างเต็มกำลังความสามารถ นอกจากนั้นยังมีทุนเดิมของงานด้านคนพิการที่นายบรรหาร ศิลปอาชา อดีตนายกรัฐมนตรีและหัวหน้าพรรคชาติไทยทุ่มเทให้อย่างเต็มที่ นายธีระ จันทรัตน์ อดีตผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ หนึ่งในตำนานการศึกษาคนพิการเล่าย้อนอดีตที่น่าสนใจให้ฟังอย่างออกรส “...ปี ๔๑ เราเตรียมเป็นเจ้าภาพเฟสปีก์เกมส์ภูมิภาคคนพิการเค้าขอให้รัฐบาลประกาศปี ๔๒ เป็นปีการศึกษาสำหรับคนพิการเท่านั้นแหละ อันนั้นแหละถึงจะเริ่มบูมแล้วก็สุดท้ายมาพอเราสร้างศูนย์การศึกษาพิเศษก็ใช้เครือข่ายของศูนย์การศึกษาพิเศษเนี่ยเข้าไปเคาะประตูบ้าน (คนพิการ) ตอนนั้นเรามีคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาสำหรับคนพิการ มีอาจารย์วิริยะ อาจารย์ณรงค์ และอาจารย์ประหยัด ภูหนองโอง คงมีประมาณนี้แหละครับ ท่านบรรหารเนี่ยท่านให้ (คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาฯ) เกิดแล้วก็สมศักดิ์ ปริศนานันทกุล เป็นรัฐมนตรี ท่านเป็นประธาน แล้วก็คุณกัญญาตอนนั้นก็รัฐมนตรีช่วย ก็ไม่ได้หมายความว่าความเป็นรองประธานไม่ใช่ซะ แต่ว่าคุณสมศักดิ์มอบรัฐมนตรีช่วยก็เลยได้เข้ามา แล้วก็ตอนหลัง ๆ มาคุณกัญญาเค้าก็เลยเข้ามาตลอด คุณสมศักดิ์ก็อยู่ห่าง ๆ... แต่ท่านบรรหารก็คอยดูอยู่ห่าง ๆ ท่านก็จะคอย

^{๔๓๔} ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙.

รับรายงานอยู่ที่บ้านนั่นแหละ ถ้ามีอะไรก็เรียกอธิบดี ตอนนั้นอธิบดีกว้าง รอบคอบ เรียกอธิบดีไปหรือผมไป...”^{๔๓๕} จะเห็นได้ว่าการผลักดันของผู้นำคนพิการและการสนับสนุนจากฝ่ายการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนระดับอดีตนายกรัฐมนตรีที่ขึ้นชื่อเรื่องของความเอาใจจริงเอาใจงะเคาะติดงานแทบตลอด ๒๔ ชั่วโมง ทำให้นโยบายเกิดผลปฏิบัติที่มีความเป็นรูปธรรม

แต่น้อยคนนักที่ทราบว่าเป็นเบื้องหลังความสำเร็จนั้นมีทีมงานผู้ทรงคุณวุฒิที่ทุ่มเทให้กับการทำงานในรายละเอียดทั้งเพื่อเสนอต่อฝ่ายนโยบายและการนำนโยบายมาขยายผล “...ทางกองเองนะตอนเย็นวันศุกร์ก็จะออกไปตามสถานศึกษาที่อยู่รอบกรุงเทพแล้วก็ไปวางแผนกัน เอาแผ่นใสขึ้นจอแล้วก็เขียนโครงสร้าง เขียนบทบัญญัติ คล้ายกับว่าจะช้เขียนกฎหมายอะไรประมาณนั้นเลยละ จะช้ทำอะไรโครงสร้างอะไรต่าง ๆ ตอนนั้นเราก็ช้ให้มีศูนย์การศึกษาพิเศษ มีโครงสร้าง มีอะไรต่าง ๆ แต่ว่าโครงสร้างตอนนั้นผมก็แฝงในเรื่องของสำนักไปแล้ว เพราะฉะนั้นเค้าไม่เรียกสำนักแล้วเค้าเรียกศูนย์การศึกษาพิเศษแห่งชาติ แล้วก็ศูนย์การศึกษาพิเศษจังหวัดก็มีประมาณนี้ เพราะว่าตอนนั้นคณะกรรมการปฏิรูปเนี่ยเค้าต้องการเห็นภาพงะ แล้วทีนี้เราก็ไม่รู้จะไปเสนอภาพอะไรเราก็ต้องไปว่ากันเป็นฉาก ๆ ก่อนแล้วค่อยมานำเสนอ... แล้วตอนนั้นเนี่ยสำนักงบประมาณคุณสมนึก วิมลเสถียร ซึ่งตอนนั้นเป็นรอง ผอ.สำนักงบประมาณ เข้ามาช่วยเรื่องโครงสร้าง เรื่องอะไรต่าง ๆ แล้วทางเราเองซึ่งคนนอกไม่มีใครรู้เลยนะก็จะมีคนในเท่านั้นที่รู้แล้วก็ไปทำกัน... ก็มีอาจารย์วิริยะ อาจารย์ชูศักดิ์ มีอาจารย์พวงแก้ว คนอื่นเค้าก็ไปเหมือนกันแต่เค้าไปครั้งเดียวแล้วเค้าเซ็ดเค้าก็ไม่ไปอีก เพราะว่าเราไม่ได้บังคับ แล้วก็ฝ่ายผมก็จะเอาอาจารย์จำรูญไป เอาอาจารย์สุรสิทธิ์ไปด้วย แล้วสุรสิทธิ์เค้าก็เป็นหัวหน้าฝ่ายวิจัยแล้วก็ไปกัน แล้วก็ไปอาศัยโรงเรียนใกล้กรุงเทพ เช่น เศรษฐเสถียร ทุ่งมหาเมฆ โสตนทบุรี ลพบุรีปัญญา เพชรบุรีปัญญา โสตนครปฐม... ก็ไปกันเกือบทุกสัปดาห์รวม ๆ แล้วก็ปีกว่าได้ ผมก็บอกว่าคุณกรรมการชุดนี้ประชุมตั้งแต่แปดโมงเช้าถึงเที่ยงคืนนะ ก็คือเราก็ไม่รู้จะทำงะมันต้องค้างงะ ค้างแล้วก็ไปอาศัยที่นอน อาศัยข้าวเค้ากิน อาศัยคน อาศัยจอ อาศัยเครื่องฉาย อาศัยเครื่องพิมพ์ อาศัยกระดาษอะไรพวกเนี่ย แล้วก็จะมีทางโรงเรียน เค้าก็จะขอคนสองสามคนมาช่วย บางครั้งเนี่ยที่กองฯ ไม่มีอะไรเลยนะ.. **ทีนี้งบประมาณที่เราจะประชุมกันงะในกระทรวงมันก็ไม่ มี ทีนี้พอไม่มีปั๊บเนี่ย เราก็อาศัยรถมารับเราจากกระทรวงตอนสี่ห้าโมงเย็นวันศุกร์แล้วก็กลับเย็นวันอาทิตย์แล้วก็กลับเข้ากระทรวง...**”^{๔๓๖}

ในบรรยากาศเดียวกันอาจารย์พวงแก้ว กิจธรรม ผู้ทรงคุณวุฒิ เล่าว่า “...อาจารย์วิริยะ อาจารย์ชูศักดิ์ ผอ.ธีระ และพวงแก้ว โดยเชิญวิทยากรเฉพาะด้านในบางครั้งและอีกหลาย ๆ คน

^{๔๓๕} ธีระ จันทรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโปรแกรมไลน์, เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๔๓๖} ธีระ จันทรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

ช่วยกัน... ตอนนั้นทีมงานของกระทรวงศึกษาที่ทำ ๔ เรื่อง คือ IEP โครงสร้าง พรบ. และอนุบัญญัติ ได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นแยะค่ะ... ได้ทานข้าวต้มมือติกและตื่นทำงานแต่เช้า อยู่กันแบบตามสภาพที่มี นอนห้องพยาบาลบ้างเพราะเป็นโรงเรียนไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอะไร ทำงานจนทุกคนเป็นเพื่อนกันเข้าใจกัน...”^{๔๓๗} ความผูกพันของการทำงานในบรรยากาศของการร่วมทุกข์ร่วมสุขทำให้การขับเคลื่อนการศึกษาของแกนนำคนพิการมีความก้าวหน้าตามลำดับ ด้วยการคิดทิศทาง การขับเคลื่อนจากผู้นำคนพิการร่วมกับฝ่ายข้าราชการ เสนอต่อฝ่ายการข้าราชการระดับสูงและฝ่ายการเมือง โดยต่างคนต่างช่วยสนับสนุนกันและกันเพื่อหลายกำแพงที่ขวางกั้น

๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ คณะรัฐมนตรีมีมติให้ประกาศปี ๒๕๔๒ เป็น ปีการศึกษาเพื่อคนพิการ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ เพื่อที่จะขยายการจัดการศึกษาพิเศษสำหรับเด็กพิการ การชี้แจงนโยบายการรับเด็กพิการเข้าเรียน ขยายบริการสิ่งอำนวยความสะดวก จัดเงินอุดหนุนให้สถานศึกษา ปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิดแบบสหวิชาชีพและครอบครัว ระดมพลังทุกภาคส่วน มีกลไกประสานงานทั้งในและต่างประเทศ

แนวทางการดำเนินงาน ให้สถานศึกษาประกาศให้ผู้ปกครองที่มีลูกหลานพิการต้องการเข้าเรียนมาแสดงความจำนงตามนโยบาย การให้การศึกษาอบรมแก่พ่อแม่ผู้ปกครองที่มีเด็กพิการเพื่อให้สามารถจัดการดูแลผู้พิการได้อย่างเหมาะสม จัดโครงการกีฬาเพื่อเสริมสร้างและฟื้นฟูสมรรถภาพ พร้อมทั้งรณรงค์ประชาสัมพันธ์ จัดประชุมสัมมนาระดับชาติ และให้ทุกกรมที่มีภารกิจเกี่ยวข้องจัดสรรงบประมาณในปี ๒๕๔๓ ให้ทบทุนแผนพัฒนาการศึกษาพิเศษ (ด้านคนพิการ) พัฒนาระบบข้อมูลคนพิการ วิจัยและพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาระบบกลไกการบริหารและประสานงาน มีคณะกรรมการระดับชาติว่าด้วยการศึกษาเพื่อคนพิการและคณะกรรมการร่างกฎหมายด้านการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ

จากปี ๒๕๔๒ เรียกได้ว่าการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการจุดติดแล้ว ฝ่ายข้าราชการและฝ่ายคนพิการทำงานไปร่วมกันได้อย่างกลมกลืน ถึงแม้ว่ารัฐบาลที่เปลี่ยนแปลงไปแต่แกนนำคนพิการก็สามารถเข้าถึงและทำงานต่อเนื่องกันด้วยดี “...คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาเนี่ยมันตั้งตามนโยบายของท่านบรรหารแหละแต่มันก็ต่อเนื่องมา ผมเข้าไปผมก็ยังไม่ยอมอยู่พักหนึ่ง เพราะเราก็งง ๆ อยู่ว่าอะไรเป็นอะไร ทีนี้ก็ได้ ดร.จรววยพร (ดร.จรววยพร ธรณินทร์) เนี่ยแหละเค้าเป็นเลขาใช้มัยละ เค้าก็เป็นคนบอกว่าจะทำโน่นนี่ เพราะเราเป็นผู้ช่วยเขา ดร.จรววยพร เค้าเป็นที่ปรึกษากระทรวงไม่มีแขนไม่มีขา ก็จะมีลูกจ้างกับมีเด็กหน้าห้องอยู่สองคนแล้วสองคนนี้ก็ส่วนมากจะทำงานของกระทรวงไง ไฉ่ทางเราก็เรามีคนเยอะเราก็รับส่วนนี้ออกมาทำ แล้วพอติมันมา

^{๔๓๗} พวงแก้ว กิจธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่สวนสามพราน โรสการ์เด็นท์, เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

เป็นของรัฐบาลทักษิณไข่ม้อย เค้าก็ส่ง ดร.สิริกร (ดร.สิริกร มณีรินทร์) มาไง เค้าก็มาทำต่อแต่จะไม่
 เข้มขันเท่าสมัยโน้นที่เค้าเอาเป็นเอาตายเลยแหละ... เดิมท่านสมศักดิ์เป็นประธานก็มอบให้
 คุณกัญญา พอเปลี่ยนรัฐบาลรัฐมนตรีก็ส่ง ดร.สิริกร มาทำแทน... แต่อย่างไรก็ตามมันจะสลับ
 รัฐมนตรีว่าการ เริ่มจากหมอเกษมไข่ม้อยครับ จากหมอเกษมก็เปลี่ยนมาเป็นทักษิณไง แต่ใช้ว่าจะ
 เปลี่ยนอย่างไรก็ตาม ดร.สิริกร ก็เข้ามาทำหน้าที่แทน ตอนคุณจาตุรนต์ (จาตุรนต์ ฉายแสง) เป็น
 รัฐมนตรีว่าการไข่ม้อย แล้วก็คุณสิริกรเค้าก็มาเป็นรัฐมนตรีช่วย เค้าก็มาแบบเต็มตัว...”^{๔๓๘} แต่หาก
 ตัดภาพที่อดีตผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษเล่าออกมา อีกมุมหนึ่งในยุครัฐบาล
 ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นหนึ่งในสมาชิกก่อตั้ง
 พรรคไทยรักไทยในขณะนั้นและเมื่อมาเป็นรัฐบาล อาจารย์วิริยะฯ ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นประธาน
 คณะกรรมการที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านคนพิการซึ่งผู้ศึกษาร่วมอยู่ในคณะกรรมการชุดนี้ด้วย
 อาจารย์วิริยะฯ คือผู้ที่เจรจาขอให้ ดร.สิริกรฯ ได้มาช่วยดูแลด้านการศึกษาคนพิการอย่างต่อเนื่อง
 จึงทำให้การดำเนินนโยบายในช่วงนั้นไม่หยุดชะงักถึงแม้จะมีการเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีจนกระทั่งผลักดัน
 กฎหมายการศึกษาคนพิการสำเร็จในระยะเวลาต่อมา

เมื่อทุกฝ่ายประสานเป็นทิศทางเดียวกันทำให้การส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับ
 คนพิการมีความคึกคักและต่อเนื่อง จากฐานข้อมูลรวมมติคณะรัฐมนตรีเผยแพร่ผ่านทาง
 เว็บไซต์ www.cabinet.soc.go.th ของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี พบว่าระหว่างปี ๒๕๔๒ ถึง
 ๒๕๕๖ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้รับทราบหรือเห็นชอบในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับคน
 พิการถึง ๒๑ เรื่อง เฉพาะปี ๒๕๔๒ และ ๒๕๔๓ มีทั้งหมด ๑๒ เรื่อง ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของ
 ศูนย์การศึกษาพิเศษครบ ๑๓ เขตและศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดครบทั่วประเทศ ถึงแม้ว่า
 ระยะแรกจะต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่ของสถานศึกษาอื่นและไม่มีอัตรากำลังก็ตาม แต่ในปีต่อ ๆ มาได้
 จัดสรรอัตรากำลังครูการศึกษาและงบประมาณในการก่อสร้างอาคารศูนย์การศึกษาพิเศษ พร้อมทั้ง
 งบประมาณในการดำเนินงาน ปรับปรุงอาคารสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนพิการทั้งใน
 สถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ เช่น พิพิธภัณฑสถานและหอสมุด เป็นต้น จ่ายเงินเพิ่มพิเศษสำหรับครู
 การศึกษาพิเศษเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน อุดหนุนค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมการเรียนแก่
 เด็กพิการที่อยู่ในโรงเรียนเอกชน จัดวางแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างเป็น
 ระบบ เป็นต้น^{๔๓๙} นอกจากการผลักดันของผู้นำคนพิการผ่านฝ่ายบริหารแล้วในฝ่ายนิติบัญญัติยัง

^{๔๓๘} ชีระ จันทรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโปรแกรมไลน์, เมื่อวันที่
 ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๔๓๙} สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (๒๕๖๐) ข้อมูลมติคณะรัฐมนตรี (ข้อมูล ๒๕๐๑ - ปัจจุบัน). [ออนไลน์]
 แหล่งที่มา : <http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-1.jsp?menu=1> (๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐).

พูดคุยกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ตั้งกระทู้ถามในสภาฯ อีกด้วย “...ผมคุยกับ ส.ส. บ่อยแล้วให้เขาฟังรัฐบาลเก็บภาษีไปแต่ไม่จัดการศึกษาให้คนพิการ คนพิการเรียนหนังสือได้แต่รัฐบาลทอดทิ้ง...”^{๔๔๐} จึงปรากฏการตั้งกระทู้ถามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างนายเปรมศักดิ์ เพียยุระ จากจังหวัดขอนแก่น เมื่อมีการตั้งกระทู้ถาม รัฐบาลก็ต้องตอบและนำไปสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่เกิดขึ้น

การประกาศปีการศึกษาสำหรับคนพิการในปี ๒๕๔๒ ส่วนหนึ่งเป็นกระแสเรื่องคนพิการในช่วงการเตรียมการเป็นเจ้าภาพกีฬาพหุสปีคเกมส์ หรือการแข่งขันกีฬาคนพิการประจำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิกตอนใต้ การเป็นเจ้าภาพของประเทศไทยในระยะแรกไม่ได้ได้รับความสนใจจากรัฐบาลเลย พันโทต่อพงษ์ ได้หารือกับผู้ศึกษาในฐานะครูใหญ่โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา ซึ่งเป็นเจ้าแห่งกีฬาคนพิการของประเทศไทย หลังการหารือเราตัดสินใจจัดการรวมนัดเดินเท้าและวิลแชร์ประมาณห้าสิบชีวิตจากเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี มุ่งหน้าสู่กระทรวงศึกษาธิการเพื่อยื่นหนังสือแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการซึ่งกำกับดูแลกรมพลศึกษา ค้างแรมที่วัดตาลล้อม บางแสน จังหวัดชลบุรีหนึ่งคืน แล้วไปค้างแรมคืนที่สองที่วัดบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อขอให้รัฐบาลให้ความสำคัญและเร่งรัดเตรียมการจัดการแข่งขันคู่ขนานไปกับการเป็นเจ้าภาพกีฬาเอเชียนเกมส์ของประเทศไทยที่จะจัดขึ้นในปลายปี ๒๕๔๑ นายสมศักดิ์ ปริศนานันทกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ออกมารับเรื่อง หลังจากนั้นได้หารือกับนายบรรหาร ศิลปอาชา จนนำไปสู่การขับเคลื่อนครั้งใหญ่จนประสบความสำเร็จอย่างสูงทั้งในแง่การจัดการแข่งขันและผลการแข่งขัน เป็นกระแสให้สังคมตระหนักถึงศักยภาพของคนพิการ ในขณะนั้นเมื่อบวกกับกระแสการปฏิรูปการเมืองที่ส่งผลให้บทบาทผู้นำคนพิการโดดเด่นขึ้น และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือกระแสการปฏิรูปการศึกษาโดยมี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นหัวใจสำคัญ ทำให้การส่งเสริมการศึกษาสำหรับคนพิการมีพัฒนาการอย่างก้าวกระโดด ซึ่งในระยะแรก ๆ ของการส่งเสริมการศึกษาสำหรับคนพิการได้ใช้หลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ผู้นำคนพิการได้ไปผลักดันหลักการสำคัญไว้ และในระยะต่อมาตามยุทธศาสตร์ส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการจึงได้เริ่มยกร่างกฎหมายส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการขึ้น “... ในพรบ.การศึกษาแห่งชาติมันมีเรื่องของเราอยู่ในเรื่องเรียนฟรีมาตรฐาน และมีสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก เราก็ทำเรื่องเหล่านี้แล้วก็ทำเรื่องโครงสร้างด้วย ที่เราต้องทำงานหนักต้องประชุมที่โน่นที่นี่เสาร์ - อาทิตย์ดึกตื่นทำงานกันเป็นปี ก็เพราะมันเป็นเรื่องใหม่ ต้องถกกัน การศึกษาพิเศษมันเป็นงานฝาก เอาไปฝากไว้กับโรงเรียนจึงต้องไปถกกันว่าจะต้องทำอย่างไร...

^{๔๔๐} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ช้างซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

กฎหมายการศึกษาคนพิการก็พวกเรานี้แหละช่วยกันคิด สถานคนพิการด้วย ที่เราอยากให้มีกฎหมายฉบับนี้ก็อยากให้มีเหมือนในต่างประเทศเค้า เพื่อจะทำเรื่องสื่อสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนพิการเข้าถึงการศึกษาได้...”^{๔๔๑}

การผลักดันให้มีกฎหมายการศึกษาคนพิการ นายธีระฯ เล่าให้ฟังว่า “...พอเรา ยกร่าง (พรบ.) ขึ้นมาตอนนั้น ก็ให้นักศึกษา ป.โท นิติศาสตร์ทำวิจัยไปด้วย แต่ที่นี้ผมดูแล้วถ้าไปทำ วิจัยมันจะเข้าใจ ผมก็เลยแอบทำ พอผมแอบทำปุ๊บ ประมาณก่อนปฏิวัติแหละ ก่อนสองสามเดือนเอง เสร็จแล้วมันก็รู้ตกลงมาใช้มัย (ถูกส่งคืน) เราก้เสนอใหม่ปี ๕๐ ออกปี ๕๑ เราก้ไม่คิดว่ามันจะปฏิวัติไง... ตรงนั้นนี่มันคล้ายกับว่าเราก้เอาตัวอย่างของ กคน. เอาของ สข. มาดู ดูเสร็จแล้วก็เขียน เป้าหมายของ เราตอนนั้น การจัดการศึกษาทั้งหลายมันได้ความคิดมาจากการที่เราไปสัญจรมาแล้ว จากการที่เรา สัญจรไปตามที่ต่าง ๆ แล้วเราก้ได้บทบาทหน้าที่ของสำนัก เสร็จเรียบร้อยแล้วพอมмыกร่างอะไรเสร็จ ปุ๊บ กฎหมายตีกลับมา แต่เอามาทำไฟท์สกรู๊ปที่ธรรมศาสตร์ ใครต่อใครจะมาเราก้ไม่ได้ว่าเค้าจะเค้าก้ เห็นดีเห็นงามด้วย ผมดูหน้าตาดูปฏิกริยาแล้วผมว่าเค้ามาแบบงง ๆ มากกว่าประมาณนั้นนะ นะ องค์ประกอบเนี่ยนักศึกษาของอาจารย์วิริยะเค้าทำให้แล้วเราก้แนบเรื่องนี้เข้าไป รู้สึกจะเป็นมาตรา แปรหรือมาตราสิบแปดนี้แหละ ให้ผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษมีฐานะเป็นอธิบดี ทำหน้าที่ดูแลและปกครองในสังกัด เสร็จแล้วต่อมาเค้าให้ปรับแก้ตอนนั้นท่านกษมา (กษมา วรวรณ ณ อยุธยา) ท่านก้เห็นดีเห็นงามด้วยก้ให้ปรับแก้ไป... ในนามของกระทรวง ไม่มีกฎหมายของคนพิการ ประกอบนะ เป็นฉบับเดียวโดด ๆ ขึ้นไปเลย...”^{๔๔๒} อาจารย์วิริยะฯ เล่าว่าช่วงปี ๒๕๕๐ มีกฎหมาย หลายฉบับที่เร่งรัดนำเข้าสู่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ บางฉบับก็ตกไปอย่างพระราชบัญญัติสำนักงานสลาก กินแบ่งรัฐบาลฯ บางฉบับก็สำเร็จอย่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ทำให้ช่วงนี้ไม่ได้เร่งในเรื่องกฎหมายการศึกษาคนพิการ “...เราคิดกันไว้นานแต่ยังไม่ได้ตกลง กันได้ว่าหน้าตาจะเป็นอย่างไร แต่พอเค้าแยกวงกันแล้วโดย ๙ อร์หันต์ (ส่วนงานของ กระทรวงศึกษาธิการ) ที่ดึงทุกอย่างลงเขตพื้นที่ คนพิการเราก้กลัวว่าเค้าจะดึงการศึกษาคนพิการลง เขตพื้นที่ด้วย ก็เลยต้องมาเร่งช่วยกันยกร่าง พรบ.การจัดการศึกษาคนพิการ พวกเราช่วยกันคิดกับ โรงเรียนประชุมกันตีกัน อาจารย์เบญจา (ดร.เบญจา ชลธาร์นนท์) เริ่มออกจากสวนดุสิตมาอยู่ที่ กระทรวง เข้ามาเป็นผู้เชี่ยวชาญก่อนแล้วเป็นที่ปรึกษาไปจบที่ผู้ตรวจ มีอาจารย์พวงแก้ว อาจารย์

^{๔๔๑} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๔๒} ธีระ จันทรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโปรแกรมไลน์, เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

เบญจฯ พวกเราสภาคณพิการหลายคนช่วยกัน...”^{๔๔๓} เมื่อกฎหมายเข้าสู่สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ อาจารย์วิริยะฯ ช่วยขับเคลื่อนต่อจนสำเร็จออกมาเป็นพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา การส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการซึ่งวางกลไกคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาสำหรับคนพิการ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษและโครงสร้างส่วนภูมิภาค และที่สำคัญกฎหมายฉบับนี้ยังมีกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการ เป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการอีกด้วย

๕.๔.๔ การขับเคลื่อนงานด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ

ยุคนี้คนพิการเดินทางไปทางไหนก็ได้รับการต้อนรับ รัฐบาลและนักการเมืองรับฟังเสียงของคนพิการอย่างใกล้ชิด เมื่อนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ปี ๒๕๔๑ มีโครงการเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจระดับฐานรากโดยการอัดฉีดเม็ดเงินลงไปให้ถึงมือชาวบ้านที่ลำบากที่สุดได้ได้รับการว่าจ้างแรงงาน เป็นเงินกู้จากธนาคารโลกและเงินกู้จากญี่ปุ่นหรือที่เรียกว่าโครงการมียาซาวา กลุ่มแกนนำคนตาบอดที่ติดตามนโยบายของรัฐบาลอย่างต่อเนื่องไม่รอช้าในการเจรจาเพื่อใช้เงินงบประมาณก้อนนี้ในโครงการ “...สมัยคุณชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ช่วงนั้นผมเป็นนายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ผมก็ไปหาคุณชวน บอกท่านนายกครับ เนี่ยผมมา เงินไซท์ที่เค้าให้ทุนมาของ World Bank ให้มานะ Miyasawa Plan เนี่ย มันมีข้อหนึ่งว่า การลงทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาคนพิการ สตรีผู้ด้อยโอกาส แล้วท่านไม่จัดสรรมาให้เลยละ ท่านนายก ท่านบอกว่า โอ้ยน้องผมจัดสรรออกไปหมดแล้ว อ่าว ถ้างั้นผมขอแบ่งกับจังหวัดได้มั๊ยครับ ท่านบอกจะเชิญผู้อำนวยการสำนักงานประมาณมาคุย... พอแบ่ง ๔๔ จังหวัดนะอาจารย์ ได้มาเราไปเข้าอาคารแล้วก็ฝึกคนที่เห็นหมอนวด ฝึกไปประมาณ ๓,๐๐๐ คนนะอาจารย์... ที่จริงคือเขาจัดสรรกันไปเรียบร้อยแล้ว ผมไปขอแบ่งมาได้...”^{๔๔๔} การไปเข้าพบนายกรัฐมนตรีของอาจารย์ประหยัด ภูหนองโอง นายกสมาคมคนตาบอดฯ ในขณะนั้น ท่านเล่าว่า “...คือผมรู้จักท่าน (นายกรัฐมนตรี) มาก่อน เลขานายกก็รู้จักอาจารย์อำนวยการ ปะติเส... ถ้าไม่มี connection ไม่ได้ครับอาจารย์ คนอื่นเค้าเอาก่อนเพราะฉะนั้นถ้าจะเปลี่ยนแปลงอะไรเราต้องเข้าไปข้างใน อยู่ข้างนอกทำอะไรไม่ได้อาจารย์...”^{๔๔๕}

^{๔๔๓} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๔๔} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการ ชำซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ, เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๔๔๕} ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

การฝึกนวดทำให้คนตาบอดออกสู่สังคมทำให้มีอาชีพและที่สำคัญทำให้เป็นเครือข่าย
 แกนนำคนตาบอดที่เข้มแข็งทั่วประเทศ “...ผมบอกว่าในช่วงปี ๒๕๔๒-๒๕๔๑ เนี่ยนะครับจนถึงปี ๕๘
 ทางสมาคมเราฝึกอาชีพให้คนตาบอด ส่วนใหญ่ก็เหมือนนวด แต่มีอาชีพอื่นด้วยนะ ประมาณ ๒๐,๐๐๐
 คน ไม่น้อยเลย ๒๐,๐๐๐ คนนะอาจารย์ มาจาก Project Base ทั้งสิ้นนะ อย่างล่าสุดอาจารย์ก็เห็น
 ใช่มั้ยว่าได้มา ๘๕ ล้าน คือผมบอกว่าการขยายตัว กระจายอำนาจ ฤทธิ์เดชจากปี ๔๐ เนี่ยที่ปรับ
 ข้อบังคับจากสมาคมทำให้มีเครือข่ายมีอะไรเต็มประเทศไปหมดนะ อานิสงส์ก็ทำให้กลไกในการ
 เข้าไปทำงานกับคนในท้องถิ่นมันลงได้ละเอียดขึ้น มันจึงสามารถหาคนได้ ๒๐,๐๐๐ คน อย่างน้อย
 นะ ๒๐,๐๐๐ คน เพราะว่ามันต้องมึงบนันแหละ งบกองทุน งบ อบจ. งบเต็มไปหมดเลย ค่าเข้าไป
 หมด ค่าไปของตัวเอง ที่นี้ Program ฝึกอาชีพของเราคนดูผิวเผินก็คือฝึกนวด แต่จริง ๆ มันไม่ใช่ มัน
 คือ Rehabilitation มันก็มีตั้งแต่เรื่องการแพทย์ การแพทย์อาจจะผ่านไป มันคือ Life Skills นะคือ
 เราจะเรียกว่าตัว Model นี้ว่า BMM ก็คือมี Braille Mobility แล้วก็ Massage สองอันแรกก็คือ
 เป็น Life Skills ของคนตาบอด ส่วนอันท้ายเนี่ยจะเป็น Massage จะเป็น Agriculture จะเป็น
 Handicraft จะเป็นอะไรก็แล้วแต่นะ... คือต้องบอกว่าคนอายุเท่าไรก็ไม่ว่า แต่ไม่เคยมีเพื่อนที่ตา
 บอดเลย พอเรามีเพื่อนตาบอดอยู่กันตั้ง ๓ เดือน ๔ เดือนมันสนิทกันมากนะอาจารย์ แล้วมันก็เข้า
 สังคมกัน อาจารย์รู้มั๊ยว่าอานิสงส์ของโครงการคืออะไร โห้ว แต่งงานกันเป็นหลายพันคู่ แล้วก็มียู
 มี่อะไร อันนี้คือผลลัพธ์ของการเข้าสังคม คือถ้าไม่เข้าอบรม ขาดหน้าก็คือไม่มีโอกาส ค่าเรียกว่า
 Self-Determination คือกำหนดชีวิตตัวเองได้ แล้วที่นี้ก็พูดบ่อยๆคือ Independent Living ที่สุด
 แล้วมันก็คือการ Self-Determination...”^{๔๕๖}

สมาคมคนตาบอดฯ จัดฝึกอาชีพแล้วนำไปสู่การรวมกลุ่ม “...เรายึดหลักการรวมตัว
 ต้องได้ประโยชน์ อันนี้ก็เป็นปรัชญาแรกนะ แล้วเมื่อได้ประโยชน์ (ส่วนตัว) แล้วต้องให้ส่วนรวม...
 ประโยชน์คือการรวมตัวเราใช้อาชีพเป็นตัวตั้งใหม่มั๊ย เพราะฉะนั้นเราก็เห็นอาชีพอะไรน่าที่มันจะดึง
 คนตาบอดมารวมกันเราก็เริ่มเห็นอาชีพนวดนะ เพราะฉะนั้นเราก็จัดอบรมอาชีพนวดแล้วนวดแล้ว นวด
 แล้วนวดแล้ว จนคนรำคาญ แต่เค้าลืมนิดว่าอันเนี่ยเป็นการดึงคนตาบอดออกจากอกพ่อแม่ อย่าลืมนะ
 ว่าพ่อแม่เนี่ยเค้าห่วงคาถาไว้ “ตาบอดคนเดียว ฉันเลี้ยงได้” บางคนไปไกลถึงขนาด ให้ออ อย่าให้มัน
 ทรมาณเลย ผลักมันทิ้งไปก่อนเลย ผลักลงเหว ที่ตายจริงเราก็ไม่รู้ละ แต่ที่เรารู้เนี่ยว่ามันรอด... มีเคสที่
 รอดมา แล้วก็ไปเป็นเคสตัวอย่างมาเลยนะว่าพอรอดมาปั๊บ คนสอนศาสนาไปเจอมันค้างอยู่บนยอดไม้
 นะ ก็เอามา แล้วก็ส่งโรงเรียน แล้วกลายเป็นจนนวดเหมือนกัน เปิดร้านนวดหาเงิน ไปปลุกบ้านให้พ่อแม่ที่
 ผลักทิ้งลงเหวนั้นแหละ เออ เราเลยเอาเคสนี้เป็นตัวอย่างนะ คือเราก็ต้องไปดึงออกมานะ ดึงออกมา

^{๔๕๖} ต่อพงศ์ เสลานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม

ปู่ก็ต้องการให้เค้าได้รายได้ นวดพอจบปู่ก็ให้บริการนวดได้แล้ว จากนั้นก็ต่ออย่างอื่น บางคนก็เรียนคอมพิวเตอร์ต่อก็ไปเอาดีทางคอมพิวเตอร์ต่อไฉน บางคนได้โควตาห่วย ห่วยดีกว่าก็ทำทั้งห่วยทำทั้งนวดก็ว่ากันไป ที่นี้เราก็พยายามจะสร้างอาชีพอื่น ๆ ไปเรื่อยนะ แต่อาชีพนวดก็คือเป็นตัวดึงออกมาให้มีรายได้ ที่นี้พอดึงออกมาแล้วมันก็มีรายได้มันก็เลยต้องหยุดอยู่ด้วยการเป็นร้านนวด มันก็เลยเกิดกลุ่มเกิดก้อนกันขึ้นมาไฉน แล้วจากกลุ่มก้อนเราก็พยายามส่งเสริมให้เค้ามีรายได้ที่ดีขึ้น แล้วก็มีสิทธิประโยชน์อะไรดีขึ้น เพราะฉะนั้นพอคนเห็นว่า เอ๊ย รวมตัวแล้วมันได้ประโยชน์เค้าก็รวมตัว แต่ถ้าเค้ารู้สึกว่ารวมตัวมีแต่เสียไปคุยอะไรก็ไม่รู้เรื่อง เสียแต่เงิน เพราะฉะนั้นฉันไม่รู้จะไปรวมกลุ่มกันทำไม...”^{๔๔๗}

ด้านมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ จากความสำเร็จของโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา ที่ฝึกอาชีพคนพิการออกไปทำงานรุ่นแล้วรุ่นเล่า ทำให้ทีมแกนนำคนพิการที่เป็นครูและเป็นทีมบริหารของโรงเรียนใช้โอกาสนี้ในการผลักดันเชิงนโยบาย รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดการส่งเสริมและพัฒนางานด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการให้กว้างขวางยิ่งขึ้น งานส่วนมากเกิดขึ้นในช่วงปี ๒๕๔๐ เป็นต้นมา ผู้ศึกษาในฐานะผู้นำและมีส่วนร่วมในภารกิจเหล่านี้ขอสรุปย่อ ๆ ดังต่อไปนี้

๑) **ประสานความร่วมมือศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ ๘ แห่งทั่วประเทศ** ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการ สังกัดกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คนพิการแกนนำของโรงเรียนประสานความร่วมมือกับผู้บริหารที่รับผิดชอบงานด้านส่งเสริมอาชีพคนพิการในขณะนั้น เช่น นางชนิษฐา เทวินทรภักดี อดีตผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการ นางสุนีย์ สายสุพัฒน์ผล อดีตผู้ตรวจราชการ นางสาวสุธิดา จุฑามาต อดีตผู้เชี่ยวชาญด้านคนพิการ นางสาววิจิตา รชตะนันท์กุล ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ และผู้บริหารของศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการในบางจังหวัด การประสานความร่วมมือมีทั้งการศึกษาดูงาน การสนับสนุนด้านบุคลากร การจัดอบรม การเผยแพร่หลักสูตรและแนวทางการทำงาน และแนวทางการให้บริการจัดหางานคนพิการ เป็นต้น

รูปธรรมที่เกิดขึ้นคือผลสำเร็จของโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา เป็นการยืนยันถึงศักยภาพความสามารถในการทำงานของคนพิการ สิ่งสำคัญคือการศึกษาความต้องการของตลาดก่อนให้บริการฝึกอาชีพ โดยต้องฝึกในสาขาวิชาชีพซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดหรือหาตลาดไว้รองรับ ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพฯ ทั้ง ๘ แห่ง เกิดความเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนที่สุดคือการสนับสนุนจากส่วนกลาง

^{๔๔๗} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

และความกระตือรือร้นของแต่ละแห่งที่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามภายใต้กฎระเบียบงบประมาณ และวัฒนธรรมขององค์กรทำให้ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้มากตามที่แต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นชอบร่วมกัน

๒) การประสานความร่วมมือกับกระทรวงแรงงาน ในปี ๒๕๓๘ ผู้ศึกษาและแกนนำคนพิการของโรงเรียนได้ไปร่วมการแข่งขันฝีมือแรงงานคนพิการนานาชาติ (International Abilitylympics Contest) ที่เมืองเพิร์ธ ประเทศออสเตรเลีย และปี ๒๕๔๓ ที่กรุงเทพฯ สาธารณรัฐเชค ครั้งนี้นายณรงค์ รัตนโสภา ได้รางวัลเหรียญเงินสาขาสร้างเวปเพจ (Creating Web Page) และนายอุดมโชค ชูรัตน์ ได้รางวัลเหรียญเงินสาขาการประกอบวงจรอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Assembly and Testing) ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าลงทะเบียน และค่าใช้จ่ายทั้งหมด คณะที่ไปร่วมการแข่งขันเป็นผู้ประสานหาเองทั้งหมด โดยมีภาคธุรกิจเอกชนให้การสนับสนุนด้วยส่วนหนึ่ง รวมถึงการประสานส่งทีมไปร่วมการแข่งขันและการเตรียมตัวฝึกซ้อมทีมมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการดำเนินการเองทั้งหมด

เมื่อประสบผลสำเร็จจึงเล็งเห็นว่ารัฐบาลควรเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ โดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (ชื่อในขณะนั้น) น่าจะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมอาชีพคนพิการ ในปี ๒๕๔๓ จึงได้เข้าพบนายอิระวัจน จันทร์ประเสริฐ ปลัดกระทรวง เพื่อเสนอให้กระทรวงเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันฝีมือแรงงานคนพิการแห่งชาติและส่งคนพิการไปแข่งขันฝีมือแรงงานนานาชาติ ในโอกาสเดียวกันได้ยกตัวอย่างความสำเร็จของทีมมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการและขอให้ทุกกรมให้บริการแก่คนพิการด้วย เช่น การพัฒนาฝีมือแรงงาน การบริการจัดหางาน เป็นต้น ประกอบกับช่วงนั้นผู้นำคนพิการมีบทบาทในการทำงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐมากยิ่งขึ้น โดยตั้งคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพคนพิการ จึงได้ทำงานร่วมกับผู้บริหารของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานและกรมการจัดหางานในขณะนั้น เช่น นายไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ อดีตอธิบดีกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน นายนคร ศิลปอาชา อดีตปลัดกระทรวงแรงงาน หม่อมหลวงปทุมทริก สมิตี อดีตปลัดกระทรวงแรงงาน เป็นต้น

รูปธรรมที่เกิดขึ้นคือกรมพัฒนาฝีมือแรงงานได้เริ่มจัดการแข่งขันฝีมือแรงงานคนพิการแห่งชาติ ครั้งที่ ๑ ในปี ๒๕๔๖ และเริ่มส่งคนพิการไปร่วมการแข่งขันฝีมือแรงงานคนพิการนานาชาติที่ประเทศอินเดียในปีเดียวกัน หลังจากนั้นกระทรวงแรงงานได้รับอนุมัติตามมติคณะรัฐมนตรีในวันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๔๗ ให้กรมพัฒนาฝีมือแรงงานเป็นหน่วยงานหลักร่วมกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคนพิการจัดงานแข่งขันฝีมือคนพิการแห่งชาติทุก ๆ ๒ ปี เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ และให้เป็นหน่วยงานหลักร่วมกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับคนพิการจัดส่งคนพิการในนามประเทศไทยเข้าร่วมการแข่งขันฝีมือคนพิการนานาชาติ (International Abilitylympics) ซึ่งจัดขึ้นทุก ๆ ๔ ปี โดยขออนุมัติส่งเข้าแข่งขันตั้งแต่ ครั้งที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๕๐)

ณ ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้นไป รวมทั้งให้กระทรวงแรงงาน โดยกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ในนามประเทศไทยสมัครเป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันฝีมือคนพิการนานาชาติ ครั้งที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๕๔) แต่น่าเสียดายที่คณะกรรมการบริหารสมาคมพันธ์การแข่งชันฝีมือคนพิการนานาชาติ (International Abilitympic Federation) คัดเลือกให้เกาหลีใต้เป็นเจ้าภาพจัดการแข่งขันในปี ๒๕๕๔ นอกจากนั้นกรมพัฒนาฝีมือแรงงานยังได้เริ่มโครงการนำร่องฝึกอาชีพให้คนพิการร่วมกับโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา และขยายออกไปยังหน่วยงานอื่นในเวลาต่อมา พร้อมทั้งมีนโยบายให้สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานและศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานประจำจังหวัดทั่วประเทศรับคนพิการเข้าฝึกอาชีพด้วย มีทั้งการรับคนพิการเข้าฝึกพร้อมกับคนทั่วไป การจัดโครงการฝึกอาชีพเป็นพิเศษสำหรับคนพิการ และการฝึกพร้อมกับศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และหน่วยงานอื่น ๆ การดำเนินงานเหล่านี้เกิดความต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แต่ระดับความเข้มข้นในการปฏิบัติที่แตกต่างกันตามนโยบายของผู้บริหารแต่ละยุคและการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้นำคนพิการ

ด้านการจัดการหางานได้ร่วมกับมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ
เปิดให้บริการจัดการหางานแก่คนพิการโดยศูนย์จัดการหางานคนพิการพระมหาไถ่ โดยถือว่าเป็นสำนักงานสาขาของจัดการหางานจังหวัดชลบุรี ต่อมารับคนพิการเข้าทำงานที่สำนักงานจัดการหางานจังหวัดและจัดการหางานเขตในกรุงเทพมหานครและเริ่มให้บริการจัดการหางานแก่คนพิการ อีกทั้งจัดงานมหกรรมจัดการหางานคนพิการในจังหวัดชลบุรี กรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดตามโอกาส การให้บริการจัดการหางานแก่คนพิการในมหกรรมจัดการหางานที่กรมการจัดการหางานจัดขึ้นร่วมกับภาคเอกชนหรือสถานศึกษาตามโอกาส ส่งผลให้สถิติการมีงานทำของคนพิการเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

๓) การประสานความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๓ โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา ได้เริ่มทำงานกับวิทยาลัยการอาชีพพานทอง และวิทยาลัยการอาชีพบางละมุง เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนของโรงเรียนที่ต้องการมีวุฒิการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) พร้อมทั้งสามารถเทียบโอนประสบการณ์และบางรายวิชาที่ฝึกอาชีพพร้อมทั้งศึกษาต่อนอกเวลา เพื่อโอกาสความก้าวหน้าทางอาชีพเพิ่มเติมสำหรับคนพิการที่จบการศึกษาจากอาชีวพระมหาไถ่ฯ ซึ่งมีงานทำทันทีพร้อมด้วยใบประกาศนียบัตรวิชาชีพของมหาไถ่และศึกษาเพิ่มเติมเพื่อได้วุฒิ ปวช. หรือ ปวส. แล้วแต่กรณี

แนวทางดังกล่าวข้างต้นได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายจากกรมอาชีวศึกษา (ปัจจุบันคือสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา) โดยนายมังกร หริรักษ์ ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้อำนวยการที่รับผิดชอบดูแลวิทยาลัยการอาชีพและวิทยาลัยเทคนิคทั่วประเทศ พร้อมทั้งเกิดแนวคิดร่วมกันในการผลักดันให้มีนโยบายเปิดรับคนพิการเข้าศึกษาในระดับอาชีวศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของกรมอาชีวศึกษาทั่วประเทศสืบเนื่องถึงปัจจุบัน ต่อมาในปี ๒๕๔๔ เมื่อรัฐบาลโดยการนำ

ของ ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี มีนโยบายในการเปิดวิทยาลัยชุมชน นายมังกรฯ ได้มีส่วนผลักดันให้เปิดรับคนพิการเข้าศึกษาในวิทยาลัยชุมชนทั่วประเทศเช่นกัน

นอกจากนั้นในห้วงระยะเวลาดังกล่าวโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ฯ ได้รับการติดต่อจากคนหูหนวกจำนวนมากเพื่อขอเรียนหลักสูตรคอมพิวเตอร์ที่มหาไถ่ คนหูหนวกเหล่านี้ส่วนมากจบการศึกษาจากโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดชลบุรี และบางส่วนเดินทางจากต่างพื้นที่เข้ามาประกอบอาชีพในเขตเมืองพัทยาหรือจังหวัดชลบุรี จากการหารือร่วมกับผู้บริหารวิทยาลัยสารพัดช่างชลบุรี โดยการสนับสนุนนโยบายจากนายมังกรฯ จึงเริ่มเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สำหรับคนหูหนวก ที่วิทยาลัยสารพัดช่างชลบุรี (ปัจจุบันชื่อ วิทยาลัยเทคนิคบางแสน) โดยได้รับการสนับสนุนล่ามภาษามือจากโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดชลบุรี จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๐) ยังคงเปิดสอนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาการจัดการสำนักงาน

จากกรณีดังกล่าวข้างต้นจึงกล่าวได้ว่ามูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการได้มีส่วนร่วมในการผลักดันให้เปิดรับคนพิการเข้าศึกษาในระดับอาชีวศึกษา และการเปิดสอนอาชีวศึกษาสำหรับคนหูหนวก แต่กลุ่มมหาไถ่ไม่ได้ทำงานร่วมอย่างใกล้ชิดในการผลักดันเชิงโครงสร้างของการศึกษาระดับอาชีวศึกษาสำหรับคนพิการ

การทำงานร่วมกับสามกระทรวงข้างต้นที่มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการเน้นการนำเสนอให้แต่ละหน่วยงานพิจารณาตามความเหมาะสม บางหน่วยงานได้นำไปปฏิบัติหรือนำไปประยุกต์ใช้ตามลักษณะหรือข้อจำกัดของแต่ละหน่วยงาน บ้างก็ทำงานร่วมกับที่มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ บ้างก็ดำเนินการเองหรือประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นแต่ใช้แนวคิดในการทำงานลักษณะเดียวกัน หลายกรณีมองจากภาพรวมอาจไม่เห็นถึงบทบาทของที่มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการอย่างเด่นชัด เหมือนองค์กรของคนพิการที่ลงไปทำงานร่วมกับหน่วยงานอย่างกลมกลืน แต่มหาไถ่วางบทบาทของตัวเองไว้ในฐานะผู้บุกเบิกผู้ทดลองทำให้เห็นและเผยแพร่ให้คนอื่นทำต่อ เว้นแต่ในบางประเด็นที่ยังมีความจำเป็นที่มหาไถ่ต้องทำก็ดำเนินการต่อไป โดยเน้นแสวงหาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อให้เกิดการทำงานที่กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อให้ตอบสนองต่อความเดือดร้อนหรือการขาดสิทธิของคนพิการทั้งหมด

ด้านสภาคนพิการฯ ก็ไม่หยุดยั้งในการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย ปี ๒๕๔๔ นายชูศักดิ์ จันทยานนท์ ประธานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ได้นำคนพิการกว่า ๓๐๐ คน ไปชุมนุมหน้าทำเนียบรัฐบาลเพื่อเรียกร้องให้รัฐแก้กฎหมายและกฎระเบียบกว่า ๕๐ ฉบับที่เป็นอุปสรรคต่อการสมัครเข้าทำงานหรือการประกอบอาชีพของคนพิการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามพระราชบัญญัติประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. ๒๕๔๒ ห้ามไม่ให้ออกไปประกอบโรคศิลปะให้คนตาบอดเป็นเหตุให้คนตาบอดที่ประกอบอาชีพนวดแผนโบราณทั่วประเทศนับหมื่นคนได้รับผลกระทบ ตามข่าวระบุว่าประธานสภาคนพิการฯ มาชุมนุมพร้อมทั้งยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี คณะกรรมการ

สวัสดิการสังคม สภาผู้แทนราษฎร และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา^{๔๔๘} ทั้งนี้การชุมนุมและแสดงพลัง พร้อมทั้งทำหนังสือถึงทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นกลยุทธ์หนึ่งของการผลักดันข้อเสนอให้บรรลุปเป้าหมาย หลังจากชุมนุมและเป็นข่าวช่วยให้ประเด็นที่นำเสนอไปถึงฝ่ายบริหารรวดเร็วขึ้น เร็วกว่าการยื่นหนังสือร้องเรียนไปตามระบบราชการโดยทั่วไปซึ่งส่วนมากเรื่องมักเงียบหายไป นอกจากนี้ แกนนำคนพิการยังเชื่อมต่อการทำงานทั้งในฝ่ายรัฐบาลและนิติบัญญัติ เป็นการเสนอประเด็นเดียวกันผ่านหลายช่องทางในเวลาเดียวกัน หน่วยงานที่รับผิดชอบจำต้องชี้แจงทุกฝ่ายซึ่งมีแกนนำคนพิการร่วมฟังและแสดงความคิดเห็นด้วย เป็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนของผู้นำคนพิการ

รัฐบาลภายใต้การนำของ ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี พรรคชาติไทยซึ่งมีนโยบายด้านคนพิการที่เด่นชัดที่สุดพรรคหนึ่งได้กำกับดูแลงานของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม แกนนำคนพิการจึงได้หารือกับนางสาวกัญญา ศิลปอาชา เพื่อดำเนินการด้านการส่งเสริมอาชีพคนพิการคล้าย ๆ กันนโยบายปีการศึกษาสำหรับคนพิการที่นางสาวกัญญาฯ ได้ขับเคลื่อนจนเห็นรูปธรรมและทิศทางอนาคตที่ชัดเจน ในเบื้องต้นรัฐบาลโดยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๔๔ ได้เห็นชอบกำหนดให้ปี ๒๕๔๕ เป็น “ปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ” หลังจากนั้นกระทรวงแรงงานฯ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมอาชีพคนพิการ โดยมีนางสาวกัญญา ศิลปอาชา เป็นประธาน มีแกนนำคนพิการและผู้ศึกษาเข้าร่วมเป็นอนุกรรมการ คณะอนุกรรมการได้ประชุมสองสามครั้งและประกาศแนวทางเพื่อทำให้คนพิการได้เข้าทำงานในสถานประกอบการมากยิ่งขึ้น รวมถึงการส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตรกรรมด้วย นางสาวกัญญาฯ ได้แต่งตั้งคณะทำงานขึ้น ๖ คณะ คือด้านส่งเสริมพัฒนาและฝึกอาชีพคนพิการ ด้านระบบการจัดหางานและคุ้มครองแรงงาน ด้านการประกอบอาชีพอิสระ ด้านวิจัยและพัฒนาสื่อเทคโนโลยี ด้านกฎหมาย และด้านประชาสัมพันธ์^{๔๔๙} แต่ความฝันก็สลายไปเมื่อนโยบายเปลี่ยนเพราะความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองส่งผลกระทบต่อการทำงานของคณะอนุกรรมการส่งเสริมอาชีพคนพิการทันที เมื่อกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมถูกผ่าออกเป็นสองกระทรวง และมีรัฐมนตรีเข้ามากำกับดูแลใหม่ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๔๕ คือกระทรวงแรงงานมีนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ จากพรรคชาติพัฒนาเป็นรัฐมนตรี อีกกระทรวงหนึ่งคือกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีนายอนุรักษ์ จูริมาศ จากพรรคชาติไทย เป็นรัฐมนตรี เมื่อพรรคชาติไทยไม่ได้กำกับดูแลกระทรวงแรงงาน ทำให้การทำงานของคณะอนุกรรมการส่งเสริมอาชีพคนพิการชะงักและสลายไปในที่สุด อย่างไรก็ตาม นายสุวัจน์ฯ ได้สานต่อนโยบายปีส่งเสริมอาชีพคนพิการโดยรับคนพิการเข้าทำงานด้านธุรการของสำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรีแรงงานที่ตนเองรับผิดชอบ เพื่อเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าคนพิการมี

^{๔๔๘} ไทยโพสต์. (๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๔). “คนพิการลุกฮือขอสิทธิอาชีพ”. หน้า ๙.

^{๔๔๙} มติชน. (๔ มกราคม ๒๕๔๕). “ตั้ง ๖ คณะทำงานคนพิการ ส่งเสริมอาชีพหลากหลาย”. หน้า ๗.

ความสามารถในการทำงาน และประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รับทราบโดยทั่วกันผ่านสื่อมวลชนทุกแขนง พร้อมทั้งมอบหมายให้ปลัดกระทรวงแรงงานและเลขาธิการสำนักงานประกันสังคม ประสานกับ สถานประกอบการต่าง ๆ หามาตรการจูงใจให้รับคนพิการเข้าทำงานปีละกว่า ๓,๐๐๐ คน^{๕๕๐}

ปัญหาอุปสรรคในการมีงานทำของคนพิการประการหนึ่งคือกฎหมายหรือระเบียบของหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ ที่ปิดกั้นโอกาสการสมัครงานของคนพิการหรือเป็นการทำให้ผู้สรรหาใช้ดุลยพินิจที่ไม่เป็นคุณแก่คนพิการ แกนนำคนพิการในคณะกรรมการที่ปรึกษา นายกรัฐมนตรีด้านคนพิการของ ดร.ทักษิณ ชินวัตร โดยอาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม: ศึกษากรณีกฎหมาย และกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา การได้รับทุนนี้มีความสำคัญเพราะนั่นหมายถึงเป็นงานวิจัยที่สอดคล้องกับแนวนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา โดยได้รับอนุมัติตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๔๕ เป็นการพัฒนากฎหมายให้มีความก้าวหน้าซึ่งมีผลต่อการผลักดันให้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายหลังการวิจัย ในกระบวนการวิจัยนั้นนอกจากทีมวิจัยต้องใช้ระเบียบวิธีวิจัยตามกรอบแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาแล้วยังมีผู้ทรงคุณวุฒิให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการวิจัยได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร นายวสันต์ พานิช รองศาสตราจารย์ ดร.นันทวัฒน์ บรมานันท์ และนายชาญเชาว์ ไชยานุกิจ นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกายังได้แต่งตั้งอนุกรรมการดำเนินงานตามโครงการวิจัยนี้โดยมีศาสตราจารย์เกษมสันต์ วิลาวรรณ เป็นประธานอนุกรรมการ พร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิหลากหลายสาขาเป็นอนุกรรมการ ทั้งนี้ผู้ศึกษาและนายชูศักดิ์ จันทยานนท์ ได้ร่วมเป็นอนุกรรมการเพื่อเสนอมุมมองในด้านคนพิการอีกด้วย

การศึกษาของวิริยะฯ และคณะ^{๕๕๑} พบว่า กฎหมายไทยขาดหลักความเชื่อในศักยภาพของคนพิการส่งผลการกำหนดกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการประกอบอาชีพ กำหนดคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามในการประกอบอาชีพทำให้เกิดการกีดกันหรือเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมอย่างชัดแจ้ง รวมถึงเปิดให้ใช้ดุลยพินิจเพื่อพิจารณาคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามซึ่งอาจก่อให้เกิดการใช้ดุลยพินิจ ที่เป็นการปิดกั้นคนพิการในการสมัครหรือได้รับการคัดเลือกข้อบัญญัติที่เป็นการเลือกปฏิบัติเหล่านี้ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ระเบียบ หรือข้อบังคับ ของหน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจมากกว่า ๑๑๐ ฉบับ ผลการศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการผลักดันให้แก้ไขกฎหมาย ระเบียบ หรือข้อบังคับเหล่านี้ เป็นเครื่องมือสำคัญของอาจารย์วิริยะ

^{๕๕๐} กรุงเทพมหานคร. (๓๑ ตุลาคม ๒๕๔๕). ““สุวัจน์”หนุนปีส่งเสริมอาชีพส่งหาลาดงานให้คนพิการ”. หน้า ๙.

^{๕๕๑} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ และคณะ. (๒๕๔๕) การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม: ศึกษากรณีกฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ. หน้า ๑๗๖ – ๑๙๕.

นามศิริพงศ์พันธุ์ และคณะผู้นำคนพิการในการนำผลการศึกษาไปผลักดันให้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบเหล่านี้ ทั้งผ่านช่องทางฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ มีทั้งการใช้อำนาจโดยตรงหรือการใช้อำนาจทางอ้อมจนประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังการยึดอำนาจการปกครองโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือ คปค. ในปี ๒๕๔๙ ดังจะได้กล่าวในลำดับต่อไป

ความพยายามในการทำให้คนพิการมีอาชีพที่ประสบผลสำเร็จอีกส่วนหนึ่งคือการเสนอให้สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) จัดทุนรัฐบาลเพื่อสนับสนุนการศึกษาคนพิการ ในช่วงปี ๒๕๔๕ - ๒๕๕๔ มีคนพิการได้สิทธิได้รับทุนทั้งสิ้น ๔๐ คน เป็นทุนระดับปริญญาตรี - โท ระดับปริญญาโท ปริญญาโท - เอก และปริญญาเอก ประกอบด้วยคนตาบอด ๑๓ คน คนหูหนวก ๑๗ คน และคนพิการทางกาย ๑๐ คน

ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๔๕ เมื่อกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมถูกแยกออกเป็นสองกระทรวง จนถึงปลายปี ๒๕๔๙ กระทรวงแรงงานเปลี่ยนรัฐมนตรีเฉลี่ยทุกปี ส่งผลถึงความต่อเนื่องของการขับเคลื่อนงานด้านอาชีพและการมีงานทำสำหรับคนพิการในส่วนของกระทรวงแรงงาน เมื่อพ้นปีส่งเสริมอาชีพคนพิการแล้ว นางอุไรวรรณ เทียนทอง มารับตำแหน่งต่อจากนายสุวัจน์ ลิมปตพัฒนกุล หลังจากได้หารือร่วมกับคณะกรรมการที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านคนพิการแล้ว นางอุไรวรรณ เทียนทอง ได้ประกาศนโยบายการจ้างงานคนพิการว่าจะขยายโอกาสและคุ้มครองแรงงานที่เป็นคนพิการ การพัฒนาฝีมือและมีโอกาสได้มีงานทำมากขึ้น ส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ การรับงานไปทำที่บ้าน การจัดให้มีธนาคารอาชีพ (Job Bank) เพื่อเป็นศูนย์กลางของคนพิการในการหางาน ซึ่งกระทรวงแรงงานจะบรรจุธนาคารอาชีพไว้ในอินเทอร์เน็ต นางอุไรวรรณฯ ระบุว่า จะจัดตั้งคณะทำงานโดยให้นายพีระ มานะทัศน์ ผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำกระทรวงแรงงานเป็นประธาน^{๔๕๒} นางอุไรวรรณฯ ประกาศเดือนมิถุนายน ๒๕๔๗ ยังไม่ทันได้เห็นผลงานเป็นรูปธรรมเดือนมีนาคม ๒๕๔๘ นายสรอรรถ กลิ่นประทุม ก็เข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีแทนนางอุไรวรรณฯ งานเชิงนโยบายจึงไม่ปรากฏเด่นชัด

ด้านพรรคชาติไทยเมื่อกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมถูกแยกออกเป็นสองกระทรวง พรรคชาติไทยได้กำกับดูแลกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยนายอนุรักษ์ จูริมาศ เป็นรัฐมนตรีว่าการฯ เป็นคนแรก พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนจากคณะรัฐมนตรีซึ่งมีมติเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๔๘ เห็นชอบให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดำเนินโครงการปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ จำนวน ๘ โครงการ ภายในวงเงิน ๑๘,๑๔๗,๕๐๐ บาท ได้แก่ โครงการประชาสัมพันธ์ปีส่งเสริมอาชีพคนพิการ โครงการฝึกอบรมผู้พิการที่สำเร็จการฝึกอาชีพ

^{๔๕๒} ข่าวสด. (๖ มิถุนายน ๒๕๔๗). “ตั้งธนาคารอาชีพรองรับคนพิการ”. หน้า ๒๗.

ให้เป็นเจ้าของกิจการ โครงการฝึกอบรมวิชาชีพช่างศิลป์ไทยโบราณสำหรับคนพิการตามแนวทางพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ โครงการส่งเสริมอาชีพคนพิการกลุ่มอาชีพคนพิการสติปัญญา การเรียนรู้ สมาธิบกพร่อง โครงการฝึกอบรมการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการประกอบอาชีพคนพิการ โครงการจ้างงานคนตาบอดในกระบวนการผลิตหนังสือเสียงเดซี โครงการส่งเสริมอาชีพเลี้ยงโค กระบือ แก่คนพิการทุกประเภทและครอบครัว และโครงการร้านค้าชุมชนคนพิการทุกประเภท

ย้อนกลับไปกล่าวถึงบทบาทของสภาคนพิการฯ และแกนนำของคนพิการที่เกาะติดการเสนอปรับปรุงกฎหมายระเบียบและนโยบายต่าง ๆ ปี ๒๕๔๐ ประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้มีคนตกงานเป็นจำนวนมาก และปัญหานี้ได้ส่งผลกระทบต่อโดยตรงและโดยอ้อมต่อคนพิการด้วย ประเด็นคนพิการถูกเหยียดไปหาหรือในคณะกรรมการแรงงานและสวัสดิการสังคม สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งได้เชิญผู้นำคนพิการเข้าไปหารือด้วย หลังจากนั้นได้จัดการสัมมนาและได้ผลสรุปที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาทั้งด้านมาตรการทางกฎหมาย และปัญหาด้านกลไกทางการบริหารจัดการและการติดตามผล พร้อมทั้งเสนอทางออกให้ยกร่างพระราชบัญญัติสถาบันแรงงานคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ขึ้น ซึ่งคณะอนุกรรมการแรงงานและสวัสดิการสังคมที่ทำหน้าที่ยกร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้ทำการยกร่างเสร็จสิ้นตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ต่อมาสภาคนพิการฯ ได้ตั้งคณะทำงานจัดทำประชาพิจารณ์ร่างพระราชบัญญัติสถาบันแรงงานคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. และกำหนดให้จัดประชาพิจารณ์ใน ๔ ภูมิภาคทั่วประเทศในเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน ๒๕๔๓ และนำผลประชาพิจารณ์เสนอในการสัมมนาทางวิชาการในวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๓ ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล^{๔๕๓} ในโอกาสวันคนพิการสากล ๓ ธันวาคม

ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้มีสาระสำคัญคือจัดตั้งสถาบันเป็นนิติบุคคลที่บริหารจัดการโดยมีคณะกรรมการบริหารที่มาจากภาครัฐ เอกชน และองค์กรของคนพิการที่เกี่ยวข้อง คัดเลือกผู้อำนวยการสถาบันที่เป็นผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในด้านแรงงานคนพิการ กำหนดกรอบวัตถุประสงค์หลักไว้ ๕ ด้านคือ (๑) การพัฒนาองค์ความรู้และดำเนินการด้านต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ พัฒนาและเพิ่มโอกาสในการมีงานทำของคนพิการ (๒) ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของคนพิการในการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพ (๓) ส่งเสริมประสานงานในทุกด้านกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับด้านแรงงาน (๔) การคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพ และ (๕) คือประชาสัมพันธ์เผยแพร่เกี่ยวกับแรงงานคนพิการ บทบาทของสถาบันจะเน้นงานด้านวิชาการ การประสานงานและสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนรวมถึง

^{๔๕๓} สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๓) จุลสารสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๑๗ (ฉบับที่ ๖ เดือนสิงหาคม - กันยายน ๒๕๔๓). หน้า ๑๔.

ภาคธุรกิจและองค์กรด้านคนพิการ และที่สำคัญจัดตั้งกองทุนพัฒนาแรงงานคนพิการขึ้น เพื่อนำเงินกองทุนมาใช้ในการกิจกรรมส่งเสริมอาชีพคนพิการทุกรูปแบบตามวัตถุประสงค์^{๔๕๔}

การผลักดันกฎหมายฉบับนี้ไม่ประสบความสำเร็จ อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ แกนนำในการผลักดันร่างพระราชบัญญัติสถาบันแรงงานคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ซึ่งต้องการให้เป็นกลไกบริหารจัดการด้านอาชีพคนพิการที่เป็นระบบ ให้ความคิดเห็นว่า “...ผมไม่รู้ว่าจะทำไม่ทางกระทรวงแรงงานเขาไม่มาระดมสรรพกำลังมากุญกับเรา ไม่ได้กับเชื่อมกับสภา (คนพิการ) เลยนะ สภาก็ไม่มีคนร่วมคิดร่วมทำ คนพิการไม่กระฉับกระเฉง และกระทรวงแรงงานก็ไม่รับลูกเหมือนกระทรวงการพัฒนาสังคม...”^{๔๕๕} ด้านอาจารย์ชูศักดิ์ จันทยานนท์ ผู้ร่วมผลักดันกฎหมายฉบับนี้อีกคนหนึ่งระบุว่า “...มันติดปัญหาเรื่องกองทุนที่อยู่กับ พม. ทาง พม. ก็ไม่มีใครเชียร์ ทางแรงงานเองก็ไม่ได้เริ่มต้นกับเราตั้งแต่ต้น ตอนหลังพอเราทำ พรบ. ส่งเสริมฯ ก็เอามาไว้ในฉบับนี้เลย...”^{๔๕๖}

อาจารย์วิริยะฯ ยังแสดงความคิดเห็นอีกว่าการผลักดันเชิงนโยบายด้านอาชีพอ่อนที่สุด เพราะเราไม่ได้ไปขับเคลื่อนจริงจัง หลังยุครัฐบาลทักษิณเข้ามาบริหารในปี ๒๕๔๔ การผลักดันเรื่องอาชีพถูกผนวกรวมไปไว้ในการแก้ไขพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ จนกลายมาเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ เรื่องสถาบันแรงงานคนพิการแห่งชาติจึงเงียบหายไป ถึงแม้ว่าตลอดปี ๒๕๔๓ สภาคนพิการฯ ได้เดินสายจัดสัมมนาทั่วประเทศไปทั้ง ๔ ภาคก็ตาม^{๔๕๗} อีกด้านหนึ่งผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าร่างพระราชบัญญัตินี้ถูกมองว่าเป็นร่างในยุคของพรรคประชาธิปัตย์ ตั้งแต่รัฐบาลทักษิณเข้ามาบริหารในปี ๒๕๔๔ เรื่องนี้จึงหายไปถึงแม้ว่าสภาคนพิการฯ ได้เสนอกฎหมายฉบับนี้ต่อ ดร.ทักษิณ ชินวัตร ในโอกาสเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยก็ตาม อย่างไรก็ตาม ในที่สุดสาระสำคัญบางส่วนถูกนำไปบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ การผลักดันกฎหมายสถาบันแรงงานคนพิการแห่งชาติเป็นอันยุติ

ปี ๒๕๔๘ มีการเลือกตั้งใหญ่หลังจากนั้นได้เกิดปัญหาทางการเมืองจนเกิดการรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองในเดือนกันยายน ๒๕๔๙ ทำให้การดำเนินงานของรัฐชะงักงัน

^{๔๕๔} สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๔) ร่างพระราชบัญญัติสถาบันแรงงานคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๔๕๕} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๕๖} ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๕๗} สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๓) จุลสารสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๑๗ (ฉบับที่ ๖ เดือนสิงหาคม - กันยายน ๒๕๔๓). บทบรรณาธิการ.

อย่างไรก็ตามเมื่อรัฐบาลทหารเข้ามาบริหารประเทศได้ทบทวนมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องและปรับปรุงแนวทางการส่งเสริมอาชีพและการจ้างงานคนพิการให้มากขึ้น

เดือนกันยายน ๒๕๔๙ อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ได้รับการโปรดเกล้าแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ กฎหมายฉบับใดที่ค้างการพิจารณาหรือสมควรแก้ไขเพื่อสิทธิคนพิการดังที่ได้ศึกษาวิจัยไว้แล้วภายใต้การสนับสนุนทุนจากสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา อาจารย์วิริยะฯ ก็เร่งนำเสนอทันทีและมีกฎหมายฉบับใดที่เข้าสู่การพิจารณาและเห็นสมควรมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับคนพิการ อาจารย์วิริยะฯ ก็เสนอให้เพิ่มเติมทันที “...กฎหมายที่เข้ามาไม่ว่าจะเป็นเรื่องภาพยนตร์ เรื่อง กสทช. ผมแทบทุกโอกาส หลายคนไม่ค่อยเข้าใจแต่ถ้าอาจารย์บรรคักดีลุกขึ้นอภิปรายสนับสนุนแล้วก็ไม่ค่อยมีใครค้าน บ่อยครั้งผมก็ไปคุยกับท่านมีชัย ฤชุพันธุ์ ก่อนไง ซึ่งท่านเป็นประธาน ท่านครับเรื่องนี้ เรื่องนี้ ของคนพิการมันควรจะได้เข้าถึงด้วยวิธีนี้ วิธีนี้ ท่านก็จะเห็นด้วย ท่านบอกเอาเลยแล้วเดี๋ยวผมจะสรุปให้ (หัวเราะ)... ตอนอภิปรายท่านประธานก็จะถามว่าเรื่องนี้ใครเห็นอะไรไหม ถ้าไม่มีก็ผ่าน... ท่านมีชัยค่อนข้างจะเข้าใจและท่านก็ช่วย มีหลายฉบับแม้แต่ พรบ.ส่งเสริมวิชาชีพวิทยาศาสตร์นะ เขาก็ไม่ได้เอ่ยถึงเราเลยในวัตถุประสงค์ของกลุ่มสาขาวิชาชีพนะ เราก็บอกคุณต้องส่งเสริมให้คนพิการเป็นนักวิทยาศาสตร์ด้วยอะไรอย่างนี้... ช่วงผมเป็นนี้โชคดีหน่อยหลายคนเข้าใจเรื่องคนพิการและเราก็รู้จัก เราต้องไปพูดคุยทำความเข้าใจก่อนเวลาเสนออะไรก็ง่ายเพราะเขาเข้าใจแล้ว อย่างแก้ไขกฎหมายที่เลือกปฏิบัติในการประกอบอาชีพนี้เราก็เสนอแก้จนเกือบหมด อันไหนที่แต่ละกระทรวงเขายอมก็ง่ายหน่อย ถ้ากระทรวงไม่ยอมก็ต้องมาทำความเข้าใจใน สนช. (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ)...”^{๔๕๘}

ผลในทางปฏิบัติจากการขับเคลื่อนงานด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ รายงานของสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ (ปัจจุบันคือกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ) หน่วยงานให้คนพิการได้ในช่วงปี ๒๕๓๗ - ๒๕๔๓ จำนวนทั้งสิ้น ๖,๐๕๕ คน โดยแต่ละปีจัดหางานให้คนพิการได้ดังนี้ ปี ๒๕๓๗ จัดหางานได้ ๑,๓๘๔ คน ปี ๒๕๓๘ จัดหางานได้ ๑,๒๘๗ คน ปี ๒๕๓๙ จัดหางานได้ ๑,๐๑๗ คน ปี ๒๕๔๐ จัดหางานได้ ๘๑๕ คน ปี ๒๕๔๑ จัดหางานได้ ๙๕๘ คน ปี ๒๕๔๒ จัดหางานได้ ๓๗๐ คน และปี ๒๕๔๓ จัดหางานได้ ๒๒๔ คน สำหรับบริการจัดหางานของกรมการจัดหางานตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๓๖ ถึงสิ้นเดือนพฤษภาคม ๒๕๔๓ ปรากฏว่ามีคนพิการขอสมัครงาน ๕,๗๑๖ คน มีตำแหน่งงานว่าง ๒๙,๕๖๒ ตำแหน่ง แต่สามารถบรรจุคนพิการเข้าทำงานได้เพียง ๒,๒๕๙ คน^{๔๕๙} รวมจำนวนคนพิการที่กรมประชาสัมพันธ์และกรมการ

^{๔๕๘} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๕๙} กรมการจัดหางาน. (๒๕๔๓) การจัดหางานให้คนพิการ. [เอกสารอัดสำเนา]. หน้า ๓.

จัดหางานสามารถส่งเข้าทำงานรวมทั้งสิ้น ๘,๓๑๔ คน ทั้งนี้จากประสบการณ์ของผู้ศึกษาข้อมูล บางส่วนของสองหน่วยงานนี้มีความซ้ำซ้อนในกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ตัวเลขการมีงานทำจริงอาจจะต่ำกว่ายอดรวมก็เป็นไปได้

ด้านกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน รายงานสถิติการให้บริการพัฒนาฝีมือแรงงานคนพิการ ตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ - ๒๕๔๓ จำนวนรวมทั้งสิ้น ๑,๒๙๗ คน^{๔๖๐} นอกจากนี้ตัวเลขการจัดหางานและพัฒนา ฝีมือแรงงานให้คนพิการแล้วยังมีตัวเลขจำนวนคนพิการที่ขอกู้เงินเพื่อประกอบอาชีพอิสระจากกองทุน ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการอีก ซึ่งยอดรวม ณ สิ้นปีงบประมาณ ๒๕๔๓ มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๗,๐๘๗ คน เป็นมูลค่าทั้งสิ้น ๓๓๑.๗ ล้านบาท^{๔๖๑}

หากเปรียบเทียบจำนวนคนพิการที่ใช้บริการจัดหางาน พัฒนาฝีมือแรงงาน และกู้ยืม เงินเพื่อการประกอบอาชีพอิสระกับจำนวนคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการในปี ๒๕๔๓ จำนวน ทั้งสิ้น ๒๓๑,๖๖๐ คน^{๔๖๒} นั้นหมายความว่ายังมีคนพิการที่ยังไม่ได้ประกอบอาชีพหรือมีรายได้ ยังมีอีก เป็นจำนวนมาก

๕.๔.๕ การขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่ง อันเป็นสาธารณะ

ภายหลังการประชุมเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๘ สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยโดยพัน ฑโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ได้ติดตามผลอย่างใกล้ชิด แต่ด้วยปัญหาทางการเมืองที่ไร้เสถียรภาพส่งผลให้เกิด ความล่าช้าในการตัดสินใจเชิงนโยบายที่สำคัญ ในที่สุดนายบรรหาร ศิลปอาชา ได้ประกาศยุบสภา นำไปสู่การเลือกตั้งใหม่ ปี ๒๕๓๙ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี นายเสนาะ เทียนทอง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ปี ๒๕๔๐ นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ด้านกรุงเทพมหานครปี ๒๕๓๙ นายพิจิตต รัตนกุล ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นผู้ว่ากรุงเทพมหานคร ต่อจากร้อยเอกกฤษฎา อรุณวงศ์ ณ อยุธยา ในขณะที่เดียวกันการเมืองภายในสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยก็เปลี่ยนแปลง เมื่อพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต พ่ายการเลือกตั้งให้นายสุทธิพงษ์ รัตโนสถ และไม่ได้หวนกลับสู่สมาคม อีกเลยแต่ยังขับเคลื่อนในฐานะแกนนำคนพิการของจังหวัดนนทบุรี ประสานการทำงานกับเครือข่าย

^{๔๖๐} กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน. (๒๕๖๐) ผลการดำเนินการฝึกอบรมอาชีพให้กับคนพิการของกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ - ๒๕๖๐ ข้อมูล ณ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา]. หน้า ๑.

^{๔๖๑} สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. (๒๕๔๓) สรุปรายงานสถิติการกู้เงินประกอบอาชีพ กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. [เอกสารอัดสำเนา]. หน้า ๒.

^{๔๖๒} สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๕๗) สถิติจำนวนคนพิการประมวลผลจากฐานข้อมูล ทะเบียนกลางคนพิการ จัดทำ ณ วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๗. [เอกสารอัดสำเนา].

คนพิการทั้งของสมาคมคนพิการและเครือข่ายอื่น โดยมีเป้าหมายร่วมกันในบริการสาธารณะตามสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ กระแสการเรียกร้องที่ต่อเนื่องทำให้ในวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๔๑ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการตามข้อเสนอของนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม แต่รูปธรรมของการปฏิบัติก็ไม่ปรากฏจนกระทั่งวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๔๒ นายสมศักดิ์ ปริศนานันทกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ขอให้คณะรัฐมนตรีทบทวนมติเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๔๑ โดยมีเหตุผลประกอบส่วนหนึ่งว่า “ประกอบกับสมาคมคนพิการได้เรียกร้องสิทธิที่จะได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลือจากรัฐตามรัฐธรรมนูญกันมากขึ้น” ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติยืนยันและขอให้หน่วยของรัฐและรัฐวิสาหกิจดำเนินการให้มีผลเป็นรูปธรรม

ปัญหาความไร้เสถียรภาพทางการเมือง การเลือกตั้ง และการเปลี่ยนผู้บริหารระดับสูงก่อนครบวาระเกิดช่องว่างและการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย กลุ่มคนพิการต้องประสานใกล้ชิดกับฝ่ายการเมืองทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง ถึงกระนั้นทุกครั้งที่มีความเปลี่ยนแปลงตัวผู้บริหารทำให้ต้องนัดพบชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้บริหารคนใหม่ กว่าที่ผู้บริหารท่านใหม่จะเข้าใจและสั่งการไปตามลำดับชั้น งานยังไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติก็เปลี่ยนผู้บริหารอีกก็เริ่มต้นใหม่วนเวียนอยู่เช่นนี้บ่อยครั้ง อย่างไรก็ตามในช่วงปลายปี ๒๕๔๑ และต้นปี ๒๕๔๒ ด้วยกระแสเฟสปีคเกมส์หรือการแข่งขันกีฬาคนพิการในภูมิภาคเอเชียที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพในเดือนมกราคม ๒๕๔๒ ส่งผลให้ทุกภาคส่วนของสังคมตื่นตัวเรื่องคนพิการมากขึ้น เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๔๒ คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบหลักการของร่างกฎกระทรวงคมนาคม ออกตามความในพระราชบัญญัติรถยนต์ พ.ศ. ๒๕๒๒ เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดเกี่ยวกับเครื่องอุปกรณ์สำหรับรถยนต์สามล้อส่วนบุคคล และกำหนดเครื่องอุปกรณ์สำหรับรถยนต์ที่ใช้อำนวยความสะดวกแก่คนพิการ ตามที่กระทรวงคมนาคมเสนอ เพื่อให้คนพิการสามารถจดทะเบียนรถและสามารถขอใบอนุญาตขับขี่ได้ถูกต้องตามกฎหมาย วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๔๒ มีสองเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีด้วยกันคือเรื่องแรก คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบผลการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีเรื่อง **การจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ขององค์การสวนสัตว์ทั้ง ๕ แห่งตามที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีรายงาน** และเรื่องที่สอง คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติหลักการร่างกฎกระทรวง ฉบับที่ .. (พ.ศ.) ออกตามความในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ เรื่องการกำหนดลักษณะอาคารสถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะที่ต้องมีอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกโดยตรงแก่คนพิการ) ตามที่กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเสนอ

กลับไปกล่าวถึงการเจรจาต่อรองและชุมนุมเรื่องปีทีเอสที่เกิดขึ้นยืดเยื้อต่อเนื่องจากปี ๒๕๓๘ เรื่อยมาจนทราบแน่ชัดว่าจะเปิดเดินรถในเดือนธันวาคม ๒๕๔๒ และทราบแน่ชัดว่าการติดตั้งลิฟต์เพิ่มเติมเพื่อให้คนพิการเข้าถึงนั้นยังไม่มีข้อยุติ ไม่ว่าจะเป็นบริษัท ขนส่งมวลชน

กรุงเทพ จำกัด (มหาชน) หรือกระทรวงมหาดไทยต่างก็จะจัดสรรงบประมาณเพื่อการนี้ แต่ด้วยความพร้อมเพรียงพร้อมใจของสมาคมพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย และสมาคมคนพิการทุกแห่งได้ร่วมกันชุมนุมใหญ่อีกครั้งหนึ่งในปี ๒๕๔๒ โดยต้องการคำตอบให้แน่ชัดว่ารัฐบาลจะดำเนินการอย่างไรต่อกรณีนี้ ภายหลังการอภิปรายอย่างรุนแรงและยืนคำขาดว่าจะปิดประตูทางเข้าทำเนียบรัฐบาล พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ก็ออกมาพูดคุยกับผู้ชุมนุมว่ารัฐบาลจะติดตั้งลิฟต์รถไฟลอยฟ้าจำนวน ๕ สถานีคือ (๑) สถานีอ่อนนุชมี ๔ ทางเข้าออก ติดตั้งลิฟต์เพียง ๑ ตัวเดินทางเข้าเมืองได้แต่ขากลับไม่มีลิฟต์ลง (๒) สถานีโศภนมี ๖ ทางเข้าออก ติดตั้งลิฟต์ ๒ ตัว (๓) สถานีสยามมี ๖ ทางเข้าออก ติดตั้งลิฟต์ ๒ ตัว (๔) สถานีหมอชิตมี ๔ ทางเข้าออก ติดตั้งลิฟต์ ๒ ตัว และ (๕) สถานีช่องนนทรีมี ๕ ทางเข้าออก ติดตั้งลิฟต์ ๒ ตัวในจำนวนนี้ ๑ ตัวเมื่อลงลิฟต์ถึงระดับพื้นดินแล้วต้องข้ามถนนไปขึ้นทางเท้า รวมทั้งสิ้น ๕ สถานีมี ๒๕ ทางเข้าออก มีการติดตั้งลิฟต์ ๙ ตัว โดยใช้งบประมาณของกรุงเทพมหานครครึ่งหนึ่งอีกครึ่งหนึ่งเป็นงบของรัฐบาล หลังจากนั้นพลตรีสนั่นฯ ได้จัดเลี้ยงผู้ชุมนุมทั้งหมดที่สนามม้านางเลิ้งและจัดรถส่งกลับภูมิลำเนาให้ทั้งหมด ซึ่งส่วนมากมาจากพญาเช่นเคย ต่อมาวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๒ คณะรัฐมนตรีได้มีมติตามที่พลตรีสนั่นฯ ได้ออกมาพูดกับผู้ชุมนุมโดยกรุงเทพมหานครออกค่าใช้จ่ายประมาณ ๘๘ ล้านบาท พร้อมทั้งตั้งข้อสังเกตให้คนพิการใช้บริการโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาลิฟต์ควรให้บริษัทผู้ได้รับสัมปทานเป็นผู้รับผิดชอบ

เบื้องหลังของการออกมารับปากของรัฐบาลคือการประสานงานผ่านเครือข่าย “...ผู้ว่ากรุงเทพฯ ก็เป็นลูกของนายกลสมุสโรตารี น้องของเสธา นั่น ก็อยู่ในโรตารี มีอะไรก็ประสานผ่านหากันได้...”^{๔๖๓} ทำให้การส่งต่อข้อมูลรวดเร็วและมีผลต่อการตัดสินใจด้วยความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน อดีตนายกลสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยและเป็นสมาชิกกลสมุสโรตารีมายาวนานให้ข้อคิดเห็นไว้อย่างน่าสนใจ

หลังการเปิดใช้รถไฟลอยฟ้าบีทีเอสในปี ๒๕๔๒ การขับเคลื่อนในนามขององค์กรคนพิการระดับชาติแผ้วเบาลง ด้วยสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยไม่ได้มีนโยบายในประเด็นนี้เป็นลำดับต้น ถึงแม้พันโทต่อพงษ์ฯ ยังสนใจและทำงานเต็มที่กับประเด็นนี้แต่ด้วยภารกิจในฐานะหัวหน้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาองค์กรคนพิการสากลประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (DPI Asia-Pacific) ที่ต้องเดินทางต่างประเทศบ่อยครั้ง จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการขับเคลื่อนเชิงนโยบายด้วยข้อจำกัดของเวลาพันโทต่อพงษ์ฯ จึงมุ่งผลักดันนโยบายเชิงโครงสร้างเพื่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง เช่น ระเบียบกฎหมาย การกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การจัดตั้งอำนาจ

^{๔๖๓} วิเชียร ทัศนาคล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิคนพิการไทย จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๐.

ความสะดวกลงในโครงการสร้างพื้นฐานหรือระบบขนส่งมวลชนระดับใหญ่ เป็นต้น ประกอบกับช่วงปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๙ อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ สมาชิกก่อตั้งพรรคไทยรักไทยซึ่งมี ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นหัวหน้าพรรคและนายกรัฐมนตรี ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานคณะกรรมการที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี โดยมีผู้นำคนพิการอยู่ในคณะกรรมการชุดนี้คือนายมณฑิร บัญญัติ ผู้นำคนตาบอด นายสุรศักดิ์ จิตตเศรษฐกุล ผู้นำคนหูหนวก นายชูศักดิ์ จันทยานนท์ ผู้นำผู้ปกครองเด็กออทิสติก และผู้ศึกษาซึ่งเป็นแกนนำคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย **ในฐานะที่ปรึกษาได้ติดตามการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐและมีข้อเสนอหลายประการที่เกี่ยวกับการเข้าถึง เช่น การเร่งรัดการออกกฎกระทรวงตาม พรบ.ควบคุมอาคารฯ การจัดตั้งอำนวยการความสะดวกในโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ การส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับคนพิการ เงื่อนไขการประกอบการเดินทางประจำทางการเดินทางและขนส่งสาธารณะ เป็นต้น การดำเนินงานจึงประสานเสียงไปในทิศทางเดียวกันแม้ไม่ได้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นทางการก็ตาม แต่ทุกเรื่องต่างสอดรับกันและมีผลต่อเนื่องถึงปัจจุบัน**

การขับเคลื่อนจัดตั้งอำนวยการความสะดวกโครงการขนาดใหญ่เป็นเป้าหมายหลักที่ พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ต้องการขับเคลื่อนเพื่อให้มีผลกระทบต่อโครงการอื่นในลักษณะเดียวกัน เช่น **การสร้างศูนย์ราชการที่ถนนแจ้งวัฒนะ กรุงเทพฯ พันโทต่อพงษ์ฯ และคณะได้ทุ่มเทสรรพกำลังติดตามการจัดตั้งอำนวยการความสะดวกเพื่อทุกคนอย่างเข้มข้น จนมีการปรับปรุงแก้ไขและจัดตั้งอำนวยการความสะดวกที่ค่อนข้างสมบูรณ์ หรือกรณีการก่อสร้างสนามบินสุวรรณภูมิที่พันโทต่อพงษ์ฯ และคณะกรรมการที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านคนพิการหรือคณะอื่น ๆ พยายามติดตามการจัดตั้งอำนวยการความสะดวกอย่างใกล้ชิด แต่ก็ไม่เป็นผลเท่าที่ควร พันโทต่อพงษ์ฯ และคณะจึงยื่นฟ้องนายกรัฐมนตรี กระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) ต่อศาลปกครองกลางในวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๙ ฐานละเว้นการปฏิบัติเพิกเฉย เจตนาที่จะไม่ดำเนินการให้มีการจัดตั้งอำนวยการความสะดวกในระบบสนามบินสุวรรณภูมิอย่างครบถ้วนและสมบูรณ์ ในการฟ้องศาลปกครองกรณีสุวรรณภูมิมีความน่าสนใจที่พันโทต่อพงษ์ฯ ได้เชิญชวนภาคีกลุ่มภาคประชาชนและคนพิการทุกประเภทเป็นผู้ร่วมฟ้องคดี รวมถึงผู้สูงอายุและสตรีมีครรภ์อีกด้วย โดยพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ผู้ฟ้องคดีที่ ๑ และผู้แทนผู้ฟ้องคดี ผู้ฟ้องคดีที่เป็นภาคประชาชนได้แก่ นายจอน อึ้งภากรณ์ และนางสาวสารี อ๋องสมหวัง ผู้แทนคนตาบอดคือนายต่อพงษ์ เสลานนท์ และนายพรชัย กลั้ววิหค ผู้แทนคนหูหนวกคือนายสุรเชษฐ์ เลิศสัจญาณ พร้อมด้วยนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยนายศุภชีพ ดิษเทศ และทีมงานคนพิการแกนนำคนรุ่นใหม่ที่พันโทต่อพงษ์ฯ ให้การสนับสนุนได้แก่ นางสาวสุรีพร ยุพา นางสาวดรัลพร ทิมนิกาย นางสาวณัฐพร ไม้คร้ามศึก นางสาวปัญจรัตน์ จันทริก และนางรุ่งฤดี สว่างศรี ซึ่งเป็นผู้ปกครองคนพิการและผู้สูงอายุ นอกจากนั้นสหภาพนายควมโดยนายเดชอุดม ไกรฤกษ์ นายกสหภาพนายควม ยังได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อให้ความช่วยเหลือในการดำเนินคดีฯ มีที่ปรึกษาผู้มีชื่อเสียงอีก ๔ คนได้แก่ นายสุรชัย เลี้ยงบุญเลิศ**

ชัย นายสมักร เขาวภานันท์ นายสมชาย หอมล่อ และนายนคร ชมพูชาติ โดยมีนายพิพัฒน์กุล อัครวสิน เป็นหัวหน้าคณะทำงานและนายนริชัญ ลาไม้ เป็นเลขานุการ

คดีสุวรรณภูมิผู้ฟ้องคดีทั้ง ๑๒ คน ขอให้ศาลได้สวนถูกเงินเพื่อชะลอการเปิดบริการ สนามบินนานาชาติไว้ก่อน เนื่องจากสนามบินดังกล่าวมิได้จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับ คนพิการ เด็ก สตรี และคนชราอย่างครบถ้วนและสมบูรณ์ หากให้เปิดใช้อย่างเป็นทางการในวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๕๙ ก็อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ฟ้องคดี ประชาชนโดยทั่วไปตลอดจนความ น่าเชื่อถือของประเทศไทยในสายตาประชาคมโลก ศาลปกครองกลางมีคำสั่งไม่รับคำร้องขอได้สวน ถูกเงินเมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๙ โดยเห็นว่าคำขอดังกล่าวไม่มีเหตุผลเพียงพอที่จะรับฟังได้ว่า สมควรให้ชะลอการเปิดให้บริการสนามบินไว้เป็นการชั่วคราว เนื่องจากการเปิดให้บริการสนามบิน นานาชาติสุวรรณภูมินั้นเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาลและประเทศชาติ การที่กล่าวอ้างว่ายังมีได้จัด ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการอย่างครบถ้วนสมบูรณ์นั้น หากเป็นจริงตามข้อกล่าวอ้างก็ ถือว่าเป็นเพียงข้อบกพร่องที่สามารถแก้ไขให้ถูกต้องครบถ้วนในภายหลังได้ การมีคำขอให้ชะลอ การเปิดให้บริการไว้ก่อนจึงเป็นคำขอที่เกินเลยไปกว่าความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นและเป็นอุปสรรคแก่ การบริหารงาน ศาลจึงมีคำสั่งไม่รับคำขอให้ศาลกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครองเพื่อบรรเทาทุกข์ ชั่วคราวก่อนพิพากษา^{๔๖๔} ต่อมาวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๒ ศาลปกครองกลางได้มีคำพิพากษายก ฟ้องโดยในคำพิพากษาได้กล่าวถึงผู้ถูกฟ้องคดีทั้งสี่ไม่มีหน้าที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายที่โจทก์กล่าว อ้าง และมีข้อเท็จจริงว่าผู้ถูกฟ้องคดีได้ดำเนินการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการเป็นไป ตามมาตรฐานที่กฎกระทรวงกำหนดไว้ระดับหนึ่งแล้ว ประกอบกับได้รับว่าจะจัดให้ปรับปรุงแก้ไขหรือ เพิ่มเติมในเรื่องต่าง ๆ ต่อไป เป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกฟ้องคดีได้พยายามที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ ตามความสามารถและงบประมาณที่จะเอื้ออำนวยให้แล้ว ในคำพิพากษามีสาระสำคัญที่น่าสนใจอีก หลายประเด็น เช่น^{๔๖๕} (๑) ไม่มีกฎหมายรองรับสิทธิตามรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ได้รับรองสิทธิคนพิการในการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลือจากรัฐ แต่สิทธิเช่นนี้จะมีขอบเขตแค่ไหน เพียงใด หรือมีเงื่อนไขอย่างไรนั้น รัฐจะต้องกำหนดโดยบทบัญญัติ ของกฎหมายเพื่อรองรับสิทธิดังกล่าวก่อนผู้พิพากษาจึงจะสามารถใช้สิทธิเช่นนี้ได้ (๒) พระราชบัญญัติ การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ไม่รับรองสิทธิคนพิการ ด้วยเหตุผลท้ายพระราชบัญญัติ ไม่ได้ระบุว่าเป็นการออกกฎหมายเพื่ออนุวัติตามรัฐธรรมนูญฉบับใด หากแต่ได้ระบุเจตนารมณ์ในการ

^{๔๖๔} ศาลปกครองกลาง. (๒๕๕๙) คำพิพากษาศาลปกครองกลาง คดีหมายเลขดำที่ ๑๕๑๘/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๙. หน้า ๑.

^{๔๖๕} ศาลปกครองกลาง. (๒๕๕๒) คำพิพากษาศาลปกครองกลาง คดีหมายเลขดำที่ ๑๕๑๘/๒๕๕๙ คดีหมายเลข แดงที่ ๑๐๕๙/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๒. หน้า ๒๒ - ๒๗.

ออกกฎหมายไว้เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้คนพิการได้มีโอกาสในด้านต่าง ๆ สามารถดำรงชีวิต ประกอบอาชีพ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมเท่าเทียมกับคนปกติทั่วไป รวมทั้งให้สังคมมีส่วนร่วมในการ เกื้อกูลและฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการด้วย นอกจากนี้การกำหนดเกี่ยวกับอาคารหรือสถานที่ที่จะต้อง มีอุปกรณ์ที่อำนวยความสะดวกแก่คนพิการก็มีลักษณะเป็นการกำหนดเพื่อส่งเสริมให้แต่เฉพาะ ภาคเอกชนเท่านั้น (๓) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ ไม่มีการกำหนดรายละเอียดในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับท่าอากาศยานแต่อย่างใด เป็นการบัญญัติให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ รวมถึงการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น ๆ (๔) กรอบการปฏิบัติแห่ง สหพันธรัฐภายใต้ทศวรรษคนพิการแห่งเอเชีย-แปซิฟิก พ.ศ. ๒๕๔๖ – ๒๕๕๕ ไม่มีผลบังคับ เป็นการกล่าวอ้างลอย ๆ โดยมีได้พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าการกำหนดหน้าที่ของผู้ถูกฟ้องคดีอย่างไร (๕) กฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. ๒๕๔๘ ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ไม่อาจรับรองสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ได้ โดยหลักการแล้วการรับรองสิทธิตามรัฐธรรมนูญนั้น รัฐจะต้องกระทำโดยออกเป็นกฎหมายเฉพาะ เท่านั้น ไม่อาจที่จะออกเป็นกฎหมายลำดับรองเพื่อรองรับสิทธิดังกล่าวได้ (๖) กฎกระทรวงกำหนดสิ่ง อำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. ๒๕๔๘ ตาม พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ มีบทเฉพาะกาลให้อาคารที่มีอยู่ก่อนไม่ต้องปฏิบัติตาม ที่กฎหมายบัญญัติ หรือได้ยื่นขออนุญาตก่อสร้างหรือดัดแปลงก่อนวันที่กฎกระทรวงนี้ใช้บังคับให้ ได้รับการยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติตาม และ (๗) มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๔๑ เป็นการ กำหนดแบบทั่ว ๆ ไปเท่านั้น ไม่อยู่ในข่ายที่หน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจต้องดำเนินการตาม มิใช่ข้อกำหนดที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หากแต่หน่วยงานเหล่านี้มีหน้าที่ที่จะต้องถือปฏิบัติตาม หลักการดังกล่าวเท่าที่มีความสามารถ ส่วนจะดำเนินการได้ครบถ้วนมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับ ปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ เช่น ปัจจัยด้านงบประมาณ **สาระสำคัญทั้ง ๗ ข้อข้างต้นเป็นสิ่งที่ผู้นำ คนพิการได้นำไปศึกษาวิเคราะห์และใช้ในการผลักดันให้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ตลอดจนจนการหาแนวทางในการบังคับใช้กฎหมายกรณีที่เลือกปฏิบัติหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมในเรื่อง อื่น ๆ ต่อไป**

ด้วยพันโทต่อพงษ์ฯ ขับเคลื่อนงานในนามส่วนบุคคลหรือองค์กรที่ไม่ใช่องค์กร ตัวแทนคนพิการระดับชาติอย่างสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย ทำให้ผลเชิงปฏิบัติมีน้ำหนัก น้อยลง แต่ด้วยความรู้ ผลงานที่ผ่านมา และสายสัมพันธ์ที่กว้างขวางทำให้ยังสามารถผลักดันงานได้ เป็นรูปธรรมบ้าง ก่อนปี ๒๕๕๐ ยังคงขับเคลื่อนกันอยู่ “... ๔๗ ถึง ๔๙ ยังเคลื่อนงานอยู่ครับ แม้จะ ไม่ได้เคลื่อนในนามสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยแต่เคลื่อนในนามเครือข่ายแต่หลังปี ๕๐ เจียบ

สนิทจริง ๆ ครับ...”^{๔๖๖} ต่อมาปี ๒๕๕๐ พันโทต่อพงษ์ฯ เสียชีวิตกระทันหันเนื่องจากติดเชื้อในกระแสเลือด การผลักดันงานเชิงรุกในการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่ง อันเป็นสาธารณะในนามองค์กรของคนพิการระดับชาติจึงค่อย ๆ เลื่อนหายไปจนเกือบเงียบสนิท ผลงานสำคัญชิ้นสุดท้ายในเชิงกฎหมายของพันโทต่อพงษ์ฯ ร่วมกับคณะกรรมการที่ปรึกษา นายกรัฐมนตรีด้านคนพิการ คือการผลักดันประกาศกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. ๒๕๔๘ ออกตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ จนเป็นผลสำเร็จ ซึ่งกฎกระทรวงฉบับนี้มีส่วนอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติตามกฎหมายของภาคเอกชน ถึงแม้ว่ายังคงเหลือต่อการบังคับใช้กฎหมายบ้างก็ตาม

นอกจากการขับเคลื่อนในโครงการขนาดใหญ่แล้วพันโทต่อพงษ์ กุลกรรชิต ยังได้ผลักดันการออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งเป็นเรื่องยากในการทำความเข้าใจกับหน่วยงานของรัฐและการสร้างความยอมรับให้ภาคธุรกิจเอกชนที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย กฎกระทรวงฉบับนี้ใช้เวลาร่างถึง ๑๐ ปีนับจากมีพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ กล่าวคือ กฎกระทรวงประกาศในปี ๒๕๔๒ และต้องรอระเบียบซึ่งประกาศใช้ในปี ๒๕๔๔ จึงทำให้เริ่มอ้างอิงกฎหมายฉบับนี้ในภาคปฏิบัติได้ อย่างไรก็ตามการอ้างอิงกฎหมายนี้ก็เพียงแนวทางในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก แต่หากภาคธุรกิจเอกชนไม่ปฏิบัติตามก็ไม่มีสภาพบังคับหรือบทลงโทษใด ๆ เช่นเดียวกับหน่วยงานภาครัฐถ้าไม่ปฏิบัติตามก็เป็นเพียงความบกพร่องที่ในยุคคนนั้นยากต่อการเอาผิดหรือบังคับให้ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามในระยะเวลาต่อมาวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๔๘ คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอให้ออกกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคาร สำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. ๒๕๔๘ ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ กฎกระทรวงฉบับนี้มีผลให้อาคารที่ขออนุญาตก่อสร้างหลังการประกาศใช้ต้องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ

ยุคหลังจากพันโทต่อพงษ์ฯ พ้นจากตำแหน่งนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย การขับเคลื่อนด้านนี้ขององค์กรของคนพิการระดับชาติเป็นการทำงานเชิงตั้งรับและสนับสนุนมากกว่า โดยพันโทต่อพงษ์ฯ หรือเครือข่ายอื่นเป็นฝ่ายริเริ่มแล้วขอความร่วมมือให้สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยหรือสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย เข้ามาเป็นองค์กรแกนนำภายใต้การดำเนินงานของพันโทต่อพงษ์ฯ หรือเครือข่ายอื่น นอกจากนั้นเป็นการขับเคลื่อนตามภารกิจที่หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจองค์กรอื่นของรัฐหรือภาคเอกชนเชิญให้ผู้แทนองค์กรของคนพิการระดับชาติเข้าร่วมทำงาน เช่น คณะอนุกรรมการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมสำหรับ

^{๔๖๖} อีรยุทธ สุขนธวิท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

คนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาการจัดตั้งอำนวยความสะดวกในโครงสร้างพื้นฐานและระบบคมนาคมขนส่งเพื่อคนทุกกลุ่ม กระทรวงคมนาคม ซึ่งในบางครั้งความคิดเห็นของผู้แทนองค์กรของคนพิการระดับชาติไม่สอดคล้องกับความคิดเห็นของนักวิชาการหรือผู้แทนคนพิการจากเครือข่ายอื่นที่ศึกษาและผลักดันเรื่องการเข้าถึงโดยตรง ทั้งนี้ส่วนมากเป็นความคิดเห็นเชิงเทคนิคที่ต้องอาศัยความรู้ในระดับสากลและประสบการณ์จริงของผู้ใช้งานผสมผสานกัน ยิ่งไปกว่านั้นในหลายครั้งที่ผู้แทนขององค์กรของคนพิการระดับชาติไม่ได้เข้าร่วมการประชุมหรือไม่แสดงความคิดเห็นในที่ประชุม ทำให้การดำเนินงานของรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการมีส่วนร่วมจากผู้แทนคนพิการอย่างมีประสิทธิภาพ

มูลนิธิพระมหาไถ่ เพื่อการพัฒนาคนพิการเป็นแกนนำคนพิการอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำางานร่วมกับพันธมิตร **กมลกรรชิต** แต่เป็นการทำงานในเชิงการวางยุทธศาสตร์และในเชิงปฏิบัติการเมื่อต้องการใช้วิธีคิดค้นหรือชุมนุมมากกว่าการติดตามผลการดำเนินงาน อีกด้านหนึ่งมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการได้ขับเคลื่อนการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะตามโอกาสอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี **๒๕๕๑** ผู้ศึกษาได้รับการมอบหมายให้เป็นที่ปรึกษาโครงการ การทดสอบภาคสนามการใช้คู่มือฝึกอบรมคนพิการให้ทำหน้าที่ผู้ฝึกสอนในการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค (The conduct of field testing of draft guidelines for trainers of people with disabilities on the promotion of non-handicapping environments) ให้สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก องค์กรสหประชาชาติ (UNESCAP) “...คู่มือประกอบด้วยสาระในเรื่องทักษะการรวมกลุ่มและขับเคลื่อนสังคม การพัฒนายุทธศาสตร์ ทรัพยากรและการสนับสนุน การนำเสนอ การเจรจาต่อรอง การพิทักษ์สิทธิ การรวบรวมข้อมูลการจัดทำเอกสารรายงาน และทักษะการเป็นผู้ฝึกอบรม ทำให้เกิดการเรียนรู้ทั้งเรื่องความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่ต้องเอื้อสำหรับทุกคนและแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อรณรงค์ส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค สร้างความตื่นตัวให้ทีมมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการและหน่วยงานในท้องถิ่นที่ผู้เข้าอบรมได้ลงพื้นที่ไปสำรวจด้วย...” ในปี **๒๕๕๒** ได้นำความรู้จากการฝึกอบรมไปจัดกิจกรรมรณรงค์ให้นายกเมืองพัทยา เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักธุรกิจ สถาปนิก นักวิชาการ สื่อมวลชน และผู้ที่สนใจทั่วไป ได้เรียนรู้เรื่องการจัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับคนพิการ ได้จัดแสดงบทบาทสมมติเป็นคนพิการ (Disability Simulation) จากผู้เข้าร่วมการอบรม เป็นที่ฮือฮามากกว่าครั้งแรกที่เห็นนายไพรัช สุทธิธำรงค์สวัสดิ์ นายกเมืองพัทยา ได้แสดงบทบาทสมมตินั่งบนเก้าอี้ล้อเข็น (วีลแชร์) อีกทั้งเปิดใช้ทางลาดขึ้นอาคารสำนักงานของศาลาว่าการเมืองพัทยาด้วย

ปี **๒๕๕๔** ผู้ศึกษาในฐานะกรรมการที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีด้านคนพิการของ ดร.ทักษิณ ชินวัตร ได้เสนอให้มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่คนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้

นโยบายสำคัญคือให้แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดต้องใช้การออกแบบที่เป็นสากล (Universal Design) ต้องปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวเดิมให้คนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้โดยทยอยปรับปรุงนำร่องในเมืองท่องเที่ยวหลักก่อน พร้อมทั้งให้อบรมแนวความคิดการท่องเที่ยวสำหรับทุกคนให้ผู้ที่อยู่ในธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการมีความเข้าใจในเชิงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นโอกาสทางธุรกิจไม่ใช่การสงเคราะห์ช่วยเหลือให้คนพิการได้ท่องเที่ยว ต่อมาปี ๒๕๔๕ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับคนพิการ และจัดทำแผนการตลาด ปี ๒๕๔๖ ส่งเสริมการตลาดโดยเชิญบริษัททัวร์บริษัทนำเที่ยวด้านคนพิการจากสหรัฐอเมริกามาท่องเที่ยวดูงานในประเทศไทยและเมืองพัทยา (FAM Trip) “...ที่ปรึกษานายกฯ เสนอทั้งในเชิงนโยบายและแผนปฏิบัติการถึงแม้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยไม่ได้ทำอะไรมากมายตามที่เสนอในช่วงนั้น แต่ได้เริ่มบรรจุแผนและค่อย ๆ ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจนเกิดผลเป็นรูปธรรมที่ออกมาส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับทุกคนในปัจจุบัน...”

ปี ๒๕๔๗ จัดอบรมเยาวชนผู้นำคนพิการเพื่อสำรวจและส่งเสริมการจัดตั้งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการใน ๑๑ จังหวัดได้แก่ จันทบุรีรวมกับตราด ชลบุรี สุรินทร์ กาญจนบุรี นครปฐม พิษณุโลก เชียงใหม่ ภูเก็ต สงขลา และกระบี่ มีผู้เข้าอบรม ๑,๒๕๐ คน เป็นการนำแนวความคิดการจัดอบรมการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคในปี ๒๕๔๑ มาประยุกต์พร้อมทั้งให้มีภาคปฏิบัติด้วย “...การจัดอบรมทำให้เกิดผู้นำระดับจังหวัดในทุกจังหวัดจำนวนหลายคนที่ขับเคลื่อนอยู่ถึงปัจจุบัน ทุกจังหวัดมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อสำหรับทุกคนเห็นเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง สิ่งสำคัญคือแนวทางการอบรมไม่เน้นการบรรยายแต่เน้นให้ทุกคนเป็นผู้นำ แบ่งปันความรู้ ประสบการณ์และช่วยกันค้นหาความรู้ใหม่ ใช้สุนทรียสนทนา (Dialogue) เป็นหลัก...”

ปี ๒๕๔๘ บริษัท พัทยาปิซัส จำกัด ได้รับสัมปทานเดินรถโดยสารประจำทางในเมืองพัทยาและตกลดติดตั้งลิฟต์และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในรถโดยสารประจำทางที่จะให้บริการทุกคัน เป็นที่ดีใจของทุกฝ่ายแต่การเดินรถไม่ประสบความสำเร็จด้วยข้อขัดข้องทางธุรกิจ “...ทราบภายหลังว่าผู้ประกอบการยกประเด็นเรื่องการอำนวยความสะดวกคนพิการเป็นส่วนหนึ่งในการขอการสนับสนุนร่วมทุนจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) แต่การเดินรถมีปัญหากับผู้ประกอบการธุรกิจการเดินรถกลุ่มเดิม...” ในปีเดียวกันนี้ผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมนำเสนอผลงานด้านการรณรงค์จัดสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรคเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในการสัมมนานานาชาติว่าด้วยการเข้าถึงการท่องเที่ยวจัดที่ไต้หวัน (1st International Accessible Tourism Conference) พร้อมด้วยพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต และนายไสว พรหมจินดา ผู้นำคนพิการจังหวัดภูเก็ต ในการสัมมนาดังกล่าวผู้แทนประเทศไทยทั้งสามคนต่างเห็นพ้องกันว่า การสัมมนานี้ควรจัดในประเทศไทยด้วย โดยพันโทต่อพงษ์ฯ รับเป็นผู้ดำเนินการ เมื่อพันโทต่อพงษ์ฯ เสียชีวิตนางสาวเสาวลักษณ์ ทองก๊วย ผู้ดำรงตำแหน่งแทนพันโทต่อพงษ์ฯ ได้สานต่อโดยจัดที่สำนักงาน

คณะกรรมการการเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติสำหรับเอเชียและแปซิฟิก สำนักงาน กรุงเทพมหานคร (UN ESCAP) ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๐ เรียกชื่องานนี้ว่า 2nd International Conference on Accessible Tourism: ICAT

ปี ๒๕๔๙ เมืองพัทยาทำการปรับปรุงใหญ่บริเวณชายหาดพัทยาและชายหาดจอมเทียน ปรับแบบมาตรฐานว่าด้วยการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้ถูกต้องเป็นมาตรฐานสากลมากขึ้น พร้อมทำทางขึ้น-ลงจากทางเท้าไปยังชายหาดเพื่ออำนวยความสะดวกให้คนพิการไปนั่งเตียงชายหาดหรือว่ายน้ำโดยสะดวก ปี ๒๕๕๐ พัฒนาระบบข้อมูลสิ่งอำนวยความสะดวกในเวปไซต์ www.access2thai.com แต่ไม่ได้ปรับปรุงข้อมูลจนเวปไซต์นี้หมดอายุไปแล้ว ในปีนี้ทีมมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการได้บุกเบิกงานใหม่นั้นคือการจัดทำรายการโทรทัศน์เพื่อนำเสนอข่าวสารและข้อมูลเกี่ยวกับคนพิการฝ่ายสื่อสารธรรมะ เริ่มจากการผลิตรายการ “จับข่าวมาคุย ตะลุยกสิบทิศ” และพัฒนาให้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาในเชิงสังคม

ช่วงปี ๒๕๔๔ – ๒๕๔๙ ผู้ศึกษาได้จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อกระทรวงคมนาคมผ่านทางคณะกรรมการที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (ดร.ทักษิณ ชินวัตร) แต่ไม่ได้รับการตอบสนองเชิงปฏิบัติเท่าที่ควรนอกจากการหารือในห้องประชุมครั้งแล้วครั้งเล่า หลังจากนั้นได้ทำหนังสือส่งตรงถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมโดยตรง แต่ก็ยังไม่มีในผลภาคปฏิบัติที่ชัดเจนเช่นเคยเว้นแต่มีข้อสั่งการไปยังทุกหน่วยงานในสังกัดให้พิจารณาข้อเสนอตามที่เห็นสมควร เป็นการหย่อนเมล็ดพันธุ์ความคิดไว้รอการรดน้ำพรุนดินให้เติบโต

ปี ๒๕๕๐ ผู้ศึกษาได้ร่วมอยู่ในคณะกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. จึงได้เสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมสาระสำคัญของมาตรา ๓๗ คือนอกจากให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ออกกฎกระทรวง เพื่อกำหนดลักษณะอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการเพื่อให้คนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์แล้วตามกฎหมายคนพิการฉบับแรกแล้ว **ยังให้เพิ่มเรื่องวิธีการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ในกฎหมายฉบับนี้ด้วย** ซึ่งทั้งสามกระทรวงสามารถกำหนดวิธีการในการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกว่า จะต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง เช่น จะต้องผ่านความเห็นชอบของผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบที่เป็นสากล (Universal Design) หรือเปิดให้คนพิการได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นก่อนการจัดซื้อจัดจ้าง เป็นต้น แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าสาระสำคัญนี้ยังไม่ได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงที่ออกมาในภายหลัง

๕.๔.๖ การผลักดันกฎหมายคนพิการยุคสังคมฐานสิทธิ

ปี ๒๕๓๗ คนพิการได้เริ่มออกมาทำบัตรประจำตัวคนพิการเพื่อใช้ในการเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการกู้ยืมเงินประกอบอาชีพอิสระ สิทธิในการรักษาพยาบาลและอื่น ๆ

ที่สำคัญคือคนพิการเริ่มมีบทบาทโดยเข้าไปเป็นกรรมการหรืออนุกรรมการที่ตั้งขึ้นตามกฎหมาย คนพิการฉบับแรก อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ มีปัญหา ทางด้านการบังคับใช้และปัญหาในการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งไม่ปรากฏ ถ้อยคำที่สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความคุ้มครองตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่งผลทำให้หากเกิด กรณีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือการละเมิดสิทธิคนพิการ จึงไม่มีมาตรการในการเยียวยา คนพิการผู้ได้รับความเสียหายหรือถูกระทบสิทธิ^{๔๖๗}

กระแสการแก้ไขรัฐธรรมนูญจนถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ทำให้เป็นการขับเคลื่อนของภาคประชาชนมีความเข้มข้น และเข้มแข็งขึ้น เห็นการออกมาใช้สิทธิทางการเมือง การใช้สิทธิพลเมือง การต่อสู้ของภาคประชาชน ที่ไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของทุนหรืออำนาจรัฐ การเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ โดยภาคประชาชนก็เสียง ดังยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ รวมถึงบทบาทของแกนนำคนพิการที่เข้าถึงศูนย์กลางของอำนาจทั้งฝ่ายบริหารและ ฝ่ายนิติบัญญัติ ดังกล่าวไว้ในบทที่ ๔ นำไปสู่แนวคิดในการแก้ไขกฎหมายคนพิการฉบับแรก การแก้ไข กฎหมายคนพิการเกิดขึ้นโดยผู้นำคนพิการที่เข้าไปเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (ดร. ทักษิณ ชินวัตร) “...เริ่มตั้งแต่เราเข้าไปเป็นที่ปรึกษานายกทักษิณ ตอนนั้นต้น^{๔๖๘}ก็อยู่นี้ เราช่วยกันยกร่างกันเสร็จแล้ว เราส่งมณฑลเตียรไปเป็นตัวแทนรัฐบาลไทยไปประชุมเรื่องอนุสัญญาว่า ด้วยสิทธิคนพิการ แล้วอาจารย์มณฑลเตียรก็มีข้อมูลมาแล้วปรับกันจนผ่านรัฐบาลจนเข้ากฤษฎีกา เรียบร้อยแล้ว แล้วจึงมีปฏิวัติอีก...”^{๔๖๙}

ปี ๒๕๔๔ คณะกรรมการที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีเริ่มทำงาน ช่วงนั้นผลักดันหลาย เรื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาที่ทำงานต่อเนื่องจากปีการศึกษาคนพิการ ๒๕๔๒ ด้านสุขภาพที่มี นโยบายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติที่ต้องต่อสู้ให้มีบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการอยู่ในชุดสิทธิ ประโยชน์ เป็นต้น สำหรับเรื่องกฎหมายคนพิการการพิจารณาสาระสำคัญของร่างกฎหมาย คนพิการฉบับใหม่ได้รับความร่วมมือจากทั้งฝ่ายข้าราชการและฝ่ายการเมืองเป็นอย่างดี โดยการทำงานอย่างเข้มแข็งของผู้นำคนพิการ ตอนนั้นไม่มีใครคัดค้านเพราะว่าเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย จนวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๔๔ คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการตามที่กระทรวงการพัฒนาสังคม

^{๔๖๗} พนิตนาถ ก่อสุขวิวัฒน์. (๒๕๕๘) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย). หน้า ๒๒๘.

^{๔๖๘} ต้น คือ ชื่อเรียกหรือชื่อเล่นของผู้ศึกษา ซึ่งอาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ชอบเรียกชื่อนี้มากกว่าชื่อจริง

^{๔๖๙} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

และความมั่นคงของมนุษย์เสนอร่างพระราชบัญญัติการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. โดยมีสาระสำคัญคือ กำหนดแนวทางและปรับปรุงวิธีการว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ทั้งนี้ยังมีข้อสังเกตประเด็นเรื่องการระบุแหล่งรายได้ของกองทุนจากการออกสลากไม่มีความจำเป็นต้องระบุไว้ แต่กำหนดให้รัฐบาลอุดหนุนงบประมาณอย่างเพียงพอต่อการสนับสนุนและช่วยเหลือคนพิการ อีกข้อสังเกตหนึ่งคือการจัดตั้งสถาบันพัฒนาอาชีพคนพิการ เป็นการเพิ่มหน่วยงานขึ้นใหม่ นอกจากจะไม่สอดคล้องกับมติคณะรัฐมนตรีที่ไม่ต้องการให้มีเรื่องการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ไว้ในร่างกฎหมายต่าง ๆ โดยไม่จำเป็นเพราะจะต้องเพิ่มอัตรากำลังและเป็นภาระงบประมาณ แล้วยังจะซ้ำซ้อนกับศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิภาพที่มีอยู่แล้วหลายศูนย์

กฎหมายคนพิการรอการเข้าสู่วาระของสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙ รัฐบาลกลับถูกรัฐประหารโดยพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน และอาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ภายหลังการโปรดเกล้าแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี อาจารย์วิริยะฯ จึงเร่งรัดเข้าพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) เพื่อแสดงความยินดีในโอกาสเข้ารับตำแหน่งใหม่และเสนอสิ่งที่เป็นความต้องการของคนพิการให้รัฐบาลพิจารณา *“...ขงเรื่องจากรัฐมนตรี พม. (นายไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม) บอกท่านว่ากฎหมายผ่านกฤษฎีกาแล้วขอให้ท่านยืนยันเสนอเข้าสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ท่านก็ช่วยเรา กฎหมายของเราเร็วเพราะเสร็จหมดแล้ว เมื่อเข้าสภาก็โชคดีได้ครูหุຍ (นายวัลลภ ตังคณานุรักษ์) อาจารย์บวรศักดิ์ (อูวรรณโณ) และอีกหลาย ๆ คน ช่วยเรา... เราแก้หลายอย่าง กฤษฎีกาก็บอกว่าแก้ไม่ได้ ผิดหลักการ เราก็ติดต่อ หลาย ๆ ท่านก็ช่วยกันจนสำเร็จ...”*^{๔๗๐} วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๐ คณะรัฐมนตรีได้มีมติรับหลักการกฎหมายฉบับนี้เพื่อส่งให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาต่อไป ทันทันทีที่คณะรัฐมนตรีรับหลักการฝ่ายเอกชนได้เริ่มกังวลและตั้งข้อสังเกตทันทีว่าจะได้รับผลกระทบ โดยแหล่งข่าวระบุว่า *“...ที่สำคัญร่างนี้กำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการที่มีได้รับคนพิการเข้าทำงานต้องจ่ายเงินเข้ากองทุนตามที่กฎกระทรวงกำหนด ซึ่งก็ยังไม่รู้ว่าจะจ่ายเท่าไร มีหน้าซ้ำใครไม่ส่งเงินเข้าก็มีสิทธิถูกอายัดทรัพย์สินเข้าถูกประจานต่อสาธารณะด้วย...”*^{๔๗๑}

ในชั้นกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฯ ที่ครูหุຍ วัลลภ ตังคณานุรักษ์ เป็นประธานฯ อีกทั้งมี **คนพิการและนักวิชาการสายคนพิการร่วมอยู่ในคณะกรรมการฯ** มากกว่าหนึ่งในสาม และบุคคลเหล่านี้ส่วนมากไม่ขาดประชุมทำให้เสียง

^{๔๗๐} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๗๑} โปสเตอร์หุຍ. (๒ พฤษภาคม ๒๕๕๐). “ไม่จ่ายประณาม! นักรุกกิจจวากม. กองทุนคนพิการ”. หน้า ๘.

ของกรมการฯ ไปในทิศทางเดียวกันอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าผู้แทนหน่วยงานอย่างเช่นสำนักงาน กฤษฎีกาจะไม่เห็นด้วยในหลายกรณี แต่กลุ่มของคนพิการก็สามารถผลักดันจนสำเร็จเป็นส่วนมาก ทั้งนี้บางครั้งที่ข้อมูลยังไม่ชัดเจนรัดกุมฝ่ายกลุ่มคนพิการก็มักจัดประชุมนอกรอบกันเอง ก่อนการประชุมกรมการในครั้งต่อไป ทำให้เกิดเอกภาพในการนำเสนอมาก รวมถึงเรื่องสำคัญมากเรื่องหนึ่ง คือการยกระดับงานของคนพิการจากระดับกองขึ้นเป็นระดับกรมหรือเทียบเท่า เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการประสานนโยบายด้านคนพิการแบบบูรณาการกับหน่วยงานอื่นของรัฐ องค์กรด้านคนพิการ องค์กรภาคธุรกิจเอกชน และหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

“...การยกระดับหน่วยงานขึ้นเป็นกรมข้าราชการในกองเขาก็เชียร์ แต่รัฐบาลไม่จัดสรรคนและงบประมาณให้แต่ให้กระทรวงเกลี้ยคนเอาเอง เคื่าก็ไม่อยากจะทำ มันเป็นปัญหาของระบบราชการที่ฝังรากลึกมานาน...”^{๔๗๒} อาจารย์ชูศักดิ์ จันทยานนท์ ประธานฝ่ายกฎหมายของสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยในขณะนั้นให้สัมภาษณ์ ประเด็นการยกระดับหน่วยงานจึงเป็นข้อขัดแย้งที่ฝ่ายคนพิการต้องใช้พลังในการผลักดันอย่างมาก ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลเองก็ไม่ยอมและต้องนำประเด็นนี้กลับเข้าหารือคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๐ คณะรัฐมนตรีมีมติยืนยันหลักการเดิมคือให้สำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการเป็นหน่วยงานระดับกอง สังกัดสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุดั้งเดิม เป็นการเสนอต่อคณะรัฐมนตรีแบบด่วนมากหนึ่งวันก่อนการประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฯ ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติในวันรุ่งขึ้น หลังจากมีมติคณะรัฐมนตรียืนยันหลักการเดิมมีสื่อมวลชนเสนอถึงความขัดแย้งว่า นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป^{๔๗๓} เปิดศึกสนช.ขัดขอกม.คนพิการ^{๔๗๔} “พลเดช” ยั่วยุสนช.แก้ร่างกม.คนพิการ^{๔๗๕}

การที่อาจารย์วิริยะฯ ได้เข้าไปเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และมีเครือข่ายสายสัมพันธ์กับชนชั้นนำทำให้การผลักดันกฎหมายประสบความสำเร็จ ประกอบกับทีมแกนนำคนพิการที่ช่วยกันเสนอทั้งในเชิงหลักสากลและตัวอย่างภาคปฏิบัติในพื้นที่ ทำให้ข้อเสนอมีหลักการ มีเหตุผล และมีสถานการณ์ตัวอย่างจริง ด้วยในคณะอนุกรมการในการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้มีสัดส่วนของคนพิการไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามตามที่รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ กำหนดไว้ เกร็ด

^{๔๗๒} ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๔๗๓} นายแพทย์พลเดช ปิ่นประทีป ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปฏิบัติหน้าที่แทนรัฐมนตรีว่าการฯ ในขณะนั้น.

^{๔๗๔} โพสต์ทูเดย์. (๘ สิงหาคม ๒๕๕๐). “นพ.พลเดชเปิดศึกสนช.ขัดขอกม.คนพิการ”. หน้า ab.

^{๔๗๕} ไทยโพสต์. (๘ สิงหาคม ๒๕๕๐). ““พลเดช” ยั่วยุสนช.แก้ร่างกม.คนพิการ”. หน้า ๓.

ประวัติศาสตร์การออกกฎหมายคนพิการฉบับที่สองนี้ อาจารย์ชูศักดิ์ จันทยานนท์ นายกสมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิซึม (ไทย) และประธานฝ่ายกฎหมายสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยในขณะนั้นได้จัดทำ “บันทึกช่วยจำ: พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐” โดยมีสาระสำคัญที่น่าสนใจดังต่อไปนี้ “...๘ สิงหาคม ๒๕๕๐ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งองค์การคนพิการได้ร่วมผลักดันมากกว่า ๖ ปี คณะกรรมการวิสามัญฯ ประชุมพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ถึง ๑๔ ครั้ง และยังมีคณะอนุกรรมการด้านคนพิการ (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ) เป็นผู้ช่วยยกร่างปรับปรุงแก้ไข ซึ่งประชุมคณะอนุกรรมการฯ อีกนับสิบครั้งเช่นกัน... ผมมีโอกาสร่วมร่างกฎหมาย และได้ร่วมบรรยายภาคการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในการพิจารณาร่างกฎหมายฉบับนี้ ซึ่งมีบริการประชุมพิจารณาในวาระที่ ๒ ถึง ๒ ครั้ง ๒ ครา (ปกติกฎหมายต่าง ๆ ส่วนใหญ่ มีประชุมครั้งเดียวก็ได้ข้อยุติว่าจะผ่านหรือไม่ผ่าน)...

ครั้งแรกวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๐ ครูหุ่ย หรือท่านวัลลภ ตั้งคณานุรักษ์ ในฐานะประธานคณะกรรมการฯ ปรากฏว่าที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ อภิปรายอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะประเด็นการยกระดับหน่วยงานในกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คือสำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ ให้มีลักษณะเป็นองค์กรอิสระในกำกับของรัฐมนตรี และมีบทบาทหน้าที่เชิงกว้างคล้ายองค์การมหาชนมาดูแลงานด้านคนพิการโดยเฉพาะ ซึ่งตรงจุดนี้รัฐบาลไม่เห็นด้วย เพราะคิดว่าหน่วยงานระดับกองเล็ก ๆ ก็น่าจะดูแลงานด้านคนพิการได้ บรรยายภาควินั้น พวกเราที่เป็นแกนนำคนพิการได้ช่วยกันอภิปรายหาเหตุผลร้อยแปดพันเก้ามาอธิบาย ทั้ง อาจารย์วิริยะ อาจารย์มณฑิรา อาจารย์สุภรธรรม คุณสุรเชษฐ์ พุดในประเด็นงานด้านคนพิการ ความหลากหลาย ความต้องการจำเป็น และการมีหน่วยงานที่มีระดับความสำคัญมาดูแลขับเคลื่อนงาน ซึ่งท้วงท้วงการอภิปรายของกลุ่มพวกเรา เรียกอารมณ์ร่วมจากสมาชิกสภานิติบัญญัติได้มากที่สุดทีเดียว แต่ก็มาสะดุดเรื่องรูปแบบหน่วยงานรวมทั้งเทคนิคการเขียนเป็นกฎหมาย และการใช้อำนาจรัฐที่กระทบสิทธิบุคคลอื่น ซึ่งองค์รลักษณะที่พวกเราต้องการให้เป็น จะมีข้อจำกัดในแง่มุมกฎหมายมหาชน ความคิดเรื่องเป็นองค์กรคล้ายองค์การมหาชน จึงสะดุด แต่ที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ก็เปิดโอกาสให้คณะกรรมการฯ นำร่างกลับมาปรับปรุงโดยตั้งใจทักว่า เห็นด้วยกับการยกระดับหน่วยงานดูแลงานด้านคนพิการให้มีความสำคัญมากขึ้น แต่ไม่ถึงกับเป็นกรมและควรเป็นหน่วยงานของรัฐ ซึ่งคณะกรรมการฯ ก็นำแนวคิดดังกล่าวมาปรับปรุงร่างเพื่อนำเสนอในการประชุมครั้งถัดไป

ครั้งที่ ๒ วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๐ ครั้งนี้ คณะกรรมการฯ พบด้านสำคัญ คือ การสงวนการแปรญัตติของตัวแทนรัฐบาล โดยมีมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๐ สนับสนุนขอคงหลักการเดิมตามมาตรา ๑๒ คือให้สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน

ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต คนพิการตามเดิม นั่นคือคงสำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการไว้ตามเดิม ซึ่งมีฐานะเพียงระดับกอง ทำหน้าที่ดำเนินงานด้านคนพิการดังเดิม

ยกแรกของการอภิปราย หลังจากที่ท่าน อาจารย์วิริยะ เป็นตัวแทนนำเสนอเหตุผล ประกอบการพิจารณาขอยกระดับหน่วยงานที่ดูแลงานด้านคนพิการเป็นสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ โดยไม่มีฐานะเป็นกรม แต่มีเลขาธิการกำกับดูแล พร้อมอธิบาย เหตุผลโดยสังเขป เปิดเกมอภิปรายโดยสมาชิกสภานิติบัญญัติ ๓ ท่านอภิปรายเปิดประเด็นในเชิงไม่เห็นด้วย โดยอ้างเหตุผลเชิงการบริหารจัดการ อ้างพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน เรื่อง การจัดตั้งหน่วยงานที่ควรเป็นหน้าที่ของรัฐบาลไม่ใช่หน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติ อ้างหลักธรรมาภิบาล อ้างว่าหน่วยงานในสถานะเดิมก็ปฏิบัติหน้าที่ได้อยู่แล้ว เพียงแต่ปรับปรุงคุณภาพบ้างก็น่าจะเพียงพอ แล้ว และไม่มี ความจำเป็นอย่างเพียงพอที่จะต้องยกระดับ ผิดหลักตรรกศาสตร์ และวิธีแก้ปัญหา ต้องปรับวิธีคิดไม่ใช่คิดแต่จะตั้งหน่วยงานให้ใหญ่ขึ้นมาดูแล

พอฟังเหตุผลของฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาล บรรยากาศเริ่มตึงเครียด โดยเฉพาะท่าน ประธานคณะกรรมการฯ และพวกเราที่เป็นตัวแทนคนพิการ ผมหันไปดูสีหน้าพวกเราหลายคน ไม่ว่าจะ เป็น อาจารย์วิริยะ อาจารย์มณฑิร อาจารย์สุภรธรรม คุณสุรเชษฐ์ คุณธีรยุทธ นั่งมองไปยัง สมาชิกผู้ทรงเกียรติด้วยสีหน้าเครียด ตัวเกร็ง มือ ปาก และหมัดสั้น ๆ ผมต้องเอามือลูบหลังมือพวกเราบางคนให้ใจเย็น ๆ รอจังหวะสวนกลับ หันกลับมาดูคณะกรรมการฯ ฝ่ายเชียร์ หลายท่านเริ่มคิด คล้ายกับเรา

ทันใดนั้นคุณนา (คุณกัญญา ศิลปอาชา) ในฐานะกรรมการฯ ได้ยื่นขึ้นอภิปราย ชี้แจงโดยเสียงค่อนข้างเข้ม จริงใจและจริงจัง มีประโยคเด็ด เช่น “การทำงานด้านคนพิการในประเทศ เราที่ผ่านมามีขึ้นกับโชคชะตา คราใดที่บุญมา วาสนาส่ง คนพิการก็ได้รับอานิสสงส์ ยามใดที่ตกอับก็ถูกละเลย ข้าราชการก็แปรเปลี่ยนไปทำงานตามนโยบายและความสนใจของเจ้ากระทรวง” “การจัดตั้ง กระทรวงการพัฒนาสังคมตั้งใจจะให้ มีหน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพในการดูแลงานด้านคนพิการแต่ที่ผ่าน มาการทำงานไม่เป็นเอกภาพ ไม่ประสานงานกันอย่างจริงจัง” “การที่คณะกรรมการฯ ออกแบบไว้ เช่นนี้ เพื่อต้องการให้มีเจ้าภาพดูแลงานด้านคนพิการอย่างจริงจัง ขอความกรุณาสมาชิกสภา นิติบัญญัติแห่งนี้โปรดเห็นใจและเข้าใจด้วย เพราะที่ผ่านมางานด้านคนพิการไม่เกิดประสิทธิผล”

ครูหุ่ย หรือ ท่านวัลลภ ตั้งคณานุรักษ์ ท่านประธานของเรา ลุกขึ้นชี้แจงต่อ โดยการ พุดที่พยายามข่มความรู้สึกบางอย่าง ท่านเปิดประเด็นว่า “ในการประชุมครั้งที่แล้วสภาแห่งนี้ให้ใจทัก คณะกรรมการไปปรับหน่วยงานให้เป็นหน่วยงานรัฐเพื่อใช้อำนาจตามกฎหมายได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ ตัดใจว่าจะเป็นระดับกรมก็ได้ โดยลงคะแนน ๗๐ ต่อ ๓๐ ให้คณะกรรมการฯ ไปดำเนินการ แต่ รัฐบาลกลับมีมติไม่เห็นด้วย แสดงว่า รัฐบาลไม่ได้สนใจเรื่องคนพิการอย่างแท้จริง ยึดติดกรอบกติกา

มากกว่าความจำเป็นของคน และท่านได้ยกตัวอย่างปรากฏการณ์ที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติมองข้ามอย่างฝ่าฝืนความคิดเดิมในหลายกรณี จึงขอให้สมาชิกทุกท่านโปรดพิจารณาสนับสนุนด้วย”

ถึงช่วงนี้เอง ใจคอพวกเราหลายคนเริ่มไม่อยู่กับเนื้อกับตัว ไม่รู้จะเป็นหมูหรือจำ ส่วนตัวผมความคิดเตลิดเปิดเปิงไปถึงขนาดว่า “โลกนี้ไม่ยุติธรรม ค่าของคน คักดีศรีของความ เป็นคน มีค่าน้อยกว่ากฏบางข้อเขี้ยวหรือ” “ถ้ากฎหมายไม่ผ่าน พวกเราจะทำอย่างไรต่อไป ต้องยก ขบวนคนพิการมาหน้ารัฐสภาอีกกี่ครั้ง เหนื่อยเหลือเกิน เช้งสุด ๆ” “อยากอาละวาดไว้วาย พยายาม มองสบตาสมาชิกสภานิติบัญญัติฯ หลายท่านเพื่อให้รับรู้ความกังวลใจของเรา หันไปมองเพื่อนเราอีก หลายคนก็มีอาการปฏิกิริยาเดียวกัน

ยกที่สอง ท่านประธานสภาเปิดโอกาสให้สมาชิกอภิปราย **ท่านอาจารย์บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้อภิปรายสนับสนุนคณะกรรมการฯ โดยยกหลักกฎหมายมหาชนหลายประการ** แก่ข้อสังเกตที่อภิปรายยกแรก ท่านเปิดด้วยคำว่า “สังคมไทยส่วนใหญ่มองว่า คนพิการควรอยู่ในบ้าน ไม่ควรออกมาทำอะไร สังคมเราเปิดโอกาสให้คนพิการจริงหรือยัง เพียงคนพิการขอให้หน่วยงานที่เป็นเจ้าภาพงานคนพิการเป็นพิเศษก็มีข้อสังเกตมากมาย” “ที่ผ่านมารัฐธรรมนูญปี ๔๐ ให้สิทธิคนพิการหลายข้อ แต่คนพิการก็ยังไม่ได้รับสิทธิอย่างแท้จริง เพราะไม่มีหน่วยงานเจ้าภาพที่แท้จริง ยิ่งมาตุรัสธรรมนูญ ปี ๕๐ ที่กำลังจะลงประชามติ เพิ่มสิทธิให้คนพิการอีกหลายเรื่อง หากไม่ยกระดับหน่วยงานเจ้าภาพ คนพิการจะรับสิทธิได้อย่างไร” “ตามพรบ.ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน สามารถยกระดับหน่วยงานได้ เพราะดูความสำคัญของงานประกอบการพิจารณา เราให้ความสำคัญกับงานคนพิการเพียงพอแล้วหรือยัง”

จากนั้นก็สมาชิกผู้ทรงเกียรติอีก ๕ ท่าน ที่ผมจำได้มี **ท่านอาจารย์โคทม อาริยา** ท่าน **อาจารย์อัมมาร์ สยามวาลา** และอีก ๓ ท่าน อภิปรายสนับสนุน โดยเน้นเรื่องความสำคัญของ คนพิการที่ปัจจุบันสังคมไทยต้องเน้นให้มากขึ้นเท่าเทียมสังคมโลก ที่ผมฟังแล้วยิ้มออกและรู้สึกประทับใจ มีอยู่ท่านหนึ่งอภิปรายได้อารมณ์ที่แสดงถึงการยอมรับความหลากหลายและการยอมรับ **ในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง ท่านพูดไปน้ำตาคลอเบาไป** จับใจความได้ว่า “ขอให้ทุกคนเห็นใจคนพิการ ...อยากให้ออกหลังตาสัก ๒๔ ชั่วโมง เอาเทียนมาจุดหู สัก ๒๔ ชั่วโมง หรือเอา เชือกผูกมือ ผูกขาสัก ๒๔ ชั่วโมง หรือไม่คิดอะไรสัก ๒๔ ชั่วโมง จะรู้สึกอย่างไร... คนพิการ รู้สึกมากกว่านี้อีกหลายเท่า เพราะความพิการติดตัวตลอดชีวิต...แล้วทำไมเราถึงจะไม่ช่วยผลักดันให้คนพิการมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีงานทำ มีเจ้าภาพดูแลอย่างดี...”

ในที่สุดท่านประธานขอมติที่ประชุม ซึ่งสภานิติบัญญัติฯ ก็ให้ความเห็นชอบ **ม.๑๒** ด้วยคะแนน ๘๕ ต่อ ๗๗ ตามร่างของคณะกรรมการฯ คือให้มีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ไม่มีฐานะเป็นกรมแต่มีเลขาธิการซึ่งมีฐานะเทียบเท่าอธิบดีกำกับดูแล หมดยุคนี้พวกเราเริ่มมีสีหน้าสดใสรื่นมาอีกรอบหนึ่ง

ยกลม จากนั้นท่านประธานสภาฯ ได้ให้พิจารณามาตราถัดไป ซึ่งก็มีข้อสังเกตบ้างเล็กน้อย แต่ก็ไม่มีผลอะไร เพียงแต่ช่วยให้กฎหมายสมบูรณ์ชัดเจนมากขึ้น ในที่สุด ท่านประธานก็เปิดให้ลงมติ ช่วงนี้ ท่านอาจารย์วิริยะ ถามย้าผม ให้ช่วยท่านคลำปุ่มกดลงคะแนน ถามย้า ๒ ครั้ง ว่าอย่าผิดปุ่มนะ เดี่ยวคะแนนจะมีปัญหา ผมยืนยันว่า ไม่ผิดแน่นอน สภานิติบัญญัติแห่งชาติก็ลงมติผ่านให้เป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ด้วยคะแนน ๑๓๙ ต่อ ๒ ความรู้สึกของคณะกรรมการและพวกเราทุกคน ดีใจ ผมเห็นพี่หุ่ย คุณนา อาจารย์วิริยะ อาจารย์มณเฑียร คุณสุรเชษฐ์ อาจารย์สุภรธรรม คุณธีรยุทธและตัวผมเอง ยิ้มอย่างมีพลัง... ก้าวใหม่ ของงานด้านคนพิการ เริ่มต้นขึ้นแล้ว พวกเราทุกคนบอกกับตัวเอง... ขอขอบคุณท่านสมาชิก สภานิติบัญญัติแห่งชาติที่มีใจเป็นธรรม มองประโยชน์สุขประชาชนเป็นสำคัญ...”^{๔๗๖}

หลังสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีมติเห็นชอบผ่านกฎหมายคนพิการฉบับใหม่แล้ว สื่อมวลชนให้ความสนใจในเชิงข้อขัดแย้งในการทำงานของกรรมการว่า สนช.หักมติกรม. แก้วรุ่งพรบ. คนพิการสนช.หักมติกรม.ผ่านกม.คนพิการ^{๔๗๗} สนช.ตั้งสนง.คนพิการครุหุ่ยยวะตั้งเก้าอี้วิป^{๔๗๘} และครุหุ่ยยั้งวิปร่วมท้วงพรบ.คนพิการ^{๔๗๙} ประเด็นการลาออกจากวิปหรือผู้ประสานงานระหว่างรัฐบาลกับสภานิติบัญญัติแห่งชาตินั้นตามเนื้อข่าวนายวัลลภฯ กล่าวว่า ที่ประกาศลาออกกลางสภาเพราะไม่พอใจการทำงานของรัฐบาล ที่ไม่มีความชัดเจนในเรื่องการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ไม่สนใจปัญหาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นที่น่าสังเกตว่าสื่อมวลชนให้ความสำคัญกับปัญหาความขัดแย้งมากกว่าเนื้อหาสาระของกฎหมายคนพิการ

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นพัฒนาการด้านคนพิการสู่ยุคใหม่จากกฎหมายเมตตาธรรมสู่กฎหมายฐานสิทธิ นอกจากการยกระดับฐานะหน่วยงานประสานงานด้านคนพิการเทียบเท่าระดับกรมแล้ว ยังบัญญัติถึงสภาพบังคับกรณีสถานประกอบการไม่รับคนพิการเข้าทำงาน การกำหนดให้หน่วยงานของรัฐต้องรับคนพิการเข้าทำงานและมาตรการส่งเสริมสนับสนุนภาคธุรกิจที่ปฏิบัติตามกฎหมาย อีกทั้งสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้ยังสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ คือบัญญัติหลักว่า

^{๔๗๖} ชูศักดิ์ จันทยานนท์. (๒๕๕๐) บันทึกช่วยจำ: พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๔๗๗} สยามรัฐ. (๙ สิงหาคม ๒๕๕๐). “สนช.หักมติกรม.ผ่านกม.คนพิการ”. หน้า ๓.

^{๔๗๘} โฟสต์ทูเดย์. (๙ สิงหาคม ๒๕๕๐). “สนช.ตั้งสนง.คนพิการครุหุ่ยยวะตั้งเก้าอี้วิป”. หน้า a๖.

^{๔๗๙} ไทยโพสต์. (๙ สิงหาคม ๒๕๕๐). “ครุหุ่ยยั้งวิปร่วมท้วงพรบ.คนพิการ”. หน้า ๓.

ด้วยการห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ สิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สิทธิการเข้าถึงการศึกษา สิทธิในสวัสดิการที่กว้างขวางและเปิดกว้างไว้มากขึ้น หลักการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของคนพิการในทุกระดับ

ภายหลังการประกาศใช้กฎหมายคนพิการฉบับใหม่ สภาคคนพิการฯ ร่วมกับมูลนิธิพัฒนาคนพิการไทยได้เสนอโครงการขอรับงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เพื่อจัดทำอนุบัญญัติตามพระราชบัญญัติฉบับนี้โดยทันที ทั้งนี้ได้ระดมนักวิชาการ นักศึกษาวิชากฎหมายและผู้นำคนพิการร่วมกันยกร่างกฎกระทรวง ๓ ฉบับ ประกาศ ๔ ฉบับ และระเบียบ ๒๐ ฉบับ รวมทั้งสิ้นถึง ๒๗ ฉบับ แล้วจัดให้สัมมนารับฟังความคิดเห็นจากคนพิการหน่วยงานของรัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ อนุบัญญัติเหล่านี้จึงได้รับความเห็นชอบและประกาศออกมาอย่างรวดเร็วแทบจะไม่ติดขัดยกเว้นกฎกระทรวงแรงงานว่าด้วยการกำหนดโควต้าที่สถานประกอบการจะต้องรับคนพิการเข้าทำงานต้องผลักดันจนกระทั่งปี ๒๕๕๔ จึงประกาศออกมาทั้งที่เนื้อหาสาระไม่มีความสลับซับซ้อน มีกฎกระทรวงเดิมของปี ๒๕๓๗ และร่างที่สภาคคนพิการฯ ได้ศึกษาและผ่านการสัมมนารับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวางแล้วเป็นแนวทาง

การพัฒนากฎหมายคนพิการยังมีอย่างต่อเนื่อง ด้วยมีบางประเด็นที่ยังไม่สามารถเพิ่มเติมในปี ๒๕๕๐ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของแกนนำคนพิการที่เมื่อมีรัฐบาลใหม่ก็จะเข้าพบหารือถึงประเด็นสิทธิคนพิการในทุกมิติ รัฐบาลไหนที่สนับสนุนงานด้านคนพิการก็มักจะรับข้อเสนอเหล่านี้ไปปฏิบัติออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม “...กฎหมายคนพิการของปี ๒๕๕๖ เราคุยกับทางพรรคเพื่อไทยที่เคยทำงานร่วมกันตอนเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาคนพิการของนายกทักษิณ ทางพรรคก็ให้การสนับสนุนผลักดันกฎหมายออกมาจนสำเร็จ... เรื่องกฎหมายเราไม่ค่อยมีปัญหา เราสำเร็จมาโดยตลอด...”^{๔๘๐} แกนนำคนพิการสามารถผลักดันจนได้ พรบ.ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ ในสมัยรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี

๕.๔.๗ การผลักดันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ถูกฉีกในปี ๒๕๔๙ พร้อมทั้งยกยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่อีกครั้งหนึ่ง การยกยกร่างรัฐธรรมนูญครั้งนี้กลุ่มองค์กรของคนพิการรวมตัวอย่างเป็นระบบ การประชุมสมัชชาคนพิการแห่งชาติทั้งของสภาคคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย และสมัชชาคนพิการแห่งชาติของแต่ละประเภทความพิการ ต่างหยิบยกประเด็น “รัฐธรรมนูญใหญ่ ชีวิตใหม่ คนพิการไทย” เป็นประเด็นหลัก นอกนั้นยังมีแผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) โดยการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นเจ้าภาพงาน

^{๔๘๐} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

เชิงวิชาการให้สภาพคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ในการจัดทำข้อเสนอเชิงวิชาการและจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากคนพิการทุกภูมิภาค พร้อมเชิญกรรมการยกย่องรัฐธรรมนูญร่วมในการเสวนา ดังเช่น การจัดสมัชชาคนพิการในวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ นายจรูญ ภัคศิธนากุล กรรมการยกย่องฯ ได้ปาถกฐาเรื่อง “การแก้ไขรัฐธรรมนูญกรณีกระทบสิทธิคนพิการ” โดยระบุว่ามาตรา ๓๐ ของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ จะต้องแก้ไขให้ชัดเจนหรือต้องทำให้คนพิการสามารถได้รับการสรรหาเป็นวุฒิสมาชิก สมัชชาคนพิการได้จัดพิมพ์เนื้อหาร่างรัฐธรรมนูญ ๒๘ ประเด็น แจกให้สมาชิกเพื่อรับฟังความคิดเห็นคนพิการทุกภูมิภาคทั่วประเทศและรวบรวมส่งมอบให้ ส.ส.ร. ในลำดับต่อไป^{๔๘๑} ในการยกย่องรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ คณะกรรมการยกย่องฯ รับฟังความคิดเห็นถึง ๖๒ ครั้ง รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นจากเครือข่ายคนพิการด้วย^{๔๘๒}

เนื้อหาสาระและบรรยากาศการมีส่วนร่วมของคนพิการในการเสนอร่างรัฐธรรมนูญเสนอข่าวทางสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง จากคลิปข่าวปรากฏว่านำเสนอข่าวในหลากหลายมิติทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงประเภทความพิการ ผู้ศึกษาขอคัดเฉพาะส่วนที่มีความแตกต่างและน่าสนใจมาเสนอดังต่อไปนี้ คนพิการ ๗ พันกว่าคนในกาญจนบุรี ขอร่วมเสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันโดยนายยงยุทธ บริสุทธิ์ นายกสมาคมคนพิการจังหวัดกาญจนบุรีร่วมกับกรรมการวิสามัญรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนจังหวัดกาญจนบุรี^{๔๘๓} นายธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ ประธานสภาคนพิการทุกประเภทจังหวัดนครปฐมจัดรวมกลุ่มคนพิการ ๙๐ คนเสนอข้อคิดเห็นต่อรัฐธรรมนูญใหม่^{๔๘๔} นายกิตติ สืบสันติพงษ์ ประธานสภาคนพิการทุกประเภทภาคใต้ จี้อัญญัติเรื่อง “คนพิการ” ในรัฐธรรมนูญ^{๔๘๕} ที่จังหวัดขอนแก่น ว่าที่ร้อยตรีสุทัศน์ ศูนย์กลาง เลขาธิการสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย จัดคนพิการทุกประเภทความพิการกว่า ๒๐๐ คนร้องรัฐขอโอกาสทางการศึกษาเพื่ออนาคตใหม่ในการเปิดเวที “รัฐธรรมนูญใหม่... ชีวิตใหม่ของคนพิการ”^{๔๘๖} นายมนเทียร บุญตัน นายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ประกาศท่ามกลางพี่น้องคนพิการทุกประเภทกว่า ๒๐๐ คนที่จังหวัดนครราชสีมา ว่าเป็นเวลากว่า ๖ ปีแล้วที่ประเทศไทยได้รับรางวัล FDR

^{๔๘๑} กรุงเทพฯธุรกิจ. (๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐). ““จรูญ” หนุนสรรหา ส.ว.-เปิดทางกลุ่มด้อยโอกาส”. หน้า ๖.

^{๔๘๒} สมคิด เลิศไพฑูรย์. (มปป.) *ความเป็นมาและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐*. หน้า ๙.

^{๔๘๓} แนวหน้า. (๒๙ มีนาคม ๒๕๕๐). “คนพิการ ๗ พันกว่าคนในกาญจนบุรี ขอร่วมเสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน”. หน้า ๑๑.

^{๔๘๔} เดลินิวส์. (๑๐ เมษายน ๒๕๕๐). “ผู้พิการเสนอแนวคิดร่าง รธน.”. หน้า ๑๕.

^{๔๘๕} มติชน. (๑๙ เมษายน ๒๕๕๐). “จี้อัญญัติเรื่อง “คนพิการ” ในรธน.”. หน้า ๒๗.

^{๔๘๖} แนวหน้า. (๒๘ มีนาคม ๒๕๕๐). “คนพิการทางอีสานกว่า ๒๐๐ ร้องรัฐขอโอกาสทางการศึกษาเพื่ออนาคตใหม่”. หน้า ๒๑.

International Disability Award จากองค์การสหประชาชาติ และอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิคนพิการได้รับการรับรองจากสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติ ทั้งสองเหตุการณ์นี้น่าจะเหมาะที่คนพิการจะประกาศความมีตัวตนไว้ในกฎหมายสูงสุดของประเทศ^{๔๘๗}

นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและความมั่นคงของมนุษย์ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับคนพิการ เผยรับโทษหากพบการเลือกปฏิบัติ^{๔๘๘} แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) โดยการสนับสนุนจากสำนักงานสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย ยื่น ๙ ข้อให้นาวาตรีประสงค์ สุ่นศิริ ประธานคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญบรรจุในรัฐธรรมนูญ^{๔๘๙} สมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย) จัดเสวนาหัวข้อ “คนพิการไม่ใช่คนป่วย” เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถของเด็กออทิสติกซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเวทีแสดงความคิดเห็นต่อรัฐธรรมนูญใหม่^{๔๙๐} นางดวงจันทร์ สร้อยสุด ผู้อำนวยการโรงเรียนมารีย์นิรมลในฐานะผู้ปกครองเด็กพิการทางสติปัญญา กล่าวว่าปี ๒๕๕๒ รัฐบาลประกาศปีการศึกษาคนพิการแต่ยังไม่คืบหน้า การมีส่วนร่วมร่างรัฐธรรมนูญจึงเป็นโอกาสอันดีที่สะท้อนว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับคนพิการมากน้อยแค่ไหน^{๔๙๑}

จากการขับเคลื่อนของเครือข่ายคนพิการทำให้รัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ มีเนื้อหาสาระที่ก้าวหน้าขึ้นคือ มาตรา ๓๐ ใช้คำว่า “คนพิการ” แทนคำว่า “สภาพทางกายหรือสุขภาพ” ซึ่งไม่ได้ชี้ชัดว่าหมายถึงคนพิการ เพิ่มมาตรา ๔๐ สิทธิและความคุ้มครองในกระบวนการยุติธรรม และมาตรา ๔๙ สิทธิทางการศึกษาอย่างทัดเทียม กำหนดถ้อยคำให้ชัดเจนขึ้นในมาตรา ๕๕ สิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ และมาตรา ๘๐ เรื่องแนวนโยบายพื้นฐานคงความหมายเดิมแต่ปรับแก้ถ้อยคำให้รัดกุมชัดเจนขึ้น สำหรับส่วนที่ก้าวหน้ามากคือมาตรา ๑๑๔ เรื่องการสรรหาวุฒิสมาชิกที่เปิดช่องให้น่าไปถึงโอกาสและความเท่าเทียมทางเพศ **รวมทั้งการให้โอกาสกับผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งประเด็นนี้นำไปสู่การโปรดเกล้าแต่งตั้งนายมณฑิเตอร์ บุญตัน เป็นวุฒิสมาชิกซึ่งเป็นคนพิการคนเดียวในวุฒิสภา** ซึ่งหากเป็นการเลือกตั้งคงเป็นเรื่องที่ยากมากที่คนพิการจะสอดแทรกเข้ามาสู่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาได้ ประเด็นสุดท้ายคือการตั้งกรรมการ

^{๔๘๗} เนชั่นสุดสัปดาห์. (๒ เมษายน ๒๕๕๐). “เสียงเพรียกคนพิการ”. หน้า ๑๙.

^{๔๘๘} เดลินิวส์. (๙ มีนาคม ๒๕๕๐). “เสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับคนพิการ เผยรับโทษหากพบการเลือกปฏิบัติ”. หน้า ๓.

^{๔๘๙} แนวหน้า. (๔ เมษายน ๒๕๕๐). “คนพิการร้อง”ประสงค์”ปลดแอก ๙ ข้อใน รธน.ใหม่”. หน้า ๒๑.

^{๔๙๐} สยามรัฐ. (๑๒ เมษายน ๒๕๕๐). “ออทิสซึมกับความสามารถไร้ขีดจำกัด”. หน้า ๒๖.

^{๔๙๑} แนวหน้า. (๑๕ เมษายน ๒๕๕๐). “จับตารัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เด็กพิการได้รับโอกาสการศึกษาจริงหรือ..!”. หน้า ๑๔.

วิสามัญเพื่อพิจารณาพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับคนพิการนั้นยังคงหลักการเดิมคือมีคนพิการเข้าร่วมเป็นกรรมการไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามและเพิ่มสัดส่วนหญิงชายให้ใกล้เคียงกัน

เบื้องหลังของการขับเคลื่อน อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ซึ่งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ในยุคนั้นให้สัมภาษณ์ว่า “...ปี ๕๐ เราอยู่วงในก็เลยช่วยเติมช่วยใส่เนื้อหาสาระลงไปได้ เรื่องความพิการ (ในมาตรา ๓๐) เขาไม่ยอมเรานะในปี ๕๐ เราก็ก้าวใส่ได้ในปี ๕๐ หรือเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ปี ๕๐ เขาก็ไม่ยอม... เราเป็น สนช. คือเราเชื่อมได้เลยกับคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ เพราะมีตัวแทนของ สนช. อยู่ในคณะกรรมการร่างด้วย ตอนนี้เป็นคุณหมอบุชัย ศุภวงศ์ ท่านค่อนข้างมีพาวเวอร์ทั้งในปี ๕๐ และ ๕๐ เราก็ก้าวได้... แลกเปลี่ยนอะไรกันได้...”^{๔๙๒}

๕.๔.๘ สรุบทศวรรษการมีส่วนร่วมทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

ทศวรรษการมีส่วนร่วมทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงเห็นภาพบทบาทและการมีส่วนร่วมของคนพิการชัดเจนมาก ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ผ่านมาที่มีคนพิการได้รับการแต่งตั้งเป็นวุฒิสมาชิกทำให้ระยะต่อมาพรรคการเมืองต่าง ๆ ทาบตามผู้นำคนพิการเข้าร่วมงานทางการเมือง การแต่งตั้งคนพิการเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ที่ปรึกษารัฐมนตรี และตำแหน่งทางการเมืองอีกหลายตำแหน่ง พรรคการเมืองที่ทำงานด้านคนพิการโดยคนพิการได้รับการเสนอข่าวผ่านสื่อมวลชนสร้างคะแนนนิยมให้พรรคได้เป็นอย่างดี ผู้นำคนพิการในยุคนี้อันเป็นผู้มีความรู้ดีและใฝ่ศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับความสามารถในการนำเสนอความคิดให้เป็นที่ยอมรับนำสิ่งที่ปรากฏในกฎหมาย แผน หรือนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

ผู้นำในยุคนี้อันได้มีส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาผู้นำคนรุ่นใหม่ทั้งสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย และสมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย มีการจัดฝึกอบรมผู้นำและเยาวชนพิการ มีเครือข่ายคือแผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.) และมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ จัดโครงการพัฒนาศักยภาพผู้นำคนรุ่นใหม่ด้วยเช่นกันซึ่งเป็นการสร้างผู้นำเชิงการจัดกระบวนการ อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดของงบประมาณและเหตุปัจจัยอื่นทำให้โครงการเหล่านี้ไม่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ยกเว้นของสมาคมคนพิการแต่ละสมาคมยังดำเนินการอย่างต่อเนื่องปัจจุบัน

สภาคนพิการฯ ยังเป็นองค์กรหลักในการผลักดันเชิงนโยบายทั้งด้านการศึกษา การผลักดันกฎหมายคนพิการฉบับใหม่คือพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ นอกจากนั้นยังมีการแยกส่วนของ

^{๔๙๒} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

การขับเคลื่อนกล่าวคือกลุ่มคนพิการทางกายนำโดยพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ในฐานะหัวหน้าสำนักงานองค์การคนพิการสากลประจำภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ร่วมกับเครือข่ายกลุ่มศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living Center) และชมรมคนพิการระดับจังหวัดขับเคลื่อนด้านการแพทย์และสาธารณสุข ขับเคลื่อนประเด็นการจัดตั้งอำนวยการความสะดวก ด้านสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยขับเคลื่อนด้านการฝึกอาชีพนวดให้คนตาบอด มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการขับเคลื่อนการประกอบอาชีพและการมีงานทำ การขับเคลื่อนของเครือข่ายเหล่านี้เป็นความจำเป็นและความสนใจเฉพาะของแต่ละองค์กร ซึ่งยังคงทำงานร่วมเป็นเครือข่ายกับสมาคมพิการฯ ทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ด้านยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนนอกจากยุทธศาสตร์หรือแนวทางที่เคยขับเคลื่อนในทศวรรษที่ผ่านมา ๆ มา สิ่งที่สมาคมพิการฯ และเครือข่ายให้ความสำคัญมากขึ้นนั้นคือการขับเคลื่อนด้วยองค์ความรู้ และมีการกำหนดยุทธศาสตร์เชิงกลยุทธ์ตังกรณิการผลักดันพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งได้นำแนวคิดที่ปรากฏในร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) ที่ผู้นำคนพิการเข้าไปมีส่วนร่วมยกร่างในนามรัฐบาลไทย

๕.๕ ทศวรรษการสานพลังขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐)

ทศวรรษการสานพลังขับเคลื่อนสิทธิคนพิการผู้นำคนพิการบางท่านกล่าวว่าเป็นช่วงของการเฉลิมฉลอง เป็นงานปาร์ตี้ที่เกิดจากกฎหมายฐานสิทธิที่เกิดขึ้นในทศวรรษที่ผ่านมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับรองสถานะของสมาคมพิการฯ และองค์กรคนพิการแห่งชาติแต่ละประเภทความพิการไว้ในกฎหมาย และการมีกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการที่มีเงินเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนับหมื่นล้านบาท การนำเสนอในหัวข้อนี้แสดงให้เห็นถึงการสานพลังขับเคลื่อนสิทธิคนพิการใน ๔ ด้านหลักคือ การแพทย์และสาธารณสุข การศึกษา การประกอบอาชีพและการมีงานทำ และการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ นอกจากนั้นยังมีการผลักดันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ดังต่อไปนี้

๕.๕.๑ บริบทระดับสากลและบริบทสังคมไทย

บริบทระดับสากล อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) เริ่มมีผลบังคับใช้ปี ๒๕๕๑ ทุกประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญในการนำอนุสัญญานี้ไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายและการปฏิบัติในด้านคนพิการ เช่นเดียวกับประเทศไทยที่ได้ให้สัตยาบันในวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๑ และมีผลบังคับใช้ ๒๘ สิงหาคมปีเดียวกัน

ปี ๒๕๕๘ องค์การสหประชาชาติประกาศเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ให้บรรลุภายในปี ๒๕๗๓ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ เป็นการพัฒนาที่ไม่มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลัง (No one left behind)

ในระดับภูมิภาคเมื่อสิ้นสุดทศวรรษคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิกในปี ๒๕๕๕ ได้มีการประกาศยุทธศาสตร์อินซอนเพื่อ “ทำให้สิทธิเป็นจริง” สำหรับคนพิการในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก พ.ศ. ๒๕๕๖ – ๒๕๖๕ (Incheon Strategy to “Make the Right Real” for Persons with Disabilities in Asia and the Pacific, 2013 – 2022) เป็นการประกาศทศวรรษคนพิการระดับภูมิภาคครั้งที่ ๓

บริบทสังคมไทย หลังรัฐประหารปี ๒๕๔๙ การเมืองเต็มไปด้วยความยุ่งเหยิงจากความขัดแย้งช่วงชิงอำนาจของกลุ่มการเมือง รัฐบาลขาดเสถียรภาพ เกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐมนตรีบ่อย และสุดท้ายเกิดการยึดอำนาจการปกครองตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ จนสิ้นสุดทศวรรษนี้ยังไม่มีรัฐบาลจากการเลือกตั้งเกิดขึ้น ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจดำเนินนโยบายต่อเนื่องจากทศวรรษที่ผ่านมาแต่ด้วยปัญหาทางการเมืองทำให้เกิดความชะงักงันเป็นระยะ สังคมมีความขัดแย้งสูงเกิดการเลือกปฏิบัติแบ่งฝักแบ่งฝ่าย

๕.๕.๒ การขับเคลื่อนงานด้านการแพทย์และสาธารณสุข

ภายใต้พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) เป็นกลไกการดำเนินงานระดับชาติ มีองค์ประกอบจาก ๓ ภาคส่วน ได้แก่ ภาคการเมืองและราชการ ภาควิชาการและวิชาชีพ และภาคประชาชนหรือภาคสังคม โดยมีที่มาตามตำแหน่งและการสรรหาด้วยวิธีการเลือกกันเอง คสช.มีบทบาทหน้าที่ในการให้ข้อเสนอแนะแก่รัฐบาลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย และมาตรการที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ให้ดำเนินการพัฒนาหรือกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบาย และมาตรการต่าง ๆ โดยคำนึงถึงสุขภาพของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญ นอกจากนี้ คสช.ยังทำหน้าที่เชื่อมโยงให้คน กลุ่มคน และหน่วยงาน จากทุกฝ่ายในสังคมเข้ามาร่วมทำงานเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ คสช.จึงเป็นเสมือนกลไกที่ช่วยเสริมให้การทำงานของรัฐบาล หน่วยงาน องค์กรและภาคีต่าง ๆ เดินไปข้างหน้าโดยบูรณาการการพัฒนาทุกมิติของสุขภาพไปพร้อม ๆ กัน

การที่ประเด็นเรื่องคนพิการจะปรากฏอยู่ในเวทีด้านสุขภาพนั้นก็ควรจะมีผู้แทนของคนพิการเข้าไปเป็นกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ตามกฎหมายเปิดช่องไว้ในส่วน of “ภาคประชาชนหรือภาคสังคม” องค์กรของคนพิการต้องเข้าไปแข่งขันกันในกลุ่มพัฒนาประชาชนกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ และคนพิการ เป็นต้น ซึ่งการสรรหาในสามชุดแรกที่ผ่านมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ ไม่มีผู้แทนองค์กรของคนพิการที่ได้รับการเลือกเลย นอกจากนี้ในระดับชาติอีกส่วนหนึ่งคือผู้แทนภาคประชาชนหรือภาคสังคมจากเขตพื้นที่สุขภาพ

ทั่วประเทศ ซึ่งแต่ละเขตมีองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงกำไรทำงานด้านสุขภาพที่หลากหลายรวมถึงองค์กรของคนพิการด้วย ในระดับเขตพื้นที่สุขภาพปรากฏว่าคนพิการได้รับเลือกเป็นกรรมการสุขภาพแห่งชาติมาตลอดทั้ง ๓ ชุดดังนี้

ชุดที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๔) นายธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ซึ่งมีความพิการระดับรุนแรง ประธานมูลนิธิวิถีชีวิตอิสระ คนพิการ ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนจากองค์กรภาคเอกชนที่ไม่แสวงผลกำไร ปัจจุบันคือเขต ๕ ประกอบด้วยจังหวัดกาญจนบุรี นครปฐม ราชบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี สมุทรสงคราม และสมุทรสาคร **นายแพทย์ประพจน์ เกตุรากาศ** ประธานมูลนิธิเพื่อเด็กพิการ ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนจากองค์กรภาคเอกชน เขต ๑๓ กรุงเทพมหานคร นายแพทย์ประพจน์ฯ ไม่ใช่คนพิการแต่ทำงานด้านเด็กพิการมาอย่างยาวนาน

ชุดที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๘) นายปิยกุล คุณแก้ว คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย นายกสมาคมคนพิการจังหวัดสกลนคร ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนจากองค์กรภาคเอกชนที่ไม่แสวงผลกำไร ปัจจุบันคือเขต ๘ ประกอบด้วยจังหวัดบึงกาฬ เลย หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี นครพนม และสกลนคร

ชุดปัจจุบันคือชุดที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๒) นายสัมฤทธิ์ ชาภิรมย์ คนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ผู้จัดการมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนจากองค์กรภาคเอกชนที่ไม่แสวงผลกำไร เขต ๖ ประกอบด้วยจังหวัดฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี สระแก้ว สมุทรปราการ จันทบุรี ชลบุรี ตราด และระยอง

ผู้นำคนพิการที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นกรรมการสุขภาพแห่งชาติทั้ง ๓ ท่านต้องฝ่าด่านที่ต่อสู้เชิงแนวคิดกันอย่างเต็มที่เพราะต้องแข่งขันหลายด่าน ด่านแรกต้องได้รับเลือกเป็นผู้แทนของกลุ่มประเภทองค์กรภาคเอกชนที่ไม่แสวงผลกำไรในด้านคนพิการ หรือในด้านอื่นที่ตนเองเกี่ยวข้อง ด่านที่สองผู้แทนองค์กรภาคเอกชนที่ไม่แสวงผลกำไรทุกด้านต้องเลือกกันเองให้ได้ผู้แทนจังหวัด ๆ ละ ๑ คน และด่านที่สามต้องไปแข่งขันกับผู้แทนจังหวัดอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตพื้นที่สุขภาพเดียวกัน ผู้นำทั้ง ๓ ท่านมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า *“...ในส่วนของภาคประชาชนในกลุ่มคนพิการก็ต้องไปคัดเลือกไปแข่งกับกลุ่มจังหวัดกลุ่มภาค... ในระดับจังหวัดไม่หนักหน่วงอะไร แต่ไปหนักหน่วงในระดับภาค และกลุ่มเขต แข่งขันกันหนักหน่วงมากขบเหลี่ยมแย่งชิงตำแหน่งกันเรียกว่าพอสมควร... ภาพงานด้านคนพิการตอนนั้นค่อนข้างเป็นที่รู้จัก เค้ารู้อัจฉริยะ เค้ารู้อัจฉริยะของเรา ก็ผ่านเข้ามาอีก ๆ พอเห็นเราสู้ก็ยินดีเลือกเรา ภาพงานของเราเป็นตัวช่วยมาก ๆ...”*^{๔๙๓} นายธีรวัฒน์ฯ ลงสมัครสมัยเดียว

^{๔๙๓} ธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ได้รับเลือกแต่ไม่สมัครต่อในสมัยที่สอง ส่วนอีก ๒ ท่าน ลงสมัครรอบแรกไม่ได้แต่ได้รับเลือกในรอบที่สอง “...สมัครแรกก็ลงสมัครระดับจังหวัดตอนนั้นก็แข่งกันหนักต่างคนต่างเลือกตัวเองจนต้องจับไม้สั้นไม้ยาว ผมโชคดีได้รับเลือกแต่พอไประดับเขตไม่ได้แล้ว มันเป็นการเมืองมีการหาเสียงมีการเจรจาต่อรองหลายทาง... พอสมัยที่สองระดับจังหวัดผมได้เพราะทำงานเครือข่ายของ สปสช. และพอไประดับเขตต่างคนก็ต่างเลือกตัวเองอีก แต่พอตีมีสองจังหวัดเลือกผมเพราะตอนที่ผมแสดงวิสัยทัศน์เขาอาจจะเห็นถึงความพยายามที่เราจะเข้าไปทำงาน จังหวัดอื่นต่างคนต่างก็เลือกตัวเองแต่มีสองจังหวัดเลือกผม ผมเลยได้เข้าไปเป็น คสช. ครับ...”^{๔๔๔} สองท่านแรกการต่อสู้ในระดับเขตหนักหน่วงแต่สำหรับนายสัมพันธ์ ชาภิรมย์ บอกว่าระดับจังหวัดหนักกว่า “...สมัครรอบแรกระดับจังหวัดสู้กันเข้มข้นมาก หลาย ๆ ส่วนคนสมัครไปเยอะ มีคนจากกองทุนหมู่บ้านลงมาแข่งขันสู้ห่าเจ้า แต่คะแนนเสียงก็เอากันที่เลือกอาจารย์สัมพันธ์ ส่วนระดับเขตเราเป็นน้องใหม่ไม่รู้จักใครเลย คนที่ได้รับเลือกเป็นที่รู้จักจัดการดีแต่คะแนนก็สู้กัน พอสมัครรอบที่สองระดับจังหวัดง่ายมากเพราะมีแค่สองคนและพอไประดับเขตก็สู้กัน ผมก็ประสานและจัดการ (หาเสียง) ล่วงหน้า มีคนช่วยทำความเข้าใจกับคนลงคะแนนต้องจัดการนะถ้าไม่จัดการก็คงไม่ได้...”^{๔๔๕} ทั้งสามท่านให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่าในการเลือกตั้งทุกระดับมีการวิ่งเต้นเจรจาต่อรอง และบางเขตเสนอให้เงินซื้อคะแนนเสียง แต่คนที่ซื้อเสียงก็ไม่ชนะการเลือกตั้ง สิ่งที่สำคัญที่สุดคือต้องเป็นที่รู้จัก คนเห็นผลงาน และแสดงวิสัยทัศน์ได้ชัดเจน

การที่มีคนพิการเข้าไปอยู่ในคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติทำให้อุ่นใจได้ว่าประเด็นสุขภาพของคนพิการจะไม่ถูกละเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติซึ่งมีขึ้นเป็นประจำทุกปี คุณธีรวัฒน์ฯ เล่าว่า “...มันได้ในระดับนโยบาย มีระเบียบ มีข้อยอมรับในเรื่องความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการ...”^{๔๔๖} คุณธีรยุทธฯ ซึ่งเกาะติดเรื่องสุขภาพมาโดยตลอดเสริมว่า “...ปี ๕๓ พี่หริต (ธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์) มาเป็นประธานจัดสมัชชาสุขภาพคนพิการ ๔ ภาคอีกได้เป็นมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติว่าด้วยเรื่องความเป็นธรรมในการเข้าถึงสุขภาพคนพิการ เข้ามติกรม. ปี ๕๔ หลังจากนั้นก็ใช้ข้อเสนอปี ๕๓ ที่มันเป็นธงในการติดตามผล ติดตามทุกปีมีมติคณะรัฐมนตรีให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติ ติดตามในสมัชชาครั้งที่ ๕ ๗ ๙ ติดตามทุก ๒ ปี

^{๔๔๔} ธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๔๕} ปิยกุล คุณแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๔๔๖} สัมฤทธิ์ ชาภิรมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ต้องเอาความคับหน้าไปรายงานในสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ...^{๔๙๗} ด้านนายสัมฤทธิ์ ชาภิรมย์ ที่เพิ่งเข้าไปเป็นกรรมการสุขภาพฯ แต่ร่วมขับเคลื่อนมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ กล่าวว่า “...บอร์ด คสช. ดูนโยบายดูหลักใหญ่ ๆ ที่ผ่านคณะทำงานมาตามลำดับขั้น เวลาทำงานก็ต้องถามเอาคือ ๆ ว่าเรื่องคนพิการเป็นอย่างไรบ้าง ต้องหน้าด้านถามเอา ยกเว้นว่าถ้าจะเสนอประเด็นอะไรก็ต้องเสนอให้จัดสมัชชาเชิงประเด็นแล้วตะลอนจัดประชุมรับฟังความคิดเห็น... ตอนนี้อยู่ในส่วนของ คสช. นี้มีมติแล้วคือเรื่องความเป็นธรรม อยู่ระหว่างหาเคลื่อนคือเอามติไปขับเคลื่อนให้เกิดผลเป็นรูปธรรม คสช. ตั้งคณะกรรมการสุขภาพคนพิการมีหมอสุนทรวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ เป็นประธาน ตั้งแต่ปี ๕๕ แต่ตอนนี้คณะนี้หมดวาระแล้ว ผมเสนอให้ตั้งใหม่มีมติ คสช. ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๖๐ แล้วแต่ก็ยังไม่ได้ตั้ง...”^{๔๙๘} กล่าวโดยสรุป แกนนำคนพิการได้ขับเคลื่อนเรื่องสุขภาพจนได้ประเด็นความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสุขภาพคนพิการ ผ่านสมัชชาสุขภาพแห่งชาติในปี ๒๕๕๓ และผ่านมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๔ หลังจากนั้นคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติได้ตั้งคณะกรรมการสุขภาพคนพิการเพื่อติดตามขับเคลื่อนตามมติพร้อมทั้งให้รายงานต่อสมัชชาสุขภาพแห่งชาติทุกสองปี

มติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ เรื่องความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสุขภาพของคนพิการ ได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๔ โดยได้รับทราบและมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบดำเนินการโดยมีสาระสำคัญดังนี้ (๑) ให้คณะกรรมการพัฒนาระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพแห่งชาติจัดทำข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อให้สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติร่วมกับสำนักงานประกันสังคม กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง กระทรวงสาธารณสุข พัฒนาระบบการคลังเพื่อการดูแลสุขภาพคนพิการให้มีความเสมอภาค (๒) ให้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติพิจารณาให้คณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการประจำจังหวัดและคณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการกรุงเทพมหานครดำเนินการสามประการคือ (ก) บูรณาการประเด็นการพัฒนาสุขภาพคนพิการเข้ากับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการประจำจังหวัด โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติที่ใช้อยู่ในขณะนั้น ให้บรรจุในแผนพัฒนายุทธศาสตร์ระดับจังหวัด โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพจากทุกภาคส่วน (ข) พิจารณาจัดสรรงบประมาณเพื่อการลงทุนและดำเนินการพัฒนาสุขภาพคนพิการระดับจังหวัดอย่างเป็นระบบ ตามแผนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการประจำจังหวัด และ (ค) สนับสนุนให้กลไกวิชาการและเครือข่ายองค์กรด้านคนพิการ ศึกษาสาเหตุความพิการและร่วมกันกำกับติดตามการปฏิบัติตามกฎหมายและนโยบายของ

^{๔๙๗} ธีรยุทธ สุนทรวิทย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๔๙๘} ธีรยุทธ สุนทรวิทย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

รัฐบาลในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิคนพิการของหน่วยปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการจัดตั้ง
 อำนวยความสะดวก การบริการและความช่วยเหลืออื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ (๓) ให้สถาบัน
 สร้างเสริมสุขภาพคนพิการ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และสถาบันการศึกษา ดำเนินการพัฒนา
 ศักยภาพการวิจัยเพื่อสร้างความรู้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้มากขึ้น (๔) ให้กระทรวง
 สาธารณสุขจัดทำแผนพัฒนาระบบบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทางการแพทย์เพื่อพัฒนาศักยภาพ
 ของสถานบริการในทุกสังกัด เร่งผลิตและกระจายกำลังคนให้เหมาะสม (๕) ให้กระทรวงการพัฒนา
 สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ
 กระทรวงแรงงาน กระทรวงคมนาคม กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงการ
 ท่องเที่ยวและกีฬา พิจารณากำหนดตัวชี้วัดระดับกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต
 คนพิการและติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า ๕ ปี และ (๖) ให้คณะกรรมการสุขภาพ
 แห่งชาติพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการสุขภาพคนพิการเพื่อทำหน้าที่เชื่อมประสานหน่วยงานและ
 องค์กรภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ในการจัดสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็นว่าด้วยสุขภาพคนพิการ ขับเคลื่อน
 และติดตามการดำเนินงานตามมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคนพิการสู่การ
 ปฏิบัติของฝ่ายต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง รวมถึงการสนับสนุนการสร้างและจัดการความรู้ที่
 เกี่ยวข้อง นอกจากนี้คณะรัฐมนตรียังให้คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติรับความเห็นของ
 กระทรวงการคลังและกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการให้คณะกรรมการพัฒนาระบบการเงินการคลัง
 ด้านสุขภาพแห่งชาติจัดทำข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อให้หน่วยงานรัฐอื่น ๆ พัฒนาระบบการ
 คลังเพื่อการดูแลสุขภาพคนพิการให้มีความเสมอภาค ควรดำเนินการเรื่องดังกล่าวตามช่องทางที่
 กำหนดไว้ในกฎหมาย และในการจัดบริการสุขภาพของคนพิการให้เป็นรูปธรรมอย่างทั่วถึง เสมอภาค
 และเท่าเทียมกันต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เข้มแข็ง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย องค์กรภาคเอกชนให้
 การสนับสนุนอย่างจริงจัง ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสุขภาพของคนพิการ
 ต่อไปในอนาคต ไปประกอบการพิจารณาต่อไป

**ตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาตินอกจากบทบาทของคนพิการในระดับชาติ
 แล้วยังมีระดับจังหวัดและเขตพื้นที่อีกด้วย** แต่ละจังหวัดมีสมัชชาสุขภาพจังหวัด มีกลุ่มองค์กรไม่
 แสวงกำไรด้านคนพิการ ส่วนในระดับเขตพื้นที่ได้แบ่งออกเป็น ๑๓ เขตพื้นที่สุขภาพตามภูมิศาสตร์
 และความหนาแน่นของประชากร ในแต่ละเขตมีกรรมการเขตสุขภาพเพื่อประชาชน (กขป.)
 ประกอบด้วยผู้แทนจาก ๓ ภาคส่วน ได้แก่ ภาคราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่ม
 ผู้ทรงคุณวุฒิและวิชาชีพด้านสุขภาพ และภาคเอกชนและประชาสังคม กำหนดให้ทุกเขตพื้นที่มี กขป.
 ได้ ๔๕ คน ยกเว้น กทม. (เขตพื้นที่ ๑๓) มี ๔๖ คน ในจำนวนนี้กำหนดไว้ว่าต้องมีผู้แทนองค์กร
 ภาคเอกชนที่ไม่แสวงหากำไรด้านคนพิการจำนวน ๑ คน จากข้อมูลของสำนักงานสุขภาพแห่งชาติ
 พบว่าในปี ๒๕๖๐ กขป. ทั้ง ๑๓ เขต เป็นคนพิการหรือผู้ปกครองเด็กพิการรวมทั้งสิ้น ๑๐ คน

จากจำนวนสมาชิกทั้งหมด ๑๓ คน นั้นหมายความว่าองค์กรของคนพิการในต่างจังหวัดก็มีศักยภาพที่สามารถแทรกตัวเข้ามาอยู่ในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งระดับเขตพื้นที่และระดับประเทศ

บทบาทของคนพิการระดับจังหวัดและระดับเขตพื้นที่สามารถสะท้อนประเด็นสุขภาพคนพิการในสมัชชาสุขภาพทุกระดับ ถ้าเครือข่ายมีความเข้มแข็งประเด็นขับเคลื่อนชัดเจนก็จะทำให้สามารถเคลื่อนนโยบายในระดับที่สูงขึ้นไปได้ จากเครือข่ายคนพิการระดับจังหวัดระดับเขตและระดับประเทศตลอดจนการขับเคลื่อนตามกฎหมายด้านการแพทย์และสาธารณสุขของคนพิการ ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพคนพิการที่เป็นรูปธรรมในหลายประการ ได้แก่ การแก้ไขระเบียบการออกบัตรประจำตัวคนพิการเชิงประจักษ์ การทบทวนชุดสิทธิประโยชน์และการเข้าถึงบริการอุปกรณ์เครื่องช่วยคนพิการ การพัฒนาระบบบริการเครื่องช่วยฟัง การพัฒนาระบบบริการขาเทียม รูปแบบกำลังคนทางเลือกเพื่อตอบสนองการจัดการบริการการฟื้นฟูสมรรถภาพสำหรับเด็กพิการ การพัฒนาตัวแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมทักษะชีวิตของวัยรุ่นตอนต้นที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน การพัฒนาโปรแกรมประยุกต์ฟื้นฟูทักษะการอ่านคำศัพท์บน Tablet Computer สำหรับเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ด้านการอ่าน การใช้โปรแกรม 1-5 Piano เพื่อช่วยเหลือเด็กนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้และคนพิการออทิสติก และการพัฒนาศักยภาพบ้านคนพิการและผู้สูงอายุ การทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation & Mobility, O&M) ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมสุขภาพคนพิการทางสติปัญญา ออทิสติก และการเรียนรู้^{๔๙๙} และสมัชชาสุขภาพเฉพาะประเด็นการบูรณาการฐานข้อมูลเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการจังหวัดขอนแก่น^{๕๐๐}

ด้วยหลักคิดเรื่องสุขภาพในมุมมองของกฎหมายฉบับนี้มองมิติที่กว้างกว่า สุขอนามัยหรือความเจ็บป่วยของแต่ละคนดังที่กล่าวแล้วและขับเคลื่อนด้วยพลังประชาชน ในยุคที่สังคมมีความขัดแย้งสูงในปี ๒๕๕๓ คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติจึงเสนอให้ปฏิรูปประเทศ โดยเสนอให้มีคณะกรรมการ ๒ ชุดคือ คณะกรรมการปฏิรูปประเทศ มีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธาน มีกรรมการ ๑๙ คน และหนึ่งในนั้นคือนายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ อีกคณะหนึ่งคือ คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูปประเทศ มีนายแพทย์ประเวศ วะสี เป็นประธาน มีกรรมการ ๒๗ คน หนึ่งในนั้นคือนายต่อพงศ์ เสลานนท์ โดยให้สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติตั้งสำนักงานปฏิรูปประเทศขึ้นมาทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูปประเทศทำหน้าที่หลักในการ

^{๔๙๙} วิชัย โชควิวัฒน์ และคณะ บรรณาธิการ. (๒๕๕๘) รายงานประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗ สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ (สช.). หน้า ๕๘.

^{๕๐๐} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๙๕.

ระดมความคิดเห็นของภาคประชาชนและสังคมเพื่อเสนอให้คณะกรรมการปฏิรูปประเทศจัดทำแนวทางปฏิรูปประเทศเพื่อเสนอรัฐบาลต่อไป ในภาคของคณพิการได้ขับเคลื่อนโดยตั้งคณะกรรมการเครือข่ายคณพิการเพื่อการปฏิรูป “...แนวคิดสมัยชาวมามากจากสายธารณสุขที่เค้าทำเรื่องสมัยชาสุขภาพแห่งชาติ มีเครือข่ายภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาคชุมชน กลุ่มคนผู้บริโภค นักวิชาการ ภาคเศรษฐกิจ ภาคราชการ แทบทุกภาคส่วน เข้ามาเป็นเครือข่าย เสนอประเด็นปฏิรูป มีการจัดภาพใหญ่ร่วมทุกเครือข่ายสองสามครั้ง... ภาพเล็กในส่วนของคณพิการเราใช้เงินกองทุนคณพิการสภาคณพิการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นทั่วประเทศสองสามปีเหมือนกัน ปีหนึ่งก็จัด ๙ ภาคเป็นการรับฟังอย่างกว้างขวางมาก...”^{๕๐๑} นายต่อพงศ์ฯ เล่าให้ฟังในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการเครือข่ายคณพิการเพื่อการปฏิรูป ทั้งนี้ในกลุ่มของคณพิการมีข้อเสนอเพื่อการปฏิรูปสามข้อคือ (๑) สร้างสังคมที่ปราศจากอุปสรรค (๒) ขจัดทางเลือกปฏิบัติต่อบุคคล และ (๓) ปฏิรูปการเงินการคลังและงบประมาณ โดยมีกองทุนด้านการพัฒนาสังคม “...ทั้งสามประเด็นนี้ยังขับเคลื่อนกันอยู่ในปัจจุบันอย่างเรื่องแรกนี้นั้นวันก็มีความเป็น Mainstream Issue หมดครับ จากเดิมมันเป็น Specific มันไม่ใช่ FD^{๕๐๒} อย่างเดียวนะครับ มันเป็น UD^{๕๐๓} ที่มองทุกบริษัท เรื่องเลือกปฏิบัติเนี่ยยังไม่เห็นเป็นรูปธรรมมากนัก เพราะเข้าใจว่าคนไทยยังไม่ Buy Concept แต่ก็ยังขับเคลื่อนกันอยู่ ตอนนี้อยู่แค่แก้ปัญหาเศรษฐกิจ แต่ก่อนคนพูดเรื่อง Empowerment เรื่องการเข้าถึงสิทธิ ตอนนี้อยู่เรื่องความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ...”^{๕๐๔} นายต่อพงศ์ฯ อธิบายเพิ่มเติม นอกจากสามประเด็นใหญ่ข้างต้นแล้วระหว่างทางของการจัดสมัยชายังมีข้อเสนอย่อยอื่น ๆ ที่ขับเคลื่อนคู่ขนานกันไป เช่น ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครด้านคณพิการและจิตอาสา เพื่อการสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ยุทธศาสตร์การวิจัยด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคณพิการและการตั้งมูลนิธิเพื่อการวิจัย พร้อมทั้งการจัดสมัยชชาคณพิการแห่งชาติเพื่อขับเคลื่อนประเด็นเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง^{๕๐๕}

^{๕๐๑} ต่อพงศ์ เสดานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๒} FD ย่อมาจาก Friendly Design หรืออารยสถาปัตยกรรม คือคำศัพท์ที่นายภุชชณะ ละไล และกลุ่มมนุษย์ลือนานาชาติบัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนคำว่า UD โดยมีมุมมองว่า FD เป็นการออกแบบที่เป็นมิตรคือสิ่งปลูกสร้างหรือถาวรวัตถุเหล่านี้ที่ออกแบบอย่างเป็นมิตรได้คำนึงถึงการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ของคนทั้งหมด

^{๕๐๓} UD ย่อมาจาก Universal Design หรือการออกแบบที่เป็นสากล เป็นการออกแบบที่คำนึงถึงผู้ใช้ทุกคนอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

^{๕๐๔} ต่อพงศ์ เสดานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๕} มูลนิธิพัฒนาคณพิการไทย. (๒๕๕๕) คณะกรรมการเครือข่ายคณพิการเพื่อการปฏิรูปเตรียมแผนงาน ๒๕๕๖.

[ออนไลน์] แหล่งที่มา :

การที่ผู้นำคนตาบอดได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการปฏิรูปทั้งสองคณะซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการ ข้าราชการทั้งอดีตและปัจจุบัน นักธุรกิจ และภาคประชาชน นายต่อพงศ์ฯ ตอบว่าไม่ทราบว่าจะทำไมตนเองถึงได้รับการแต่งตั้ง แต่ยอมรับว่าได้ทำงานร่วมกับภาคประชาชนมาอย่างต่อเนื่อง “...ผมทำงานกับเครือข่ายเอ็นจีโอมาตั้งแต่ประมาณปี ๔๒ แล้วครับเป็นผลจากรัฐธรรมนูญปี ๔๐ ครับ ทำมาตลอดแล้วก็รู้จักกันจนถึงปัจจุบัน... เป็นกลุ่มภาคประชาชนมีคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ กป.อพช. เป็นแกนประสาน พี่บรรจง นะแส เป็นประธาน...”^{๕๐๖} ผู้ศึกษาเชื่อว่าการทำงานที่นายต่อพงศ์ฯ และอาจารย์วิริยะฯ ได้รับการแต่งตั้งนั้นก็ด้วยสายสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้าไปมีบทบาททางการเมืองทั้งในสภาและนอกสภา

ในยุคที่พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ยังมีชีวิตอยู่ บทบาทของพันโทต่อพงษ์ฯ มีความโดดเด่นชัดเจนและขับเคลื่อนร่วมกับกลุ่มเอ็นจีโอและวิศวกรทางสังคมสายสาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง บทบาทเช่นนี้เป็นทั้งโอกาสในการนำเสนอประเด็นคนพิการสู่นโยบายสาธารณะและเป็น การสร้างความเข้าใจของสังคมต่อประเด็นคนพิการและความพิการไปด้วยโดยธรรมชาติ ซึ่งล้วนนำไปสู่สิทธิและโอกาสของคนพิการในสังคม

บทบาทของคนพิการในการขับเคลื่อนงานตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นการขับเคลื่อนเชิงนโยบายด้านการแพทย์และสาธารณสุขในภาพรวมของประเทศ อีกมิติหนึ่งคือการขับเคลื่อนงานตามพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๔ หรือที่เรียกกันว่า สปสช. ซึ่งมีเรื่องราวที่น่าสนใจดังนี้

ปี ๒๕๕๑ สปสช.สนับสนุนการสร้างนวัตกรรมฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการให้คนพิการสามารถเข้าถึงระบบบริการได้อย่างทั่วถึง โดยได้ดำเนินโครงการนำร่องพัฒนาระบบบริการทางเลือกสำหรับคนพิการใน ๓ เรื่องคือ (๑) การพัฒนาระบบบริการทางเลือกสำหรับคนพิการ ด้วยกระบวนการฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ (Independent Living: IL) ที่ดำเนินการโดยองค์กรของคนพิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (๒) การพัฒนาระบบบริการทางเลือกสำหรับคนพิการด้านการมองเห็นด้วยกระบวนการฝึกทักษะสร้างความคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (Orientation and Mobility: O&M) โดยองค์กรของคนพิการร่วมกับหน่วยบริการ และ (๓) การพัฒนาจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในชุมชน โดยวัดและชุมชนมีส่วนร่วม (Halfway Center)

<http://www.tddf.or.th/news/detail.php?contentid=0075&postid=0001563¤tpage=21> (๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐).

^{๕๐๖} ต่อพงศ์ เสลานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ปี ๒๕๕๒ เพิ่มอัตราค่าบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการจาก ๔ บาทเป็น ๕ บาทต่อประชากร เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการด้านบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการในระดับพื้นที่ให้ครบวงจร โดยจัดสรรสำหรับค่าอุปกรณ์เครื่องช่วยคนพิการและบริการฟื้นฟูสมรรถภาพร้อยละ ๗๐ การพัฒนาระบบบริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการร้อยละ ๒๐ และโครงการพัฒนาศักยภาพการฟื้นฟูสมรรถภาพองค์กรของคนพิการในทุกพื้นที่ร้อยละ ๑๐ ภายใต้โครงการนำร่องและโครงการพัฒนาศักยภาพการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการองค์กรของคนพิการในภาคกลาง^{๕๐๗}

ปี ๒๕๕๓ คณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติมีมติเห็นชอบในหลักการแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริการฟื้นฟูสมรรถภาพในการใช้ชีวิตประจำวันด้านการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว (O&M) สำหรับคนพิการตาบอด เป็นแผนระยะ ๖ ปี (๒๕๕๓ -๒๕๕๘) เพื่อให้บริการคนตาบอดที่จดทะเบียนไว้ ๗๓,๗๑๐ คน ตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ สปสช. ร่วมกับแผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการฯ และสถาบันวิจัยและพัฒนาเพื่อคนตาบอดฯ ดำเนินโครงการพัฒนารูปแบบบริการฟื้นฟูสมรรถภาพด้าน O&M ความสำเร็จของมตินี้ผู้นำคนพิการที่ขับเคลื่อนใกล้ชิดกับ สปสช. มองว่า “...ไม่เท่าเรามีคุณหมอสุวิทย์ไปทูปโตะ มีคุณหมอวิชาทำข้อมูลแบ็คอัพ มีวิทยาลัยราชสุดาสนับสนุนเรื่องจัดฝึกอบรม มันครบวงจรทูปโตะมันจึงออกมาเลยห้าหกร้อยล้าน...”^{๕๐๘} แต่ถ้ามองในมุมของนายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ยังมีประเด็นที่ต้องขบคิดต่อ “...เรื่องนี้เป็นหนังยาว จุดเริ่มต้นเป็นการฉีกกำลังกันสามฝ่ายแต่พอเข้าไปถึง สปสช. จริง ๆ เราก็เจอนักวิชาชีพกลุ่มใหญ่เขาก็กั้นตาบอดออก เป็นจุดแตกหักที่เราไม่แฮปปี้ คือเพราะว่าจุดยืนของเราที่เราเป็นมาตลอดคือคนตาบอดสอน O&M ได้ ในศูนย์ฝึกในโรงเรียนสอนคนตาบอดก็มีคนตาบอดที่ไม่พิการก็ให้คนตาบอดสอน ในต่างประเทศก็มีทั้งนั้นแหละ แต่ว่าพอเข้ามาในสาย สปสช. บี้บ เขาก็กั้นตาบอดออกแล้วให้โรงพยาบาลเป็น Host โดยที่อ้างเรื่องหน่วยบริการทางสาธารณสุขเราก็ดีนรจนกระทั่งสมาคมเนี่ยได้เป็นหน่วยบริการทางสาธารณสุขแต่สุดท้ายก็ไม่เอางบประมาณมาให้เรา สิ่งที่เราขอผมพลาดนี่มันเป็นกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพที่ขาดแห่วง เพราะมันมองแค่เรื่อง O&M ซึ่งพวกผมบอกว่าเวลาพวกผมฝึกอาชีพนี่มี Braille O&M และมีฝึกอาชีพ ต้อง ๓ อย่างนี้ไม่นั้นก็ฝึกให้คนตาบอดออกมาเป็นขอทาน... ผมใช้เวลาเจรจา ๕ ปีแต่ก็ยังไม่สำเร็จ...”^{๕๐๙}

^{๕๐๗} สำนักนโยบายและแผน สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๕๓) รายงานการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า. หน้า ๑๘๖.

^{๕๐๘} ธีรยุทธ สุคนธวิท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการจังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๐๙} ต่อพงศ์ เสลานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ชุดสิทธิประโยชน์เพื่อให้คนตาบอดได้ฝึก O&M เกิดขึ้นแล้วพร้อมทั้งมีงบประมาณสนับสนุนชัดเจน แต่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของสมาคมคนตาบอดฯ เรื่องนี้จะต้องขับเคลื่อนต่อไป ส่วนเรื่องการดำรงชีวิตอิสระที่สภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทยขับเคลื่อนนั้นยังไม่บรรลุผล “...ในส่วนของไอแอลวิชาการไม่มีแบ็คอัพ ทำกันเอง แล้วเราไม่มีคนอย่างคุณหมอสุทธิชัยไปทุบโตะให้ ส่วนของพวกเรากันเองต้องตำหนิกันเองเลย คือมอง สปสช. เป็นแค่แหล่งทุนเท่านั้น แล้วเวลาเราประเมินกันเองผลมันก็ออกมาเป็นอย่างที่เขาพูดจริง ๆ ว่าคือคุณหมอประทับใจชวนร่า่องสามปีเตรียมปรับศูนย์ไอแอลสู่การเป็นหน่วยร่วมบริการในระบบหลักประกันสุขภาพ ให้เงินมาพอสมควร ทำสามปีต่อเนื่อง แล้วปีที่สามแล้วก็เชิญบุคคลภายนอกมาประเมิน... ซึ่งผลการประเมินมันก็ชี้ชัดว่ามีแต่รูปมีแต่บอร์ดมีแต่โครงสร้าง คนทำงานจริงมีแค่สองสามคน ยังไม่พร้อมที่จะเป็นหน่วยร่วมบริการในระบบประกันสุขภาพ...”^{๕๑๐}

ไอแอลหรือการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ ตั้งอยู่บนหลักคิดที่ว่าชีวิตมนุษย์ทุกชีวิตมีคุณค่าและควรมีทางเลือกที่จะเลือกสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในชีวิตของตนเอง เป็นหลักการพื้นฐานคือสิทธิมนุษยชน การกำหนดวิถีชีวิตตนเอง การช่วยเหลือตนเอง การเสริมพลังอำนาจ การรวมอยู่ในสังคม การที่จะเสี่ยง และการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม^{๕๑๑} การดำรงชีวิตอิสระนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีของคนพิการ การที่คนพิการจะดำรงชีวิตอิสระจำต้องฝึกทักษะการดำรงชีวิตอิสระให้คำปรึกษาฉันท์เพื่อน การมีผู้ช่วยคนพิการ การใช้เทคโนโลยีหรือสิ่งอำนวยความสะดวก การปรับสภาพแวดล้อม เป็นต้น การดำรงชีวิตอิสระเป็นประเด็นสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหวระดับรุนแรง สำหรับคนตาบอดก็ให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตอิสระแต่อาจมีวาทกรรมแตกต่างกันเล็กน้อย “...Independent Living (การดำรงชีวิตอิสระ) จริง ๆ อาจจะมาด้านขนขาเยอะแต่ว่าในมุมของตาบอดเราก็ใช้ Independent Living เหมือนกัน แต่ว่าเราอาจจะเข้มข้นน้อยกว่าเราใช้แนวคิดที่เรียกว่า Self Determination คือเราสามารถกำหนดชะตากรรมของเราได้เป็นตัวชีวิตมากกว่า...”^{๕๑๒}

^{๕๑๐} ธีรยุทธ สุขธนวิธ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๑} กมลพรรณ พันธ์พั้ง. (๒๕๕๓) **อัตลักษณ์ การเสริมพลังอำนาจ และการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง: การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในสังคมไทย.** (วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสังคม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

หน้า ๑๑.

^{๕๑๒} ต่อพงศ์ เสลานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ปี ๒๕๕๔ สปสช. สนับสนุนให้มีกองทุนสำหรับช่วยฟื้นฟูคนพิการในระดับจังหวัด คือเป็นการร่วมจ่ายระหว่าง สปสช. กับองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ปี ๒๕๕๘ มีกองทุนดังกล่าวครอบคลุมแล้ว ๔๑ จังหวัด สามารถช่วยเหลือในเรื่องอุปกรณ์แก่คนพิการในแต่ละจังหวัดได้อย่างดี ระบบบัตรทอง แทนที่จะทำงาน “เชิงรับ” ไปวัน ๆ ได้ทำงาน “เชิงรุก” สร้างและพัฒนาระบบทั้งการใช้เงินที่ได้รับในอัตราต่ำสุด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน และยังพัฒนาระบบสนับสนุนต่าง ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชน รวมทั้งยังคงพัฒนาระบบการมีส่วนร่วม (Participation) ของทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนให้เป็นรูปธรรม เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างประชาธิปไตยที่รากฐาน คือ ประชาธิปไตยแบบที่ประชาชนมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) เพื่อให้ประชาธิปไตยที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ได้ลงรากปักฐานบนผืนแผ่นดินไทยอย่างแท้จริง^{๕๑๓}

บทบาทของคนพิการในการขับเคลื่อนสิทธิด้านการแพทย์และสาธารณสุข มีความชัดเจนในแง่ของการขับเคลื่อนและเสริมพลังคนพิการด้วยกระบวนการของสมัชชา มีผู้นำคนพิการเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัด แกนนำคนพิการมีมุมมองต่อผลของการขับเคลื่อนสิทธิด้านสุขภาพที่สอดคล้องกันดังนี้ **“...สมัชชาทำให้คนพิการเข้าไปมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนนโยบายสุขภาพ พอปี ๕๑ ๕๒ มี พรบ.ส่งเสริมฯ ทุกคนก็เบนไปทาง พรบ. ส่งเสริมฯ รูปธรรมมันอาจจะคลุมตรง ๆ ไม่ได้ มันเป็นผลสืบเนื่องกันระหว่าง พรบ.ส่งเสริมฯ ด้วย ตั้งแต่ปี ๕๑ มันค่อย ๆ เคลื่อน...”**^{๕๑๔} หลายจังหวัดทั่วประเทศได้นำเงินของ สปสช. ไปใช้ในการขับเคลื่อนงานด้านสิทธิคนพิการ **“...รู้จักเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เลยกทีมชมรมคนพิการฯ (จังหวัดสกลนคร) ไปคุยที่สาธารณสุข ก็ไปคุยปัญหาว่าชมรมไม่มีงบในการทำงาน พอติมันมีกลุ่มงานเรียกว่ากลุ่มงานส่งเสริม พี่ที่เป็นเจ้าหน้าที่ด้านบัตรทองบอกว่ามีงบฟื้นฟูที่เค้ายกไว้สำหรับพัฒนาระบบบริการ มีอยู่แปดเก้าหมื่นเลยให้ชมรมเขียนเข้าไป ก็เป็นงบประมาณก้อนแรกของชมรมที่ได้ทำงาน... จัดอบรมคนร้อยละคนเลยตั้งชมรมในระดับจังหวัดได้...”**^{๕๑๕} หรืออย่างไรในจังหวัดอ่างทอง **“...ผมขับเคลื่อนตั้งแต่สมัยก่อนมีพรบ.หลักประกันสุขภาพ กับคุณหมอพลเดช ปิ่นประทีป เป็นภาคประชาชนที่รณรงค์ลงชื่อเสนอกฎหมาย... เริ่มเข้ามาทำงานสมาคม (สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย) ปี ๔๘ ทำอยู่ ๘ ปี**

^{๕๑๓} วิชัย โชควิวัฒน์. (๒๕๕๘) “นพ.วิชัย โชควิวัฒน์ : ดำเนินบัตรทอง (๑๔) สายด่วน 1330 เพื่อการคุ้มครองสิทธิ” ใน Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.hfocus.org/content/2015/08/10720> (๘ ตุลาคม ๒๕๖๐).

^{๕๑๔} อธิรยุทธ สุคนธ์วิท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๕} ปิยกุล คุณแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

ก็ได้ขับเคลื่อนทุกด้านรวมทั้งด้านสุขภาพกับ สปสช. เป็นอนุกรรมการควบคุมคุณภาพในจังหวัด อ่างทอง ทำงานกับคุณธีรยุทธ นก อาภาณี หน้อยแน่น และอีกหลายคน ทำให้ขับเคลื่อนงานในพื้นที่ได้ หลายจังหวัด...”^{๕๑๖}

ถึงแม้ว่าภาพรวมจะเห็นกลุ่มผู้นำคนพิการมีความเข้มแข็งผนึกกำลังร่วมกันต่อสู้ อย่างไม่ย่อท้อเพื่อสิทธิคนพิการ แต่ภายในกลุ่มของคนพิการก็แข่งขันชิงไหวชิงพริบกัน พอประมาณ อย่างกรณีคุณธีรยุทธ สุคนธวิท ผู้นำคนพิการซึ่งพันโทต่อพงษ์ฯ หนีบเข้าร่วมประชุม ร่วมกับ สปสช. อย่างต่อเนื่อง ถูกตั้งคำถามต่อสถานะความเป็นผู้แทนของคนพิการ “...ทำงานกับ สปสช. ตั้งแต่ที่ต่อลากเข้าไป ก็ทำงานมาเรื่อย ๆ ทำงานอยู่จนกระทั่งถึงปี ๕๓ ก็มีพรรคพวกเรานี้ แหละไปทุบโต๊ะ (หัวเราะ) ทุบโต๊ะกับคุณระนอง สุขเกษม ที่ตอนนั้นดูเรื่องสำนักงานการมีส่วนร่วม เขาก็บอกว่าไอ้ธีรยุทธมันไม่ได้อยู่ในโครงสร้างของสภาฯ ไม่ได้เชื่อมต่อกับสมาคม ทำไมเอามันมาเป็น ตรงนี้ มานั่งตรงนี้ ผมก็เลยบอกว่าเอาอย่างนี้แล้วกันคุณระนองจะได้ไม่ลำบากใจ ตั้งคนในโครงสร้าง เข้าไปก็แล้วกัน ผมไม่เป็นไร ผมก็ออกมาตั้งแต่ปี ๕๓ จนถึงปัจจุบัน ไม่ได้เข้าไปเป็นกรรมการเป็น คณะทำงานหรือเป็นบอร์ดอะไร แต่ยังทำงานกับเครือข่าย ๙ ด้านมาโดยตลอด...”^{๕๑๗}

ช่วงปี ๒๕๕๔ ที่จะมีการเลือกผู้แทนเครือข่าย ๙ ด้านแทนชุดเดิมที่จะหมดวาระ คุณธีรยุทธเล่าว่ามีคนถามว่าสนใจจะเข้าไปเป็นกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติหรือไม่ “...เรียน ตามตรงครับว่ามีคนที่อยากเป็นและจะต้องเป็นให้ได้นั่งอยู่ตรงนั้นด้วยถึง ๒ คน ส่วนตัวผมเองต้องการ สนับสนุนให้คนที่มีความพร้อมขึ้นไปเป็นกรรมการ ไม่ได้ตั้งใจจะไปสมัคร...คนถามก็ต้องการความ ชัดเจนจากผมเพื่อจะได้สนับสนุนได้ถูกต้อง...”^{๕๑๘} หลังจากนั้นนายชูศักดิ์ จันทยานนท์ ประธานสภา คนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยในขณะนั้น ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการหลักประกันสุขภาพ แห่งชาติ ในส่วนของผู้แทนเครือข่าย ๙ ด้าน ทั้งนี้สิ่งที่นายชูศักดิ์ฯ ได้รายงานต่อสภาคนพิการฯ ก่อนการเสนอตัวนั้นได้เตรียมการยกระดับการทำงานเรื่องคนพิการให้เข้าไปในบอร์ดหลักประกัน สุขภาพแห่งชาติ ในสองประเด็นคือ ประเด็นที่หนึ่งกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการและผู้สูงอายุ จังหวัด สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ได้ดำเนินโครงการนำร่องใน ๑๒ จังหวัด และมีผู้แทนจากสภาคนพิการฯ เข้าไปเป็นคณะทำงานยกย่องคู่มือการใช้จ่ายเงินของกองทุน สาระสำคัญ

^{๕๑๖} ดำรงไชย ภูสุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๑๗} ธีรยุทธ สุคนธวิท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๑๘} ธีรยุทธ สุคนธวิท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ของกองทุนประกอบด้วย ๔ เรื่อง ได้แก่ (๑) จัดบริการฟื้นฟูสมรรถภาพให้แก่คนพิการ ไม่ว่าจะ เป็น ภายอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการ สื่อส่งเสริมพัฒนาการที่นอกเหนือจากชุดสิทธิประโยชน์หลัก (๒) พัฒนาและฝึกอบรมให้กับคนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ (๓) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้คนพิการในพื้นที่ และ (๔) ดำเนินงานตามที่คณะกรรมการมอบหมาย **ประเด็นที่สอง การขับเคลื่อนเรื่องศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพคนพิการ** โดยขอให้สภาคนพิการทุกประเภทจังหวัดจัดตั้งเป็นศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพคนพิการในจังหวัด ซึ่งจะทำให้สภาคนพิการทุกประเภทประจำจังหวัด มีงบประมาณในการทำงานมากขึ้น

หนึ่งทศวรรษของหลักประกันสุขภาพแห่งชาติเห็นชัดเจนว่าบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขของคนพิการมีพัฒนาการที่กว้างขวาง จากเดิมที่เป็นแค่การรักษาความเจ็บป่วยการฟื้นฟูแก้ไขความพิการ เป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพ ขยายมุมมองด้านการแพทย์และสาธารณสุขที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม การดูแลสุขภาพไม่ใช่ว่าเฉพาะแค่เรื่องกายและจิตแต่กว้างขวางถึงจิตวิญญาณและสังคม การจัดระบบชุดสิทธิประโยชน์และการเงินการคลังตามกรอบสิทธิทางการแพทย์ที่กฎหมายแม่บทกำหนดไว้ ทำให้มีความยืดหยุ่นและขยายเพิ่มเติมได้ตามความต้องการจำเป็น แม้จะยังไม่ครอบคลุมทุกประการก็ตาม ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญก็คือบทบาทและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการทำให้สิทธิเป็นจริง ที่กฎหมายได้เปิดช่องไว้ให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมอย่างมีนัยยะสำคัญ การขับเคลื่อนสู่ทศวรรษที่สองจึงเป็นการอาศัยกรอบแนวทางที่กฎหมายกำหนด

กล่าวโดยสรุปในยุคผลัดถิ่นให้มีกฎหมายหลักประกันสุขภาพแห่งชาติบทบาทของคนพิการมีความโดดเด่นเด่นชัดมาก และค่อย ๆ ลดลงตามลำดับ กลุ่มคนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหวที่มีบทบาทตั้งแต่ต้นก็ไม่ได้ขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ในขณะที่กรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติซึ่งเป็นบอร์ดใหญ่สุดของหลักประกันฯ กลับไม่มีคนพิการทางกายหรือการเคลื่อนไหวเข้าไปนั่งเลย ทั้งที่กฎหมายเปิดช่องไว้ซึ่งต้องแข่งขันกับกลุ่มภาคีเครือข่าย ๙ ด้าน โดยหลักปฏิบัติแล้วภาคประชาชนก็มักจะหารือร่วมกันเพื่อกำหนดทิศทางการขับเคลื่อน ถึงแม้ว่าจะแข่งขันคัดเลือกกันเองแต่ก็เป็นช่องทางให้เสนอวิสัยทัศน์หรือแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะและในภาพรวม จนถึงทศวรรษที่สองบอร์ดหลักประกันสุขภาพแห่งชาติมีเพียงผู้ปกครองเด็กออทิสติก และบอร์ดควบคุมคุณภาพฯ มีเพียงผู้แทนคนตาบอดเข้าไปทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงให้คนพิการทั้งหมด

การขับเคลื่อนงานด้านการแพทย์และสาธารณสุขหากมองในภาพรวม **ยุคก่อนการปฏิรูป ประชาชนต้องรอการสงเคราะห์ช่วยเหลือจากภาครัฐและผู้มีจิตกุศลให้ความช่วยเหลือจนเจือ** แต่เมื่อปฏิรูประบบสาธารณสุขประชาชนกลายเป็นเจ้าของสิทธิ และสามารถกำหนดนโยบายสาธารณสุขได้ด้วยตนเอง กลไกระบบสุขภาพมีส่วนหนุนเสริมให้ภาคประชาชนมีพลังอำนาจ

มากยิ่งขึ้น มืองค์ความรู้และเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน และสำหรับคนพิการนอกจากกลไกด้านสุขภาพแล้วยังมีพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งมีกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการจำนวนมาก ทำให้การทำงานของผู้นำคนพิการแตกตัวกระจายออกไปมากมาย จากการขับเคลื่อนที่ผ่านมาผู้นำคนพิการและผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อคิดเห็นที่น่าสนใจคือ “...ประเด็นต่าง ๆ มันแทบจะซ้ำซ้อนกับงานที่เราทำในด้านคนพิการกัน มันแทบจะดึงผลงานด้านคนพิการที่เราทำมาเป็นส่วนหนึ่งของภาพประเด็นที่เสริมในสมัชชาให้มันดูดี อันนี้คิดเองนะ... มันไม่ได้ตั้งใจ...”^{๕๑๙} นายธีรวัฒน์ฯ เปิดเผยอีกว่า “...เป็นงานในเชิงนโยบายค่อนข้างสูงต้องใช้ความคิดความอ่านความรู้ด้านสุขภาพค่อนข้างมาก เข้าไปแล้วเราสามารถขับเคลื่อนงานลงมาสู่ระดับล่างได้จริงไหม มันไม่ได้ตั้งใจอย่างที่เราวาดหวังไว้ เพราะเป็นการออกกระเปียบกฎหมายอะไรที่เป็นภาพกว้าง เป็นงานนโยบายระดับแมโครมันเกินพลังศักยภาพเราในระดับนโยบาย งานของเราอยู่ในระดับกลางถึงล่างลงมาก พอขึ้นไปก็ไม่ได้ตั้งใจ มองเหมือนว่าเราไม่ได้ทำอะไรในนั้น... อย่างประเด็นที่เราพยายามมองรูปธรรมว่าคนพิการได้อะไรจากสมัชชาสุขภาพ เช่น ประเด็นที่เราเคยเสนอเข้าไปในประเด็นหลักประกันสุขภาพเรื่องผ้าอ้อม รถเข็นไฟฟ้า เบาะรองนั่ง ตอนนั้นก็มียาจารย์สัมฤทธิ์ ชาภิรมย์ มีคุณเกต เข้ามาร่วมกันสามคนหลัก ๆ เสนอประเด็นนี้เข้าไป ปรากฏว่าประเด็นเหล่านี้ตกหมดเลยทั้ง ๆ มันมีความจำเป็น และมีงานวิจัยบอกว่ามันจำเป็น และควรจะต้องมีอยู่ในชุดสิทธิประโยชน์ แต่มันถูกตัด...”^{๕๒๐} หลังปี ๒๕๕๔ นายธีรวัฒน์ฯ ไม่ได้ร่วมขับเคลื่อนใด ๆ ในด้านสุขภาพ ส่วนนายธีรยุทธฯ ประสบปัญหาทางการเมืองของกลุ่มคนพิการด้วยกันเองจึงไม่ได้ขับเคลื่อนเรื่องสุขภาพตั้งแต่ประมาณปี ๒๕๕๓

“...ผมว่าในเชิงพัฒนามันคึกคักขึ้นทั้งระบบ จะมีกลุ่มที่ผมเห็นว่ามีปัญหาที่ขอประทวนโทษจริง ๆ นะครับอาจารย์ บางกลุ่มนี้มีความหลากหลายทางความพิการ แต่ค่อนข้างไม่ค่อยเห็นงาน เห็นงานก็เห็นงานเรื่องสภาพแวดล้อมในบางกลุ่มบางคน ไม่เห็นการเคลื่อนไหวในภาพใหญ่ไม่รู้ว่าจะสุดท้ายต้องการอะไรกันแน่นอกจากเรื่องสภาพแวดล้อม ที่ผมเห็นว่ามันเป็นแพกเตอร์เดียว... มีผู้แทนเข้ามาร่วมทุกเวทีนะครับ แต่ก็อาจจะไม่เต็มที่เราไหวร์ คือมาร่วมทุกเวที มีส่วนร่วมแต่ไม่มีบทบาทนำในการเสนอข้อเสนอ พุดชัชพอร์ตในภาพรวมได้แต่ไม่มีประเด็นที่เฉียบคม...”^{๕๒๑} ข้อคิดเห็นของนายต่อพงศ์ฯ ใกล้เคียงกับมุมมองของแพทย์หญิงวิชรา ธีวโพบูลย์ ที่มีข้อคิดเห็นในภาพรวมของ

^{๕๑๙} ธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

^{๕๒๐} ธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

^{๕๒๑} ต่อพงศ์ เสลานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.

การเคลื่อนไหวของคนพิการทุกกลุ่มว่า “...การทำงานมันแยกส่วนไปเป็น Local ไม่มี National ยกตัวอย่างอะไรดีห๊ะ อย่างในเวทีของ สปสช. ตอนนี้มีใคร ไม่มีแล้วใช่ไหม ไม่มีใคร ในของ สปช. ยังมี อ.สัมฤทธิ์ อยู่ เอ้าอย่างใน สปช. มันไม่ Connect กับเครือข่ายอื่น ตอนที่เขาตั้งรอบนี้คณะกรรมการ สุขภาพคนพิการ สภาเค้าเค้าจะเอาประเภทไหน องค์กรไหน เออะจะเอาใคร ก็ต้องสภานั้นแหละ เค้าก็ ยืนยันว่าส่งคุณวิเชียร (วิเชียร หัสถาดล) คุณวิเชียรแกไม่ใช่คน Advocate ไม่ใช่คนที่จะมาทำประเด็น ทำนองนี้ พอมาบูบมีมันก็ไม่ได้ เพราะต้องมาเป็นเลขาทิมเลขา จริง ๆ เราอยากยกให้เขาเป็นเลขาเลย แล้วเรา สสพ. ศูนย์สิทธิร เราที่เป็นตัว Support วิชาการ แต่เนี่ยไม่สามารถจะให้คนอื่นได้เพราะว่า คนนี้เค้านั่งการแพทย์ (ของสภาคนพิการฯ) ถ้าสมมติบอกว่าเอ้า เอามาหาโต๊ะที่เค้ามีทีมวิชาการมาทำมัย เค้าก็ไม่ชี้ หรือถ้า TRIP (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการประเทศไทย) มีคน คุณก็เอามาสิ Secretariat คือ just secretariat ทำกระบวนการและรวบรวมจัดความรู้ซึ่งประเด็น คนออกความเห็นคือตัวแทนองค์กร...”^{๕๒๒}

คุณหมอวัชรฯ กล่าวทิ้งท้ายไว้น่าสนใจอีกประการหนึ่งว่า “...ความลำบากของ ตาบอดเชิงสุขภาพไม่ชัดเจน กลุ่มไอแอลพีคิดว่ามันมี Need ด้านสุขภาพ อย่างน้อยเรื่องแผลกดทับ เรื่องระบบปัสสาวะ เรื่องภาวะเกร็ง คือมีหลายอย่างที่เป็น Need ชัดเจน เวลาเคลื่อนไหวมันมีอุปสรรค เรื่องอุปกรณ์ช่วยเนี่ยมันค่อนข้างชัดเจน เทียบกับว่าถ้าเป็นขาขาดใส่ขาเทียมยังไม่เท่า เพราะความ ยากลำบากไม่เท่า คนที่ลำบากมากกว่าก็ถึงแก่กันมากกว่า... ออทิสติกก็ยังมี Need เยอะ แต่ว่า ออทิสติกก็จะเคลื่อนไหวอีกแบบคือ คิดแล้วหา Package มา ไม่ได้ทำ System กลุ่มที่คิดว่ายังมี Need เยอะอยู่เรื่องสุขภาพแต่ก็ยังไม่ขึ้นก็คือเรื่องจิต จิตนี้ระบบยังขาดแคลนเยอะมากแต่ว่ายูคนี่ไม่ได้ทำ แต่ ก็มีคนเก่งอย่างคุณครูวัลย์ที่ทำอยู่และทำเชิงวิชาการได้เลย การขับเคลื่อนก็ขับเคลื่อนในแบบเฉพาะ ของตัวเอง การเคลื่อนไหวเรื่องการละเมิด การใช้ยาอะไรอย่างนี้ค่อนข้างดี... ยังมีประเด็นอยู่อีกเยอะแต่ มันไม่ทะเลาะลงเพราะมันไม่มีแกน พอไม่มีแกนเพราะ Need ไม่เหมือนกัน อย่างน้อยก็ควรมีแกน เฉพาะของประเด็นแต่ต้องไปหาว่าใครจะทำตรงกลาง...”^{๕๒๓}

ในภาพรวมของสิทธิด้านการแพทย์และสาธารณสุขดูเหมือนว่ามีความก้าวหน้ามาก มีระบบรองรับและมีกลไกที่ทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิ อีกทั้งมีกลไกที่ทำให้คนพิการสามารถใช้ เพื่อสร้างกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนและนำเสนอประเด็นปัญหาความต้องการของตนเองได้ แต่องค์ประกอบของผู้นำคนพิการมีความกระจัดกระจายไม่ได้รวมพลังในการขับเคลื่อนร่วมกันอย่างมี ยุทธศาสตร์ จากการศึกษาของสุขศิริ ประสมสุข และคณะ พบว่าปัญหาสำคัญ ๒ ประการที่คนพิการ

^{๕๒๒} วัชรฯ รวีไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่กระทรวงสาธารณสุข, เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.

^{๕๒๓} วัชรฯ รวีไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์.

เผชิญอยู่คือ (๑) ระบบบริการสุขภาพยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของคนพิการได้อย่างครอบคลุมและเพียงพอ โดยมีสาเหตุสำคัญจากการที่บุคลากรขาดความรู้ความชำนาญในการดูแลและให้บริการคนพิการทุกประเภท เนื่องจากคนพิการแต่ละประเภทมีความต้องการด้านสุขภาพแตกต่างกันไปตามสภาพความพิการและภาวะสุขภาพ (๒) คนพิการส่วนใหญ่ยังมีปัญหาเรื่องการเข้าถึงบริการและการฟื้นฟูทางการแพทย์ โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิและข่าวสารความรู้ด้านสุขภาพที่ไม่เพียงพอ ประกอบกับคนพิการและครอบครัวส่วนใหญ่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจในการดำรงชีวิตอยู่แล้ว ดังนั้น ปัจจัยด้านค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ ซึ่งรวมถึงการฟื้นฟูสมรรถภาพ การจัดหาและการซ่อมบำรุงอุปกรณ์เครื่องช่วยต่าง ๆ จึงยังเป็นอุปสรรค^{๕๒๔}

๕.๕.๓ การขับเคลื่อนงานด้านการศึกษา

จากการเมืองยุคนายบรรหาร ศิลปอาชา ที่มีอาจารย์ณรงค์ ปฏิบัติสกรกิจ เป็นแกนนำคนพิการผลักดันแนวคิดเรื่องการศึกษาผนวกกับการณรงค์เตรียมการเป็นเจ้าภาพกีฬาคนพิการ เฟสปีคเกมส์ ของพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต และกลุ่มแกนนำคนพิการจากมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคคนพิการ ส่งผลให้รัฐบาลตื่นตัวเรื่องคนพิการเป็นอย่างมากจนเป็นที่มาของการประกาศนโยบายปีการศึกษาเพื่อคนพิการ ต่อเนื่องถึงยุค ดร.ทักษิณ ชินวัตร ที่ได้อาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นแกนนำผู้ร่วมก่อตั้งพรรคไทยรักไทยและเป็นทีมนโยบายด้านการศึกษาของพรรค ทำให้การขยายผลเรื่องการศึกษาสำหรับคนพิการเกิดผลที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งตราพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑ ในยุครัฐบาลเผด็จการทหารซึ่งมีอาจารย์วิริยะฯ เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และมีแกนนำคนพิการร่วมเป็นอนุกรรมการด้านคนพิการ จึงไม่แปลกที่อาจารย์วิริยะฯ เผยว่าความก้าวหน้าในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการมีปัจจัยมาจากการเมือง “...ก็เรื่องการเมืองที่ทำให้เราสำเร็จ ถ้าการเมืองไม่ช่วยไม่มีทาง เราอยากได้ศูนย์การศึกษาพิเศษมาช่วยในการเรียนรวม ผมไปอยู่ที่ทีมการศึกษาของพรรคไทยรักไทยตั้งแต่ตอนตั้งพรรคสมัยนั้นแกนก็มีคุณหมอเกษม (ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย) เป็นหัวหน้าทีมคุณสิริกร (ดร.สิริกร มณีรินทร์) คุณบุญนำ ทานสัมฤทธิ์ รองผู้ว่ากรุงเทพมหานครสมัยท่านพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้ว่าทม. แล้วก็มีผมที่รับผิดชอบเรื่องการศึกษา... ผมรับผิดชอบเรื่องการศึกษาผลักดันศูนย์การศึกษาพิเศษ ศูนย์การศึกษามันเกิดโดยไม่มีกฎหมายรองรับแต่เราใช้ระเบียบกระทรวงไปก่อน...”^{๕๒๕} รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาอีกท่านหนึ่งให้ข้อสังเกตไว้คล้ายคลึงกันว่า “...พอรัฐมนตรี

^{๕๒๔} สุขศิริ ประสมสุข และคณะ. (๒๕๕๔) สถานการณ์และการขับเคลื่อนการบริการด้านสุขภาพและสังคมสำหรับคนพิการในทศวรรษของประเทศไทย. หน้า ๗๗ - ๗๘.

^{๕๒๕} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ประกาศปั๊บ ทุกคนสนอง สำนักบริหารงานการศึกษาถูกละเลย เงินมา จำนวนนี้มาก **พอรัฐมนตรีประกาศว่ามันต้องลดความเหลื่อมล้ำ เน้นการเรียนรู้รวม ไปคัดกรองเด็ก ไปมีกระบวนการให้ความช่วยเหลือ คึกคักขึ้นมาเลย** เป็นนโยบายที่ชัดเจน ประกาศอะไรออกมา หรือเหมือนช่วงที่คุณอภิสิทธิ์บอกว่า “คนพิการเรียนมหาวิทยาลัยฟรี” พวก สกอ. (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา) ก็ลุกขึ้นมาภายใน ๓ เดือน ประกาศได้ว่า “คนพิการเรียนฟรี” มันก็เป็นอีกหนึ่งโอกาสของความคึกคักขึ้นมา เหมือนแบบลุกขึ้นมาให้ความสำคัญขึ้นมาในทันที...”^{๕๒๖}

การสร้างดาวเทียมไปโคจรรอบโลกหรือสร้างตึกรามบ้านช่องไม่ใช่เรื่องยากเกินไป เพียงแค่จัดสรรงบประมาณก็สามารถทำได้ไม่ล้นเกินกว่าเทคโนโลยีปัจจุบัน แต่การจัดการศึกษาเป็นการสร้างคนไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะไม่ใช่แค่การทุ่มเทงบประมาณลงไปจะสำเร็จ แต่ต้องอาศัยเวลาและการเรียนรู้ทั้งของผู้สอนและผู้เรียน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเจตคติของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อคนพิการ “...ผมพูดให้ ผอ.เขต (การศึกษาพิเศษ) ฟัง ผมกลัวผู้ปกครองฟ้อง เราสำนักงานการศึกษาพิเศษเหมือนกับตัวช่วย เป็นตัวเสริมเท่านั้นเอง แต่บทบาทหน้าที่มันยังเป็นของเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเปอร์เซ็นต์ ถ้าเราไม่นับอย่างนี้เขตเค้าจะปล่อยเหมือนสมัยก่อนไง เราต้องลงไปช่วยเขา... หรืออย่างครู คือเราไม่ได้สอนเรื่องเนี้ยในสถาบันในคณะศึกษาศาสตร์ ครูโสดเวลาเด็กพิการเข้ามาในโรงเรียน ครูเริ่มมองในมิติที่เป็นลบแล้วใช้ไม้ยัดครับ แล้วมันก็พูดยาก แล้วอย่างผมส่งเด็กเข้าไปโรงเรียนร่วมผมต้องไปทำความเข้าใจต้องไปคุยกับ ผอ.เขาก่อน ผอ.เค้าเห็นด้วยเค้ายินดีรับเด็กพิการเข้าไปเรียนร่วม แล้วผมจะต้องไปประชุมครูไปประชุมผู้ปกครองเพราะบางแห่งผู้ปกครองเขาเอาเรื่องนะ เอาเด็กพิการเข้าไปเค้าก็เริ่มมีปฏิกิริยาแล้วทำไมเอาเด็กพิการมาเรียนร่วมกับลูกเขา เพราะฉะนั้นผมเข้าไปผมก็ต้องไปปรับความเข้าใจแล้วผมก็จะบอกครูว่าเด็กของผมให้ครูสอนปกติ เพราะเรามีอุปกรณ์ช่วยฟังเข้าไป ก็บางแห่งก็โอเคครับ...”^{๕๒๗} เรื่องเจตคติเป็นเรื่องที่ต้องรณรงค์สร้างความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันในแง่ของบทบาทของศูนย์การศึกษาพิเศษ ข้าราชการผู้เคียงข้างผู้นำคนพิการในยุคการศึกษาคนพิการก้าวหน้ามีความคิดเห็นว่า “...เราจะต้องดูแลเด็กพิการตั้งแต่แรกเกิดไปจนตลอดชีวิตเลยนะ ดังนั้นผมจึงเรียกครูการศึกษาพิเศษเราว่าเป็นพนักงานขายประกัน ขายประกันนี้พอเค้ารู้จักลูกค้าเค้าก็ดูแลลูกค้า เรายังดูแลคนพิการจนกระทั่งตายจากกันไป เหมือนกันพรบ. ห้าหมื่นมันบอกอย่างนั้น เลยต้องดูแลคนพิการตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต ทีนี้พอเค้าว่าไปจนตลอดชีวิต คนเค้าก็ไปตีความว่ามาจาก กคน. เค้าจัดอาชีพให้ ผมก็บอกว่าไม่ใช่ อาชีพนะใช่ แต่วิธีการ

^{๕๒๖} ดารณี อุทัยรัตนกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ทีมมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย, เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

^{๕๒๗} วีระ จันทรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโปรแกรมไลน์, เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ต้องไปติดตามว่าเค้าไปทำงานแล้วเป็นอย่างไร เค้ามีความสุขมั้ย อยู่กับผู้ร่วมงานได้มั้ย ถ้ามันไม่ได้ อะไรเราก็ต้องย้ายสถานประกอบการหรือเอามาฝึกใหม่ เป็น Case Manager ให้คนพิการเลย คอยดูแลคนพิการ แต่มันเข้าตามบทบาทนี้ยังไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ ผมเองก็อยากจะพูด เวลามีโอกาสได้ไปพูด ที่ต่าง ๆ ผมก็จะพยายามเตือนตลอดเลยว่า **ของเราไม่ใช่เรือจ้างนะ เรือจ้างส่งขึ้นฝั่งแล้วก็จากกัน ใช่มั้ย ของเราเป็นครูการศึกษาพิเศษที่นี้เป็นอะไรก็เป็นพนักงานขายประกันนี่ไง ดูแลตลอดชีวิต** ... ”^{๕๒๘}

แม้ว่ารัฐบาลโดยการนำของ ดร.ทักษิณ ชินวัตร ถูกยึดอำนาจและรัฐบาลทหารเข้ามาบริหารประเทศระยะหนึ่งในช่วงปี ๒๕๔๙ ถึงต้นปี ๒๕๕๑ อาจารย์วิริยะฯ และแกนนำคนพิการก็ยังผลักดันกฎหมายด้านคนพิการออกมาได้ ภายหลังจากพรรครัฐบาลเดิมที่เปลี่ยนชื่อพรรคและมีนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร มาเป็นผู้นำรัฐบาล อาจารย์วิริยะฯ และแกนนำคนพิการก็สามารถเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายด้านการจัดการศึกษาคนพิการ “...ที่เราเสนอแก้ไขกฎหมายก็เพราะว่ากฎหมายเดิมครูการศึกษาพิเศษต้องจบปริญญาโท เราคิดว่ามันสูงไป แค่ปริญญาตรีแล้วอบรมก็น่าจะพออยู่แล้ว ขอให้มีการแก้ไข...”^{๕๒๙} จนประกาศใช้พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖

กลไกหนึ่งของกฎหมายการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการคือการมีกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑ เริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ จากหนังสือรายงานประจำปี ๒๕๕๕ – ๒๕๕๙ รวม ๕ ปีงบประมาณ พบว่าใช้เงินกองทุนสนับสนุนเพื่อการศึกษาคนพิการไปทั้งสิ้น ๑๗๔ โครงการ เป็นเงินทั้งสิ้น ๗๑๒ ล้านบาท เป็นการเสนอโครงการและใช้งบประมาณโดยหน่วยงานของรัฐ ๑๒๐ โครงการ เป็นเงิน ๖๕๖ ล้านบาท เป็นการเสนอโดยหน่วยงานของรัฐที่จัดการศึกษาระดับพื้นฐาน ๗๐ โครงการ เป็นเงิน ๔๙๐ ล้านบาท การศึกษานอกโรงเรียน ๑๗ โครงการ เป็นเงิน ๖๖ ล้านบาท ระดับอาชีวศึกษา ๑๕ โครงการ เป็นเงิน ๔๑ ล้านบาท ระดับอุดมศึกษา ๑๑ โครงการ เป็นเงิน ๔๐ ล้านบาท และสำนักงานการศึกษาเอกชน ๗ โครงการ เป็นเงิน ๑๙ ล้านบาท

^{๕๒๘} ชีระ จันทรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโปรแกรมไลน์, เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๒๙} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

ส่วนอีก ๕๓ โครงการเป็นการเสนอโดยมูลนิธิ สมาคม และสถานศึกษาเอกชนซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดองค์การสาธารณประโยชน์ทั้งหมด เป็นเงิน ๕๖ ล้านบาท เป็นการสนับสนุนเพื่อกลุ่มเด็กพิการหรือนักศึกษาพิการทางการมองเห็นหรือพิการทางการมองเห็นและมีความพิการซ้อน ๓๙ โครงการ เป็นเงิน ๓๖ ล้านบาท กลุ่มเด็กพิการออทิสติก ๖ โครงการ เป็นเงิน ๑๑.๓ ล้านบาท สำหรับทุกประเภทความพิการ ๖ โครงการ เป็นเงิน ๕.๖ ล้านบาท กลุ่มพิการทางการเรียนรู้ ๑ โครงการ เป็นเงิน ๒.๓ ล้านบาท และกลุ่มพิการทางการได้ยิน ๑ โครงการ เป็นเงิน ๓๖๐,๐๐๐ บาท ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่ามูลนิธิหรือสมาคมทางด้านกลุ่มคนพิการตาบอดได้รับการสนับสนุนงบประมาณมากที่สุด เช่น มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ๑๑ โครงการ เป็นเงิน ๑๘ ล้านบาท สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ๑๔ โครงการ เป็นเงิน ๙ ล้านบาท มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ ๑ โครงการ เป็นเงิน ๕ ล้านบาท นอกนั้นเป็นองค์กรในเครือข่ายของสมาคมคนตาบอดฯ ๕ โครงการ เป็นเงิน ๑.๑ ล้านบาท และสถานศึกษาของกลุ่มคนตาบอด ๘ แห่งเป็นเงิน ๓.๔ ล้านบาท ยิ่งไปกว่านั้นมีโครงการสำหรับกลุ่มเด็กพิการทางการเรียนรู้ ๑ โครงการ เป็นเงิน ๒.๓ ล้านบาท เป็นการเสนอในนามของมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ และมี ๖ โครงการสำหรับคนพิการทุกประเภทเป็นเงิน ๕.๖ ล้านบาท เป็นการเสนอโดยมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ ๒ โครงการ มูลนิธิพิทักษ์ดวงตาชัยภูมิ ๑ โครงการ สภาคคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ๑ โครงการ และมูลนิธิศูนย์รวมมิตรเพื่อเด็กและเยาวชน ๑ โครงการ กล่าวโดยสรุปเฉพาะหน่วยงานที่ไม่ใช่ภาครัฐ กลุ่มคนตาบอดเป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุดในการใช้เงินกองทุนนี้ รองลงมาคือมูลนิธิออทิสติกไทย ในขณะที่ในคณะกรรมการบริหารกองทุนมีผู้แทนของคนพิการอย่างน้อย ๗ คน ซึ่งครอบคลุมทุกประเภทความพิการตั้งแต่เริ่มจัดตั้งกองทุนตามที่กฎหมายกำหนด

หลังการเกษียณอายุราชการของนายธีระ จันทรัตน์ ผู้มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษส่วนมากมาอยู่ในระยะเวลาอันสั้น ประกอบกับกลุ่มแกนนำคนพิการที่เกาะติดผลักดันด้านการศึกษา มีภารกิจด้านอื่นมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างผู้ศึกษาได้รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษว่า การผลักดันด้านการศึกษาคนพิการขาดความต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าขณะนี้มีความพยายามในการเสนอให้แก้ไขกฎหมายการจัดการศึกษาคนพิการให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น ยิ่งการส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาทั่วไปปรับคนพิการเข้าเรียนแบบเรียนรวม (Inclusive Education) แต่ก็เป็นไปอย่างล่าช้าและขาดความต่อเนื่อง ผอ.ธีระฯ ได้กล่าวถึงท้ายถึงบทบาทแกนนำคนพิการในด้านการศึกษาว่า “...ผู้นำคนพิการมีความสำคัญมาก คือจริง ๆ นะกระทรวงช่วยองค์กรคนพิการ องค์กรคนพิการก็ช่วยกระทรวง ไม่มีใครเป็นพระเอกพระรอง ต่างคนก็ต่างช่วยกันมันถึงจะก้าวหน้า แต่มันมีหน่วยงานองค์กรคนพิการบางองค์กรเค้าไปเล่นบทบาทอื่นนะ อย่างอาจารย์ต้น (ชื่อเรียกของผู้ศึกษา) อาจารย์คิดว่าเข้ามาเล่นทางการศึกษาเยอะมั้ยละ แทบจะไม่ได้เห็นหน้ากันเลย ถูกมั้ย แล้วก็ไปเล่นบทบาทอื่นไป แต่บทบาท

อื่นที่ไปเล่นก็ไม่เชื่อว่าจะไม่สำคัญ ก็สำคัญ ทีนี้เราโฟกัสมาที่การศึกษา เราสังเกตเลยว่าหน่วยนี้เนี่ย... ไข่ม้อยครับ แม้แต่ตาบอดเอง เวลานี้เมื่อก่อนตอนผมอยู่ ตาบอดถือว่าถือธงนำหน้าเลยละ ตอนนั้นตาบอดเองก็กลับออกไป อย่างของอาจารย์วิริยะเงี้ยแกก็ไปอยู่ศูนย์อาชีพแล้ว เค้าเปิดไปหลายจังหวัด แล้วนะทั้งเชียงใหม่ นครปฐมอะไรต่าง ๆ ฝึกอาชีพของคนพิการถามว่าดีมั๊ย ดี สมัยก่อนตอนที่เราเปิดศูนย์การศึกษาพิเศษ ผมกับอาจารย์วิริยะ อาจารย์ชูศักดิ์ ไปคุยเรื่องสิทธิคนพิการ เราก็จะไปกันเสาร์อาทิตย์ไปตามจังหวัดนี้จังหวัดโน้น อาจารย์ชูศักดิ์เค้าก็จะไปสร้างเครือข่ายเค้า...”^{๕๓๐}

ในระยะเวลาเพียง ๒๐ ปีงานการศึกษาสำหรับคนพิการพัฒนาก้าวกระโดด จากเด็กพิการในระบบการศึกษาประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน^{๕๓๑} ปีการศึกษา ๒๕๖๐ มีเด็กพิการในระบบการศึกษาทั้งสิ้น ๔๗๓,๖๔๐ คน^{๕๓๒} มีกลไกระดับประเทศที่บริหารจัดการการศึกษาสำหรับคนพิการที่ชัดเจน มีกองทุนสนับสนุน มีศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดครบทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยมีศูนย์การศึกษาพิเศษระดับเขตเป็นพี่เลี้ยง มีหน่วยบริการลงไปถึงระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน มีครูการศึกษาพิเศษกระจายลงไปแทบทุกพื้นที่ของประเทศ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ไม่สามารถปฏิเสธถึงบทบาทและความสำคัญของบทบาทผู้นำคนพิการ ที่มียุทธศาสตร์ในการผลักดันสิทธิทางการศึกษา ได้ผลเป็นรูปธรรมเช่นนี้ อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคลุกคลีกับการศึกษาคนพิการโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กหูหนวก ได้ให้ข้อคิดเห็นถึงสิทธิทางการศึกษาในปัจจุบันไว้ว่า “...ก็เป็นจริงแล้วเหมือนกันนะ แต่ก็ยังไม่ Perfect หรือ ในเมืองนี้ก็โอเคนะ ในกลุ่มคนที่มีความรู้โอเค แต่ในต่างจังหวัดยังไม่รู้สิทธิเรา ตั้งเยอะ เห็นมัยขนาดเรียนมหาลัยยังคิดว่าเค้าให้ทุนมหาลัยให้ทุน แต่คนพิการรู้เห็นมัย บางทีคนพิการเค้ารู้ว่าได้ตามสิทธิของเค้าแต่ความจริงไม่ได้รับเงิน เพราะฉะนั้นเรื่องของสิทธิเราจะต้องรณรงค์ แล้วเราก็ต้องทำให้เป็นจริง โดยมุ่งมั่น ไม่ก้าวร้าว โดยประสานประโยชน์ แล้วพยายามกระจาย กระจายความรู้ กระจายทรัพยากร แล้วอย่ากระจายผิดที่ละ สถานศึกษาก็จะกลายเป็นสถานสงเคราะห์ สมัยก่อนใครจะไปบริจาคไปที่กรมประชาสงเคราะห์ ไปบ้านคนพิการ เดียวนี้ไปศูนย์การศึกษาพิเศษ แทนที่จะได้โชว์ว่าคนเรียนหนังสือ เด็กมาอวยพรวันเกิดเลี้ยงวันเกิด เด็กจะได้เรียนมัยนั้นนะ มาถึงโรงเรียนต่าง ๆ เต็มไปหมดเลย คนไทยก็ชอบเป็นอย่างนี้ชะด้วย เพราะฉะนั้นเราต้องรู้จักปฏิเสธเป็นนะ ผู้บริหารก็ดี ครูก็ตาม เค้าจะให้เราไปประชุมทำไมเราไม่ยืนยันสิทธิเรา

^{๕๓๐} อีระ จันทรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, สัมภาษณ์ทางโปรแกรมไลน์, เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๓๑} กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๔๒) หนังสือเลขที่ ศธ ๐๒๐๕/๑๖๒๙ ลว. ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ เรื่อง ปีการศึกษาเพื่อคนพิการ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. หน้า ๑.

^{๕๓๒} สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ. (๒๕๖๐) “จำนวนเด็กพิการและเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ประจำปี ๒๕๖๐” ใน เอกสารประกอบการประชุมแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กทุกกลุ่ม ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

สพฐ. เค๋าเรียกคนประชุมตลอด สช. เค๋าไม่ค่อยได้ไปหรอก เค๋าทำงานหาเงิน มีผู้ปกครองผ่าตัดประสาทหูเทียมคนนึงเค๋าเหนื่อยเลยต้องไปต่อรองกับโรงเรียนทุก ๆ ปี เลยว่าขอลูกให้ได้เรียนต่อ นีขนาดเอกชนนะ เค๋าบอกนักเรียนเป็นเด็กเรียนร่วมครูเก่าออกแล้ว เค๋าจะไม่รับแล้ว เห็นอย่างนี้แล้วน่าปวดหัว เรียนร่วมอะต้องช่วยกันนะอาจารย์ ไม่เวิร์คเลยนะ เพราะว่าเราไม่ได้ให้ความสนใจจริง องค์กรคนพิการเค๋าก็ไม่ได้สนใจการเรียนร่วมนะ แต่พูดว่า Inclusive Society เด็กต้องเรียนอย่างนั้น แต่ให้เด็กเรียนในโรงเรียนเฉพาะความพิการแล้วมันไม่ Inclusive คุณต้องรักษาลิทธิ ต้องเข้าได้ อบต. นีต้องเข้าได้ ต่อไปเค๋าก็เรียนในตรงนี้ได้ จะมาผลักดันสังคมอยู่เย็นเป็นสุขตอนที่คุณโตแล้วนะหรือ ตอนคุณเล็ก ๆ สมาคมต่าง ๆ ก็ไม่ได้ให้ความสนใจเรื่องนี้ อย่างนี้คุณไม่ได้มุ่ง Inclusive ตอนคุณเป็นผู้ใหญ่ นะสมาคมต่าง ๆ มุ่งเน้นเรื่องให้มีสังคมในอุดมการณ์ตอนที่เค๋าโตแล้ว แต่ตอนเด็ก ๆ ซึ่ง Inclusive ง่ายกว่า ทำไมไม่ช่วยตั้งแต่ตอนนั้น ครูว่าจุดอ่อนของสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันเพราะตั้งแต่เล็กมา ถ้าเค๋าได้เรียนร่วมกันมาตั้งแต่เล็ก บุรณาการกันอยู่ด้วยกันมาตั้งแต่เล็กเค๋าไม่แบ่งแยกหรอก... ”^{๕๓๓} นีแสดงว่ายังมีความท้าทายอยู่เสมอ เนื่องจากการที่จะทำให้นักพิการทุกคนได้รับการศึกษาและมีคุณภาพชีวิตที่ดีนั้น ยังต้องการการขับเคลื่อนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทในพื้นที่ห่างไกล และในครอบครัวที่มีฐานะยากจน บทบาทนี้เป็นเรื่องของรัฐบาลที่มีกฎหมายบัญญัติไว้แล้วหรือผู้นำคนพิการที่จะต้องมีส่วนขับเคลื่อนร่วมด้วยเพื่อทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

๕.๕.๔ การขับเคลื่อนงานด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ

ความเคลื่อนไหวอีกส่วนหนึ่งของกระทรวงแรงงานหลังจากการเสนอของผู้นำคนพิการมาตลอดตั้งแต่ปี ๒๕๔๓ เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๐ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบตามที่กระทรวงแรงงานเสนอให้ประเทศไทยให้สัตยาบันอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ฉบับที่ ๑๕๙ ว่าด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพและการจ้างงาน (คนพิการ) พ.ศ. ๒๕๒๖ อนุสัญญาฯ นีมีทั้งสิ้น ๑๗ มาตรา มีสาระสำคัญ ๙ มาตราที่กล่าวถึงการให้คำมั่นแห่งรัฐที่จะให้มีหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบหรือข้อบังคับ ตลอดจนการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อให้คนพิการได้มีส่วนร่วมในสังคมอย่างเสมอภาค โดยได้รับโอกาสในการฝึกอาชีพและ มีงานทำ ซึ่งตามอนุสัญญานีได้กล่าวอ้างถึงข้อแนะที่ ๙๙ (Recommendation 99) และข้อแนะที่ ๑๖๘ (Recommendation 168) ที่ระบุถึงแนวทางขั้นพื้นฐานในการฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านอาชีพสำหรับคนพิการ การดำเนินการที่มีความเสมอภาคทั้งในเมืองและชนบท การมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรนายจ้าง องค์กรลูกจ้าง คนพิการและองค์กรของคนพิการ การจัดฝึกอบรมบุคลากร

^{๕๓๓} มลิวัดย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.

ที่เกี่ยวข้อง และการจัดบริการด้านการฟื้นฟูอาชีพภายใต้บริบทของความมั่นคงทางสังคม^{๕๓๔} ต่อมา กระทรวงการต่างประเทศได้ให้สัตยาบันในอนุสัญญาฉบับนี้ในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๐ และมีผลบังคับใช้ใน ๑ ปีคือวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๑ อย่างไรก็ตามหลังจากนั้นยังไม่มีเคลื่อนไหวใด ๆ ปรากฏต่อสาธารณชน ทั้งในแง่ของการปฏิบัติตามอนุสัญญาหรือการรายงานผลการดำเนินงานตามอนุสัญญา

ด้านสภาพคนพิการฯ หลังประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต พ.ศ. ๒๕๕๐ ภารกิจแรก ๆ ของสภาพคนพิการฯ คือการผลักดันอนุบัญญัติหรือกฎกระทรวงระเบียบ หรือประกาศ ตามที่กฎหมายกำหนด ท่ามกลางปัญหาทางการเมืองเฉพาะปี ๒๕๕๑ เปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรีถึง ๓ คน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เปลี่ยนถึง ๔ คน จนเริ่มนิ่งช่วงปี ๒๕๕๒ เมื่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มาเป็นนายกรัฐมนตรี สภาพคนพิการฯ ได้ผลักดันอนุบัญญัติผ่านคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ เป็นจำนวนมากอย่างรวดเร็ว ยกเว้นในส่วนของกระทรวงแรงงาน

ดั่งที่นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ศาสตราจารย์ระดับ ๑๐ อดีตอาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอดีตประธานสภาพคนพิการฯ ๕ สมัย ซึ่งช่วงก่อนปี ๒๕๖๐ ได้หันมาทำงานด้านบริการจัดหางานและส่งเสริมอาชีพคนพิการมากขึ้น ได้กล่าวไว้ว่าเรื่องอาชีพผู้นำคนพิการไม่ค่อยทำอย่างจริงจัง หลังการประกาศใช้กฎหมายฉบับใหม่ยังไม่มีผลการผลักดันอนุบัญญัติด้านอาชีพที่กระทรวงแรงงาน ทำให้กฎหมายเกี่ยวกับอาชีพคนพิการยังไม่มีผลในทางปฏิบัติตามเจตนารมณ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้

ตามกฎหมายฉบับนี้บัญญัติเกี่ยวกับอาชีพที่สำคัญคือ **มาตรา ๒๐ (๓) การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ** การให้บริการที่มีมาตรฐาน การคุ้มครองแรงงาน มาตรการเพื่อการมีงานทำ ตลอดจนได้รับการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ และบริการสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกเทคโนโลยี หรือความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อการทำงานและประกอบอาชีพของคนพิการ ซึ่งตามมาตรานี้เป็นหัวใจสำคัญของการให้บริการแก่คนพิการเพื่อให้คนพิการมีงานทำ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานต้องประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการให้บริการเพื่อให้คนพิการมีอาชีพมีงานทำ ผู้นำคนพิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้ให้ความสำคัญกับมาตรานี้แต่ให้ความสำคัญกับมาตรา ๓๓ ๓๔ และ ๓๕ มากกว่า

^{๕๓๔} International Labour Organization. (no date) **R๑๖๘ Vocational Rehabilitation (Disabled)**

Recommendation, ๑๙๕๕. [ออนไลน์] แหล่งที่มา :

<http://ilolex.ilo.ch:1567/scripts/convde.pl?query=R168&query1=168>. (๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓).

มาตรา ๓๓ ๓๔ และ ๓๕ เป็นเรื่องรับคนพิการเข้าทำงาน จ่ายเงินเข้ากองทุน หรือใช้ทางเลือกอื่นในการส่งเสริมอาชีพแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ หมายความว่าตามมาตรา ๓๓ นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐจะต้องรับคนพิการเข้าทำงานตาม สัดส่วนที่ประกาศไว้ในกฎกระทรวงคือ ๑๐๐:๑ หากนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการไม่จ้างงาน คนพิการจะต้องจ่ายเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตามมาตรา ๓๔ และหาก ไม่ประสงค์จะจ่ายเงินเข้ากองทุนฯ สามารถใช้ทางเลือกอื่นในการส่งเสริมอาชีพแก่คนพิการหรือผู้ดูแล คนพิการใน ๗ ทางเลือกคือ ให้สัมปทาน จัดสถานที่จำหน่ายสินค้าหรือบริการ จัดจ้างเหมาช่วงงาน หรือจ้างเหมาบริการโดยวิธีกรณีพิเศษ ฝึกงาน จัดให้มีอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวก ล่ามภาษา มือ หรือให้ความช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ การรับคนพิการเข้าทำงานหรือการ จ่ายเงินเข้ากองทุนนายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการมีสิทธิได้รับการลดหย่อนภาษีตามที่ กฎหมายกำหนด ซึ่งปัจจุบันการจ้างงานคนพิการนายจ้างหรือสถานประกอบการนำไปหักลดหย่อน ภาษีได้สองเท่าของค่าจ้างที่จ่ายจริง ส่วนการจ่ายเงินเข้ากองทุนหักลดหย่อนได้ตามที่จ่ายจริง

นอกจากนี้ยังมีมาตรา ๓๖ ที่กล่าวถึงการอายุตัดทรัพย์สินกรณีที่นายจ้างหรือ เจ้าของสถานประกอบการไม่ส่งเงินเข้ากองทุนหรือส่งไม่ครบตามที่กฎหมายกำหนด การลดหย่อนภาษี ได้ถึงสามเท่ากรณีจ้างคนพิการเข้าทำงานร้อยละ ๖๐ ของจำนวนลูกจ้างทั้งหมดตามมาตรา ๓๔ และ มาตรา ๓๙ การให้ทุนให้โทษทางสังคมกรณีการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการจ้างงาน คนพิการ เช่น การประกาศโฆษณารายชื่อสถานประกอบการหรือหน่วยงานของรัฐต่อสาธารณะที่ไม่ รับคนพิการเข้าทำงาน การให้สิทธิพิเศษแก่นายจ้างหรือสถานประกอบการที่รับคนพิการเข้าทำงาน ประกอบการพิจารณาให้สัมปทาน การส่งเสริมการลงทุน การประกาศเกียรติคุณ สินเชื่อ รางวัล เครื่องราชอิสริยาภรณ์ หรือสิทธิประโยชน์อื่นใด

การส่งเสริมการประกอบอาชีพและการมีงานควรนำประกาศกระทรวงแรงงานตาม มาตรา ๒๐ (๓) มาเป็นแนวทางการพัฒนาบริการของกระทรวงแรงงานเพื่อให้คนพิการเข้าถึงสิทธิ หัวใจสำคัญคือการพัฒนาศักยภาพ พัฒนาฝีมือแรงงาน และเตรียมความพร้อมคนพิการสู่การมีงานทำ ประกอบกับอนุสัญญาที่ ๑๕๙ ของไอแอลโอที่ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันไว้ แต่ผู้ศึกษาได้อ่านรายงาน การประชุมของคณะกรรมการบริหารของสภาคนพิการฯ ช่วงปี ๒๕๕๑ – ๒๕๕๔ ไม่พบว่ามี การหารือถึงการเร่งรัดให้ออกกฎกระทรวงหรือประกาศกระทรวงแรงงานว่าด้วยอาชีพคนพิการตามที่กฎหมาย กำหนด มีเพียงรับทราบปัญหาในการปฏิบัติตามกฎหมายที่คนพิการประสบในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อขอให้ สภาคนพิการฯ ชักซ้อมความเข้าใจในแนวปฏิบัติกับกระทรวงแรงงาน หรือการมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการ ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม การใช้สถานที่ของกระทรวงแรงงานเป็นตลาดสินค้าคนพิการ ซึ่งข้อหาหรือเหล่านี้เป็นปัญหาเฉพาะรายเฉพาะประเด็น ไม่ใช่การพิจารณาเชิงโครงสร้างตามที่กฎหมาย กำหนด

การกล่าวถึงกฎกระทรวงแรงงานกำหนดจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐจะต้องรับเข้าทำงาน และจำนวนเงินที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการจะต้องนำส่งเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ซึ่งออกตามความในมาตรา ๓๓ ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการฯ ซึ่งเป็นโครงสร้างหลักของงานส่งเสริมอาชีพคนพิการ เพิ่งปรากฏในการประชุมคณะกรรมการดำเนินงานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๔/๒๕๕๔ วาระเพื่อทราบที่ ๓.๑ ข้อ ๗.๒ รับทราบการติดตามกฎกระทรวงของกระทรวงแรงงานว่าด้วยการกำหนดจำนวนคนพิการที่นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการและหน่วยงานของรัฐจะต้องรับคนพิการเข้าทำงานฯ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๔^{๕๓๕}

อีกครั้งหนึ่งในการประชุมคณะกรรมการบริหารสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๖/๒๕๕๔ วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๔ วาระที่ ๓.๑ ข้อ ๕ ในรายงานการประชุมบันทึกว่า “การเข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณา “ร่างประกาศกระทรวงแรงงาน ตามมาตรา ๒๐ (๓) แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐” พบว่า ที่ประชุมยังขาดความเข้าใจในมาตรา ๓๗ และมาตรา ๓๕ กล่าวคือกระทรวงแรงงานเห็นว่าไม่ได้มีหน้าที่ตามกฎหมายเนื้อหาของร่างประกาศ คือการมีศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์อุปกรณ์ การฝึกสอนงาน การพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน” และมติที่ประชุมระบุเพียง “รับทราบ”^{๕๓๖} แสดงให้เห็นว่าสภาคนพิการฯ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการผลักดันด้านแรงงานตามที่นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ได้กล่าวไว้

อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาทราบว่าแกนนำของสภาคนพิการฯ ก็ไม่ได้มีนัยสนใจในการเร่งรัดผลักดันกฎกระทรวงดังกล่าวและได้กล่าวถึงเรื่องนี้ในหลายโอกาสที่พบแกนนำของรัฐบาล เช่นเดียวกับผู้ศึกษาและคณะจากมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการได้มีโอกาสพบนายเฉลิมชัย ศรีอ่อน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานในบางโอกาส ทราบดีว่าช่วงนั้นรัฐบาลกำลังจะหมดวาระและจะจัดการเลือกตั้งใหม่ ครั้งหลังสุดได้พบนายเฉลิมชัยฯ ในการเปิดงานสัมมนาที่เมืองพัทยาเมื่อต้นเดือนเมษายน ๒๕๕๔ นายเฉลิมชัยฯ ได้รับปากที่จะเร่งรัดออกกฎกระทรวงฉบับนี้ซึ่งมูลนิธิฯ

^{๕๓๕} สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๔) รายงานการประชุมคณะกรรมการดำเนินงานสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๔/๒๕๕๔, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๔ ณ ห้องประชุมรอยปัญญา ๑ โรงแรมมารวยการ์เด็นท์ กรุงเทพฯ. วาระที่ ๓.๑ ข้อ ๗.๒.

^{๕๓๖} สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๔) รายงานการประชุมคณะกรรมการบริหารสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๖/๒๕๕๔, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๔ ณ ห้องประชุม ชั้น ๓ อาคารศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก กรุงเทพฯ. วาระที่ ๓.๑ ข้อ ๕.

ได้ติดตามเรื่องอย่างใกล้ชิดเป็นประจำทุกสัปดาห์จนทราบว่ามีการลงนามในกฎกระทรวงฉบับนี้ในวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๔

ผู้ศึกษามีข้อสังเกตถึงการขับเคลื่อนงานด้านคนพิการกับกระทรวงแรงงานมักมีความล่าช้าและแนวคิดเชิงโครงสร้างไม่สอดคล้องกันข้อเสนอของผู้นำคนพิการ ซึ่งน่าจะมีปัจจัยจากนโยบายที่ไม่ชัดเจนของรัฐบาลในการมอบภารกิจให้กระทรวงแรงงาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานส่วนมากไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพแรงงานคนพิการในเชิงโครงสร้างแต่ให้ความสำคัญกับโครงการหรือกิจกรรมเป็นครั้งคราวมากกว่า ขาดการจัดอัตรากำลังและงบประมาณในการสนับสนุนภารกิจ เพิ่มภารกิจแต่ไม่เพิ่มคนและเงิน รัฐบาลมักมีนโยบายเร่งด่วนด้านแรงงาน ไม่ว่าจะแรงงานต่างด้าว การส่งแรงงานไปต่างประเทศ การแก้ไขปัญหาว่างงานในประเทศหรือการหาคนทำงานในภาคอุตสาหกรรมที่ขาดแคลนกำลังคน เป็นการให้ความสำคัญกับภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคแรงงาน ให้ความสำคัญกับแรงงานทั่วไปมากกว่าแรงงานคนพิการ งานส่งเสริมการประกอบอาชีพและมีงานทำจึงถูกผลักดันโดยปริยายกลับไปยังกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในทางกลับกันกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ก็ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมอาชีพคนพิการ มีนโยบาย แผนงาน โครงการที่ตอบสนองด้านการมีงานทำของคนพิการอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมอาชีพคนพิการจึงผิดฝาผิดตัวและขาดการบูรณาการอย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตามเมื่อเป็นกฎหมายมีสภาพบังคับทำให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการต้องปฏิบัติตาม หากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายต้องถูกอายัดทรัพย์สินและประกาศโฆษณาสาธารณะซึ่งจะก่อความเสียหายต่อธุรกิจมาก ในระยะแรกของการปฏิบัติตามกฎหมายเกิดความไม่เข้าใจหลายประการ ทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย การตีความถึงวิธีปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้มาตรา ๓๕ ซึ่งเป็นทางเลือกในการส่งเสริมอาชีพแก่คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการ ดีความที่แตกต่างกันจนเกิดความสับสน ทำให้ทั้งกระทรวงแรงงานและกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต้องเร่งรัดทำงานร่วมกันในการชักจูงความเข้าใจกับภาคธุรกิจ ผลของการปฏิบัติมีสามประเด็นที่ชัดเจนตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ เป็นต้นมา คือ (๑) คนพิการมีงานทำเพิ่มขึ้น (๒) คนพิการหรือผู้ดูแลคนพิการได้รับการส่งเสริมอาชีพตามมาตรา ๓๕ เพิ่มขึ้น และ (๓) เงินกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเพิ่มขึ้น

จำนวนสถานประกอบการที่รับคนพิการเข้าทำงานตามมาตรา ๓๓ และใช้ทางเลือกตามมาตรา ๓๕ สรุปรุได้ตามตารางที่ ๓ และจำนวนสถานประกอบการที่ส่งเงินเข้ากองทุนตามมาตรา ๓๔ สรุปรุได้ดังตารางที่ ๔ ดังนี้

ตารางที่ ๓ จำนวนสถานประกอบการที่รับคนพิการเข้าทำงานตามมาตรา ๓๓ และใช้ทางเลือกตาม
มาตรา ๓๕

ปี พ.ศ.	จ้างงานคนพิการตาม มาตรา ๓๓		ส่งเสริมอาชีพตาม ทางเลือกมาตรา ๓๕		ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย	
	แห่ง	คน	แห่ง	คน	แห่ง	คน
๒๕๕๔	๒,๑๒๓	๘,๑๕๐	๗	๑๔๕	๙๖	๑๖๗
๒๕๕๕	๔,๑๐๓	๑๘,๙๐๖	๑๓๖	๑,๗๔๗	๖๐๕	๒,๓๖๕
๒๕๕๖	๔,๖๙๘	๒๓,๑๔๒	๑๘๕	๓,๔๓๒	๗๑๘	๑,๐๓๐
๒๕๕๗	๕,๕๒๖	๒๔,๓๒๙	๒๕๐	๕,๔๑๗	๙๗๖	๑,๐๖๕
๒๕๕๘	๖,๑๔๕	๓๐,๒๒๘	๒๕๘	๖,๕๔๓	๙๘๘	๐,๐๖๓
๒๕๕๙	๖,๖๖๕	๓๒,๘๘๘	๒๔๐	๗,๖๕๒	๑,๐๗๒	๑,๐๗๒
๒๕๖๐	๖,๘๘๘	๓๕,๖๙๒	๔๘๐	๑๑,๓๐๑	๑,๓๑๒	๑,๓๑๒

ที่มา: ผู้ศึกษาสรุปจากรายงานของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ^{๕๓๗}

ตารางที่ ๔ จำนวนสถานประกอบการที่ส่งเงินเข้ากองทุนตามมาตรา ๓๔

ปี พ.ศ.	ส่งเงินเข้ากองทุนตามมาตรา ๓๔	
	สถานประกอบการ (แห่ง)	จำนวนเงิน (ล้านบาท)
เฉลี่ยปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔	๑,๐๖๘	๑๑๐
๒๕๕๕	๔,๑๐๕	๑,๒๔๑
๒๕๕๖	๕,๓๗๖	๑,๙๓๘
๒๕๕๗	๕,๕๑๕	๒,๖๔๖
๒๕๕๘	๕,๖๔๔	๒,๔๘๕
๒๕๕๙	๘,๓๕๓	๒,๙๙๔
๒๕๖๐	๖,๙๕๕	๒,๐๒๗

ที่มา: กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ^{๕๓๘}

^{๕๓๗} กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) สถิติการปฏิบัติตามกฎหมายเรื่องการจ้างงาน
คนพิการของสถานประกอบการ (๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๐). [เอกสารอัดสำเนา].

^{๕๓๘} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) ผลการดำเนินงาน (กันยายน ๒๕๖๐). [เอกสารอัด
สำเนา].

จากตารางที่ ๓ เห็นได้ชัดเจนว่ากฎหมายมีส่วนอย่างยิ่งที่ทำให้อัตราการมีงานทำของคนพิการเพิ่มขึ้น ตัวเลขการรับคนพิการเข้าทำงานปี ๒๕๕๔ มีเพียง ๘,๑๕๐ คน เพิ่มขึ้นเป็น ๑๘,๙๐๖ คนในปี ๒๕๕๕ หรือเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๑๓๒ เป็นการเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดดและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละปี เช่นเดียวกับการใช้มาตรการทางเลือกตามมาตรา ๓๕ อย่างไรก็ตามยังมีสถานประกอบการที่ยังไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอีกจำนวนไม่น้อยทีเดียว แต่สถานประกอบการเหล่านี้จะเป็นสถานประกอบการขนาดเล็ก เพราะยังเหลือจำนวนคนพิการที่ต้องรับเข้าทำงานอีกจำนวนไม่มาก อย่างไรก็ตามถึงแม้อัตราส่วนของคนพิการที่มีงานทำหรือได้รับการส่งเสริมอาชีพมีมากขึ้น แต่ตามรายงานของกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการพบว่า คนพิการในวัยทำงาน (อายุระหว่าง ๑๕ – ๖๐ ปี) ที่มีศักยภาพแต่ยังไม่ได้ประกอบอาชีพจำนวน ๔๕๕,๙๙๐ คน ดังนั้นถึงแม้ว่านายจ้างหรือสถานประกอบการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างครบถ้วน ก็ยังมีคนพิการที่ไม่มีการจ้างงานหรือไม่มีอาชีพอีกเป็นจำนวนมาก ด้านคนพิการที่มีงานทำมีเพียง ๒๒๗,๙๒๔ คน โดยอาชีพที่คนพิการส่วนใหญ่ทำคืออาชีพรับจ้าง เกษตรกรรม อาชีพอิสระ และลูกจ้างเอกชน เป็นต้น นอกนั้นยังมีคนพิการสูงอายุอีก ๒๙๔,๔๙๕ คน ซึ่งอาจอยู่ในสภาวะต้องพึ่งพิงบุคคลในครอบครัว^{๕๓๙}

ตัวเลขที่น่าสนใจอีกตัวเลขหนึ่งนั่นก็คือจำนวนเงินที่นายจ้างหรือสถานประกอบการส่งเงินเข้ากองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ – ๒๕๖๐ เฉลี่ยปีละ ๒,๒๒๒ ล้านบาท ยอดเงินรายรับตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ – ๒๕๖๐ เป็นเงินทั้งสิ้น ๑๔,๓๘๑ ล้านบาท นอกจากนั้นยังมีงบอุดหนุนจากรัฐ รับชำระหนี้เงินกู้ ดอกเบี้ยรับ และเงินบริจาค รวมทั้งสิ้นประมาณ ๓,๙๙๐ ล้านบาท การเพิ่มขึ้นของเงินกองทุนจำนวนมากทำให้เกิดแผนงานโครงการเพื่อใช้จ่ายเงินกองทุนนี้เช่นเดียวกัน รายจ่ายในช่วงปี ๒๕๕๐ – ๒๕๖๐ เป็นการอนุมัติให้คนพิการกู้ยืมประกอบอาชีพอิสระ ๓,๘๕๐ ล้านบาท สนับสนุนโครงการเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการทั้งให้แก่ภาครัฐและเอกชน ๓,๐๖๖ ล้านบาท^{๕๔๐} อย่างไรก็ตาม ณ สิ้นปี ๒๕๖๐ มีเงินกองทุนสะสมไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นล้านบาท ถึงแม้ว่าได้แรงจูงใจให้มีการจ้างงานตามมาตรา ๓๓ หรือใช้ทางเลือกตามมาตรา ๓๕ อย่างมากมายก็ตาม แต่นายจ้างและสถานประกอบการจำนวนไม่น้อยยังยินดีจ่ายเงินเข้ากองทุนตามเดิม เนื่องจากยังมีช่องว่างและขาดความเข้าใจในการรับคนพิการเข้าทำงาน และคิดว่าเป็นทางเลือกที่สะดวกกว่าการรับคนพิการเข้าทำงานหรือใช้ทางเลือกตามที่กฎหมายกำหนด

^{๕๓๙} กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๑) **ร่างแผนยุทธศาสตร์การวิจัย นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔**. [เอกสารอัดสำเนา]. หน้า ๑๑.

^{๕๔๐} กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) **ผลการดำเนินงาน (กันยายน ๒๕๖๐)**. [เอกสารอัดสำเนา].

เมื่อกองทุนฯ มีเงินเป็นจำนวนมากก็ย่อมมีผู้สนใจนำเงินนี้ไปใช้ประโยชน์ บทบาทของผู้นำคนพิการในช่วงหลังปี ๒๕๕๐ เป็นยุคที่นายมณฑิเตอร์ บุญตัน ประธานสภาคนพิการฯ อดีตวุฒิสมาชิกแบบสรรหาและสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ กล่าวว่าเป็นช่วงปาร์ตี้หรือกำลังเฉลิมฉลองกัน “...ผมไม่กล้าไปตำหนิวิพากษ์ผู้นำเป็นรายบุคคลนะครับ ผมมองภาพรวมว่าตอนนี้ทุกคนก็ busy กับภารกิจเฉลิมฉลองความมั่งคั่งที่มีอยู่ ยังไม่กลับมา อันนี้น่ากลัวนะ ฉลองงานเลี้ยงนะ อาจารย์อาจจะนานไปหน่อยจัดงานเลี้ยงมา ๙ ปี หลังจากที่เราประสบความสำเร็จอย่างยิ่งยวด เราก็จัดงานเลี้ยงเฉลิมฉลองกันมา ๙ ปี ผมว่ามันน่าจะ (คิด) งานเลี้ยงก็คงจะต้องเพล่า ๆ ลงบ้าง...”^{๕๔๑}

กล่าวคือองค์การคนพิการระดับชาติและองค์กรด้านคนพิการ ต่างเสนอโครงการเพื่อขอรับงบประมาณจากกองทุนฯ เพื่อดำเนินโครงการต่าง ๆ จากรายงานของกองทุนฯ และส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พบว่าระหว่างปีงบประมาณ ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐ กองทุนฯ สนับสนุนโครงการองค์กรของคนพิการรวมทั้งสิ้น ๑,๕๔๐ ล้านบาท (ไม่รวมเงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการฯ ๑๑๓ ล้านบาท) แต่ละองค์กรได้รับเงินสนับสนุนเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ สมาคมคนตาบอดฯ ๓๓๘ ล้านบาท สมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาฯ ๒๒๗ ล้านบาท สภาคนพิการฯ ๑๓๘ ล้านบาท สมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึมฯ ๙๘ ล้านบาท สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตฯ ๙๓ ล้านบาท และสมาคมคนพิการฯ ๙๓ ล้านบาท เป็นที่น่าสังเกตว่าสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยซึ่งมีคนพิการทางกายเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรคนพิการทั้งหมด แต่เสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากกองทุนฯ น้อยที่สุด

โครงการที่องค์กรของคนพิการเสนอขอรับการสนับสนุนนั้นส่วนมากเป็นโครงการด้านอาชีพ ดังข้อมูลจากเอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการบูรณาการระบบการส่งเสริมอาชีพและการมีงานทำของคนพิการ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ปีงบประมาณ ๒๕๕๗ - ๒๕๖๐ ได้อนุมัติงบประมาณไปทั้งสิ้น ๕๙๑ ล้านบาท โดยส่วนมากเป็นองค์กรด้านคนพิการที่ใช้งบประมาณไป ๕๑๒ ล้านบาท เป็นโครงการสำหรับกลุ่มคนพิการตาบอดสูงสุด รองลงมาคือกลุ่มคนพิการทางสติปัญญาและทุกประเภทความพิการ

การส่งเสริมการประกอบอาชีพและการมีงานทำหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต พ.ศ. ๒๕๕๐ ของผู้นำคนพิการจึงเป็นการใช้เงินกองทุนฯ เพื่อดำเนินโครงการด้านอาชีพให้คนพิการ นอกจากการใช้เงินกองทุนฯ แล้ว องค์กรคนพิการระดับชาติยังได้ทำงานร่วมกับภาคธุรกิจเอกชนตามโครงการประชารัฐของรัฐบาล รวมถึงการใช้สิทธิตามมาตรา ๓๓ และ ๓๕ สนับสนุนให้แก่ละสมาคมฯ เป็นผู้ฝึกอบรมและสร้างอาชีพให้คนพิการ เช่น นายวิริยะ

^{๕๔๑} มณฑิเตอร์ บุญตัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

นามศิริพงศ์พันธุ์ ในฐานะประธานมูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ สร้างสินค้าภายใต้เครื่องหมายการค้า ยิ้มสู้ (Yim Soo) เปิดร้านกาแฟยิ้มสู้ เปิดศูนย์ฝึกอาชีพคนพิการอาเซียนที่จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อฝึกอาชีพ และผลิตผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เช่น เลี้ยงจิ้งหรีด ปลูกผักออร์แกนิกส์ ทำฟาร์มยิ้มสู้ สร้างเป็นศูนย์ การเรียนรู้และที่พักแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) นายชูศักดิ์ จันทยานนท์ ประธานมูลนิธิออทิสติก ไทย สร้างศูนย์อาชีพออทิสติก สร้างร้านกาแฟเครื่องหมายการค้า For All Coffee ผลิตภัณฑ์เซรามิก งานศิลปะ Art Story และการแสดงดนตรีไทยของเด็กออทิสติก นายสุชาติ โอวาทวรรณสกุล นายกสมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาฯ ส่งเสริมกลุ่มอาชีพเกษตรกรรวมทั้งประเทศและอยู่ ระหว่างการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างเครื่องหมายการค้าของตัวเอง สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ขยายการฝึกอาชีพด้านการวาดและวิชาชีพอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย และสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตฯ เน้นการสนับสนุนการจ้างงานคนพิการในชุมชนด้วยมาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๕ เครือข่ายทั่วประเทศ

การดำเนินโครงการต่าง ๆ เหล่านี้คือสิ่งที่นายมณฑิเตอร์ บุญตัน กล่าวว่าเป็นงานเลี้ยง ฉลองที่ช่วงสิบปีที่ผ่านมาผู้นำคนพิการต้องใช้สรรพกำลังไปขับเคลื่อนงานโครงการด้านอาชีพ ต้องลง พื้นที่และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้องค์กรและเครือข่าย การใช้พลังศักยภาพของผู้นำในการดึง บบประมาณหรือทรัพยากรจากภาครัฐและเอกชนเพื่อสนับสนุนองค์กรของตนเอง เป็นการทำงานที่ มุ่งประโยชน์ให้เฉพาะองค์กรของตนเองมากขึ้น ส่งผลให้การขับเคลื่อนกฎหมายและนโยบาย เชิงโครงสร้างต้องล่าช้าหรือติดขัดบ้าง ซึ่งหากพิจารณาว่าโครงการเหล่านี้สำคัญหรือไม่ก็ต้อง ตอบว่าสำคัญมาก เพราะอาชีพและรายได้เป็นเรื่องปากท้องเรื่องความเป็นอยู่ของคนพิการและสมาชิก ในครอบครัว เป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญในลำดับแรก ๆ หากมีกฎหมายมีนโยบายที่สวยหรูแต่สมาชิก ในชนบทในท้องถิ่นไม่มีอาชีพไม่มีรายได้ คนเหล่านี้จะล้มต้อ่าปากดำรงชีวิตดิ้นรนอยู่เป็น สุขร่วมกันได้อย่างไร และคงไม่มีกำลังเพียงพอที่จะเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนงานด้าน คนพิการอย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรก็ติดตามการขับเคลื่อนเชิงกฎหมาย นโยบาย และการปฏิบัติตาม กฎหมาย ก็เป็นกลไกสำคัญยิ่งเช่นกัน เพราะหากปัจจัยโครงสร้างส่วนบนไม่เอื้อการดำเนินกิจกรรม โครงสร้างส่วนล่างก็จะติดขัดและไม่ประสบผลสำเร็จเช่นกัน

๕.๕.๕ การขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่ง อันเป็นสาธารณะ

หลังปี ๒๕๕๐ ทีมมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการยังคงจับงานในประเด็น เดิมที่ได้ริเริ่มไว้อย่างต่อเนื่องแต่ปรับเปลี่ยนแนวทางจากผู้ดำเนินการเป็นผู้สนับสนุนและดำเนินการใน บางเรื่อง คือเน้นการสนับสนุนให้เครือข่ายองค์กรหรือบุคคลอื่นเป็นฝ่ายออกหน้าดำเนินการ “...ยิ่งถ้า เรื่องไหนที่เราเริ่มไว้แล้วมีคนมาทำตามเรายังยินดีถอยออกมา แล้วเราไปบุกเบิกงานใหม่ ๆ เว้นแต่ เรื่องนั้นยังสำคัญจำเป็นที่เราจะต้องดำเนินการต่อไป นี่คือวิถีของมหาไถ่ตั้งแต่ดั้งเดิมที่เข้ามาทำงานใน

ประเทศไทย” ถึงแม้ว่าวิธีการเช่นนี้จะใช้พลังงานมากกว่าลงมือทำเองในระยะเริ่มต้นแต่ผลในระยะยาวเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อภาพรวมของการขับเคลื่อนทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

ปี ๒๕๕๒ ยุครัฐบาลภายใต้การนำของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ทีมมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการได้เข้าพบหารือกับนายโสภณ ชาร์มย์ ผ่านช่องทางการขอสัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ของมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ “เคียงบ่าเคียงไหล่” ซึ่งหลังจากนั้นได้ใช้ช่องทางนี้ในการเข้าถึงผู้บริหารระดับสูงอย่างต่อเนื่อง นอกจากการสัมภาษณ์ในประเด็นนโยบายทั่วไปแล้วยังเป็นโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเสนอแนะนโยบายเพื่อการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ (Accessibility) อีกด้วย แต่ในช่วงนี้ยังไม่มีผลที่เป็นรูปธรรมนัก จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงรัฐบาลภายใต้การนำของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในปี ๒๕๕๔ ทีมงานได้พบพลตำรวจโทชัจจ์ กุลดิลก รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ซึ่งกำกับดูแลการรถไฟแห่งประเทศไทย “...ผมเล่าให้ท่านชัจจ์ฟังว่า ผมเคยขึ้นรถไฟ แต่ต้องปีนขึ้นทางหน้าต่าง เพราะประตูรถไฟสูงและแคบ รถเข็นเข้าไม่ได้ ปีนขึ้นหน้าต่างแล้วให้เพื่อนพับรถเข็นส่งขึ้นทางหน้าต่าง... แต่พอขึ้นได้ก็ถูกเจ้าหน้าที่เรียกเก็บค่าระวางรถเข็นอีก... การเดินทางของคนพิการลำบากมาก ๆ...” เรื่องนี้ผู้ศึกษาเคยเล่าให้รัฐมนตรีและผู้บริหารระดับสูงฟังหลายคน แต่พลตำรวจโทชัจจ์ฯ เป็นรัฐมนตรีคนแรกที่ได้ยินแล้วสั่งการให้การรถไฟแห่งประเทศไทยหาทางอำนวยความสะดวกให้คนพิการทันที

การรถไฟฯ สนองนโยบายสำเร็จในระยะเวลาไม่กี่สัปดาห์ด้วยการตัดแปลงรถไฟที่ได้รับบริจาคจากญี่ปุ่นใหม่หมดทั้งคัน ติดตั้งลิฟต์ยกเก้าอี้ล้อเข็น ใช้เบาะนั่งอย่างดี มีห้องสุขาประตูเปิดปิดอัตโนมัติกว้างขวาง แอร์เย็นเฉียบ ผู้ศึกษาได้ขึ้นรถไฟคันนี้รอบปฐมฤกษ์จากหัวลำโพงไปจังหวัดหนองคายยังประทับใจและอยากเดินทางด้วยรถไฟไปทั่วประเทศ การรถไฟฯ จัดให้เดินรถที่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกแบบนี้ไปกลับ ๔ สายหลักคือ กรุงเทพฯ – หนองคาย กรุงเทพฯ – เชียงใหม่ กรุงเทพฯ – อุบลราชธานี และกรุงเทพฯ – หาดใหญ่ การรถไฟฯ ประกาศว่าการจัดซื้อโบกี้รถใหม่ของการรถไฟฯ จะทำให้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในทุกขบวนทั่วประเทศ

ปลายปี ๒๕๕๕ เมื่อนายชัชชาติ สิทธิพันธุ์ เข้ามาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ทีมมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการจึงได้เข้าพบพร้อมข้อเสนอเชิงนโยบายโดยนายชัชชาติฯ ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่พร้อมทั้งมอบหมายให้นางฐิติมา ฉายแสง เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม เป็นผู้ขับเคลื่อนตามข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ข้อสังเกตว่าทั้งนายโสภณฯ และนายชัชชาติฯ ต่างมีลูกที่พิการทางการได้ยินเช่นเดียวกัน พร้อมทั้งให้การตอบรับข้อเสนออย่างรวดเร็ว

นางฐิติมา ฉายแสง ทำงานด้วยความรวดเร็ว “...พบท่านรัฐมนตรีวันอังคารเพิ่งเห็นหน้ากันครั้งแรก วันอาทิตย์ท่านฐิติมาบุกไปถึงพัทยาเพื่อขอทราบรายละเอียดของข้อเสนอและแนวปฏิบัติที่เป็นไปได้จริง ๆ...” ภายหลังการหารืออย่างใกล้ชิดสองสามรอบ กระทรวงคมนาคมประกาศ

นโยบาย “สะดวก ปลอดภัย คมนาคมยุคใหม่ใส่ใจคนพิการ” เริ่มทำงานทันทีในเดือนมกราคม ๒๕๕๖ ให้เห็นผลภายใน ๓ เดือน นำร่องสำรวจและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในระบบขนส่งมวลชนทางบก ทางราง ทางน้ำ และทางอากาศ ได้แก่ องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) ปรับปรุงพื้นที่เขตเดินรถที่ ๑ (อยู่บางเขน) และรถโดยสารประจำทางของ ขสมก. บริษัทขนส่ง จำกัด (บขส.) ดำเนินการปรับปรุงสถานีขนส่งโดยสารกรุงเทพ (จตุจักร) การรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.) ดำเนินการปรับปรุงสถานีรถไฟกรุงเทพและตู้โดยสารรถไฟ การรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟม.) ปรับปรุงที่สถานีรถไฟฟ้ายเฉลิมรัชมงคล และตู้โดยสารรถไฟฟ้ายของ รฟม. กรมเจ้าท่า ดำเนินการปรับปรุงท่าเทียบเรือสาทรและพื้นที่เชื่อมต่อกับสถานีรถไฟฟ้ายบีทีเอส บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) ปรับปรุงท่าอากาศยานดอนเมือง “...ท่านรัฐมนตรีมานำลงพื้นที่ด้วยตนเองทุกครั้งทั้งสำรวจสภาพปัจจุบัน การจัดทำข้อเสนอและติดตามการปรับปรุงของแต่ละแห่ง ปิดท้ายด้วยการเชิญรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีช่วยว่าการไปเป็นประธานในพิธีนำร่องจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ละแห่ง แสดงให้เห็นว่า before และ after เป็นอย่างไร และขอให้แต่ละหน่วยงานขยายผลจากต้นแบบ แต่ละแห่งออกไปทั่วประเทศโดยให้กำหนดในกรอบแผนงบประมาณประจำปีให้ชัดเจน...”

“...โครงการนี้ไม่มีงบประมาณรองรับไม่มีการตั้งคณะกรรมการ แต่เลขานุการรัฐมนตรีเป็นกองหน้าพูดคุยเจรจากับแต่ละหน่วยงานในสังกัดกระทรวงคมนาคม ขอใช้งบประมาณเท่าที่พอจะจัดสรรได้จากงบประจำ งบที่ต้องใช้สำหรับการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารสถานที่ งบประมาณสัมพัทธ์ที่มีอยู่แล้ว เป็นการใช้งบบริหารจัดการเข้ามาแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดผลงานที่เป็นรูปธรรม”

สิ่งที่หลายคนห่วงคือโครงการแบบนี้จะเป็นไฟไหม้ฟางดีฮ่องร้องปาวเสร็จก็ไม่เกิดผล ต่อเนื่อง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมพร้อมด้วยรัฐมนตรีช่วยว่าการฯ เลขานุการรัฐมนตรีฯ พร้อมด้วยผู้บริหารระดับสูง จึงได้พร้อมใจกันจัดให้มีการอบรมบุคลากรทุกระดับให้เข้าใจแนวคิดเรื่อง การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ของทุกคนในระบบขนส่งมวลชน การผลักดันให้ออกกฎกระทรวง กำหนดลักษณะ หรือการจัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ และบริการขนส่ง เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๕๖ ซึ่งถึงแม้ว่าเนื้อหาสาระยังไม่เป็นที่พอใจนักแต่เห็นว่าควรใช้โอกาสนี้ผลักดันให้ประกาศออกมา เพื่อใช้เป็นแนวทางก่อนน่าจะดีกว่าไม่มีการประกาศกฎกระทรวงอย่างเป็นทางการ นอกจากนั้นยังผลักดันให้บรรจุแผนว่าด้วยการปรับปรุง และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในทุกหน่วยงานสังกัดกระทรวงคมนาคม “...ผลงานของกระทรวงคมนาคมมีความเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่ามีข้อขัดแย้งกันบ้างจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม แต่นักการเมืองที่มาจากประชาชน ฟังเสียงประชาชน และใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของประชาชน สามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมได้มาก...”

ภายหลังการยึดอำนาจการปกครองในเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ การติดตามงานด้านกระทรวงคมนาคมในภาพรวมก็หยุดชะงักลง แต่ทั้งสำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคมและสำนักงานนโยบายและแผนการจราจรและขนส่ง (สนข.) กระทรวงคมนาคม ต่างก็มีโครงการเพื่อนำร่องและยกระดับมาตรฐานด้านการออกแบบและจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ส่วนมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการคงเหลือแค่การผลักดันและสนับสนุนภาคีเครือข่ายรถเมล์เพื่อประชาชนทุกคนต้องขึ้นได้ (Bus for All) ซึ่งต่อมายกระดับเป็นภาคีเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ (Transportation for All: T4A) ดังจะได้กล่าวรายละเอียดในลำดับต่อไป อย่างไรก็ตามสิ่งที่ได้ขับเคลื่อนไว้ได้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ส่งผลให้ในเวลาต่อมากระทรวงคมนาคมได้ดำเนินโครงการศึกษาการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและเพิ่มประสิทธิภาพการบริการในภาคขนส่งสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ ประกอบด้วยการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในภาคขนส่งสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ การจัดทำต้นแบบการปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุในสถานที่ให้บริการภาคขนส่ง ๕ แห่ง และการพัฒนาคู่มือการให้ความช่วยเหลือคนพิการแต่ละประเภทและผู้สูงอายุ และคู่มือแปลภาษา หรือป้ายสัญลักษณ์ภาษาสำหรับหน่วยงานที่ให้บริการภาคขนส่ง พร้อมทั้งรายงานให้คณะรัฐมนตรีรับทราบผลการดำเนินงานในการประชุมวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๘ ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในภาคขนส่งสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ พร้อมทั้งให้บูรณาการและจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ประสานกับกลุ่มองค์กรหรือเครือข่ายคนพิการและผู้สูงอายุและสมาคมวิชาชีพด้านการออกแบบเพื่อคนทุกคนเพื่อขอความร่วมมือในการดำเนินการ และกำหนดกรอบเป้าหมายและกรอบงบประมาณในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในภาคขนส่งสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุในแต่ละช่วงเวลาให้ชัดเจน ตามข้อสั่งการของนายกรัฐมนตรีเพื่อให้การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์เป็นรูปธรรมต่อไป

อนึ่ง การขับเคลื่อนของมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการนั้นเป็นงานอาสาสมัครที่ผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียนของโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ได้ร่วมกันทำงาน โดยใช้เวลารว่างจากการเรียนการสอนหรือในหลาย ๆ ครั้งก็ต้องลดชั่วโมงสอนหรือมีการสอนขดเซยหากมีกิจกรรมที่ต้องขับเคลื่อนจำนวนมาก ทั้งนี้แกนนำสำคัญของทีมมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการในการทำงานร่วมกับกระทรวงคมนาคมคือนางสาวดวงดาว ไทยคำ ทีมศูนย์พิทักษ์สิทธิคนพิการและบุคลากรมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ จนกระทั่งปี ๒๕๕๐ เริ่มตั้งส่วนงานของมูลนิธิที่ทำงานขับเคลื่อนสังคมแต่ยังต้องอาศัยบุคลากรส่วนใหญ่จากโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่เป็น

หลัก งานที่เข้าไปขับเคลื่อนโดยส่วนมากเป็นงานในระดับชาติ ส่วนเมืองพัทยาและจังหวัดชลบุรี โดยมากพยายามให้กลไกของระบบราชการดำเนินไปตามที่เคยได้รณรงค์และถ่ายทอดองค์ความรู้ไว้แล้ว ผู้ศึกษาในฐานะผู้นำคนหนึ่งในการขับเคลื่อนมูลนิธิฯ ความตั้งใจของมูลนิธิฯ คือ “...หวังว่าการรณรงค์ที่เคยทำไว้แล้วจะเป็นแรงกระเพื่อมให้ส่วนราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อ แต่ความเป็นจริงเมื่อขาดการรณรงค์และติดตามอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานต่าง ๆ ที่หวังไว้ก็ดูเหมือนจะไม่เป็นไปตามที่หวังสักเท่าไร...”

ช่วงปี ๒๕๕๕ - ๒๕๖๐ มูลนิธิพัฒนาส่วนงานพิทักษ์สิทธิและ “1479 สายด่วนคนพิการพระราชรัฐ” เพื่อให้ความช่วยเหลือคนพิการในกรณีฉุกเฉิน ให้ความช่วยเหลือกรณีฉุกเฉิน สิทธิ ส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ สมัครงาน สอบถามข้อมูลและให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ โดยมีคนพิการเป็นผู้ให้คำปรึกษาและรับสายตั้งแต่เวลา ๘.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. ทุกวันยกเว้นวันอาทิตย์และวันหยุดราชการ อื่นตามที่ราชการประกาศกำหนด ระบบเอไอเอสและทรูโทรฟรี นอกจากนี้ยังส่งเสริมด้านการวิจัยและพัฒนาการผลิตและเผยแพร่สื่อผ่านรายการโทรทัศน์ชื่อรายการ “เคียงบ่าเคียงไหล่” ออกอากาศทุกวันเสาร์เวลา ๑๗.๐๐ - ๑๗.๒๕ น. เพื่อนำเสนอถึงสิทธิและวิถีชีวิตของคนพิการให้เห็นเป็นส่วนหนึ่งที่กลมกลืนในสังคม ภารกิจเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ทั้งนี้ในการขับเคลื่อนงานของมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการไม่ได้เน้นเฉพาะเจาะจงกลุ่มประเภทความพิการใดเป็นการเฉพาะ แต่ให้ความสำคัญกับทุกประเภทความพิการรวมถึงประโยชน์สาธารณะในภาพรวมด้วย ไม่ว่าจะเป็นการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกได้เสนอตามกรอบของกฎหมาย และสิ่งที่ภาคธุรกิจเอกชนด้านการท่องเที่ยวจะได้รับประโยชน์ สิ่งที่ครอบครัวของคนพิการจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน การจัดอบรมผู้นำเยาวชนคนพิการรวมถึงการขับเคลื่อนงานร่วมกับกระทรวงคมนาคม การผลิตรายการโทรทัศน์ การให้บริการสายด่วนคนพิการ ทুমิตีของการขับเคลื่อนไม่ได้เน้นกลุ่มประเภทความพิการเป็นสำคัญ แต่เน้นเชิงประเด็นและสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชนอย่างเท่าเทียม

การขับเคลื่อนของมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการได้ขยายการทำงานโดยเป็นเครือข่ายกับกลุ่มมนุษยสัมพันธ์นานาชาติ และภาคีเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ ทั้งในฐานะผู้สนับสนุน ผู้จัดตั้งและเป็นแกนนำร่วมขับเคลื่อน ดังนี้

๑) **กลุ่มมนุษยสัมพันธ์นานาชาติ** เกิดขึ้นจากกลุ่มเพื่อนคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายซึ่งส่วนมากเป็นเจ้าของธุรกิจ เช่น โรงพิมพ์ ร้านอาหาร อสังหาริมทรัพย์ สื่อมวลชน โรงแรม ร้านอาหาร เป็นต้น นำโดยนายวรยุทธ กิจกุล ได้นัดหมายรับประทานอาหารตามร้านอาหารอร่อย ๆ เดือนละครั้งพูดคุยเรื่องสัพเพเหระเกี่ยวกับชีวิตและการทำงาน และหนึ่งในประเด็นสำคัญคือการเข้าถึงสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ยานพาหนะและบริการสาธารณะ กลุ่มโต๊ะแชร์เห็นว่าประเด็นนี้เป็นเรื่องสำคัญจึงเกิดการระดมทุนกันเองเพื่อจัดเวทีพูดคุยในวงกว้างมากขึ้นและดำเนินการผลักดัน

เรื่องนี้เป็นรูปธรรม ในกลุ่มที่พบปะกันนอกจากชาวไทยแล้วยังมีชาวต่างชาติที่เข้ามาพำนักระยะยาวในประเทศไทยมาร่วมกลุ่มด้วยตามโอกาสจึงเป็นมนุษย์ลือนานาชาติ “...ประมาณปี ๓๘ **รวมกลุ่มครั้งแรกเป็นกลุ่มคนพิการที่พอช่วยตัวเองได้ ตอนนั้นว่าจะตั้งชมรม Spinal Cord Injury** (กลุ่มคนพิการบาดเจ็บไขสันหลัง) ที่ต่อพงษ์ฯ ช่วยวางแผนให้ แต่แล้วก็แยกย้ายกันไป เพราะไม่มีตัวเชื่อม... ตอนหลังเราก็มารวมกันใหม่เฉพาะคนที่พอจะมีศักยภาพและพึ่งตัวเองได้ เทียบด้วยกัน ไปต่างประเทศไปโตเกียว ทุกเดือนทานข้าวด้วยกัน เราเน้นเลยว่าต้องหรุและแพงเพื่อให้สังคมรู้ว่าเราคนพิการก็มีศักยภาพ โรงแรมก็ต้องห้าดาวเลย...”^{๕๔๒}

ปี ๒๕๔๘ เริ่มรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการหลังการรวมกลุ่มไปโตเกียวอีกครั้งหนึ่งที่มีนายกฤษณะ ละไล นักข่าวเครื่องบินที่ประสบอุบัติเหตุจนเดินไม่ได้และต้องใช้เก้าอี้ล้อเข็นตลอดชีวิต “...จุดเปลี่ยนอยู่ที่โตเกียวโมเดล ต้องขอบคุณมนุษย์ลื้อคนดำเนิน (นายวรยุทธ กิจกุล) ที่พาผมไป ผมไม่เคยไปและไม่เคยคิดที่จะได้ไป เพราะอิงมานั่งวิลแชร์... เป็นจุดเปลี่ยนชีวิตของผมเลย เปลี่ยนโลกทัศน์ผมหมดเลย เพราะเราอยู่เมืองไทยเราก็เห็นแต่ความพิการ แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร ไม่ยอมรับสภาพความพิการ ได้แต่นอน ไม่รู้จะไปไหน... พอไปโตเกียวนี่แหละทำให้เห็น เห็นบ้านเมืองเขาเจริญ เกิดความคิดว่าคนที่เจริญแล้วมันเป็นอย่างนี้เอง คนที่พัฒนาแล้วเป็นอย่างนี้เอง ทำให้เกิดคำว่าอารยสถาปัตย์ เลยกยกย่องเชิดชูโตเกียวเป็นบ้านเมืองที่ออกแบบและสร้างจากผู้พิการแล้ว ประเสริฐแล้ว...”^{๕๔๓} เมื่อกลับจากโตเกียวนายกฤษณะฯ มีกำลังใจและความฮึกเหิมที่จะขจัดความพิการออกจากสังคมไทย ด้วยการเล่าประสบการณ์ว่าเมื่อเขาไปโตเกียวเขาไม่พิการเลยสามารถไปไหนมาไหนได้ทุกอย่างอย่างเท่าเทียมสะดวกปลอดภัย แต่กลับมาถึงเมืองไทยปุ๊บต้องพึ่งคนอื่นให้ความช่วยเหลือทันที อีกคำหนึ่งที่นายกฤษณะฯ สร้างสรรค์ขึ้นคือคำว่า “อารยสถาปัตย์” หมายถึง การออกแบบและจัดสร้างสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ยานพาหนะระบบขนส่งและบริการสาธารณะอื่น ที่มีความเป็นอารยะ มีความทันสมัย เป็นสิ่งดีงาม สร้างความเสมอภาคเท่าเทียมให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า Universal Design ซึ่งนายกฤษณะฯ ใช้คำว่า Friendly Design หรือการออกแบบที่เป็นมิตรกับทุกคน การออกแบบที่มีความเป็นอารยะ หรืออารยสถาปัตย์

ผลจากการไปเที่ยวโตเกียวนายกฤษณะฯ และคณะจึงมีความปรารถนาที่จะทำให้ประเทศไทยมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อสำหรับทุกคนเหมือนอย่างที่โตเกียวบ้าง โดยรวมกลุ่มกันขึ้นเรียกชื่อว่า “คณะกรรมการอิสระเพื่อความเสมอภาค” ผู้ศึกษาได้รับมอบหมายให้เป็นประธาน

^{๕๔๒} วรยุทธ กิจกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ร้านอาหารเบ็กไฟโร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๔๓} กฤษณะ ละไล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ร้านอาหารเบ็กไฟโร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

มีการประชุมติดตามงานกันอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกเดือน คณะกรรมการมุ่งการใช้มาตรการทางสังคมและมาตรการทางกฎหมายในการผลักดันให้จัดสิ่งอำนวยความสะดวกโดยเริ่มที่รถไฟฟ้าและพื้นที่สาธารณะในกรุงเทพมหานคร คณะทำงานได้ลงพื้นที่สำรวจรายละเอียดของรถไฟฟ้าลอยฟ้าบีทีเอสรถไฟฟ้าใต้ดิน รฟม. และอาคารสถานที่ที่เกี่ยวข้องเนื่องในการเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะ

หลังจากลงพื้นที่กลุ่มมนุษย์ล้าอนาคตได้ติดต่อสอบถามทั้งกรุงเทพมหานครและบีทีเอสถึงการแก้ไขปัญหาการเข้าถึงบริการของคนพิการ แต่ไม่ได้รับคำตอบใด ๆ ดังนั้นกลุ่มมนุษย์ล้าจึงได้ตัดสินใจยื่นฟ้องกรุงเทพมหานครและบีทีเอสต่อศาลปกครองกลางในวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๐ ฐานที่ไม่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกตามที่กฎหมายกำหนดในสถานียรถไฟฟ้าบีทีเอสซึ่งมีทั้งหมด ๒๓ สถานีแต่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้เพียง ๕ สถานีและเป็น ๕ สถานีที่ยังไม่สมบูรณ์ กล่าวคือบางสถานีมีขาไปแต่ไม่มีขากลับ และทุกสถานีเมื่อคนพิการต้องการใช้บริการต้องกดปุ่มเรียกเจ้าหน้าที่มาเปิดลิฟต์ให้บริการ เป็นอุปสรรคต่อการใช้บริการเป็นอย่างยิ่ง ผู้ฟ้องคดีนี้มี ๓ คน คือ (๑) นายสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ (ผู้ศึกษา) ในฐานะผู้นำคนพิการที่เกาะติดเรื่องรถไฟฟ้าและสิ่งอำนวยความสะดวกมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรกครั้งแรกในปี ๒๕๓๘ ผู้ฟ้องคดีที่ (๒) นายพิเชษฐ รัทตะบุตร เป็นสมาชิกกลุ่มมนุษย์ล้าอนาคต มีประสบการณ์ใช้ชีวิตในสหรัฐอเมริกา สามารถสะท้อนมุมมองในระดับสากลได้ และผู้ฟ้องคดีที่ (๓) นางสาวเสาวลักษณ์ ทองก๊วย เป็นผู้นำสตรีพิการที่มีประสบการณ์ตรงในการทำงานร่วมกับพันธมิตรเพื่อพงษ์ กุลกรรชิต ที่สำนักงานองค์กรคนพิการสากลประจำภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก โดยมีนายสนธิพงศ์ มงคลสวัสดิ์ เป็นทนายความอาสาดำเนินคดีโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายในความใด ๆ ในวันยื่นฟ้องศาลปกครองคณะทำงานยังได้นำคณะมนุษย์ล้าร่วม ๑๐๐ คน เดินทางอย่างทุลักทุเลแบกเก้าอี้ล้อเข็นขึ้นบันไดหรือบางคนที่คลานขึ้นบันไดกลายเป็นภาพช็อคเด็ดให้หนังสือพิมพ์

ก่อนและหลังการฟ้องกรุงเทพมหานครในคดีบีทีเอสกลุ่มมนุษย์ล้าอนาคตได้พบปะหารือผู้ว่ากรุงเทพมหานคร (นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน) ถึงการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในกรุงเทพมหานครรวมทั้งในระบบรถไฟฟ้าบีทีเอสด้วย การพบปะหารือเป็นไปด้วยดีเสมอแต่ไม่มีคำตอบที่ชัดเจนว่ากรุงเทพมหานครจะดำเนินการอย่างไร มีเพียงการทำโครงการนำร่องหรือการออกสำรวจพื้นที่เพื่อการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้อีกสำหรับทุกคน นอกจากนั้นคณะทำงานยังได้ทำหนังสือถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ปรับปรุงและจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการอย่างครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งได้รับการตอบสนองบ้างไม่ได้รับการตอบสนองบ้างแล้วแต่กรณี หากเป็นอาคารหรือระบบขนส่งแบบใหม่ อย่างบีอาร์ทีของกรุงเทพมหานครมักได้รับการตอบรับดี คณะทำงานได้จัดกิจกรรมเพื่อสร้างการรับรู้ของสังคมผ่านสื่ออย่างสม่ำเสมอ รวมถึงนายกฤษณะ ละไล ผู้สื่อข่าวอาชีพที่พิการจากอุบัติเหตุระหว่างการปฏิบัติหน้าที่จนต้องนั่งเก้าอี้ล้อเข็นแต่ยังคงทำหน้าที่เป็นพิธีกรและงานด้านสื่อสารมวลชน ได้นำเสนอประเด็นการรณรงค์ผ่านสื่อเครือเนชั่นและรายการข่าวเช้าวันเสาร์-อาทิตย์ทางไทยทีวีสีช่อง ๓ กิจกรรมการรณรงค์ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็น

ประจำทุกปีอย่างน้อยปีละ ๒ – ๓ กิจกรรม การจัดกิจกรรมก็เพื่อให้เกิดประเด็นทางสังคมหลังจากนั้น สื่อมวลชนสามารถหยิบประเด็นที่น่าสนใจของกิจกรรมไปขยายความเพื่อนำเสนอข่าวต่อสาธารณชนต่อไป นอกจากนายกฤษณะฯ ที่ได้นำเสนอข่าวเป็นหลักแล้ว คณะทำงานยังประสานไปยังสื่อกระแสหลักทุกแขนง เพื่อขอให้นำเสนอประเด็นเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งได้รับความร่วมมือตามสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานีโทรทัศน์ Thai PBS ได้เกาะติดเรื่องการฟ้องคดีและการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างต่อเนื่อง

ต่อมาวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๒ ศาลปกครองกลางมีคำสั่งยกคำร้องการฟ้องคดีของกลุ่มมนุษย์ล้อ (ยกฟ้อง) แต่กลุ่มมนุษย์ล้อได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลปกครองสูงสุดภายใน ๓๐ วัน พร้อมด้วยการจัดกิจกรรมรณรงค์ด้านขนส่งมวลชนระบบอื่นคู่ขนานกันไป เมื่อกรุงเทพมหานครมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการคนใหม่ ได้หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร เป็นผู้ว่ากรุงเทพมหานครคนใหม่ (๒๕๕๒ – ๒๕๕๙) นโยบายมีความชัดเจนขึ้นตั้งแต่เมื่อเข้ารับตำแหน่งใหม่ ๆ แต่ก็ยังไม่มีความชัดเจนในแง่ปฏิบัติ มีเพียงการออกมาร่วมกิจกรรมแทบทุกครั้งที่ได้รับเชิญ เช่น การรณรงค์ด้านรถเมล์ชานต่ำในกรุงเทพมหานคร การรณรงค์จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อสำหรับทุกคน เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ส่วนมากเป็นความริเริ่มของกลุ่มมนุษย์ล้อและเครือข่ายจัดขึ้นโดยมีกรุงเทพมหานครให้การสนับสนุน แต่กว่าที่แต่ละเรื่องจะบรรลุผลก็ต้องใช้เวลาและพลังในการประสานงานที่ยุ่ยากลำบากซับซ้อน

เช่นเดียวกับการติดตั้งลิฟต์ในทุกสถานีของรถไฟฟ้าบีทีเอสมีข่าวว่า กรุงเทพมหานครจะดำเนินการตามความต้องการของคนพิการถึงแม้ว่าศาลปกครองกลางได้มีคำสั่งยกฟ้องแล้วก็ตาม จนแล้วจนรอดจนถึงช่วงปลายปี ๒๕๕๕ ก่อนที่ตำแหน่งผู้ว่ากรุงเทพมหานครจะหมดวาระ กลุ่มมนุษย์ล้อได้รวมพลังเครือข่ายอีกครั้งไปชุมนุมหน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร เพื่อทวงถามความรับผิดชอบของผู้ว่าฯ ต่อสัญญาประชาคมที่ได้ให้ไว้ หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ฯ ได้ออกมายืนยันถึงความจริงใจพร้อมชี้แจงเหตุผลที่ยังดำเนินการไม่เรียบร้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็น “...ความขัดแย้งทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของกรุงเทพมหานคร เพราะผู้บริหารกรุงเทพมหานครและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมาจากคนละพรรคการเมือง...” พร้อมทั้งชี้แจงว่าในสมัยหน้าตั้งใจว่าจะดำเนินการอะไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดบริการรถตู้โดยสารสาธารณะสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ (Accessible Van Taxi) หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ฯ กล่าวทิ้งท้ายในทำนองว่า “...หากได้รับความไว้วางใจอีกวาระหนึ่งจะเร่งรัดดำเนินการทุกอย่างให้เรียบร้อยโดยเร็ว” เป็นการใช้งานที่คั่งค้างอยู่เป็นประกันเพื่อเรียกคะแนนขอกลับเข้ามาทำงานต่อ

ปี ๒๕๕๖ หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ฯ ได้รับเลือกกลับเข้ามาเป็นผู้ว่ากรุงเทพมหานครเป็นวาระที่สอง หลังจากเข้ารับตำแหน่งและคาดว่าจะได้จัดวางงานพร้อมทำงานแล้ว กลุ่มมนุษย์ล้อได้ประสานเพื่อขอเข้าพบเพื่อติดตามการดำเนินงานตามนโยบายที่ได้หาเสียงไว้ แต่ปรากฏว่าทั้งการประสานอย่างเป็นทางการโดยหนังสือและการประสานผ่านสายสัมพันธ์ส่วนตัว

ของนายภรรยา ไม่สามารถนัดหมายได้ หากกลุ่มมนุษย์ลื้อหรือเครือข่ายจัดกิจกรรมผู้ว่าฯ มักส่งรองผู้ว่าฯ หรือผู้แทนเข้าร่วม ถึงแม้ว่ารองผู้ว่าฯ กล่าวว่าเป็นผู้แทนของผู้ว่าฯ แต่น้ำหนักในการให้คำมั่นสัญญานั้นช่างบางเบาจนแทบหาความน่าเชื่อถือไม่ได้เลย ดังกรณีนโยบายที่จะเพิ่มรถตู้โดยสารสาธารณะสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุเป็น ๑๐๐ คัน ปัจจุบันปี ๒๕๖๐ ก็ยังมีเพียง ๓๐ คัน จากเดิม ๒๐ คันก่อนผู้ว่าฯ หมุดจารีในรอบแรก

๒๑ มกราคม ๒๕๕๘ ศาลปกครองสูงสุดได้อ่านคำพิพากษากรณีกลุ่มมนุษย์ลื้อฟ้องกรุงเทพมหานครและบริษัทบีทีเอส ศาลปกครองสูงสุดพิพากษากลับให้กลุ่มมนุษย์ลื้อชนะคดีโดยกรุงเทพมหานครจะต้องดำเนินการติดตั้งลิฟต์และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกตามที่กฎหมายกำหนดให้แล้วเสร็จภายใน ๑ ปี (๒๐ มกราคม ๒๕๕๙) สื่อมวลชนให้ความสนใจและประโคมข่าวประเด็นนี้ทั้งในและต่างประเทศ ด้านกรุงเทพมหานครโดยรองผู้ว่าฯ (นายอมรกิจเชวงกุล) ได้ออกมายอมรับและให้คำมั่นสัญญาว่าน้อมรับคำสั่งศาลปกครองสูงสุดและการติดตั้งลิฟต์ได้เริ่มดำเนินการไปแล้ว มั่นใจว่าจะแล้วเสร็จตามระยะเวลาที่ศาลสั่ง ด้านกลุ่มมนุษย์ลื้อได้ยกระดับการดำเนินงานโดยจะนำผลของคำสั่งศาลปกครองสูงสุดไปเผยแพร่และกระตุ้นให้หน่วยงานของรัฐได้เร่งรัดการดำเนินงานด้านสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครบถ้วนถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด โดยมีคำสั่งศาลปกครองสูงสุดเป็นบรรทัดฐานในการอ้างอิง พร้อมทั้งเปิดตัวเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ (Transportation for All: T4A)

ย้อนกลับไปยุครวมตัวกันใหม่ ๆ “...อีกประเด็นที่เกิดขึ้นใหม่คือรัฐบาลกำลังเตรียมจัดหารถโดยสารประจำทางหรือรถเมล์จำนวน ๘,๐๐๐ คัน แต่เรื่องจำนวนนี้ต้องบอกว่าขึ้น ๆ ลง ๆ เดี่ยวแปดพัน เดี่ยวสี่พัน เดี่ยวสองพัน เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา วิธีการจัดหาที่เปลี่ยนเป็นเช่าบ้างซื้อบ้างยังไม่มีอะไรแน่นอน แต่สิ่งที่แน่นอนสำหรับเราก็คือให้คนพิการใช้บริการได้อย่างเท่าเทียมกับผู้โดยสารทั่วไป...” ปี ๒๕๔๙ คณะกรรมการอิสระเพื่อความเสมอภาคจึงได้ทำหนังสือถึงองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) กระทรวงคมนาคม และสำนักนายกรัฐมนตรี การต่อสู้เรื่องนี้ยืดเยื้อถึงปี ๒๕๖๐ ผู้ศึกษาได้นำเสนอถึงกลุ่มภาคีเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ในลำดับต่อไป

การเมืองสี่เสื่อปะทุขึ้นหลังรัฐประหารปี ๒๕๕๙ และทวีความรุนแรงขึ้นจนราวหนึ่งปีก่อนการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ในปี ๒๕๕๔ เหตุการณ์บ้านเมืองส่งผลกระทบต่อกลุ่มมนุษย์ลื้อทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยกลุ่มมนุษย์ลื้อส่วนมากเป็นนักธุรกิจ ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่กระทบต่อเศรษฐกิจย่อมกระทบต่อสมาชิกกลุ่มอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การผลักดันขับเคลื่อนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกฯ จำเป็นที่ต้องอาศัยอำนาจรัฐไม่ว่าฝ่ายไหนเป็นรัฐบาลก็ตาม นอกจากการอาศัยอำนาจรัฐแล้วในบางครั้งต้องต่อสู้กับอำนาจรัฐ ลักษณะการต่อสู้เช่นนี้เป็นงานที่กลุ่มนักธุรกิจมนุษย์ลื้อไม่สามารถดำเนินการได้อย่างสนิทใจ ด้วยเกรงว่าจะกระทบต่อธุรกิจและอีกนัยหนึ่งคือความคิดเห็นที่แตกต่างจากการแบ่งขั้วทางการเมือง การรวมตัวของ

กลุ่มมนุษยลือนานาชาติจึงค่อย ๆ เปลี่ยนบทบาทไม่ได้เป็นตัวเป็นฝ่ายปฏิบัติการแต่เป็นกลุ่มสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ที่พร้อมให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์สาธารณะ โดยมีกลุ่มภาคีเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ เป็นด่านหน้าด้านการเข้าถึงระบบขนส่งมวลชน ส่วนนายภุชชะ ละไล แกนนำสำคัญของกลุ่มมนุษยลือนานาชาติ ยังคงมุ่งใช้บทบาทของสื่อมวลชนในการรณรงค์เรื่องอารยสถาปัตย์ เป็นผู้ที่คอยกระตุ้นให้เพื่อนสมาชิกสร้างสรรค์กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนใจให้สื่อมวลชนนำไปขยายผลให้ประชาชนเข้าใจถึงปัญหาความต้องการของคนพิการ นายภุชชะฯ เป็นผู้ผลักดันใช้คำเรียกคนพิการที่นั้งเก้าอี้ล้อเข็นว่าเป็น “มนุษยลื้อ” เพราะในความเข้าใจของสังคมต่อคนพิการและความพิการนั้นเป็นไปในทางลบมากกว่าทางบวก การเรียกมนุษยลื้อแสดงถึงความเป็นมนุษยลื้อ เป็นคนที่เท่าเทียมกันเพียงแต่ต้องใช้ล้อเดินแทนขาเท่านั้น นอกจากนี้มนุษยลื้อก็ยังรวมถึงเด็กเล็กที่นั่งในรถเข็นเด็ก คนป่วย ผู้สูงอายุ หรือใครก็ตามที่ต้องใช้เก้าอี้ล้อเข็นไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรก็ตาม คำว่ามนุษยลื้อนี้นายภุชชะฯ ไม่ได้เป็นผู้คิดค้นแต่ได้เห็นป้ายศูนย์ซ่อมเก้าอี้ล้อเข็นของสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย ในยุคที่พันโทต่อพงษ์ฯ เป็นนายก เขียนว่า “คลินิกมนุษยลื้อ” นายภุชชะฯ จึงนำคำนี้มาใช้โดยตลอด

กิจกรรมของกลุ่มมนุษยลื้อโดยนายภุชชะฯ มีความคึกคักต่อเนื่องหลังเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี ๒๕๕๔ นายภุชชะฯ เล่าว่า “...เริ่มจากเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ ปลายปี ๕๔ ตอนนั้นลงพื้นที่ช่วยผู้ประสบภัยภาคกลาง มีแนวร่วมของกลุ่มเยาวชนหนุ่มสาวที่มีจิตอาสา หลังน้ำลดเราก็เลยจัดกิจกรรมจิตอาสาปาร์ตี้ให้คนเหล่านี้มารวมกัน... ผู้ใหญ่หลายคนก็บอกว่าให้มีกิจกรรมต่อเนื่อง ให้จิตอาสาได้ทำงาน เราทำเรื่องอารยสถาปัตย์อยู่ก็ลงตัวเลยให้มาเป็นชุดอารยสถาปัตย์ พอดีได้ สสส. มาช่วยอีกแรง ได้บริษัทเอกชนอีกหลายบริษัทมาช่วย เลยให้ช่วยกันลงพื้นที่รณรงค์สำรวจและส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในตึกอาคาร สถานที่ ตามสถาบันการศึกษาก็สนใจ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศิลปากร สจล.ลาดกระบัง ราชภัฏรำไพพรรณี ไปบรรยายแล้วชวนคนหนุ่มสาวมาร่วมเป็นจิตอาสาอีก...”^{๕๔๔} ตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ กิจกรรมของนายภุชชะฯ ทุกกิจกรรมถูกนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์อย่างต่อเนื่องทุกวัน ยิ่งไปกว่านั้นได้เผยแพร่ข่าวทางวิทยุและหนังสือพิมพ์เป็นระยะ ๆ เป็นการตอกย้ำเรื่องอารยสถาปัตย์อย่างเข้มข้น ยิ่งทำให้มีผู้สนับสนุนมากยิ่งขึ้นรวมทั้งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ “...กระทรวง พม. ก็สนใจ ผมเสนอให้จัด Kick-off อารยสถาปัตย์ไทยสู่ประชาคมอาเซียนเลย เพราะเรื่องอาเซียนกำลังฮิต ผมคุยกับคุณสุรนนท์ เวชชาชีวะ ที่จริงผมไม่สนิทจะสนิทกับทางรัฐบาลก่อนชะมากกว่า แต่ก็พอรู้จักตอนนั้นที่ป๋ม (สุรนนท์) เป็นเลขาธิการนายกรัฐมนตรี บอกว่าป๋ม ๆ ช่วยบอกนายภุชชะฯ มาทำเรื่องนี้

^{๕๔๔} ภุชชะ ละไล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ร้านอาหารเบ็กไฟร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

ดีกว่า เรื่องอารยสถาปัตยกรรมเหมาะมากเพราะท่านนายกเป็นสุภาพสตรีเป็นภาพลักษณ์ที่ดีมาก พี่ป๋มบอกว่าโอเคเลยที่เห็นด้วยเดี๋ยวนี้ท่านนายกให้ แกกั๊นนายกให้ ผมก็เชิญทาง พก. พก.ก็เชิญทางอาจารย์ ไตรรัตน์ อาจารย์วิว ก็มีท่านสันติ (นายสันติ พร้อมพัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์) มาด้วย นายกยังลักษณะเป็นประธานคุยกันที่ทำเนียบรัฐบาล... ช่วงนั้น การเมืองก็มีเรื่องยุ่ง ๆ อยู่ หลังหารื้อพี่ป๋มก็โทรมาบอกว่าที่เห็นด้วยกับน้องทุกประการเลย แต่เราไปจัดที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ผมบอกไม่ได้พี่ เพราะเราต้องการส่งสัญญาณไปทั่วโลกทั่วอาเซียนเลย ซึ่งเป็นผู้นำเลย เราต้องจัดที่ทำเนียบ ตึกสันติไมตรี ตอนนั้นก็ยังมีอุบัติเหตุความวุ่นวายทางการเมืองเดี๋ยวใครแฝงตัวเข้ามายุ่งเลย... เรื่องที่จัดงานก็ยื้อกันอยู่ตั้งงานจนพี่ป๋มยอม นายกรัฐมนตรี ท่านเห็นด้วยสั่งปรับปรุงอาคารสถานที่ของทำเนียบรัฐบาลเลย...”^{๕๔๕}

วันอังคารที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๖ ที่ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล หลังการประชุมคณะรัฐมนตรี จัดงาน “เปลี่ยนภาวะเป็นพลัง สร้างสังคมเพื่อทุกคน” เป็นวันประวัติศาสตร์สำคัญของคนพิการเมื่อนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี นำคณะรัฐมนตรีจาก ๑๙ กระทรวง พร้อมด้วยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ร่วมลงนามบันทึกความร่วมมือเพื่อสนับสนุนผลักดันการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากอาคารสถานที่บริการสาธารณะยานพาหนะและบริการขนส่ง โดยให้สำนักงานประมาณสนับสนุนงบประมาณสำหรับการปรับปรุงหรือจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไม่น้อยกว่า ๕ ประเภท ได้แก่ ทางลาด ห้องน้ำ ที่จอดรถ ป้ายและสัญลักษณ์ และบริการข้อมูลข่าวสาร โดยให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในปี ๒๕๕๘ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน^{๕๔๖} นอกจากนั้นในงานยังเปิดตัวชุดอารยสถาปัตยกรรมอย่างเป็นทางการ การตรวจการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในบริเวณทำเนียบรัฐบาล การชมนิทรรศการนวัตกรรมเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ การปล่อยขบวนสายตรวจสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการที่จะออกตรวจตราและรณรงค์ทั่วประเทศ

หลังงาน Kick-off อารยสถาปัตยกรรมไทยสู่ประชาคมอาเซียน “เปลี่ยนภาวะเป็นพลัง สร้างสังคมเพื่อทุกคน” ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๖ นายกฤษณะ รุกหนักสร้างชุดอารยสถาปัตยกรรมให้คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่เข้ามาร่วมงานเพื่อสร้างสีสันความน่าสนใจผ่านหน้าจอโทรทัศน์ เริ่มเดินสายรณรงค์ให้แต่ละจังหวัดจัดกิจกรรมรณรงค์ระดับจังหวัด ซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดีทั้งจากฝ่ายการเมือง

^{๕๔๕} กฤษณะ ละไล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ร้านอาหารเบิกไพร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๔๖} บ้านเมือง. (๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๖). “ผม. จับมือสำนักงานฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมคนพิการทุกประเภทฯ จัดโครงการ “เปลี่ยนภาวะเป็นพลัง สร้างสังคมเพื่อทุกคน””. หน้า ๒๓.

ข้าราชการระดับสูง นักธุรกิจ นักการศึกษา และคนแทบทุกวงการรวมทั้งนักร้องนักแสดงรุ่นเกา รุ่นใหม่ ทุกคนถูกเรียกว่าเป็นชุดอารยสถาปัตย์ทั้งหมด ช่วงปลายปีได้รวบรวมคนเหล่านี้จัดงานจิตอาสาปาร์ตี้ ในช่วงสิ้นปีเป็นประจำทุกปีอย่างต่อเนื่องไม่ว่าสถานการณ์ทางการเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม นายกฤษณะฯ ทำทีม “ชุดอารยสถาปัตย์” ไปร่วมกิจกรรมการถ่ายทอดความคิดเห็นในการปฏิรูปนิเทศน์ของนักศึกษาใหม่ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ การจัดกิจกรรมบรรยายพิเศษ การบันทึกเทปโทรทัศน์รายการข่าวและรายการโทรทัศน์ ชุดอารยสถาปัตย์สร้างความน่าสนใจให้กิจกรรมได้มากด้วยบุคลิกที่โดดเด่นของชุดแต่ละคน การเดินทางไปโบกธงขึ้นชมยกย่องให้สถานที่ท่องเที่ยว โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร สถานที่ราชการ และสถานที่สาธารณะทั่วประเทศของนายกฤษณะฯ มีรายการโทรทัศน์เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้ข้าราชการระดับสูงหรือผู้บริหารของภาคธุรกิจรวมถึงนักการเมืองให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ประกอบกับบุคลิกภาพความเป็นกันเองและการเน้นชื่นชมมากกว่าการติติงถึงแม้ว่าการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในหลาย ๆ แห่งจะไม่ใช่ไปตามมาตรฐานหรือยังไม่ครบถ้วนก็ตาม การนำเสนอทางรายการโทรทัศน์เป็นประจำทุกวันหรือรายสัปดาห์ ไม่ว่าจะในช่วงข่าวเก็บตกจากเนชั่น รายการกฤษณะทวิรัยกล้อ รายการกฤษณะเวลาดี เป็นต้น ทำให้ประเด็นเรื่องการออกแบบและก่อสร้างที่จะต้องทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ซึ่งนายกฤษณะฯ เรียกว่ามีอารยสถาปัตย์นั้น เป็นที่จดจำและนำไปสู่การปฏิบัติเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดรูปธรรมจริง ๆ หลังการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ไปแล้วนั้น เป็นสิ่งที่ต้องมีการติดตามและสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง “...ลืบทกว่าปีที่เราทำงานเราขาดคนตามเก็บข้อมูล คุณอ้อย (กฤษณะ) ลุย รณรงค์ไปข้างหน้าแต่ไม่มีคนตามเก็บข้อมูลให้เป็นระบบ ไม่มี Directory พอคนถามข้อมูล เราตอบไม่ได้... ลืบทกว่าปีที่ผ่านมามีคนคัดค้านมากก็เพราะใช้สื่อและคุณอ้อยมีการตลาดดี มีเสน่ห์บางอย่างที่ทำให้คนมาช่วย... เราจะต้องมีคนพิการที่เป็นชุดอารยสถาปัตย์ประจำจังหวัด หาบริษัทมาสนับสนุนจ้างงานให้คนเหล่านี้มีรายได้ จะได้ทำงานได้อย่างเต็มที่ ให้เขาออกไปสำรวจบันทึกข้อมูล รวมทั้งตามเก็บและประสานต่อจากที่คุณอ้อยบุกทะลวงไปก็ออฟไว้...”^{๕๔๗} ทีมกลุ่มมนุษย์ล้อจึงเริ่มพยายามสร้างทีมคนพิการขึ้นในจังหวัดนาร่อง ๒๖ จังหวัดแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ

ก่อนประสพอุบัติเหตุทางรถยนต์ในปี ๒๕๕๐ นายกฤษณะฯ เป็นนักข่าวสายการเมือง เป็นดาวรุ่งคนหนึ่งในทีมของนายสุทธิชัย หยุ่น อดีตผู้บริหารเครือเนชั่น ถึงแม้ว่านายกฤษณะฯ ต้องนั่งเก้าอี้ล้อเข็นแล้วแต่หัวหน้าทีมที่มีวิสัยทัศน์อย่างคุณสุทธิชัยฯ ยังสนับสนุนให้ทำหน้าที่พิธีกรข่าวต่อไป จนนายกฤษณะฯ ได้รับการเรียกขานว่าเป็นนักข่าว ๑๑ นายกเพราะเคยสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีของไทยมาแล้วถึง ๑๑ คน ดังนั้นการรณรงค์เรื่องอารยสถาปัตย์หรืออย่างรายการ

^{๕๔๗} วรยุทธ กิจกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ร้านอาหารเบ็กไฟร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

โทรทัศน์ของนายกฤษณะฯ นอกจากการสนับสนุนจากแหล่งทุนอย่าง สสส. ภาคธุรกิจ และรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ แล้ว ยังได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากนักการเมืองด้วย “...นักการเมืองที่ต้องเอ่ยนามเลยนะมีหลายคนนะ เช่น ท่านบรรหาร ศิลปอาชา ท่านนี้ไม่เคยถึงไม่ได้เลย ท่านเป็นผู้มีคุณูปการอย่างมากต่อคนพิการไทย ท่านใส่ใจเอาจริงเอาจังและมีเมตตากับผมมาก ท่านสุวัจน์ ลิปตพัลลภ ท่านเป็นแรงหนุนช่วยให้เราทำงานขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้ ทำให้ไม่ต้องห่วงหน้าพะวงหลัง ยุคปัจจุบันก็คือท่านอดุลย์ แสงสิงแก้ว ผู้สนับสนุนและทำงานงาน FD Expo เกิดขึ้นได้ และอดีตที่ต้องเอ่ยถึงอีกครั้งคือท่านนายกฤษฎ์ลักษณ์ ชินวัตร และท่านสุรนันทน์ เวชชาชีวะ ที่ทำให้เกิดประวัติศาสตร์การขับเคลื่อนอารยสถาปัตยกรรมระดับโลกที่นำโดยรัฐบาล...”^{๕๔๘} ยุคปัจจุบันยังมีผู้บริหารระดับสูงเข้ามาช่วยสนับสนุนอีกมาก เช่น พลเอกธนะศักดิ์ ปฏิมาประกร อธิการบดีกรมการศาสนา นางกอบกาญจน์ วัฒนวรางกูร อธิการบดีกรมการช่างทอเย็บเย็บและกีฬา นายวีระ โรจน์พจนรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น

หนึ่งในผู้ให้การสนับสนุนนายกฤษณะฯ ก็คือ อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ศิลปินแห่งชาติสาขา สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) “...วันหนึ่งผมเล่าให้อาจารย์ฟัง ผมตั้งมูลนิธิจะหาเงินก้อนหนึ่ง ทำพระดีใหม่... อาจารย์เฉลิมชัยบอกมึงอย่าทำ เดี่ยวกูช่วยคิด กูเป็นที่ปรึกษาให้มึงไม่คิดเงิน เป้าหมายน่าจะสัก ๒๐ ล้านพอไหม ผมก็บอกว่า อาจารย์ว่ายังไงก็งั้นเลยครับ ผมรู้จักอาจารย์เฉลิมชัยมานานแล้วตั้งแต่อาจารย์ยังไม่ดังเลย... จนได้เหรียญอนุমানอารยสถาปัตย์ส่งมอบในงาน FD Expo ครั้งที่ ๑ ปี ๒๕๕๙ **ทำไปทำมาได้เงินมาประมาณร้อยล้านบาท ทำให้มูลนิธิเราแข็งแกร่งพร้อมทำงานได้เต็มที่...**”^{๕๔๙} นายกฤษณะฯ ตั้งและเป็นประธาน “มูลนิธิอารยสถาปัตย์” หลังจากจัดงาน FD Expo ครั้งที่ ๑ แล้วได้จัดครั้งที่ ๒ ในเดือนธันวาคม ๒๕๖๐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมรณรงค์ ส่งเสริม และขับเคลื่อนประเทศไทยสู่เมืองท่องเที่ยวเพื่อคนทั้งมวลและเมืองศูนย์กลางอารยสถาปัตย์แห่งประชาคมอาเซียน นำเสนอสินค้า ผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยี นวัตกรรม รวมถึงธุรกิจบริการ และการออกแบบที่เกี่ยวกับอารยสถาปัตย์ หรือ Friendly Design และนวัตกรรมเพื่อสุขภาพ เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม รณรงค์ส่งเสริมให้สังคมไทย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ตระหนักถึงความสำคัญจำเป็นในการออกแบบและสร้างทำอารยสถาปัตย์ เพื่อเตรียมพร้อมรองรับสังคมผู้สูงอายุ และการส่งเสริมสิทธิความเสมอภาค ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม และเป็นเวทีกลางในการจัดแสดงผลงาน ความก้าวหน้า และการ

^{๕๔๘} กฤษณะ ละไล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ร้านอาหารเบิกไพร กรุงเทพมหานคร, เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

^{๕๔๙} กฤษณะ ละไล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ๒๕๖๐.

พัฒนาทางด้านอารยสถาปัตย์ และนวัตกรรมสุขภาพเพื่อคนทั้งมวลของกระทรวง องค์กร หน่วยงาน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

ปี ๒๕๖๐ ความเป็นกลุ่มมนุษย์ลือนานาชาติยังพบปะหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเช่นที่ผ่านมา เป็นโต๊ะแชร์รับประทานอาหารกันบ้าง เป็นการปรึกษาหารือเฉพาะกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนงานอารยสถาปัตย์บ้าง เป็นกลุ่มหารือเพื่อขับเคลื่อนเพื่อการพิทักษ์สิทธิตามกฎหมายหรือการใช้มาตรการในกระบวนการยุติธรรมบ้างแล้วแต่กรณี **อย่างไรก็ตามในการขับเคลื่อนในช่วงปี ๒๕๕๕ - ๒๕๖๐ มักจะไม่ได้ใช้ชื่อกลุ่มมนุษย์ลือนานาชาติในการขับเคลื่อน** แต่สมาชิกแกนนำหลักของกลุ่มมนุษย์ลือนานาชาติยังคงให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่เช่นเดิม ส่วนนายกฤษณะ ละไล มุ่งใช้รายการโทรทัศน์เป็นหลักและในฐานะประธานมูลนิธิอารยสถาปัตย์ ผู้ศึกษาเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มมนุษย์ลือนานาชาติตั้งแต่ยุคเริ่มกิจกรรมขับเคลื่อนสิทธิในปี ๒๕๔๘ ในฐานะผู้ร่วมขับเคลื่อนสิทธิในด้านนี้ตั้งแต่ยุคพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต เป็นนายกสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยสมัยแรกและเป็นแกนนำของมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ หากไล่เรียงตามลำดับเหตุการณ์แล้วการเกิดขึ้นของกลุ่มมนุษย์ลือนานาชาติถือได้ว่าเป็นช่วงรอยต่อที่สำคัญ ที่ทำให้การขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายทั้งในเชิงนโยบายและปฏิบัติการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่องค์กรหลักระดับชาติในการพิทักษ์สิทธิคนพิการไม่ได้เน้นงานพิทักษ์สิทธิตามที่ควรจะเป็น

๒) กลุ่มภาคีเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ หรือ Transportation for All (T4A) เกิดขึ้นจากการภาคีเครือข่ายรถเมล์เพื่อประชาชนทุกคนต้องขึ้นได้ที่รวมตัวกันเพื่อรณรงค์ให้การจัดซื้อรถโดยสารประจำทางขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) จะต้องเป็นรถโดยสารแบบชานต่ำ (Low Floor) หลังจากประสบความสำเร็จเรื่องรถเมล์ประกอประกบกับได้ชัยชนะการฟ้องคดีรถไฟฟ้าบีทีเอส ทำให้ผู้ที่ร่วมเครือข่ายเห็นชอบให้ยกระดับการดำเนินงานเป็นขนส่งมวลชนเพื่อประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงด้วยความสะดวกปลอดภัยทั่วถึงเท่าเทียมเป็นธรรม

ย้อนกลับไปเรื่องการขับเคลื่อนของกลุ่มมนุษย์ลือนานาชาติ เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นกลุ่มนักธุรกิจและมีจำนวนไม่มาก เมื่อจะมีกิจกรรมการขับเคลื่อนจึงต้องประสานขอกำลังสนับสนุนจากมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการเป็นหลัก กลุ่มสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทย ซึ่งมีศูนย์การดำรงชีวิตอิสระสำหรับคนพิการในกรุงเทพและจังหวัดใกล้เคียง เช่น กรุงเทพมหานคร นนทบุรี นครปฐม ปทุมธานี และชลบุรี เป็นต้น นอกจากนั้นก็ยังมีกลุ่มคนพิการอิสระในกรุงเทพมหานครที่ไม่ได้อยู่เป็นกลุ่มก่อนแต่มีความสนใจเข้าร่วมเป็นครั้งคราว กลุ่มเพื่อน ๒๐๐๐ กลุ่มสมาชิกองค์การคนพิการสากลประจำภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก สมาชิกเหล่านี้เข้าร่วมกิจกรรมตามโอกาส

การต่อสู้ผลักดันเรื่องรถเมล์เกิดขึ้นต้นปี ๒๕๕๙ ก่อนการยึดอำนาจ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙ โครงการนี้กลับมาอีกครั้งหนึ่งในปี ๒๕๕๑ เป็นการผนึกกำลังร่วมของสภาคนพิการ

ทุกประเภทแห่งประเทศไทย สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย สมาคมนักการดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทย ชมรมมนุษยสัมพันธ์นานาชาติ มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ และองค์กรอื่น ๆ อีกสิบกว่าองค์กรโดยผู้ศึกษาเป็นผู้ประสานและยกวางแผนปฏิบัติการ “...บรรยากาศปลายปี ๒๕๕๒ ตั้งแต่เดือนตุลาคมองค์กรคนพิการทุกฝ่ายเห็นตรงกันว่าเรื่องรถเมล์เป็นเรื่องสำคัญ คีย์แมนสำคัญของแต่ละหน่วยงานเสียสละเวลาเข้าร่วมประชุม แบ่งงานกันทำตามความถนัดเป็นการขับเคลื่อนที่มีพลัง...”

กิจกรรมรณรงค์เริ่มต้นด้วยการขึ้นรถเมล์จาก ๕ ทิศของกรุงเทพฯ มุ่งไปรวมตัวที่ศาลปกครองเพื่อยื่นอุทธรณ์คดีปีทีเอสที่ศาลปกครองกลางยกฟ้องไว้ พร้อมทั้งประกาศการรณรงค์อย่างเข้มข้นเพื่อเป้าหมายสำหรับประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม “รถเมล์ใหม่ สี่พันคัน คนไทยต้องขึ้นได้ทุกคน” เป็นการขยายวงของการรณรงค์เพื่อประชาชนทุกคนไม่ใช่เฉพาะแค่กลุ่มคนพิการเท่านั้น “...ยุทธศาสตร์สำคัญของกิจกรรมครั้งนี้คือการสร้างกระแสสังคมให้ตระหนักถึงความลำบากของประชาชนในการใช้บริการรถเมล์ ทั้ง ๕ สายที่ขึ้นรถเมล์ไปรวมตัวกัน เราประสานสื่อมวลชนเพื่อนำเสนอข่าว สอบถามประชาชนที่ใช้บริการรถเมล์ว่าควรเป็นรถเมล์ขานต้าใหม่...”

อีกด้านหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งคือบทบาทของนายมนเทียร บุญตัน ผู้นำคนพิการที่ดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิก และนายธีรยุทธ สุคนธวิท ผู้นำคนพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่ดำรงตำแหน่งอนุกรรมการด้านคนพิการ ในคณะกรรมการการพัฒนาสังคมและกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส วุฒิสภา อนุกรรมการด้านคนพิการนำโดยนายมนเทียร บุญตัน ได้ติดตามและศึกษาการเช่ารถโดยสารของรัฐบาลและมีข้อเสนอที่ชัดเจนให้รถโดยสารทุกคันจะต้องเป็นรถขานต้า

การจัดการรถเมล์ในรัฐบาลนำโดยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี และนายโสภณ ชาร์มย์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม เป็นการเช่าระยะเวลา ๑๐ ปี จำนวน ๔,๐๐๐ คัน กำหนดให้เป็นรถที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งอาจเป็นทางลาดหรือลิฟต์ก็ได้จำนวน ๕๐ คัน และภายหลังเพิ่มเป็น ๑๔๕ คัน คือทุกเส้นทางรถโดยสารจะมีรถโดยสารติดลิฟต์ยกเก้าอี้ล้อเข็นคนพิการ ๑ คัน ไม่สอดคล้องกับข้อเสนอของภาคีเครือข่ายฯ ที่ต้องการให้รถเมล์ใหม่ทุกคันเป็นแบบขานต้าที่ประชาชนทุกคนสามารถขึ้นลงด้วยความสะดวกปลอดภัย

ทุกรัฐบาลตั้งแต่ปี ๒๕๔๙ ถึง ๒๕๕๔ ได้ผลักดันการจัดการรถเมล์ใหม่แต่ไม่ประสบความสำเร็จด้วยปัญหาทางการเมืองและการถูกกล่าวหาว่ามีการทุจริตคอร์รัปชัน จนกระทั่งรัฐบาลนำโดยนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เข้ามาบริหารงานในปี ๒๕๕๔ จึงผลักดันโครงการนี้อีกครั้งหนึ่ง แต่ช่วงปี ๒๕๕๔ - ๒๕๕๕ มีการเปลี่ยนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมถึง ๓ ครั้งคือคนแรกพลอากาศเอกสุกำพล สุวรรณธัต ดำรงตำแหน่งช่วงสิงหาคม ๒๕๕๔ ถึงมกราคม ๒๕๕๕ คนที่สองนายจรรพพงศ์ เรืองสุวรรณ ดำรงตำแหน่งมกราคมถึงตุลาคม ๒๕๕๕ ช่วงรัฐมนตรีสองคนแรกยังไม่

สามารถผลักดันโครงการออกมาเป็นรูปเป็นร่าง คนที่สามนายชัชชาติ สิทธิพันธุ์ ดำรงตำแหน่งตุลาคม ๒๕๕๕ จนยึดอำนาจการปกครองในวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗

คุณนายชัชชาติฯ การผลักดันโครงการเริ่มเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน โดยมีโครงการจัดซื้อรถโดยสารประจำทางใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นเชื้อเพลิง (NGV) กลุ่มองค์กรของ คนพิการจึงได้กลับมารวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นอีกครั้งหนึ่ง ครั้งนี้ได้จัดตั้งเป็น “ภาคีเครือข่ายรถเมล์เพื่อประชาชนทุกคนต้องขึ้นได้” มีนายอุดมโชค ชูรัตน์ เป็นประธานฯ และผู้ศึกษาเป็นผู้ประสานงานและวางแผนเช่นที่ผ่านมา การขับเคลื่อนเรื่องรถเมล์ในช่วงนี้ “...เราต่างทำงานแบบ ร่วมกันคิดแยกกันดี สายนิติบัญญัตินำโดยนายมณเฑียร บุญตัน และนายธีรยุทธ สุขคนธวิท ใช้กลไกในวุฒิสภาเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาชี้แจงและการอภิปรายในสภาฯ สายบริหารนำโดย ทีมมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการที่ทำงานใกล้ชิดรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม ผ่านทางนางฐิติมา ฉายแสง เลขาธิการรัฐมนตรีฯ ในโครงการคมนาคมยุคใหม่ ใส่ใจคนพิการ สาย การขับเคลื่อนนำโดยภาคีเครือข่ายรถเมล์เพื่อประชาชนทุกคนต้องขึ้นได้ และสายสื่อมวลชนและ การสนับสนุนโดยกลุ่มมนุษยสัมพันธ์นานาชาติซึ่งมีนายภุชชะ ละไล และนายวรยุทธ กิจกุล เป็นแกนนำสำคัญ...”

การร่วมกันคิดแยกกันดีนี้ไม่ได้ประชุมร่วมกันอย่างเป็นระบบ แต่ประสานความร่วมมือกันอย่างไม่เป็นทางการ แจ้งข่าวสารแลกเปลี่ยนข้อมูลและขอรับการสนับสนุนซึ่งกันและกัน เป็นระยะ โดยตกลงกันว่าหากจำเป็นต้องอาศัยมวลชนจำนวนมากจะขอให้สภาคณพิการทุกประเภท แห่งประเทศไทยและสมาคมคนพิการแห่งประเทศไทยทุกสมาคมช่วยกัน เป็นการทำงานที่ใช้เป้าหมาย ร่วมกันเป็นตัวตั้งและแต่ละคนทำงานในส่วนที่ตนถนัด “...บางทีก็หุดหงิดเหมือนกันที่ การขับเคลื่อนมันแยกส่วนกันมากและไม่ได้ทำตามที่ตกลงกัน แต่การทำงานร่วมกันแบบนี้ก็ต้อง ยอมรับข้อจำกัดและจุดยืนของแต่ละฝ่ายด้วยความเข้าใจ...”

ถึงแม้ว่าจะขับเคลื่อนกันอย่างหนัก ภาคีเครือข่ายต้องเคลื่อนพลไปยื่นหนังสือไป ร่วมฟังการประชาพิจารณ์ไปตั้งคำถามในการแถลงข่าวของกระทรวงคมนาคม ทุกภารกิจต้อง ทนเหตุการณ์ทันท่วงทีเพราะถ้าพลาดก็เหมือนกับเป็นการยอมรับให้กระทรวงฯ ดำเนินการตามที่ได้ ประกาศทั้งในเวปไซด์และการแถลงข่าว “...เป็นการดำเนินงานที่กระชั้นชิดและเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ยากลำบากมาก ต้องหาข่าวตลอดต้องคอยติดตามอย่างใกล้ชิดเหมือนยามเฝ้าบ้านว่าจะมีคนบุก เข้ามาตอนไหน บางทีทราบข่าวก่อนเที่ยงบ่ายนี้กระทรวงจะแถลงข่าวแล้ว ก็ต้องโทรศัพท์ระดม คนไปตั้งคำถาม โชคดีเรามีเครือข่ายและสายสัมพันธ์กับหลายกลุ่ม...”

ถึงแม้ว่าการขับเคลื่อนของกลุ่มคนพิการได้เกาะติดและสู้ในทุกด้านอย่างไรก็ตาม กระทรวงคมนาคมโดย ขสมก. ก็ยังตัดสินใจเดินหน้าโครงการจัดซื้อใหม่จำนวน ๓,๑๘๓ คัน แบ่ง ออกเป็นรถโดยสารปรับอากาศ ๑,๕๒๔ คัน และรถโดยสารธรรมดา (รถร้อน) ๑,๖๕๙ คัน โดยรถปรับ

อากาศยอมให้เป็นรถขนตำทุกคันตามข้อเรียกร้องของภาคีเครือข่ายฯ ส่วนรื้อถอน ขสมก. อ้างสารพัดเหตุผลเพื่อยืนยันจะจัดซื้อเป็นรถขนสูงและไม่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนพิการ เช่น อ้างเหตุผลเรื่องการจัดซื้อรถไว้ช่วยประชาชนเมื่อเกิดเหตุน้ำท่วมกรุงเทพฯ อ้างเหตุน้ำท่วมขัง อ้างเหตุสภาพถนนและสะพานที่รื้อถอนแล้วข้ามไม่ได้ต้องใช้รถขนสูงเท่านั้น เป็นต้น

“...ภาคีเครือข่ายฯ ทำการบ้านในทุกประเด็นจนสามารถหักล้างเหตุที่ ขสมก. เอาการกล่าวอ้างได้ทั้งหมด อนุกรรมการด้านคนพิการฯ ยังได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาหารือถึงเหตุที่ ขสมก. อ้างมาว่าแก้ไขปัญหาได้หรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสภาพถนน คอสะพาน และน้ำท่วมขัง ปัญหาทุกอย่างแก้ไขได้หมด สุดท้าย ขสมก. บอกว่าจะติดตั้งลิฟต์ยกในรถขนสูง เราก็บอกว่าลิฟต์มันขึ้นลงช้าไม่เหมาะสำหรับใช้ในเมือง ลิฟต์ดีตรึงโดยสารเหมาะสำหรับรถโดยสารระหว่างเมืองเท่านั้น...”

เรื่องการจัดการรถเมล์ของ ขสมก. ตั้งแต่ปี ๒๕๕๙ มีเรื่องรำลึกกันตลอดว่าเป็นโครงการที่ไม่โปร่งใสทำให้การจัดซื้อไม่สำเร็จสักทีแล้วยังมาเจอประเด็นเรื่องการเข้าถึงของคนพิการอีก ภาคีเครือข่ายฯ จึงได้เชื่อมการทำงานอย่างไม่เป็นทางการกับหน่วยงานที่ทำงานต่อต้านคอร์รัปชันและมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค ทำให้ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมได้กว้างขวางขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำไม ขสมก. ต้องยืนยันว่ารถรื้อถอนต้องเป็น “รถขนสูงเท่านั้น” พร้อมทั้งมีข้อมูลที่นำเชื่อถือว่าการกำหนดคุณลักษณะของรถให้เป็นรถขนสูง อาจจะเอื้อประโยชน์ให้ผู้ประกอบการรายหนึ่งที่เตรียมนำรถขนสูงเข้ามาประมูลในโครงการนี้ และมีข้อมูลที่นำเชื่อถือว่าจะมีคนของรัฐบาลเข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในเรื่องนี้ การจัดซื้อยึดเอื้อจนกระทั่งรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ถูกยึดอำนาจโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในนามคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๕๗

ต่อมาพลเอกประยุทธ์ฯ หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้แต่งตั้งพลตำรวจเอกเอก อังสนานนท์ เป็นประธานคณะกรรมการบริหารกิจการองค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (บอร์ด ขสมก.) พร้อมทั้งสั่งให้เปิดรับฟังความคิดเห็นประชาชนต่อกรณีการจัดซื้อรถเมล์ใหม่อีกครั้ง หลังจาก รศ.ดร.ไพโรจน์ วงศ์วิภานนท์ ประธานคณะทำงานติดตามเฝ้าระวังการซื้อรถเมล์ของ ขสมก. แต่งตั้งโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ทำหนังสือเปิดผนึกถึงหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติลงในสื่อมวลชนทุกแขนงรวมทั้งเครือข่ายผู้จัดการ^{๕๕๐} ที่ติดตามและนำเสนอเรื่องการจัดซื้อรถเมล์มาตลอด การจัดรับฟังความคิดเห็นประชาชนครั้งนี้ทั้ง

^{๕๕๐} ASTV ผู้จัดการออนไลน์. (๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๗). อนุฯ ป.ป.ช. รื้อถอนเจตนาเปิดผนึกถึง “ประยุทธ์”

รื้อทีโออาร์ซื้อรถเมล์ NGV แฉไม่โปร่งใสราคาแพง”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา :

<http://www.manager.co.th/IBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=9570000097345>

(๒ ตุลาคม ๒๕๖๐).

ประธานและบอร์ด ขสมก. ทั้งชุดได้เข้าร่วมรับฟังด้วย ภาคธุรกิจ องค์การต่อต้านคอร์รัปชัน องค์การภาคประชาชน และภาคีเครือข่ายรถเมล์เพื่อประชาชนฯ ได้เข้าร่วมอย่างคับคั่งพร้อมทั้งตั้งประเด็นคำถามถึงการกำหนดราคากลางในการจัดประมูลและเหตุผลที่ต้องใช้รถเมล์ขานสูง ผู้ศึกษาเป็นผู้อภิปรายคนหนึ่งในครั้งนั้นที่มุ่งประเด็นขอทราบเหตุผลที่แท้จริงว่าทำไมต้องกำหนดสเปคเป็นรถเมล์ขานสูง เพราะเหตุผลที่ ขสมก. อ้างมานั้นสามารถหักล้างได้ทั้งหมดแล้ว ภายหลังจากอภิปรายพลตำรวจเอกเอก อังสนานนท์ ได้ลงมือขอจับมือกับผู้ศึกษาพร้อมทั้งบอกว่า **“ถ้าผมต้องเป็นขานต่ำทั้งหมดทุกคัน...”** หลังจากนั้นผู้แทนภาคีเครือข่ายฯ ได้รับเชิญเข้าร่วมเป็นกรรมการร่างขอบเขตของงาน (Terms of Reference : TOR) เป็นกรรมการตรวจรับรถ และเข้าร่วมในทุกขั้นตอนของการจัดซื้อจัดจ้างทำให้แน่ใจได้ว่ารถโดยสารที่ดำเนินการจัดซื้อใหม่ทุกคันจะเป็นขานต่ำตามที่ได้ผลักดันกันมามากกว่าหนึ่งทศวรรษ

บทเรียนของการขับเคลื่อนเรื่องรถเมล์ประธานภาคีเครือข่ายให้ข้อคิดว่าได้ทำงานใน ๔ แนวทางหลักคือ **“... (๑) เรามีทีมเป็นทีมลักษณะเครือข่าย ทีมที่ไม่ใช่เดี่ยว ๆ ไม่ใช่ไอแอล ไม่ใช่มหาไถ่ ไม่ใช่สมาคมคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นทีมที่... ที่นึกได้ก็มีอาจารย์วิริยะ อาจารย์มณเฑียร ใครต่อใครก็ต่างเข้ามาขับเคลื่อน และทีมต่าง ๆ (๒) ใช้ความรู้ความสามารถไปสู้เรื่องนี้ รวบรวมประเด็นความรู้ ต่อสู้กับพ่อค้าที่ต้องการขานสูง เรื่องน้ำท่วม การซ่อมบำรุง เรื่องราคาต่าง ๆ นานา คือเราต้องบริหารจัดการเรื่องความรู้มารวมรวมความรู้ ไปคุยกับนักวิชาการเชิญนักวิชาการมาช่วยเขียนบทความ (๓) สามเราลอบบี้และกดดัน ลอบบี้คือคุยกับผู้มีอำนาจ คุยแล้วคุยอีก ในแต่ละสมัย ในแต่ละเครือข่าย กดดันโดยตรงที่ ขสมก. กดดันโดยตรงที่รัฐบาล มีการชุมนุมทันทีเมื่อกำลังจะมีการตัดสินใจที่ไม่สอดคล้องกับข้อเสนอของกลุ่ม อีกส่วนหนึ่ง (๔) มีการออกสื่อ ใช้โซเชียลมีเดีย มีการออกสื่อ ออกรายการวิทยุโทรทัศน์...”**^{๕๕๑}

การทำงานเป็นเครือข่ายยังได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา **“..แบบเครือข่ายสำคัญมากเลยครับ โดยเฉพาะกระทรวงทุกกระทรวงผมสนใจหมด หรือว่าจะเป็นคมนาคมเกี่ยวกับเรื่องรถเมล์ เราต้องบอกในกลุ่มเราว่าไอเคเล่ เราก็ได้ประโยชน์น้อยหน้อยก็ไม่ใช่ไร เราก็ถือว่าเป็นพลังรวมกันแต่ในอนาคตเราก็จะได้ใช้พวคนสูงอายุนั้นมาใช้ใหม่รถเมล์ขานต่ำเราก็ขึ้นป็นได้ง่าย เรารู้ ต้องช่วยเขา...”**^{๕๕๒} เครือข่ายจึงเป็นพลังสำคัญในการทำงานเป็นอย่างยิ่ง

^{๕๕๑} อุดมโชค ชูรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา, เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

^{๕๕๒} สุชาติ โอวาทวรรณสกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่บริษัท โอวาท โพร แอนด์ ควิก จำกัด, เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.

การผลักดันให้การจัดซื้อรถโดยสารประจำทางของ ขสมก. ต้องเป็นรถขนต้าทุกคนเรียกได้ว่าประสบความสำเร็จแล้ว ในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ ที่ประชุมยังได้อนุมัติในหลักการตามมติคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๗ ซึ่งผู้ศึกษาเป็นผู้เสนอต่อที่ประชุมในฐานะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยคณะรัฐมนตรีได้มอบให้กระทรวงคมนาคมรับไปพิจารณาดำเนินการในการจัดหารถยนต์โดยสารสาธารณะที่เหมาะสมและสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้บริการทุกกลุ่ม เพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของคนในสังคม โดยเฉพาะผู้สูงอายุ คนพิการหรือทุพพลภาพ เพื่อให้เป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล การกำหนดคุณลักษณะของการจัดซื้อทุกครั้งตั้งแต่ปลายปี ๒๕๕๗ เป็นต้นมากำหนดเป็นรถขนต้าทุกครั้ง แต่เหตุที่ยังไม่มีรถใหม่มาให้บริการก็เนื่องจากอุปสรรคด้านการจัดซื้อจัดหาของ ขสมก. ที่มีข้อร้องเรียนอย่างสลับซับซ้อน

ความสำเร็จเรื่องรถเมล์และชัยชนะการฟ้องคดีรถไฟฟ้ามหานครทำให้คณะกรรมการกำหนดเป้าหมายใหม่ในการทำงานคือระบบขนส่งมวลชนทั้งระบบ จึงเกิดเป็น “ภาคีเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้” ในปี ๒๕๕๘ จึงเริ่มจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของระบบรางทั้งระบบเนื่องจากเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของเมืองใหญ่ทั้งในส่วนกรุงเทพมหานครและเมืองหลักของประเทศไม่ว่าจะเป็นเชียงใหม่ พิษณุโลก ขอนแก่น สงขลา ภูเก็ต และเมืองพัทยา พร้อมทั้งจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างเครือข่ายและสื่อสารสาธารณะผ่านการจัดกิจกรรมสัมมนาและการแถลงข่าว ด้วยภาคีเครือข่ายฯ ไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลและไม่มีแหล่งรายได้ของตนเอง การดำเนินงานจึงต้องอาศัยงบประมาณของแต่ละหน่วยงานและแหล่งทุนภายนอกคืองบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

โครงการระยะแรกที่ได้รับการสนับสนุนจาก สสส. เป็นการรวบรวมข้อมูลระบบรางที่ให้บริการในปัจจุบัน ระบบที่อยู่ระหว่างการก่อสร้าง และระบบที่วางแผนดำเนินการในอนาคต โดยศึกษาถึงสถาปัตยกรรมหรือการออกแบบทั้งโครงสร้างสถานี ตัวรถและระบบการให้บริการค่าโดยสาร ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งทำยุทธศาสตร์การพัฒนาและขับเคลื่อนขนส่งสาธารณะเพื่อทุกคน โดยลงพื้นที่สำรวจสภาพจริงของระบบราง การจัดสัมมนานำเสนอผลการลงพื้นที่และแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การเผยแพร่ข้อมูลผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Media) ได้แก่ เว็บไซต์และเฟซบุ๊ก^{๕๕๓} ที่นำเสนอข้อมูลจากการทำงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับประชาชนทั่วไปและเป็นพื้นที่ในการร่วมขับเคลื่อนของภาคีเครือข่าย

“...จุดเด่นของงานเฟสแรกที่ สสส. สนับสนุน คือสามารถถึงการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาขับเคลื่อนงานได้ค่อนข้างดี ทั้งผู้สูงอายุ คนพิการ นักวิชาการ หน่วยงาน

^{๕๕๓} เว็บไซต์ www.transportationforall.org และเฟซบุ๊ก www.facebook.com/Transportation4all.

ภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อมวลชน และบริษัทเดินรถไฟฟ้ายางต่าง ๆ จังหวะการจัดกิจกรรม การเสวนา ทำได้ค่อนข้างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องและมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่หลากหลาย รวมทั้งระดับความสนใจอยู่ในเกณฑ์ดีครับ...”^{๕๕๔} คุณธีรยุทธ สุคนธวิท ประธานภาคีเครือข่ายฯ ให้ข้อคิดเห็นถึงการทำงานในช่วงแรก

นอกจากนั้นภาคีเครือข่ายฯ ยังได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นถึงการพัฒนา ระบบขนส่งมวลชนโดยเน้นที่ระบบรางติดต่อกันถึง ๔ ครั้ง นำเสนอถึงสถานะปัจจุบันและทิศทางการ พัฒนาระบบรางในอนาคต กฎหมายที่ว่าด้วยการเข้าถึงของคนพิการ การออกแบบโครงสร้างสถานี ขนส่งและยานพาหนะ รวมถึงการติดตามผลการปฏิบัติตามคำสั่งศาลปกครองสูงสุดของ กรุงเทพมหานครกรณีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในรถไฟฟ้ายางปีทีเอสอีกด้วย ซึ่ง เฉพาะกรณีของปีทีเอสนั้นผู้บริหารกรุงเทพมหานครได้ยืนยันรับปากหลายครั้งว่าได้เร่งรัดดำเนินการ ตามคำสั่งศาลปกครองสูงสุดอยู่ โดยกล่าวว่าจจะเร่งรัดให้แล้วเสร็จภายในเดือนกันยายน ๒๕๕๙ แต่ก็ ไม่ได้เป็นไปตามที่ให้สัญญาประชาคมไว้

จากการดำเนินงานในระยะแรก (กันยายน ๒๕๕๘ ถึงพฤษภาคม ๒๕๕๙) คณะทำงานได้สรุปและกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนในอนาคตโดยมี ๓ พันธกิจ ได้แก่ ๑) สร้างกลไก การพิทักษ์สิทธิการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนและกลไกการพิทักษ์สิทธิ ๒) พัฒนาบุคลากรและงานวิชาการสู่มาตรฐานการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ และ ๓) ขยาย เครือข่ายและสื่อสารสาธารณะเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องต่อสังคม และได้กำหนดยุทธศาสตร์ ๖ ยุทธศาสตร์คือ (๑) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมและเฝ้าระวังการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะให้ ประชาชนเข้าถึงได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (๒) สร้างกลไกการพิทักษ์สิทธิในเชิงกฎหมาย (๓) พัฒนา ตัวชี้วัดมาตรฐานการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ (๔) พัฒนาบุคลากรและงานวิชาการด้านระบบขนส่ง สาธารณะสำหรับทุกคน (๕) ขยายเครือข่ายการทำงานทั้งในประเทศไทยและภูมิภาคอาเซียน และ (๖) จัดกิจกรรมรณรงค์เผยแพร่และสื่อสารสังคม

การดำเนินงานของ T4A ในระยะที่สอง (กันยายน ๒๕๕๙ ถึงมีนาคม ๒๕๖๑) ยัง ได้รับการสนับสนุนจาก สสส. โดยจัดยุทธศาสตร์ใหม่ให้เหลือเพียง ๔ ด้านเพื่อให้การขับเคลื่อนมีความ กระชับชัดเจน จากการดำเนินงานมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ สร้างกลไกการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะที่เข้าถึงและ ใช้ประโยชน์ได้โดยให้ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่แรกเริ่ม เป็นการ สร้างทีมคณะทำงานของ T4A ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำงานด้านคนพิการ การออกแบบที่

^{๕๕๔} ธีรยุทธ สุคนธวิท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการ จังหวัดนนทบุรี, เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

เป็นสากล (Universal Design) และด้านกฎหมาย เป็นทีมงานที่มีความกระตือรือร้นที่จะติดตามความเคลื่อนไหวและเข้าไปมีส่วนร่วมกับกลไกหลักของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งการเข้าไปร่วมเสนอข้อคิดเห็นในคณะกรรมการของกระทรวงคมนาคม การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีการรับฟังความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับโครงการขนส่งสาธารณะต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นความตั้งใจและเกิดความไว้วางใจที่จะร่วมทำงานด้วย

การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่ ๑ นี้มีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน จุดแข็งคือภาคีเครือข่ายเป็นแหล่งรวมผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย และมีจุดเชื่อมโยงกับบุคคลที่ทำงานกับกลุ่มเป้าหมายหลายกลุ่มไม่เฉพาะคนพิการเท่านั้น แต่รวมถึงผู้สูงอายุ กลุ่มคุ้มครองผู้บริโภค กลุ่มสตรี เป็นต้น อย่างไรก็ตามบางหน่วยงานได้กล่าวอ้างว่าภาคีเครือข่ายไม่มีสถานะตามกฎหมายแล้วหันไปทำงานร่วมกับองค์กรที่เป็นสมาคมที่มีสถานะเป็นองค์กรแห่งชาติ ซึ่งหลายกรณีองค์กรเหล่านี้ขาดผู้เชี่ยวชาญที่เกาะติดและมีความรู้เรื่องขนส่งสาธารณะอย่างแท้จริง ทำให้ข้อเสนอแนะที่หน่วยงานได้รับขาดความถูกต้องเหมาะสม ทำให้เกิดการร้องเรียนของกลุ่มที่เห็นว่ายังดำเนินงานที่ไม่ถูกต้อง บางครั้งกลายเป็นข้ออ้างของหน่วยงานที่ไม่ต้องการแสดงความรับผิดชอบใด ๆ ต่อการให้บริการแก่ประชาชนทุกคนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของ T4A ที่มีทั้งเชิงวิชาการและประสบการณ์ ทำให้เกิดการยอมรับที่กว้างขวางขึ้นตามลำดับทั้งจากหน่วยงานในสังกัดกระทรวงคมนาคม สภานิติบัญญัติแห่งชาติ หรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ สร้างกลไกการคุ้มครอง ปกป้อง และประกันสิทธิตามกฎหมาย มีการสร้างทีมเราว็อช (ผั่นเสียงมาจาก ลอว์ว็อช หรือ Law Watch) เพื่อคอยติดตามความเคลื่อนไหวด้านการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะทั่วประเทศ และศึกษาว่าระบบเหล่านั้นเป็นระบบขนส่งสาธารณะที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้หรือไม่ โดยอาศัยเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการติดตามประเด็นสำคัญต่าง ๆ ช่วยให้ติดตามได้รวดเร็วและทันการณ์

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ นี้ทีมเราว็อชเป็นทีมเฝ้าระวังและศึกษารายละเอียดซึ่งหากพบว่ามีประเด็นที่ต้องใช้กลไกหรือมาตรการทางกฎหมายก็ใช้ทีมพิทักษ์สิทธิ เป็นทีมที่ใช้ช่องทางกลไกการพิทักษ์สิทธิ เช่น การยื่นเรื่องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะอนุกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ หรือการใช้มาตรการทางกฎหมาย ทั้งกรณีเรื่องเดิมและเรื่องใหม่

ภาคีเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ หรือ T4A ได้ติดตามกรณีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในระบบขนส่งมวลชนของรถไฟฟ้าบีทีเอส พบว่ากรุงเทพมหานครไม่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ต้องติดตั้งลิฟต์และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดให้แล้วเสร็จภายในวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๙ (ดูเพิ่มเติมในเรื่อง กลุ่มมนุษยลัอนานาชาติ) ต่อมาภายหลังผู้บริหารกรุงเทพมหานครออกมาเปิดเผยว่าจะดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในเดือนกันยายน ๒๕๕๙ ซึ่งก็ไม่แล้วเสร็จอีก ภาคีเครือข่ายฯ จึงเห็นชอบร่วมกันยื่นฟ้องต่อศาลแพ่ง เพื่อ

เรียกร้อยค่าเสียหายจากการที่กลุ่มคนพิการไม่สามารถใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสได้ ทำให้เป็นภาระค่าใช้จ่ายในการเดินทางที่เพิ่มขึ้น ขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกค่าเสียหายจากกรุงเทพมหานครในฐานะละเมิดจนทำให้คนพิการเสียหาย การฟ้องศาลแพ่งก็เพื่อเรียกค่าเสียหายส่วนการฟ้องศาลปกครองนั้นก็เพื่อขอให้หน่วยงานของรัฐปฏิบัติตามกฎหมายโดยการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกตามที่กฎหมายกำหนด โดยกลุ่มคนพิการได้ฟ้องแบบกลุ่ม (Class Action) ในวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๐ โดยในวันดังกล่าวได้จัดกิจกรรม “นั่งรถไฟฟ้าไปฟ้องทรม.ที่ศาลแพ่ง” เป็นการรวมตัวกลุ่มเพื่อนคนพิการกว่า ๑๐๐ คน ซึ่งมีกำลังหลักจากพัทยา นนทบุรี และกรุงเทพ โดยแบ่งการเดินทางเป็นสี่สายขึ้นรถไฟฟ้าสถานที่ที่ใกล้ที่พักไปรวมตัวที่สถานีรถไฟฟ้าลาดพร้าว หลังจากนั้นได้รวมตัวจัดแถวเดินเท้าและวีลแชร์ไปตามถนนรัชดามุ่งหน้าไปที่ศาลแพ่ง ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนทุกแขนงเป็นอย่างมาก

การฟ้องคดีนี้ตั้งแต่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๐ ถึงสิ้นเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๐ ศาลยังไม่ได้พิจารณาเนื้อหาสาระแห่งคดีตามคำฟ้องของกลุ่มคนพิการ ด้วยการนัดของศาลครั้งแรก กรุงเทพมหานครโดยพนักงานอัยการขอเลื่อนนัดเนื่องจากยังไม่พร้อม ส่วนการนัดหมายครั้งที่สอง กรุงเทพมหานครขอให้ศาลพิจารณาเรื่องเขตอำนาจศาล การนัดหมายครั้งที่สามศาลแพ่งมีความเห็นว่าคดีนี้อยู่ในเขตอำนาจของศาลแพ่งแต่ต้องส่งเรื่องให้ศาลปกครองกลางพิจารณาทำความเข้าใจด้วยการนัดหมายครั้งที่สี่ศาลได้อ่านความเห็นของศาลปกครองกลางได้ความว่าคดีนี้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองกลางเช่นกัน จึงต้องส่งเรื่องไปยังคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดเรื่องเขตอำนาจศาลซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างรอการพิจารณาเรื่องเขตอำนาจศาล เมื่อพิจารณาเรื่องเขตอำนาจศาลแล้วในลำดับต่อไปจะเป็นการพิจารณาประเด็นเรื่องการฟ้องแบบกลุ่มได้หรือไม่ ในการฟ้องแบบกลุ่มนั้นโจทก์จะเป็นผู้ฟ้องในนามของผู้เสียหายอื่น ๆ หากศาลอนุญาตให้ฟ้องแบบกลุ่มได้ผู้ที่ได้รับความเสียหายในคดีดังกล่าวนี้สามารถยื่นคำขอรับชำระหนี้เป็นผู้เสียหายได้ เมื่อศาลมีคำพิพากษาเช่นไรก็มีผลต่อผู้เสียหายอื่น ๆ ที่ยื่นรายชื่อดังกล่าวด้วย

การที่กรุงเทพมหานครโดยพนักงานอัยการได้ขอให้ศาลพิจารณาเรื่องเขตอำนาจศาล กลุ่มคนพิการจำนวนหนึ่งมีความคิดเห็นว่าเป็นการใช้สิทธิตามกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมกรณีดังกล่าวนี้เห็นชัดเจนแล้วว่ากรุงเทพมหานครไม่ได้ดำเนินการตามคำสั่งศาลปกครองสูงสุด แทนที่จะให้ศาลพิจารณาตามเนื้อหาสาระแห่งคดีว่ากรุงเทพมหานครละเมิดจริงหรือไม่และต้องชดใช้ค่าเสียหายให้คนพิการผู้ฟ้องคดีหรือไม่ การแย้งเรื่องเขตอำนาจศาลมีผลทำให้คดียืดเยื้อออกไปเป็นปี ยิ่งสร้างความเดือดร้อนให้กับคนพิการ ในขณะที่กรุงเทพมหานครใช้พนักงานอัยการและข้าราชการของกรุงเทพมหานครให้มาแก้ต่างคดี เป็นการใช้อำนาจหน้าที่ที่สร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนโดยไม่มีเหตุอันสมควร ในขณะที่กลุ่มคนพิการนอกจากเดือดร้อนที่ไม่สามารถใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสได้แล้ว ยังต้องเดือดร้อนในการขึ้นศาลอีกสี่ห้าครั้งโดยยังไม่ได้พิจารณาเนื้อหาแห่งคดีเลย กลุ่มคนพิการซึ่งเป็นประชาชนต้องเสียทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายจำนวนมากมาต่อสู้อัยการกับรัฐ ในขณะที่รัฐใช้งบประมาณ

ทุกบาททุกสตางค์จากภาษีของประชาชน นอกจากนั้นในการพิจารณาคดีแต่ละครั้งกลุ่มคนพิการต้องพยายามเชิญชวนเพื่อน ๆ ให้มาร่วมฟังการพิจารณาคดีให้มาก เพื่อเป็นกระบอกเสียงบอกต่อให้คนพิการอื่น ๆ ได้รับทราบ พร้อมทั้งเชิญชวนสื่อมวลชนให้ร่วมเสนอข่าวสารสู่สาธารณะ เพื่อให้รับทราบถึงความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง โดยหวังว่าจะเป็นเสียงที่สะท้อนไปถึงผู้บริหารกรุงเทพมหานครและผู้บริหารประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการสาธารณะที่ควรคำนึงถึงความต้องการจำเป็นในการใช้บริการอย่างเท่าเทียมขอประชาชนทุกคน

นอกจากการฟ้องคดีที่ศาลแพ่งแล้วภาคีเครือข่ายยังได้ติดตามการบังคับคดีของศาลปกครองสูงสุดด้วย ตามกลไกเดิมนั้นไม่มีช่องทางการบังคับคดีต่อหน่วยงานของรัฐที่ศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาแล้ว แต่เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๖๐ ได้มีระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการปรับหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมิได้ปฏิบัติตามคำบังคับของศาลปกครองให้ถูกต้องครบถ้วนหรือปฏิบัติล่าช้าเกินสมควร พ.ศ. ๒๕๖๐ ดังนั้นในวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๖๐ ผู้ศึกษาในฐานะผู้ฟ้องคดีและผู้ร่วมฟ้องคดีได้ร่วมกันขอให้ศาลปกครองกลางได้โปรดไต่สวนหรือแสวงหาข้อเท็จจริง เพื่อมีคำสั่งให้กรุงเทพมหานครชำระค่าปรับ และมีคำสั่งแจ้งต่อนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในฐานะเป็นผู้มีอำนาจกำกับดูแลควบคุมเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่หรือสั่งการต่อไปตามระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดฯ ดังกล่าว ต่อมาวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๖๐ ศาลปกครองกลางได้ไต่สวนข้อเท็จจริงทั้งจากผู้ฟ้องคดีและกรุงเทพมหานคร ซึ่งกรุงเทพมหานครยอมรับว่าการดำเนินการตามคำสั่งศาลปกครองสูงสุดนั้นมีปัญหาอุปสรรคมากมายแต่จะเร่งดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๐

กลไกด้านสิทธิที่ T4A ใช้อีกกลไกหนึ่งคือการร้องต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ทั้งโดยภาพรวมทั้งระบบขนส่งมวลชนที่อยู่ระหว่างดำเนินการและที่อยู่ระหว่างการออกแบบ รวมถึงระบบขนส่งที่ให้บริการดังเช่นกรณีสายการบินนกแอร์ สายการบินบินนกแอร์ถูกร้องเรียนเรื่องการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการมาโดยตลอด ทั้งการปฏิเสธการจำหน่ายตั๋วให้คนพิการ การไม่อนุญาตให้เดินทางแม้ซื้อตั๋วแล้ว การปล่อยให้คนพิการขึ้นลงเครื่องบินเอง เป็นต้น กรณีล่าสุดเมื่อ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐ สมาชิกของภาคีเครือข่ายฯ ซึ่งประสบปัญหาถูกเลือกปฏิบัติด้วยตนเอง จึงได้ยกประเด็นนี้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ ในการยื่นเรื่องร้องเรียนได้เชิญสื่อมวลชนและเปิดแถลงข่าวด้วย **ผู้สื่อข่าวหลายแขนงได้รายงานข่าวในทันทีผ่านสื่อโซเชียลมีเดียและทางโทรทัศน์** เมื่อสื่อมวลชนนำเสนอข่าวต่อสาธารณะจำนวนมากในวันเดียวกันนั้นผู้บริหารของสายการบินได้ออกมาขอโทษผ่านสื่อมวลชน **น้อมรับต่อประเด็นการร้องเรียนและจะดำเนินการแก้ไข** แต่คล้อยหลังอีกเพียง ๔ วันก็มีกรณีคนพิการถูกสายการบินเดิมเลือกปฏิบัติอีก จนกลุ่มสนทนาในแอปพลิเคชันไลน์ (LINE Application) คุยกันว่า “ไม่ต้องห่วงเดี่ยวผู้บริหารก็ออกมาขอโทษอีกแล้ว

เรื่องก็จะเจียบเหมือนสิบกว่าปีที่ผ่านมา คดีของนกแอร์เป็นแฟ้มกองใหญ่เลย” อย่างไรก็ตามเมื่อ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐ นายปิยะ ยอดมณี ประธานเจ้าหน้าที่บริหารสายการบินนกแอร์ ได้เชิญผู้แทนของภาคีเครือข่ายฯ เข้าพบหารือถึงแนวทางการพัฒนาบริการเพื่อตอบสนองต่อผู้โดยสารที่เป็นคนพิการ หากจากประชุมหารือครั้งแรกเป็นการรับฟังซึ่งกันและกันหลังจากนั้นจะได้ทำงานร่วมกันเพื่อให้บริการผู้โดยสารทุกคนอย่างเท่าเทียมต่อไป อนึ่ง นายปิยะ ยอดมณี เพิ่งเข้ารับตำแหน่งประธานเจ้าหน้าที่บริหารเมื่อ ๑๔ กันยายน ๒๕๖๐ หลังจากนายพาทิ สารสิน ผู้ดำรงตำแหน่งนี้มาอย่างยาวนานได้ลาออก

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ สร้างระบบงานวิชาการด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวกในระบบขนส่งสาธารณะให้เข้มแข็ง ภาคีเครือข่ายฯ ได้พัฒนาตัวชี้วัดการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะ หรือ Public Transport Accessible Index, PTAI เป็นเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการใช้สำรวจสถานีขนส่งและยานพาหนะในระบบขนส่งมวลชนระบบรางเป็นเครื่องมือที่ใช้งานง่ายแต่มีความเที่ยงตรงในการให้ระดับคะแนนการเข้าถึงของคนพิการในสถานีหรือระบบขนส่งมวลชนนั้น ๆ โดยภาคีเครือข่ายฯ ได้รับความร่วมมือจากศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ หรือ NECTEC ในการพัฒนาเครื่องมือนี้ให้มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับ นอกจากการพัฒนาเครื่องมือแล้วยังได้พัฒนาทีมงานภาคสนามที่มีความรู้ความเข้าใจในการใช้เครื่องมือและลงพื้นที่สำรวจ สามารถให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะต่อการออกแบบหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เอื้อสำหรับการเข้าถึงด้วยความเท่าเทียมและปลอดภัยของทุกคน

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ขยายเครือข่ายการทำงานและการสื่อสารสังคมทั้งในประเทศไทยและภูมิภาคอาเซียน เป็นการขยายการทำงานและสร้างสายสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกับเครือข่ายทั้งองค์กรของคนพิการและองค์กรภาคประชาชนอื่น ที่ผ่านมายังไม่ได้ดำเนินการอย่างเข้มข้นในเชิงรุกแต่ทำงานร่วมกันในเชิงประเด็น ดังกรณีการประกาศขึ้นค่าโดยสารของรถไฟฟ้าบีทีเอสซึ่งกลุ่มคนพิการได้ร่วมกับมูลนิธิเพื่อผู้บริโภคแถลงไม่เห็นด้วยกับการขึ้นราคาดังกล่าว เพราะเป็นการผลักภาระให้ประชาชนโดยที่บีทีเอสควรปรับปรุงบริการให้ดีขึ้นจึงจะสมเหตุสมผลในการขอขึ้นราคา

นอกจากนั้นภาคีเครือข่ายฯ ได้ทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยรังสิตจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ (อวัยวะที่ ๓๓) โดยให้นักศึกษาและอาจารย์ที่สนใจแสดงบทบาทสมมติเป็นคนพิการแล้วเดินทางด้วยระบบขนส่งมวลชน เป็นการเรียนรู้จากการลงมือทำจริง นอกจากนี้มีการศึกษาวิจัยถึงประเด็นการเข้าถึงและการใช้บริการขนส่งมวลชน การดำเนินงานต่าง ๆ ถูกนำเสนอผ่านโซเชียลมีเดียและจะได้จัดนิทรรศการเสริมสร้างการเรียนรู้ต่อสังคมในลำดับต่อไป

ต้นธารของภาคีเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ (T4A) มาจากการร่วมขับเคลื่อนสิทธิกับกลุ่มองค์กรของคณพิการระดับชาติ เป็นแกนนำของมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ และเป็นแกนนำของกลุ่มมนุษยลัอนานาชาติด้วยเช่นกัน เพียงกลุ่มภาคีเครือข่ายฯ ได้ขยายวงการทำงานและกลุ่มคนที่เข้ามาร่วมขับเคลื่อนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในการขับเคลื่อนบางครั้งก็แยกไม่ได้ว่าเป็นกลุ่มใด ซึ่งก็ไม่ใช่สาระสำคัญเท่ากับเป้าหมายที่ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ดังนั้นในช่วงปี ๒๕๕๘ ถึง ๒๕๖๐ จึงปรากฏเห็นทีมงานของภาคีเครือข่ายฯ เข้าไปเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ ได้พบปะหารือกับนายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม หลายต่อหลายครั้งซึ่งในเชิงนโยบายก็ได้รับคำตอบที่ชัดเจนเสมอว่าระบบขนส่งมวลชนจะต้องทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมด้วยความสะดวกปลอดภัย เช่นเดียวกับนายธีระพงษ์ รอดประเสริฐ ผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำกระทรวงคมนาคม ได้ถ่ายทอดนโยบายของรัฐมนตรีกว่ากรฯ ให้ภาคีเครือข่ายและข้าราชการของกระทรวงคมนาคมรับทราบเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง ยิ่งไปกว่านั้นพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ยังได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไปในทิศทางเดียวกันในหลายโอกาส ความท้าทายคือกลุ่มคนพิการจะขับเคลื่อนในนโยบายเหล่านี้ไปสู่การปฏิบัติได้อย่างไร และความท้าทายยิ่งกว่าคือทำอย่างไรที่จะให้การขับเคลื่อนของคนพิการในแต่ละกลุ่มมีความเป็นเอกภาพสอดประสานกัน ความเป็นเอกภาพไม่ได้หมายถึงต้องทำด้วยกันไปด้วยกันคิดเหมือนกัน แต่เป็นเอกภาพที่มีเป้าหมายที่ชัดเจนตรงกัน มีการปฏิบัติที่เสริมพลังซึ่งกันและกันทำให้เกิดผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผลอย่างแท้จริง นอกจากนี้การขับเคลื่อนของภาคีเครือข่ายฯ ยังได้พยายามสร้างการมีส่วนร่วมกับคนพิการทุกประเภทและเครือข่ายอื่นไม่ใช่เฉพาะกลุ่มคนพิการเท่านั้น ประเด็นข้อเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นการมองมิติในภาพรวมไม่เฉพาะประเภทความพิการ

๕.๕.๖ การผลักดันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

กองลื่อประวัติศาสตร์การเมืองไทยยังคงหมุนเวียนอยู่ในวังวนของการยึดอำนาจร่างรัฐธรรมนูญใหม่เลือกตั้งแล้วก็ยึดอำนาจ ผู้นำคนพิการได้พยายามแทรกตัวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจเหล่านี้ทั้งในฐานะฝ่ายเรียกร้องประชาธิปไตย ฝ่ายต่อต้านเผด็จการ หรือการใช้อำนาจรัฐไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่เพื่อประโยชน์ของกลุ่ม เพื่อสิทธิสวัสดิการและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนพิการ ในเวทีการเมืองทั้งในสภาและนอกสภาเห็นการมีส่วนร่วมของคนพิการ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนตาบอดหรือพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว อาจารย์มณฑิยา บุญตัน วุฒิสมาชิกแบบสรรหากล่าวถึงการเข้าสู่การเมืองว่า “...ก็เพราะว่าการขับเคลื่อนการเมืองในเรื่องของคนพิการ เราขับเคลื่อนนอกสภามาตลอดนะครับ แล้วก็ได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้าง แม้ว่าจะได้ผลมากขึ้นหลังปี ๒๕๓๔ แล้วก็เห็นชัดเจนขึ้นในปี ๒๕๔๐ ต่อเนื่องมาเรื่อยๆ ๑ แต่ว่ากลไกของรัฐยังไม่เปิดรับคนพิการอย่างเต็มที่นะครับ เราก็เลยมองกันว่าการเมืองภาคพลเมืองอย่างเดียวหรือภาคประชาสังคมอย่างเดียวอาจจะไม่

พอ เพราะฉะนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกทางการเมืองกระแสหลักก็มีความจำเป็น เดิมที่ไม่ใช่ผมนะครับ เราก็มีผู้หลักผู้ใหญ่อยู่แล้วที่น่าจะเข้าสู่การเมืองกระแสหลักก็เกิดอุบัติเหตุทางการเมืองนิดหน่อยก็เลยกลายเป็นผมรับภารกิจนี้มา ถ้ามว่าสนใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมั๊ย ตั้งแต่แรกสนใจ... สนใจเรื่องการเมืองมาตั้งแต่เด็ก ๆ สนใจการมีส่วนร่วมทางการเมือง เชื่อว่าการเมืองจะเป็นคำตอบในการแก้ปัญหาหลายอย่างนะ คือมองการเมืองในแง่บวกนะ ผมเป็นคนมองการเมืองในแง่บวก ผมคิดว่าเราเร่งเกี่ยการเมืองไม่ได้นะ แม้ว่ากระแสในบางช่วงบางจังหวะสังคมอาจจะทำให้เร่งเกี่ยนักการเมือง แต่เราไปเร่งเกี่ยการเมืองหรือกิจกรรมทางการเมืองไม่ได้...”^{๕๕๕}

พฤษภาคม ๒๕๕๗ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ถูกฉีกอีกครั้งหนึ่ง เส้นทางการยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ถูกทอดยาวด้วยแผนขั้นตอนการคืนอำนาจให้ประชาชนหรือโรดแมป (Road Map) พร้อมด้วยการบริหารประเทศภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่เน้นเรื่องการปฏิรูปประเทศและการสร้างความปรองดองก่อนคืนอำนาจโดยจัดให้เลือกตั้ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐ โดยใช้ระยะเวลาในการยกร่างถึง ๙๘๙ วัน ด้วยกรรมวิธีการยกร่างถึง ๒ ชุด ชุดแรกนำโดยนายบรรศักดิ์ อวรรณโณ ยกร่างรัฐธรรมนูญที่ถูกขนานนามว่า “ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปประเทศ” แต่สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ลงคะแนนไม่เห็นชอบต่อร่างฉบับนี้ จึงต้องมีกรรมวิธีการยกร่างชุดที่สองนำโดยนายมีชัย ฤชุพันธ์ เป็น “ร่างรัฐธรรมนูญฉบับปราบโกง” อย่างไรก็ตามที่ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ถูกวิจารณ์ว่ามุ่งปราบโกงแต่เพียงนักการเมืองเท่านั้น สุดท้ายรัฐธรรมนูญฉบับนี้ผ่านการลงประชามติเมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๙ ท่ามกลางการวิจารณ์ว่าเป็นการออกเสียงประชามติที่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและการรณรงค์เกิดขึ้นได้จากภาครัฐเท่านั้น^{๕๕๖} **บรรยากาศทางการเมืองที่ถูกควบคุมให้อยู่ในความสงบ ไม่แตกต่างกับบรรยากาศของความเคลื่อนไหวของวงการคนพิการ บทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้นำคนพิการต่อการยกร่างรัฐธรรมนูญของคณะกรรมการฯ ทั้งชุด นายบรรศักดิ์ อวรรณโณ และนายมีชัย ฤชุพันธ์ มีน้อยมาก หากเปรียบเทียบกับการมีส่วนร่วมในการยกร่างรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ ไม่มีการจัดตั้งทีมหรือคณะทำงานเพื่อรับฟังความคิดเห็นและยื่นข้อเสนอต่อการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี ๒๕๖๐ อย่างเป็นระบบ**

อย่างไรก็ตามสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยได้จัดสัมมนาประจำปีอย่างต่อเนื่อง ในปี ๒๕๕๘ จึงมีมติเสนอ ๖ ประเด็นปฏิรูปต่อคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญฯ

^{๕๕๕} มณฑิยา บุณยตัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่รัฐสภา, เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.

^{๕๕๖} iLaw. (๒๕๖๐) “เส้นทางการร่างรัฐธรรมนูญคสช: ผ่านประชามติ แก้เพิ่มอีก ๔ ครั้ง”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://ilaw.or.th/node/4473> (๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐).

โดยมีนายมนเทียร บุญตัน ผู้นำคนตาบอดในฐานะสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และนายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ผู้นำคนตาบอดในฐานะสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ นำคณะคนพิการยื่นข้อเสนอต่อผู้แทนคณะกรรมการการยกย่องรางวัลรัฐธรรมนูญฯ นอกจากนี้ในคณะกรรมการการยกย่องรางวัลรัฐธรรมนูญฯ ยังมีนายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นอนุกรรมการจัดทำข้อเสนอแนะในการตราหรือแก้ไขกฎหมาย เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฯ ถึงแม้ว่าจะไม่เกี่ยวข้องกับการเสนอเนื้อหาสาระของรางวัลรัฐธรรมนูญฯ โดยตรง แต่สถานะทางสังคม ตำแหน่ง และความใกล้ชิดของอาจารย์วิริยะฯ กับอาจารย์บวรศักดิ์ฯ ทำให้สามารถเสนอข้อคิดเห็นต่อรางวัลรัฐธรรมนูญฯ ได้โดยตรง อีกทั้งคณะกรรมการการยกย่องรางวัลรัฐธรรมนูญฯ ยังได้จัดเวทีสัมมนา/เสวนาการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนรวมทั้งสิ้น ๓๔ ครั้ง^{๕๕๗} ถึงแม้ว่าจะไม่รับฟังความคิดเห็นเฉพาะกลุ่มคนพิการโดยตรงก็ตาม **อีกความเคลื่อนไหวหนึ่งคือการยืนยันให้มีคำว่า “อารยสถาปัตย์” ในประเด็นการปฏิรูปทางสังคม** ซึ่งกลุ่มเครือข่ายมนุษยลั (มีคนพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกายที่ใช้เก้าอี้ล้อเข็นหรือวีลแชร์เป็นหลัก) และมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการนำโดยนายเกษณะ ละไล และนายสุเมธ พลคชา ได้ยื่นข้อเสนอและสนับสนุนประเด็นดังกล่าวด้วยอีกทางหนึ่ง^{๕๕๘}

รางวัลรัฐธรรมนูญฉบับอาจารย์บวรศักดิ์ฯ ที่เสนอต่อสภาปฏิรูปแห่งชาติ มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับคนพิการก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญฯ ฉบับปี ๒๕๕๐ โดยเขียนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และยังมีสาระที่เพิ่มขึ้นในร่างมาตรา ๙๐ รัฐต้องส่งเสริมการมีงานทำที่เหมาะสมและการคุ้มครองแรงงานคนพิการ ระบบแรงงานสัมพันธ์ การประกันสังคม ค่าตอบแทน สิทธิประโยชน์และสวัสดิการที่เป็นธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ และประเด็นการปฏิรูปด้านสังคมในร่างมาตรา ๒๙๕ ที่จะต้องมีระบบสวัสดิการสังคม บริการสังคม และการประกันสังคมทุกกลุ่มวัย การช่วยเหลือทางสังคม และการสนับสนุนหุ้นส่วนทางสังคม พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องสำหรับคนพิการ มีสภาพแวดล้อมที่เข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ (อารยสถาปัตย์) ขจัดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรม และคุณภาพชีวิตที่ดี แต่รางวัลรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ไม่ผ่านความเห็นชอบจากสภาปฏิรูปแห่งชาติ จึงต้องมีคณะกรรมการการยกย่องฯ ชุดใหม่ นำโดยนายมีชัย ฤชุพันธ์

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการยกย่องรางวัลรัฐธรรมนูญฯ ชุดของนายมีชัยฯ มีน้อยและจำกัดกว่าชุดของนายบวรศักดิ์ฯ มาก และใช้เวลาในการยกย่องไม่ถึง ๖ เดือน แม้แต่ข้อเสนอของอาจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ ซึ่งเป็นสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ก็แทบจะไม่รับฟัง **“...ฉบับของบวรศักดิ์ก็ยังไม่เปิดโอกาสให้ สปช. เข้าไปดูได้ เค้ก็ยอมรับอยู่ว่าไม่ปรับเปลี่ยนจากปี ๕๐ แต่พอ**

^{๕๕๗} คณะกรรมการการยกย่องรางวัลรัฐธรรมนูญ. (๒๕๕๘) รางวัลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับเสนอสภาปฏิรูปแห่งชาติ. ภาคผนวก ๒.

^{๕๕๘} ผู้จัดการรายวัน. (๒๕๕๘) “”บักตู” ชีรณ.ใหม่ต้องให้เวลาปฏิรูป”. ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๘.

ฉบับนั้นว่าคุณมีชัยมา คุณมีชัยเค้าก็เลยมีหลักการใหม่ว่าจะอะไรไม่เขียนก็ถือว่าใช้ได้ ให้ถือตามพระราชบัญญัติ เพราะเขียนไปก็ไม่มีผลเพราะมันอยู่ที่กฎหมายลูก คุณต้องไปออกพระราชบัญญัติ เพราะรัฐธรรมนูญนี้ก็ไปบังคับพระราชบัญญัติไม่ได้ ก็ไม่ใส่ให้เรา แม้แต่เลือกปฏิบัติท่านก็บอกโธ้ย ไม่ต้องใส่หรอก คนพิการพิเกินเนี่ย ก็ไปเรื่องห้ามเลือกปฏิบัติทุกกรณี แต่ตอนหลังท่านไปใส่เรื่องสตรี เราก็บอกอ้าวท่านใส่สตรี แล้วถ้าท่านตัดสตรีออกนะเราอมรับได้ทุกกรณี ถ้าท่านยังเก็บสตรีนะก็ต้องใส่คนพิการเข้าไปด้วย ท่านเลยใส่ให้...”^{๕๕๙}

ด้านคนพิการมีการจัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น “เสียงสะท้อนของคนพิการไทยต่อการร่างรัฐธรรมนูญ” จัดโดยคณะกรรมการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙ โดยมีนายมนเฑียร บุญตัน ในฐานะรองประธานกรรมการฯ เป็นผู้ผลักดันหลักร่วมกับสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยและเครือข่ายองค์กรของคนพิการ เสียงสะท้อนสำคัญคือร่างรัฐธรรมนูญใหม่กำหนดสิทธิคนพิการไว้เพียง ๒ มาตรา จากเดิมฉบับปี ๒๕๕๐ มีถึง ๖ มาตรา สภาคนพิการฯ ออกเอกสารเผยแพร่ “วิวัฒนาการถอยหลังของร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๙ เรื่อง “คนพิการ” จากคนพิการเคยมี “สิทธิ” เหลือแค่รอรับ “ความช่วยเหลือ” จากรัฐ”^{๕๖๐} เป็นการสะท้อนมุมมองที่ไม่เห็นด้วยกับร่างรัฐธรรมนูญฯ เสียงสะท้อนจากวงสัมมนาสอดคล้องกันที่ต้องการให้กำหนดสิทธิคนพิการไว้อย่างชัดเจนเหมือนกฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่าน ๆ มา^{๕๖๑} เช่นเดียวกับนายธีรยุทธ สุขคนธวิท ผู้นำของกลุ่มศูนย์การดำรงชีวิตคนพิการไทยกล่าวว่า “...สิทธิที่เห็นเด่นชัดว่าหายไปจากร่างรัฐธรรมนูญฉบับคุณมีชัย ฤชุพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ได้แก่ สิทธิในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและการสนับสนุนเพื่อการศึกษาที่เท่าเทียม โดยสิทธิเหล่านี้ถูกถ่ายโอนกลายเป็น ‘หน้าที่รัฐ’... การดำเนินการจะต้องเริ่มจากการกำหนดสิทธิก่อน แล้วจึงกำหนดหน้าที่ กล่าวคือคนต้องมีสิทธิแล้วจึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายเพื่อให้คนได้รับสิทธิตามที่กำหนดไว้....แน่นอนว่าการกำหนดแบบนี้ทำให้สิทธิคนพิการที่มีอยู่ยิ่งน้อยลง ขนาดกำหนดชัด ๆ ว่าสิทธิที่คนพิการพึงได้รับมีอะไรบ้าง ยังไม่สามารถทำได้ตามที่กำหนด แล้วหากไม่กำหนดให้ชัด ๆ หน้าซ้ำบอกว่าเป็น

^{๕๕๙} วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, สัมภาษณ์โดย สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์, ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ, เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.

^{๕๖๐} รัตน์ กิจธรรม. (๒๕๕๙) วิวัฒนาการถอยหลังของร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๙ เรื่อง “คนพิการ” จากคนพิการเคยมี “สิทธิ” เหลือแค่รอรับ “ความช่วยเหลือ” จากรัฐ. [เอกสารอัดสำเนา].

^{๕๖๑} แนวหน้า. (๒๕๕๙) “เสียงสะท้อนของคนพิการไทยต่อร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับมีชัย”. หน้า ๒๑ (๕ และ ๑๒).

หน้าที่รัฐ หากคนพิการเข้าไม่ถึงสิทธิก็ไปฟ้องร้องเอาสิ แบบนี้สิทธิคนพิการที่มีอยู่จะต้องด้อยลงแน่นอน...”^{๕๖๒}

๒๙ มีนาคม ๒๕๕๙ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนายมีชัยฯ เสร็จสมบูรณ์พร้อมสำหรับการลงประชามติตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว (แก้ไขเพิ่มเติม) กำหนด ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากภาคประชาสังคมที่ไม่เห็นด้วยกับการลดทอนสิทธิประชาชน ผู้ศึกษาเป็นผู้หนึ่งเห็นว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นการล่าหลังแต่ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ นอกจากการแสดงความคิดเห็นด้วยความบริสุทธิ์ใจอย่างเปิดเผยต่อสาธารณะ จะด้วยการควบคุมการเคลื่อนไหวต่อการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างรัฐธรรมนูญหรือเหตุผลใด ๆ ก็ตาม ไม่มีการเคลื่อนไหวใด ๆ ของเครือข่ายคนพิการปรากฏต่อสาธารณะอย่างชัดเจน ในขณะที่แกนนำคนพิการอื่น ๆ ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องนี้เท่าที่ควรเลย

ผลการลงประชามติประชาชนรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนายมีชัยฯ และประกาศใช้อย่างเป็นทางการวันที่ ๖ เมษายน ๒๕๖๐ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับคนพิการโดยตรงคือมาตรา ๒๗ ว่าด้วยความเท่าเทียมและการห้ามเลือกปฏิบัติ เพราะเหตุแห่งความพิการ (ตรงกับมาตรา ๓๐ ในฉบับปี ๒๕๕๐) มาตรา ๗๑ ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐที่รัฐพึงช่วยเหลือคนพิการให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและคุ้มครองไม่ได้ถูกใช้ความรุนแรงหรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม และสุดท้ายคือมาตรา ๑๒๘ ซึ่งเนื้อหาสาระตรงกับรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ และ ๒๕๕๐ ในเรื่องการตั้งกรรมการวิสามัญซึ่งเป็นคนพิการจำนวนหนึ่งในสามของกรรมการฯ ทั้งหมด กรณีการพิจารณาพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคนพิการโดยตรง

กล่าวโดยสรุปผู้นำคนพิการผ่านการร่วมผลักดันกฎหมายรัฐธรรมนูญมาแล้วสามฉบับ ฉบับแรกปี ๒๕๕๐ ผู้นำคนพิการเพิ่งเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในฐานะวุฒิสมาชิกและมีผู้นำคนพิการที่เป็นสายทหารเข้าไปมีส่วนร่วมเสนอแนะและผลักดันประเด็นสิทธิคนพิการ พร้อมด้วยทีมแกนนำของสภาคนพิการฯ ภายใต้อาณัติทางการเมืองที่เปิดกว้าง แต่ความเข้าใจและการยอมรับในศักยภาพของคนพิการยังไม่เป็นที่ประจักษ์ชัดนัก ในยุคนี้อย่างน้อยที่สุดประเด็นสิทธิคนพิการได้ถูกจุดประกายและปรากฏเป็นรูปธรรมในกฎหมายสูงสุดของประเทศเป็นครั้งแรก **ฉบับที่สองปี ๒๕๕๐** เครือข่ายผู้นำคนพิการมีความเข้มแข็งและทำงานร่วมกันข้ามเครือข่าย มีการระดมความคิดเห็นและยื่นข้อเสนอต่อกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฯ อย่างเป็นระบบ มีการประชาสัมพันธ์ในวงกว้างเพื่อสร้างการรับรู้ให้สังคม ประเด็นเรื่องคนพิการปรากฏอย่างชัดเจนในกฎหมายรัฐธรรมนูญ ทั้งความเสมอภาคและการห้ามเลือกปฏิบัติ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม การเข้าถึงบริการอันเป็น

^{๕๖๒} ประชาไท. (๒๕๕๙) “รายงาน: ไร้สิทธิคนพิการใน 'ร่างรธน.มีชัย' ยกให้รัฐมีหน้าที่ 'ส่งเสริม'”. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://prachatai.com/journal/2016/04/65469> (๒๘ เมษายน ๒๕๖๐).

สาธารณสุข การแพทย์ การศึกษา สวัสดิการสังคมและความช่วยเหลือจากรัฐ และที่สำคัญคือการเปิดช่องให้คนพิการมีโอกาสอย่างสูงที่จะได้รับการสรรหาและแต่งตั้งเป็นวุฒิสมาชิก

การผลักดันประเด็นสิทธิคนพิการของผู้นำคนพิการฉบับที่สามปี ๒๕๖๐ ไม่มี การวางเครือข่ายอย่างเป็นทางการ เป็นการแสดงบทบาทของผู้นำคนพิการที่มีตำแหน่งในฐานะสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สภาปฏิรูปแห่งชาติ และแกนนำที่มีความรู้จักใกล้ชิดกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฯ ถึงแม้ข้อเสนอมีความชัดเจนและใช้สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยเป็นแกนนำของภาคีเครือข่ายคนพิการ แต่การผลักดันกลับไม่สัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้สถานการณ์ทางการเมืองและปัจจัยแวดล้อมของการร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญฯ ครั้งล่าสุดนี้แตกต่างไปจากในสองครั้งแรกที่เปิดให้รับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวางของคนพิการและประชาชนจึงมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่

๕.๕.๗ สรุบทศวรรษการสานพลังขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ

การรัฐประหารปี ๒๕๕๙ และความขัดแย้งทางการเมืองซึ่งมีผู้นำคนพิการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ทำให้บรรยากาศของการให้เชิญผู้นำคนพิการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ศูนย์หายไปเกือบหมด ผนวกกับการเสียชีวิตของพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต การห่างเหินแวดวงองค์กรของคนพิการของนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ และนายประหยัด ภูหนองโอง รวมทั้งการเข้าไปมีตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์กรอิสระของผู้นำคนพิการ และการใช้งบประมาณของกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในกิจกรรมต่าง ๆ ของสมาคมคนพิการระดับชาติแต่ละแห่ง ส่งผลให้ผู้นำคนพิการต่างมีภารกิจทำงานตามความเชี่ยวชาญและความสนใจ ทำให้บทบาทในฐานะองค์กรผู้แทนคนพิการระดับชาติทั้งในนามของสภาคนพิการฯ และสมาคมคนพิการระดับชาติแต่ละประเภทความพิการไม่มีความโดดเด่นเหมือนทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งนี้เนื่องจากผู้แทนขององค์กรเหล่านี้ยังไม่มีความรู้และประสบการณ์เทียบเท่าผู้นำคนพิการระดับแกนนำขององค์กร จึงเป็นช่องว่างของการทำงานที่ขาดความต่อเนื่อง

นอกจากนั้นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งผู้นำที่สามารถแสดงบทบาทได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องทำงานในเชิงรุก ต้องแสดงตัว และแสดงความปรารถนาในการทำงาน เนื่องจากตำแหน่งในคณะกรรมการต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ส่วนมากถูกออกแบบมาจากการสมัครเพื่อให้มีการสรรหาหรือการเลือกกันเองระหว่างองค์กรภาคประชาชนหรือภาคสังคม ผู้นำจึงต้องเสนอตัวเอง ทำให้เป็นที่รู้จัก ผู้นำที่มุ่งหวังทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงจึงต้องสามารถประสานประโยชน์หรือทำงานเชิงการเมืองอีกด้วย การทำงานในลักษณะนี้บางครั้งนำมาซึ่งความคิดเห็นที่แตกต่างกัน แข่งขันหรือขัดแย้งกัน หรือบางกรณีมีความขัดแย้งในความเป็นองค์กรผู้แทนคนพิการที่ส่วนราชการอ้างอิงเฉพาะองค์กรของคนพิการระดับชาติ โดยไม่ได้คำนึงถึงองค์กรของคนพิการที่มีความเชี่ยวชาญเชิงประเด็น ทำให้การผลักดันงานเสียเวลากับการพิจารณาว่าใครคือผู้แทน โดยไม่ได้คำนึงถึงความหลากหลายหรือปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ

อย่างไรก็ตามด้วยจิตวิญญานและภาวะผู้นำของผู้นำคนพิการ ถึงแม้ผู้นำจะขับเคลื่อนในประเด็นที่ตนเองเชี่ยวชาญหรือสนใจ แต่ยังคงทำงานประสานร่วมกันทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำแต่ละคนมีอิสระในการขับเคลื่อนงานของตนเอง ทำให้เกิดแผนงานโครงการขององค์กรต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เกิดการจัดตั้งองค์กรหรือเครือข่ายที่ทำงานด้านคนพิการเพิ่มขึ้น สภาวะเช่นนี้ถึงแม้บางครั้งมีความคิดเห็นที่แตกต่างหรือขัดแย้งกันดังที่กล่าวในวรรคก่อน แต่เมื่อต้องขับเคลื่อนร่วมกันในประเด็นเชิงสาธารณะ ผู้นำเหล่านี้สามารถสร้างความเข้าใจและขับเคลื่อนงานร่วมกันไปได้ ยุทธศาสตร์การทำงานในยุคนี้จึงเป็นการขับเคลื่อนสิทธิตามความเชี่ยวชาญและความสนใจของแต่ละองค์กร สามารถสานพลังเป็นเครือข่ายในภารกิจร่วมกันได้เป็นอย่างดี

ยุคจารีตลัทธิคัมภีร์เจตคติต่อคนพิการว่าเป็นผู้ที่ควรได้รับการสงเคราะห์ ชนชั้นนำและรัฐต่างให้การสงเคราะห์ด้วยการตั้งมูลนิธิและสถานสงเคราะห์เพื่อระดมทุนและเลี้ยงดูคนพิการ บ้างก็เปิดโรงเรียนหรือฝึกอาชีพเพื่อให้คนพิการได้พัฒนาศักยภาพตนเอง **ชีวิตในเมืองถึงแม้ได้รับการศึกษาหรือการเลี้ยงดูแต่หาได้รับความเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นเพียงชีวิตที่เป็นทางผ่านให้ชนชั้นนำทำบุญเพื่อชีวิตของตนเองให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น** แม้มีความเมตตาปรารถนาดีต่อคนพิการแต่เป็นการมองชีวิตคนพิการที่ต่ำต้อยกว่า ส่วนชีวิตคนพิการในชนบทเป็นชีวิตที่เข้าไม่ถึงสิทธิและถูกกลืนสิทธิในทุกด้าน ดังนั้นคนพิการจึงต่างปรารถนาที่จะพึ่งพาตนเอง ดำรงชีวิตอิสระหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่นให้น้อยที่สุด จึงดิ้นรนขนขวายหาทางเรียนหนังสือให้จบชั้นสูงสุดเท่าที่จะสามารถและหางานเลี้ยงชีพตนเอง แต่กลับพบว่าสถาบันการศึกษาไม่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของคนพิการ สภาพแวดล้อมและการเดินทางที่เป็นอุปสรรค การสมัครเข้าทำงานก็มีระเบียบหรือข้อบังคับที่เป็นการกีดกัน นี่คือภาพสะท้อนในยุคจารีตถึงทศวรรษการดิ้นรนต่อสู้ของคนพิการ (ก่อนปี ๒๕๒๐) ทำให้คนพิการเกิดการรวมกลุ่มขึ้นเป็นทศวรรษการรวมกลุ่มสร้างพลังอำนาจของคนพิการ (ปี ๒๕๒๐ - ๒๕๓๐)

นอกจากการจัดตั้งองค์กรของคนพิการแต่ละประเภทความพิการแล้ว ยังมีการรวมกลุ่มเป็นสมาคมคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย เมื่อมีความเป็นปึกแผ่นจึงร่วมกันผลักดันให้มีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิคนพิการ หรือเรียกว่าเป็นทศวรรษการขับเคลื่อนเพื่อกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ (ปี ๒๕๓๐ - ๒๕๔๐) จนประสบความสำเร็จก้าวเข้าสู่ทศวรรษการมีส่วนร่วมทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง (ปี ๒๕๔๐ - ๒๕๕๐) ตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ แต่กฎหมายฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการฉบับแรกที่บัญญัติไว้ไม่ได้มีมิติของการคุ้มครองสิทธิ แต่เป็นกำหนดมาตรฐานคือมองคนพิการในเชิงสงเคราะห์และการฟื้นฟูสมรรถภาพ องค์กรของคนพิการจึงร่วมกันผลักดันกฎหมายคนพิการฉบับใหม่เรียกว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ ทำให้ทศวรรษนี้เป็นทศวรรษการสานพลังขับเคลื่อนสิทธิคนพิการภายใต้กฎหมายฐานสิทธิ (ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐) ในปัจจุบัน

ตลอดระยะเวลา ๕ ทศวรรษผู้นำคนพิการและองค์กรของคนพิการ ได้แสดงบทบาทในการขับเคลื่อนสิทธิของคนพิการอย่างชัดเจน เพื่อทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงโดยอาศัยกลยุทธ์หรือแนวทางในการขับเคลื่อนหรือขบวนการทางสังคมที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามถึงแม้มีความสำเร็จเกิดขึ้นมากมายแต่ปัญหาการเข้าถึงสิทธิของคนพิการก็ยังเป็นปัญหาใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนพิการในพื้นที่ห่างไกล จึงเป็นความท้าทายของผู้นำคนพิการและองค์กรของคนพิการยุคใหม่ที่จะต้องนำความรู้และประสบการณ์ในอดีตมาพิจารณาไตร่ตรองเพื่อขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริงอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรมทุกพื้นที่ของประเทศต่อไป

บทที่ ๖

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทสุดท้ายนี้เป็นการสรุปและอภิปรายผลให้เห็นถึงบทบาทและภาวะผู้นำคนพิการ องค์กรของคนพิการ และยุทธศาสตร์ขบวนการทางสังคมของคนพิการที่ทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง เป็นขบวนการทางสังคมที่มีผู้นำคนพิการและองค์กรของคนพิการเป็นหน่วยขับเคลื่อนหลัก มีพลวัต และมีความเป็นการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการ เพื่อนำพาสังคมให้เกิดความตระหนักรู้ เคารพ ในสิทธิคนพิการ เกิดการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ และคนพิการเข้าถึงสิทธิอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรม พร้อมด้วยข้อเสนอแนะรูปแบบการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิให้เป็นจริง การนำรูปแบบที่เสนอไปสู่การปฏิบัติ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และการศึกษาวิจัย ต่อยอดจากการศึกษานี้ ดังต่อไปนี้

๖.๑ สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล

สรุปผลการศึกษานี้เป็นการตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาทั้ง ๓ ข้อ ในเรื่องของคุณลักษณะ และภาวะผู้นำของผู้นำคนพิการ การจัดการองค์กรของคนพิการและขบวนการทางสังคมของคนพิการ และยุทธศาสตร์ขบวนการทางสังคมของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๖.๑.๑ ผู้นำคนพิการ

ผู้นำคนพิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริง มีจุดเริ่มต้นหรือมูลเหตุจูงใจให้เกิดการรวมกลุ่ม ตลอดจนมีคุณลักษณะและวุฒิภาวะความเป็นผู้นำทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่น่าสนใจสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) จุดเริ่มต้นและความสำคัญ จุดเริ่มต้นการรวมกลุ่มเกิดจากความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน บรรณาที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันเพื่อน รวมถึงการช่วยเหลือรณรงค์ดังกรณีของ **กลุ่มคนตาบอดและกลุ่มคนหูหนวก** ที่เป็นศิษย์เก่าโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพและศิษย์เก่าโรงเรียนสอนคนหูหนวก (ปัจจุบันคือโรงเรียนเศรษฐเสถียร) ในช่วงปี ๒๕๑๐ และ ๒๕๑๒ ตามลำดับ โดยการสนับสนุนจากผู้บริหารของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีสคอลลฟิลด์ที่เน้นย้ำให้คนตาบอดมีความท้าทายในการดำเนินชีวิตด้วยตนเองอย่างมีคุณค่า ให้ความช่วยเหลือรณรงค์และสังคม ส่วนกลุ่มของคนหูหนวกส่วนมากเป็นการไปมาหาสู่กันในกลุ่มเพื่อนเพื่อช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพหลังจบการศึกษาจากโรงเรียนสอนคนหูหนวก

ด้าน **กลุ่มคนพิการ** ภายมีจุดเริ่มต้นการรวมกลุ่มจากแบบอย่างการประชุมคนพิการนานาชาติครั้งแรกของโลกที่ประเทศสิงคโปร์ ในปี ๒๕๒๕ แรงบันดาลใจคือการที่คนพิการ

เผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกัน เช่น การที่รัฐไม่ออกบัตรประจำตัวประชาชนให้ ถูกปฏิเสธเข้าเรียนหนังสือ ขาดคุณสมบัติในการสมัครงานเพราะมีความพิการ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งที่คนตาบอดและคนหูหนวกต่างก็เผชิญมาด้วยเช่นเดียวกัน

ผู้นำคนพิการอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันคือ**กลุ่มผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญา คนพิการออทิสติก และคนพิการทางจิต** นอกจากผู้ปกครองซึ่งส่วนมากเป็นพ่อหรือแม่ ในบางยุคมีนักวิชาชีพที่ทำงานเกี่ยวข้องกับคนพิการกลุ่มนี้ เข้ามาเป็นผู้นำขับเคลื่อนทำงานเป็นปากเป็นเสียงแทนคนพิการ จุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มแตกต่างกันเล็กน้อยยกเว้นคือการรวมกลุ่มของผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาเกิดขึ้นในปี ๒๕๑๘ โดยการส่งเสริมและจัดตั้งของบุคลากรทางการแพทย์และนักวิชาชีพ ที่เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่ต้องมีผู้ปกครองและครอบครัวในกระบวนการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการกลุ่มนี้ ส่วนทางด้านกลุ่มผู้ปกครองเด็กออทิสติกและคนพิการทางจิตต่างพยายามแสวงหาแนวทางการช่วยเหลือลูกหลานที่มีความพิการ จึงเกิดการรวมกลุ่มผู้ปกครองขึ้นในปี ๒๕๓๘ และ ๒๕๔๗ ตามลำดับ อย่างไรก็ตามผู้ปกครองทุกกลุ่มได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากนักวิชาชีพด้วยเช่นกัน

ภาวะผู้นำของคนพิการส่วนมากเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ จากประสบการณ์จากการไม่ยอมแพ้ต่อความไม่เป็นธรรมที่ตนเองหรือเพื่อนคนพิการเผชิญอยู่ การได้ลุกขึ้นมาช่วยคนอื่นจนกลายเป็นจุดเปลี่ยนในชีวิต การได้สัมผัสใกล้ชิดติดแบบที่เป็นแรงบันดาลใจ หรือการได้ครุ่นคิดและฟังเสียงข้างในของตนเอง ได้พบปะสนทนาจนเกิดพลังเร้าความรู้สึกให้ลุกขึ้นมาทำอะไรสักอย่างตามเสียงเรียกร้องจากภายใน ภาวะความเป็นผู้นำนี้หากได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้เติบโตในเชิงที่สร้างสรรค์ จะเป็นพลังของสังคมไม่ว่าในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ หรือระดับสากล ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ ๒ หัวข้อ ๒.๒.๑ ภาวะผู้นำ

ในแง่ความสำคัญของผู้นำคนพิการเป็นที่ยอมรับกันว่าผู้นำคนพิการมีความสำคัญถึงขนาดที่กล่าวว่าหากไม่มีผู้นำคนพิการ คนพิการก็คงไม่มีสิทธิและโอกาสเฉกเช่นทุกวันนี้ เพราะผู้นำคนพิการหรือผู้ปกครองต่างมีความเข้าใจบริบทความต้องการและแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างชัดเจน คนเหล่านี้อยู่กับสภาพความพิการและจะอยู่ต่อไปตลอดชีวิต ดังนั้นการทำงานเพื่อคนพิการจึงต่อเนื่องยั่งยืน ต่างจากคนที่ทำงานตามตำแหน่งหน้าที่ซึ่งส่วนมากมีวาระการดำรงตำแหน่ง มักให้ความสำคัญต่อความมั่นคงในหน้าที่การงานของตนเองมากกว่าการต่อสู้เพื่อคนพิการ ซึ่งบางครั้งอาจมีผลกระทบต่อการดำรงตำแหน่งหรือความก้าวหน้าทางราชการ อีกประการหนึ่งบทบาทของผู้นำคนพิการเป็นส่วนเสริมสำคัญในการทำงานร่วมกับฝ่ายข้าราชการหรือนักการเมือง

จุดเริ่มต้นการรวมกลุ่มของคนพิการแต่ละประเภท ข้อจำกัด การศึกษา และอาชีพของผู้นำคนพิการหรือผู้ปกครอง สรุปได้ตามตารางที่ ๕ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๕ การรวมกลุ่มของคนพิการแต่ละประเภท

ที่	ประเภท ความพิการ	จุดเริ่มต้นการ รวมกลุ่มคนพิการ	ข้อจำกัด	ระดับการศึกษา	อาชีพ
๑	คนตาบอด	ศิษย์เก่าร่วม สถาบันเดียวกัน		จำนวนมาก สูงกว่าระดับ ปริญญาตรีจาก ต่างประเทศ	ประกอบธุรกิจ อาชีพอิสระ ค้าสลาก รับราชการ
๒	คนหูหนวก	ศิษย์เก่าร่วม สถาบันเดียวกัน	การสื่อสาร (ขาดล่ามภาษามือ และปัญหาการใช้ ภาษาไทย)	ส่วนมากต่ำกว่า ปริญญาตรี	ค้าขาย ประกอบธุรกิจ รับราชการ
๓	คนพิการ ทางกาย	เห็นต้นแบบ ต่างประเทศจึง ชักชวนคนไทยมา รวมกลุ่มเป็น สมาคมฯ	การเดินทาง	ส่วนมากระดับ ปริญญาตรี หรือต่ำกว่า	ค้าสลาก อาชีพอิสระ ข้าราชการ บำนาญ
๔	ผู้ปกครอง คนพิการ ทาง สติปัญญา	แพทย์และนัก วิชาชีพสนับสนุน ผู้ปกครอง	ผู้ปกครอง ต้องดูแลคนพิการ และหลาย คนทำงานไปด้วย	ระดับปริญญาตรี ขึ้นไป	ประกอบธุรกิจ รับราชการ
๕	ผู้ปกครอง คนพิการ ออทิสติก	ผู้ปกครองทราบ ข่าวจากรายการ โทรทัศน์ ติดต่อมารวมตัวกัน	ผู้ปกครอง ต้องดูแลคนพิการ และหลาย คนทำงานไปด้วย	ระดับปริญญาตรี ขึ้นไป	ประกอบธุรกิจ
๖	ผู้ปกครอง คนพิการ ทางจิต	แพทย์และนัก วิชาชีพสนับสนุน ผู้ปกครอง	ผู้ปกครอง ต้องดูแลคนพิการ และหลาย คนทำงานไปด้วย	ระดับปริญญาตรี ขึ้นไป	รับราชการ พนักงาน รัฐวิสาหกิจ อาสาสมัคร

ที่มา: จากการสัมภาษณ์

๒) ลักษณะและประเภทของผู้นำคนพิการ จากข้อมูลการสัมภาษณ์ การสังเกต และจากบทบาทของผู้นำคนพิการที่ขับเคลื่อนการทำงานเพื่อทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ผู้ศึกษาสรุปประเภทของผู้นำคนพิการได้ดังนี้

ผู้นำนักสู้ นักพิทักษ์สิทธิ หรือนักเคลื่อนไหว เป็นผู้นำที่ใช้กระบวนการขับเคลื่อนสิทธิเชิงการเคลื่อนไหว การใช้พลังอำนาจ การต่อรอง และการมุ่งผลสำเร็จ เช่น นายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ และพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต นายธีรยุทธ สุคนธวิท และนางสาวเสาวลักษณ์ ทองก๊วย เป็นต้น

ผู้นำนักวิชาการ เป็นผู้นำที่ใช้หลักการหรือแนวคิดเป็นหลักในการนำ มีความรู้และศึกษาค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เช่น นายมณฑิเตอร์ บุญตัน พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต นายชูศักดิ์ จันทยานนท์ และนายพินิจ สุจินพรัหม เป็นต้น

ผู้นำตามประสบการณ์ เป็นผู้นำที่ใช้ประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญเฉพาะตัวเป็นหลักในการขับเคลื่อนงาน เช่น นายชูศักดิ์ จันทยานนท์ นาวาโทสมปอง เกิดแสง นายสุชาติ โอวาทวรรณสกุล นายอนุชา รัตนสินธุ์ และนายวิหตุต บุนนาค เป็นต้น

ผู้นำเชิงอำนาจ บารมี เป็นผู้นำที่มีความกว้างขวาง มีอำนาจบารมี ได้รับการสนับสนุนจากเสียงส่วนใหญ่ เช่น นายศุภชีพ ดิษเทศ เป็นต้น

ผู้นำตามสถานการณ์ เป็นผู้นำที่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นผู้นำด้วยภาวะความจำเป็นบางประการ เช่น นางดารณี ณะภูมิ นางนุชจारी สว่างวรรณ และนางพนมวรรณ บุญเต็ม เป็นต้น

ผู้นำนักพัฒนา เป็นผู้นำที่เน้นงานภาคปฏิบัติ เป็นนักพัฒนา เช่น นายธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ นายประหยัด ภูหนองโอง และศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นต้น

ผู้นำมือประสานสิบทิศ เป็นผู้นำที่เน้นการประสานความร่วมมือ นักเสริมพลัง มีความประนีประนอม และหนุนให้เกิดการทำงานร่วมกัน เช่น นายต่อพงศ์ เสลานนท์ และนายสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นต้น

ผู้นำส่วนมากมีภาวะความเป็นผู้นำที่โดดเด่นหลายด้าน ในการทำงานแสดงบทบาทที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ของการขับเคลื่อนงานซึ่งต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการนำเสนอ การเจรจาต่อรอง และการกดดัน เป็นต้น ที่สำคัญผู้นำเหล่านี้เป็น**ผู้นำการเปลี่ยนแปลง** เป็นผู้เปลี่ยนแปลงเจตคติของสังคมต่อคนพิการ ปลุกพลังคนพิการที่ถูกเจตคติของสังคมกดทับไว้ให้เกิดความตระหนักในสิทธิ คุณค่า และศักดิ์ศรีของตนเอง เป็นผู้ทำให้เกิดระบบกฎหมาย สิทธิ และสวัสดิการสำหรับคนพิการ

โลกยุคใหม่ที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสูงแต่ในด้านจิตใจ ความเชื่อ อุดมการณ์ หรือความยึดมั่นถือมั่นนำมาซึ่งความขัดแย้งสูง ความท้าทายของผู้นำคือการสร้าง**ภาวะการ**

นำร่วม (Collective Leadership) ที่เชื่อว่าทุกคนสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำได้ เป็นการทำงานแนวราบ นำพาบุคคล องค์กร หรือสังคม มุ่งไปสู่หนทางแห่งความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างกลมกลืน เป็นภาวะผู้นำที่เห็นคุณค่าในความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ดังการค้นคว้าและประสบการณ์ของปีเตอร์ เซงเก้ โจเซฟ จาวอร์สกี และวิศิษฐ์ วังวิญญู

๓) บทบาทของผู้นำคนพิการ ผู้นำคนพิการมีเป้าหมายในการรวมตัวเพื่อให้มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิและนำกฎหมายไปสู่การปฏิบัติเพื่อทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง บทบาทของผู้นำแต่ละคนมีความแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ปรากฏชัดคือผู้นำทุกคนล้วนมีพลังในการขับเคลื่อนและต่างเสียสละเข้าร่วมทำงานอย่างน่าชื่นชม การรวมพลังอำนาจขับเคลื่อนจนบังเกิดผลสัมฤทธิ์โดยรวมแก่กลุ่มคนพิการมากเท่าไร ก็เป็นความภาคภูมิใจให้เขาเหล่านั้นเป็นผู้นำการขับเคลื่อนต่อไปยิ่งขึ้น พลังอำนาจที่ปรากฏเด่นชัดคือความสามารถในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนพิการแต่ละประเภท ความพิการ การรวมตัวกันเป็นสมาคมพิการฯ และความสามารถในการขับเคลื่อนให้รัฐบาลดำเนินการตามความต้องการจำเป็นของคนพิการแต่ละประเภท

บทบาทของคนพิการไม่อยู่แค่ขอบเขตองค์กรของตนเองเท่านั้น แต่ผู้นำคนพิการยังพยายามสร้างเสริมศักยภาพเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งสำคัญ ๆ หลายภาคส่วนของรัฐ และภาคการเมืองอันนำไปสู่การมีส่วนร่วมพิจารณา ศึกษา แสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะซึ่งหมายรวมถึงการดำเนินงานเพื่อคนพิการด้วย เช่น

(๑) ฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ การเป็นวุฒิสมาชิก (ทั้งจากการแต่งตั้งและจากการสรรหา) สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ผู้ชำนาญการ ที่ปรึกษา หรือกรรมการในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนหรืออนุกรรมการทั้งสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

(๒) ฝ่ายบริหาร เช่น ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ที่ปรึกษารัฐมนตรี กรรมการอนุกรรมการ หรือคณะทำงานที่รัฐบาลแต่ละชุดแต่งตั้งขึ้น เป็นต้น

(๓) องค์กรอิสระ เช่น อนุกรรมการในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรรมการนโยบายองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai PBS) กรรมการในคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ที่ปรึกษากรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) และสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น

นอกจากนั้นผู้นำคนพิการยังได้รับการเลือกตั้ง การสรรหา และการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายหรือตามที่รัฐบาลหรือหน่วยงานเล็งเห็นถึงศักยภาพของคนพิการ เช่น กรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และกรรมการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานบริการสาธารณสุข ตามกฎหมายว่าด้วยหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เป็นกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

หรือตำแหน่งอื่นจากกรุงเทพมหานคร กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงศึกษาธิการ และการกีฬาแห่งประเทศไทย เป็นต้น

การเข้าสู่ตำแหน่งเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นศักยภาพและพลังอำนาจโดยตรงของผู้นำคนพิการนั้น ๆ และส่วนหนึ่งเป็นการเข้าสู่ตำแหน่งเนื่องจากเคยเป็นหรือเป็นประธานสภาคนพิการฯ หรือผู้นำองค์กรของคนพิการ ทำให้เป็นที่รู้จักหรือมีความชอบธรรมในการเสนอตัวในฐานะผู้แทนคนพิการ บางส่วนเป็นผลจากการที่ผู้แทนของสภาคนพิการฯ ได้เป็นกรรมการสรรหาบุคคลเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งที่สำคัญตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งอาจทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนตำแหน่งระหว่างภาคีเครือข่ายอื่น นับเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมาย ความสามารถ และความสัมพันธ์เฉพาะบุคคล

ในแง่ของการเข้าไปเป็นนักการเมืองของคนพิการนั้นผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้นำคนพิการควรรักษาระยะห่างกับการเมือง คือไม่เลือกข้างหรือเข้าพรรคใดพรรคหนึ่ง แต่องค์กรของคนพิการควรติดตามนโยบายของรัฐบาลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ใครเป็นรัฐบาลจะต้องเข้าไปพบทันที ต้องให้ความรู้แก่นักการเมือง ต้องเสนอนโยบายต่อรัฐบาล ต้องติดตามการทำงานตามนโยบายของรัฐบาล ทั้งนี้ผู้นำและองค์กรของคนพิการต้องมีความรู้และมีความเข้มแข็งที่จะใช้ประโยชน์จากการเมืองได้ อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้สนับสนุนให้คนพิการเข้าสู่การเมืองหากมีความสนใจในการสร้างคุณประโยชน์เพื่อประเทศชาติ แต่ไม่เอาองค์กรเข้าไปและไม่ใช่ว่าเข้าไปเพียงเพื่อประเด็นคนพิการอย่างเดียว แต่เป็นนักการเมืองเพื่อสิทธิมนุษยชน เพื่อสังคม และเพื่อคนพิการด้วย

๔) คุณลักษณะผู้นำคนพิการที่พึงประสงค์ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำคนพิการและผู้ปกครองคนพิการ ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่า คุณลักษณะของผู้นำคนพิการที่พึงประสงค์มีดังนี้

จิตอาสา คือมีความเสียสละ มีน้ำใจ ไม่ทิ้งเพื่อน มองประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง หรือเรียกได้ว่ามีจิตสำนึกต่อส่วนรวม หรืออีกนัยหนึ่งคือมีสัญชาตญาณหรือภาวะที่สัมผัสได้ด้วยตนเองว่าต้องนำหรือลงมือกระทำอะไรบางอย่างตามความรู้สึกนั้น หรือเรียกว่าเป็นสัญชาตญาณของผู้นำ (Sense of Leadership) โดยทำด้วยความเสียสละและอดทน

ใฝ่เรียนรู้ พร้อมทั้งจะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถแสวงหาความรู้ คิดวิเคราะห์ ประยุกต์ ประดิษฐ์สร้างและใช้ความรู้ใหม่ ๆ ในการทำงาน นำความรู้มาใช้ในการบริหารจัดการ ใช้นวัตกรรมเป็น และพัฒนาองค์กรสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้

นักคนเป็น บริหารจัดการได้ มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นที่ยอมรับสามารถนำคนอื่นหรือทำให้คนอื่นทำตามได้ เป็นผู้ตามที่ดีได้ บริหารจัดการองค์กรได้ มีการกระจายอำนาจ สร้างเครือข่ายขององค์กรทั้งในและต่างประเทศ

มีหลักการ นำด้วยความซื่อสัตย์ มีความเป็นธรรม โปร่งใส เปิดเผย ตรวจสอบได้ มีศีลหรือแนวปฏิบัติขั้นพื้นฐานของชีวิต เช่น ศีลห้า มีขันติ ความอดทน และความเพียรพยายาม เป็นต้น

มีความพร้อมของครอบครัว ครอบครัวเข้าใจและให้การสนับสนุนในการทำงาน **มีความพร้อมด้านฐานะทางเศรษฐกิจ** สามารถเสียสละทรัพย์และเวลาเพื่อทำงานได้

ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งทำงานใกล้ชิดกับผู้นำคนพิการต่างเห็นพ้องต้องกันว่าผู้นำคนพิการไทยที่ผ่านมาและในปัจจุบันต่างมีวุฒิภาวะความเป็นผู้นำที่ดี อย่างไรก็ตามผู้ทรงคุณวุฒิมีความห่วงใยในเรื่องการต่อสู้ที่ผู้นำต้องไม่ต้อตั้งจนเกินไป การคำนึงถึงคนพิการส่วนใหญ่ที่ลำบากที่สุดอยู่ในชนบท การให้เกียรติซึ่งกันและกัน การทำงานแบบมืออาชีพ โปร่งใสตรวจสอบได้ และการวางยุทธศาสตร์การทำงานที่ยั่งยืน ข้อห่วงใยนี้ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าบางส่วนเป็นลักษณะเฉพาะของผู้นำแต่ละบุคคลและสถานการณ์ของการต่อสู้ที่มีองค์ประกอบของเงื่อนไขอีกจำนวนมาก

๕) อนาคตผู้นำคนพิการไทย ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้นำคนพิการเองต่างเห็นถึงความสำคัญของการมีผู้นำคนรุ่นใหม่เข้ามาทดแทนผู้นำรุ่นปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยได้กำหนดไว้ในข้อบังคับของสมาคมว่าผู้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมจะดำรงตำแหน่งได้ไม่เกิน ๒ วาระ ๆ ละ ๔ ปี และมีโครงการพัฒนาศักยภาพผู้นำคนตาบอดอย่างต่อเนื่องตั้งแต่รุ่นเยาวชน

การจะมีผู้นำคนพิการรุ่นใหม่จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำปัจจุบันต้องสร้าง ส่งเสริม และสนับสนุน ทั้งนี้จะสนับสนุนใครควรดูว่าครอบครัวเป็นอย่างไร การเงินเป็นอย่างไร ความฉลาดเป็นอย่างไร คุณธรรมเป็นอย่างไร เหมาะที่จะมาเป็นผู้นำหรือไม่ ดูเรื่องการครองงาน ครองเงิน และครองตน ทั้งหมดนี้ควรมีสิ่งที่เรียกว่า Succession Planning อีกทั้งควรวางภารกิจตามสมรรถนะ (Competency)

เมื่อเลือกผู้ที่เหมาะสมจะเป็นผู้นำแล้วซึ่งควรมีหลาย ๆ คนที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ต้องเปิดโอกาส ไปประชุมก็พาไปด้วย ให้ได้เรียนรู้และแสดงออก ต้องเสริมพลัง ตรงไหนขาดตรงไหนควรเพิ่มเติมในเรื่องอะไร ใครดีหรือมีจุดเด่นตรงไหนก็สนับสนุนให้รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ และพัฒนาด้านอื่น ๆ ไปพร้อมกันให้มีความสามารถที่รอบด้านยิ่งขึ้น

นอกจากการขาดแคลนคนรุ่นใหม่แล้วผู้นำรุ่นใหม่มักถูกมองว่ามีความมุ่งมั่นทุ่มเทเสียสละน้อยกว่าคนรุ่นเก่า นอกจากคุณลักษณะและภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ที่กล่าวก่อนหน้านี้ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นถึงคุณลักษณะและภาวะผู้นำคนพิการรุ่นใหม่ดังนี้

มีความเป็นมืออาชีพ ในประเด็นที่ซับซ้อนเคลื่อนผู้นำต้องรู้จัก รู้จริง รู้รอบด้าน และใฝ่รู้อยู่เสมอ มีความเป็นตัวของตัวเองที่เด่นชัด มีวิสัยทัศน์และมีจิตสาธารณะ

สื่อสารและสร้างความเข้าใจให้บุคคลอื่นได้อย่างน่าเชื่อถือ เป็นผู้นำที่ฟังคนเป็น สามารถสร้างความรู้และขับเคลื่อนแบบสานพลัง (Synergy) เข้าใจมนุษย์และใช้คนเป็น มีความประนีประนอม อ่อนน้อม รับฟังความคิดเห็นคนอื่น คือเป็นผู้นำที่ไม่คิดว่าตัวเองเป็นใหญ่ พร้อมที่จะฟังผู้อื่นทุกเมื่อ

รู้และปฏิบัติในหลักธรรมที่ตนเองนับถือ ผู้นำต้องมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้นำที่มีคนเคารพ ศรัทธา และมีความโปร่งใส

การส่งเสริมผู้นำคนพิการสู่นาคคตผู้ศึกษาเห็นพ้องว่าควรสร้างผู้นำจากภายในสู่สภาวะผู้นำที่แท้ (Authentic Leadership) ด้วยการฝึกอบรมทักษะ ๔ ด้าน แบบการคิดด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplative Thinking) ของปีเตอร์ เซงเก้ คือ (๑) การสร้างพลังแห่งความเพียร (๒) การนำการสนทนาที่ครุ่นคิดพิณิจนิกและสนทนาที่ได้ข้อคิดใหม่ ๆ (๓) หลักคิดและทักษะในการเข้าใจระบบซับซ้อนและความซับซ้อนในโลก ที่ไม่มีเสถียรภาพ พลิกผันได้ง่าย (๔) ทักษะการเรียนรู้เพื่อเท่าทันอนาคตที่กำลังเกิดขึ้น และเพิ่มเติมอีก ๑ ข้อ คือ (๕) ความเป็นมืออาชีพในด้านคนพิการ

๖.๑.๒ องค์กรของคนพิการ

องค์กรของคนพิการที่ขับเคลื่อนสิทธิคนพิการมีโครงสร้างและการจัดการองค์กรโดยจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้นำคนพิการ และมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิต่อองค์กรของคนพิการมีดังต่อไปนี้

๑) โครงสร้างและการจัดการองค์กร มีความแตกต่างกันใน ๓ ลักษณะ คือ โครงสร้างแบบระดับชั้น โครงสร้างแบบเครือข่ายอย่างเป็นทางการ และโครงสร้างแบบเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ สรุปย่อได้ดังนี้

(๑) โครงสร้างแบบระดับชั้น องค์กรของคนพิการแต่ละประเภทความพิการในระดับชาติทั้ง ๖ สมาคม คือ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย) และสมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย มีโครงสร้างการบริหารจัดการแบบระดับชั้น บริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการซึ่งมาจากการเลือกตั้ง มีทั้งแบบการเลือกตั้งทางตรงจากสมาชิกและการเลือกตั้งทางอ้อม คือการเลือกตั้งระดับจังหวัดหรือภาค แล้วผู้แทนทำหน้าที่เลือกตั้งในระดับชาติ มีนายกสมาคมเป็นผู้บริหารสูงสุด กรรมการและนายกสมาคมมีวาระการดำรงตำแหน่งที่ชัดเจน บางสมาคมกำหนดเงื่อนไขจำนวนวาระในการดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหรือตำแหน่งสำคัญและบางสมาคมไม่ได้ไว้ นายกสมาคมหรือกรรมการสามารถดำรงตำแหน่งได้ไม่จำกัดหากได้รับการเลือกตั้ง

แต่ละสมาคมมีเจ้าหน้าที่ทำงานประจำ หัวหน้าเจ้าหน้าที่อาจเป็นผู้อำนวยการหรือผู้จัดการสมาคมขึ้นอยู่กับโครงสร้างองค์กร และกำหนดชื่อตำแหน่งนายกสมาคมหรือกรรมการผู้ได้รับมอบหมายทำหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ประจำ และเจ้าหน้าที่ประจำไม่มีวาระการดำรงตำแหน่งอย่างกรรมการหรือนายกสมาคม

การจัดโครงสร้าง การมอบหมายงาน และการสั่งการเป็นแบบบนลงล่าง (Top Down) กล่าวคือ การกำหนดนโยบาย ทิศทาง และแผนการดำเนินงาน ตัดสินใจโดยกรรมการหรือนายกสมาคม แล้วมอบหมายสั่งการให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ดำเนินงาน ความเป็นผู้แทนองค์กรในการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ส่วนมากเป็นภารกิจของนายกสมาคมหรือกรรมการผู้ได้รับมอบหมายโดยเจ้าหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุน

(๒) โครงสร้างแบบเครือข่ายอย่างเป็นทางการ สมาคมนักการทูตทุกประเภทแห่งประเทศไทย เป็นเครือข่ายของคนพิการแต่ละประเภทความพิการมารวมตัวกัน เป็นองค์กรตัวแทนของคนพิการทุกประเภท สมาคมนักการทูต ไม่ก้าวล่วงการบริหารจัดการภายในของสมาชิกสามัญถาวรแต่ละองค์กร แต่สมาคมนักการทูตฯ รับฟังความคิดเห็นและขับเคลื่อนงานเพื่อสมาชิกสามัญถาวร

การบริหารจัดการอยู่ภายใต้คณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งมาจากผู้แทนของสมาชิกสามัญถาวรทุกสมาคมอย่างเท่าเทียมกัน โดยมีประธานสมาคมนักการทูตฯ เป็นผู้นำสูงสุด ประธานสมาคมนักการทูตฯ มาจากการเลือกตั้งซึ่งมีข้อตกลงอย่างไม่เป็นทางการ ให้หมุนเวียนจากผู้นำคนพิการขององค์กรของคนพิการระดับชาติแต่ละประเภทความพิการไม่ซ้ำกัน โดยมีเจ้าหน้าที่ประจำซึ่งมีผู้อำนวยการสมาคมนักการทูตฯ เป็นหัวหน้าเจ้าหน้าที่

(๓) โครงสร้างแบบเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ การรวมกลุ่มของภาคีสุขภาพคนพิการ หรือปรากฏการณ์ของกลุ่มมนุษย์ลื้อที่ขับเคลื่อนด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และขนส่งสาธารณะ จนรวมตัวกันเป็นเครือข่ายรถเมล์เพื่อประชาชนทุกคนต้องขึ้นได้ และเครือข่ายขนส่งมวลชนทุกคนต้องขึ้นได้ ล้วนเป็นเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการที่เข้ามาขับเคลื่อนสิทธิคนพิการในเชิงประเด็น

ลักษณะของการรวมกลุ่มของเครือข่ายเหล่านี้เป็นการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ อาจมีประธานหรือไม่มีประธานแต่มีผู้ประสานงานกลางที่เชื่อมร้อยทุกภาคีเข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายเชิงประเด็นเป็นศูนย์กลางของเป้าหมายที่จะบรรลุ ดังกรณีเครือข่ายรถเมล์เพื่อประชาชนทุกคนต้องขึ้นได้มีกลุ่มมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการเป็นแกนกลาง เชื่อมประสานกับองค์กรของคนพิการระดับชาติและสมาคมนักการทูตฯ นอกจากนั้นยังเชื่อมประสานไปยังองค์กรนอกเครือข่ายของคนพิการ เช่น กลุ่มคุ้มครองผู้บริโภค กลุ่มต่อต้านคอร์รัปชัน และกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น หรือเครือข่ายสุขภาพคนพิการมีกลุ่มสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการไทยเป็นแกนกลาง และมีการทำงานทั้งในเครือข่ายของคนพิการและเครือข่ายนอกภาคีคนพิการเช่นกัน

การจัดโครงสร้างทั้ง ๓ แบบข้างต้นมีการจัดการองค์กรที่แตกต่างกันไป

โครงสร้างที่เป็นระดับชั้นมักจัดการองค์กรแบบสั่งการบนลงล่าง โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานเป็นฝ่ายสนับสนุนด้านข้อมูลและงานธุรการ หากมีการจัดการองค์กรที่ดีก็จะมีข้อมูลที่ลอบทเรียน ประสบการณ์ที่สะสมมายาวนาน อย่างไรก็ตามนายกสมาคมและคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้งมักสั่งการในลักษณะที่ต้องการเห็นการตอบสนองที่รวดเร็ว เกิดผลเป็นรูปธรรมชัดเจนจับต้องได้ เพื่อสร้างความพึงพอใจให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ส่วนองค์กรที่มีโครงสร้างแบบเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ การจัดการองค์กรเป็นแบบสมัครใจ คือเครือข่ายเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันความรู้ประสบการณ์และเสนอตัวเพื่อรับผิดชอบในงานที่ตนเองถนัด เป็นการเรียนรู้ไปด้วยกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สำหรับองค์กรที่มีโครงสร้างแบบเครือข่ายอย่างเป็นทางการ มักเป็นการผสมผสานระหว่างการสั่งการและการเรียนรู้ร่วมกัน

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือกรรมการหรือนายกสมาคมเป็นตำแหน่งทางสังคม ไม่มีค่าตอบแทนที่เป็นเงินเดือนแต่อาจได้เป็นค่าเบี้ยประชุมและค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงาน ซึ่งหากเปรียบเทียบระหว่างหน้าที่ความรับผิดชอบและค่าตอบแทนที่ได้นั้น ไม่เพียงพอต่อภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นและน่าจะน้อยกว่าค่าเสียโอกาสในการใช้เวลาไปทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างแน่นอน การเข้ามาทำหน้าที่เป็นกรรมการหรือผู้นำองค์กรจึงมีแรงจูงใจอื่นซึ่งไม่ใช่ค่าตอบแทนที่เป็นตัวเงิน

๒) มุมมองที่ผู้ทรงคุณวุฒิมีต่อองค์กรของคณพิการ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นไปในทางที่มีความเป็นห่วงต่อบทบาทสภาคณพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ถึงแม้ว่าบทบาทของสภาคณพิการฯ มีความเด่นชัดและประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการผลักดันเชิงกฎหมายหรือนโยบาย แต่ภาพในยุคปัจจุบันความเป็นสภาคณพิการฯ กลับไม่โดดเด่น ขาดการทำงานขับเคลื่อนเชิงนโยบายอันเป็นหัวใจหลักขององค์กรตัวแทนคณพิการ ในทางกลับกันหากองค์กรด้านคณพิการอื่นออกมาขับเคลื่อนเรื่องนโยบาย ความเป็นองค์กรระดับชาติส่วนมากกลับกลายเป็นอุปสรรคต่อการทำงานขององค์กรเหล่านั้น

นอกจากนั้นผู้ทรงคุณวุฒิยังปรารถนถึงความห่วงใยในความไม่ชัดเจนของสภาคณพิการฯ ด้านการแสดงผลถึงทางความสัมพันธ์กับกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคณพิการ (พก.) ที่สภาคณพิการฯ ยอมตาม พก. มากเกินไป ไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ไม่ยืนยันในหลักการ หรือไม่มีคำตอบที่ชัดเจนว่าจะให้หน่วยงานของรัฐปฏิบัติอย่างไร ขาดกระบวนการการเรียนรู้ ขาดการเคลื่อนงานโดยใช้ความรู้ ไม่ลงลึกในประเด็นปัญหา ขาดการติดตามผลการปฏิบัติ ไม่ได้ลงพื้นที่จริงทำให้คณพิการในต่างจังหวัดเข้าไม่ถึงสิทธิ มีกฎหมายแต่ผู้รับผิดชอบไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่ได้ดูตามสภาพความเป็นจริงว่าคณพิการในพื้นที่ห่างไกลได้รับสิทธิตรงกับความต้องการของคณพิการหรือไม่

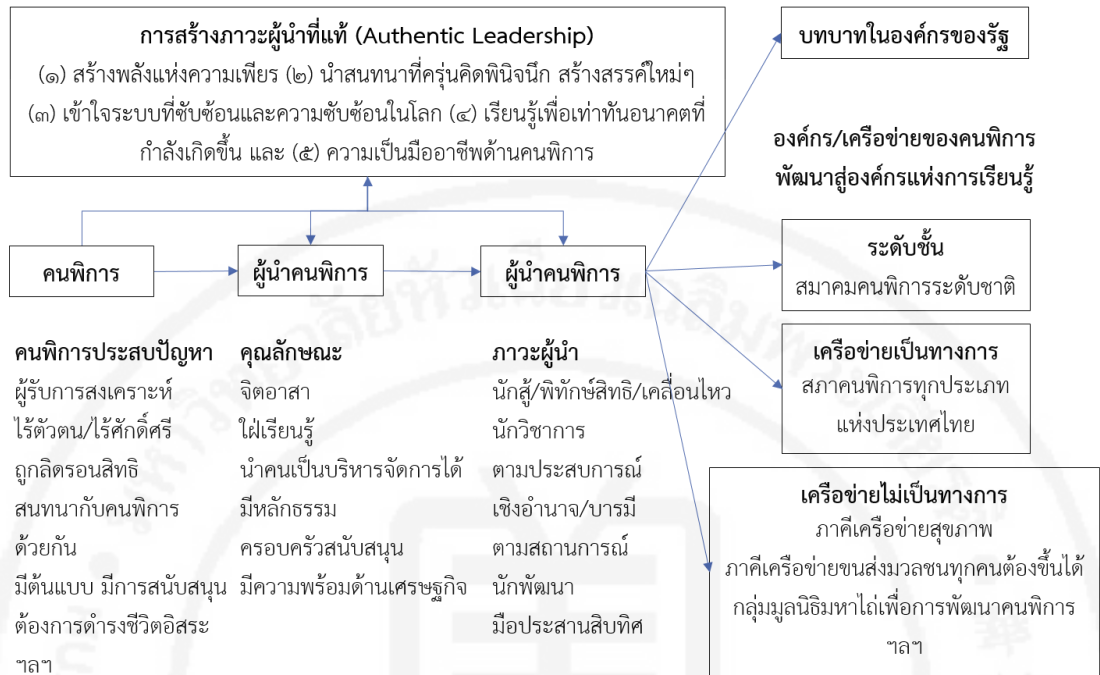
ภาพซึ่งปรากฏต่อสังคมเป็นบทบาทขององค์กรของคนพิการแต่ละประเภท ความพิการมากกว่า สมาคมเหล่านี้ใช้งบประมาณจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ทำงานเครือข่ายและทำงานในพื้นที่หรือลงปฏิบัติมากขึ้น

ข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิต่อบทบาทของสภาคนพิการฯ มีความคิดเห็นว่าการบริหารจัดการโดยมีอาสาสมัครทางด้านการบริหาร มีความโปร่งใส มุ่งประโยชน์สาธารณะ ผู้นำคนพิการทำหน้าที่เป็นประธานและเป็นกรรมการบริหาร คอยกำกับนโยบายให้ผู้บริหารมีอาสาสมัครไปปฏิบัติ ต้องเพิ่มพูนความรู้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ควรมีกิจกรรมทางวิชาการและสื่อสารกับสังคมให้เข้าใจ แต่การผลักดันต้องเน้นที่ระดับนโยบายเป็นหลัก ทั้งนโยบายระดับประเทศและนโยบายระดับจังหวัดหรือท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุปตั้งแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ระยะที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๖) รัฐบาลได้กำหนดนโยบายด้านสังคมให้การสงเคราะห์แก่คนพิการให้ได้รับการเลี้ยงดู รักษา และสงเคราะห์ตามสมควร การปฏิบัติตามแนวคิดการสงเคราะห์คนพิการหรือการทำบุญกับคนพิการ ชนชั้นนำมามองว่าคนพิการน่าสงสารการได้ช่วยคนพิการจะช่วยให้ตนเองมีชีวิตที่ดีขึ้นเป็นชีวิตที่มีความสุขทั้งในภพนี้และภพหน้า ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้เป็นการลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของคนพิการ ไม่ได้สงเคราะห์ให้คนพิการสามารถช่วยเหลือตัวเองยืนบ่าแข่งของตนเองได้ ในขณะที่คนพิการต้องการเรียนหนังสือ อยากรทำงาน ต้องการออกสู่สังคมเลี้ยงชีพตนเองเหมือนประชาชนทั่วไป คนพิการที่พอลืมตาอ้าปากได้จึงลุกขึ้นมาเป็นผู้นำสร้างอัตลักษณ์ (Identity) วาทกรรม (Discourse) และสื่อสาร (Communicate) เรื่องความพิการและคนพิการต่อสังคมในความหมายใหม่ว่า คนพิการไม่ใช่คนป่วยแต่เป็นคนที่มีความพิการเป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล เปลี่ยนฐานคิดจากเชิงการแพทย์ (Medical Model of Disability) เป็นแนวคิดเชิงสังคม (Social Model of Disability) แนวคิดเชิงสังคมนี้เกิดขึ้นจากขบวนการทางสังคมของคนพิการในสหรัฐอเมริกา ในทศวรรษที่ ๑๙๗๐ ความพิการของบุคคลไม่ใช่ปัญหาแต่เป็นปัญหาที่สังคมไม่ให้โอกาสและสภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตในสังคมอย่างเท่าเทียม เป็นการสร้างความรู้ใหม่ว่าด้วยความพิการและเป็นพลังอำนาจของคนพิการสอดคล้องกับแนวคิดของฟูโกต์^{๕๖๓} ที่ว่าความรู้ก็คือสิ่งที่ผู้มีอำนาจกำหนดว่าเป็นความรู้ ผู้นำและการจัดองค์กรของคนพิการสรุปได้ดังแผนภูมิที่ ๕ ต่อไปนี้

^{๕๖๓} กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๖๐) สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). หน้า ๕๐๑.

แผนภูมิที่ ๕ ผู้นำและการจัดองค์กรของคนพิการ

การรวมกลุ่มของคนพิการเป็นการใช้แนวคิดฐานสิทธิตามหลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights Approach) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการประกาศปีคนพิการสากลของสหประชาชาติ ในปี ๒๕๒๔ ในระดับสากลการรวมกลุ่มเป็นองค์กรเคลื่อนไหวของคนพิการเกิดขึ้นด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ ๑) คนพิการเป็นเจ้าของปัญหา ไม่จำเป็นต้องให้นักวิชาชีพไม่ว่าจะเป็นหมอ นักฟื้นฟูสมรรถภาพ คนพิการ หรือนักสังคมสงเคราะห์มาเป็นผู้กำหนดชีวิตของคนพิการ ๒) คนพิการชั้นนำจากทั่วโลกได้พบปะและแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และ ๓) ต้องการให้สังคมและรัฐได้ยินเสียงของคนพิการ หรือความต้องการของคนพิการ^{๕๖๔}

ผู้นำคนพิการไทยแต่ละคนมีบุคลิกตามประเภทของผู้นำที่แตกต่างกันไป โดยมากผู้นำในยุคแรก ๆ เป็นผู้นำประเภทนักสู้ นักพิทักษ์สิทธิ หรือนักเคลื่อนไหว เพราะต้องต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจรัฐภายใต้แนวคิดการสงเคราะห์และเห็นคนพิการเป็นพลเมืองชั้นสอง ไม่ว่าจะป็นนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ หรือพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต อย่างไรก็ตามการแสดงบทบาทบุคลิก และภาวะผู้นำของแต่ละคน ผู้นำคนพิการมีความสามารถเลือกใช้บทบาทอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะหรือสถานการณ์โดยไม่ยึดติดกับบุคลิกใดบุคลิกหนึ่ง

^{๕๖๔} Rachel Hurst. (๑๙๙๙) “Disabled People’s Organizations and Development: Strategies for Change” **Disability and Development**. edited by Emma Stone. p. ๒๖.

การรวมกลุ่มเป็นสมาคมคนพิการแต่ละประเภทความพิการ มีการจัดการองค์กรแบบระดับชั้น อำนาจบริหารและการตัดสินใจส่วนมากขึ้นอยู่กับนายกสมาคมหรือกรรมการตามวิธีการบริหารของนายกสมาคมและวัฒนธรรมองค์กร ส่วนการรวมกลุ่มที่เป็นเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการมีความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) มากกว่า อย่างไรก็ตามการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นองค์กรแบบเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการจึงเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยปัจจัยสำคัญคือบทบาทของผู้นำองค์กรและวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมและใช้ในการบริหารจัดการ

วิจารณ์ พานิช ได้อ้างถึงปีเตอร์ เซงเก้ ในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้มีหลัก ๕ ประการคือ ๑) การคิดเชิงระบบ ๒) ความเชี่ยวชาญในการสร้างพลังแห่งตน ๓) แบบจำลองความคิด ๔) สร้างวิสัยทัศน์รวม และ ๕) เรียนปนทีม ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดโครงสร้างองค์กรของคนพิการทุกองค์กรสามารถใช้แนวคิดการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้ แต่ละสมาคมแบ่งโครงสร้างการบริหารจัดการออกเป็น ๒ ระดับคือ ระดับคณะกรรมการและระดับเจ้าหน้าที่ ระดับคณะกรรมการประกอบด้วยบุคคลที่มาจาก การได้รับเลือกตั้งและมีวาระในการดำรงตำแหน่ง ส่วนระดับเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ประจำโดยส่วนมากไม่มีวาระการดำรงตำแหน่ง แต่เป็นพนักงานประจำหรือมีสัญญาจ้าง โดยกำหนดระยะเวลา ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าหาก**ใช้การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ในระดับคณะกรรมการจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง** เพราะกรรมการแต่ละคนมีความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างหลากหลายที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง การเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดการขับเคลื่อนอันทรงพลัง **ด้านระดับเจ้าหน้าที่ควรผสมผสานระหว่างการจัดการองค์กรแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้และการจัดองค์กรแบบเชิงโครงสร้าง** สร้างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ในที่สุด หัวหน้าเจ้าหน้าที่หรือผู้อำนวยการควรมีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย

๖.๑.๓ ยุทธศาสตร์ขบวนการทางสังคมของคนพิการ

ขบวนการทางสังคมเป็นการกระทำรวมหมู่ (Collective Action) ในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ขบวนการทางสังคมของคนพิการไทยมีการรวมหมู่ จัดตั้งองค์กรและเครือข่าย แต่ภาพการใช้พลังออกมาเคลื่อนไหวหรือกดดันต่อรัฐบาลไม่ได้เป็นการขับเคลื่อนด้วยจำนวนคนเป็นพัน ๆ คนอย่างต่อเนื่อง แต่เป็นการออกมากดดันในเชิงสัญลักษณ์และสร้างการรับรู้ต่อรัฐบาลและประชาชน ตามประเด็นที่มีความจำเป็นต้องใช้การกดดัน มากกว่าการเคลื่อนไหวด้วยอารยะขัดขืน การไม่เชื่อฟังรัฐ หรือการขัดต่อกฎหมาย (Civil Disobedience) แต่ผู้นำคนพิการใช้การเคลื่อนไหวทางสังคมคู่ขนานกับการเจรจากับผู้มีอำนาจรัฐในฐานะของพลเมืองผู้มีสิทธิ เป็นการใช้ความรู้ในหลักสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Human Rights Approach) เป็นเครื่องมือหลักในการสร้าง

ความชอบธรรมให้รัฐปฏิบัติตามข้อเรียกร้อง เป็นการเมืองภาคพลเมือง (Civic Politics) ของคนพิการที่พยายามครองอำนาจนำ (Hegemony) หรือเป็นการใช้อำนาจรัฐทั้งทางตรงและทางอ้อม

ขบวนการทางสังคมหรือการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการ มีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization) ทั้งการเชิญชวนบุคคลอื่นที่ไม่ใช่คนพิการให้เข้ามาร่วมในการขับเคลื่อน การกำหนดกรอบโครง (Framing) ประเด็นการขับเคลื่อนที่ชัดเจน การวิเคราะห์และอธิบายถึงเหตุผลและความจำเป็นในการขับเคลื่อน พร้อมด้วยการสื่อสารสาธารณะ (Public Communication) และการมีส่วนร่วม (Participation) ในการทำงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐ การขับเคลื่อนเหล่านี้ก็เพื่อมุ่งไปสู่การทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง การรวมกลุ่มของคนพิการ การจัดองค์กร และขบวนการทางสังคมของคนพิการแสดงได้ตามแผนภูมิที่ ๖ ได้ดังนี้

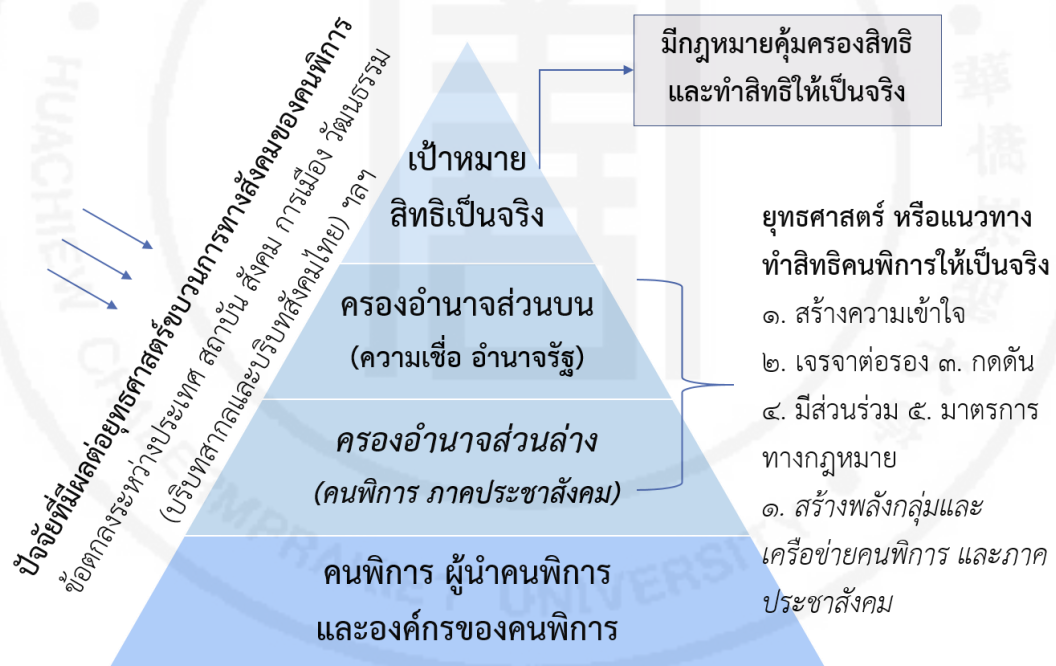
แผนภูมิที่ ๖ การรวมกลุ่มของคนพิการ การจัดองค์กร และขบวนการทางสังคมของคนพิการ

คนพิการมีการขับเคลื่อนเพื่อทำสิทธิให้เป็นจริงถึง ๕ ทศวรรษ ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปี มีความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างรวดเร็ว ผู้นำคนพิการเป็นหน่วยหนึ่งที่ตั้งได้รับประโยชน์และได้รับผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น จากการศึกษาพบว่าคนพิการมียุทธศาสตร์ของขบวนการทางสังคมของคนพิการ **สรุปเป็นแผนภูมิปิรามิตโดยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนใหญ่ ๆ คือ ส่วนยอดของปิรามิตเรียกว่าเป้าหมายทำสิทธิให้เป็นจริง** การบรรลุเป้าหมายนี้คือการมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิ และมีการทำสิทธิคนพิการเป็นจริงใน ๔ ด้านคือ สิทธิด้านการแพทย์ สิทธิด้าน

การศึกษา สิทธิด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ และสิทธิด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะให้เป็นจริง ส่วนกลางของปิรามิดคือ การครองอำนาจนำซึ่งมี ๖ ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วยการครองอำนาจนำโครงสร้างส่วนบน ๕ ยุทธศาสตร์ และการครองอำนาจนำโครงสร้างส่วนล่าง ๑ ยุทธศาสตร์ ส่วนฐานของปิรามิดคือ คนพิการ ผู้นำคนพิการ และองค์กรของคนพิการ ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และเป็นกำลังสนับสนุนการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อขบวนการทางสังคมของคนพิการซึ่งมีทั้งปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศ แผนภูมิที่ ๗ แสดงเป็นปิรามิดได้ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๗ ปิรามิดของยุทธศาสตร์ขบวนการทางสังคมของคนพิการ

จากแผนภูมิที่ ๗ ปิรามิดของขบวนการทางสังคมของคนพิการดังกล่าวข้างต้นอธิบายจากยอดถึงฐานของปิรามิดได้ดังต่อไปนี้

๑) เป้าหมายทำสิทธิให้เป็นจริง การบรรลุเป้าหมายนี้คือมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิ และมีการขับเคลื่อนให้คนพิการเข้าถึงสิทธิได้จริงใน ๔ ด้านคือ สิทธิทางการแพทย์ สิทธิทางการศึกษา สิทธิทางอาชีพ และสิทธิในการเข้าถึงสิทธิในการเข้าถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและการเดินทาง

เป้าหมายแรกในการขับเคลื่อนสิทธิของสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย คือให้มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิ สภาคนพิการฯ ใช้เวลา ๘ ปีณรงค์จนได้พระราชบัญญัติการฟื้นฟู

สมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ถึงแม้กฎหมายฉบับนี้มีมุมมองเชิงสงเคราะห์มากกว่าเชิงสิทธิ แต่เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนพิการในการทำงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐ เป็นช่องทางทำให้คนพิการสะท้อนปัญหาและความต้องการของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สิทธิของคนพิการปรากฏเด่นชัดขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ ไม่ว่าจะเป็นหลักการห้ามเลือกปฏิบัติ สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิทางการศึกษา สิทธิในสวัสดิการ หลักการกระจายอำนาจ และการมีส่วนร่วม ส่งผลให้การตราพระราชบัญญัติที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับคนพิการหลังปี ๒๕๔๐ ต้องมีคนพิการเข้าร่วมเป็นกรรมาธิการ ร่างกฎหมายจำนวนอย่างน้อยหนึ่งในสาม และส่งผลให้มีคนพิการได้เข้าไปเป็นผู้แทนในตำแหน่งสำคัญ ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างไรก็ตามมีข้อห่วงใยในหลักสิทธิคนพิการที่ไม่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ อย่างเช่นในอดีต

ต่อมาคนพิการประสบความสำเร็จในการผลักดันกฎหมายแม่บทสำคัญ สำหรับคนพิการ ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๑ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ **กฎหมายแม่บทเหล่านี้มีมุมมองฐานสิทธิและพัฒนาวิถีโครงสร้างการเข้าถึงสิทธิและการพิทักษ์สิทธิคนพิการไว้อย่างรัดกุม** ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดให้มีอนุกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติ สิทธิในการร้องเรียนหรือเสนอข้อคิดเห็นโดยคนพิการหรือองค์กรของคนพิการ รวมทั้งมีสภาพบังคับในการกำหนดโควตาเรื่องการจัดงานคนพิการ และกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการที่มีเงินงบประมาณเพิ่มสูงขึ้นนับหมื่นล้านบาท

การทำสิทธิคนพิการเป็นจริงใน ๔ ด้านคือ **สรุปสาระสำคัญโดยย่อคือ ด้านสิทธิทางการแพทย์** เกิดการพัฒนาาระบบหลักประกันสุขภาพซึ่งเครือข่ายสุขภาพคนพิการมีส่วนร่วม ออกแบบและพัฒนาตั้งแต่ต้น **สิทธิทางการศึกษา** ผู้นำคนพิการเป็นผู้ร่วมกำหนดนโยบายปีการศึกษาคนพิการ ๒๕๔๒ กำหนดกฎหมายและโครงสร้างการให้บริการทางการศึกษาทั้งหน่วยงาน บุคลากร และงบประมาณ จนทำให้คนพิการมีสิทธิเรียนโดยไม่เสียค่าเล่าเรียนถึงระดับอุดมศึกษา

สิทธิด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ มีโครงสร้างทางกฎหมายที่เป็นมาตรการส่งเสริมการจัดงานคนพิการ มีคนพิการได้เข้าถึงสิทธิด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำมากขึ้น **ด้านสิทธิการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ** ประสบความสำเร็จในการรณรงค์ให้อาคารสถานที่ของรัฐ แหล่งท่องเที่ยว และบริการสาธารณะทั่วไป มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้คนพิการเข้าถึงมากขึ้น เช่นเดียวกับระบบขนส่งมวลชน รถโดยสารประจำทางแบบชานต่ำ เป็นต้น

การทำสิทธิให้เป็นจริงมีความเด่นชัดมากในแง่ของการมีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิคนพิการ ถึงแม้ว่ายังไม่สมบูรณ์ เช่น ไม่ประสบความสำเร็จในการผลักดันพระราชบัญญัติแรงงาน

คนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ยังไม่สามารถผลักดันให้กองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เป็นนิติบุคคล หรือมีระบบการบริหารจัดการกองทุนที่สามารถตอบสนองต่อยุทธศาสตร์การพัฒนา อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงยังไม่กระจายอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรม คนพิการที่อยู่ห่างไกลนอกเขตเมืองยังประสบปัญหาในการเข้าถึงสิทธิ นอกจากนี้ในเชิงคุณภาพยังต้องมีการปรับปรุงในทุกด้านดังที่กล่าวไว้ในบทนำ

๒) การครองอำนาจนำ หมายถึง การมีอิทธิพลหรือมีอำนาจที่สามารถควบคุมหรือทำให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามผู้ครองอำนาจ ในงานของวัชรพล พุทธิรักษา ได้เสนอความคิดทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรัมสกี เรื่อง “การครองอำนาจนำ (Hegemony)” กรัมสกีสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดการวิเคราะห์เชิงชนชั้นแบบมาร์กซิสต์ดั้งเดิมไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมได้อย่างเพียงพอ การขับเคลื่อนต้องคำนึงถึงการครองอำนาจนำ (Hegemony) จึงจะสามารถนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงได้ กรัมสกีให้ความสำคัญกับบทบาทของโครงสร้างส่วนบนคืออำนาจรัฐและอำนาจตามกฎหมาย หรือรัฐและสังคมการเมือง (Political Society) กับโครงสร้างส่วนล่างหรือประชาสังคม (Civil Society) การยึดครองโครงสร้างส่วนล่าง (Sub Structure) ให้ความสำคัญกับปรัชญาวัตถุนิยม โดยเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่วนโครงสร้างส่วนบน (Super Structure) ให้ความสำคัญกับอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรม การครองอำนาจเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้ครองอำนาจสามารถสร้างภาวะการครองอำนาจเหนือโครงสร้างทั้งสองส่วนของสังคม ดังนี้

(๑) การครองอำนาจส่วนบน ประกอบด้วย ๕ ยุทธศาสตร์ที่ผู้นำคนพิการและองค์กรของคนพิการใช้ในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การสร้างความเข้าใจ หลังจัดตั้งสภาคนพิการฯ ในปี ๒๕๒๖ กลุ่มคนพิการได้เริ่มสร้างความเข้าใจกับสังคมถึงความจำเป็นในการมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิผ่านเวทีสมัชชาคนพิการแห่งชาติและสื่อมวลชน ใช้หลักสิทธิมนุษยชนและสิทธิคนพิการเผยแพร่ให้สังคมเข้าใจถึงสิทธิคนพิการที่ไม่ต้องการความสงสาร ไม่ต้องการเป็นพลเมืองชั้นสอง แต่เป็นพลเมืองที่มีสิทธิเท่าเทียมกัน หากขจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคและเจตคติที่ไม่เชื่อในศักยภาพของคนพิการออก และสร้างโอกาสให้คนพิการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่ (Full Participation and Opportunity) ตามแผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยเรื่องคนพิการ การสร้างความเข้าใจก็เพื่อเปลี่ยนฐานคิดหรือเจตคติของสังคมและชนชั้นนำต่อคนพิการ สร้างความเชื่อใหม่ถึงสิทธิและพลังศักยภาพของคนพิการ

อย่างไรก็ตามการสร้างสร้างความเข้าใจกับสังคมในประเด็นคนพิการมักไม่ค่อยได้รับความสนใจ กลุ่มคนพิการจึงต้องใช้การจัดกิจกรรมเพื่อทำให้เกิดการสื่อสารประเด็นคนพิการต่อสังคม เช่น การรวมกลุ่มจัดเวทีสาธารณะ การประชุมสัมมนา การจัดกิจกรรมกีฬาหรือการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมรณรงค์การเข้าถึงสิทธิ ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้ต้องอาศัยสื่อมวลชนสร้างความ

เข้าใจกับสังคมอีกชั้นหนึ่ง อย่างไรก็ตามในหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ คนพิการเริ่มเพิ่มช่องทางการเผยแพร่สื่อโดยผลิตสื่อของตนเอง เริ่มมีการผลิตรายการโทรทัศน์ และเมื่อเทคโนโลยีก้าวหน้ามากขึ้นการใช้โซเชียลมีเดียเปิดเผยเรื่องราวเพื่อสร้างความเข้าใจต่อสังคมในประเด็นเรื่องคนพิการและความพิการได้ขยายวงกว้างมากขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่มุมมองเชิงการสงเคราะห์คนพิการยังคงฝังแน่นในสังคมไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท จริงอยู่ที่รัฐกล่าวถึงสิทธิของคนพิการมาโดยตลอดแต่วิธีปฏิบัติยังเป็นแนวทางการสงเคราะห์เป็นส่วนใหญ่

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การเจรจาต่อรองและโน้มน้าว เป็นความพยายามสร้างอำนาจนำในทางอ้อมหรือการใช้สายสัมพันธ์ของผู้นำคนพิการกับชนชั้นนำ เป็นสายสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ อย่างกรณีนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ และพันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ใช้สายสัมพันธ์เพื่อนและศิษย์เก่าโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (จปร.) การสายสัมพันธ์ความเป็นศิษย์และอาจารย์กรณี นายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ และ นายประหยัด ภูหนองโอง กับกลุ่มชนชั้นนำในรัฐบาลและสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และสายสัมพันธ์ของผู้นำคนพิการแต่ละสมาคมหรือองค์กรกับกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมือง เป็นต้น เจรจาต่อรองและโน้มน้าวให้ชนชั้นนำใช้อำนาจรัฐปฏิบัติตามข้อเรียกร้อง โดยอ้างอิงตามข้อตกลงระหว่างประเทศ เพื่อให้รัฐบาลเห็นชอบตามข้อเสนอของกลุ่ม **การเจรจาต่อรองและโน้มน้าว** เกิดขึ้นระหว่างคนพิการกับผู้ที่มีอำนาจรัฐทั้งฝ่ายข้าราชการและฝ่ายการเมือง เป็นการสร้างความเข้าใจและโน้มน้าวใจให้รัฐกำหนดกฎหมายและนโยบายเพื่อกำหนดสิทธิของคนพิการ อีกทั้งต้องนำกฎหมายหรือนโยบายไปปฏิบัติให้สิทธิคนพิการเป็นจริง

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การกดดัน หากการโน้มน้าวและต่อรองไม่เป็นผล โดยมากต้องนำไปสู่การใช้พลังมวลชนกดดัน หรือบางครั้งการใช้มวลชนก็เกิดขึ้นเพื่อเป็นแรงสนับสนุนการต่อรอง การกดดันเกิดขึ้นเมื่อไม่สามารถหาข้อยุติได้หรือมีข้อยุติแต่ไม่มีการปฏิบัติตามข้อตกลงการออกพระราชบัญญัติและอนุบัญญัติตามกฎหมายคนพิการฉบับแรกมีการใช้พลังมวลชนกดดันหลายรอบเพื่อเสริมแรงการเจรจาและการอภิปรายในสภานิติบัญญัติแห่งชาติ การผลักดันเพื่อรับร่างรัฐธรรมนูญพุทธศักราช ๒๕๔๐ ใช้มวลชนร่วมเคลื่อนไหวเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์และเป็นแรงสนับสนุน หรืออย่างการขับเคลื่อนงานด้านการเข้าถึงระบบรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนบีทีเอส การผลักดันให้จัดซื้อรถโดยสารประจำทางใช้ก๊าซธรรมชาติเป็นเชื้อเพลิง (รถเมล์ NGV) เป็นการใช้พลังมวลชนอย่างเข้มข้นเพื่อกดดันให้รัฐบาลทำตามข้อเรียกร้องของกลุ่ม

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการพัฒนา ผู้นำคนพิการได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการอย่างเด่นชัดตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้คนพิการเป็นกรรมการในคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ขณะนั้นคือนายณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ และนายวิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ **มีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการ** นอกจากนั้นคณะกรรมการ อนุกรรมการ หรือ

คณะกรรมการ ต้องมีผู้แทนคนพิการมีส่วนร่วมในคณะต่าง ๆ เหล่านี้เสมอ กฎหมายคนพิการหลังจากนั้น ได้กำหนดหลักการเช่นเดียวกันโดยเพิ่มสัดส่วนให้มีคนพิการจากองค์กรของคนพิการระดับชาติเข้าร่วม ในคณะกรรมการ อนุกรรมการ และคณะทำงาน ทุกระดับทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

การมีส่วนร่วมนอกจากในระดับคณะกรรมการฟื้นฟูฯ ซึ่งเป็นกรรมการ ชุดใหญ่สุดของงานด้านคนพิการแล้ว ผู้นำคนพิการยังมีส่วนร่วมในการเสนอกฎกระทรวง ระเบียบ หรือประกาศที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการนิยามความหมายของคำว่าคนพิการ บริการด้านการแพทย์ และสาธารณสุข โควต้าและการจ้างงานคนพิการ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น การทำสิทธิ คนพิการให้เป็นจริงส่วนมากใช้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม คือผู้นำคนพิการเข้าไปใช้อำนาจใน คณะกรรมการระดับต่าง ๆ ด้วยตนเอง ตั้งแต่คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ แห่งชาติ ทั้งด้านการศึกษา ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคาร สถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ รวมถึงด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ กล่าวถึง หลักการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงเชิญให้คนพิการเข้าไปมีส่วนร่วม แต่รัฐหรือองค์กรของคนพิการควรมีการ จัดฝึกอบรมให้ผู้แทนคนพิการได้ฝึกการตัดสินใจ และฝึกอบรมทักษะอื่นที่จำเป็นเพื่อให้ทุกคน มีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การใช้มาตรการทางกฎหมาย การใช้มาตรการ ทางกฎหมายเป็นการครองอำนาจนำทางอ้อม เป็นการใช้อำนาจตามกลไกการคุ้มครองสิทธิ เช่น ศาล ปกครอง ศาลยุติธรรม คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน หรือกลไกอื่น ๆ เป็นการใช้อำนาจของกลไก เหล่านี้เพื่อบังคับการปฏิบัติของรัฐ สร้างบรรทัดฐาน หรือกติกาของสังคม เป็นการครองอำนาจนำ ในทางกฎหมายและการใช้อำนาจรัฐ ดังกรณีการต่อสู้เพื่อผลักดันการติดตั้งลิฟต์และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในระบบรถไฟฟ้าบีทีเอส หรือการใช้ฝ่ายนิติบัญญัติของรัฐสภาหรือสภานิติบัญญัติในการ ต่อสู้เรื่องการจัดซื้อรถโดยสารประจำทางแบบขานต่ำ เป็นต้น

(๒) การครองอำนาจส่วนล่าง มี ๑ ยุทธศาสตร์ คือ **ยุทธศาสตร์การสร้างพลังกลุ่ม และเครือข่ายของคนพิการภาคประชาสังคม** การรวมกลุ่มของคนพิการเกิดขึ้นได้ด้วยผู้นำคนพิการ ต้องสร้างพลังและแรงจูงใจให้คนพิการเห็นถึงความสำคัญของการรวมกลุ่ม ยินดีเข้าร่วมกลุ่มโดย มุ่งหวังทั้งประโยชน์สาธารณะและประโยชน์ของตนเอง ผู้นำคนพิการจึงต้องมีความสามารถและทักษะ ในการเจรจาและโน้มน้าวใจ ผู้นำคนพิการและองค์กรของคนพิการได้นำเสนอไว้ในบทนี้ในหัวข้อ ๖.๑.๑ และ ๖.๑.๒

มีข้อห่วงใยกันว่าพลังกลุ่มและเครือข่ายของภาคประชาชนกำลังถูกทำทลายจาก อำนาจเผด็จการและกระแสนิยมที่บั่นทอนระบบจิตอาสาอันบริสุทธิ์ การสร้างพลังกลุ่มของ คนพิการเป็นพลังของผู้ที่ประสบปัญหาการถูกกดทับและลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พร้อมทั้งมุ่งสร้างคุณค่า ศักดิ์ศรี วิถีชีวิตอิสระ ขจัดอุปสรรคและแสวงหาช่องทางทำมาหากินให้

คนพิการ ทำให้สมาชิกที่เป็นคนพิการยอมรับในกลุ่มหรือขบวนการขับเคลื่อน นอกจากนี้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นี้ยังรวมถึงการสร้างเครือข่ายของคนพิการระหว่างภาคีเครือข่าย และการเชื่อมประสานความร่วมมือกับภาคประชาสังคมที่มีประเด็นและแนวทางการขับเคลื่อนสอดคล้องกัน

ความท้าทายที่ยิ่งใหญ่ของคนพิการในการสร้างพลังกลุ่มคือการก้าวข้ามความคิดเชิงสงเคราะห์ที่สังคมและชนชั้นนำมีต่อคนพิการ ความเชื่อของสังคมที่เห็นคนพิการเป็นคนด้อยค่า ไม่มีความสามารถ ไม่มีศักยภาพในการทำงาน ไม่สามารถสร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจอย่างเช่นพลเมืองทั่วไป **คนพิการจึงต้องสร้างอัตลักษณ์และตัวตน** ให้สังคมเห็นว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และที่สำคัญเป็นผู้มีสิทธิในฐานะพลเมืองของสังคมที่เท่าเทียมกัน

สำหรับกลุ่มพลังเครือข่ายของคนพิการนอกจาก**สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทยขึ้นในปี ๒๕๒๖** แล้วยังมีองค์กรของคนพิการระดับชาติอีก ๖ สมาคม นอกจากนี้ยังมีการสร้างพลังกลุ่มยังเกิดขึ้นเป็นกลุ่มย่อยตามความสนใจ เช่น กลุ่มมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ กลุ่มมนุษยลือนานาชาติ กลุ่มภาคีเครือข่ายชนสงฆ์สงฆ์ทุกคนต้องขึ้นได้ กลุ่มสภาศูนย์การดำรงชีวิตอิสระ กลุ่มเครือข่ายสุขภาพคนพิการ ที่ขับเคลื่อนด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ และการขับเคลื่อนด้านการแพทย์และสาธารณสุข เป็นต้น กลุ่มองค์กรเหล่านี้มีภารกิจ ความเชี่ยวชาญ และเป้าหมายการขับเคลื่อนในเชิงประเด็นตามท้องที่ที่สนใจ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือการศึกษานี้ก็เป็นจำนวนมากซึ่งโดยมากทำงานเป็นเอกเทศไม่ขึ้นกับองค์กรใด หรือบางองค์กรเชื่อมโยงการทำงานกับองค์กรของคนพิการแห่งชาติ ๗ องค์กรและองค์กรด้านคนพิการเชิงประเด็น หรือเป็นเครือข่ายกันอย่างระหว่างหน่วยงานด้วยกันอย่างไม่เป็นทางการ

๓) ปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อขบวนการทางสังคมของคนพิการ ประกอบด้วย การสนับสนุนและต้นแบบที่ดี บริบทสากล และบริบทสังคมไทย ปัจจัยเหล่านี้เกิดขึ้นตามพลวัตของสังคม สรุปได้ดังนี้

(๑) การสนับสนุนและต้นแบบที่ดี คนพิการได้รับโอกาสและการสนับสนุนจากสถาบันพระมหากษัตริย์และชนชั้นนำ ปรากฏในกิจกรรมหลักของคนพิการทุกประเภทอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การสนับสนุนจากองค์กรสาธารณะประโยชน์ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ ข้าราชการหัวก้าวหน้า นักวิชาการ และนักวิชาชีพทำให้คนพิการแต่ละประเภทและผู้ปกครองคนพิการสามารถรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรของตนเองขึ้นมาได้ การสนับสนุนเหล่านี้จากภายในประเทศแม้ส่วนมากเป็นเชิงสงเคราะห์แต่เป็นจุดเริ่มต้นให้คนพิการได้มีความรู้ ได้เรียนรู้ ได้พัฒนาศักยภาพของตนเองจนสามารถรวมกลุ่มเพื่อใช้พลังอำนาจและขับเคลื่อนสิทธิด้วยตนเอง

นอกจากนั้นในการปลุกฝังคุณค่าและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ มีมิสคอลฟิลด์เป็นต้นแบบ (Role Model) ที่คนตาบอดไทยยึดถือเป็นแบบอย่างและเชื่อในคำสอนที่ให้

ทำในสิ่งที่ท้าทายความสามารถ และช่วยเหลือคนอื่นให้มีโอกาสเหมือนที่ตนเองเคยได้รับ เช่นเดียวกับคุณพ่อเรย์ที่สร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองให้ชาวมหาไถ่ และเป็นต้นแบบของความเสียสละเพื่อผู้อื่น คนพิการทุกประเภทมีคนพิการรุ่นพี่ ผู้นำคนพิการจากต่างประเทศ หรือบุคคลต้นแบบที่ตนเองถือเป็นแบบอย่างเป็นแรงบันดาลใจให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพตนเองและช่วยเหลือคนพิการรุ่นหลังต่อไป

(๒) บริบทสากลและความร่วมมือระหว่างประเทศ ปี ๒๕๒๔ เมื่อองค์การสหประชาชาติประกาศปีคนพิการสากล ทำให้ผู้นำคนพิการได้ไปประชุมสมัชชาคนพิการโลกที่สิงคโปร์ หลังจากนั้นมีการประกาศทศวรรษคนพิการสากลพร้อมแผนปฏิบัติการระดับโลกว่าด้วยคนพิการ ปี ๒๕๒๕ - ๒๕๓๔ เป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้การผลักดันกฎหมายคนพิการฉบับแรกของไทยประสบผลสำเร็จ รัฐบาลต้องดำเนินกิจกรรมหลายอย่างตามแนวทางของสหประชาชาติโดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค และโอกาสอย่างเท่าเทียม

หลังการประชุมสมัชชาคนพิการที่สิงคโปร์ผู้นำคนพิการไทยทำงานร่วมกับองค์การคนพิการสากลทั้งระดับโลก ระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก และระดับอาเซียน มีการจัดประชุมระดับภูมิภาคในประเทศไทยในปี ๒๕๓๑ มีการประกาศทศวรรษคนพิการภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกปี ๒๕๓๖ - ๒๕๔๕ ต่อด้วยการประกาศทศวรรษที่สอง (๒๕๔๖ - ๒๕๕๕) และปัจจุบันเป็นช่วงกลางทศวรรษที่สาม (๒๕๕๖ - ๒๕๖๔) นอกจากนั้นประเทศไทยยังมีบทบาทสำคัญในการยกร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (CRPD) ซึ่งประเทศไทยให้สัตยาบันไปแล้ว และได้นำสาระสำคัญของอนุสัญญามาบัญญัติไว้ในกฎหมายคนพิการฉบับล่าสุด รวมถึงการให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาของไอแอลโอที่ ๑๕๙ ว่าการการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านของอาชีพ ส่งผลให้เกิดการคุ้มครองสิทธิไว้ในกฎหมายที่ก้าวหน้าและเป็นความรับผิดชอบของรัฐที่ต้องปฏิบัติตามพันธสัญญาเหล่านี้ พร้อมทั้งรายงานต่อองค์การสหประชาชาติและองค์การแรงงานสากล (ILO) ตามระยะเวลาที่กำหนด

ความร่วมมือระหว่างประเทศที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการทำงานร่วมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากประเทศญี่ปุ่นผ่านผู้นำคนพิการของญี่ปุ่นซึ่งเป็นผู้ประสานความร่วมมือจากรัฐบาลญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดี การประสานความร่วมมือเหล่านี้ไม่ใช่แค่ประเทศไทยได้รับประโยชน์แต่ผู้นำคนพิการไทยยังมีโอกาสอยู่ในตำแหน่งสำคัญระดับสากล สามารถสนับสนุนการเข้าถึงสิทธิของคนพิการทั้งในภูมิภาคอาเซียน เอเชียและแปซิฟิก และในระดับโลก

(๓) บริบทสังคมไทย ทิศนะของสังคมไทยที่มีต่อคนพิการที่ควรได้รับการสงเคราะห์ดูแลเป็นอุปสรรคต่อการออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติในปี ๒๕๓๔ สภาคนพิการฯ จึงสบโอกาสเข้าพบนายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี และนายทหารที่เป็นแกนนำรัฐบาลจนสามารถผลักดันกฎหมายคนพิการฉบับแรกสำเร็จ บริบทสังคมเปิดกว้างให้ภาคประชาชนและคนพิการเมื่อมีการรณรงค์รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนในช่วงปี ๒๕๓๙ - ๒๕๔๐

บทบาทและประสบการณ์ของคนพิการในขบวนการธงเขียวโหวตรับรัฐธรรมนูญ ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้กล่าวถึงหลักสำคัญคือการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ กลุ่มคนพิการได้เรียนรู้การใช้พลังมวลชนบนท้องถนนเพื่อเรียกร้องสิทธิในบริการสาธารณะและการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในรถไฟฟ้าบีทีเอส การได้รับเชิญจากพรรคการเมืองและนักการเมืองให้เข้าไปร่วมตั้งพรรคการเมืองเป็นที่ปรึกษา หรือตำแหน่งอื่น ๆ ล้วนเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษนี้

หลังปี ๒๕๕๐ บริบทสังคมไทยกำลังเฉลิมฉลองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการพัฒนาประเทศโดยให้ความสนใจกับการพัฒนามนุษย์ ประกอบกับความมุ่งมั่นอย่างจริงจังของพรรคชาติไทยในงานด้านคนพิการและประสบความสำเร็จในการจัดการแข่งขันกีฬาพหุพิภพเกมส์ในประเทศไทยในต้นปี ๒๕๕๒ การประกาศปีการศึกษาคนพิการและปีส่งเสริมอาชีพคนพิการส่งผลให้พรรคการเมืองอื่น ๆ ดึงคนพิการเข้าร่วมงานทางการเมืองเพื่อเสริมภาพลักษณ์และการทำงานให้ครอบคลุมมิติกลุ่มประชากรซึ่งมีผลต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

(๔) กองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ มีสภาพบังคับให้สถานประกอบการที่ไม่รับคนพิการเข้าทำงานต้องส่งเงินเข้ากองทุนฯ ทำให้สถานะของกองทุนฯ ณ สิ้นปี ๒๕๖๐ เงินสะสมประมาณหนึ่งหมื่นสองพันล้านบาท ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐ สมาคมคนพิการฯ และองค์กรของคนพิการระดับชาติอีก ๖ สมาคมได้รับเงินอุดหนุนโครงการไปทั้งสิ้น ๑,๐๖๓ ล้านบาท และงบบริหารองค์กรระหว่างปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ เป็นเงิน ๘๙ ล้านบาท ทำให้ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ เป็นทศวรรษที่องค์กรของคนพิการมีงบประมาณสนับสนุนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย และขยายการทำงานในพื้นที่ทั่วประเทศ

ปัจจัยทั้งสี่ประการข้างต้นล้วนเป็นปัจจัยบวกให้คนพิการมีพลังอำนาจมากขึ้น ทำให้คนพิการเกิดการเรียนรู้การใช้พลังอำนาจเหล่านั้น ปัจจัยเสริมเหล่านี้คือสิ่งที่ทำให้การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการไทยมีความเติบโตและเข้มแข็งขึ้น

ขบวนการทางสังคมเป็น “เสียงของเรา” เป็นเสียงของประชาชน เสียงของคนพิการ ที่ถูกระงับไม่ว่าด้วยความปรารถนาดีหรืออย่างไรก็ตาม แต่การถูกระงับนั้นมีผลต่อจิตใจร่างกาย และสถานะทางสังคมหรือตัวตนของคนพิการ คนพิการที่มีจิตใจเข้มแข็ง หวงแหน และเชื่อมั่นในสิทธิและศักยภาพของตนเอง ผู้ปกครองเด็กพิการที่มีความรักและหวงแหนคุณค่าในความเป็นมนุษย์ต่อลูกหลานของตนเอง จึงไม่ยอมจำนนต่อการถูกระงับหรือละเมิดสิทธิ แต่กลับลุกขึ้นมา “ส่งเสียง” เพื่อสิทธิของตนเอง สิทธิของเพื่อนคนพิการด้วยกันตลอดจนอนุชนรุ่นหลัง อย่างไรก็ตามระดับของการส่งเสียงของแต่ละคนก็อาจมีลีลาท่าทางหรือความหนักเบารุนแรงแตกต่างกันไป จนอาจทำให้กลายเป็นเสียงที่ไม่ไพเราะ ไม่คุ้นหูสำหรับผู้ที่ไม่คุ้นเคยหรือกรอบแนวคิด ชีวิต และประสบการณ์

ที่แตกต่างกัน แน่แน่นอนว่าเสียงที่ส่งออกไปหากเป็นเสียงที่ไม่มุ่งประโยชน์เฉพาะตนเฉพาะกลุ่มก็จะนำพาสังคมไปสู่ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันของคนโดยไม่มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลัง

การรวมกลุ่มของคนพิการเกิดจากรู้สึกภายในของคนพิการที่ปลุกเร้าให้ลุกขึ้นมาเป็นผู้นำเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของตนเองและเพื่อนคนพิการด้วยกัน ผู้นำคนพิการเรียนรู้จากประสบการณ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเพื่อนคนพิการต่างประเทศ นำแนวคิดระดับสากลมาขับเคลื่อนร่วมกันอย่างมียุทธศาสตร์เพื่อทำสิทธิคนพิการไทยให้เป็นจริง มีการจัดตั้งองค์กรและเครือข่ายทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เกิดการสั่งสมประสบการณ์และความรู้ขับเคลื่อนงานเป็นระยะเวลา ๕ ทศวรรษด้วยกัน สิ่งที่น่าประหลาดใจคือกฎหมาย แผนและนโยบาย และกลไกในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการได้เกิดขึ้นและพัฒนาตามลำดับอย่างรวดเร็วและก้าวหน้า ซึ่งล้วนเป็นผลจากความเสียสละ ความทุ่มเท และศรัทธาของผู้นำคนพิการ ก้าวต่อไปคือตลอด ๕ ทศวรรษที่ผ่านมาการส่งเสริมผู้นำคนพิการรุ่นใหม่ยังไม่ปรากฏเด่นชัดนัก ประสบการณ์ของผู้นำคนพิการรุ่นแรก ๆ ที่เป็นผลของการศึกษานี้ จะนำไปขยายผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำสิทธิกระดาษที่กำหนดไว้แล้วไปสู่สิทธิคนพิการที่เป็นจริงอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรมได้หรือไม่ อย่างไร

๖.๒ การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำให้เป็นจริง

การเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ อำนาจในการจัดสรรทรัพยากรอันเป็นสาธารณะเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม การเมืองหากมองให้แคบลงมาและมองในมุมที่สร้างสรรค์ การเมืองก็คืออำนาจในการแบ่งปันหรือจัดสรรผลประโยชน์ที่สมาชิกในองค์กรหรือสังคมควรได้รับ การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการเป็นการใช้อำนาจของคนพิการในฐานะพลเมืองเพื่อทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ในบทสรุปนี้ได้นำเสนอให้เห็นว่าคนพิการ องค์กรของคนพิการ และเครือข่ายมีพลังพร้อมทั้งได้ใช้พลังอำนาจเหล่านี้ได้อย่างไร

๖.๒.๑ พลังอำนาจของคนพิการ

คนพิการที่มีพลังอำนาจทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรส่วนรวมเพื่อความผาสุกของคนพิการ เป็นพลังที่เกิดขึ้นจากพลังภายในของคนพิการเอง จากการรวมกลุ่มขององค์กรของคนพิการแต่ละประเภท พลังร่วมขององค์กรของคนพิการทุกประเภท รวมถึงเครือข่ายและพลังอำนาจคนพิการ ขอแนะนำโดยย่อต่อไปนี้

๑) ตัวตนและสิทธิของคนพิการ ผู้นำคนพิการต่างสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักในความมีตัวตนในสังคมและสิทธิในฐานะมนุษย์ที่ควรมีความเท่าเทียมกัน การไม่ยอมจำนนต่อความพิการแต่กลับชวนหาแสงสว่างหาความรู้และรักษาสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติตั้งแต่กำเนิด เห็นเพื่อนไปเรียนหนังสือก็อยากเรียนหนังสือ เห็นลูกคนอื่นไปหาหมอที่โรงพยาบาลใกล้บ้าน ก็เกิดคำถามว่าทำไม

ลูกของตัวเองต้องใช้เวลาเป็นวัน ๆ เพื่อเดินทางไปหาหมอเฉพาะทางในเมืองใหญ่ คนหูหนวกสื่อสารกันด้วยภาษามือก็ต้องการให้มีการรับรองภาษามือไทยให้เป็นภาษาอย่างเป็นทางการของคนหูหนวก

ความมีตัวตนและตระหนักในสิทธิของคนพิการ ทำให้คนพิการดิ้นรนทุกหนทาง เพื่อได้เรียนหนังสือให้จบชั้นสูงสุดเท่าที่สามารถทำได้ ฝึกอาชีพให้มีความรู้และทักษะในการทำงาน ออกหางานหรือสร้างอาชีพให้กับตนเอง พยายามสร้างครอบครัวและจุนเจือสังคมตามสมควร แม้ฐานะเปี้ยบและสภาพบ้านเมืองไม่เอื้อให้สามารถดำรงชีวิตอิสระก็ตาม ผู้นำคนพิการทุกคนที่ให้สัมภาษณ์ในการศึกษานี้ล้วนผ่านเส้นทางเหล่านี้มาแล้วทั้งสิ้น สะท้อนให้เห็นถึงพลังของคนพิการที่ปรากฏอยู่ในตัวตนของผู้นำคนพิการและคนพิการโดยทั่วไปที่ก้าวพ้นความพิการมาแล้ว เป็นพลังที่สามารถใช้เพื่อการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการดำรงชีพของตนเองได้ นอกจากนี้ผู้นำเหล่านี้ยังไปมาหาสู่ระหว่างกันและสนับสนุนให้คนพิการอื่นได้ออกสู่สังคมให้มากขึ้นอีกด้วย

๒) องค์กรของคนพิการแต่ละประเภท เป็นสถานการณ์ขององค์กรของคนพิการแต่ละประเภทความพิการที่บริหารจัดการองค์กรของตนเอง สรุปได้ดังนี้

สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย กำหนดให้นายกสมาคมดำรงตำแหน่งได้ไม่เกิน ๒ วาระ ทำให้ยากต่อการถูกขาดอำนาจโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทำให้สมาคมมีความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่สมาคมต้องมีผู้นำที่เติบโตและพร้อมนำองค์กรอย่างต่อเนื่อง ทำให้สมาคมต้องเตรียมผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นสืบทอดตำแหน่ง มีการจัดอบรมเยาวชนคนตาบอดและมีมาตรการส่งเสริมศักยภาพผู้นำอย่างมีแบบแผน ส่งเสริมให้ผู้นำคนตาบอดมีบทบาทในตำแหน่งทางการเมือง และการทำงานในองค์กรอิสระ องค์กรอื่นของรัฐ และองค์กรภาคประชาชน

แม้จำนวนคนตาบอดทั้งประเทศจะมีเพียงร้อยละ ๑๐ ของจำนวนประชากร คนพิการทั้งประเทศ แต่สมาคมหรือกลุ่มคนตาบอดสามารถขอรับการสนับสนุนโครงการจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการและกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการได้สูงสุดเมื่อเทียบกับสมาคมอื่น ผู้นำคนตาบอดสามารถสร้างโรงเรียนและส่งเสริมการศึกษาคนตาบอดได้มากที่สุด คนตาบอดได้รับทุนข้าราชการพลเรือนและจบการศึกษาระดับปริญญาเอกมากกว่าคนพิการทุกประเภท ผู้นำคนตาบอดสามารถสร้างเครือข่ายองค์กรคนตาบอดได้กว้างขวางที่สุด มีสถาบันวิจัยและพัฒนาของตนเอง มีหน่วยบริการด้านความรู้และการสื่อสาร มีหน่วยบริการเครื่องช่วยความพิการ มีสาขาระดับภูมิภาคมากที่สุด มีคนตาบอดที่ผ่านการฝึกอบรมและเปิดร้านนวดทั่วประเทศมากที่สุด และครองตำแหน่งประธานสมาคมคนพิการฯ มากที่สุดเท่ากับกลุ่มคนพิการทางกายคือ ๖ สมัยเท่ากัน อีกทั้งมีบทบาทสำคัญในงานด้านคนพิการระดับสากล

สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย ในอดีตสมาคมมีความโดดเด่นในการส่งเสริมอาชีพให้สมาชิก แต่ด้วยปัญหาการสื่อสารและความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้การทำงานของคนหูหนวกมีข้อจำกัดมากขึ้น การเปลี่ยนนายกสมาคมค่อนข้างบ่อยถึงแม้เป็นการ

เปลี่ยนตามวาระ ทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องและความไม่เข้าใจกันระหว่างกรรมการแต่ละชุดเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่ เมื่อนายวิฑูต บุนนาค ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ดี จบการศึกษาระดับปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนคนหูหนวกที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของโลก เข้ามารับตำแหน่งเมื่อปี ๒๕๕๙ เป็นความหวังอีกครั้งหนึ่งของสมาคม อย่างไรก็ตามการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมและทักษะการบริหารคือภารกิจที่ทำนายของนายกสมาคมคนใหม่

สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย เป็นสมาคมที่จำนวนคนพิการมากถึงร้อยละ ๔๙ ของจำนวนประชากรคนพิการทั้งประเทศ จึงได้ขยายเครือข่ายกระจายลงไปสู่ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกตำบลทั่วประเทศ เป็นสมาคมที่บุกเบิกจัดตั้งเพื่อรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์คนพิการฯ แต่ด้วยข้อจำกัดของกรรมการทั้งการเดินทางและพื้นฐานด้านการศึกษาและเศรษฐกิจส่วนตัว ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ สมาคมเป็นหน่วยที่ของบประมาณสนับสนุนโครงการจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการน้อยที่สุด และไม่เคยมได้รับงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการเลย

ด้วยนายกสมาคมคือนายศุภชีพ ดิษเทศ อยู่ในตำแหน่งรวมกันถึง ๑๔ ปี แล้วและมีวาระถึงปี ๒๕๖๓ ประกอบกับกรรมการของสมาคมมาจากการเลือกตั้งทางอ้อม ทำให้นายกสมาคมไม่สามารถเลือกคนเข้ามาเป็นกรรมการได้เองทั้งหมด ส่วนหนึ่งทำให้การขับเคลื่อนงานสมาคมไปข้างหน้าอาจจะไม่สอดคล้องกัน ในความเป็นจริงคนพิการทางกายที่ขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแต่ละด้านมีจำนวนไม่น้อย แต่ส่วนมากไม่ได้สมัครเข้าคัดเลือกเป็นกรรมการหรือนายกสมาคม จึงทำงานเป็นอิสระหรือเชื่อมประสานกับสมาคมบ้างในบางโอกาส ทำให้พลังการขับเคลื่อนงานของสมาคมไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร

สมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาแห่งประเทศไทย สมาคมนี้เป็นสมาคมเก่าแก่ที่ผ่านยุคสมัยการนำทั้งโดยผู้ปกครองและนักวิชาชีพ ล่าสุดนายสุชาติ โอวาทวรรณสกุล ผู้ปกครองของเด็กพิการทางสติปัญญาได้รับเลือกตั้งเป็นนายกสมาคมเมื่อปี ๒๕๕๔ ในฐานะนักธุรกิจ นายสุชาติฯ นำการบริหารจัดการสมัยใหม่เข้ามาทำงาน ใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารทั้งต่อกรรมการ สมาชิก และสังคม ขยายเครือข่ายในต่างจังหวัดโดยใช้การฝึกอาชีพนำโดยศึกษารูปแบบจากสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ในช่วงปี ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐ ได้รับเงินสนับสนุนโครงการซึ่งส่วนใหญ่เป็นด้านอาชีพจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเกือบสองร้อยล้านบาท เป็นเส้นเลือดใหญ่สร้างความแข็งแกร่งให้สมาคมสู่การผลิตสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้าของตนเอง เพื่อให้ครอบครัวคนพิการในต่างจังหวัดมีรายได้เพื่อจะส่งเสริมให้เด็กพิการได้ฝึกทักษะชีวิตและอาชีพสู่ความมั่นคงในชีวิตอย่างยั่งยืนต่อไป

สมาคมผู้ปกครองบุคคลออทิสซึม (ไทย) ตั้งแต่จดทะเบียนจัดตั้งสมาคมนายชูศักดิ์ จันทยานนท์ ได้รับความไว้วางใจให้เป็นนายกสมาคมมาโดยตลอดตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ ทำให้การทำงานมี

ความต่อเนื่อง พร้อมทั้งขยายเครือข่ายไปยังต่างจังหวัดทุกภูมิภาคของประเทศ สมาคมมีผู้นำที่เข้มแข็งหลายคนทำให้ขยายงานได้รวดเร็ว แต่ข้อจำกัดของผู้ปกครองส่วนมากคือต้องดูแลลูกแพบจะตลอด ๒๔ ชั่วโมง ทำให้ไม่สามารถทุ่มเทให้กับการทำงานได้เต็มที่

นอกจากสมาคมแล้วนายชูศักดิ์ฯ ยังเป็นประธานมูลนิธิออทิสติกไทย ภายใต้การนำของนายชูศักดิ์ฯ ทั้งสององค์กรทำงานก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทั้งในเชิงสิทธิและการส่งเสริมอาชีพ แต่ผู้นำที่อยู่ในตำแหน่งยาวนานมากอาจเป็นความถดถอยหรือความเสี่ยงขององค์กรในอนาคตได้

สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตแห่งประเทศไทย จุดกำเนิดของสมาคมคล้ายคลึงกับสมาคมผู้ปกครองคนพิการทางสติปัญญาฯ แต่ก้าวทางการเติบโตมีอุปสรรคสำคัญคือข้อถกเถียงถึงความเป็นองค์กรพิทักษ์สิทธิคนพิการ ผู้ที่เป็นนายกสมาคมหรือกรรมการควรเป็นตัวคนพิการเองหรือเป็นผู้ปกครองโดยตรงของคนพิการ เช่น พ่อ แม่ หรือญาติพี่น้องที่ดูแลคนพิการ ไม่ใช่อาสาสมัครหรือคนในหมู่บ้านที่เป็นจิตอาสาไปช่วยคนพิการเป็นครั้งคราว ยุคบุกเบิกผู้ปกครองผู้บกพร่องทางจิตเป็นผู้บริหารสมาคม ต่อมาผู้ชนะการเลือกตั้งไม่ใช่ผู้ปกครองทำให้สภาคนพิการฯ ไม่รับรองการเป็นสมาชิก จนต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์และความเหมาะสมในการเป็นผู้นำ ทำให้การทำงานร่วมกับสภาคนพิการฯ ชะงักงันไปในช่วงปี ๒๕๕๓ ถึงปี ๒๕๕๘

สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิตฯ เป็นสมาคมน้องใหม่ในสภาคนพิการฯ สมาคมพยายามขยายฐานสมาชิก พร้อมด้วยการส่งเสริมอาชีพและสร้างความเข้าใจต่อสังคมถึงการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมกับผู้บกพร่องทางจิต การทำงานในปัจจุบันยังไม่มีบทบาทที่โดดเด่นนัก

๓) เอกภาพและพลังร่วมขององค์กรของคนพิการ การรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรรวมทุกประเภทความพิการเป็นสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย เป็นการสร้างเอกภาพและเป็นพลังร่วมในการผลักดันกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิคนพิการ ทั้งกฎหมายด้านคนพิการ โดยเฉพาะ กฎหมายแม่บทของประเทศคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ๒๕๕๐ และ ๒๕๖๐ และกฎหมายอื่นที่มีสาระอันเป็นการกำหนดสิทธิและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศของคนพิการ รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขหรือขจัดกฎหมายที่เลือกปฏิบัติหรือลิดรอนสิทธิคนพิการ

สภาคนพิการฯ สามารถผลักดันให้นำกฎหมายไปสู่การปฏิบัติให้สิทธิคนพิการเป็นจริงได้ ไม่ว่าจะสิทธิการรักษาพยาบาล การรักษาและแก้ไขฟื้นฟูความพิการ การได้รับเครื่องช่วยที่เหมาะสมในการดำรงชีวิตประจำวัน สิทธิทางการศึกษาโดยรัฐบาลประกาศปีการศึกษาคนพิการ ประกาศปีส่งเสริมอาชีพคนพิการพร้อมทั้งส่งเสริมการประกอบอาชีพและการมีงานทำ การเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ การใช้เงินกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเพื่อสนับสนุนโครงการทั่วประเทศ และอุดหนุนการบริหารจัดการขององค์กรของคนพิการระดับชาติ ถึงแม้ว่าสิทธิเหล่านี้ยังไม่มีผลสมบูรณ์อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และ

เป็นธรรม แต่อย่างน้อยสิทธิในกระดาษได้เกิดขึ้นและสิทธิเป็นจริงได้เกิดขึ้นในบางส่วนหนึ่งแล้ว มีกลไกรองรับที่จะทำสิทธิให้เป็นจริงอย่างทั่วถึงได้ซึ่งต้องใช้เวลาและการขับเคลื่อนต่อไปในอนาคต

การผลักดันสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวข้างต้นนั้นเกิดขึ้นได้ด้วยการสร้างความเป็นปึกแผ่นขององค์กรของคณพิการทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค การรวมพลังจากสมาคมแต่ละประเภทความพิการเป็นสภาคณพิการฯ ที่มีขุมกำลังของคณพิการทั่วประเทศให้การสนับสนุน นอกจากนั้นสภาคณพิการฯ และแกนนำสามารถเข้าถึงและใช้อำนาจรัฐทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ สามารถทำงานร่วมกับข้าราชการได้อย่างกลมกลืน สามารถใช้ช่องทางของอำนาจตุลาการเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด ถึงแม้ว่าต้องใช้เวลายาวนานเพียงใดก็ตาม สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือมีกระบวนการในการสื่อสารสังคมทำให้เกิดการรับรู้ เรียนรู้ เกิดการยอมรับและสนับสนุนในวงกว้างยิ่งขึ้น

๔) เครือข่ายและพลังอำนาจคณพิการ สภาคณพิการฯ ไม่ได้ขับเคลื่อนเพื่อสิทธิคณพิการเพียงลำพัง แต่สภาคณพิการฯ และเครือข่ายขององค์กรของคณพิการได้ทำงานข้ามเครือข่ายไปมีส่วนร่วมในการผลักดันสิทธิประโยชน์ตามหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ร่วมกับภาคีเครือข่ายสุขภาพกลุ่มอื่น ๆ ร่วมขับเคลื่อนประเด็นรณรงค์ด้านค่า การติดตั้งลิฟต์และสิ่งอำนวยความสะดวกในระบบขนส่งมวลชนรถไฟฟ้าบีทีเอส การขับเคลื่อนเหล่านี้ไม่ใช่การทำงานเฉพาะเครือข่ายคณพิการเท่านั้น แต่เป็นการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายอื่นซึ่งมีส่วนร่วมสนับสนุนซึ่งกันและกัน ประเด็นที่ขับเคลื่อนมุ่งเพื่อสิทธิของประชาชนทุกคนไม่ใช่เฉพาะกลุ่มคณพิการเท่านั้น เป็นการมุ่งสร้างสรรค์สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันด้วยจิตอาสา

ในการกำหนดนโยบายสาธารณะด้วยพลังเครือข่ายเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่กว่าพลังขององค์กรของคณพิการเพียงลำพัง แต่การที่จะเกิดพลังเครือข่ายนั้นมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง ให้เข้าใจถึงเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนซึ่งต้องสอดคล้องกันจึงจะสามารถขับเคลื่อนร่วมกันได้

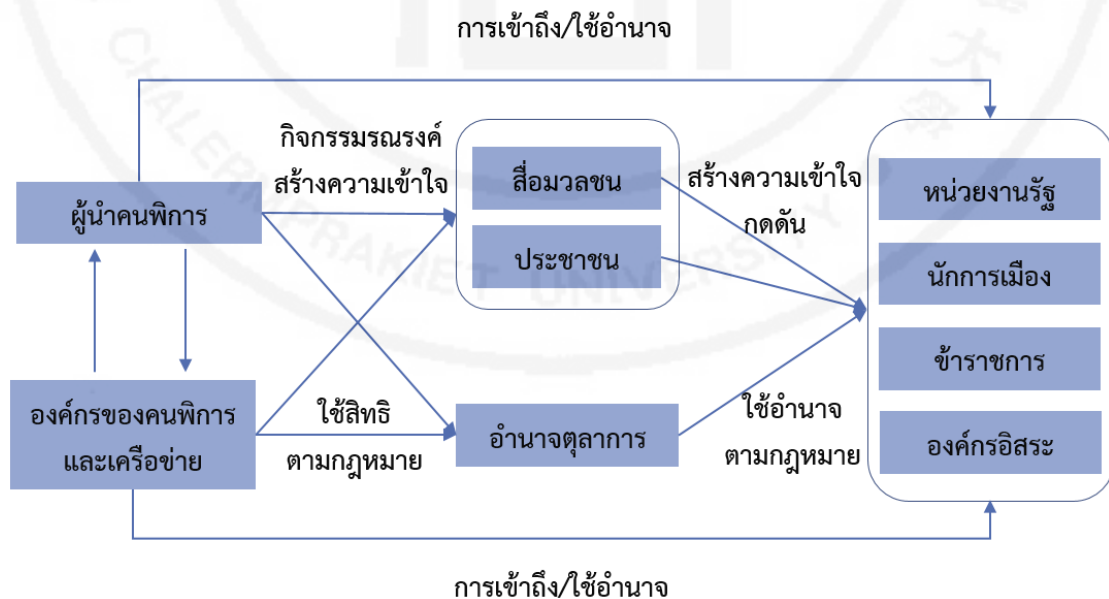
พลังอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งคือพลังอำนาจของผู้นำคณพิการที่เข้าไปมีบทบาทในศูนย์กลางอำนาจของประเทศทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร การเข้าสู่ตำแหน่งเหล่านี้ของคณพิการเองรวมถึงการใช้อำนาจตุลาการ รวมถึงการใช้สายสัมพันธ์กับเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมและภาคอื่น เป็นการใช้อำนาจทางตรงและทางอ้อมเพื่อจัดสรรทรัพยากรเพื่อคณพิการตามอุดมการณ์ รวมถึงการร่วมพลังเพื่อผลักดันประเด็นเชิงสังคมร่วมกันกับเครือข่ายเหล่านี้

๖.๒.๒ ความเป็นการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

คนพิการสร้างพลังอำนาจในตนจากการเป็นผู้รับการสงเคราะห์ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตอิสระ เป็นการสร้างความรู้ใหม่่ว่าคนพิการไม่ใช่ผู้ไม่มีความสามารถ (Disabled) แต่มีความสามารถ (Able) ผู้ที่มีความพิการคือคนพิการ (Persons with Disabilities) ที่ความพิการนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิตแต่แต่ละบุคคลและเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความพิการอย่างใดอย่างหนึ่ง หากสังคมสร้างโอกาสให้คนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากเทคโนโลยี สภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ ข้อมูลข่าวสาร การเดินทาง และบริการสาธารณะต่าง ๆ คนพิการก็สามารถดำรงชีวิตอิสระหรือพึ่งตนเองได้เต็มศักยภาพ

การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการจึงเป็นการใช้สิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมืองของคนพิการและการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ (Public Life) จากสรุปผลการศึกษาพบว่าผู้นำคนพิการได้มีส่วนร่วม (Participate) และสานพลังร่วม (Synergy) กับภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมสอดคล้องกับคำประกาศของการรวมตัวของคนพิการจากทั่วโลกในปี ๒๕๒๕ ว่า “ทุกเรื่องเกี่ยวกับเราต้องมีเรา” (Nothing about Us without Us) บทบาทการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิให้เป็นจริงแสดงได้ตามแผนภูมิ ๘ ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๘ บทบาทการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่าผู้นำคนพิการกับองค์กรของคนพิการและเครือข่ายเป็นคนละส่วนแต่ทำงานสอดประสานกัน หรือมีบทบาททั้งสองส่วนในเวลาเดียวกันดังกรณีนายวิริยะ

นามศิริพงศ์พันธุ์ และนายมณฑิร บุญตัน ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภานิติบัญญัติในขณะที่ดำรงตำแหน่งประธานสภาคนพิการฯ ด้วย หรือผู้นำองค์กรของคนพิการไปเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีหรือที่ปรึกษารัฐมนตรี

ผู้นำคนพิการ องค์กรของคนพิการและเครือข่าย ต่างเข้าถึงและใช้อำนาจหรือทำงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐ นักการเมือง ข้าราชการ หรือองค์กรอิสระ หรือการขับเคลื่อนกิจกรรมสังคม เพื่อให้สื่อมวลชนและประชาชนรับทราบและเป็นแนวร่วมสร้างความเข้าใจหรือกดดันไปยังรัฐบาล รวมถึงการใช้สิทธิทางตุลาการในการเรียกร้องความเป็นธรรม

คำว่า การเมือง สังคมไทยมีมุมมองที่เป็นในเชิงลบมากกว่าในเชิงบวก ในคำค้นของ Google ยังให้ความหมายที่เป็นภาษาปากว่าไม่ตรงไปตรงมาหรือมีเจตนาอื่นแอบแฝง แต่การเมืองเป็นการใช้อำนาจเพื่อจัดสรรทรัพยากรซึ่งหากการใช้อำนาจนั้นมีความชอบธรรม มีความเป็นธรรม เป็นการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของสาธารณะและกลุ่มผู้ด้อยพลังอำนาจ ทำให้เกิดความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคม การเมืองควรเป็นสิ่งที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีความสนใจและมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองภาคพลเมืองที่คนพิการและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องได้สร้างสรรค์มาเป็นระยะเวลาถึง ๕ ทศวรรษ

ผู้ศึกษาเชื่อมั่นว่าผู้นำคนพิการไทยทุกคนต่างมุ่งประโยชน์สาธารณะ แต่วิถีของการเมืองไม่ว่าในวงเล็ก ๆ ขององค์กรหรือเครือข่ายใด ๆ ย่อมมีการเสนอตัว การแข่งขัน การเสนอจุดดีจุดเด่นของตนเองหรือพรรคพวก ในทางตรงกันข้ามย่อมมีการวิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายตรงข้าม การกล่าวหา การลดความน่าเชื่อถือ เลยไปจนถึงการใช้วิถีทางที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง แยกแยะ หรือแย่งชิงผลประโยชน์กัน ในวงการของคนพิการไม่ว่าในแต่ละสมาคม ระหว่างสมาคม หรือเครือข่ายก็หนีไม่พ้นสภาวะเช่นนี้ แต่ระดับความรุนแรงไม่ถึงกับทำให้เกิดความแตกแยกจนไม่สามารถผนึกกำลังร่วมกันได้ ทั้งนี้ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับระดับภาวะความเป็นผู้นำของแต่ละบุคคลด้วยเช่นกัน

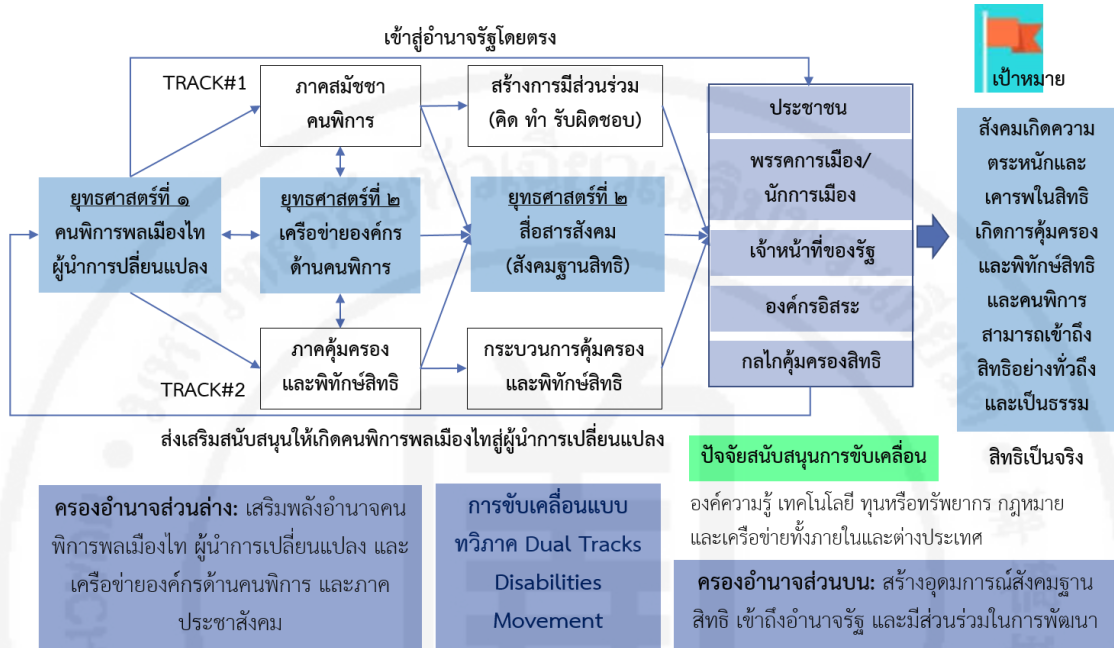
อย่างไรก็ตามต้องยอมรับความเป็นจริงว่าอาจมีผู้นำคนพิการหรือผู้บริหารองค์กรของคนพิการ ที่อาจมีเจตนาแอบแฝงหรือใช้ตำแหน่งหน้าที่ในการแสวงหาประโยชน์โดยมิควร จะโดยตั้งใจ เนื่องจากเงื่อนไขหรือสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวย หรือเหตุจำเป็นใด ๆ ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ในโควตาสลากกินแบ่งรัฐบาล การซื้อขายสินค้าที่เกี่ยวข้องกับคนพิการโดยตนเองมีส่วนในการกำหนดคุณลักษณะของสินค้าและบริการไม่ทางตรงก็ทางอ้อม หรือการใช้ตำแหน่งหน้าที่เพื่อประโยชน์เฉพาะตนหรือพวกพ้องโดยไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของทุกประเภทความพิการ ดังนั้นผู้นำคนพิการหรือผู้บริหารองค์กรของคนพิการควรมีมาตรฐานจริยธรรมและธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กรและหน่วยงานภาครัฐหรือภาคประชาสังคมควรมีกกลไกการตรวจสอบที่เชื่อถือได้

๖.๓ ข้อเสนอแนะรูปแบบการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิให้เป็นจริง: การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค

สิทธิเป็นจริงเกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนของคนพิการแต่ส่วนมากเป็น “สิทธิกระดาษ” สิทธิเป็นจริงในเขตเมืองและค่อย ๆ ขยายไปยังพื้นที่ห่างไกล สถานการณ์ปัจจุบันการเข้าถึงสิทธิของคนพิการยังไม่ทั่วถึงและมีปัญหาอุปสรรคอยู่หลายประการ ดังสถิติการได้รับการศึกษาและการมีงานทำของคนพิการยังต่ำมาก จากคนพิการที่ยื่นมีบัตรประจำตัวคนพิการ ๑.๘ ล้านคน ไม่ได้ได้รับการศึกษามากถึง ๓๑๐,๐๐๐ คน มากกว่าครึ่งหนึ่งของคนพิการทั้งหมดคือ ๙๙๐,๐๐๐ คนได้รับการศึกษาแค่ระดับประถมศึกษาในขณะที่มีคนพิการเพียง ๑๘,๓๐๐ คนที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป พื้นฐานการศึกษาเพียงเท่านี้ย่อมสะท้อนถึงโอกาสในการมีงานทำที่น้อยมากเช่นเดียวกัน ด้านตัวเลขคนพิการที่มีงานทำมีเพียง ๒๒๘,๐๐๐ คน ซึ่งเป็นงานใช้แรงงานในชนบทได้ค่าตอบแทนต่ำหรือแค่พอยังชีพเป็นส่วนมาก ขณะที่อีก ๔๕๖,๐๐๐ คนไม่มีงานทำ ๒๙๔,๐๐๐ คนเป็นผู้สูงอายุ และ ๑๑๘,๐๐๐ คนมีความพิการมากจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองหรือทำงานได้ ไม่มีข้อมูลว่าคนพิการสามารถกลุ่มรวมหนึ่งล้านนี้มีคุณภาพชีวิตอย่างไร

ด้านการเข้าถึงสิทธิทางการแพทย์และสาธารณสุขยังมีปัญหาความทั่วถึง คุณภาพยาและเครื่องช่วยความพิการ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องความพิการของบุคลากรทางการแพทย์ เป็นต้น ส่วนการเข้าถึงสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และขนส่งสาธารณะ ถึงแม้ว่ามีหลายหน่วยงานให้ความตระหนักต่อเรื่องนี้มากขึ้นแต่ยังขาดการดำเนินงานที่มีมาตรฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบขนส่งมวลชนที่คนพิการไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกสถานี การไปใช้งานจริงยังต้องมีการยกแบกหามคนที่นั่งเก้าอี้เข็นขึ้นบันได เมื่อก่อสร้างแล้วการแก้ไขแทบจะเป็นไปไม่ได้ จึงเป็นความท้าทายที่จะต้องเปลี่ยนจากสิทธิกระดาษให้สิทธิเป็นจริงต่อไป จากผลการศึกษาและสถานการณ์คนพิการที่กล่าวมา ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะรูปแบบการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงที่เรียกว่า “การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์)” หรือ Dual Tracts Disabilities Movement ตามแผนภูมิที่ ๙ และคำอธิบาย ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๙ รูปแบบการเมืองภาคพลเมืองของคนพิการในการทำสิทธิให้เป็นจริง: การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์) (Dual Tracks Disabilities Movement)

จากแผนภูมิข้างต้นองค์ประกอบหลักในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการคือ ๒ แนวทาง คือ การจัดสมัชชาคนพิการ (Disabilities Assembly) และการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการ (Protection and Advocacy) ทั้งสองแนวทางนี้ปฏิบัติการคู่ขนานกันสู่เป้าหมายสิทธิเป็นจริง โดยมี ๓ ยุทธศาสตร์คือ ๑) เสริมพลังอำนาจคนพิการพลเมืองไทผู้นำการเปลี่ยนแปลง ๒) สร้างเครือข่ายองค์กรด้านคนพิการและภาคประชาสังคม และ ๓) สื่อสารสังคมสู่สังคมฐานสิทธิ การบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องรองอำนาจโครงสร้างส่วนบน (Super Structure) เพื่อสร้างอุดมการณ์สังคมฐานสิทธิ (Right-Based Society) การกำหนดกฎหมาย นโยบาย และการมีส่วนร่วมสร้างสังคมให้เกิดความตระหนักในสิทธิคนพิการ (Disabilities Right Awareness) เพื่อรัฐต้องเคารพ (Respect) คุ้มครอง (Protect) และมีมาตรการเพื่อให้คนพิการเข้าถึงสิทธิ (Fullfill) อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรม (Justice) การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์) สรุปภาพรวมโดยย่อได้ดังต่อไปนี้

๖.๓.๑ แนวทางการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค

การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการโดยคนพิการหรือผู้นำคนพิการ ผู้ศึกษามีข้อเสนอว่าควรดำเนินการใน ๒ แนวทางคือ **การจัดสมัชชาคนพิการ** เป็นการสร้างพลังกลุ่มทุกระดับและนำเสนอประเด็นการขับเคลื่อนสิทธิจากพลังกลุ่ม เป็นประเด็นที่ตอบสนองต่อการดำรงชีวิตอิสระในสังคมอย่าง

เท่าเทียมของคนพิการ ที่มาจากชีวิตจริงของคนพิการในทุกพื้นที่ของประเทศสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย และการปฏิบัติ และอีกแนวทางหนึ่งคือ**การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ** เป็นองค์กรหรือเครือข่ายเพื่อ คุ้มครองสิทธิกล่าวคือทำให้สิทธิซึ่งเป็นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนได้รับการคุ้มครอง และการพิทักษ์สิทธิ คือการปกป้องคุ้มครองไม่ให้สิทธิคนพิการถูกละเมิด รวมถึงการแก้ไขปัญหาการถูกละเมิดสิทธิ ดังรายละเอียดพอสังเขปต่อไปนี้

๑) การจัดสมัชชาคนพิการ สมัชชา หมายถึง การประชุมเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่าง หนึ่งโดยเฉพาะ สมัชชาคนพิการจึงเป็นการประชุมว่าด้วยคนพิการซึ่งกำหนดได้หลายรูปแบบ เช่น สมัชชาคนพิการเชิงพื้นที่ สมัชชาคนพิการเชิงประเด็น การจัดสมัชชากำหนดเป็นเงื่อนเวลาได้ว่าจะมี เป็นรายเดือน รายไตรมาส หรือรายปี เป็นต้น การออกแบบสมัชชายืดหยุ่นได้ตามบริบทของสังคมและ สมัชชาหลาย ๆ สมัชชาสามารถเชื่อมโยงเป็นสมัชชาใหญ่ได้

แนวคิดสมัชชาคนพิการสอดคล้องกับสมัชชาสุขภาพ ที่ใช้ในกระบวนการปฏิรูป ระบบสุขภาพของกลุ่มแพทย์สามพราน สมัชชาเป็นเวทีเปิดสำหรับผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดไม่ว่าจะเป็น องค์กรของคนพิการ องค์กรเพื่อคนพิการ และองค์กรอื่นใดที่ให้บริการแก่คนพิการ ภายใต้ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ ที่ทำให้เกิดศูนย์บริการคนพิการขึ้นทุกห้วงแห่งของประเทศ ดังนั้นจึงเป็นการสานพลัง (Synergy) หน่วยงานเหล่านี้เข้าหากันด้วยการสานเสวนา (Dialogue) การสานเสวนาจะทำให้เกิดความ ประองตองในการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ในการขับเคลื่อนงาน และมีข้อเสนอแนะด้าน สิทธิและสวัสดิการคนพิการ

สมัชชาคนพิการไม่ได้ทำหน้าที่แทนองค์กรของคนพิการระดับประเทศหรือ สภาคนพิการฯ แต่องค์กรที่เกี่ยวข้องกับคนพิการควรผนึกกำลังร่วมกันจัดให้มีสมัชชาคนพิการในแบบ ที่เปิดกว้าง ไร้เป้าหมายของการจัดสมัชชาเป็นตัวตั้งคือการสร้างอุดมการณ์สังคมฐานสิทธิ การกำหนดข้อเสนอเชิงนโยบาย สมัชชาจะเป็นที่ยอมรับหรือไม่ขึ้นอยู่กับข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ ความก้าวหน้าและข้อเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาในภาคปฏิบัติ ซึ่งควรเป็นผลของสมัชชาไม่ว่า ในระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น

เมื่อได้ผลการจัดสมัชชาแต่ละครั้งแล้วต้องมีการ**ขับเคลื่อนมติสมัชชา**ผ่านช่องทาง ต่าง ๆ รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วม (Participate) ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบกับฝ่ายรัฐ ซึ่งอาจกำหนดให้องค์กรที่เข้าร่วมสมัชชาอาสาเข้าไปขับเคลื่อนแล้วรายงานให้ฝ่ายประสานงานกลาง ทราบ กรณีเช่นนี้จึงมีความจำเป็นในการจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางของสมัชชาขึ้น ซึ่งอาจเป็น สำนักงานเสมือน (Virtual Office) คือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้แทนการเปิดสำนักงานจริง หรืออาจเปิดเป็นสำนักงานทำการตามความจำเป็น ไม่ว่าจะจะมีหรือไม่มีสำนักงานการจัดสมัชชา เปรียบเสมือนองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) หมายความว่า เป็นเวทีที่ผู้เข้าร่วมได้

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เป็นการสร้างปัญญาหรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริง

๒) การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ เป็นองค์กรหรือเครือข่ายที่ทำหน้าที่คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการ ด้วยประเทศไทยมีกฎหมายและมาตรการในการคุ้มครองสิทธิคนพิการที่กำหนดไว้ แต่การบังคับใช้กฎหมายหรือการปฏิบัติตามกฎหมาย นโยบาย หรือมาตรการเหล่านี้ยังไม่บรรลุผล ทำให้คนพิการเข้าไม่ถึงสิทธิอย่างแท้จริง ภาคการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเป็นส่วนสำคัญในการเป็นปากเป็นเสียงแทนคนพิการและครอบครัว ในการป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิ หากมีการละเมิดสิทธิก็มีหน่วยงานหรือภาคีพิทักษ์สิทธิเป็นฝ่ายให้การดูแล ทั้งสิทธิส่วนบุคคลและสิทธิสาธารณะของคนพิการ

โดยบทบาทหลักของสภาคนพิการฯ และองค์กรของคนพิการไม่ว่าจะเป็นระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น ส่วนมากต่างจัดตั้งเพื่อการพิทักษ์สิทธิสมาชิกและคนพิการ แต่การทำหน้าที่สองภาคส่วนคือการเป็นผู้ให้บริการ (Service Provider) และการพิทักษ์สิทธิ เป็นบทบาทที่มีโอกาสขัดแย้งในตนเองหรือเกิดขัดกันผลประโยชน์ (Conflict of Interest) สูง ยกตัวอย่าง การรับเงินอุดหนุนจากรัฐและทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิจากการละเมิดสิทธิโดยรัฐ ทำให้ต่างฝ่ายต่างไม่ตรวจสอบกันทำให้คนพิการเสียสิทธิ

การทำหน้าที่องค์กรหรือเครือข่ายคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการ มีกฎหมายรองรับทั้งพระราชบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กฎหมายแม่บทของคนพิการ และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ รวมทั้งมีกลไกภาครัฐและภาคประชาชนอีกหลายหน่วยงานที่ใช้ในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการได้

การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการนอกจากการใช้กลไกดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังสามารถใช้วิธีการอื่นได้อีกหลายแนวทาง ดังความสำเร็จของผู้นำคนพิการในการทำสิทธิให้เป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความเข้าใจ การเจรจาต่อรอง และการกดดัน ในกรณีการพิทักษ์สิทธิในประเด็นสาธารณะอาจใช้แนวทางองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยมีการระดมทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นเงิน แรงงาน ความร่วมมือสมานฉันท์ ฯลฯ คิดค้นนวัตกรรมหรือยุทธวิธีการต่อสู้ได้แก่ ยุทธวิธีการระดมผู้สนับสนุน การดึงประชาชน บุคคลสาธารณะ และชนชั้นนำให้มาเป็นผู้เห็นอกเห็นใจ หรือทำให้ผู้ขัดขวางต่อต้านกลายเป็นผู้เป็นกลาง โดยใช้บริบทแวดล้อมของพื้นที่สื่อ หรือเครือข่ายทางสังคมที่ดำรงอยู่ กลุ่มองค์กรหรือสถาบันทางสังคม^{๕๖๕}

^{๕๖๕} McCarthy and Zald. (๑๙๗๗) อ้างใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง. **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎี**

การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาคหรือ ๒ แนวทางข้างต้น เป็นการขับเคลื่อนคู่ขนานกันของแนวทางการจัดสมัชชาคนพิการและแนวทางการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการ โดยสานพลังไปในทิศทางของการสร้างสังคมฐานสิทธิเหมือนกัน เปรียบเสมือนการสร้างและการบำรุงรักษา หรือการออกกฎหมายกับการบังคับใช้กฎหมาย โดยสมัชชาเป็นผู้ผลักดันให้มีกฎกติกา (Regulator) และเครือข่ายคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเป็นผู้ติดตามการปฏิบัติและบังคับใช้ (Monitoring and Enforcement) และแกนนำการขับเคลื่อนของทั้งสองแนวทางควรแยกจากกันแต่ทำงานร่วมกัน เพื่อไม่ให้เกิดการขัดกันของผลประโยชน์ (Conflict of Interest)

๖.๓.๒ ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค

เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการตาม ๒ แนวทางข้างต้น ผู้ศึกษาเสนอให้ดำเนินการ ๓ ยุทธศาสตร์ เป็นยุทธศาสตร์สู่สังคมฐานสิทธิ (Right-based Society) เป็นเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ที่จะทำให้คนพิการดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ สังคมฐานสิทธิ หมายถึง สังคมที่ตระหนักในสิทธิของคนพิการ ปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพในสิทธิ คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ เป็นสังคมที่มีการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Sustainable Development and Left no One Behind) ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Inclusive Society)

๓ ยุทธศาสตร์ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์เสริมพลังอำนาจคนพิการพลเมืองไทสู่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นการสร้างคนพิการพลเมืองไทที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น นำไปสู่ยุทธศาสตร์ที่ ๒ คือ ยุทธศาสตร์สร้างเครือข่ายองค์กรด้านคนพิการและภาคประชาสังคม เป็นการสร้างองค์กรและเครือข่ายที่มีการจัดการแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ สามารถเชื่อมประสานกับโครงสร้างอำนาจส่วนกลางและโครงสร้างอำนาจส่วนบน และยุทธศาสตร์ที่ ๓ คือ ยุทธศาสตร์สื่อสารสังคมสู่สังคมฐานสิทธิ เป็นการสร้างความตระหนักรู้ถึงสิทธิมนุษยชน สิทธิคนพิการ และความรู้และเจตคติที่ถูกต้องต่อความพิการและคนพิการ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

๑) ยุทธศาสตร์เสริมพลังอำนาจคนพิการพลเมืองไทสู่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นการเสริมพลังอำนาจ (Empower) หรือการทำให้คนพิการเกิดความตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง ยอมรับนับถือตนเอง มีความเชื่อมั่นและตัดสินใจด้วยตนเองได้ การเสริมพลังให้คนพิการพลเมืองไท ในที่นี้ประกอบด้วยคำว่า คนพิการ พลเมือง และไท โดยคำว่าพลเมืองให้ความหมายว่าเป็นประชาชนผู้รู้สิทธิและหน้าที่ตามการปกครอง จารีตประเพณี และวัฒนธรรมอันดีของไทย ส่วนคำว่า ไท หมายถึงความมีความอิสระในตัว หรือตรงกับภาษาอังกฤษว่า Independent ดังนั้นคนพิการพลเมืองไทในที่นี้จึงหมายถึง คนพิการผู้รู้สิทธิ หน้าที่ และดำเนินชีวิตด้วยความเป็นอิสระ ดังนั้นจึงเป็นการหล่อหลอมให้คนพิการและผู้ปกครองคนพิการทุกคนได้เรียนรู้วิถีชีวิตแบบพลเมืองไท

การหล่อหลอมให้ทุกคนได้เรียนรู้วิถีพลเมืองไท ใช้แนวคิดการดำรงชีวิตอิสระของคนพิการ (Independent Living Concept) มาเป็นหลักด้วยการเสริมสร้างความมั่นใจในอัตลักษณ์หรือตัวตนแม้มีความพิการ การเสริมสร้างความตระหนักในศักดิ์ศรี คุณค่า ความเชื่อมั่น และการยอมรับนับถือตนเอง (Self-Esteem) ทักษะการดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living Skills) เป็นต้น ให้ทุกคนควรได้เรียนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมืองไทย การเมืองการปกครองไทย ที่สำคัญคือการเรียนรู้เรื่องความพิการ (Disability Literacy) และประวัติศาสตร์ขบวนการทางสังคมของคนพิการ (History of Disability Movement)

คนพิการพลเมืองไท จะเป็นคนพิการที่ดำรงชีวิตในสังคมด้วยความเข้าใจในชีวิตไม่ว่าจะยากดีมีจนตกทุกข์ได้ยากหรือสุขสบายต่างมีความเข้าใจในชีวิตที่อยู่ร่วมกับความพิการเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizen) มีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่เพิกเฉยต่อความเป็นไปของสังคม คนพิการพลเมืองไทอาจเป็นผู้นำคนพิการหรือเข้าร่วมในเครือข่ายภาคประชาสังคม อาจร่วมในขบวนการทางสังคมหรือใช้ศักยภาพส่วนตัวผลักดันตัวเองหรือประเด็นสู่อำนาจรัฐ เช่น การเป็นนักการเมือง การเป็นผู้แทนในคณะกรรมการหรือองค์กรอิสระ เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้นในยุทธศาสตร์นี้การเสริมพลังอำนาจคนพิการพลเมืองไทยังมุ่งไปสู่ **การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent)** เป็นผู้นำที่ไม่ชี้แนะหรือนำคนอื่นแต่เป็นผู้นำที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ (Learning Facilitator) และสร้างสรรค์บรรยากาศให้ก้าวเดินไปด้วยกันตามคุณลักษณะของแต่ละคนในทีม อย่างไรก็ตามผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามรูปแบบนี้ควรมีคุณสมบัติพื้นฐานของผู้นำคนพิการ คือมี สัญชาตญาณของความเป็นผู้นำ (Sense of Leadership) ทักษะในการสื่อสารที่ดี ใฝ่เรียนรู้ นำคนเป็นบริหารจัดการได้ ที่สำคัญที่สุดคือมีหลักธรรมประจำใจ

การที่จะมีผู้นำเกิดขึ้นจะต้องมีการวางแผน กำหนดให้มีแผนการสร้าง ส่งเสริม และสนับสนุนอย่างเป็นระบบ โดยมีกระบวนการคัดกรองมาจากการเสริมพลังอำนาจคนพิการพลเมืองไท มีการจัดฝึกอบรมและสร้างโอกาสให้แสดงความสามารถโดยมีพี่เลี้ยง

การฝึกอบรมเพื่อให้ได้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้นกระบวนการจัดฝึกอบรม ต้องไม่เน้นการบรรยาย แต่เน้นเรื่องวิถีคิด และการฝึกปฏิบัติให้รู้แจ้งด้วยตนเอง หรือเกิดการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by Doing) เมื่อผ่านกระบวนการฝึกอบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงแล้ว ควรจัดฝึกอบรมในเชิงเทคนิคเพื่อการปฏิบัติงานซึ่งควรออกแบบให้เหมาะสมกับภารกิจ เช่น ผู้นำที่ปฏิบัติงานในระดับหมู่บ้าน ระดับจังหวัด ระดับชาติ หรือผู้นำที่ขับเคลื่อนสิทธิคนพิการในเชิงประเด็น เป็นต้น หรืออาจจัดเป็นรายวิชาและประกอบเข้าเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ต่างกัน

เป้าหมายของผู้นำการเปลี่ยนแปลงคือการเข้าไปขับเคลื่อนภาคสมัชชาคนพิการ หรือภาคการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ การประสานการทำงานร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคมและนักวิชาการ หรือการประสานเครือข่ายกับต่างประเทศ ผู้นำบางคนอาจใช้ศักยภาพส่วนตัวผลักดัน

ตัวเอง เช่น เป็นนักการเมือง เป็นผู้แทนในคณะกรรมการหรือองค์กรอิสระ เป็นต้น โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Inclusive Society)

๒) ยุทธศาสตร์สร้างเครือข่ายองค์กรด้านคนพิการและภาคประชาสังคม พลังที่เข้มแข็งของภาคสมัครใจคนพิการและภาคการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิคนพิการ มีพื้นฐานจากคนพิการพลเมืองไทพร้อมด้วยเครือข่ายองค์กรด้านคนพิการและภาคประชาสังคม เครือข่ายองค์กรด้านคนพิการและภาคประชาสังคมในที่นี้สอดคล้องกับทฤษฎีสภาโรงงานของกรัมมี่ เป็นการกระทำรวมหมู่ (Collective Action) ที่ไม่ใช่การต่อสู้เชิงชนชั้น แต่เป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการระดมรวมหมู่ (Collective Mobilization) ของผู้ที่มีความปรารถนาในสิ่งเดียวกันนั้นคือการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยมีอิทธิพลหรือยึดครองอำนาจนำ ไม่ได้เป็นการล้มล้างอำนาจรัฐแล้วเข้าไปใช้อำนาจรัฐเอง แต่เป็นการมีอิทธิพลหรือเป็นเจ้าของอำนาจหรือทำให้ผู้ใช้อำนาจเชื่อและทำตามถึงแม้ว่าผู้เข้าร่วมกระทำรวมหมู่ตามทฤษฎีสภาโรงงานเป็นคนพิการผู้เผชิญปัญหาเหมือนกัน แต่ฐานของการรวมกลุ่มสามารถสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนสังคมร่วมกัน ซึ่งฐานของเครือข่ายที่กว้างขึ้นสามารถขยายประเด็นของการต่อสู้ที่กว้างขวางขึ้นนอกจากประเด็นคนพิการโดยเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำประเด็นนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อคนพิการโดยตรงและมีผลกระทบต่อทุกคนในสังคมด้วย

ประเด็นการขับเคลื่อนที่สำคัญคือการเคลื่อนไปสู่วิถีการทำมาหากินหรือเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องปากท้อง หรือเรื่องที่จะนำไปสู่ความกินดีอยู่ดี เป็นการการยึดครองโครงสร้างส่วนล่าง (Sub Structure)

การสร้างเครือข่ายองค์กรด้านคนพิการและภาคประชาสังคมตรงกับแนวคิดประชาธิปไตยของพลเมือง (Civil Democracy) และการเมืองประชาธิปไตยก็คือการเมืองของพลเมือง (Civil Politics) ไม่ใช่การเมืองของรัฐหรือของพรรคการเมือง (State/Party Politics) อย่างที่ผ่านมา ในวันนี้ประชาธิปไตยแบบใหม่ก็คือประชาธิปไตยของพลเมือง การเมืองแบบใหม่ก็คือการเมืองของพลเมืองและขบวนการทางสังคมนิยมแบบใหม่ก็คือขบวนการเคลื่อนไหวของพลเมือง (Civil Social Movement) นั้นเอง^{๕๖๖}

เครือข่ายองค์กรด้านคนพิการและภาคประชาสังคม นอกจากในฐานะการรวมหมู่ของการเมืองภาคพลเมือง สามารถเชื่อมโยงและครองอำนาจนำทั้งโครงสร้างส่วนล่างและโครงสร้างส่วนบน อีกทั้งยังเป็นกลไกหลักสนับสนุนภาคสมัครใจคนพิการ และภาคการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ

^{๕๖๖} Frank and Fuentes. (๑๙๙๘) อังโน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนิยมแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ บทสำรวจพัฒนาการสถานการณ์และนัยยะเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย. หน้า ๙๑.

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือเครือข่ายเป็นแรงสนับสนุนสำคัญในการสื่อสารสังคมที่ร่วมสร้างเจตคติสู่สังคมฐานสิทธิ

๓) ยุทธศาสตร์สื่อสารสังคมสู่สังคมฐานสิทธิ กรมชี้ได้เสนอการต่อสู้ในอีกด้านหนึ่งที่มีเป้าหมายเพื่อยึดครองความคิดและวัฒนธรรมของประชาชนหรือที่เขาเรียกว่า **สงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด (War of Position)** อันหมายความว่า กระบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมให้ได้นั้นจะต้องเอาชนะความคิดและจิตใจของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมให้ได้เสียก่อน ทั้งนี้ กรมชี้ได้ย้ำว่าการปฏิวัติทุกครั้งจำเป็นต้องมีสงครามช่วงชิงความคิดผู้คน หรือเป็นการต่อสู้ทางด้านคุณค่า/ความหมายที่อยู่ในระดับโครงสร้างส่วนบน (Superstructure)^{๕๖๗}

การสื่อสารสังคมดำเนินงานได้ในหลายรูปแบบ ได้แก่ การจัดกิจกรรมรณรงค์ (Event) เพื่อให้เกิดประเด็น (Content/Issue) และใช้การสื่อสาร (Communicate) ผ่านสื่อสารสาธารณะ (Public Communication) หรือสื่อออนไลน์อย่างโซเชียลมีเดีย (Social Media) ในยุคที่เทคโนโลยีและการสื่อสารก้าวหน้ามาก **ทุกคนสามารถเป็นสื่อได้ด้วยตนเองซึ่งต้องกำหนดสาระและแนวทางการสื่อสารให้ชัดเจน** ในขบวนการทางสังคมมีแนวคิดที่น่าสนใจเกิดขึ้นใหม่นั้นคือ “การสร้างกรอบโครง” (Framing)

Snow และคณะ ได้เสนอว่าบทบาทของขบวนการทางสังคมและภารกิจของนักเคลื่อนไหว (Activists) ที่ต้องกระทำคือการสร้างหรือจัดระเบียบกรอบโครงหลัก ๓ ประการคือ^{๕๖๘} **ประการแรก การสร้างกรอบในการวินิจฉัยปัญหา (Diagnostic Framing)** หมายถึงการนิยามหรือระบุปัญหาซึ่งรวมถึงการระบุถึงความผิดพลาด (Blame) สาเหตุ ต้นตอ หรือความเป็นเหตุเป็นผล (Causality) ของปัญหาและความเดือดร้อน (Grievances) ที่เกิดขึ้น เพื่อให้ขบวนการทางสังคมมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการกระทำรวมหมู่ **ประการที่สอง การสร้างกรอบโครงแนวทางออก (Prognostic Framing)** หมายถึง การเสนอทางเลือกหรือทางออกเพื่อเป็นการเยียวยาหรือแก้ปัญหาและรวมถึงการเสนอแนวทาง ยุทธศาสตร์ (Strategies) และยุทธวิธี (Tactics) ที่สอดคล้องกับปัญหาที่ขบวนการทางสังคมได้ระบุหรือนิยามไว้ และ**ประการที่สาม การสร้างกรอบในการจูงใจ (Motivational Framing)** หมายถึง การสร้างเครื่องมือต่อสู้ (Arms) และคำชี้แจงเหตุผล (Rationale) เพื่อใช้ในปฏิบัติการขบวนการทางสังคม โดยเครื่องมือต่อสู้ดังกล่าวสามารถจัดเตรียม

^{๕๖๗} กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๖๐) สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองและสื่อสารศึกษา.

หน้า ๑๘๑ - ๑๘๒.

^{๕๖๘} David Snow และคณะ. (๑๙๙๗) อ่างใน ปรภาส ปินตบแต่ง. กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. หน้า ๑๑๖ - ๑๑๗.

ขึ้นมาจากการใช้ถ้อยคำที่กระตุ้นจิตใจ เพื่อโน้มน้าวให้ประชาชนออกมามีส่วนร่วมในการทำตามวิธีแก้ปัญหาที่
ขบวนการเสนอเอาไว้ กรอบโครงสร้างสามประการนี้ใช้เพื่อปฏิสัมพันธ์กับประชาชนผ่านสื่อทุกแขนง

ยุทธศาสตร์แรกเป็นเรื่องของปัจเจกคือการเสริมพลังอำนาจคนพิการพลเมืองไท
สู่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ยุทธศาสตร์ที่สองเป็นการสร้างพลังกลุ่มและเครือข่าย และยุทธศาสตร์ที่สาม
เป็นการเสริมสร้างความเข้าใจของสังคมในประเด็นสังคมฐานสิทธิโดยกำหนดกรอบโครงสร้างของการ
ขับเคลื่อนให้ชัดเจน เป็นการทำความเข้าใจความคิดที่มีต่ออำนาจส่วนบน ทั้งสามยุทธศาสตร์นี้มีความ
สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) และแผนการพัฒนา
อย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติและรัฐบาลไทย
ที่จะไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Left no One Behind)

การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวีภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์) ให้ความสำคัญต่อ
ภาคสมัชชาคนพิการและภาคการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ โดยมีคนพิการพลเมืองไท ผู้นำ
การเปลี่ยนแปลง เครือข่ายคนพิการ และภาคประชาสังคมเป็นส่วนสำคัญในการเข้ามาสนับสนุนสอง
ภาคส่วนนี้ โดยภาคสมัชชาคนพิการจะนำมติสมัชชาไปขับเคลื่อนแบบมีส่วนร่วมกับโครงสร้างอำนาจ
ส่วนบน ส่วนภาคการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเน้นการใช้กระบวนการและกลไกการคุ้มครองสิทธิ
รวมถึงการเข้ามาจัดการขบวนการทางสังคม ในความเป็นเมืองภาคพลเมือง คนพิการพลเมืองไท
ผู้นำการเปลี่ยนแปลง เครือข่ายคนพิการ และภาคประชาสังคมสามารถเข้าสู่อำนาจรัฐโดยตรงหรือใช้
ศักยภาพของอำนาจรัฐ ในทางกลับกันรัฐก็ควรให้การสนับสนุนในการเสริมพลังอำนาจคนพิการ
พลเมืองไทด้วยเช่นกัน

อีกประการหนึ่งที่สำคัญคือการขับเคลื่อนแบบทวีภาคนี้จะประสบความสำเร็จหรือไม่ จำเป็น
ที่จะต้องมีการสนับสนุนด้วย ได้แก่ องค์ความรู้ เทคโนโลยี ทุนหรือทรัพยากร กฎหมาย และ
เครือข่ายทั้งภายในและต่างประเทศ

รูปแบบหรือ Model ที่นำเสนอใช้ได้ทั้งการเมืองภาคพลเมืองในภาพใหญ่ของประเทศ และ
การเมืองภาคพลเมืองระดับท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เทศบาล หรือองค์การ
บริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เป็นต้น การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการที่เชื่อมโยงกันระหว่างระดับ
ท้องถิ่นและระดับชาติจะทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่าสิทธิของคนพิการจะเป็นจริง คนพิการจะเข้าถึงสิทธิ
ไม่มีการละเมิดสิทธิหรือเลือกปฏิบัติ สังคมเกิดความตระหนักและเคารพในสิทธิคนพิการ
เกิดการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิและคนพิการสามารถเข้าถึงสิทธิอย่างทั่วถึง เท่าเทียม เป็นธรรม และ
ยั่งยืน

๖.๔ จุดเด่นหรือข้อค้นพบที่สำคัญ

ผู้ศึกษาขอประมวลให้เห็นภาพของจุดเด่นหรือข้อค้นพบที่สำคัญ หรือความรู้ใหม่จากการศึกษาเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้

๑) **ผู้ศึกษาเป็นคนในของเรื่องที่ศึกษา** เป็นส่วนหนึ่งในขบวนการทางสังคมของคณพิการ ตั้งแต่ยุคการชุมนุมผลักดันพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคณพิการ พ.ศ. ๒๕๓๔ ทำให้ผู้ศึกษาสามารถ “เข้านอกออกใน” องค์กรของคณพิการและเครือข่ายได้ ทำให้เข้าถึงข้อมูลเชิงลึกที่ผู้ศึกษาทั่วไปอาจเข้าไม่ถึงหรือยากต่อการทำความเข้าใจหรือตีความหมาย ระหว่างทางของการศึกษาและผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เพื่อการขับเคลื่อนงานต่อไปได้ทันที ทั้งโดยส่วนงานที่ผู้ศึกษารับผิดชอบอยู่โดยตรงและการสนับสนุนหน่วยงานอื่น จึงเป็นการศึกษาที่ไม่ใช่เพียงเพื่อค้นหาความรู้ใหม่เพื่อเผยแพร่ให้ผู้สนใจนำไปใช้ประโยชน์ แต่เป็นการศึกษาที่ช่วยขับเคลื่อนการทำงานตลอดการศึกษานี้

๒) **บันทึกประวัติศาสตร์ของคณพิการสามัญชน** การศึกษานี้ได้ย้อนศึกษาถึงการรวมกลุ่มและการขับเคลื่อนสิทธิของคณพิการตั้งแต่ก่อนการรวมกลุ่มเป็นสภาคณพิการฯ จนถึงปัจจุบัน เป็นระยะเวลา ๕ ทศวรรษ เป็นบันทึกของสามัญชนคณพิการที่เผยให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดและการต่อสู้ของคณพิการเพื่อให้หลุดพ้นจากสถานะของผู้ได้รับการสงเคราะห์ เป็นพลเมืองที่มีสิทธิ ศักดิ์ศรี และคุณค่าในความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของผู้นำคณพิการและสนับสนุนข้อเท็จจริงจากผู้ทรงคุณวุฒิและเอกสารหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้เปิดไว้เป็นสายทางสำหรับการสืบค้นถึงบทบาทและการต่อสู้ของคณพิการในเชิงลึกยิ่งขึ้นในอนาคต

๓) **คณพิการมีภาวะความเป็นผู้นำ** ปรากฎการณ์ของคณพิการที่ออกมาขับเคลื่อนสิทธิคณพิการโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำคณพิการ เมื่อศึกษาเจาะลึกลงไปล้วนเกิดจากแรงขับภายในที่มีความปรารถนาในการช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับสิทธิ ไม่ถูกละเมิดสิทธิ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แรงขับภายในเหล่านี้เกิดขึ้นจากการพบปะและสานเสวนากันของเหล่าคณพิการ ทั้งคณพิการในประเทศและคณพิการต่างประเทศ การได้เห็นคณพิการรวมกลุ่มพูดคุยปรึกษาหารือกันกลายเป็นพลังเร้าภาวะความเป็นผู้นำของแต่ละคนออกมา ผนวกกับการมีต้นแบบที่ดี การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนไม่ว่าจากผู้ที่คุณค่าในความเป็นมนุษย์หรือรุ่นพี่ที่เป็นคณพิการด้วยกัน ได้เปิดโอกาสให้คณพิการลุกขึ้นสร้างคุณประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์และสังคมมากมาย เช่นเดียวกับผู้ปกครองคณพิการ ไม่ว่าจะป่พ่อแม่ คู่สมรส หรือเครือญาติ ต่างมีพลังภายในที่พร้อมออกมาขับเคลื่อนขอเพียงได้รับโอกาสและการสนับสนุนที่จำเป็นพื้นฐาน เช่น ความพร้อมด้านความเป็นอยู่ และการว่างเว้นจากการดูแลลูกหรือคณพิการ เป็นต้น

การพบปะของคณพิการและผู้ปกครองคณพิการอย่างสม่ำเสมอทำให้เกิดการเรียนรู้และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน การศึกษานี้พบคุณลักษณะและภาวะผู้นำคณพิการที่พึงประสงค์ สามารถ

นำไปต่อยอดพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมคนพิการสู่การเป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลง และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นการส่งเสริมภาวะผู้นำในคนพิการทุกคน

อย่างไรก็ตามภาวะที่สังคมเปิดกว้างให้คนพิการมากขึ้น คนพิการในเมืองที่ไม่ได้ประสบปัญหาอย่างคนพิการในยุคบุกเบิก ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้ผู้คนติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารถึงกันง่ายขึ้น การพบปะกันจึงน้อยลง พฤติกรรมการรับและส่งข่าวสารที่รวดเร็วและฉาบฉวย ทำให้ขาดการครุ่นคิดอย่างลึกซึ้ง มุมมองต่อโลกและสังคมตามกระแสข่าวสารที่เต็มไปด้วยข่าวร้ายและความขัดแย้ง ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการพินิจเพ่งคิดอย่างสร้างสรรค์ การตั้งศักยภาพและภาวะผู้นำในคนพิการจึงเป็นภารกิจที่ทำทนาย

๔) องค์กรของคนพิการไม่ได้มีแค่องค์กรระดับชาติ เมื่อกล่าวถึงองค์กรของคนพิการหน่วยงานส่วนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐมักคิดถึงสมาคมคนพิการหรือองค์กรคนพิการระดับชาติเป็นที่ยอมรับว่าสมาคมคนพิการฯ และสมาคมคนพิการระดับชาติมีบทบาทสำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนให้มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิคนพิการ เป็นองค์กรผู้แทนและทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิคนพิการ ตั้งแต่ทศวรรษที่ ๔ ของขบวนการทางสังคมของคนพิการ (ช่วงปี ๒๕๔๐) เป็นต้นมาเริ่มมีหน่วยงานของคนพิการอื่นมีบทบาทในงานพิทักษ์สิทธิคนพิการมากขึ้น และมากยิ่งขึ้นในทศวรรษที่ ๕ ของขบวนการทางสังคมของคนพิการ หรือตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมา มีการขับเคลื่อนเชิงเดี่ยวและการขับเคลื่อนเป็นภาคีเครือข่าย มีผู้นำคนพิการของแต่ละสมาคมจัดตั้งมูลนิธิ สมาคม หรือชมรมของตนเองขึ้นจำนวนมาก การดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ได้อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖

สถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นองค์กรของคนพิการระดับชาติจำเป็นต้องปรับบทบาทเช่นเดียวกับองค์กรของคนพิการอื่น ๆ หน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องปรับตัวเพื่อให้การขับเคลื่อนก้าวไปข้างหน้าเพื่อสิทธิคนพิการเป็นจริงได้ ไม่ให้หน่วยงานของรัฐปฏิเสธความรับผิดชอบ โดยอ้างว่าต้องมีมติหรือความเห็นชอบร่วมกันจากองค์กรของคนพิการระดับชาติเท่านั้น ดังนั้นการสานพลังองค์กรของคนพิการจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง

๕) เป็นแนวทางสำหรับขบวนการทางสังคมของคนพิการระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับภูมิภาคอาเซียน ผู้ศึกษาเชื่อมั่นว่าผลการศึกษานี้นำไปใช้ขับเคลื่อนสิทธิคนพิการในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัดและระดับภูมิภาคอาเซียนได้ กล่าวสำหรับระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัดกลไกขับเคลื่อนหลักก็คือผู้นำคนพิการ การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์) ใช้หลักการเดียวกันไม่ว่าในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น แต่ระดับท้องถิ่นหรือระดับจังหวัดมีความง่ายกว่า เพราะสามารถเชื่อมประสานการทำงานกับเครือข่ายของจังหวัดอื่นหรือองค์กรของคนพิการระดับชาติได้ ขอความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนจากเครือข่ายได้ง่ายกว่าพร้อมทั้งมีทรัพยากรในท้องถิ่นตามแนวทางการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของรัฐบาล

เช่นเดียวกันกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน จากประสบการณ์ในการทำงานในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งมีบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมไม่แตกต่างจากประเทศไทยมากนัก ทั้งนี้ อาจมีการปรับเนื้อหาสาระในรายละเอียดให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของแต่ละประเทศ และสร้างเครือข่ายการทำงานระดับภูมิภาคอาเซียน

๖) การเมืองภาคพลเมืองของคนพิการเป็นแบบอย่างที่น่าสนใจ ๕ ทศวรรษของขบวนการทางสังคมของคนพิการ ไม่ใช่การใช้พลังมวลชนกดดันเรียกร้องต่อรัฐบาลเพียงเท่านั้น แต่ปฏิบัติการของคนพิการมีความเป็นการเมืองภาคพลเมือง เป็นพลเมืองที่มีความกระตือรือร้นและเกาะติดประเด็นของคนพิการอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งพยายามครองอำนาจนำในทางการเมือง โดยมีสิทธิ สวัสดิการ และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสำหรับคนพิการเป็นเป้าหมายสำคัญ คนพิการเสนอข้อเรียกร้องต่อพรรคการเมืองก่อนการเลือกตั้ง รณรงค์ให้คนพิการออกไปใช้สิทธิลงคะแนนในการเลือกตั้ง มีข้อเสนอรัฐบาลและรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ร่วมมือกับรัฐบาลในการทำข้อเสนอเพื่อนำไปสู่สิทธิคนพิการที่เป็นจริง รวมทั้งมีคนพิการที่เข้าไปทำงานทางการเมืองและเชื่อมประสานกับองค์กรของคนพิการ

บทบาทของคนพิการเป็นบทบาทการเมืองภาคพลเมืองที่สร้างสรรค์ มุ่งประโยชน์สาธารณะไม่เพียงเฉพาะเพื่อกลุ่มคนพิการเท่านั้น บทเรียนนี้ใช้เป็นแบบอย่างในการรณรงค์ให้สังคมตระหนักถึงบทบาทของพลเมืองในทางการเมือง เป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน ที่พลเมืองไม่เพิกเฉยต่อการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะเพื่อความสุขมวลรวมของสังคม แต่พลเมืองแสดงบทบาทเพื่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน

๖.๕ ข้อเสนอเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และการวิจัยในอนาคต

จากสรุปผลการศึกษา ผู้ศึกษามีข้อเสนอเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และการวิจัยในอนาคต โดยแบ่งออกเป็น ข้อเสนอตามแนวทางการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์) และข้อเสนอจากการศึกษาซึ่งรวมถึงข้อเสนอการวิจัยในอนาคตด้วย ดังต่อไปนี้

๖.๕.๑ ข้อเสนอตามแนวทางการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์)

การที่จะทำให้ข้อเสนอการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์) ประสบความสำเร็จนั้น ผู้ศึกษามีข้อเสนอ ๓ ข้อใหญ่ดังตารางที่ ๖ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ ข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์)

ที่	ประเด็นข้อเสนอ	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	ข้อเสนอเชิงนโยบายและปฏิบัติการ
๑	การขับเคลื่อนสิทธิคนพิการแบบทวิภาค (๒ แนวทาง ๓ ยุทธศาสตร์)	<ul style="list-style-type: none"> - กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (พก.) - กระทรวง พม. - สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) - กระทรวงศึกษาธิการ - กระทรวงมหาดไทย - กรมประชาสัมพันธ์ และสื่อมวลชนทุกแขนง - สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) - ฯลฯ 	สนับสนุนเชิงนโยบาย งบประมาณ และการปฏิบัติการ ในการขับเคลื่อนสิทธิ ๒ แนวทางและ ๓ ยุทธศาสตร์อย่างต่อเนื่องตามภารกิจของหน่วยงานเหล่านี้ เช่น พก. สนับสนุนการจัดสมัชชาคนพิการแห่งชาติ สปสช. สนับสนุนการจัดสมัชชาสุขภาพคนพิการแห่งชาติ และสสส. สนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนสิทธิแบบทวิภาค เป็นต้น
๒	การจัดสมัชชาคนพิการ และการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ (๒ แนวทางทำสิทธิให้เป็นจริง)	<ul style="list-style-type: none"> - สภาคนพิการฯ และองค์กรคนพิการระดับชาติ - สภาคนพิการฯ และองค์กรของคนพิการระดับจังหวัด - องค์กรด้านคนพิการ เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม และศูนย์บริการคนพิการทั่วไป เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - สภาคนพิการฯ เป็นแกนนำจัดสมัชชาคนพิการเชิงพื้นที่และสมัชชาคนพิการเชิงประเด็น โดยให้ทุกองค์กรมีส่วนร่วม เช่น ควรจัดสมัชชาคนพิการแห่งชาติปีละ ๑ ครั้ง ไม่จำกัดเฉพาะองค์กรของคนพิการแต่เป็นการเปิดกว้างสำหรับคนทำงานด้านคนพิการทั้งหมด การจัดสมัชชาคนพิการระดับจังหวัด การจัดสมัชชาคนพิการในเชิงประเด็น เช่น ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา และด้านการมีงานทำ เป็นต้น - ให้องค์กรด้านคนพิการอาสาขับเคลื่อนผลการจัดสมัชชาสู่สิทธิที่เป็นจริง

ตารางที่ ๖ (ต่อ)

ที่	ประเด็นข้อเสนอ	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	ข้อเสนอเชิงนโยบายและปฏิบัติการ
		<ul style="list-style-type: none"> - คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ - กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ - กระทรวงยุติธรรม - ฯลฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - สภาคนพิการฯ เป็นแกนนำสร้างเครือข่ายองค์กรพิทักษ์สิทธิคนพิการ ทำหน้าที่ด้านการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ โดยมีกลไกสายด่วนคนพิการ 1479 เป็นศูนย์ประสานงานกลาง - องค์กรของคนพิการระดับจังหวัดหรือองค์กรด้านคนพิการที่สนใจ ขับเคลื่อนสมัชชาระดับจังหวัดหรือสมัชชาเชิงประเด็น และเชื่อมต่อกับสภาคนพิการฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - องค์กรด้านคนพิการที่สนใจจัดตั้งหน่วยคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ ทำงานเชื่อมประสานกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๓	<p>ขับเคลื่อน ๓ ยุทธศาสตร์สู่สิทธิเป็นจริง ได้แก่</p> <p>(๑) เสริมพลังอำนาจคนพิการพลเมืองไทสู่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง</p> <p>(๒) สร้างเครือข่ายองค์กรด้านคนพิการและภาคประชาสังคม และ</p> <p>(๓) สื่อสารสังคมสู่สังคมฐานสิทธิ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สภาคนพิการฯ และองค์กรคนพิการระดับชาติ - สภาคนพิการฯ และองค์กรของคนพิการระดับจังหวัด - องค์กรด้านคนพิการ เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม และศูนย์บริการคนพิการทั่วไป เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - องค์กรด้านคนพิการที่สนใจร่วมกับสถาบันการศึกษาและภาคธุรกิจเอกชน พัฒนาคู่มือคนพิการไท หลักสูตรการอบรมผู้นำการเปลี่ยนแปลงและจัดฝึกอบรมคนพิการในลักษณะของ Training of the Trainer (TOT) หลักสูตรผู้นำคนพิการระดับพื้นฐานระดับกลาง และระดับสูง และมีการจัดฝึกอบรมนาร่องและพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง - กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น สนับสนุนการสร้างพลเมืองไทผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยกำหนดนโยบายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ ให้การสนับสนุน

ตารางที่ ๖ (ต่อ)

ที่	ประเด็นข้อเสนอ	หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	ข้อเสนอเชิงนโยบายและปฏิบัติการ
		<ul style="list-style-type: none"> - กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น - กระทรวงมหาดไทย - ฯลฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - องค์กรของคนพิการในพื้นที่ เพื่อดำเนินการในเรื่องนี้ร่วมกัน - สภาคคนพิการฯ เป็นแกนนำสร้างเครือข่ายองค์กรด้านคนพิการกับภาคประชาสังคม เป็นเครือข่ายแนวบรรณาบ เพื่อขับเคลื่อนงานนโยบายสาธารณะเชิงสังคมร่วมกัน - องค์กรด้านคนพิการที่สนใจจัดให้มีเวทีเปิด (Open Forum) นำประเด็นด้านคนพิการและสังคมมานำเสนอเพื่อสร้างการรับรู้และค้นหาแนวทาง/ความรู้ใหม่ในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน - องค์กรด้านคนพิการที่สนใจร่วมกับสื่อมวลชน ภาคธุรกิจเอกชนและเครือข่ายภาคประชาชน กำหนดยุทธศาสตร์การสื่อสารสังคมสู่สังคมฐานสิทธิ

๖.๕.๒ ข้อเสนอจากการศึกษา

ตลอดระยะเวลาของการศึกษานี้เกือบ ๓ ปี ผู้ศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจเป็นข้อเสนอเพื่อให้หน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑) กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (พก.) ควรส่งเสริมองค์กรด้านคนพิการที่ไม่ใช่องค์กรคนพิการระดับชาติให้ได้รับมาตรฐาน การอุดหนุนงบประมาณ มีความมั่นคงสามารถปฏิบัติงานตามความเชี่ยวชาญได้อย่างมีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานของรัฐอื่นและของสังคม

๒) สภาคคนพิการฯ และองค์กรของคนพิการระดับชาติ ควรพัฒนาองค์กรด้วยการพัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มคณะกรรมการและสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ด้านการบริหารจัดการองค์กรควรบริหารจัดการโดยมืออาชีพ ป้องกันการผูกขาดโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคล มีระบบข้อมูลข่าวสารที่น่าเชื่อถือ เปิดเผย โปร่งใส ตรวจสอบได้ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้

ในการทำงาน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการบริหารจัดการ การเสนอแนะและแลกเปลี่ยน
ข้อคิดเห็นกับคณะกรรมการ

บทบาทสำคัญของสภาคนพิการฯ และองค์กรของคนพิการระดับชาติอีกประการ
หนึ่งคือ สร้างการมีส่วนร่วมขององค์กรด้านคนพิการทั่วประเทศในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ องค์กร
เหล่านี้จำนวนมากปฏิบัติในระดับพื้นที่หรือทำงานเชิงประเด็น หากมีการสานพลังร่วมกันก็จะทำให้
เกิดการขับเคลื่อนที่มีความน่าเชื่อถือ เป็นพลังที่เข้มแข็งและสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของ
คนพิการอย่างแท้จริง

๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนาและขับเคลื่อนองค์กรของคนพิการ สภาคนพิการฯ และ
องค์กรของคนพิการระดับชาติ และองค์กรด้านคนพิการอื่นที่มีบทบาทในการทำสิทธิคนพิการให้เป็น
จริง ควรมียุทธศาสตร์การพัฒนาและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนองค์กรร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ
ภายใต้การนำของสภาคนพิการฯ หรือคณะกรรมการกลางที่จัดตั้งร่วมกัน

ยกตัวอย่างยุทธศาสตร์การพัฒนาที่จำเป็นมากคือ การเข้าถึงสิทธิของคนหูหนวก
ซึ่งจำนวนประชากรคนหูหนวกของประเทศไทยมีจำนวนมากเป็นอันดับสองรองจากคนพิการทางกาย
คนหูหนวกมีผู้นำที่มีความสามารถหลายคนตั้งแต่ยุคบุกเบิกถึงยุคปัจจุบัน แต่ปัญหาขั้นพื้นฐานคือเรื่อง
ภาษามือและล่ามภาษามือยังเป็นอุปสรรค มีงานเพื่อคนหูหนวกโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายภาค
ส่วนที่คนหูหนวกไม่ได้เป็นผู้นำหรือมีส่วนร่วมตามสมควร การเข้าร่วมประชุมในโอกาสต่าง ๆ ที่เป็น
การประชุมร่วมทุกประเภทความพิการ ส่วนมากคนหูหนวกติดตามเนื้อหาสาระในการประชุมไม่ทัน
เนื่องจากปัญหาในการสื่อสาร

๔) วันสิทธิคนพิการไทยและกิจกรรมวันคนพิการสากล ประเด็นสิทธิคนพิการยังไม่
ปรากฏเด่นชัดในภาคปฏิบัติ คนพิการไทยไม่มีวาระสำคัญในการจัดกิจกรรมรณรงค์สิทธิคนพิการไทย
ส่วนวันคนพิการสากลซึ่งตรงกับวันที่ ๓ ธันวาคมของทุกปี การจัดกิจกรรมถูกกำหนดโดยรัฐภายใต้
กรอบแนวคิดขององค์การสหประชาชาติเป็นหลัก

ผู้ศึกษามีข้อเสนอว่า **ควรกำหนดให้วันที่ ๒๗ พฤศจิกายนของทุกปีเป็น**
“วันสิทธิคนพิการไทย” ด้วยวันดังกล่าวในปี ๒๕๓๘ สภาคนพิการฯ โดยผู้นำคนพิการทุกประเภท
ผู้ปกครองคนพิการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และคนพิการทุกประเภทรวมประมาณ ๒๐๐ คนได้ร่วมชุมนุม
เรียกร้องให้กรุงเทพมหานครจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในระบบรถไฟฟ้าบีทีเอส ถึงแม้การชุมนุม
ในวันดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งเป้าไว้ทั้งหมด แต่เป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือของทุกภาค
ส่วนในการเรียกร้องสิทธิภายใต้การนำของสภาคนพิการฯ อีกทั้งประเด็นที่เรียกร้องเป็นประเด็น
นโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อประชาชนทุกคนไม่เฉพาะคนพิการเท่านั้น การมีวันสิทธิคนพิการ
ไทยเป็นการตอกย้ำถึงสิทธิคนพิการ หากทุกปีองค์กรของคนพิการร่วมกันจัดงานเพื่อสื่อสารกับสังคม
และคนพิการทุกคน จะเป็นแรงเสริมในการสื่อสารเรื่องสิทธิคนพิการอย่างต่อเนื่องตลอดไป

สำหรับวันคนพิการสากล ๓ ธันวาคมนั้น ประชาคมคนพิการควรเป็นแกนนำในการจัดกิจกรรมเฉลิมฉลอง ให้เป็นวันที่มีความหมายตามการประกาศขององค์การสหประชาชาติที่ต้องการให้ทุกประเทศสร้างการมีส่วนร่วมและโอกาสอย่างเท่าเทียมให้คนพิการ การจัดกิจกรรมสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องจากวันสิทธิคนพิการไทยสู่วันคนพิการสากล (๒๗ พฤศจิกายน - ๓ ธันวาคม ของทุกปี)

๕) ข้อเสนอการวิจัยในอนาคต เป็นการวิจัยต่อยอดจากการศึกษานี้โดยความคิดเห็นของผู้ศึกษาควรเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิจัยที่คนพิการและองค์กรของคนพิการมีส่วนร่วม และมีเป้าหมายในการนำผลการวิจัยไปขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ ดังต่อไปนี้

(๑) ศึกษาบทบาทของคนพิการในกระบวนการพัฒนากฎหมายและนโยบายด้านคนพิการ เป็นการศึกษาบทบาทของคนพิการไทยและคนพิการในต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางเพิ่มเติมในการส่งเสริมบทบาทของคนพิการไทย

(๒) ประสพการณ์ผู้นำคนพิการไทย เป็นการถอดบทเรียนประสพการณ์ของผู้นำคนพิการไทยในเชิงลึกถึงมูลเหตุสำคัญในการเข้ามาขับเคลื่อนงานด้านคนพิการ วิถีชีวิต และแนวทางในการทำงาน เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับคนพิการรุ่นใหม่และเผยแพร่ให้สังคมรับรู้ถึงศักยภาพของผู้นำคนพิการไทย

(๓) บทบาทของคนพิการในการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการระดับจังหวัด เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของการขับเคลื่อนงานด้านคนพิการในระดับจังหวัด เป็นการย่อและดัดแปลงการศึกษานี้ลงไปในระดับย่อย ซึ่งจะเห็นถึงศักยภาพและบทบาทของคนพิการในระดับพื้นที่ มูลเหตุหรือกระบวนการในการเกิดขึ้นของผู้นำคนพิการ การดำเนินงานและสถานการณ์คนพิการในพื้นที่นั้น ๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน

ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำข้อเสนอเหล่านี้ไปพิจารณาเพื่อขับเคลื่อนสิทธิคนพิการให้เป็นจริง ถึงอย่างไรก็ตามผู้ศึกษาในฐานะผู้นำคนพิการคนหนึ่งจะใช้การศึกษานี้เป็นแนวทางในการทำงานทั้งในฐานะที่ช่วยทำงานในคณะกรรมการต่าง ๆ องค์กรที่เข้าไปมีส่วนร่วม และในนามของมูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ ที่ซึ่งเป็นจุดกำเนิดทางอาชีพและส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ศึกษาได้ทำงานสืบสานจิตตารมณ์คณะพระมหาไถ่ เพื่อผู้ที่ถูกทอดทิ้งที่สุดได้ยืนบนลำแข้งของตนเองอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สืบไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กมลพรรณ พันพิง. (๒๕๔๖) การเรียนรู้ผ่านการกระทำ : การดำเนินโครงการการดำรงชีวิตอิสระ
ของคนพิการจังหวัดนนทบุรี นครปฐม และชลบุรี ระยะที่ ๑. ชลบุรี : มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อ
การพัฒนาคนพิการ.
- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. (๒๕๕๖) แผนสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฉบับที่ ๓
(พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๖๑). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- กรมประชาสัมพันธ์. (๒๕๔๒) มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ กรมประชาสัมพันธ์
กระทรวงแรงงานและพัฒนาสังคม.
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๕๙) แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ
ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต
คนพิการ.
- กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๖๐) สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา.
พิมพ์ครั้งที่ ๓. มหาสารคาม : อินทนิล.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (๒๕๕๐) การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม : แนวคิดและวิธีวิจัย.
(พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดดา.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (๒๕๕๓) ทฤษฎีสังคมสงเคราะห์ร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กุลภา วจนสาร. (๒๕๔๘) ภาพตัวแทนคนพิการทางสังคมของคนพิการในสังคมไทย : กรณีศึกษา
ผ่านวรรณกรรมไทย. นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุน
สร้างเสริมสุขภาพ ศูนย์สิทธิเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ.
- กำพล สุวรรณทัต. (๒๕๔๔) คนหูหนวกไทยในห้าทศวรรษ. ใน ๕๐ ปี มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกใน
พระบรมราชูปถัมภ์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกในพระบรม
ราชูปถัมภ์.
- กำพล สุวรรณทัต. (๒๕๕๕) ประวัติศาสตร์ชาติไทยและการจัดตั้งองค์กรของคนหูหนวกใน
ประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์อิมส์ของมูลนิธิคนพิการไทย.
- กำพล สุวรรณทัต. (๒๕๕๕) พลังขับเคลื่อนแห่งโลกเงียบในสยาม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิส่งเสริม
และพัฒนาคนหูหนวกไทย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๖๐) **สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. นนทบุรี : บริษัท มาตา การพิมพ์ จำกัด.
- คณะกรรมการรำลึก มีสเยเนวีฟ คอลฟิลด์. (๒๕๕๒) **๗ ทศวรรษ การศึกษาคนตาบอดในประเทศไทย.** ขอนแก่น : โรงพิมพ์ ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.
- คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. (๒๕๕๗) **การติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙ (ระยะครึ่งแผนแรก).** สมุทรปราการ : มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.
- คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (๒๕๕๗) **ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย.** กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร อาทิตา นรารวัชร และเบญจพร บัวสำลี. (๒๕๕๙) **สถานการณ์ ปัญหา และแนวทางสร้างความเข้มแข็งให้กับสถานพิการทุกประเภท.** กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ.
- จรัล ดิษฐาอภิชัย. (๒๕๔๙) **คู่มือสิทธิมนุษยชน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน.
- จีรพร แฝ่วกิ่ง และโสภา อ่อนโอกาส. (๒๕๔๕) **วิถีชีวิตคนพิการในสังคมเมือง : ศึกษาคนพิการทางสายตา.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็ดมันเพรส โปรดักส์ จำกัด.
- ฉวีวรรณ เต๋นไพบูลย์ และคณะ. (๒๕๕๖) **รายงานฉบับสมบูรณ์ กระบวนทัศน์พัฒนาการสร้างชุมชนและเมืองโดยภาคประชาชน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (สกว.).
- ชัยเสถียร พรหมศรี. (๒๕๔๙) **ภาวะผู้นำองค์กรยุคใหม่ (Organizational Leadership).** กรุงเทพมหานคร : ธรรมมลการพิมพ์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (๒๕๕๖) **ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง.** (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพมหานคร : วิชาษา.
- ทิพย์พาพร ตันติสุนทร. (๒๕๕๕) **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง.** กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา.
- ธีรยุทธ บุญมี. (๒๕๔๗) **ประชาสังคม.** กรุงเทพมหานคร : สายธาร.
- เนตรนภา ชุมทอง. (๒๕๔๖) **การสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการปฏิรูประบบบริการสุขภาพ และการสร้างหลักประกันสุขภาพสำหรับผู้พิการ.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- บุญเลิศ คชายุทธเดช. (๒๕๔๓) **บันทึกส่วนตัว ส.สร. เบื้องหน้า - เบื้องหลัง** กว่าจะป็นรัฐธรรมนูญ ฉบับประชาชน บุญเลิศ คชายุทธเดช (ข้างใหญ่). กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง ๒๕๔๓.
- ประเวศ วะสี. (๒๕๔๗) **กระบวนการนโยบายสาธารณะ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ.
- ประเวศ วะสี. (๒๕๔๙) **“สิทธิชุมชน: รากฐานการเมืองภาคพลเมือง”** เวทีนโยบายสาธารณะ : **เครือข่ายความร่วมมือในการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชน**. มุขिता เชื้อซัง และชูวัส ฤกษ์ศิริสุข บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : โครงการ.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (๒๕๕๒) **การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัยชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวน ชุมนุมประท้วงในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : ต้นตำรับ.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (๒๕๕๒) **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม**. เชียงใหม่ : มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (๒๕๔๕) **วิถีชีวิต วิถีสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย**. ผาสุก พงษ์ไพจิตร. วิถีชีวิต วิถีสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย. เชียงใหม่ : ตรีสวี, ๒๕๔๕.
- พิมพ์า ขจรธรรม และคณะ. (๒๕๕๐) **ศึกษาสถานการณ์ความต้องการจำเป็นที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองด้านสวัสดิการ และงานบริการ**. นครปฐม : วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิชญ์ เสจี่ยมพงษ์. (๒๕๕๑) **รายงานผลการวิจัย ความพิการ : มุมมองด้านสิทธิและความเป็นปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพศาล เหลืองวรพันธ์และกำพล สุวรรณรัต. (๒๕๕๙) **ไพศาล เหลืองวรพันธ์...นักธุรกิจสู้ชีวิตแห่งโลกเจียบ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิส่งเสริมและพัฒนาคนหูหนวกไทย.
- ระชา ฤชชงค์, นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ และโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (๒๕๕๖) **แพทย์ชนบท ธรรมาภิบาลกับการเมืองสุขภาพ**. นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ระพีพรรณ คำหอม. (๒๕๕๗) **สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย (ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๔ แก้ไขเพิ่มเติม)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฤทัย รามสูต ไนท์ บรรณาธิการ. (๒๕๕๘) **คู่มือหลักสูตรการเรียนรู้นักปฏิบัติการทางสังคมและสุขภาพ** ผู้นำที่แท้จริงศตวรรษที่ ๒๑. นครปฐม : ภาพพิมพ์.
- วรวิทย์ เจริญเลิศ. (๒๕๕๕) **ประเทศไทยกับแนวคิดรัฐสวัสดิการ : ก้าวข้ามประชานิยม**. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วัชรพล พุทธรักษา. (๒๕๕๗) **บทสำรวจความคิดเห็นทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรัมซี**. กรุงเทพมหานคร : สมมติ.
- วิปาลี จันทรโรจน์. (ม.ป.ป.) **สมาชิกรัฐสภา คนพิการคนแรก ณรงค์ ปฏิบัติภารกิจ ชีวิตและการต่อสู้ของผู้ไม่ยอมแพ้ต่อโชคชะตา**. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๓.
- วิชัย โชควิวัฒน์ และคณะบรรณาธิการ. (๒๕๕๘) **รายงานประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗ สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ (สช.)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มาตา จำกัด กรุงเทพมหานคร.
- วิศิษฐ์ วัชโรดม. (๒๕๕๗) **เป้าหมายผู้นำรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วีระ สมบูรณ์. (๒๕๖๑) **ทฤษฎีการเมืองกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภชัย ศุภผล. (๒๕๕๗) **จอห์น รอลส์ ว่าด้วยทฤษฎีความยุติธรรมและชีวิตของจอห์น รอลส์**. กรุงเทพมหานคร : วิกตอรี.
- สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ. (๒๕๔๐) **ภาวะผู้นำความสำคัญอนาคตไทย**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ไทย.
- สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๔๖) **องค์กรสาธารณะประโยชน์ในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๓๓) **กฎหมายเพื่อคนพิการ**. กรุงเทพมหานคร : สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย.
- สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (ม.ป.ป.) **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ระยะที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๖)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สมชัย ภัทรธนานันท์. (๒๕๕๙) **ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และการประท้วงทางการเมือง**. นนทบุรี : มาตา การพิมพ์.
- สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๓) **๓ ทศวรรษ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด จีรัชการพิมพ์.
- สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย. (๒๕๔๒) **สารานุกรมทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร.
- สมาคมสภาการศึกษาคาทอลิก (ประเทศไทย). (๒๕๔๓) **การศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย**.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (๒๕๓๔) **ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๘/ตอนที่ ๒๐๕/ฉบับพิเศษ**.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๔๐) **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานพัฒนานโยบายระหว่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๕๖) **รายงานสถานการณ์ผู้พิการไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพัฒนานโยบายระหว่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข.
- สำนักงานพัฒนานโยบายระหว่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๕๖) **สถานการณ์คนพิการในสังคมไทย: การวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจความพิการและคุณภาพ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ และ ๒๕๕๐**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพัฒนานโยบายระหว่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข.
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ (ปัจจุบันคือกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ). (๒๕๕๓) **อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)**. กรุงเทพมหานคร : ไอเดีย สแควร์.
- สำนักนโยบายและแผน สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๕๓) **รายงานการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (๒๕๕๗) **การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : วิชาษา.
- สุขศิริ ประสมสุข และคณะ. (๒๕๕๔) **สถานการณ์และการขับเคลื่อนการบริการด้านสุขภาพและสังคมสำหรับคนพิการในทศวรรษของประเทศไทย**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม.
- สุทธิรักษ์ ไชยาศิริรินทร์โรจน์. (๒๕๕๕) **รูปแบบและกลไกการจัดทำสวัสดิการของผู้สูงอายุและคนพิการ กรณีศึกษาเทศบาลตำบลหนองตองพัฒนา อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่**. นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- สุทธิ ชัดติยะ และวิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์. (๒๕๕๓) **แบบแผนการวิจัยและสถิติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ ฉบับปรับปรุงแก้ไข. กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๕๖) **การเมืองของพลเมือง: คู่สหัสวรรษใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คูปไฟ/มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา.

บรรณานุกรม (ต่อ)

อินทิรา วิทยสมบูรณ์ และจุฬารักษ์ ถาวร. (๒๕๕๒) “คนนำทาง” ๓๐ ปี มุลินิธีธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ๒๑๒๔ การพิมพ์.

โอภาส ปัญญา และโสฬส ศิริไสย์. (๒๕๕๐) สร้างความรู้จากการฟัง. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ.

หนังสือแปล

จาวอร์สกี, โจเซฟ. (๒๕๕๘) Synchronicity พลิกชะตา. แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

เซงเก้, ปีเตอร์. (๒๕๕๘) “บทนำ” Synchronicity พลิกชะตา. แปลโดย วิภาดา กิตติโกวิท. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

บรอร์ตัน, ฟิลลิป เดลฟส์. (ม.ป.ป.) เปิดหัวใจบริหาร Management Matters. แปลโดย สุภัคทวี ทวีชัย. กรุงเทพมหานคร : โปสต์บุ๊กส์ (๒๕๖๐).

เบอห์มาร์, เอลเลเก้. (๒๕๕๖) เนลสัน แมนเดลา : ความรู้ฉบับพกพา Nelson Mandela: A Very Short Introcution. แปลโดย อธิป จิตตฤกษ์. กรุงเทพมหานคร : โอเพ่นเวิลด์ส.

แอ็กเชลรอด, อลัน. (๒๕๕๘) เคล็ดลับสร้างคนเล็ก ให้คิดการใหญ่ คานธี ซีอีโอ Gandhi CEO. พิมพ์ครั้งที่ ๕. แปลโดย นรา สุภัคโรจน์. นนทบุรี : ปราณ.

วิทยานิพนธ์

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (๒๕๕๑) การเมืองของการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ. ๒๕๓๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๙. วิทยานิพนธ์ ร.ด. (สาขาวิชารัฐศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกษรา ชัยเหลือองอุไร. (๒๕๕๗) การศึกษาเปรียบเทียบระบบสวัสดิการสังคมระหว่างประเทศไทย และประเทศสิงคโปร์. การศึกษาส่วนบุคคล หลักสูตรนักบริหารการทูต สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ.

กนกอร อ่อนเรือง. (๒๕๕๖) ความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์การจัดการองค์กรสมัยใหม่และความได้เปรียบทางการแข่งขันธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (สาขาวิชาการจัดการเชิงกลยุทธ์) มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- กมลพรรณ พันธ์พั้ง. (๒๕๕๓) **อัตลักษณ์ การเสริมพลังอำนาจ และการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง : การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในสังคมไทย**. วิทยานิพนธ์ สส.ด. (สาขาวิชาการบริหารสังคม) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรองกาญจน์ การเนตร. (๒๕๕๗) **วาทกรรมการเคลื่อนไหวทางสังคม : ศึกษากรณีขบวนการคัดค้านโครงการท่าเรือ อ่าวท่าเสา จัหวัดนครศรีธรรมราช**. วิทยานิพนธ์ ศป.บ. (สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม สหสาขาวิชา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กันต์ฤทัย สืบสายเพชร. (๒๕๕๖) **การสื่อสาร “ปรัชญาการดำรงชีวิตอิสระ” ในการเล่าประสบการณ์ของคนพิการ**. วิทยานิพนธ์ นศ.บ. (สาขาวิชานิติศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ขวัญญา ปรีชามานิตกุล. (๒๕๕๗) **ช่วงชั้นทางสังคม, สวัสดิการรักษายาบาล : แบบแผนการรักษาของผู้ป่วยโรคไตวายเรื้อรังระยะสุดท้าย**. วิทยานิพนธ์ ศศ.บ. (สาขาวิชาสังคมศาสตร์ การแพทย์และสาธารณสุข) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิตรารัตน์ พันธุ์พิจิตร. (๒๕๕๗) **ผลกระทบของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญและคำพิพากษาศาลปกครองกรณีความเสมอภาคในการเข้ารับราชการ**. วิทยานิพนธ์ น.ม. (สาขาวิชานิติศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฑารัตน์ ขนอม. (๒๕๕๔) **แนวทางการจัดสรรงบประมาณตามนโยบายเรียนฟรี ๑๕ ปี สำหรับคนพิการ**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (สาขาวิชาพัฒนศึกษา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชวนจิตร มูลชาวี. (๒๕๕๒) **ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการป้องกันอาชญากรรมในเขตพื้นที่ อ่าวสรนครบุรี จังหวัดชัยนาท**. วิทยานิพนธ์ ศศ.บ. (สาขาวิชารัฐศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- ชำนาญ เหล่ารักผล. (๒๕๕๓) **การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการความรู้สำหรับโรงเรียนในเครือมูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (สาขาวิชาบริหารการศึกษา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- दनัยพัชร์ ขวัญมวงคล. (๒๕๕๖) **ความต้องการสวัสดิการสังคมของคนพิการในเขตเทศบาลตำบลตาจ้ง อ่าวละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์**. รายงานการศึกษาอิสระปริญญา รป.ม. (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์) บุรีรัมย์ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ถนอมนวล หิรัญเทพ. (๒๕๕๓) วาทกรรมความพิการในเรื่องเล่าสมัยใหม่ของไทย. วิทยานิพนธ์ อ.ด. (สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนศักดิ์ สายจำปา. (๒๕๕๗) การเมืองของความปรารถนากับการศึกษาการเคลื่อนไหวของ **พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย**. วิทยานิพนธ์ ร.ด. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นพลักษณ์ หนักแน่น. (๒๕๕๕) การพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของนิสิตนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ **ระดับปริญญาบัณฑิต ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๖๔**. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (สาขาวิชาอุดมศึกษา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตาชล ทวนทอง. (๒๕๔๙) การเสนอวาระสาธารณะกรณีคัดค้านการแปรรูปการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยในสื่อมวลชนและสื่อของสหภาพฯ. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บาทेम กอเม็ง. (๒๕๔๑) ความยุติธรรมในคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ กับทัศนะของจอห์น ล็อค. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาปรัชญา) สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เพชร สุขสุขเมฆ. (๒๕๕๒) การอนุรักษ์การของประเทศไทยจากการเข้าเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วย **สิทธิคนพิการ ค.ศ. ๒๐๐๖**. วิทยานิพนธ์ น.ม. (สาขาวิชานิติศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พนิตนาฏ ก่อสุขวิวัฒน์. (๒๕๕๘) **ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**. วิทยานิพนธ์ น.ม. (สาขาวิชานิติศาสตร์) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิทยาพร ยิ้มเที่ยง. (๒๕๔๖) **ทัศนะของบุคลากรทางการแพทย์ที่มีต่อนโยบายการปฏิรูประบบสุขภาพ และการนำนโยบายไปปฏิบัติ ศึกษาเฉพาะกรณี: โรงพยาบาลตรัง กระทรวงสาธารณสุข**. วิทยานิพนธ์ สส.ม. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภัทร ยืนยง. (๒๕๕๔) การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ **ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำสาขาดอนบนของประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (สาขาวิชาพัฒนศึกษา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- มาหะมะรุยี่ มะแซ. (๒๕๕๔) แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมแก่คนพิการสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลตลิ่งชัน อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา. รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น) ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น.
- ริญญารัตน์ กิติพัฒน์โชติ. (๒๕๕๔) การรับรู้ของผู้ดูแลคนพิการเกี่ยวกับสิทธิคนพิการและสิทธิผู้ดูแลคนพิการตามมาตรา ๒๐ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชัย จันทร์บุญ. (๒๕๕๔) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. (สาขาวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา) ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (๒๕๕๑) รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการการศึกษาวิจัยเรื่อง การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์. (๒๕๕๗) โครงสร้างอำนาจในการจัดสรรสลากกินแบ่งรัฐบาล. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Greenly. (1989) อ่างใน สรินทร เชียงโสธร. (๒๕๕๔) รูปแบบการบริหารเชิงยุทธศาสตร์สำหรับสถาบันอุดมศึกษาสังกัดกองทัพบก. วิทยานิพนธ์ ค.ด. (สาขาวิชาบริหารการศึกษา) กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความในหนังสือ

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ. (๒๕๔๐) อ่างถึงใน ประภาส ปิ่นตบแต่ง. **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม**. หน้า ๑๓๖. เชียงใหม่ : มูลนิธิเฮนรีค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. (๒๕๕๗) “ผู้นำที่แท้” ใน ผู้นำแห่งอนาคต: คุณธรรม การนำร่วม และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน. หน้า ๑๔๐. นครปฐม : บริษัท วี. พรินท์ (๑๙๙๑) จำกัด.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ประชา หุตานุกัฏ และวราภรณ์ หลวงมณี บรรณาธิการ. (๒๕๕๘) “เรื่องราวชีวิตนักจัดระบบชุมชน เมื่อชนชั้นกลางเลือกยืนข้างผู้ยากไร้” ใน **คำตบอยู่ที่อำนาจขององค์กรประชาชน ปฏิรูปสังคมไทยต้องเริ่มต้นที่นี่**. หน้า ๓๓๑. นครปฐม : โครงการผู้นำแห่งอนาคต คณะวิทยาการ เรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประชา หุตานุกัฏ. (๒๕๕๘) “คำนำ” ใน **คำตบอยู่ที่อำนาจขององค์กรประชาชน: ปฏิรูปสังคมไทย ต้องเริ่มต้นที่นี่**. หน้า ๘ – ๙. นครปฐม : โครงการผู้นำแห่งอนาคต คณะวิทยาการ เรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประเวศ วะสี. (๒๕๔๐) “ภาวะผู้นำ พยาธิสภาพในสังคมไทยและวิธีแก้ไข” ใน **ภาวะผู้นำความสำคัญ ต่ออนาคตไทย**. สงวน นิตยารัมภ์พงศ์และสุทธิลักษณ์ สมิตะสิริ (บรรณาธิการ). หน้า ๕๐. ม.ป.พ.
- ประเวศ วะสี. (๒๕๔๘) “เวทีนี้มีใช้การอ่อนวอน” ใน **ร่างนโยบายสาธารณะฉบับประชาชน**. อธิคม คุณาภูมิ บรรณาธิการ. หน้า ๑๕. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- พฤทธิสาน ชุมพล. (๒๕๔๖) “ความหมายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม” ใน **คำและความคิดใน รัฐศาสตร์ร่วมสมัย**. สิริพรรณ นกสวนและเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา บรรณาธิการ. หน้า ๓๓๙ – ๓๔๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (๒๕๔๘) “How To สู่ นโยบายสาธารณะ” ใน **นโยบายสาธารณะฉบับชุมชน เข้มแข็งใน**. ชูวัส ฤกษ์ศิริสุข (บรรณาธิการ). หน้า ๒๓ – ๒๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- สามชาย ศรีสันต์. (๒๕๔๕) “บทที่ ๑ แนวคิดและความหมาย” ใน **การเมืองภาคประชาชน แนวทางการใช้สิทธิความเป็นคนไทย**. หน้า ๒๑ – ๒๒. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด S.P.K. เปเปอร์ แอนด์ ฟอรัม.
- Boyatzis, R., & McKee, A. (๒๐๐๕) “สติกับภาวะผู้นำ” ใน **ผู้นำแห่งอนาคต: คุณธรรม การนำร่วม และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน**. ชัชวาลย์ ศิลปกิจ. หน้า ๒๐. นครปฐม : วี พรีน (๑๙๙๑).
- Cogan, John J. (๒๕๕๕) ใน **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**. ทิพย์พาพร ตันติสุนทร. หน้า ๑๓ – ๑๔. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา.
- David Snow และคณะ. (๑๙๙๗) ใน **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม**. ประภาส ปิ่นตบแต่ง. หน้า ๑๑๖ – ๑๑๗. เชียงใหม่ : มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Frank and Fuentes. (๑๙๘๙) ใน **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศ บทสำรวจพัฒนาการสถานภาพและนัยยะเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย**. ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. หน้า ๙๑. กรุงเทพมหานคร : วิชาษา.
- Foucault. (๒๕๕๖) ใน **ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง**. ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (พิมพ์ ครั้งที่ ๒). หน้า ๑๗๒. กรุงเทพมหานคร : วิชาษา.
- George, B. (๒๐๐๗) “สติกับภาวะผู้นำ” ใน **ผู้นำแห่งอนาคต: คุณธรรม การนำร่วม และการเปลี่ยนแปลงจากภายใน**. ชัชวาลย์ ศิลปกิจ. หน้า ๑๙ – ๒๐. นครปฐม : วี พรีน (๑๙๙๑).
- Lipsky, Michael. (๒๕๕๙) ใน **ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และการประท้วงทางการเมือง**. สมชัย ภัทรธนานันท์. หน้า ๘๗. นนทบุรี : มาตา การพิมพ์.
- McCarthy and Zald. (๑๙๗๗). ใน **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม**. ประภาส ปิ่นตบแต่ง. หน้า ๗๗ – ๗๘. เชียงใหม่ : มูลนิธิไฮน์ริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

วารสาร

- เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิตสัน. (๒๕๕๒) “บทวิพากษ์การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทย : ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่”” **ฟ้าเดียวกัน**. ปีที่ ๗ (ฉบับที่ ๒) หน้า ๑๒๐ - ๑๕๕.
- จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. (๒๕๖๐) “Book Review: Disability: A Diversity Model Approach in Human Service Practice by Romel W. Mackelprang & Richard O. Salsgiver.” **วารสารสังคมวิวัฒน์**. ปีที่ ๘ (ฉบับที่ ๒) หน้า ๙๑ – ๙๒.
- ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล. (๒๕๕๗) “จริยธรรมการวิจัยกับวิชาชีพสังคมสงเคราะห์” **วารสารสังคมวิวัฒน์**. ปีที่ ๕ (ฉบับที่ ๒) หน้า ๗๘.
- อมร รักษาสัตย์ และวิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (๒๕๓๕) “เกียรติคุณและความเหมาะสมของสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๔ และการเปรียบเทียบคุณสมบัติกับสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๓๑” **วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. ม.ป.ป. หน้า ๙๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สัจพันธุ์ อินไชย. (๒๕๕๘) “การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายที่เป็นคนพิการในกระบวนการยุติธรรมทาง
อาญา : ศึกษากรณีผู้เสียหายที่เป็นคนพิการทางจิตใจและสติปัญญา” วารสารสังคมภิวัตน์.
ปีที่ ๖ (ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๕๘) หน้า ๗๒ – ๗๓.

สุวีดา ธรรมมณีวงศ์. (๒๕๕๔) “การเคลื่อนไหวทางสังคม” วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร. ม.ป.ป. (ธันวาคม ๒๕๕๓ – พฤษภาคม ๒๕๕๔) หน้า ๔๐.

หนังสือพิมพ์

“Strategy คือยุทธศาสตร์และกลยุทธ์” มติชนรายวัน. หน้า ๘.

“สุวัจน์ หนุนปีส่งเสริมอาชีพสั่งหาลาดงานให้คนพิการ” กรุงเทพธุรกิจ. หน้า ๘.

“จรัญ หนุนสรรหา ส.ว.-เปิดทางกลุ่มด้อยโอกาส” กรุงเทพธุรกิจ. หน้า ๖.

“ตั้งธนาคารอาชีพรองรับคนพิการ” ข่าวสด. หน้า ๒๗.

“เสนอร่างรัฐธรรมนูญ - ฉบับคนพิการ เผยรับโทษหากพบการเลือกปฏิบัติ” เดลินิวส์. หน้า ๓.

“ผู้พิการเสนอแนวคิดร่าง รธน” เดลินิวส์. หน้า ๑๕.

“ครูหยุดทิ้งวิปร่วมท้วงพรบ. คนพิการ” ไทยโพสต์. หน้า ๓.

“พลเดช ยั่วสนช.แก้ร่างกม.คนพิการ” ไทยโพสต์. หน้า ๓.

“คนพิการลุกฮือขอสิทธิอาชีพ” ไทยโพสต์. หน้า ๙.

“เสียงเพรียกคนพิการ” เนชั่นสุดสัปดาห์. หน้า ๑๙.

“คนพิการทางอีสานกว่า ๒๐๐ ร้องรัฐขอโอกาสทางการศึกษาเพื่ออนาคตใหม่” แนวหน้า. หน้า ๒๑.

“เสียงสะท้อนของคนพิการไทยต่อร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับมีชัย” แนวหน้า. หน้า ๒๑.

“คนพิการร้อง “ประสงค์” ปลดแอด ๙ ข้อใน รธน. ใหม่” แนวหน้า. หน้า ๒๑.

“จับตารัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เด็กพิการได้รับโอกาสการศึกษาจริงหรือ..!” แนวหน้า. หน้า ๑๔.

“คนพิการ ๗ พันกว่าคนในกาญจนบุรี ขอร่วมเสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน” แนวหน้า.
หน้า ๑๑.

“พม. จับมือสำนักนายกฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสมาคมคนพิการทุกประเภทฯ จัดโครงการ
เปลี่ยนภาระเป็นพลัง สร้างสังคมเพื่อทุกคน” บ้านเมือง. หน้า ๒๓.

“สนช. ตั้ง สนง. คนพิการครูหยุดยั่วท้วงแก้วิป” โพสต์ทูเดย์. หน้า a๖.

“ไม่จ่ายประណาม! นักธุรกิจพวกกม. กองทุนคนพิการ” โพสต์ทูเดย์. หน้า ๘.

“นพ.พลเดชเปิดศึกสนช.งัดข้อกม.คนพิการ” โพสต์ทูเดย์. หน้า a๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- “จับัญญัตติเรื่อง คนพิการ ใน ธรน” มติชน. หน้า ๒๗.
 “ตั้ง ๖ คณะทำงานคนพิการ ส่งเสริมอาชีพหลากหลาย” มติชน. หน้า ๗.
 “อทธิธรรมกับความสามารถไร้ขีดจำกัด” สยามรัฐ. หน้า ๒๖.
 “สนช. หักมติดีกรรม.ผ่านกม.คนพิการ” สยามรัฐ. หน้า ๓.
 “บิ๊กตุ๋ ชี้ธรน. ใหม่ต้องให้เวลาปฏิรูป” ผู้จัดการรายวัน. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

หัวข้อข่าวหนังสือพิมพ์ในเวปไซด์

- “รายงาน : ไร้สิทธิคนพิการใน 'ร่างธรน.มิชัย' ยกให้รัฐมีหน้าที่ 'สงเคราะห์'” ประชาไท. [ออนไลน์]
 แหล่งที่มา : <https://prachatai.com/journal/2016/04/65469> (๒๘ เมษายน ๒๕๖๐)
 “อนุฯ ป.ป.ช. ร่อนจดหมายเปิดผนึกถึง “ประยุทธ์” รื้อทีโออาร์ซื้อรถเมล์ NGV แฉไม่โปร่งใสราคา
 แพง” ASTV ผู้จัดการออนไลน์. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.manager.co.th/iBizChannel/ViewNews.aspx?NewsID=9570000097345> (๒ ตุลาคม ๒๕๖๐)

เอกสารอัดสำเนา/รายงานการประชุม/สัมมนา

- กรมประชาสงเคราะห์. (๒๕๔๒) มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. [เอกสาร
 อัดสำเนา].
 กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) การรับรองมาตรฐานองค์กรด้านคนพิการ.
 [เอกสารอัดสำเนา].
 กรมการจัดหางาน. (๒๕๔๓) การจัดหางานให้คนพิการ. [เอกสารอัดสำเนา].
 กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) ศูนย์บริการคนพิการ. [เอกสารอัดสำเนา].
 กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน. (๒๕๖๐) ผลการดำเนินการฝึกอาชีพให้กับคนพิการของกรมพัฒนาฝีมือ
 แรงงาน ตั้งแต่ ปี ๒๕๓๙ - ๒๕๖๐ ข้อมูล ณ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๐. [เอกสารอัด
 สำเนา].
 กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (๒๕๓๙) หนังสือเลขที่ รส ๐๔๑๕/๙๒๑๘ ลว. ๑๕
 พฤศจิกายน ๒๕๓๙ เรื่อง การให้โอกาสคนพิการเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐและ
 รัฐวิสาหกิจ จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ถึงเลขาธิการ
 คณะรัฐมนตรี. [เอกสารอัดสำเนา].
 กองกองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนค่าบริหารจัดการของสภา
 คนพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๒ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].

บรรณานุกรม (ต่อ)

- กองทุนและส่งเสริมความเสมอภาคคนพิการ. (๒๕๖๐) เงินอุดหนุนโครงการแก่สถานพิการฯ และสมาคมคนพิการหลักทุกแห่ง ปี ๒๕๕๐ - ๒๕๖๐. [เอกสารอัดสำเนา].
- กฤษณชัย กิมชัย. (๒๕๕๑) ๓๐ ปีการสาธารณสุขมูลฐาน ประกอบการประชุมปฏิบัติการสรุปการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานและกำหนดทิศทางการพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐาน ทศวรรษที่ ๔ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑ วันที่ ๑๗ - ๑๙ กันยายน ๒๕๕๑ ณ โรงแรมเจริญศรีแกรนด์ รอยัล จังหวัดอุดรธานี [เอกสารอัดสำเนา].
- ชูศักดิ์ จันทยานนท์. (๒๕๕๐) บันทึกช่วยจำ : พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐. [เอกสารอัดสำเนา].
- ประหยัด ภูหนองโอง. (๒๕๕๒) “วิวัฒนาการของกฎหมายคนพิการจากยุคเวทมนิยมสู่ยุคสิทธิมนุษยชน” เอกสารประกอบคำบรรยาย ใน การสัมมนาการประชุมเชิงปฏิบัติการของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๒. [เอกสารอัดสำเนา].
- แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย. (๒๕๕๒) แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย. [เอกสารอัดสำเนา].
- ไพสิฐ พาณิชกุล. (๒๕๕๖) “บทนำ” ใน รายงานการศึกษา เข้าใจ “ความยุติธรรมทางสังคม”. [เอกสารอัดสำเนา].
- มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานการจัดสัมมนาเชิงวิชาการรับฟังความคิดเห็นต่อร่างการศึกษาวิจัย เรื่องขบวนการทางสังคมของคน พิการไทย. [เอกสารอัดสำเนา].
- ระพี สาคริก. (๒๕๓๕) โอกาสของงานอาสาสมัครเอกชน กับการพัฒนาประชาธิปไตยของชาวบ้าน. [เอกสารอัดสำเนา].
- รัตน์ กิจธรรม. (๒๕๕๙) วิวัฒนาการถอยหลังของร่างรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๙ เรื่อง “คนพิการ” จากคนพิการเคยมี “สิทธิ” เหลือแค่รอรับ “ความช่วยเหลือ” จากรัฐ [เอกสารอัดสำเนา].
- วิจารณ์ พาณิช. (๒๕๔๕) “องค์การแห่งการเรียนรู้และการจัดการความรู้”. ใน เอกสารสรุปการบรรยายในหลักสูตรการบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน รุ่นที่ ๑ สถาบันพระปกเกล้า ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๔๕. [เอกสารอัดสำเนา].
- วิชัย โชควิวัฒน์ และคณะ บรรณาธิการ. (๒๕๕๘) รายงานประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗ สำนักงานสุขภาพแห่งชาติ (สช.). [เอกสารอัดสำเนา].
- วิทยา ต้นสุวรรณนนท์ บรรณาธิการ. (๒๕๕๐) รายงานประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๙ การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า. [เอกสารอัดสำเนา].

บรรณานุกรม (ต่อ)

วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (๒๕๕๖) “ทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง” ใน ครูผู้ “วิริยะ” หนังสือรวมบทความวิชาการเนื่องในโอกาส ๖๐ ปี ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. [เอกสารอัดสำเนา].

วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (ม.ป.ป.) การขับเคลื่อนสังคมไทยสู่สังคมฐานสิทธิสำหรับคนพิการ. [เอกสารอัดสำเนา].

วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ และคณะ. (๒๕๔๕) การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม : ศึกษากรณีกฎหมายและกฎระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ. [เอกสารอัดสำเนา].

วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (๒๕๕๖) “ทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง” ใน ครูผู้ “วิริยะ” (หนังสือรวมบทความวิชาการเนื่องในโอกาส ๖๐ ปี ศาสตราจารย์วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. [เอกสารอัดสำเนา].

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล. (๒๕๔๙) รายงานการศึกษา โครงการศึกษาสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานตามกรอบรัฐธรรมนูญในบริบทของสังคมไทยและมาตรฐานสากลระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน. [เอกสารอัดสำเนา].

สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๓) จุลสารสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย ปีที่ ๑๗ (ฉบับที่ ๖ เดือนสิงหาคม – กันยายน ๒๕๔๓) [จุลสาร]. [เอกสารอัดสำเนา].

สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๓) จุลสารสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย, ปีที่ ๑๗ (ฉบับที่ ๖ เดือนสิงหาคม – กันยายน ๒๕๔๓) [จุลสาร]. [เอกสารอัดสำเนา].

สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๔) ร่างพระราชบัญญัติสถาบันแรงงานคนพิการแห่งชาติ พ.ศ. [เอกสารอัดสำเนา].

สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๔) “วาระที่ ๗”. ใน รายงานการประชุมสามัญประจำปี ๒๕๕๔ วันอาทิตย์ที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๕๔ ณ โรงแรมโฆซิตฮิลล์ อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์. [เอกสารอัดสำเนา].

สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๔) “วาระที่ ๗.๓.๒.”. รายงานการประชุมสามัญประจำปี ๒๕๕๓ วันอาทิตย์ที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๔ ณ โรงแรมอุบลอินเตอร์เนชั่นแนล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. [เอกสารอัดสำเนา].

บรรณานุกรม (ต่อ)

สมคิด เลิศไพฑูรย์. (ม.ป.ป.) **ความเป็นมาและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**. หน้า ๙. [เอกสารอัดสำเนา].

สำนักประเมินผล. ชูชัย ศรชานี บรรณาธิการ. (๒๕๕๑) **รายงานประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๐ การสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า**. [เอกสารอัดสำเนา].

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (๒๕๓๔) **ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๒๐๕ ฉบับพิเศษ**. [เอกสารอัดสำเนา].

สำนักงบประมาณ. (๒๕๕๗) “บทสรุปผู้บริหาร” ใน **รายงานการประเมินผลประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖ เรื่อง โครงการส่งเสริมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เชียงรุก**. [เอกสารอัดสำเนา].

สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ. (๒๕๔๓) **สรุปรายงานสถิติการกู้เงินประกอบอาชีพ กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ** [เอกสารอัดสำเนา].

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๕๗) **สถิติจำนวนคนพิการประมวลผลจากฐานข้อมูลทะเบียนกลางคนพิการ จัดทำ ณ วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๗**. [เอกสารอัดสำเนา].

สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ. (๒๕๕๕) **พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ฉบับอ้างอิง (ปรับปรุงครั้งที่ ๗)**. [เอกสารอัดสำเนา].

อำนาจ วัดจินดา. (ม.ป.ป.) “การจัดการความรู้”. [เอกสารอัดสำเนา].

Hideo Yamasaki. (ม.ป.ป.) “การจัดการความรู้” อ้างใน **อำนาจ วัดจินดา**. [เอกสารอัดสำเนา].

การสัมภาษณ์

กฤษณะ ละไล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ร้านอาหารเบิกไพร กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.

กัญญา ศิลปอาษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๐.

กำพล สุวรรณรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มูลนิธิส่งเสริมและพัฒนาคนหูหนวกไทย เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๖๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชนิษฐา เทวินทรภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยฯ เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- ชูศักดิ์ จันทยานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๙.
- ณรงค์ ปฏิบัติธุรกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ในการบันทึกเทปรายการโทรทัศน์ เคียงบ่าเคียงไหล่ ที่สวนอาหารสองฝั่งคลอง อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๘.
- ดารณี ธนะภูมิ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ ๓๐ ถนนสิรินธร เขตบางพลัด กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.
- ดารณี อุทัยรัตนกิจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- ต่อพงศ์ เสลานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่รัฐสภา เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.
- ทวี เชื้อสุวรรณทวี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- ธีรยุทธ สุคนธวิท เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์การดำรงชีวิตอิสระคนพิการจังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.
- ธีรวัฒน์ ศรีปฐมสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.
- ธีระ จันทรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ทางโปรแกรมไลน์ เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- นุชจारी สว่างวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ห้องอาหาร อาคารศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก เมื่อวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๙.
- เบญจา ชลธารันนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ ๑๒/๒ ซอยพระรามเก้า ๔๑ สวนหลวง กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- ประหยัด ภูหนองโอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเด็กตาบอดผู้พิการซ้ำซ้อน รามอินทรา กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๕๙.
- ปิยกุล คุณแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เพชรรัตน์ เตชวัชรา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐.
- พนมวรรณ บุญเต็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สมาคมสมาพันธ์เครือข่ายเด็กและสตรีหูหนวกไทย เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- พวงแก้ว กิจธรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สวนสามพราน โรสการ์เด้นท์ เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- พินิจ สุจินพรัหม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ ๑๖๗/๑ ถนนกรุงเทพ-นนทบุรี หมู่ ๘ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙.
- ภาณุมาศ สุขอัมพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ชมรมสร้างสรรค์สื่อ เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๙.
- มณฑิยา บุญตัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่รัฐสภา เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.
- มลิวัลย์ ธรรมแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- ยุทธนา ศรีมูลชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐.
- วรยุทธ กิจกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ร้านอาหารเบิกไพร กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- วัชรา ธีวไพบูลย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่กระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๐.
- วิเชียร ทัศนาดล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มูลนิธิคนพิการไทย จังหวัดนนทบุรี เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๐.
- วิฑูต บุณนาค เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.
- วิมล อ่องอัมพร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐.
- วิรัช ศรีตุลานนท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มูลนิธิส่งเสริมอาชีพคนตาบอด เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๙.
- ศรีเพ็ญ ถนัดหัตถกรรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ ๙๒/๓๑ ซอยรามอินทรา ๘ บางเขน กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๖๑.
- ศุภชีพ ดิษเทศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มูลนิธิคนพิการไทย เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๙.
- สมปอง เกิดแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สมาคมเพื่อผู้บกพร่องทางจิต เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๙.
- สัมฤทธิ์ ชาภิรมย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๐.
- เสาวลักษณ์ ทองก๊วย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๙.
- สำเร็จ วิริยะนัง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่สภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๙.
- สุชาติ โอวาทวรรณสกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บริษัท โอวาทโปร แอนด์ คลิก จำกัด เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.
- อนุชา รัตนสินธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ชมรมสร้างสรรค์สื่อกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.
- อากี นิโนมิยะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐.
- อุดมโชค ชูรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่พัทยา เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๕๙.

หนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ

เฮเลน อี ไวท์. (๒๕๓๐) “ช่องว่างทางการสื่อสาร การต่อสู้ผู้อันยาวนานของหญิงคนหนึ่งเพื่อช่วยคนหูหนวกในประเทศไทย” ใน The ASEAN Wall Street Journal: August ๑๔-๑๕, ๑๙๘๗

อ้างใน อนุสรณ์ในโอกาสที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพนางมานฟ้า สุวรรณรัต เป็นกรณีพิเศษ ณ ฌาปนสถานวัดเทพศิลา กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒.

บรรณานุกรม (ต่อ)

ณรงค์ ปฏิบัติสรกิจ. (๒๕๓๒) “ม่านฟ้า ล่าลับ กลับคืนฟ้า” อนุสรณ์ในโอกาสที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพ นางม่านฟ้า สุวรรณรัตน์ เป็นกรณีพิเศษ ณ ฌาปนสถานวัดเทพศิลา กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๒.

ณัฐวรรณ กุลครรชิต บรรณาธิการ. (๒๕๕๑) “ลำดับเหตุการณ์การเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ กรณีสนามบินนานาชาติสุวรรณภูมิ” ใน ต่อพงษ์ คนพังกำแพง ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พันโทต่อพงษ์ กุลครรชิต ณ เมรุวัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร วันอังคารที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑.

ภาษาอังกฤษ

Accent Software International. (๑๙๙๘) **Webster's New World Dictionary & Thesaurus.** [CD-ROM]. Available : Start up file.

Armando Barrientos. (๒๐๑๐) **Social Protection and Poverty.** Switzerland : United Nations Research Institute for Social Development.

Forrest David Mathews. (๑๙๙๙) **Politics for People: Finding a Responsible Public Voice.** 2nd edition. America : University of Illinois Press.

Ikujiro Nonaka, Ryoko Toyama and Noboru Konno. (๒๐๐๐) **SECI, Ba and Leadership: a Unified Model of Dynamic Knowledge Creation.** United States : Oxford University.

ILO. (๑๙๙๔) **Towards Equalizing Opportunities for Disabled People in Asia: A Guide.** Bangkok : ILO Publication.

International Labour Organization. (๑๙๙๔) **Equality of Opportunity.** United Nations : ILO United Nations

International Labour Organization. (๒๐๑๔) **World Social Protection Report.** Geneva : ILO.

Isin, Engin Fahri. (๑๙๙๙) **Citizenship and identity.** Canada : York University.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- John Rawls. (๑๙๗๑) “A Theory of Justice” in The Economics of Labor Markets. United States : South-Western College Pub.
- Kitschelt Hanspeter. (๑๙๙๑) “Resource Mobilization Theory: A Critique.” in Research on Social Movement: The State of the Art. United States : Cololado.
- McCarthy, John D. and Zald. Myer N. (๑๙๘๒) “Resource Mobilization and Social Movement: A Party Theory”. American Journal of Sociology. United States : The University of Chicago Press.
- Pakulski. (๒๐๐๗) อ้างถึงใน Nese Seray Kurt and Sevda Kose. (๒๐๐๕) What’s “New” in New New Social Movements: Case Study From Turkey. (no publisher).
- Rachel Hurst. (๑๙๙๙) “Disabled People’s Organizations and Development: Strategies for Change” Disability and Development edited by Emma Stone. United Kingdom : University of Leeds.
- UNESCAP. (๒๐๑๒) Incheon Strategy to “Make the Right Real” for Persons with Disabilities in Asia and the Pacific. Bangkok : United Nations Publication.
- United Nation. (๑๙๘๑) World Programme of Action concerning Disabled Persons. New York : UN Department of Public Information.
- United Nations. (๒๕๔๐) Management of Self-Help Organizations of People with Disabilities. New York : United Nations.
- World Health Organization and World Bank. (๒๐๑๑) World Report on disability. Europe : Malta.

ออนไลน์

- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๕๘) สถิติข้อมูลคนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการ จำแนกตามภูมิภาคและเพศ. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://nep.go.th/th/disability-statistic> (สืบค้น ๑๙ กันยายน ๒๕๕๘)
- กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (๒๕๖๐) รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านคนพิการในประเทศไทย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://nep.go.th/th/disability-statistic> (๑๐ มกราคม ๒๕๖๑)

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พ. สวัสดิ์พร. (สิงหาคม ๒๕๕๗) “มานชีวิตของ “มานฟ้า สุวรรณรัต” สูดยอดคนหูหนวกที่สหประชาชาติยกย่อง สู้จนวาระสุดท้าย...เพื่อคนหูหนวกทั่วโลก” **ชีวิตต้องสู้**. ปีที่ ๑๒. (ฉบับที่ ๕๐๙). [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.geocities.ws/nadtthai/news.manfah.08.47.html> (๒๗ มีนาคม ๒๕๖๐)
- มูลนิธิอนุเคราะห์คนหูหนวกในพระบรมราชินูปถัมภ์. (ม.ป.ป.) “**About**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.deafthai.org/about (๒๑ มกราคม ๒๕๖๐)
- มูลนิธิพัฒนาคนพิการไทย. (๒๕๕๕) “**คณะกรรมการเครือข่ายคนพิการเพื่อการปฏิรูปเตรียมแผนงาน ๒๕๕๖**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.tddf.or.th/news/detail.php?contentid=0075&postid=0001563¤tpage=21> (๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๐)
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (๒๕๕๙) “**โรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพ**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org> (๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๙)
- วิชัย โชควิวัฒน์. (๒๕๕๘) “นพ.วิชัย โชควิวัฒน์ : ดำเนินบำบัดรทอง (๒)” **Hfocus เจาะลึกระบบสุขภาพ**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.hfocus.org/content/2015/07/10488> (๘ ตุลาคม ๒๕๖๐)
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๕๘) “**พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.nationalhealth.or.th/node/429> (๗ ตุลาคม ๒๕๖๐)
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (๒๕๕๘) “**เครือข่ายประชาชน ๙ ด้าน**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://www.nhso.go.th/frontend/page-contentdetail.aspx?CatID=MTA3MQ==> (๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๐)
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (๒๕๖๐) “**ข้อมูลมติคณะรัฐมนตรี (ข้อมูล ๒๕๐๑ – ปัจจุบัน)**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-1.jsp?menu=1> (๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๐)
- Don MacKay. (๒๕๔๙) “**Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Introductory Note**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://legal.un.org/avl/ha/crpd/crpd.html> (๑๐ เมษายน ๒๕๖๑)
- iLaw. (๒๕๖๐) “**เส้นทางการร่างรัฐธรรมนูญคสช.: ผ่านประชามติ แก้เพิ่มอีก ๔ ครั้ง**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <https://ilaw.or.th/node/4473> (๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๐)

บรรณานุกรม (ต่อ)

International Labour Organization. (no date) “**R๑๖๘ Vocational Rehabilitation (Disabled) Recommendation, ๑๙๕๕**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา :

<http://ilolex.ilo.ch:1567/scripts/convde.pl?query=R168&query1=168>

(๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓)

Northwest Earth Institute. (๒๐๑๖) “**A System Thinking Model: The Iceberg**”

[ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.nwei.org/resources/iceberg/> (๒๒ มิถุนายน

๒๕๖๐)

The Disabled People’s Association. (๒๐๑๓) “**History**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา :

<http://www.dpa.org.sg/about-us/our-mission-objectives/> (๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๐)

United Nations. (no date) “**Human Rights Declarations**” [ออนไลน์] แหล่งที่มา :

<http://www.un.org/Depts/dhl/resguide/hrdec.htm> (๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๓)

United Nation. (no date) “**The UN and Persons with Disabilities**” [ออนไลน์]

แหล่งที่มา : <http://www.un.org/esa/socdev/enable/disun.htm>

(๑๗ เมษายน ๒๕๖๐)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เอกสารรับรองคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

เรียนรู้เพื่อรับใช้สังคม

เอกสารรับรอง

(Certificate of Exemption)

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2559

ชื่อเรื่อง ยุทธศาสตร์การเมืองภาคพลเมืองในการทำให้สิทธิคนพิการเป็นจริง

ชื่อนักวิจัย/หัวหน้าโครงการ นายสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์
คณะวิชา/หลักสูตร หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารสวัสดิการสังคม

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ขอรับรองว่า งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบโดยสอดคล้องกับประกาศ
เขตเชิงก จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ลงนาม

(รองศาสตราจารย์ ดร.จริยาวัตร คมพยัคฆ์)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

วันที่รับรอง

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2559

เลขที่รับรอง

อ.390/2559

วันที่ให้การรับรอง: 24 กุมภาพันธ์ 2559

วันหมดอายุใบรับรอง: 23 กุมภาพันธ์ 2561

ภาคผนวก ข

ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้นำคนพิการและผู้ทรงคุณวุฒิ

ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้นำคนพิการ

๑. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ความพิการ การศึกษา สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว การฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ประสบการณ์และการทำงาน ฯลฯ (ผู้สัมภาษณ์ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและพูดคุยแบบเป็นกันเองเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล รวมทั้งอาจขอประวัติและผลงานเพิ่มเติม (ถ้ามี))
๒. การขับเคลื่อนงานด้านคนพิการ ได้แก่ มูลเหตุที่เข้ามาขับเคลื่อนงานด้านคนพิการ แนวคิดในการทำงาน พัฒนาการด้านแนวคิดในการทำงานด้านคนพิการ ฯลฯ
๓. การจัดการองค์กรเพื่อการขับเคลื่อนสิทธิคนพิการ ได้แก่ การรวมกลุ่ม การจัดการองค์กร ข้อคิดเห็นต่อองค์กร และขบวนการทางสังคมของคนพิการ ฯลฯ
๔. ยุทธศาสตร์หรือแนวทางในการขับเคลื่อนสิทธิให้เป็นจริง ได้แก่ ยุทธศาสตร์หรือแนวทางการขับเคลื่อนให้สิทธิคนพิการเป็นจริง การพัฒนาขบวนการทางสังคมหรือการเชื่อมโยงเครือข่ายในการทำงานกับภาคีเครือข่ายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ
๕. ยุทธศาสตร์หรือแนวทางความร่วมมือกับบุคคลหรือภาคีเครือข่าย ได้แก่ ข้าราชการ นักการเมือง นักวิชาการ นักพัฒนาสังคม ภาคประชาชน และสื่อมวลชน ในการขับเคลื่อนสิทธิของคนพิการ ฯลฯ
๖. จุดแข็ง จุดอ่อน และบทเรียนในการขับเคลื่อนสิทธิของคนพิการในภาพรวม
๗. สถานภาพคนพิการในสังคมไทยปัจจุบันเป็นอย่างไร
๘. ในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐) สิทธิของคนพิการด้านใดที่เป็นจริงแล้ว ด้านใดยังไม่เป็นจริง และควรมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนสิทธิดังกล่าวให้เป็นจริงอย่างไร (เน้นด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ และด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ)
๙. คุณลักษณะและภาวะผู้นำคนพิการไทยเป็นอย่างไร
๑๐. บุคคลที่เกี่ยวข้องและข้อคิดเห็นอื่นๆ (เพื่อไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมและเพิ่มเติมสาระสำคัญที่น่าสนใจ)

ประเด็นการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. ข้อมูลพื้นฐานและบทบาทของผู้ทรงคุณวุฒิในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล การศึกษา การทำงาน ประสบการณ์และการทำงานด้านคนพิการ (ผู้สัมภาษณ์ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและพูดคุยแบบเป็นกันเองเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล รวมทั้งอาจขอประวัติและผลงานเพิ่มเติม (ถ้ามี))
๒. ข้อคิดเห็นต่อผู้นำคนพิการที่เข้ามาขับเคลื่อนงานด้านคนพิการด้วยตนเอง ได้แก่ มูลเหตุที่คนพิการเข้ามาขับเคลื่อนงานด้านคนพิการด้วยตนเอง พัฒนาการ และแนวความคิดการทำงานของผู้นำคนพิการ คุณลักษณะ และภาวะผู้นำ ฯลฯ
๓. การรวมตัว การจัดการองค์กร และยุทธศาสตร์หรือแนวทาง ในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริงของผู้นำคนพิการ ได้แก่ วิธีการและลักษณะขององค์กรในการรวมตัวของผู้นำคนพิการ การบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาองค์กรและสมาชิก เครือข่ายและการมีส่วนร่วมกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง และผู้นำคนพิการมียุทธศาสตร์หรือแนวทางการขับเคลื่อนให้สิทธิคนพิการเป็นจริง การพัฒนายุทธศาสตร์หรือแนวทางเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย ฯลฯ
๔. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำคนพิการกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำคนพิการมีปฏิสัมพันธ์กับข้าราชการ นักการเมือง นักวิชาการ นักพัฒนาสังคม ภาคประชาชน และสื่อมวลชน ในการขับเคลื่อนสิทธิของคนพิการมากน้อยแค่ไหน อย่างไร ฯลฯ
๕. จุดแข็ง จุดอ่อน และบทเรียนในการขับเคลื่อนสิทธิของผู้นำคนพิการในภาพรวมเป็นอย่างไร
๖. ในปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐) สิทธิของคนพิการด้านใดที่เป็นจริงแล้ว ด้านใดยังไม่เป็นจริง และควรมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนสิทธิดังกล่าวให้เป็นจริงอย่างไร (เน้นด้านการศึกษา ด้านการประกอบอาชีพและการมีงานทำ และด้านการเข้าถึงสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ และบริการขนส่งอันเป็นสาธารณะ)
๗. ข้อคิดเห็นอื่นๆ

หมายเหตุ ผู้ศึกษาต้องเตรียมการก่อนการสัมภาษณ์โดยศึกษาถึงประวัติและบทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นการเบื้องต้น ระหว่างการสัมภาษณ์ต้องทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักรู้สึกผ่อนคลาย สบาย ๆ มีความเป็นมิตร พร้อมทั้งจะเปิดเผยหรือเล่าเรื่องอย่างเป็นกันเอง การถามคำถามไม่ได้เรียงลำดับจากประเด็นคำถามที่กำหนดไว้แต่เน้นให้ผู้ให้ข้อมูลหลักเล่าเรื่องจากความทรงจำ ผู้ศึกษาซึ่งทราบบทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักแล้ว คอยช่วยเสริมหรือย้ำความทรงจำแล้วตั้งคำถามเจาะลึกลงไปถึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวผู้ให้ข้อมูลหลัก (Tacit Knowledge) พร้อมทั้งพิจารณาว่าได้คำตอบครบถ้วนตามประเด็นที่กำหนดไว้หรือไม่ ดังนั้นประเด็นการสัมภาษณ์นี้จึงต้องใช้ควบคู่กันไปด้วยศาสตร์และศิลป์

ภาคผนวก ค

แบบหนังสือยินยอมให้สัมภาษณ์และเผยแพร่ข้อมูลเพื่อการวิจัย

เขียนที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

ข้าพเจ้า อยู่บ้านเลขที่ ถนน
 หมู่ที่ แขวง/ตำบล เขต/อำเภอ จังหวัด

ขอทำหนังสือฉบับนี้เพื่อเป็นหลักฐานแสดงว่าข้าพเจ้าได้รับทราบและยินยอมให้นายสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ นักศึกษาปริญญาเอก คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ผู้ทำคุณูปการเรื่อง การเมืองภาคพลเมืองของคณพิการในการทำสิทธิคนพิการให้เป็นจริง (Civil Politics of Persons with Disabilities to Make the Rights a Reality) สัมภาษณ์เพื่อศึกษา เก็บข้อมูลตั้งคำชี้แจง และอนุญาตให้นำผลการศึกษาเผยแพร่สู่สาธารณะได้

ทั้งนี้ หากนายสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์ ได้กระทำให้ในขอบเขตอำนาจของหนังสือยินยอมฉบับนี้ ให้มีผลสมบูรณ์ และหากมีผลกระทบ หรือเกิดความเสียหายขึ้น จะไม่มีการเรียกร้องแต่อย่างใด เพื่อเป็นหลักฐานแห่งความยินยอมนี้ ข้าพเจ้าได้ลงลายมือชื่อและประทับตรา (ถ้ามี) ไว้ต่อหน้าพยาน

ลงชื่อ ลงชื่อ
 (.....) (นายสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์) ผู้วิจัย

ลงชื่อ ลงชื่อ
 (.....) (.....)

พยาน

พยาน

หมายเหตุ: กรณีผู้ให้ความยินยอมไม่สามารถอ่านหนังสือได้ ให้ผู้วิจัยอ่านข้อความในหนังสือยินยอมนี้ แก่ผู้ให้ความยินยอมฟัง จนเข้าใจดีแล้ว และให้ผู้ให้ความยินยอมลงนามหรือพิมพ์ลายนิ้วหัวแม่มือ รับทราบในการให้ความยินยอมดังกล่าวด้วย

ประวัติผู้เขียน

- ชื่อ – สกุล นายสุภรธรรม มงคลสวัสดิ์
- วัน เดือน ปีเกิด ๒๕ ธันวาคม ๒๕๑๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ
ตู้ ป.ณ. ๑๑ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ๒๐๒๖๐
- ประวัติการศึกษา**
- พ.ศ. ๒๕๔๗ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์การเมือง)
- พ.ศ. ๒๕๔๓ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการโครงการสวัสดิการสังคม)
- พ.ศ. ๒๕๓๘ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
บริหารธุรกิจบัณฑิต (การบัญชี)
- ประวัติการทำงาน**
- พ.ศ. ๒๕๓๑ – ๒๕๓๒ ครู โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา
- พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๓๔ หัวหน้าแผนกคอมพิวเตอร์ โรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา
- พ.ศ. ๒๕๓๔ – ๒๕๔๒ รักษาการณ์ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่
ครูใหญ่และผู้จัดการโรงเรียนอาชีวพระมหาไถ่ พัทยา
- ตำแหน่งและสถานที่ทำงานในปัจจุบัน**
- พ.ศ. ๒๕๔๒ – ปัจจุบัน เลขาธิการ/ผู้อำนวยการ มูลนิธิพระมหาไถ่เพื่อการพัฒนาคนพิการ